megszemel (gabonát) szemen szed/megválogat; a alege/selecţiona (cereale); (Korn) auslesen. *1797:* Fejérnek valo buzát mosattam a koltsárral eddig elé 16 vékát mely ugyan meg szemelve nintsen [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1827:* Küldettem az malomba ... ősz T. Buzát ... az tőbbit megszemelték fejér Kenyérnek [M.köblös SzD; BetLt 3].

megszemelt (kocsányáról) leszedett; cules boabă cu boabă; geklaubt. *1795:* (A veres bor készítéséhez) A' fekete járdován szőlőt meg kell szemeltetni mint az etzetágynak is szokták, annak utánna űstbe kell tenni azon meg szemelt szőlőt és addig kell főzni mig jól ki hasadot és mind egy két ujnyira lefő [Bősháza Sz; IB. Bátori Gábor lev.].

megszemeltet 1. (gabonát) szemen szedet/megválogattat; a pune pe cineva să selecţioneze (cereale); (Korn) auslesen lassen. *1797:* igyekezem hatsak harmadát is[a] míg Natságad ki jö meg szemeltetni [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev. — [a]A mosott búzának]. *1834:* a' Tiszta Buzát elsöben 1829be kezdettem vetni, akkor 10 vékát meg szemeltettem a' Dézma Buzából [Sajókeresztúr SzD; Born. F. Ilg Benkő Josef számadó kezével].

2. (kocsányáról) leszedet; a face să fie cules boabă cu boabă; klauben lassen. *1795:* (A veres bor készítéséhez) A' fekete járdován szőlőt meg kell szemeltetni [Bősháza Sz; IB. Báthori Gábor lev. — A teljesebb szöv. *megszemelt* al.].

megszemlél 1. szemrevételez, megnéz; a examina, a se uita la ceva cu atenţie; beaugenscheinigen. *1657:* Az seregeket azért rendben állítván magam felnyargalék egy oldalocskára, mely helyet már tudtam, mert Bethlen Gábor hadakozásakor ... az fejedelem is onnan szemlélte vala meg az ellenséget | Elindulván azért, harmadszor is megszemlélők jól az ellenség seregeit [KemÖn. 203, 210]. *1659/1799:* megszemlélé Ecsed várát a vezér, mindjárt elszállott alóla [Mv; EM XVIII, 453]. *1727/1751:* mü is hogy az igazságot és valóságot jobban experialhassuk azon Controversiaban lévő Havasokat magokkal a' Peresekkel eö Kegyelmekkel edgyut meg jártuk az egész hellyeket circumspicialtuk, meg szemléltük, revidealtuk, és oculáltuk [CartTr II. XXX. 2 határmegállapító ítéletlev.]. *1751:* annyira meg szemléle meg nézellé Oláh Györgj az Gazdám őkreit hogj azon éttzaka elis lopák az edgjikét [Tarcsafva U; Pf].

2. ki/felülvizsgál; a verifica; überprüfen. *1653:* (A császár) Básta Györgyöt ... elinditja Erdély felé ilyen instructioval: „hogy lássa az országot miben találja, és a vajda állapotját is szemlélje meg ..." | a fejedelem elküldé a portára Géczi Andrást: „hogy ott az állapotot — miben légyen — megszemlélje és jó választ hozzon a portáról" [ETA I, 54, 110 NSz].

megszemlélés szemrevételezés; examinare, inspectare; Beaugenscheinigung. *1657:* Elmenénk ... először az helynek környülállásinak megszemlélésére az öreg vitéz úrral, Komis Zsigmonddal [KemÖn. 269]. *1721:* A Templom rupturainak, tserepek iránt valo meg Szemlélesere deputaltassanak olly T. Szemelyek a kik ... serio meg nezzék a Templom rupturait catalogallyak [Kv; SRE 142]. *1806:* kárának meg Szemlélése vegett ... a Laszoi Határ kapun innen történt verekedésnek hellyére ment [H; Ks 114 Vegyes ir.].

megszemlélhet megvizsgálhat; a putea examina; prüfen können. *1579:* Az myt az my Iobbagiink chyelekettek az kyket megh zemlelhetnek be hozzak es It be(n) biro vram teorweny zerent lassa megh, es ha mit erdemel teorweny szere(n)t vgy bwntesse megh hogy masnak is pelda legie(n) [Kv; TanJk V/3. 197a].

megszemlélő felügyelő; inspector; Aufseher. *1771:* Titt. Márgai Ferentz Vram Mint tapasztaltatott jo Gazda, az Oeconomicumok(na)k, olykor olykor legyen megszemlélöje, és az inkább gyömöltsözhetö Oeconomizálásra a szükségesebb modokat fel-találja [Kv; SRE 228].

megszemléltetik szemrevételeztetik; a fi examinat; beaugenscheinigt werden. *1792:* meg szemléltetvén éppen ugy találtatott a birtokában (!) ki botsáttatott földnek mekkorasága amint ennek elötte is [Kük.; JHb XIX/36].

megszentel 1. megáld; a binecuvînta; segnen. *1725:* tegnap nagy pompával voltunk buza szentelni M. Püspök ur(am) meg szentelte [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Kvról]. *1730:* Minkor ă Czinteremben bé mentenek, akkoron az Aszszony Gabaricsné Asz(szonyo)m kérte elö à keresztet egyeb portékákkal edgyütt ezt mondván hol vadnak már azok ă portékák hogy meg szentellyék ? [Torda; MvRKLev.]. *1811:* a' Protho-Pop el-jött, s 'tartott szent Beszédet, Égy követ meg-szentelt, 's fundamentumba tett [ÁrÉ 51].

Szk: *Isten ~. 1678:* kivánom, hogy Isten a maga dücsösségére szentelje meg Kegyelmed mostani munkáját [TML VIII, 217 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. *1693:* Lovat vettem ötvenegy forinton Besztercén, kit Isten szenteljen meg kezem között és adja, hogy az idegen nemzet között is bátorságosan járhassak vele [Kv; KvE 223 VBGy]. *1730:* magát ... keze be adásával kötelezé[a]. Szentellye meg Isten minden munkáját maga Dicsősségére [Kv; SRE 159. — [a]Kántorságra].

2. vallásos ünnepet megtart; a sărbători/cinsti/ţine (o zi de sărbătoare); (religiöse Feier) einhalten. *1662:* új esztendő napját megszentelték | a föld megszenteli az ő szombatit [SKr 284, 698].

3. *~i vki alfelét tréf* elveri az alfelét vkinek; a bate la fund (ca pedeapsă); den Hintern js verprügeln. *1805:* tanultam a Repetitiot egy Fertály a 10re el kellet volna mondani de nem tudtam azért a Rector meg szentelte az alfelemet, betsülettel [Dés; KMN 94].

megszentelő megáldó; binecuvîntător; segnend. *1699:* Lelkemet az én teremptő, megváltó és megszentelő Istenem(ne)k, testemet viszont, az eő Annjá(na)k az föld(ne)k, meg adni és adatni akarom [Mk Macskásy Boldizsár végr.]. *1796:* A' Teremtő, Megváltó és Meg-szentelő Szent Istennek Nevében etc. En K. Dobolyi Jó'sef, tészek ilyen végső rendelést [Koppánd AF; DobLev. IV/760. 1a].

megszenteltet (ünnepet) megtartat; a dispune să fie sărbătorit/cinstit/ţinut (o zi de sărbătoare); (Fest/Feier) halten lassen. *1592:* Vegeztetet azis, mierthogi az Vristen kemeni parancholat alat keuannia az Innepet meg zenteltettni ...

ez napsagtol fogua, se buza, se zena, se erdeo hordasara, se semmire, vasarnapon ne mennien [Kv; TanJk I/1. 199].

megszenteltetett megszentelt; sfinţit; gesegnet. *1710:* ami szörnyebb dolog, a császár confessáriusát, ki szerzete szerént barát vala, titkon arra vevé, hogy mikor a császárt meggyóntatná, a megszenteltetett ostyát méreggel kenné meg, s úgy étetné meg a császárt [CsH 94].

megszenteltetik 1. megáldatik; a fi binecuvîntat; gesegnet werden. *1695:* Az mindenféle marhák sotalanúl ne tartassa(na)k, mint eddig ha meg szenteltetven gjakorta meg adassák sozatásokat [Marossztkirály AF; Told. 2].

2. (ünnep) megtartatik; a fi sărbătorit/cinstit/ţinut (o zi de sărbătoare); (Fest/Feier) gehalten werden. *1677:* A' Vasárnapi vagy hetedszakai innepek megszenteltessenek [AC 6]. *1741:* kiadatot Regulamentumok continuallyak, hogy a Vasarnapi Innep napok meg szenteltessenek [Kovászna Hsz; HSzjP].

megszentenciáz 1. büntetést mér/szab ki vkire; a pedepsi/condamna pe cineva; eine Strafe auferlegen. *1570:* fodor Esthwan Byrosagaba megh Sentenciasta volna Rengeo Margith Leanyat Annat [Kv; TJk III/2. 100]. *1594:* az mely Azzony embert kit az teoruiny megh sentencziazot uolt annakis diat meg fizesse [Szászerked K; LLt]. *1632:* Hallottam en ettöl az captiua Azzonytoll az eo hitves urat megh sententiaztak [Mv; MvLt 290. 97a]. *1633:* Zetelakj Molnár Giórgy Gal Peter Vram szolgaia leue(n), teob megh ollya(n) baratiual mint maga, Kenosi Gál Peter vramnak pinczejet fel vertek es Borat el tekozlotak volna ... Ez okon az teórueny Molnár Giórgiót megh Sententiazuan keőtek mag(o)kat eorókoseon jobbagysagra fiurol fiura Gal Peter es Gal Ferencz Vrameknak [Kénos U; LLt]. *1656:* Tudo(m) hogy az sidozásért Petsi Judit Aszszont megh sententiázák [Kutyfva AF; BálLt 85] | Tudom hogy az Sidoizmusért megh sententiaztak Angyalosi Istvan Vr(am)nak az első Feleseget [Kiskend KK; BálLt 44]. *1657:* Azután törvényre vitték Fejérvárra, az holott megsentenciázván, vivék Kővárban, az holott ... kegyetlen fogságban tizenöt vagy tizenhat esztendőkig tartván ... hala meg is[a] [KemÖn. 162. — [a]Zólyomi Dávid].

Szk: *fejéig ~* főváltságának megfelelő összeg megfizetésére ítél. *1607:* Atta ki kezesen Sido Demetert Zagonit Orbaj zekben lakot, miuel hogj eo az en iozagomban ualami hatalmassagot czelekedet uolt, meliert az teoruenj fejeig meghis Sententiazta, Mark mate Egerpatakj es Szeoke mihalj zagonj leottek kezesek erette feieig [BLt 3].

2. halálra ítél; a condamna la moarte; zum Tode verurteilen. *1573:* mykor hire meg leot volna hogi meg Eoltek vincet, Az Annya Eotet es zekel Barlabast fogatta volt meg p(ro)curatorwl azokra kyk meg eoltek volt, Eok ely Mentenek volt Somlyora Es Immar Teorwenbe voltak hogi Gal az wayda lewelewel Jwtot, mykor oztan meg Sentenciazta volna az teorwen az legenicket, Mind teomleoch valchagot porkolaboknak f. 3 Es az Nyak vagonak f. 3 gal fyzetet [Kv; TJk III/3. 123]. *1631:* Tudom asztis hogy Valaszutj Jstua(n) deak, Kolos uaratt negy varos cirkalojt ejel megh vagdalta, Mellyert megh is sententiasztak, hogy elseob(en) job kezet vagjak el, annak utanna fejet vegyek [Abrudbánya; Törzs. Georg. Egri (54) jur. civ. vall.]. *1671:* A' melly gyilkost penig meg-sententiáznak post pronunciationem finalis sententiae, mihelt Hengérnek szerét teheti a' Tiszt s' nem exequaltattya hanem el-szalad a' gyilkos, maga hallyon-meg azon Tiszt a' ki el-szalasztya, ha ki szántszándékkal, vagy fizetésért bocsáttya-is-el [CC 54]. *1705:* Ma reggel lévén executiójának napja annak a szász legénynek, akit tegnapelőtt a Segesvárra való meneteliért megsententiáztanak volt [WIN I, 419]. *1710:* Szász Jánost árestálják ... minden istentelen factiói, parázsnasági, gyilkossági kitudódnak, s törvény szerint megsententiázzák, s a szebeni piacon a szebeni hóhér a szebeni királybírónak elüti a fejit [CsH 346]. *1711:* Mikor Orban Istvánt meg sententiazak Brassoban, azt mondá, hogy én abba(n) az Albert István halálab(an) artatlan vagyok, az lelki Atyámnak sem gjonom meg [Szépvíz Cs; Born. XXXIX. 50 Barrabas Mateh (30) pp vall.].

3. (a törvény) megítél vmit; a da o sentinţă; etw. urteilen. *1625:* Vduarhely Zekj Zent Mihalibol ualo Zaz Janos neuü fellaitara Esset Suky Benedek vram ellen olj vitekben ki miat Halalt erdemleot volna az mint a' Teöruin megis sententiazta Hogy Zaz Janosnak megh kellene Halni [Melegföldvár SzD; SLt EF. 5].

4. távollét/meg nem jelenés miatt elmarasztaltat; a dispune să fie comdamnat din cauza neînfăţişării; wegen Abwesenheit/Nichterscheinen verurteilen/sachfällig erklären lassen. *1596:* az mely nap itt In facie sed(is) eótet megh sententiaztak az Actorok nem az napra, hane(m) az vtan valo Zombatra napzottak volt [UszT 11/29] | J comp(ro)bat hogy az mikor megh sententiazta eótet az Actor, arra az hyúatalra az teóruenj napra zombatra, penteken dellest hyúatta s hon ne(m) volt hane(m) mas var megiebe volt [i. h. 11/75 Joannes Ferench de Zaldobos pp vall.]. *1598:* Sententia. Az Actrix ennek eleőtte megh sententiazta volt az paztorth kire Executorokkal menth volth [i. h. 12/7]. *1602:* az J p(ro)curatora Fanchialy Lúkacz Arra fogh hogy az Causa feleól Agiagfaluy Janost megh sententiazta wolna [i. h. 15/80].

5. elítél, (erkölcsileg) hibáztat; a condamna/dezaproba; (moralisch) verurteilen/bemängeln/tadeln. *1667:* Most is mindeneket nekem tulajdonít; jövendőben Kegyelmed szentenczíáz meg komám asszonynyal együtt [TML IV, 81 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1675:* több is van abban az írásban, kiben énnekem sem hírem, sem tanácsom; de ha mind úgy volna is, nem kellene oly hamar megsententiázni [TML VII, 31 Teleki Mihály Béldi Pálhoz].

megszentenciázás elítélés, ítélettel sújtás; condamnare; Be/Verurteilung. *1599:* Ereötlen az olah megh Sententiazasa, mind az altal Jo helyre hittak a' faluúal eggyt [UszT 13/65]. *1653:* Ez lőn oka és bizonysága a Zolyomi Dávid fogságának és megsentiázásának, kit Fogarasból oda a gyűlésbe vittek vala, és a törvény halálra itélé, de nem exequáltatá urunk, hanem Kővárba küldé és ott tartatá, míglen meghala [ETA I, 145 NSz]. *1662:* (A fejedelem) ad diem 3. Julii 1638. Dés városában gyűlést hirdetett vala, ahová a szombatosok egynéhányszázan, ha nem ezeren, azon director által evocáltattak vala akik azon sectán lenni tanáltattak volna mindnyájan fejök, jószágok elvesztésén maradtak vala; a megsententiázás után, az kamaraház előtt lévén egy szép öreg puszta egyház ... abba reggettetnek vala [SKr 192–3].

megszentenciázhat elítélhet; a putea condamna; verurteilen können. *1710 k.:* ha crimen laesae majestatisnak

mondják a generális elméje szerént, sőt ha a director azt allegál ellene, úgy azon resolutio ellen meg sem sententiázhatni[a] [BÖn. 951. — [a]Szász Jánost].

megszentenciázott (törvény által) elítélt; condamnat (de organele judiciare); (vom Gesetz) verurteilt. *1660:* ez J. Berkeszi Katha inkab megh erdemlene az halalt mert tűz alol szabadult volna el Szeken, az mellet asserallyak Director Vraimek hogy megh sententiazott szemelly volna, es megh iedven vetketeől futamast veőtt volna [Kv; TJk X/3. 264]. *1704:* a hunyadi megsentiázott commendansnak a felesége, napa ... jüvének az asszonyhoz, kik is térden állva reménkedének az asszonynak, hogy szerezzen gratiát a generáltól az commendansnak, mert hétfőn meg akarják ölni [WIN I, 199–200]. *1710:* az megh sententiazot Asz-sz(ony) mellet ott voltam [Marossztkirály MT; Told. 2]. *1710 k.:* (A) Posonban megsententiázott ártatlan prédikátorok causájában írt apologiám nyomtatásban vagyon [BÖn. 934].

megszentenciáztat 1. elítéltet; a dispune să fie condamnat; verurteilen lassen. *1710:* a császárral őtet[a] megfogatták, ugyanők a német kapitány által elszabadíttották, egyfelől a császárral megsentiáztatták, másfelől titkon Lengyelországban pénzzel segíltették [CsH 388. — [a]II. Rákóczi Ferencet].

2. halálra ítéltet; a dispune să fie condamnat la moarte; zum Tode verurteilen lassen. *1587:* Margit Bernard doctor Zolgaloia vallia Nem ... hallottam hogy Kowach Imrehet ezzel feniegette volna Igyarto Georgy: Ha ez varosrol vgmond el Ne(m) vized leaniodat, hat megh fogtatom, meg S(enten)ciaztatom s meg Eoletem [Kv; TJk IV/1. 593]. *1678–1683:* Betlen Gábor ... megiese(n) azon szegeni főrendekket, melto cselekedetekert[a], méltatlan kő szivel megh szententiaztotvan, megis őletet bennek kettőt [Ks Komis Gáspár kezével. — [a]Báthori Gábor lekaszabolásáért]. *1710 k.:* a generális ... az országgal is megsententiáztatta[a] [BÖn. 955. — [a]Szász Jánost].

megszentenciáztatás elítéltetés; condamnare; Verurteilung. *1704:* Ezek után ismét más memoriálét is adott bé megsententiáztatása után[a] [WIN I, 178. — [a]Bethlen Miklós].

megszentenciáztathat elítéltethet; a putea dispune să fie condamnat; verurteilen lassen können. *1710:* Szokás volt eleitől fogva, hogy mikor valakit nótára kerestek, publice az egész ország előtt mondották ki a voxot ellene a státusok, de Szász János practicájából, hogy inkább Josikát[a] megsententiáztathassa, a generál Rabutint arra vevé, parancsolja meg a Gubernium nak, ne mondassák publice a voxot, hanem ki-ki tegye írásban a maga voxát [CsH 322. — [a]Jósika Imrét].

megszentenciáztatik 1. elítéltetik, büntetés szabatik ki vkire; a fi condamnat; verurteilt werden. *1574:* Az vtan hozza eleh az Decretumotis es azt Mwtatya volt Beleole hogi az fele Ember ha meg Sententiaztatnekis Nem feyedelmet hane(m) Attifiayt Illetne Marhaia [Kv; TJk III/3. 335]. *1592:* az te Atiadat (!) Boros Dyenes(ne)k Swkeosd Leorinczj halalajert fejet veottek vala vgj vagio(n) az, teis vgia(n) akkor megh sententiaztattal ... fel kezeden s fel labadon marattal [UszT]. *1656:* Peczi Simon meg sententiaztatva(n) az Sido hűtert minden Joszagat el veszte [Kóródsztmárton KK; BálLt 1]. *1669:* Nemes Ilona kivan ferjetől Kées tsinalo Simontol absolutiot, ily okok alat: mert lopasa miat meg sententiaztatot, az akaszto fa ala vitetet egik füle el meczetet ... Annak felette jobbagysagra kőtelezte magat melyel felesegenek szabadsagat el rontotta [SzJk 105]. *1674:* Asztalos Andrást esmet ki hozatván Teorvényre, feleségével édgyütt hogy megh sententiáztatott Teorvény pénzt adtunk d 30 [Kv; Szám. 34/L. 20]. *1678:* Oct. 3. Állott bé a gyűlés, mely gyűlésben a rebellionak szerzői az országtúl megsententiáztatván rabságra vitettenek [AMN 218]. *1729:* Deliberaltatott hogy az Actrix, és Serelmes Aszszony minden literale documentumit s Instrumentumit melyek szerint az Inctus Captivus Zajzon Sigmond Convincaltatott s meg Sententiaztatott külgye el [Dés; Jk 43].

2. halálra ítéltetik; a fi condamnat la moarte; zum Tode verurteilt werden. *1631:* Valasz utj Istuant megh sentenciaztak vala, ez okon hogy ejel az Varos cirkaloit megh vagdalta uolt. Jgy sentenciasztatott uala penigh megh hogy elseob(en) job kezet vagjak el, annak utanna vegyek fejet [Abrudbánya; Törzs]. *1662:* Ez diéta néhány hetekig tartott vala, amellynek utolján egy ötvös, Thoroczkai nevű, káromkodásért megsententiáztatott, és ... meg is követtetett vala [SKr 193]. *1678–1683:* a többi kőzőt Komis Gasparis megh sententiaztotván, kegietlenűl feieis vetetet [Ks]. *1704:* Szász János ... ad notam infidelitatis kerestetett és sententiáztatott meg [WIN I, 118].

Szk: *halálra ~. 1631:* Hallotta(m) egyebekteöl magatolis Valaszutj Istuantol hogy Kolosuaratt fogua tartatott s megh is sentenciasztatott halalra, ha az fejedelem gratiaja, nem erkezett uolna, meghis eoltek uolna [Abrudbánya; Törzs. Balthasar Vas (54) cívis vall.]. *1662:* Én Monoba(n) Lakozó Janós Deák nem gondolvá(n) sem az I(ste)nnek bűntetésével, sem országunk(na)k erős tőrvényével az Poganyokkal eggyet értettem minden romlásaba(n) ennek az földnek ... Mely Jstentelen cselekedetemért megh fogattatvá(n) ... erős foghságba(n) tartattam halálra mint afféle Pribék megh sententiaztatta(m), exequaltatnijs akartak tiszti szerént eő N(agyság)ok folyamodta(m) ... Ngos Barcsai Sigmondné Aszszonyomhoz, hogy váltana megh az haláltul [Monó Sz; BK].

3. elmarasztaltatik; a fi condamnat; überführt werden. *1677:* Irja Kegyelmed, hogy úgy érti, hogy ide bé már sokaktól megsententiáztatott. Én ugyan olyat bizony nem hallottam [TML VII, 505 Bethlen Miklós Teleki Mihálynak].

megszentenciáztatott I. *mn* elítélt; condamnat; verurteilt. *1607:* az Egj megh Sente(n)tjaztatot leani keüwl czjak edgik bizonsagis semmi bizoniost ... Nem bizonitott [Mv; MvLt 290. 7a]. *1634:* magua szakatt embereknek marhay; testamentomban legált akarmy iók, törvény szerint megh sententiaztatot gonosztévőnek, es elszököt embernekis marhayais ... legitime my reank deuolualtathatnanak [UF I, 335]. *1660:* nagy gyalázatos szomorúságomra az ország statusi eleiben leveleim annak rendje s módja szerént nem bocsáttattak ... szolgáim pedig nem különben fogdostattak, kergettettek, mintha hazámnak ellensége vagy megsententiáztatott árulója löttem volna [KemIr. 336–7]. *1677:* Szász és Magyar Városokon a' meg-sententiaztatot latrokat ... gonosztévőket szabadossan arestálhassák a' Birák [AC 159]. *1704:* élete, halála, az őfelsége

kegyelmében áll a megsentiáztatott rab úrnak[a] [WIN I, 191. — [a]Bethlen Miklósnak]. — L. még AC 129.

II. fn-i jell-ű haszn-ban; cu valoare de substantiv; substantivartig gebraucht: elítélt személy; comdamnat; Verurteilte(r). *1677:* Meg-sententiáztattaknak gratiat adni, megsanczoltatni, el-bocsátani, sub poena flor 500 prohibitum [AC 262]. *1704:* Ha ezek nem estek volna, nem lépett volna az dolog az énhozzám másunnét, már mintegy félig megsententiáztatotthoz jövő, minden leveleknek felszaggatására [WIN I, 176–7].

megszentenciáztattatik halálra ítéltetik; a fi condamnat la moarte; zum Tode verurteilt werden. *1769:* Gyermán Togyer és Gyermán Ignát Gyilkosságot tselekedvén, minek utánna meg sententiaztattattak volna a Ns Kolos Vármegye Tömleztel fel rontván, az Hajdukatis meg sebesitvén el szöktek [UszLt XIII. 97]. *1809:* Bárdocz Széki Vice Király Biro Tserei Samuelnek azon kérését, hogy szántszándékos Gyilkosságért és Tolvajságért el fogattatott Kurta István Státárius processus uttyán Sententziáztattassék meg ide fel küldötték [UszLt ComGub. 1558].

megszentet megsejt/neszel; a presimţi; (voraus)ahnen. *1776:* Hihető meg szentette, s észre vette vólt a' most írt Csizi Hadnagy azomban hogy Mlgs Gróff Lázár János Urffi ö Nga Legénnyit futtatta én utánnam, azért ős nagy Sebessen tsak Szőrin Loháton, egy Katonáját utánnam küldé [Kóród KK; GyL. Geor. Vizi (30) rk kántor vall.].

megszenved 1. el/megtűr; a suporta; ertragen. *1752:* felele Tisztarto Gondos Mihály Vram ... nékem parontsolt az Vr(am) eő Nga hogj el vágossam a Gátot mivel ö Nga Földin vagyon tuvább eő Nga meg nem szenvedi jövőndőre nézve nagy kára forog benne [Disznajó MT; Ks 8. XXI. 23]. *1760:* vagyon az Tón túl napkeletre egy darab határ, mellyet az Falusiak őkőr tilalmasnak tartanak, egyéb marhát ottan az őkőrknél meg nem szenvednek [Báld K; BLt]. *1770:* eő Nga Szeledsán Gligor nevű Jobbágya most esztendeje kőltőzőtt beléje, de ezt az ide valo Falusi Oláhok... meg nem szenvedték benne, hanem cir. oda kőltezésinek harmadik napján onnon erőszakoson ki hánták [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/1]. *1771:* a kortsomákon kik fogadnak bé Musikásokat, kik szenvedik meg a Tántzat kortsomájokon ? [Dés; DLt 321 vk] | A Musika szot és az Tántzat tudom hogy Molnár Gyurkánál őrőmest meg szenvedik, mert gyakorta hallottam Vasárnapokon ottan a Mulatsagot [Dés; i. h. 22a Tanaszie Krisztine cons. Vaszily Iftyene (36) zs vall.]. *1782:* az öreg Zakariás Jánost, a ki most azon Joszágon fekvö, hatulso kitsin Házban lakik, tartozzék András Lászlo Vram holtáig, azon kitsin házban meg szenvedni [Bögöz U; MbK XI. 65]. *1818:* az irt Ember reménykedni kezdett, hogy házát továbbra is Szenvedjék meg mivel Templomjok számára Viaszszat fog adni minden Esztendőben [Szentkirály H; Born. 4/43].

2. szenved; a suferi; leiden. *1896:* Ez a levél hosszú lesz. Amilyen nehéz dolog megími (ebbe a fene melegbe), olyan nehéz lesz neked elolvasni, az én betűimet tekintve. De ... ilyen dologért, érdemes lesz egy kicsit megszenvedni [PLev. 184 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. el/megbír; a suferi/suporta; ertragen. *1803:* az ... allodialis szántó földekről azt mondhatom, hogy a' trágyát meg nem szenvednék, az oldalosokat héjábais trágyáznák, mert annak ideibenn a' víz minden 'sirját azon földeknek el szokta mosni [Mája MT; BetLt 5 St. Lörincz (38) lib. vall.].

megszenvedhet eltűrhet; a putea suporta; ertragen können. *1790:* a' Kristsori Communitás, ha nem szenvedheti megh nyomasában be száladott Marháját a Bukuresdiek-(ne)k, tehat a' proportione Territorii tegyenek kőz kertet [Körösbánya H; Ks 74. VII. 149]. *1795:* Tessék Kegyelmednek, az ottan valo további Tégla vetéstől, meg Szűnni minthogy ö natsága tellyességgel, azon Kegyelmed munkáját ott meg nem szenvedheti [Ádámos KK; JHb XX/18]. *1821:* Borszékben a két commonitások egyezésén kűvül építtetéseket tenni senkinek is meg nem szenvedheti, akár possessor légyen akár nem [Ditró/Szárhegy Cs; RSzF 142].

megszenvedtetik eltűretik; a fi suportat; ertragen werden. *1769:* (A földet) Eperjesi Uram ... meg szántotta, Zabbal bé vettette ... de ezen involatioja ö kigyelmének meg nem szenvedtetett [Dezmér K; JHbK XLVI/26]. *1814:* seminémű lo márha az ökör csordába meg nem szenvedtetik [F.rákos U; Falujk 87 Barrabás Áron pap-not. kezével]. *1825:* soholt az e' féle akadállyok az uttzákon meg nem szenvedtetnek — hanem el-mozdittatni rendeltetnek [Torda; TLt Közig. ir. 252]. — L. még FogE 233.

megszépít szebbé tesz, szépítget; a înfrumuseţa; verschönern. *1619:* megírattam Szölfikár agával és tihájával, hogy ellegyen az Erdélyben való practica nékül ... inkább találllon (!) módot benne és azt az practicát szépítse meg Erdélyben olyformán, hogy az maga leveleit vigyék fel újólag Felségednek [BTN[2] 381].

megszeplősít 1. megbecstelenít; a necinsti, a viola o femeie; entehren, schänden. *1585:* Annos Santa Antalne vallia ... Az leany ... monda hogy ez Molnar Iacab eotet A Malomba hitta volna hogy Malom port Aggyon Neky, de megh chalta volna es meg zepleositette volna eotet [Kv; TJk IV/1. 507]. *1629:* Brassay Czismasia Gyeorgy ... Szolgalo leanyat ereo szak szerent megh ferteztetue(n) hogy nem akart engednj chyapdosta ennek eleotte mas egy leanyis lakuan hazoknal ... megh szeplősitette [Kv; TJk VII/3. 198]. *1666:* Cegei Vas János Vr(am) eő kegnek egy Keővári Janos neww szolgaja ... egj Annok nevw szolgalojat eő kgmenek megh szepleősitve(n) és megh terhesitvén ... Kővári Janosnak harmadmagáual valo expurgatiot itiltek eő kegmek [Cege SzD; WassLt Gazdagh Sándor ns vall.]. *1761:* Tudgyae a' Tanu hogy Dnalis Bírája ... egy Nagy Aranyasi Leányra Bulzesten majd erőszakoson járván aztot meg-szeplősitette volna ...? [H; Ks 113 Vegyes ir. vk]. *1799:* itt láttaé a Tanu hogy meg szeplősitette volna az irt szemellyt [Dés; DLt vk]. *1827 e.:* Ezenn Instántiám mellett alázatoson bé nyujtok egy Esketést, melyből meg tettzik az: hogy az Hajadon Léányomat ki szeplősitette meg [TLt Praes ir. 65/1827-hez özv. Vas Gergelyné Fűlep Ágnes foly.].

2. bemocskol, meggyaláz, a dezonora/pîngări; besudeln, entehren. *1573:* kys Myhal Nagiob bűntetest erdemlet volna, mert hazamat tytkon meg kyssebbytette es meg zepleosytette vala [Kv; TJk III/3. 262]. *1599:* a legeny Bechy Georgy ky vra(na)k hazat zegenitette, Agyas hazalt paraznasagawal meg zepleositette, az perenger ala vites-

sek, es ott mindeneknek peldaiokra feje el eottessek [Kv; TJk VI/1. 372].

megszeplősítés megbecstelenítés; necinstire, pîngărire; Entehrung, Schändung. *1761:* (A teherbe ejtett leány) a' nevezet Birótól való meg Szeplősitisin ... Falu széke előtt anyával egyutt meg eskütt [H; Ks 113 Vegyes ir. vk].

megszeplősített megbecstelenített; care a fost violată/pîngărită; entehrt, geschändet. *1796:* Kitől mongya magát azon Személy meg Szeplősitettnek lenni azzal volt é Szoros baratsága, volt é le ereszkedése azon Személyhez annak a kire val ? [Déva; Ks 107 vk].

megszeppen megijed; a se speria; erschrecken. *1614:* Mely török császár hadától akkor[a] Báthori Zsigmond úgy megszeppent volt, hogy aznapságtól fogva mindjárt praktikálni kezde, hogy ő az német Rodolfus császárnak adja Erdélyt [BTN[2] 45. — [a]1596-ban]. *1657:* noha mi is megszeppentünk vala, mindazáltal igen jól esék az másik dologra nézve, mert nyaka szakada mind császár és palatinus követjei, s mind Szombathelyi által indíttatott practicának [KemÖn. 91]. *1662:* akkor megszeppent vala és izené, hogy csak németet reá ne küldjünk, interponálja magát, Barcsai Ákosnét velünk összealkatja [TML II, 267 Kemény Simon Teleki Mihályhoz]. *1722:* hát szinte jő már Antion Gazda, de nem hozatt sok halat ... másként meg szeppent, ugy nem bántottam [KJ Miss.]. *1767:* Az örmények is megszeppentek ... hogy az dominiumot Carolus imperatortól 99 esztendeig megvették volt [RettE 208].

megszépül 1. szebbé válik; a se face/a deveni mai frumos; sich verschönern, schöner werden. *1819:* Rákosi Ur ... a' mostani feleségével a' midőn élt még meg szépűlt és csinasadatis volt [Kv; Pk 2].

2. meghízik; a se îngrăşa; dicker werden. *1793:* a Makkot teremhető fák néha Makkot is hoznak, de kűlőmben még eddig az Udvar Makbeli hasznot belőlle nem igen hajtott, hanem mintegy 60. Sertések akkor meg Szépülnek benne [Erdőszengyel MT; TSb 51].

megszerencséltet szerencsét kíván; a felicita pe cineva; Glück wünschen. *1585:* Foris Caspar vallia, Megh zerencheltetwe(n) Hozzw Martonnet A' hazban, kerdem mint leot az Aruh [Kv; TJk IV/1. 413]. *1592:* Mezaros Menihartne vallia ... Mikor giermek agiba fekwnnek Bachi Peterne, es latni mente(m) volna, megh zerencheltette(m) [Kv; TJk V/1. 232]. *1657:* szegény fejedelem maga kezeivel szegezé fel az kopjára az jelzászlót, s adá kezemhez megszerencséltetvén [KemÖn. 65].

megszeret 1. szerelmes lesz vkibe; a se îndrăgosti (de cineva); sich in jn verlieben. *1582:* Petrus Gruz ... fassus est ... Nireo Benedek monda ... az en Zolgalo leaniomat Katalint Mutasd meg Neky es dichiried, En azt chelekettem, es Boros Benedek meg zeretę a leant hwtit, kezęt enneke(m) be Ada [Kv; TJk IV/1. 36]. *1700:* Praeda Rotar felől eszt tudom mondani; hogj F Szilvasi becsületes embernek feleségét meg szerette, Tőrők országban szőket velle edgjűtt [H; Szer. Joannes Pap de Maczesd (40) ns vall.]. *1732:* Radics Borbára Aszszony az ki nagjab vélünk égj hazban detentioban volt iffiut meg szeretvén utánna kezdette magát vetni [Kv; MvRKLev.]. *1736:* Az kisasszony az ház ablakáról sokszor nézvén s hallgatván az oláh ifju legény frujálását, igen megszereti vala az pakulárt [MetTr 417–8]. *1774:* Nemes János, megszeretvén Miske Imrének egy szép, kisded termetű leánykáját, apja, anyja, atyafiai akaratjok ellen nemcsak elvette, hanem pápistává is lett érette [RettE 318].

2. megkedvel vkit; a îndrăgi pe cineva; liebgewinnen/bekommen. *1663:* A kis öcsém[a], hogy olyan szörnyen megszerette volt uramat, ő is tudja, kit kell szeretni. Isten nevelje fel, kivánom [TML II, 463 Bornemisza Susanna Teleki Mihályhoz. — [a]Teleki Mihály leánykája, Annis]. *1710 k.:* (Keresztúri Pált) meg is szerettem, dícsértem, hogy micsoda jó vén ember az, még az apámnál is jobb [BÖn. 531]. *1823–1830:* Gyarmathi megérkezik Bonyhára, úgy viseltem magamat hozzája is, hogy megszeretett [FogE 142].

3. megkedvel vmit, vmi elnyeri vkinek a tetszését; a îndrăgi (ceva); etw. liebgewinnen. *1619:* Két istállóban ötöt találtunk olyat, kinek hármát Nagyságod, tudom, hogy megszeretné, mely mindenik szürkék s gyermeklovak [BTN[2] 253]. *1653:* Szinán bassa tatáriban — 1594-k esztendőben hogy Budánál telelt vala a török, tehát ott megszeretvén a lakást — Pesten maradtak vala, és oda telepedtek s házasodtak valami tatárok mintegy kétszáznyi volt [ETA I, 50 NSz]. *1672:* Czazar Georgieot a' regi Varbelj Varossi Plebania(n) hattam uala, à ki ot ualo lakassat megh szeretue(n) megh hazasodot [CsÁLt F. 27. I/38 Georgiffy Mihali Nit: Can. és Pleb. lev. haza, Csíksztgyörgyre]. *1756:* Az mely helyet Molduán Vonya az határon megszeret, azt el veszi, Senkire sem hajt [Galac BN; WLt Kelemen alias Székely István (35) jb vall.]. *1823–1830:* (A) külső emberek tőbe lenyiratták az hajukat, ezt dupénak nevezték. Ezt megszeretik a deákok is, és vagy haton ezen 1792-ik esztendőben dupét vágatnak [FogE 108].

4. elkíván vkinek vkitől vmit; a dori să obţină ceva pentru cineva; etw. für jn von jm wünschen. *1700:* Fodor Pál Uramnak lévén egj pár pus⟨kája Bar⟩csai Ur(am) edgiik fianak meg szereté kéré hogi adgia az fianak [Abrudbánya; Berz.].

5. kb. (Isten) megajándékoz vkit; (despre Dumnezeu) a dărui cuiva ceva; (Gott) beschenkt jn. *1801:* Az Ur Isten eő Ngokat sok szép gyermekekkel szerette meg, azok mellé sok dajka Inas fizetése, ruházattya nem kitsin gondot adott [Noszoly SzD; JHb LXVI. 48].

megszeretés megkedvelés; îndrăgire; Liebgewinnen/bekommen. *1710 k.:* a csudálkozás ... nem egyéb, hanem a szemben vagy elmében ötlött objectum, vagy valóság, dolog minéműségeinek vizsgálása és azokról való elmélkedés, tanácskozás, szemlélés, melyet követ annak megszeretése vagy utálása ... gyönyörködés vagy attól való irtózás, félelem [BÖn. 438].

megszerettet megkedveltet; a face pe cineva să îndrăgească ceva; jm zu einer Sache Lust machen. *1710 k.:* (Apáczai Csere János) a tudományt és könyvek olvasását úgy megszerettette vélem, hogy azt senki és semmi ki nem űzhette az elmémből s kezemből [BÖn. 555].

megszerez 1. szert tesz vmire, előteremt vmit; a procura, a face rost (de ceva); verschaffen. *1573:* Brozer Anna ... vallia ... beh hywatta hozza vgy zytta myert Nem zerzy

megh az myt Neky hagiot [Kv; TJk III/3. 59]. *1575:* az hagiot Napra Melyre az feyedelem kewannya Meg zerezzek az penzt [Kv; TanJk V/3. 111a]. *1578:* bíro vram mingiarast mind a ket piaczon meg kialtassa, hogy wassarnapik (!) minden ember adaiat meg zerezze es be hozza [Kv; i. h. 167b]. *1695:* ö bizony rosszúl biztatt a pénz aránt a' Több hátra lévö részét is meg szerezvén Ngdat Contentallya, tsak ne neheztellye Ngod patientiával [Gyf; KaLt Apor István ir. Récsei István lev.]. *1704:* végezték ö kglk, hogj már egész esztendötöl valo pénz fizetésünk még hátra lévén, és honnan szerezzük meg reménségünk felöle nem lehetvén, fordittassék az Ecclésia Bolyában lévö Dézma és egjeb buza is pénzbeli fizetésekre a Salaristáknak [Kv; SRE 89]. *1765:* az pénzt, ha az szabott üdöre meg nem szerezzük s nem administráltattyuk, a Tömleczbe küldi a birákot [Marossztimre H; Eszt-Mk Vall. 213]. *1812:* Kötsön veszünk valakitöl, tsak hogy tudhassuk meg hogy menyi az az Orgoványi Pénz, és hogy mikorra kel azon pénzt öszve szerzeni ha kapnánk valakitol mi egész tehetségünkböl igyekezünk meg szerzeni és szolgálni benne [RLt O. 1. D. Teleki József lev.].

Szk: *pénzzel ~*. *1730:* Buza Repartialtatott N. Dées Varossàra Cub. 16. Ebbül Csatanra nem repartialtatott mint hogj Isten itiletibül határok egészszen el romlott noha az Deesi hataris el romlott mindazaltal ketelenittetik penzelis meg szerzeni [Dés; Jk 405a].

2. beszerez; a procura; besorgen, (ein)kaufen. *1579:* talalyak meg vrunkat Aggyak eleybe mely igen nagy insegbe, es zwkelkedesbe volt az zegenyseg mostanis mely sok zwksege vagio(n) e kewes borochkara ... Mert abbòl kel Az zegensegnek minde(n) zwkseget megh zerzeny, mind buzabol mindenbol, melnek most Az arra neoten newekedigh [Kv; TanJk V/3. 203b]. *1591:* Andrasnakis egienleo Akarattbwl czinallianak hasonlo hazat. Az faiat ezen telen megh zerezzek Ez Jeowendeo niaro(n) ... megis eppitcziek az hazat [UszT]. *1769:* a földi almábol s másféle fák gyümölcseiböl pálinkát lehet fözni, poroncsoltatik, hogy kiki Minden igyekezetit arra vesse, hogy a földi Almát akinek nincsenis megszerezvén, aztot szaporicsa, ültesse, s ... a pálinka fözésre fordicsa [UszLt XIII. 97]. *1785:* kéntelenittettünk más szomszéd Possessor Urak birtakak alatt lévö Erdejek meg vételire ki menni ... Ezeken az Határakan mind kész pénzeinken kell az Vas készülethez szénnek valo Fákat meg szereznünk [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 13b]. *1821:* annyi Üdö haladékat kérek, miglen a' kivántato Ma(teri)alét Valahonnan meg szerezvén, a' Helly szinére vecturáztathatom [Kolozs; SLt évr.].

3. birtokba vesz, sajátjává tesz; a obtine ceva; in Besitz nehmen. *1741:* tavally egy Ház hellyetskének neminemö részecskéit szerzették meg [Nyárádsztbenedek MT; Told. 22]. *1764:* addig soha egy talpalatnyit sem birt, annak utánna szerzette meg osztán magának [Csüdötelke KK; Told. 8]. *1770:* azon Malom hellyét szerzette volt meg ... Nehai Tit. Beretzki András Uram ... az elött p(e)d(i)g soha Malmot azon hellyen lenni hirül sem hallottunk [Berekeresztúr MT; BetLt 7]. *1814:* kévánna maga Joszága mellé meg szerezni bé járás véget egj kevés részettskét [Aranyosrákos TA; Borb.]. *1828:* Még most Esztendeje tettünk volt szot edgyütt hogy meg szerezzük magunknak éppen a' mü Tö Szomszédtságunkban és töllünk ki váltatt 's mostan Vram Batyámék minyájjan Testvérekül közon birato Kertet [Marossztkirály MT; Pf].

4. kb. rendre összeszerez; a procura rînd pe rînd; nach und nach zusammenbringen. *1827:* az Exponens aszszony ezen MKoppándi össi lako Curialis Fundussát a Férjinek minden házi Mobiliák nélküll tanálván, abba rész szerint maga hozta a Mobiliákot és szükséges ágy és asztalnémüket, rész szerint pedig irt Férjével edgyütt laktokba szerzették meg azokat [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 12].

5. visszaszerez; a recupera; zurückerwerben. *1568:* Joannes Kadas fassus est, Az en hazamtol lopoth vala ez azony el Egy ontalat es egy Resz mosart, Annak vtanna ǫ maga zerzete Megh es vgy atta haza, zerzo sos Mate volt benne [Kv; TJk III/1. 231]. *1604:* Kornis Ferencz Vramtol az en Sarga niergemet zerezze megh kd mikor itt vala ha az kd tekenteti nem obstalt volna louay nelkwl maratt volna erette [Gerend TA; Ks 38. I/10 Sarmasagy Zsigmond Pettky Jánoshoz]. *1656:* Ozdi Tamas azt monda hogy ne busullyon keglmetek az pénzen, magamis forgolodom benne, hogy megh szerezük az kegyelmetek pénzit, de megh ez oraig is oda vagyon [Kv; CartTr II. 933–4 Hunyadi Janos (35) vall.]. *1670:* Szekeli Istva(n) Czigány ket vagy három eytel bort veott volna italra magához, kalácz borül, ugy hogy, el veszet pénzét megh szerzi [Kv; TanJk II/1. 735].

6. elö/megkerít; a obtine; aufbringen, herbeischaffen. *1635/1650:* Ha valamely Idegen Eottues Legeny Mesterremeket akar keovetni, Az Nemzetsigh leuelet megh szerezze, es vgy foghion az Mesterremek czinalasahoz, hogy a Mesterremekkel edgiút be vihesse [Kv; ÖCJk]. *1710 k.:* szükség ... annak a diplomának substantiáját feltennem, mert talán Erdélyben igaz párja sehol sincsen, hanemha Haller István úrnál. Én igyekeztem megszerezni, de eddig nem lehetett [BÖn. 757]. *1807:* hogy ... fel tett czélomban annál sükeresebben boldogullyak minden szükséges Leveleket ... meg Szereztem [Kv; Incz. XII. 3a br. Josinczi József lev.].

7. (vmennyit) jövedelmez; a produce (un venit); Nutzen bringen. *1812:* ezen Summát elégtelen volt a Héderfái Joszág kikeresni 's, megszerezni [Héderfája KK; IB].

8. megpótol/többít; a completa/întregi; ergänzen, vermehren. *1657:* (A vezérnek) hallottuk jövetelit s meg nem vártuk, és az ötet illetö ajándékokat az kajmekámnak adtuk ... már császárral is szemben voltunk, az adót praesentáltuk; hanem néki újobban az szokott honorariumot meg kelle szerzenünk, s úgy lévén szemben véle, minjárt minden dolgok jól fordulának [KemÖn. 90].

9. lealkuszik; a obtine o reducere; abhandeln/dingen. *1585:* Kis Imreh ... vallia, bizonnial tudom hogy el maraztak teorweny zerent Chanadi ferencznet Danchak lorinczert Az hatalom huz forintot teszen vala, kinek ket Resze az Birake leot volna de engemet kere chanadj ferencz felesegesteol hogy Zolliak az Biraknak, es ozta(n) az hatalmot az Birak rezet tiz frtba zerzem meg [Kv; TJk IV/1. 510].

10. megvalósít, elér vmilyen eredményt; a realiza/înfăptui ceva; (Ergebnis) verwirklichen, erreichen. *1610:* Jöve meg Imrefi János Magyarországból az követségröl, az békességtractálás dolga felöl, kit meg is szerzett volt, melyért az fejedelem erösen haragudt reája [Kv; KvE 141 SB]. *1670:* Kérlek, édes Komám, szerezd meg, had mehessek el innét[a] [TML V, 67 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz. — [a]Husztról]. *1671:* Hogy az Országnak Libera Electioját, semmi úton nem impediállya tellyes életében,

hanem azt az Országnak meg-szerzeni igyekezik, és senkire az Fejedelemséget nem transferállya[a] [CC 7. — [a]Barcsai Ákos fej.].

11. kieszközöl, elnyer vmit; a obţine ceva; erwirken. *1592:* szereteo Jstwan vra(m), tudom hogy ennek eleotteis zerzettel masnakis nemes lewelet, Azert enis azert yeottem Kedhez hogy ha ennekemis zerzenel kj vennel engemet az parasztsagbwl az Kd mwnkaiaba(n) adnek f. 12. Ennekem rea Jgere magatt hogy meg zerzy Azt monda Ihol Atiam fia Istwa(n) vram az mihez engemet kertel meg zerzettem keze(n) vagio(n) keoty magat hogy ... Jo lewel lezen [UszT]. *1596:* Biro vram kwldi Caspar deakot Dobokara, Egi Ieoueueni jobbaginak Apahidinak lowat veottek volt el, ment Innet teoruenire, fizettem f — d 25. Eskwwest es tiztasagot zerzettek megh, kit megh fizettem f — d 42 [Kv; Szám. 6/XXIX. 30 Bachi Tamás sp kezével]. *1614/1616:* Annak utanna engem talaltanak vala meg, hogy Kakonyj Uramnal tereködnem mellettek, hogy úioban az Sót szerezne meg nekik[a] [Kv; RDL I. 100. — [a]A kolozsiaknak az árendátortól járó sót]. *1710:* Mikes Kelemen halálban vágy vala a háromszéki főkapitányságra. Mivel Telekinek fogadott bátyja s lelki barátja vala, magára vállolá, hogy a fejedelemtől megszerzi [CsH 179]. *1774:* (Aranyakkal) meg is szerzette volt magának az Aranyas széki főtisztséget, de nem sokáig bírá, megholt[a] [RettE 338. — [a]Orbán Elek].

12. kiszerez/vált vkit; a răscumpăra pe cineva; jn auslösen. *1588:* illyen rwth modon rwth zidalomal ell vinek engem az Talas gergely vayda hazahoz ott ereossen meglanczozwan az gerendaba czaptatanak fel ... akaranak az lo mellet kotezwe Somborra vinni, az sok Jambor addig esedezenek erettem hogy ket forinther zerzenek meg hogy ell ne vigyenek [Zsákfva Sz; WLt Lucas Barlas jb vall.].

13. megnyer vkit; a atrage de partea sa pe cineva; jn gewinnen. *1581:* Az procatorok felól eó kegmek vegeztek hogy procator vallas legien megh, az ortaly mondoktwl. Az procatort penig eo kegmek tanachywl zerezzek megh ... es fyzetesset iobbychyak megh á mint iobba(n) zerzódhetik eó kegmek velle [Kv; TanJk V/3. 237a].

14. (vki költségéből) megrendez; a organiza ceva (pe cheltuiala cuiva); (auf js Kosten) veranstalten. *1629:* annakutanna ugj keöltek ozta(n) eők eözue Eötueös Istuannal, s az meniegzeötis ugjan az Azzoniebol szerzettek megh [Mv; MvLt 290. 183a].

15. *megszerzi a táncot* kb. rádupláz a táncra; a reincepe dansul; den Tanz verdoppeln. *1591:* Nagi Mathias, Lenczes vram zolgaia vallia ... Az mulatas keozbe mikor tanczba Indultunk volna, Az Varadi Mihali Inassais az tanczba mene, mikor el vegeztek vala az tanczot, kezde mondani Varadi Mihali hogi megh zerezzek az tanczot, monda erre az zolgaia hogi eo nem tanczolna, mert mostis megh czűfoltak [Kv; TJk V/1. 169].

16. *megszerzi vki dolgát* elintézi vki ügyét; a rezolva problema cuiva; js Angelegenheit erledigen. *1590:* Thudom hogy az keczykeyert megh foghta vala Olah Janos vgia(n) eo mo(n)da ennekem hogy nalla talalta az uta(n) zerzek megh dolgat [UszT]. *1593:* Orsólia Azzoni, Choma Balasne, zilahi vallia ... Krestel Marton Az vduarheli legintis tudom hogi toluaiul megh fozta vegre niarsra itilek erette: az vtan ne(m) tudom mint zerzettek meg dolgat [Kv; TJk V/1. 402]. *1594:* Stencel Andras es Marthon Deak wramek, hogi megh zerzetek az Olahok dolgath Thordan. Egire masra keolteotek eo kemek f 2/35 [Kv; Szám. 6/VI. 16]. *1603:* Im Jöien el welem en wgy zerzem meg dolgat hogy, felelme nem lezen [UszT 17/41 Demeter mihalj Bezedi Zabad Zekel vall.]. *1668:* edgy Molnar al(ia)s Porfiras Ianos neuò olah Legenj valami Tehen Niuzasba(n) talaltatot tőbekel edjöt, miuel földes ura Nem liuen, ki abbelj Dolgat megh szerzete ez okon ada magat Jobbogjul fywrul fyura, hogy Diosi Janos ura(m) visellje Gondgjat [M.köblös SzD; RLt 1]. *1680:* nekem azt mondotta Tanko Mihály, hogj egj gyermek lovat adott Daczo János uramnak, hogj megszerzette dolgát [Göröcsfva Cs; CsVh 84 Lázár Antal (48) pp vall.]. *1700:* Praeda Rotar F.Szilvasi becsületes embernek feleségét meg szerette, Tőrők orszagban szőket velle edgjűtt; az honnanis visza jővenn mind adig nem mert Szem előtt járni valamig Csonokosi Balint uramhoz nem folyamadat arra nezve hogj azok előt, az kik előt illik dolgát szerezze meg mellyetis Csonokosi Balint ura(m) fel valolván dolgát meg szerzette maga kőlcségen [H; Szer. Joannes Pap de Maczesd (40) ns vall.].

17. *megszerzi dolgát vkivel* nemi életre von. nyil-ban; în declarații referitoare la viață sexuală; in sexueller Äußerung. *1570:* Agotha Bako Myhalne vallya az Janos Bezellete neky hogy Egy farzangba farsangos Rwhaba Eolteztenek volt az Cristinawal More Ambrws felesegewel, Es az kyral vchaban Mykor eleget farsangoltak volna haza Mennek, Es az kwzeobre leh fekeznek, Addegh nem hagy (!) Bekeseget Nekj Cristina Myglen Megh kellet dolgat vele zerzeny [Kv; TJk III/2. 148]. *1573:* Kadas Matthias ... vallia hogi eginehanzor hallotta Istwan deak zayabol ... hogi Kozma gergelnet Kwrwanak Monta Mert Pathko Myhal egniehanzor p(ro)balta megh Eozwegy koraban ... my kor hozza Erkezyk megh Zerzy dolgat vele esmet eleb Megien [Kv; TJk III/3. 96].

megszerezhet 1. szert tehet vmire, előteremthet vmit; a putea face rost de ceva; verschaffen können. *1757:* Az Popa Gabor Déak fia mikor haza mégyek akkorá le jőue Ngdhaz a Szlobotzija lévélért csak tudhatná Ngod porantsolattyát mit kivánna Ngod tőlle, hogy meg szerezhetné akkorrá [Kendilóna SzD; TKl Perlaki András Teleki Ádámhoz]. *1779:* én osztán, hogy meg szerezhettem meg attam a pénzt [Egerpatak Hsz; HSzjP Jos. Keresi (36) gy. kat. vall.]. *1791:* aratás után pedig a kiknek cipot adunk buzául meg vészszük rajtak a kinek vetése nincsen Csepivel meg szerezheti [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1805:* méltoztassék Uj esztendő utánnrais kevés időt hatarozni, a mi alatt a' kik(ne)k valami része a' szükséges keszületnek hibaznék, azt meg szerezhessék, s mivelhessen(e)k valamit ne maradjanak éhel halokká [Torockó; TLev. 9/42].

2. beszerezhet; a putea procura ceva; einkaufen können. *1810:* (A) Házat építteni igyekezvén előre annak Máteriáléjit ... azon voltam hogy vagy Várfalván, vagy itten Tordán meg szerezhessem de olly drága volt, millyent én eddig soha nem értem [Torda; Pk 7].

3. birtokba vehet, megvásárolhat; a putea obţine/cumpăra; in Besitz nehmen/kaufen können. *1573:* Vegeztek azt eo k. varosswl hogi Ez May Naptwl fogwa senkyt Be Ne vegienek, kyleomben hanem hogi Eleosser meg hazasodiek hazat Eorekseget zerezzen, ha penig annyera valo Erteke tehetsege keolchege Nem lenne kywel azt meg zerezhetne, tahat Summayg valo kezeseket vessen [Kv; TanJk V/3. 71a]. *1756:* Fijat falván levő kis portzi-

tziotskájának nékem engedését az Aszszonynak Szivemnek telyes háládatosságával kőszőnőm ... egész igyekezettel rajta vagyok, hogy hová hamarább meg Szerezhessem [Bonyha KK; JHbK XXIV/10]. *1817:* Vagyon Siklodon ... valami hitvány földis ... ezen hitványságot ... meg szerezhetné [Buza SzD; LLt Csáky-per 28. L. 2].

4. *~i a mindennapit* megkeresheti a mindennapi kenyeret; a putea cîştiga pîinea cea de toate zilele; das tägliche Brot verdienen/erwerben können. *1864:* a' Maros ujvári ... Réf. hitsorsossaink ... bányászi napszámbol élve a' mindennapit szükön szerezhetik meg [Gyalu K; RAk 85].

5. visszaszerezhet; a putea recupera; zurückerwerben können. *1629:* Deuaj Istua(n) igirt vala Szabo Gieőrgjnek f. 20, hogj ha teörueninekűl megh szerezheti az penzt az Aszontul tudom azt hogj Szabo Gieőrgj igazitotta az penzre Deuai Istuant s faradais mellete Kolosvarra Szabo Gieőrgj, de mind az altal ugjan nem szerezhete megh teörueni nelkül hanem teöruiniel [Mv; MvLt 290. 175a]. *1651:* tudo(m) hogi Kata Istua(n) Farkassal egieőt Budatelkireől az karos emberteől Bese Gieőrgyteől el lopot ket Eőkre feleől kolak penzt veőt fel, az utan megh nem szerezhette, teőruenyel keresuen az el lopot Eőkreők arát mégh fizettek az karos embemek [Lompért K; WassLt Bodor Istua(n) (40) jb vall.]. *1733:* En mind várám kgd maga igiretinek effectumat, ha vagy egy vagy más uton kgd pénzemet meg szerezhetné [Borberek AF; Berz. 17. XII].

6. kieszközölhet, elnyerhet; a putea obţine ceva (pentru cineva); bewirken/erlangen können. *1569:* wrasagod ligien kegielmes Jrgalmas az en fyaymnak kemed mi(n)den iott wegezzen ez dologhbol az Egiz tanaccział eozwe ... Adna oly leueletth mely leűel althal Jsten wthan biznanak ktekhez ... mert tudom hogy knek cziak egy zowa wolna eze(n) dologh az thanacz eleotth (így!), ezt kmed nagy keonnien megh zerezhety Jsten wthan iot tehett kmed wellek [BesztLt 104 G. Bartor a beszt-i bíróhoz]. *1704:* a hunyadi megsententiázott commendansnak a felesége, napa reménkedének az asszonynak, hogy szerezzen gratiát a generáltól ... aminthogy, ha az asszony meg nem szerezheti, más senki sem [WIN I, 199–200].

7. *~i vki dolgát* elintézheti vki ügyét; a putea rezolva problema cuiva; js Angelegenheit erledigen können. *1585:* Gialaj Eottweos Istua(n) vallia, Oth valek enys Az zerzesbe(n) hog' A' pechine fianak f. 28 Adanak, Az Borbelnak penigh f. 20, Ighen Nehezen Zerezheteok megh Danchak leorincznek dolgath [Kv; TJk IV/1. 510].

megszereztet beszereztet; a dispune să se procure ceva; verschaffen lassen. *1571:* Jm oda Bochyattham az Emberemeth kdet kerem hog' kd zorgalmatosson zereztesse meg az dezkakat, myert hog' mosthan az wyzys Nem Jgen kychyn mynd Mykehazaygh Ala hozhatnak raytha [Szúv; BesztLt 3509 P. Zentmyhalffaluy Casp. Zeoch beszt-i bíróhoz].

megszereztetés beszerzés; procurare, achiziţionare; Verschaffung. *1634:* pinzemért valo megh szereztetésében legienek segetseggel [KJ].

megszereztethetik 1. beszereztethetik; a putea fi procurat; verschafft werden können. *1769:* mind étel s mind az égy veder bor az resultans a 4 négy forintokból in natura megszereztethetnek [Dés; DFaz. 25].

2. vki által megszerezhető vmi; a putea fi procurat prin cineva; erwerbbar sein. *1665:* ötven forinton kérték bokrát az ökreimnek Máramarosban s az Ugrai uramé sem alább valók. Kegyelmed által szereztethetnek azok meg [TML III, 358 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz].

megszerzés 1. előteremtés; procurare; Beschaffung, Aufbringung. *1570:* Az wy Eztendeore valo Ayandeknak megh zerzesere es az Naponkent valo keolcegre, Rendeltek eo kegek varoswl Az varas Erdeyet ely adny [Kv; TanJk V/3. 3a]. *1572:* eo k. varoswl ky adot regula az Safar vraimnak, hogy eo k. Byro vramhoz vgi halgassanak ... hogy seh az feyedelem sem az varos dolgaiban eo Myattok fogiatkozas Ne Essek, keolcek az eo reyaiok Byzot varas Jeowedelmet az howa Byro vra(m) az feyedelemnek es keozeonseges zwksegnek Meg zerzesere paranchollya [Kv; i. h. 54b]. *1596:* intik ew kegmek az Ado zedeo vraimat zeretettel hogy ... Akiknek ... adossok wolnanak, azokat zep zowal chendezichek, es lagychiak hogy addig warakozasba(n) legienek, az migh az penznek megh zerzesebe(n) Isten mas modot mutat [Kv; i. h. I/1. 283]. *1616:* mely summa pinznek megh Serzisire kinseritetet w Naga iosagatis Zallogban hanni [Szentbenedek SzD; Ks N. 20]. *1669:* minek utanna Mikola Sigmond Vram Tatarok rabsagaban eset uolna megh Saczoluan ő kglme bizonyos Summaban a Poganynak, mellyet értvén az ő kglme édes Annyais ... forgodot ide haza annak megh Szerzesiben [JHbK XLV/37 Bálintit Zsigmond nyugtája]. *1782:* soha sem is járt Samuel sem productioban, sem a' Jobbágyok, vagy a' Productiora meg kivántato Sellérek(ne)k meg szerzésiben, hanem tsak a' Báttya [Torda; KW].

2. beszerzés; achiziţionare; Besorgung, Anschaffung. *1573:* Hagywk teneked hogy az dezkaknak meg zerzeseben Az Colosy kamor⟨a⟩yspan Emberenek Segytsegel legy Az Camorayspan Embere az dezkaknak az arrat Megh agya [BáthoryLev. I, 257 fej.]. *1579:* Az Zegenysegh pincznelkwl semmykeppe(n) az borokat ky nem adgya nemis adhattja Miert hogy telre valo zwksegenek megh zerzesse kenzerytette Az boroknak el Adassara [Kv; TanJk V/3. 203b]. *1581:* valaztottak eo kegmek ket pallert Ezeknek zorgalmatos gongyok legie(n) hogy minde(n) fele Allas fakra dezkakra egieb minde(n) zwkseges dolgoknak megh zerzessere serenyek legienek [Kv; i. h. 236b]. *1621:* az keönyuet attuk Junch Andras kezebe hogj megh Jrya Ahoz elsóbe Tentara, es egieb fele Festeknek megh Zerzesere attunk fl. 1 [Kv; Szám. 15b/IV. 17–8]. *1743:* Már az nemes Erdélyi uj militia is készen lévén, verbungamat folyvást véghez vihetem, az rémunda lovak meg szerzése is jobb(an) continualtathatik [TL. Teleki Ádám a gubhoz]. *1814:* felesen lévén a' kantza lovak, mag lo pedig nem lévén ... igen jo volna a' falu közönsége(ne)k egy Mag lonak akár mimodon valo meg szerzése [F.rákos U; Falujk Barrabás Áron pap-not. kezével].

3. birtokbavétel; luare în posesiune; Inbesitznahme. *1668:* Czakó uram bir egy Pojana Marul nevű falut Kegyelmedet kérem, annak megszerzésében feleségem számára munkálódjék az mi kegyelmes urunk és aszonyunk ő nagyságok előtt [TML IV, 400 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. *1778:* a Szakáll Gyurkától acquiralt Szőllőnek meg szerzésire Trauzner Ersébeth Asszony bizonyos summa pénzt költött [Szentbenedek AF; DobLev. III/513. 3b]. *1840:* én Aknán voltam ... valamely föld meg Szerzése aránt [Dés; DLt 277 Balogh László foly.].

4. kb. ki/megkeresés; cîştigare; Verdienen. *1778:* mind életünk táplálása, mind ruházotunk meg szerzése, mind a Királyi adonak fizetése egyedűl tsak a' Falu kőzőnséges erdejének Fabéli hasznábol tőlt ki [Bányabükk TA; BLt 11]. *1827:* mind a belsö mind a külsö gazdálkodás terhét ... egyedüll az Exponens aszszony folytatta ... maga a néhai Dobolyi István ur ... igen kevés segittségire volt a feleséginek a külsö gazdaság folytatásában, és a meg mondottam elsöbb rendbéli le fizetett adosság meg szerzésiben és le fizetésiben [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 5 Boros Mihály (43) zs vall.].

5. összegyűjtés; adunare; Zusammensammeln. *1662:* A méhecskéknek kaptárjokban egy bizonyos anyjok és mintegy királyuk vagyon a többi a gyűjtemény megszerzéséért nagy szorgalmatossággal jőnek-mennek, fáradnak, de ő természetes helyét megtartván kaptárjában helybéli tisztét viszi végbe [SKr 70].

6. visszaszerzés; recuperare; Rückerwerb. *1629:* Dekany Istuan ... igirt penzt Szabo Gieőrginek, hogj faradgjon s teőrekedgiek mellette az penz megh szerzeseben, de arra nem emlekezem menyt igirt volt [Mv; MvLt 290. 175a].

7. kb. előkerítés; găsire; Auffindung/bringen. *1796:* (Az) elő adott Privilegiumnak[a] tsak most nem regiben lett meg szerzésiről szó tétetett [Mv; TLev. 5/16 Transm. 41. — [a]A torockóiak állítólagos 1291-beli kiváltságleveléről van szó].

8. (irat) kiállíttatás/beszerzés; întocmire/eliberare (a unui act); (Schriftstück) Ausfertigung/stellung. *1598:* B:wram kiraly B:wram w keg'elmek Jndwltak ez May Nap feierwarra az Megh igírt harmincszad lewelynek Megh szerszisire [Kv; Szám. 7/XVIII. 100 Th. Masass sp kezével]. *1630:* Az leuel megh szerzesere egyeb bizonyos keolczieggel együt az mit Erogaltanak f. 256/25 [Kv; Szám. 18b/IV. 93].

9. (katona) állítás; recrutare (a tinerilor în vederea încorporării); Soldatenstellung. *1621:* Eo kemek Tanaczul megis az soldos darabantok meg zerziseben faradozua(n), kezittettem eo kemeknek Ebedre[a] | Eo kemek Tanaczul Negi Urajnkat rendelenek az soldos darabantok meg zerzesere[b] [Kv; Szám. 15b/IX. 187, 198. — [a]Köv. a fels. [b]Köv. a nevek fels.].

10. (katona) fogás/fogdosás; prindere cu arcanul (a tinerilor în vederea înrolării); Rekrutenausheben mit Gewalt, Einfangen zum Militär. *1779:* Szörnyű casusok esnek a megígért tyroknak megszerzésében. Némelyik a fogát kiveri erőszakkal elől, némelyek resistálnak s afféle tyrofogó tiszttartókat ... halálra vernek [RettE 394].

11. *királyság ~e* királyság elnyerése; obţinerea tronului; Erlangung des Königtums. *1758:* Rettegi István ... úgy is ment volt Rákóczi György fejedelemmel be Lengyelországba, hogy már a lengyel királyságnak megszerzésére, melyre valamennyire invitatus is volt [RettE 54].

12. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: *békességnek ~e* béke elnyerése, békekötés; încheierea păcii; Friedensschluß. *1630:* arra az hadra és az után való békességnek megszerzésére én lelkig-testig mindenemet elköltöttem [BTN[2] 432]. *1678:* elvivén egynéhány személyt magával Béldi uram ... kik hihető ez szegény hazának nem békességének megszerzésére, vagy megromlott szabadságának szíves helyben állítására igyekeznek [TML VIII, 50 a fej. Teleki Mihályhoz] ✱ *egészség ~e* egészség visszanyerése; recăpătarea/restabilirea sănătăţii; Wiedergewinnung der Gesundheit. *1794:* Én tavul létemben is tsak arra Kérem hogy semmit el ne mulasson az Egességének meg szerzésiben mert semmit sem ér az Ember annélkül | tsak légyen Nagysád állondo és semmit is el nem mulasson maga Egességének meg szerzése aránt mert annál drágáb Kents nintsen [Kv; IB. Sándor István lev.] ✱ *üdvösség ~e* üdvösség elnyerése; obţinerea mîntuirii; Erwerbung des Heils. *1710 k.:* az ő maga erejével az ember nem volt elégséges az üdvességnek megszerzésére, nagyobb kellett ahhoz: az Isten fia [BÖn. 479].

megszerzet 1. szerét tételi vminek; a dispune să fie procurat ceva; etw. verschaffen lassen. *1572:* eo k. haggia megh Az zolgaknak Minden kapwkon hogy vigazanak rea, Es vagy Napal vagy Eyel posta Ieowend Azonnal vigek az Safar vraim hazahoz ... Az Safar vraim penigh eon keoztek Igenesedienek Megh Mellyknel Mennye Ideigh ... az fele posta zallion ... Es eo k. zerzessek megh Mind Maganak mynd lowanak zwkseget, Es Byro vramnak legen zabadsaga hazanal teolek [Kv; TanJk V/3. 62a].

2. (meg)keríttet; a face ca cineva să obţină ceva; anwerben lassen. *1582:* Petrus Gruz ... fassus est Nireo Benedek monda az en Zolgalo leaniomat Katalint Mutasd meg Neky es dichiried, En azt chelekettem, es Boros Benedek meg zerete a leant, hwtit, kezet enneke(m) be Ada. Nyreo Kalman ig zerzete meg en vele(m) az eo zolgalo leaniának az veo legent [Kv; TJk IV/1. 36].

megszerzett birtokba vett; preluat, luat în posesiune; in Besitz genommen. *1844:* Dobolyi István által Miklos Deáktol meg szerzett szanto földökröl szollo Contractus [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1248].

megszerződhetik megegyezhetik, egyezséget köthet; a se putea învoi/înţelege; übereinkommen/sich vereinbaren können. *1570:* Nagy Janos vallia hallotta azt az azzonnepeknek vroktwl hogy azt Monta volna nekyk felesegek, hogy valamybe megh zerzeothetnek meg zerzeodyenek [Kv; TJk III/2. 173a].

megszerződik 1. megegyezik; a se învoi/înţelege; übereinkommen | kiegyezik; a conveni cu cineva; sich abfinden/vergleichen. *1560:* Thy kegyelmetheknek azt Jrhato(m) hogy Mykor wra(m) ew Naga Janos mesterrel Megh szerzeodek az kewwary Myre szakmanba, En Akkor keowary porkolab voltha(m) [Gyf; BesztLt 10 Bl. Bagotai a beszt-i bíróhoz]. *1568:* keg:tek Engeggie(n) arra hog zerzogem meg o magawal az dypsey emberel Janos gerebely en az iambornak kedwet keresne(m) meg alkwnna(m) io modaly welle [Erked K; i. h. 38] | Martin(us) Bek ... fass(us) est egy altalagoth veztet volt el es, az zabo balint vduaran talalta volt meg, torúenbe akarya volt erte hiny ... de Annak vtana meg zerzodoth volt vele zabo balint [Kv; TJk III/1. 199]. *1570:* Erzebet zylwassy Gergelne ... vallya, hogy azt Thwgia Jllienmodon zerzeodet volt megh Trombitas Demeter Zabo Janossal, hogy Etellel Jtallal Tharta [Kv; TJk III/2. 29]. *1578:* Az varas procatorawal eo kegmek zerzeoggienek megh az eo gondwisselesseról es zolgalattiarol [Kv; TanJk V/3. 164a]. *1583:* Ersebet Io Mihalne vallia, Hog megh zerzeodek Chokos Benedek Az Torday Emberrel hog el vigie az keodment zekere(n) [Kv; TJk IV/1. 119]. *1596:* Az itt hon valo dologh feleóll azt vallja, Mikor, Zopos Anthallal meg zerzódett az lo feleóll Sebesi Miklos harman voltak keoz birak [UszT 11/48]. *1597:* Lakatos Mihali wallia ... Chizar Peterne ... mongia wolt egizer hogi ameli zolgalo veres

palnal lakot azt terehbe eitette ... am mostan oda me(n)t Veres Pal az leanihoz hogi megh zerzeodgiek welle mert el akarya ez Varosrol iktatny [Kv; TJk VI/1. 70].

2. (vmennyiben) megalkuszik; a se înţelege (asupra preţului); (für/um eine bestimmte Summe) handeln. *1570:* Leorincz Ber vallya, hogy ew fazakas Symonnak Bellet volt egy Rwhat roka hattal es labal, hatodfel flba zerzeodet megh vele kyt megh nem fyzetet neky elteben [Kv; TJk III/2. 143]. *1573:* Mezaros gaspar es Erzebet Zabo Peterne azt valliak hogi harom Eztendeye vagion hogi palochy Thorozkaywal fl 8 zerzeodet volt megh haz Berbe [Kv; TJk III/3. 84]. *1585:* Ez epyletnek megh chinalassara zerzeotúnk meg a keomywessel Bachy Peter vram Jelen leteben pro f. 25 [Kv; Szám. 3/XIV. 29] | Eúa Kalmar ferencznę vallia, hogy En igazitottam Nyreo Istwant Henter Benedekhez, hogy megh fogaggia procatornak ... tizenket forintba zerzeodeot megh welle [Kv; TJk IV/1. 401]. *1586:* Tapaszto Jstuannak, miert hogi megis niomtattatta es az zobat konjhat es kemenniet meg tapaztotta kiweol beleol Zerszeottunk meg kit meg atta(m) f. 5/25 [Kv; Szám. 3/XXIV. 24]. *1592:* Segeswari Leorincz ... vallia. Az zerzeodesben ott voltam, mikor Pal Doctorral megh zerzeodek Dombi Orban húz fntba hogi megh giogicha [Kv; TJk V/1. 193].

3. (munkára) megszegődik; a se angaja (pentru o lucrare); (für eine Arbeit) sich verdingen. *1570:* Myklos predicator feleol ... Jgh vegeztek, hogi Az fertal Eztendĕre kyre zolgalt Byro vram elegitesse megh Jewendĕre penigh ha Megh Alkhatna vele az Magiarwchay vraim, Eztendĕre zerzedyenek megh vele [Kv; TanJk V/3. 3]. *1586:* az Váras Taua vagasara Taligas Janost kertem Zerzeottunk meg velle hogj ez egesz telen gondiat viszelj az vagatasanak leót az szerszeodes f 3 [Kv; Szám. 3/XXIV. 38]. *1590:* Zerzottem meg Az Chyganal Elozeor Lakot egy holnapig ot Az Malomnal Eo gondola hogy keues Az fyzetes el zeokek onnag vgy kellet nekye fyzettny Tobet [Kv; i. h. 4/XVII. 9]. *1592:* Zabo Mikos vallia ... Mikor az baromal fel jndulank Zent birtalan nap taiban, huzon eot forintba zerzeottem megh en feiervari Josual zent Mihali napigh, kit nekem zolgalatomba vgian akkor megh adott [Kv; TJk V/1. 223].

megszid 1. összeszid; a mustra/dojeni; ausschimpfen/schelten. *1573:* Beso (!) Anna fundatorne vallia hogy Mond neky hogy Engemet Megh Neh zyd azert hogy azzonyodnak az te Bezededet Megh Monta(m) [Kv; TJk III/3. 60]. *1629:* (A szolgáló) azt mondotta hogy Sara Aszonj jeot rea egy ostor volt az nyaka keorűl tekerue, le foghta megh szidta miert mondotta megh hogy rea jar, ereossen megh verte [Kv; TJk VII/3. 118]. *1633:* ez az fogoli Cassaj Ferencz az Czizmadia Marton fiat megh űte az uczan, es az giermek be futa sirua, es onnet belöll meg szidok az legent, de az mint eszembe veőm Erszenies Janos foga megh szidni [Mv; MvLt 290. 130b]. *1841:* Veresnek vettem a levelét, de meg is Szidom holnap jol érette a Procurátorral edgyűtt anyi bokkot csináltak minden reájok bizott dolgaimban [JHb Jósika János feleségéhez Bécsből]. *1849:* En meg szidtam hogy ki tette ötet oda Kortsmárosnak de nem gondolt vélle [Héjasfva NK; CsZ. Héjjasfalvi Krisán György (50) vall.].

2. szidalmaz, gyaláz; a ocări/sudui/înjura; beschimpfen, schelten. *1568:* Margareta Consors Martini barbi tomsoris ... fassa est, Ezt lattam hogy mikor az haburusag vala az kalmar lazlo hazanal, akor, kalmar peternel egy pad zek vala es az kakas Andras Jnassa aly vala elǫtte az Jnas petert meg zyda es latta(m) hogy egmashoz wtenek [Kv; TJk III/1. 187]. *1570:* Taligas Thamas fya ... vallya Lattha hogy zeoch Myhal leh zeoket az kochirol es az Iweges Gĕrgh fiat very volt egy zekerchewel ferdeos Kelemen ... kery volt Zeoch Myhalt hogy Ne Mywelne azt, Zeoch Myhal megh zydia Illen zowal Neste lelek ageb ezennel nekedis Jwt benne [Kv; TJk III/2. 187]. *1585:* Eua Birtalan Deaknę vallia ... Monda ... Az azzony eg Bestie Curwafiatol sem felek en Ez zot megh halwa(n) A legeny, Ah Neste Curwa, Ighen meg zidal ... Azonkeozbe ... A' kariat wthe A' chakannial [Kv; TJk IV/1. 471]. *1595 u.:* a' molnar ... megis zida, mo(n)da hogy a' beste kúrúafia vgjmond [Hodgya U; UszT]. *1604:* az ő hazanal meg kerködet wele hogi zinte azonkepen Zitta meg görfi Janosnet az mint daliaj Janosne meg felelte [Csekefva U; i. h. 77d]. *1632:* az Azzon megh szitta ezt az Georgy Deakat, Georgy Deakis vizza zitta [Mv; MvLt 290. 96b]. *1781:* baszom a Jobágj lelkedet mer szidtad meg a véremet [Márkod MT; BetLt 7 Siklódi István (24) ns vall.].

Szk: *boszorkánynak ~. 1745:* (Szabó Ferencné Vízi Borkát) helyemben lakott Derzsi nevű pap szemben megszidta boszorkánynak és meg nem perlette érte [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 160 Simén György (42) un. préd. ns vall.] ✱ *disznó/láncos teremtettével ~. 1749:* Damokos uramot láttuk hogy kardot huzot volt eo Nga Béressire, s egjszer meg is szidta Lánczos Teremtetével, de hogj ütötte ... volna ... mű nem latuk [Balavásár KK; Ks 15. LXVIII. 17]. *1762:* Kaffai János jőve bé potentiosē mi réánk engemet Disznó teremtettével meg szida, s pofonis tsapa [Geges MT; IB. Georgius Nemes (19) jb vall.] ✱ *essez lélekkel/lelkével ~. 1585:* Beke Mathias vallia ... Az Inctusok igen Curwazak az lelkewelis megh zidak hazuttatak az Actrixot [Kv; TJk IV/1. 385]. *1649:* Az J rut esztele(n) szokkal, boszorkany tuzre valo, puska por ala valo ven kofa fonnyat ... Essez lelekkelis megh szitta, melliet ha tagadna docealo(m) [Kv; TJk VIII/4. 366] ✱ *(házfelverő) tolvajnak ~. 1785:* ragada egy rudat s utánna indult, hogy meg rudazza azon kőzben megis szidá meg bütüzött kurvának, tolvajnak [Ilyefva Hsz; HSzjP]. *1792:* (Tegző Mária) az utcán, közönséges helyen házfelverő tolvajnak megszidta, és több rút, mocskos szókkal is difamálta [Árkos Hsz; RSzF 256]. *1831:* (Egyed Lászlót) Tolvajnak meg szidták, senkit érette meg nem perelt [Szenterzsébet U; Borb. II id. Takáts Mihály (66) ns vall.] ✱ *(híres/locsos) kurvának ~. 1629:* Hallotta(m) az Üstgjarto Jstua(n) gjermeketeöl hogj megh szida Rado Peternett, Locsos kuruanak, s kurua nemzetsegenek [Mv; MvLt 290. 154a]. *1631:* mikor az Annia megh szitta kuruanak Bőrueinett, azt mo(n)dotta az Anianak: Ha en kurua vagiok te az kuruanak keőnteősset viseled [Mv; i. h. 46b]. *1697:* Hallottam mastol hogy Pater Mihaly uram, ki most Gyitrob(an) lakik, igen meg szidta volt Peter Deakne Aszszonyomot hires kurvának [Szentsimon Cs; CsJk 10] ✱ *korhelynek ~. 1838:* ingemet korhellynek meg szidot [Kvh; HSzjP] ✱ *kurvafiának ~. 1598:* Siket Vasarnap tauatt megh szitta rútolta bestenek, beste kúrúafianak [UszT 13/57]. *1639:* az el mult Vasarnap estve kesőn vacziorakor Konya Istvan fustely bestie lelek kurva fianak szida meg Gheczie Istvant [Kovászna Hsz; HSzjP]. *1654:* meg szida fattiu kurua fianak Istuan deakot [Ksz; BLt 7 Kaszony Andras Vice Kiralj Biro vall.] ✱ *(kutya) ördögadtá-*

nak/ördögadtával ~. 1748: Lőtsei Samuel Vr(am)at őrdőg attának meg szidván ... az piaczi uttzára ki hurcolván ... az földhőz tsapták [Torda; TJkT III. 246]. *1771:* Szeki Persi ... hogy meg szidta kutya őrdőg attával az édes Anynyát fülemmel hallottam [Dés; DLt 321. 18b Elizabeta Cziro cons. Joannis Imbre (50) vall.] ✱ *latornak ~. 1604:* Bartalis Andrasne ... Ambrus Gérgiet megh szidtta, toluajnak s latornak [UszT 20/129] ✱ *orv bestének ~. 1591:* Eó zida elózeris megh mynket ez nagjubbik fiam(m)al ketten, (: keöuetúe mondom :) or besteknek [UszT] ✱ *ördöglelkűnek ~. 1660:* Toth Istok ... reszegen ... erkezet ... mindgiart megh szida eőrdeőgh lelkűnek es Puskat ránta hozza [Kv; TJk X/4. 317] ✱ *tolvajnak ~ → latornak ~* ✱ *vki anyját ~ja. 1670:* Levay Ferents megh ragada melyb(en) s monda No te őrdőgh atta Lelkű miert szidod megh anyámat, ajtot nyitanak hogy az ajton ki vonnyák, de nem vohatak ki [Görgénysztimre MT; RLt 1 Petri Szilagyi cons. Margarita Nagy (32) ns vall.]. *1768:* Vonu Tominyi ... meg szidá ... Popa Vaszilynak Anyát, ez hozzája rugozkadván verni útni kezdé egy bottal [Katona K; Born. XL. 81 Dan Lázár (26) zs vall.] ✱ *vki Istenét ~ja. 1771:* némelly emberektől hallottam, azután, hogy Popa Danila azt kőltőtte volna, hogy nem tsak őtet, hanem az Istenétis meg Szidta, de némellyektől ellenben ugy hallottam, hogy nem igaz, kőltemény lett volna [Bukuresd H; Ks 114. 61. 134] ✱ *vki lelkét ~ja. 1774:* mely szavaimra Szolga Biro Urám rutul meg szidván Lelkemet, Anyámat az Anyámba igazitta [A.jára TA; BLt 12 Benedek Márton gondv. vall.].

megszidalmaz 1. gyaláz; a ocărî/injura; (auf) jn schmähen/schimpfen. *1584:* Farkas Marton vallia ... pulachernę panazolny akar vala be Ieony hogy megh Zidalmaztak es Curwaztak volna, De a feredeós Nem ereszte | Annos Aztalos Lukachne vallia, Semmi zidalmot Ne(m) tud vgy hog valamellik fel Newezet keppe(n) meg zidalmazot volna Danch leorincz valakith [Kv; TJk IV/1. 234, 361]. *1585:* Illona Zekel marton felesege ... fassa est, Jo nap Wilagon allok valla az Swteo haz Aitaiaba, Zenthegy haz vcza feleol Jeowe harom kattonna az egyk fell foga eleol az ingemet, es en meg zidalmazan (!), wizonttok eo is engemet, mazodzor is azonkeppen [Kv; i. h. 524a]. *1590:* Mikor penig Neúezetes Tiztessegbely Ember keozeonsegeskeppen, Egez Tanachyott Rutol es szydalmaz meg, Cygannak hamisnak Mongya eo keglmeket ... Byrakat wltessenek le az varos Directori affele zemelyheoz [Kv; TanJk I/1. 120]. *1599:* Farkas Mihalyne Angalit Azzony vallja: Thwdom ennyere valo haborusagat Farkas Istwannenak hogy engemetis ereossen zidalmazot chak azert hogy az vramat hittak volt meniegzeoben es eotet azon kerem vala hogy mennyenek eggyeott oda es varya megh, s ezert zydalmazott vala megh [Kv; TJk VI/1. 317].

2. összeszid; a certa, a lua la rost; ausschelten/schimpfen. *1586:* Jgiarto Georgy vallia, Senky Nem bantotta en lattomra Leorinczet, hane(m) az Reszegsegert es rutolkodasaert vgia(n) meg zidalmazwan ky Vitetek, Megh Enis monda(m) hogy vigiek ky, vigiek a' Camaraba [Kv; TJk IV/1. 545]. *1764:* meg beszélvén ă dolgot minket szolga Biro ur(am) meg szidalmaza hogy ă Sztenkulecz Juon őkreit el nem tudtuk hajtani [Polyán H; JHb XXXII. 37].

megszidalmaztat meggyaláztat; a face să fie ocărît/hulit; schmähen lassen. *1629:* akarom s hagyom is, hogy én gyermekeim holtom után is engemet az vásárhelyi statusokkal meg ne szidalmaztassanak, koporsómat kővel meg ne hajgáltassák, hanem in omnem eventum az várossal minden egyességet megtartsanak, obedientiát praestáljanak [BTN[2] 421].

megszidogat 1. összeszid; a certa, a lua la rost; ausschelten/schimpfen. *1550:* az leginek ... kernek volt ielt az birotol hog az w marhaiokat ki soren Meg valtozot melleie bocatanaia mellire ille(n) sowal illette wket hog meg rwtolta es meg sidogatta wket sem ielt ne(m) adot sem torwint ne(m) tőt semi igazal ne(m) bocata wket [BesztLt]. *1583:* Gergelj kowachne be Iwt ... az Toromba en hozzam, es engemetth igen megh zidogata, es mondotta hogj te leani miert mondaz az Iambor Azzonira effeleket, ha megh ne(m) tudod bizonitani [Kv; TJk IV/1. 157]. *1589:* Eotweos Balint Deesen Lakozõ ezt vallia ... Mikor Kew varba volt az darabantoktul hallotta hogi Matias Deak Kew varbul Egi Serlegh pohart lopot volna ... es ereossen megh Zidogatta az lopasert [Dés; DLt 226]. *1613:* Czereny Caspar Vram engemet felette igen megh zidogata hogi ot haltam [Görgénysztimre MT; KJ. Joan. Csanalosy assz. kezével]. *1638:* Varga Miklosni az minapiban Eyel Tizenket orakor ioue hozza(m) reszegen es hy uala hogi meniek melle de En nem menek hane(m) megh szidogatam [Mv; MvLt 291. 142a]. *1760:* azelőtt való nap ezt a szamár szolgámat Flórát valamely gazolkodásáért megszidogatván, azon éjszaka elszökött [RettE 110].

2. szidalmaz, gyaláz; a ocărî/injura; (auf) jn schmähen/schimpfen. *1558:* Igartho Christophot kezzer le vertek es Megh zydokattyat (!), Égh Nemw nemw Nemetekhez Partolo Ember ... męgh Rwth zidalmatys theot [Retteg SzD; BesztLt 5 Maryay Menharth Gr. Thymar beszt-i bíróhoz]. *1572:* Eottwes ferencz fuzteoy ferencz valliak ... Mykor Eok oda Mentek volna leorinch Eleot Rea kerdyk az germeket ha Megh zydogatta volna leorinchet, Mond az germek hogy Eo Nem zydogatta [Kv; TJk III/3. 31]. *1596:* walamire walo gondolatthiaban zegödeth paztoromoth kj mind az falúnak bardoczfalúanak zegödöth chiorda paztorúnk volt ... meg feniegette s meg is zidogatta Illyen zokkal besttyie kurua fj ... ne örizd az Janosj görgy teheneth mert el verlek [UszT 11/70]. *1597:* Feyerdy Zabo Marthonne ... wallya Pokosne azzoniom monda. Im az hitwa(n) latrok mint megh zidogatanak [Kv; TJk V/1. 110]. *1632:* igen haragut Niuzo Giurka Hamar Istokra, mert eczer az ucza(n) igen fertelmesül megh szidogatta volt, s feniegetteis hogi ha valahu(n) rea talal, bizony meg rakia hogi nem niuz egj hetigh vagi ketteóigh [Mv; MvLt 290. 71b]. *1647:* Hiuata ... magiar Nadassi Bese Peter neűű iobbagiot, es felele igh hozza, hogi ez niaron az keuereskor eo kgme gonduiseleoiet Makai Myhaljt megh szidogotta uolna, es Dian kiuana eo kgme conuincaltatni Bese Petert, erre Bese Peter semmit nem felele, hanem cziak azt hogi, szabad Vra(m) kgd velem, kgd kezeben uagiok [K; RLt 1]. *1668:* Patko Janos es Turi Giorgi egi mást jol meg szidogatak [Aranyosrákos TA; Borb.].

Szk: *vki anyját ~ja. 1632:* anyat megh szidogatna [Moha AF; BálLt 72].

3. megfenyeget; a ameninţa; drohen. *1574:* Lwccha Zakach Boldisarne Azt vallya hogi ... Zeoch Balas az Zantokat meg zidogatta hogi bestiek vgimond ha eddig nem zantyatok egi penzt sem adok [Kv; TJk III/3. 375].

1633: hogi Varga Miklosne el akaria vala az vrat hadni, akkor hallottam hogi azzal karhoztatta az vrat Bölöni Miklost, hogi az eö Vra az aztalra teolteött volt penzt kj, es ot törsoli volt, es hogi haza ment az felesege, megh zidogatta hogi ne lassa, es ne mo(n)gia senkinek [Mv; MvLt 290. 138b/2].

megszidogatás megszidás; mustrare, dojenire; Schimpfen. *1657:* Köszöntvén azért egymást mondám látom, még csak rosszaságokért is az megszidogatást tolmács által kell végben vinned köztök (mert szegény a betegeskedés és erőtlenség miatt torkában csak sivákolt, jó nyersen nem is szólhatott) [KemÖn. 250–1].

megszidogattat megszidat; a face să fie mustrat/dojenit; (be)schimpfen lassen. *1678:* Én ellenem ... naponként az én nem barátim gerjesztik urunkat ő ngát. Úgy hallom, némely nap is jól meg szidogattatták szegény fejemet [TML VIII, 250 Komis Gáspár Teleki Mihályhoz].

megszidogattatik szidalmaztatik; a fi ocărît; geschimpft werden. *1662:* az egész vármegyén nagy panaszolkodás vala: ki hogy jobbágyitól megkergettetett s futva szalasztatott, s ki hogy nagyon megfenyegettetett, szidogattatott volna [SKr 516].

megszínel deszkával megborít, színel; a acoperi cu scînduri; mit Brett bedecken/abfluchten. *1648:* az pitvarbol az Udvarbiro hazara nylik ez hazra egy felszer ... ayto Az haznak also resze deszkaual megh szinelue felsö resze reghi, gerendas, gyalult deszkaual partazatoson megh padolua [Porumbák F; UF I, 888].

megszínelés (simára) igazítás, színelés; nivelare, netezire; schlichten, glätten. *1621:* Az mester hazaba(n) ... mind az kwlseo, es belseó kemenczenek Nyredekes agiaggal meg Zineleseteol attu(n)k d. 25 [Kv; Szám. 15b/IV. 29]. *1623:* Az Bastia allianak megh Zenelysire es Zegeletire s partazasnak valo keóueket ez Jeoueö Tauazon Niaron hordassa faragtassa kezittesse ell [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

megszíneltet egyenletesre igazíttat, a dispune să fie nivelat; ausgleichen/gleichmäßig machen/richten lassen. *1662:* a törésen belül nagy árkokat ásatott volna, azokban rendes sok tonna porokat állatván, s felül az árkokat holmi sövényeken, imígy-amúgy való padlásokon feljül földdel megszíneltetvén [SKr 249–50]. *1769:* (A faluk) az utakot meg egjenesittessék; ã nagj köveket az ut szellyeire kirakassák, és annakutánna apro Kovetsel vagj porondal meg szineltessék [UszLt XIII. 97].

megszít (tüzet) feléleszt; a aţiţa/înteţi (focul); (Feuer) anfachen/schüren. *1623 k.:* fel vgram es megh szitta(m) az tüzet [Mv; MvLt 290. 29a].

megszitál átszitál; a cerne, a trece prin sită; durchsieben. *1595:* Az 4 köbel búzat meg rostaltattam 1. Azzon embernek, hogy meg örlette, szitalta és sütte ... d 40 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 274 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1609:* Az meli Buzát percipialtam suttettem Abrak Czipo: Cub. 10. Hogi meg Zitaltak es dagaztottak attam munkajokban f 1 [Kv; i. h. 12b/IV. 184]. *1668:* Hunyadi Uramnakis egy szekér lisztit akkor hozák megh az malombol, asztis Bethlen János Uram akarattyábul megh szitálták és az eőkme tár szekerére rakák [Csehtelke K; BfR 57/51 Joh. Ignát 35 prov. vall.]. *1705:* A kuruc rabok szörnyű éhségben vannak, mert csak valami kölest sütnek nekik, azt sem őrlik jól meg, sem meg nem szitálják [WIN I, 416].

megszitálás átszitálás; cernere, cernut; Durchsieben. *1582:* Az Alprét Malombol adot ennekem Balas kowachy 6 keobel buzat Az masahazrol is attanak negy keoblet ... Ez tiz keobelnek meg zitalasatol es dagaztasatol attam d. 36 [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihály sp kezével]. *1595:* Annos Azzonnak az Semlye liztnek meg zitalasaert attam f — d 12 [Kv; i. h. 6/XVI. 78].

megszívesedik bátorságra kap; a prinde curaj; mutig werden, sich ein Herz fassen. *1657:* Ezen azért az mi hadaink is igen megszívesedének, és kedvek újula [KemÖn. 218]. *1676:* Lássák csak Kegyelmednek egész kedvét az dolgokhoz, az egész had megszivesedik [TML VII, 325 Teleki Mihály Vesselényi Pálhoz].

megszokhat hozzászokhat; a se putea deprinde cu ceva; sich an etw. gewöhnen können. *1773:* Gr. Wass Ádámtól kérdezte, miért nem kártyázik. Mondotta, hogy nem szokhatta meg soha s nem is tud [RettE 303].

megszokik hozzászokik, szokásává válik; a se obişnui (cu ...); sich etw. angewöhnen. *1574:* Farkas Balas ... vallia ... vgi zolalkodot eozwe Agostonnal az penz feleol ... Noh agoston az Attyamonis Mindenkor Rayta ceplel de en Rayta(m) meg Neh zokiad mert ely vetlek rola(m) [Kv; TJk III/3. 345a]. *1584:* Keomíwes Imrehne Ersebet Es Eotweos Peteme Anna valliak a' vargane Annia Nagy haragal igy zola ... De meg zoktatok thy hogy giermekteket eoletekbe kapiatok zellel hordozzatok, es mikor a' chorda be Jeó Altal vizitek keoszteok, es igen art a' giermeknek [Kv; TJk IV/1. 280–1]. *1588:* (A) zilagiak chalardul ighen megh zoktak, kancza lowokat ez hataron hizlalnj tartany Meljre ennek vthanna Az Barnasiboknak gongyok legien [Kv; TanJk I/1. 70]. *1635:* megh szokta az házád nepe, hogy mikor szalaghlani menyunk, mindenkor ki rekeztnek [Mv; MvLt 291. 49a]. *1676:* ha lehet senki kedvéért hazugságot nem írok, mivel nem ügyekeztem az olyan scolának az küszöbit nyomni, meg sem szokom, ha lehet [TML VII, 137 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1692:* Pap Istvá(n) válást kiván feleségétűl Seres Katátul ez okon hogy ... az asszonyi állathoz illendő házi dolgokra tellyességgel alkalmatla(n), szokatlan nem is akarja meg szokni [SzJk 258].

megszokott 1. szokássá vált, megrögzött; obişnuit, care a intrat în obişnuinţa cuiva; gewohnt, eingewurzelt. *1662:* (A részegeskedést) a régi megszokott veszettségbül, egymás között gyakorolni nem kevéssé szoktak volna [SKr 315]. *1745:* három szombatokon ... tiz, tiz pálczával rabok által meg verettessék, itiltetett Ezt mindazáltal fel tévén, hogyha ezen bűntetés utánis magát meg nem jobbittja, hanem à már meg szokott lopásban elegyiti (így!) ... halál vagy béjeg lészen bűntetése [Torda; TJkT II. 98]. *1768:* (A jb) meg szokott régi Huntzfutságára ritka ha viszsza nem vagyik [Mezőzáh TA; Told. 5a].

2. hagyományos; tradiţional; herkömmlich. *1561:* az Wrnak ide ala meg irot eztendeieben eg' megzokot es bizonios napon az my Thanach hazunkban egez Tanachul wlnenk Ez bolcz es tizteletes ferfiak[a] Nemelly tob ... ides mesterekkel ozue ... illyen ielentest tonek minekwnk [Kv; ÖCArt. — [a]Köv. három név]. *1777:* öreg gyűlése lévén a Nemes Céhnek, amikor Getse János őkglme inaságra megszokott mesterségünknek megtanulására bészegődtette ifjú Székelyhidi Sámuelt az maga költségén [Dés; DFaz. 29].

megszól 1. elítélőleg szól vkiről, pletykába fog vkit; a vorbi de rău pe cineva; jm Übles nachsagen, jn beschwatzen. *1585:* Annos Santa Antalne vallia ... az Dabo Mihaly Attiafiay meg zolak a' leant Az leany monda hogy ez Molnar Iacab ... meg zepleositette volna eotet [Kv; TJk IV/1. 507]. *1626:* hallam aztis hogy megh zolta Boczkor Janost az molnar ũgj kezde ütnj [Szentgyörgy Cs; BLt 3]. *1638:* En nekem az soha eszembe nem jut hogj szitta volna Cziszar Mihaljne Aszonio(m) ezt az Cziszar Istuantt, hanem mint aszoni nepek dolga, megh szolliak az embertt solta meg, de mivel szolta en azt nem tudom [Mv; MvLt 291. 127b]. *1695:* egy becsületes fecsegő atyámfia megszólott, hogy mind ki nem adhattam költségemet a lakodalomra [Kv; KvE 236 VBGy]. *1845:* Kedves barátom sok vendégeim vadnak, hogy ha te it maratz ingem meg szolnak [Lemhény Hsz; HSzjP].

2. megszólal; a se auzi; ertönen. *1745:* ne jöj réam Péter mert meg lőlök mellyre felele Péter löj hat, azonban az Puskais meg Szolla és latám hogy halva hozzák Sandru aliás Ignát Petert [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.].

megszólal, megszólallik 1. beszélni/szólni kezd; a începe să vorbească; zu sprechen/reden anfangen. *1595:* azonban megh zolala Varga Istua(n) ott a my kertyunknel [UszT 10/102]. *1774:* egy akkor született gyermek a feredőben megszólalt mondván: „Anya jössz te" [RettE 328]. *1782:* azzal meg szollalván a' Felsö Suki Falus Biro Valaszutyán Todor hogy azt meg ne probállya hogy valakit meg löjjen [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 9]. *1823–1830:* Radnótfái ... ébren lévén megszólalt, veszekedni kezdettek [FogE 162]. *1827:* meg nem szollallottak [K; KLev.]. *1844:* mondottuk ne verje többet tám nem öli meg Fejér Dani meg szollalott, Kőszőnöm Barátim, hogy nem hagyátok, hogy meg őllyen [Bágyon TA; KLev. Nutzuj János (21) vall.].

2. beszélni képes; a-şi recăpăta graiul; sprachfähig sein. *1588:* A (fogságban) czyak ehel nem holth meg, vgy Annira hogy zawat sem vehettek az nagy Ehseg mia hanem egy io Aszony Jstenert czelekette ezt velle hogy mezes Kender mag fossath[a] czinalt az zayat azzal kente meg zaiaba ereztwen benne vgy zolalt meg nehezen az wtan [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall. — [a]Bizonytalan olvasat].

3. protestál, szót emel, panaszt tesz; a protesta; protestieren, Klage erheben. *1662:* azon vármegyében jó egynéhány kemény emberek lévén, közönséges szabadságok oltalma mellett, mind országgyűlésiben, vármegyéken s maga a fejedelem előtt is megszólalni szoktak vala [SKr 336]. *1753:* tsüdalkozam szanszandekkal miert igyekezik ked ollyan tseledes Molnarakat azon Malomban be tenni az kiknek az malom nem Satisfacialhat en ebben nem opponalom magamat, hanem karamat tapasztalvan meg kel szololnam [Lőrincfva MT; SLt XLIV. 13 Suki László Gálfalvi Ádámhoz] | ugy szollallik meg azon Rosnyai Ur(am) protestala [Marossztgyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. *1846:* a hátam megett mire meg szóllala az édjik zsidó [Dés; DLt 315].

4. elítélőleg/bírálóan szól vmiről; a vorbi dezaprobator despre ceva; über etw. verurteilend/kritisierend sprechen. *1710 k.:* Haller István a suki tónak felette gyakorta való szemtelen halásztatását (mely igen szokott dolga volt a gubernátornak, minden tós embereknél a Mezőségen ...) megsokallván, megszólalt volt, és ezért a gubernátor rútul öszveveszett véle [BÖn. 963].

5. *bab* (növény) beszélni kezd; (despre plante) a prinde grai; (Pflanze) zu reden beginnen. *1584:* Borbely Demeter vallia ... kezde ezt mondany varga Mihaly, Michodak vattok thy Borbeliok Menyen Wattok sem Ernetek az en Aniammal Mert eó oly ereós zerzamokat chinal, hogy ha az vasat bele tennedis, egy oraygh semmię leszen benne, Es a mezeore ha ky megie(n) valamely fwwet megh fogh es Mongia, te myre valo vagy, mingiart meg zolal Az fw Neky | Hallottam vala hogy akiheoz gianosag volna az bozorkansagbol a' laba Niomaba kellene lepny es meg zolalna [Kv; TJk IV/1. 274, 278].

6. *a kakas ~* a kakas kukorékolni kezd; cocoşul începe să cînte; der Hahn fängt an zu krähen. *1745:* Mikor az uramat megkínozták[a] én felkelék a míg az uram a dolgot mind elbeszélte ... a kakas megszólalék [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 165 Semény Györgyné Mathéfi Kata (27) vall. — [a]A boszorkányok éjjel ágyában].

7. *a harang ~* megkondul a harang; clopotul începe să bată; die Glocke schlägt an. *1653:* 1590 esztendőben hallottam hogy Bécs táján földindulás volt. Erdélyben is Brassó táján igen nagy volt, hogy a harangok is megszóllaltak [ETA I, 40 NSz].

megszólalkozik szót emel, panaszt teszt; a face plîngere; Wort/Klage erheben. *1584:* Bakay ferencz vallia Ez Eozwezes penig ebbeól tamada hogy Andrasnak egy thiukia Zaladot volt Danch Lórincz vdwarara Kiert erette kwldi egy gyermeket Andras, halla(m) ezt Danch Leorinczteól, Ne vadazd Ey the Roz Curwaffy az thiukot, es azert zolalkozek megh ozta(n) Andras hogy a' giermek igy panazla hogy eotet Danch Leorinch megh Rúgdosta zitta volna [Kv; TJk IV/1. 361].

megszólás leszólás; vorbire de rău, bîrfire; Heruntermachen. *1638:* mint aszoni nepek dolga, megh szolliak az embert de miuel szolta en azt nem tudom mert nem emlekezem, talam megh en föueb voltam a megh szollasban [Mv; MvLt 291. 127b].

megszólat rászól vkire, megszólít; a se adresa cuiva pe un ton aspru; jn anreden. *1574:* ez zo vtan mykor ky Mentenek volna az hazbol Azomba Zerditik meg az pinche aytaiat kyk Borert Mennek volt kialtany kezd chisarne Zeoch Andras meg Zollyatia hogi eyel Ne kyaltana az hazra hane(m) Regelre hadna [Kv; TJk III/3. 329a].

megszolgál 1. leszolgál vmit, megdolgozik vmiért; a munci/lucra pentru ceva; etw. ableisten/erarbeiten. *1586:* attam volt neki akkor ket forintot ... az egik f(orin)tiara meg zolgalt az egy ft. vgian oda maradot melliet biro Vram meg engede ez tisztito kiraljnak es hagia eo kegme

hogi fel iriam az keoltseg keoze teze(n) f. 1 [Kv; Szám. 3/XXIV. 40]. *1614/1616:* tartozik ... 1612 És 1613. esztendökben valo deszma Búzanak, és egyeb mindenfęle deszma gabonanak és Szenanak be hordasaert, minden Kalongyat egy egy penzre tuduan; Mely mod szerent az feiedelmek fizettenek az Kamora Ispanok altal ... Mellyet meg keúanúnk, mert meg szolgaltúnk rolla [Kv; RDL I. 100]. *1679/1681:* Minden nével nevezendő fizetett szólgak(na)k fizetéseket eo kglme[a] meg adassa; mind azo(n)altal előre senkinek ne fizettesse(n) ... hogi valamint holta tőrtenvén azo(n) szólgának a' ki többet vett fel fizetéseb(en) hogi nem mint à miröl meg szolgalt, sem én, sem à Tisztek kart ... ne vallya(na)k [Vh; VhU 676. — [a]Az ub]. *1683/1751:* Lovász Péterné a' mellyet meg szolgált Boros Imre fizessen meg [Süketfva MT; DobLev. I/95a]. *1727:* a biro valakit kinevez és el nem megyen ... még is azon szert meg kell szolgálni [Szemerja Hsz; HSzjP].

2. kiszolgál, vmeddig tart/működni képes; a ţine, a rezista la uzură (un anumit timp); ausdienen. *1732:* (A malom) Mindenfele vas Eszközei gerendejekben lévő Csapjai, köldökei, perpentzéi, es orsolya, alkalmas ideig meg szolgálnának [Nagyiklód/Szentjakab SzD; TSb 51]. *1781:* ezen Kapu alkalmas jóságu; még meg szólgál [Backamadaras MT; Hr]. *1786:* Ezen egy Kővü Malomnak a' kövei vásottak, a' Télen ha meg szolgálnak [Nagyalmás K; JHbK XXXX/36].

3. meghálál; a fi recunoscător (pentru ceva); jm für etw. dankbar sein. *1542:* kegelmedeth kernem mynth kegelmes wramoth, hog. k. adathna Cristof wramwal neg zantho ewkrewth az en pwzthamba kyth en kegelmednek ewrewke meg akarok zolgalny mynth kegelmes wramnak [Fog.; LevT I, 17 Petrus Orozy Zalay Janoshoz, Poson m. ispánjához, Fog. vára urához]. *1555:* enis azzon kernem k hog nekemis kiraly ew felsege adot valami sot ... venne el k az adossagerth ... kit k ieuendoreis zolgalok meg [Gyalu K; BesztLt 5]. *1570:* ha ... ennehany Beort talalnanak ke(gyelme)teoknel otth eo felsige szamara engedne megh venny az en emberemnek kyt eny zolgallyak megh mynt Vraymnak es Barattymnak [Dés; BesztLt 56 Martinus L(ite)rat(us) Lyppay Camerarius desiensis Casp. Zeochy beszt-i bíróhoz]. *1582:* ha az vr ysten elteti ... megh akarya zolgalni Mint Jo attyawa leyendeonek [Lécfva Hsz; HSzjP]. *1636:* mondanak arra, Szent Pali Janos es Swkeosdi Ur(am) bar meg keozeönd s megh szolgald Farkas Ferencz Uram(na)k Eöczem ezt [Usz; KaLt Apor István ir.]. *1646:* ha mit ketek ezekben uelunk czelekezik, azt meg zolgalliuk tellyes eletűnkben [Bádok K; JHb III/72]. *1749:* Bátyam Vram Atyafisàgat tólem kitelhetőkkel meg szolgálni kivánom [Zsibó Sz; WLt Wesselényi István Wesselényi Ferenchez].

4. fenyegetésként; ca o amenințare; als Drohung: megfizet érte; a plăti pentru ceva; für etw. zahlen. *1614:* Szalánczi Istvánnak nem adának kaftánt ... ott az díванba rútul kiáltozott Balassi uramra, hogy ő is Báthori Gábor szolgája, s miért nem adnak néki kaftánt; bizony meg nem szolgálja, hogy ő neki kaftánt nem adnak [BTN[2] 70–1].

megszolgálás meghálálás; recunoştinţă, mulţumire; Dank, Vergeltung. *1808:* Én is Dobolyi Sigmond ezen egyenes atyafiságnak költsőnős meg szolgálása végett, hogy az én igaz jussomért már nem kéntelenittetem unalmas, és költséges perrel fáradni ... a Foszto résznek felét ... az árváknak által botsátom [Ne; DobLev. IV/921].

megszolgálhat 1. vmiért megdolgozni/szolgálni képes; a putea lucra/munci pentru ceva; etw. ableisten/erarbeiten können. *1592:* Tegla veteo Antal ... vallia az giermekek penigh olliak voltanak, hogi kenieréket megh ne(m) zolgalhattak [Kv; TJk V/1. 219].

2. kiszolgálhat, működhet; a putea funcţiona, a putea rezista uzurii; ausdienen können. *1825:* Egy Allodialis Malom négy kerekű lévénn az elsö és felsö- viz Kerék jo, ép, nem régibenn készült falaival ... ugy leveleivel együtt, még Sokideég meg Szolgálhat [SzentkZs Conscr. 3].

3. vmeddig megtarthat/fennállhat; a putea fi utilizat un anumit timp; standhalten/bestehen können. *1716:* ökör Istállo; feles rako fája hejjával ... jo fedél alatt rako fajiis kipotoltatvan meg jo ideig meg szolgálhat [Pagocsa K; JHbK LXVIII/1. 16].

4. meghálálhat; a putea fi recunoscător; dankbar sein können. *1555/1566:* wallom testame(n)tom szerint az En Jambor Vramat Gywlaj myhalt, tutorol es gond wyseloyoly es keremis az Jstenertis hog' Ne hagia az en Apro Arwaymualy egyetemben, mellyet Mindenkoron az en Arwaimis meg szolgalhassanak, eo .k. mind orokke [Zsuk K; SLt A. 33]. *1562:* Jzentemis vala ... hogy kegelmed Ennekem valami Roka malokoth venne, Mostannis kerem kegelmedet Minth Regi vramat, kit En kegelmednek megy szolgálhassak [Szúv; BesztLt 67 Joan Thorma comes com. Zolnok interioris Gr. Timar beszt-i bíróhoz]. *1582:* Anna Kwthi Antalnę vallia Hallottam Az Azzontol ezt az Zotis, hog Zerelmes vram ha Eothwen eztendeót elnek ennek vthanna veledis Meg Nem zolgalhatnam vele(m) valo Daikalkodasodat, es enny sok keoltsegedet [Kv; TJk IV/1. 75]. *1656:* Az Kegyelmed fáradságát mind ebben s mind az mit mindeddig cselekedett, igen alázatosan s kedvesen veszem, adja Isten, más kedveskedő szolgálatommal megszolgálhatnom [TML I, 6 Bonis Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1720:* adgya I(ste)n szolgálhassam meg az Ur(na)k hogj meg is eszibe jutottam illy nyomoru bétegségemben [Ks 96 Apor Péternné Kálnoki Borbára vejéhez, Haller Jánoshoz].

megszolgálható (vmeddig még) fennállható; care se mai poate folosi (un anumit timp); standhaft. *1761:* egj kűsded Ajtajával a mezőre járó még kevés ideig meg szolgálhato Galambugos Kapu | Ezen Csűrös kertnek a közepébe(n) tsere ágasokra tsinált szalma fedelű, es el romladozott tapaszos oldalu ... még égy ideig meg szolgalhato Csűr vagyon Építve [Szpring AF; JHbK LXVIII/1. 504] | Ezen Csűros kertnek közepire szalma-fedél alatt vagyon erigalva, régi de még meg szolgalhato, egy fedél alatt kettős Székeljes Csűr [Siménfva U; JHbK LXVII. 49]. *1764:* Ezen ... nobilitáris curianak béjáró nagy udvarkapuja ... mind kapujára, mind kapufeleire nézve még jó darab időkig megszolgálhatók épületbéli fái [Bonchida K; ETF 108. 11].

megszolgáló meghálálló/hálás személy; persoană recunoscătoare; dankbare Person. *1669:* igen alázatosan instálok, méltóztassék Kegyelmed istenes indulatjából mostani szükségében édes uramnak ő kegyelmének assistentiával lenni, fogságából lehetne megszabadulása kegyelmes urunk ő nagysága előtt Kegyelmed törekedése által ... Tudom, hogy az szegény uram hálaadó megszolgálója igyekezik lenni ezen Kegyelmed keresztyényi és

istenes jó akaratjának [TML IV, 541–2 Fleischer Andrásné Lifft Sófia Teleki Mihályhoz].

megszolgáltat 1. kiszolgáltat, megad; a face/da/indeplini; erstatten. *1571:* az abece tanulo es sillabizalo germektwl Eztendeigh d 25, olwasotwl d 50 Ezenkywl plebanos wra(m) zabad aztalal Tartozik az mesternek, Melliet tyztessegesen megh zolgaltasso(n) [Kv; TanJk V/3. 52b].

2. *~ja magát* meghálláltat vkivel vmit; a face ca cineva să fie recunoscător cuiva pentru ceva; durch jn für etw. danken lassen. *1570:* Serfeozeo Marton ... vallya hogy eotetis zolgalta Markos Benedek es hogy ely hatta volna ... Monta hogy az Batianak Antalnak kel zegiteny mert Igen Appros Nincz zegitsege Eo azt Montha hogy Nem ad semmyt az Batyad de en fyzetnek neked Mondot Benedek had Jaryon fely Neonek az fyay megh zolgaltatom Magamat velek, eo azt Monta ez vallo hogy nem hogi zolgalnanak azok, De port Rwgnak azok neked zemedbe [Kv; TJk III/2. 138].

megszólhat megszólalhat; a putea vorbi; sprechen/reden können. *1675:* Én úgy látom, magam személyemre nézve kurvául vagyok, naponként böcstelenebb kenyerem. Tudnék fiamnak testálni az világi dolgokról, ha nyelvemen szólhatnék meg, de mind ezekben is fiat voluntas Dei [TML VII, 7 Béldi Pál Teleki Mihályhoz].

megszólít 1. odaszól vkinek; a se adresa cuiva; jm zurufen. *1574:* Zeoch gĕrgy Azt vallia Archwl Ieo egi Ember Rea Mezitelen hegesteorrel meg zolytia hogy ky vagy vgy mond, de Nem zol semyt Rea, hanem hozza gyak az teorrel [Kv; TJk III/3. 357]. *1591:* Themeswari Andrasne Ersebet vallia ... eyel vgi mint effelkor taiban zolita megh az vram Ersebet valakit de el vwnek innet vagi azzoni ember leon vagi ferfi | meg zolituk hogi nem mehet, de eo annal inkab kezde budoklani [Kv; TJk V/1. 156, 164]. *1631:* hogj az pitvar ajtajahoz jutank megh szolitok miczoda ember, mindjart be czapa az Azzony az aitot [Mv; MvLt 290. 239b]. *1762:* Latam ... Buda Gligomak Feleségét az eö Ngä szölöjeb(en) Sétalni, meg szolitam, mondván adj vagy kétt Gereszd szölöt [Kóródsztmárton KK; Ks 17/LXXXI. 21]. *1794:* gyakran meg szolitattanak azon Cancalisták s mondották nékem [Koronka MT; Told. 42/1]. *1810:* a' Vintzellér ... meg szollította Menyhárt Jánost mondván: hát ked itt mit keres [Görgénysztimre MT; Born. G. XIV. 1 Pap Danyila (43) vall.]. *1848:* meg szolitta engemet elöbször hogy Károlybá kendet kerestem [Szentlélek Hsz; HSzjP Axim Károly (40) vall.].

2. beszédbe elegyedik vkivel; a se prinde (cu cineva) la vorbă, a intra în vorbă (cu cineva); ein Gespräch mit jm anknüpfen. *1591:* Anna Theremi ferenczne vallia, Egikor Georegh Jakabnet zolita megh Zaz Borbolia, es monda, nem tudom meggiek, az Jstenert kerlek ha mit tuc, tanicz megh mit czelekeggiem [Kv; TJk V/1. 125]. *1621* Egeresi Istuanis ott wl vala es vgyan megh szolita, es monda neky [Dés; DLt 345]. *1700:* Janko Thamas Uram fogva ott léven meg szollita engemet s kérde mint maradhatatok, mondám igen vékonyan bizony mű [Zágon Hsz; HSzjP Th. Damokos (50) pp vall.]. *1702:* egjkor Bradon jüvé(n) által ... Buldzészk alias Szöcs Iszpász meg szolita és monda Kérlek az Istenért Mivel énis T. Gargocs Mihály Ur(am) örökös jobbágja vagjok, kérjed ő kglmét hogj vegje(n) ki a fogságbol [Keresztényalmás H; Szer. Kodrian Igna (30) jb vall.]. *1704:* (Rainer Marton) Engemet szeretett, sőt sokszor megszólított holmiről, és intett, hogy legyek békességes, tűrő [Kv; KvE 287 SzF].

3. szól/beszédet intéz vkikhez; a ţine o cuvîntare; Rede halten. *1830:* Besenyei Megye és Ekklesia tagjait igy szolitá meg „jelentem kegyelmeteknek mint teljes számmal eszsze gyült Megye Tagjainak"[a] [Besenyő Hsz; HSzjP. — [a]Köv. a részl.]. *1847:* Ezelőtt szinte másfél évvel Varga Katalin újra Kerpenyesre jövén, egy vasámapi napon a templom előtt egy magas kőre felállván, s a templomból kijövő népet megszólítván, füleimmel hallottam, hogy a csoport népnek azt mondotta[a] [VKp 245. — [a]Köv. a részl.].

4. rászól vkire, megfedd vkit; a se răsti (poruncitor) la cineva; anfahren/herrschen. *1568:* Agnes Rta Mattei biro fassa est ... eo meg zolytotta volt az Kodory Gasparne gyermeketh, hogy ne zydna vg az eoreg embert [Kv; TJk III/1. 223]. *1573:* Margit Zeibert Antalne Azt vallia hogi hallotta Albert Leorinchne kyaltia volt Telmane vtan az vchan, Meny ely te Lopy Bwzat lopy zalonnat lopy fonalat, Eo meg zolitia rolla Myert Myeweled azt rayta Mond azert hogi Eoremest Mywelte(m) [Kv; TJk III/3. 214]. *1574:* Hoszw Symon Azt vallia Istwan ... Ieo az kapw fele zablyaiat ky vonza hogi keozykbe vagion, Eo meg zolitotta hogi ely tegie Mindiarast ely teotte senkyt ne(m) Bantot [Kv; i. h. 406]. *1597:* Feyer Daniel ... wallia ... Chizar Peterne ... kerde Mihalt Tiede vgimond az ferfi giermek kerlek Mihaly vram zolich megh giermekedet, mert az vczabeli giermekek mind azt mongiak hogi az kertemet hagia s vgi hagygallia ki az almat [Kv; TJk V/1. 106]. *1607:* egj kor az aniam oda kezde ŭznj az boriukot, Tot Mathene megh lata s meg zolitta hogj ne wzze oda ... vgia(n) megh uonakodanak erette [UszT 20/55]. *1644:* Toth Balint megh Zolita hogj miert veri az giermeket [Mv; MvLt 291.431a]. *1655:* az feleségem mindgiart megh szolitá, s feddé: mjért nyelveskedik olliant, hogy az birák nem igazán czelekedtek [Dés; DLt 436]. *1844:* egy másnak nemzetségit hántorgatták meg szollitotta őket, hogy egy másnak nemzetcségit ne hántorgassák [Torda; KLev.].

5. szidalmaz; a ocări/sudui; schmähen, beschimpfen. *1582:* Michael Nag' ... fassus est az Albertal valo haborusaghban ennyt tudok ... Zaz Georgh ... megh zolita Molnar Albertot Mondwan, hallode the Besthie, Baratom még Ados volnal ... Azon keozbe Zaz Georg hozza chapa a chakannal eg' Nehanzor [Kv; TJk IV/1. 30]. *1584:* Dabo Tamasne Ersebet, leaniawal egiembe valliak hogy az Borbely legeny eó teolleok zep buchuwal Ment el, Mihelt ki ment a hazbol mente(n) meg zolita ... Boldisar Es monda Meg hid essez lelek ige(n) Iarz ide az vczaba de Jsten ne Algion meg ha Altal Ne(m) leolek El Mene bekewel a' Borbely es Daroczi Boldisar haza ellenebe le wlt es Mondany kezde ... El higgye minde(n) hogy Aky meg zidalmaza el Ne(m) thewreóm teorwennelkwl [Kv; i. h. 336]. *1586:* Varga Lukach es Hannes fenescher valliak, Az Iffiw Hertel Andrastul hallottuk hogy az Apia megh zolitotta volt Gazdag Georgyeót keortwelj Loponak [Kv; i. h. 577]. *1802:* a' ki az Exponens édes attyába belé akart kötölödzeni, magát az Exponenst mitsoda illetlen és motskos Szokkal szollította meg ? [Déva; Ks 115 Vegyes ir. vk].

6. (meg)int; a avertiza; (er)mahnen, tadeln. *1570:* Borbely Janos ... vallya, hogy Mykor Zakan Imre Kanna Iarto

Janos perybe procuratorcodyk volt kyral eleot Dienes deak ellen, es zokat zol volt zakan, Megh Zolitotak az zeken hogy kewesbet zolnak (!), Dienes deak penig Azt Montha neky hogy Zolhat Mert az Mynt hallom zaz Aranyat attak neky [Kv; TJk III/2. 181]. *1590 k.:* Az zeken ahol Azt mongya hogy kertemben foglaltam volna vgy vagion hogy valami feoldek labjan egi daraboth kerteltem be Az varos arrol engemet megis zollitta reays Jeoue az varos, megh kj⟨n⟩altam Az varost vele hogy ha Bozzuyokra ellenek vonyak le Engemeth Az varos benne hagia, ki fogok s megh Bjzonitom [Szu; UszT]. *1600:* Az Feier Nikonak az twlso felin az Weszen alol menteönk minketh senki sem Farkaslaki, sem Orozhegy megh nem zolitoth erette [i. h. 15/108 Kadar Lukach, Zenth Mihaly Zabad Zekely (80) vall.]. *1606:* Az Reczenjediek meges zolitottak rúlla hogj ott ne jarjunk zekere(n), hanem gyalog [i. h. 20/232 Georgius Marko de Olaztelek nunc in S. Marto(n) commorans (40) pp vall.]. *1613:* Mikeppen fenyegetödet legyen peniglen az J. detentús proc(uratora) ugyan Birak U(raim) elöt, kiröl Biro Ura(m) azon procuratort megis szolita, keuannyùk hogy errölis az minalkodasrol (!) ö kgmek recognoscalyanak [Kv; PLPr 1612–15. 97]. *1642:* Notarius Vramtol hallottam hogy megh szolitotta volt Apaffine Aszzoni(om) Gereoffi Janos vramat az Hęt szaz forint adossagert [Harangláb KK; Ks 39. XVI. 3].

7. felszólít; a soma; aufrufen/fordern. *1586:* Catalin Zigyarto Matiasne Es Catalin Molnar leorincz Zolgaloia ... valliak hogy mikor az porozlo es a' felesege arrol zolitottak megh hogy megh tagaggya a' feleletet, es el zabadulna, hát olliankor ozta(n) tagadast teót a' feleletben, de az eleot Ameg Megh Ne(m) zolitottak azt vallotta hogy eo Iratta a' feleletet Akit be adot volt Igyarto Georgy ellen [Kv; TJk IV/1. 587]. *1607:* Az falu valami vt ígazgatni giwlt uala, megh zolitak az falút hogj ne mennjenek el mert igazgatas uagio(n) ott [UszT 20/302 Nic. Botos de Medeser pp vall.]. *1704:* Mindazonáltal csak ugyan most megszólítván, a procatorok a cancellarius részéről part kívánának [WIN I, 127]. *1802:* engemetis hat ezer forint adosságomért meg szollitottak, melljet ha meg nem fizethetek kételen leszek egy darab Joszágomnak el foglalását szenvednem [Dés; Ks 34 Szásznyíres I. 10 Komis Zsigmond kezével]. *1822:* a F peres Horvát Sámuelt ... maga praetensióinak irásban leéndő be adására meg szollitottuk [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1057. 1a].

8. megidéz; a cita; vorladen. *1606:* az bardoczj zekbe megi zolitta az Actor az Jn causam attractusokot [UszT 20/325 Crist. Benedek iuratu(m) Notarium sedis Bardoczj kezével]. *1610:* derek zeken zolíttottak volt megh az Actorok, nap vetelis ot volt oda kevankozunk [Kvh; HSzjP]. *1625:* mikor engemet az öreöksegból kj tiltottal akkor azt mondtad hogj Derek szeken adod okat vice szeken szolitottal megh a' mely mert nem bono ordine p(ro)cedaltal melta(n) tilthattalak [UszT 5]. *1830:* minek utánna a' Tkts Executor Ur Nemes Rátzkevi István Urat a bé botsáttatás aránt ki kérdezte ... az Exequutiot — el probáltata; melyre kezében lévő páltzáját fel emelvén 1ör, 2or 3or Repellala, és erószakosonis resistalt; ujjbol ekkor a' Tkts Exequutor a' Commetaneusokat Meg szollitván, jelentette nékiek, hogy ebbe légyenek bizonyságok; hogy az Executiot Rátzkevei István bé nem botsátotta [Msz; DobLev. V/1158].

Szk: *törvénybe ~. 1806:* Ezaránt megszólíták törvényben gyergyóremetei gyalog katona Szőts Barabás őkegyelmit, ut inctus [Szárhegy Cs; RSzF 263].

9. keresetet/vádat előad vki ellen; a prezenta acuzaţia impotriva cuiva; gegen jn Klage vorbringen. *1612:* mikor Zeken[a] az Nemes Vraimnak szekek lőt vala, az szekben ugian megh szolita az szek Csereny Gaspart, menten fel kele es az minemő forman az czyrkalaskor Czereny Gaspart ki attak volt proponala az dolgott, Czerenyi Gaspar az szektül haladekot kere, hogy eő abbol gondot visel rea [Feketelak/Buza SzD; KJ. — [a]Szék SzD]. *1669:* mikor Balogh Laszlo Uramot Vasárhelyi Gyűlesen meg Szolitotta az Fiscus én mondam Praesidens Uram(na)k hogy az Országh szolgálattyáb(an) vagyon az kapuk connumerálasáb(an) [Gyf; SLt 30. A. 9 St. Deczei de Thorda (35) ns vall.]. *1792:* Árkosi Bihari Zsigmond falusi notárius huszár őkegyelme megszólítván ugyan árkosi Bedőházi Mihály czimermant és testvérhúgát, Sárát a falutörvényén azért, hogy az actor őkegyelmének nagyobb léányát, Máriát rút, mocskos szókkal illették [Árkos Hsz; RSzF 256].

Szk: *nótára ~* hűtlenségért pert indít. *1704:* Ma szólíták meg Toroczkai István uramat notára, és per non venit convincálák is [WIN I, 67].

10. fel/megkér vmire; a se adresa cuiva cu rugăminte, a cere cuiva un lucru; zu etw. auffordern. *1826:* a mikor az Istalojat Epitette Nehai Bartos Daniel Ur engem is meg Szollitta hogy légyek Segitsegel hozunk Perejét az Pincze helyiröl hozánkis [Albis Hsz; BLev. Vall. 4]. *1843:* Czégényi és Veress István megszollíttá Pap Gábort, — hogy részeltesse a' sültyéből, — mivel nagyan sijetnek, — nínts idejek sűttetni, ezre Pap Gábor nyilatkozván kérelmessei felé: — hogy jó szívvel [Dés; DLt 586. 5]. *1844:* Nagy Samu meg szolita ... Na ! eztet senkinek soha ne beszélylyétek [Bágyon TA; KLev. Nutzuj János (21) vall.].

11. megparancsol, parancsszerűen felszólít vkit; a porunci cuiva ceva, a se adresa cuiva poruncitor; befehlen, befehlsmäßig auffordern. *1811:* (A) világot mikor el-boritá A' Viz özön: Nóét Isten meg-szóllita: Készítsen égy Bárkát, 's abba belé szálljon [ÁrE 18].

12. vhogyan szólít vkit; a se adresa cuiva (într-un anumit fel); jn irgendwie anreden. *1771:* Marton Peternét nevezték Mikesnének, Molnár Mihálynét Buszkének, Bölkényit szőrösnek, és Marton Péterne Molnár Mihályné ilyenkeppen szolittyák meg akár holot jártanak égymást mikor öszve találkoznak hol járál te Buszke hát te Mikesné [Dés; DLt 321. 16a].

13. leszólít; a acosta pe cineva; ansprechen/reden. *1572:* Margit Trombitas Demeterne hallotta hogy hegedws lanosne Megh Zolitota az Neotelen legenieket Jllen Zowal kelle Neoznetek Iertek Be Mert neke(m) Igen kellene [Kv; TJk III/3. 32].

14. írásban vkihez fordul/intézi szavait; a se adresa cuiva în scris; schriftlich sich an jn wenden, die Worte an jn richten. *1832:* Én I. Bartok Ádám megszolitlak Tégedet elsöben is Dobolyi Klára Házos Társomot és köszönöm, hogy e világi elet terheinek hordozásában segittöm voltál [Szentbenedek AF; DobLev. V/1186 Bartók Ádám végr.].

megszólítás 1. felszólítás; somaţie; Aufruf. *1811:* a' Midőn az Egés esett ... sem Harang fére verés, Sem Tolvaj kiáltás, Sem Falusi Biro által léjendő meg szollitás nem volt [Cold K; JHb 5. 3/3 St. Szimion 50 col. vall.]. *1822:* Hadnagy Titt Ferenczi Károly Ur ... a' Ló gánéjtis az uttzára hányatta; de ettol sok meg szollitás után meg szünt [Dés; DLt 633]. *1825:* Fori Commissarius Aty(á)nkfia

meg-szollitotta mind Rediger Károlly, mind pedig Szoszollo Domján György Urakat ... künn-heverö Czövekek, rakás Köveiknek Joszágokba léjendö be-takarittatása iránt, mind azonáltal ... ezen meg-szollitásnak semmi kivánt Resultatuma nem lett [Torda; TLt Közig. ir. 252].

2. kereset/vád előadása; prezentarea acuzației; Darlegung der (An)Klage. *1642:* Mikoro(n) az Kwkeolleő warmegiej Szeken az megh szolitas volt, akkor en ot ne(m) voltam, Nemis hallotta(m) [Mikefva KK; Ks 39. XVI. 3].

megszólítatlan se szó, se beszéd, figyelmeztetés nélkül; fără a spune un cuvînt; unangekündigt, ohne Mahnung. *1600:* Ezert euocaltam kegmetek eleibe az Jt Hogy az el mult 1599 eztendeöben itt Vdwarhely warosaba(n) az Zeöch Palne kapuia elǫtt az piaczon, megh zolitatlan Zant Zandekkal Zabliaiat hozzam wonwan lowam hatarol le wagot az feöldre [UszT 15/119]. *1840:* talán égy darabot akkoris kérdetlen, megszollitatlan el borozdóltak [Dés; DLt 974].

megszólíthat keresetet/vádat előadhat; a putea prezenta acuzația; Anklage darlegen können. *1616:* Az teóruennek pedig haladozasy miatt mind eddigh megh ne(m) zolithatta volna [Mikefva KK; Berz. 3. 53/1].

megszólíttat megidéztet; a dispune să fie citat; vorladen lassen. *1632:* Igyre Rethy Istvan Deak vr(am), hatod fel szaz forintot az attiafiak kepekben, mynekűnk az Feyer varmegjebelj réz Joszaghert illjen okon hogj az mint egj rezze megh fen volt az publicationak azertis megh szolittassuk az Directorral [Zágon Hsz; Borb. I Balthasar Janko de Szagon (34) vall.]. *1675:* Masodszor megh szollittatván az Borbély Mihályne legènyét ... Teorvèny pènzt fizettunk f — d 45 [Kv; Szám. 34/LVI. 5]. *1807:* Falusbíró Bíró János elölülése alatt törvényszék tartatván, ekklesiánk papja, tisztelt Sebe János uram mint felperes megszólítatja felsőrákosi ifjú Fitori Pétert ilyen okon[a] [F.rákos U; RSzF 168. — [a]Köv. a részl.].

Szk: *törvényre ~. 1674:* Elek János Uramat megh szollittatuk Teorvenyre, Szeoleosi Gáspár Uram lévén procuratora [Kv; Szám. 34/L. 18]. *1675:* Mondré Pált citáltattuk ... Mondré Palt eleoszszeor hogy Teorvenyre megh szollittatuk adtunk Teorvény pènzt f — d 15 [Kv; i. h. 34/LVI. 6–7].

megszólíttatás felszólíttatás; somație; Aufforderung. *1829:* az Itélö Mesteri Határozásbol bövebben is meg tettzik ... hogy kiki a' maga praetensioját adhassa bé, a' mellyre böven idö is adatott vala, de bé adásokra lett meg Szollittatásokra se adván bé, a' ki szabott idö alatt [Ne; DobLev. V/1155].

megszólíttatik 1. felszólíttatik; a fi somat; aufgefordert werden. *1797:* a' Ki a' Zabot in naturalibus bé nem szolgáltathattya Nyári hév napokon által a' mikor meg szollittatik ... tartozik 4. napi munkát tenni kiki [Szentegyed SzD; WassLt Conscr. 342]. *1820:* Minek utánna ellenemre és ártatlan kisded árvátskám törvénytelenittésére az ellenem törekedők kőzbe járások, igéretek adományok és erőltetések mellett Vállottatások tétettek, magomis meg Szóllittattom az iránt, hogy ... declarálnám azt hogy ártatlan árvátskám nem az idvezült N. Férjemtöl Származott légyen [Várfva TA; JHb 48]. *1829:* Dobolyi István ebbéli praetensioinak Documentumait még akkor is a' midón arra ... Itélö Mester által különösen meg Szollittatott bé adni ell mulatta [Ne; DobLev. V/1155].

2. megidéztetik; a fi citat; vorgeladen werden. *1648:* Josika Gabor Vram Magyar Letka, es Hesdat neuw falukert, es Kękbwk neuw puzta Praediumnak felejert, s azoknak minden pertinentiaiert mellyek Thorda Varmegyeben Vadnak, lite prosequaluan, es az el mult 1647. Esztendeobeli Szent Lukacz napi Beszterczej terminuson megh szollittatúan, mind ket fel exmittaltatott volt az eo Naga Tablaiatol jeouendeo Terminusigh [O.fenes K; JHbK XLIX/32]. *1675:* Mondré Pál ... akkor meg szollittatvàn sententiajais pronuntialtatott [Kv; Szám. 34/LVI. 10]. *1699:* N. Banyai Janos uram minden requisitumaival minde(n)kor keszen legyen; mert Hadnagy Ura(m) Procuratora altal meg szollittatvan es keszűletlen találtatva(n) ha kedve ellen valo finalis decisioja lesze(n) köztők levő controversiajok(na)k sibi imputet [Dés; Jk 278a].

Szk: *törvényre ~. 1790:* (Senki) Puszta Szőllő Fölgyét míveletlen ne tartsa mellyet ha nem observálna az ollyatén Személly a Szőllő Biró által, ă Szőllős Gazdák eleiben 8d napi Tőrvényre Szollittassék meg ... ha hellyes és be vehető okát nem tudja adni ... három Mforintig meg bűntettessék [Karácsonyfva MT; Told. 76].

3. megintetik; a fi avertizat; ermahnt werden. *1823:* ő pedig azért meg szollittatatt volt, hogy ős a' kozárváriakon vont légyen 27 Rforintokat egy izb(en) [Dés; DLt].

megszólíttattatik felszólíttatik; a fi somat; aufgefordert werden. *1816:* az itten szolgálatban volt szolgák udvarbiro Ttes Illyés Adám ur által meg szolitatattak, mi előttünk, hogy minden haragtartás és ránkor nélkűl ha olyan praeváricatorokot erőszakoskodokot tudnak adnák ki azokot név szerint [Déva; Ks Misc. 86/4].

megszólongat (gyűlésbe) meghív/idéz; a chema/invita/pofti (la ședință); (zur Sitzung) einladen. *1790:* â kár melly Gyűlése légyen a Szőllős Gazdak(na)k â Szöllö Birák rendre Szollongassák meg â Szőllős Gazdákat, és ha kik jelen lenni nem találtatnak az illyeneken a 12 pénz Bírság observáltassék [Karácsonfva MT; Told. 76].

megszóltatja magát (a hír szájról szájra) terjed; a se răspîndi (din gură în gură); (Kunde von Mund zu Mund) sich verbreiten. *1655:* Ennek a rút támadásnak én semmi bizonyos nagy fundamentumát nem hallom egyebet, hanem mondják köz hírrel, hogy német practica lett volna; de nem hallottam nagy emberektől, sem oly bizonyoson, hanem azt láttam, hogy a szó magát megszolltatja [ETA I, 159 NSz].

megszolvál felold; a dizolva; auflösen. *1558 k.:* Borax ... Rp. 2 p(arte)s tartarth, ky feier es 1 p(ar)s soth kǫzǫnsegest, ky preparalth es soluald meg ezth az oltatlan meznek vizeben es haromzor co(n)giellald meg [Nsz; MKsz 1896. 284]. *1580:* Was Araniazas. Wegy 1 loth galichköuet, 2 loth timosoth Tizta vizben kel vetny, hogy porra Tötted, Megkel solualny, hogy Tyzta viz legien, vgy kel beleie vetny, es az kenesö Megfogia es kend be arannyal [Nsz; i. h. 569].

megszolváltatik feloldódik; a se dizolva; sich auflösen. *1558 k.:* az elsǫ 3 soth tǫrd meg gienge porra es feliwl ǫs

rea az wnǫ teieth es keuerd Jol ǫzue es az vtan ted egy sima kǫre ... es tegy az Iueg ala egy Iuegeth, hogy solualtassek az Iuegben; es Mikoron meg solualtatoth volna ... zwrd meg az filtru(n) altal, hogy tizta legie(n) [Nsz; MKsz 1896. 283–4].

megszomjazik szomjas lesz; a i se face sete; durstig werden. *1570:* Ifiabik Iweges gĕrgh ... vallya ... megh zonjaztak volna Ieotek zamosfalwara otth ew theoltet egy eytel Bort es Megh Ittak ketten ferdeos Kelemennel [Kv; TJk III/2. 186]. *1781:* én meg szonyazván le mentem inya egy Kutatskára [Mezőszopor K; MkG 36. 3/2 Petrásk Atyim (50) jb vall.].

megszomjúhozik megszomjazik; a i se face sete; Durst bekommen. *1597:* Mod Janos ... vallya ... az Giulay Ianos vra(m) tawaly zolgaloya azt valla hogy ... mint egy tizenket orakor taiba meg zomyohozwan ismet fel keolt, hogi ot kin igiek az legelbeol [Kv; TJk VI/1. 15]. *1598:* Seress istuan wramnal zallot wolt egy posta w keg'elme iszene hogy megh zomiwhoszot kwldg'ek 1/2 Eytel bort neky ... d 04 [Kv; Szám. 7/XVIII. 56 Th. Masass sp kezével]. *1639:* menek oda hogy megh szomjuhoztam vala [Mv; MvLt 291. 199a]. *1640:* Csáki Pétertől magától hallottam, hogy mondotta ... elmegyek anyámhoz, mert megszomjuhoztam [Mv; i. h. 212]. *1756:* tudom bizonyoson hogy az midőn vagy Fía vagy Leánya a vagy maga Balogné Asszonyom meg szomiuhozot mindenik szabadoson járt az Uraság pínczéjib(en) és hogy dugva az Honyajjok alat haza is Balog Uram házához vittek italokat [Nagysomkút Szt; TKl Pap Gábor (28) jb vall.].

megszomjúhozott megszomjazott; însetat, căruia îi este sete; durstig geworden. *1847:* a' meg íhezett s szomjuhozott ökröket ki botsátották, hogy fajjanak egy néhánt [K; KLev.].

megszomorít 1. elszomorít, bánatot okoz; a întrista; betrüben/kümmern. *1678:* megvallom, resolutiója elmenetelérűl megszomoritott, mert most Isten után azon állapotja Kegyelmednek, hogy becsületes alkalmatosság adatik vala és sok irigyinek szájok bedugódik vala, jovallottam volna [TML VIII, 147 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz]. *1699:* Támaszon Kgld(ne)k olly szives jo akarokat mint nékem volt a Boldog emlékezetű, Soha Túllem nem felejthető Vr volt az én árvaságomban az én árva házamnak, mellyet énis szivesen kesergek, mert Tőbb nem volt az ki engem meg nem Szomoritott volna [Karkó AF; Ks 96 árva Wér Judit Gyerőfi Borbálához] | Azért edes Léánjim ebben njugogjatok megh ⟨v⟩eszekedést ebböl ki ne hozzatok az rosz tanácsnak ne engedgjetek, edes testvér atjátok fiait az én édes Fiaimot megh ne szomoricsátok [Mv; MbK 89].

2. megbánt/sért; a supăra/mihni; beleidigen. *1647:* valasztatot[a] Veres egyházi István Atyánkfia, ugy hogy ő klme mentül jobban visellyen gondot az harangokra, Toronyra az harangozó mindenekben ő kgltöl függjen, ő klmet meg becsüllye, meg ne szomoricsa [Kv; SRE 51.— [a]Harangozógazdaságra]. *1681:* Mű Uzoni Beldi Kelemen es David ... jo Kgls Ur(un)kot, se eo Nagok házát, se edes hazankot, és abban lako haza fiait, megh nem szomorittunk, magunk alkalmatlan cselekedetűnkel [BLt 1]. *1695:* En Tővissi Mihály kötölezem magamat Arra hogy Ennek Utan(n)a az sz. Partialist in Genere sem szemelye szerint senkit rendeletlen magam viseletlenségevel megh ne(m) szomoritto(m) [SzJk 299]. *1726:* kérem két Fiaimat, hogy edgjmast szeressék ... Az én edes Feleségemet az mostoha Annyokat meg ne szomorittsák, keserittsék, hanem inkáb mindenben kedvezzenek és szolgállyanak néki [JHb XXXV. 21 br. Jósika Imre végr.]. *1751:* kérjükis alázatossan Nsgodot, meltoztassék Székünköt Finna Mihálynak functiojával meg ne Szomorittani annális inkabb hogy abbéli meg Szomorittásunk az Mlgs Guberniumhoz recursust ne Causaljon [ApLt 5 Orbai szék foly.].

3. háborgat; a deranja; stören, belästigen. *1699:* meg szomorittani azon jobágyátis Mihacz Judit Aszszonj nem akarta [Petek U; Hr 4/2].

4. *Isten ~ vkit* Isten bánattal/szomorúsággal sújt; Dumnezeu îi dă supărare cuiva; Gott schlägt einen mit Kummer/Traurigkeit. *1657:* Kemény Boldizsámé ... ki nem jött, mivel az Isten így meg szomorította ő kegyelmét [TML I, 49 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. *1661:* azon esztendőn az Úr őfelsége szép gyermekimnek is halálokkal megszomorított [Kv; KvE 186 LJ]. *1677:* Isten ő felsége igaz itéletiből szegény édes leánykámnak, Apafi Szuszánnának szomorú és véletlen halálával megszomoríta [AMN 216].

megszomorítás megsértés; mîhnire, supărare; Beleidigung. *1751:* kérjükis alázatossan Nsgodot, meltoztassék Székünköt Finna Mihálynak functiojával meg ne Szomorittani annális inkabb hogy abbéli meg Szomorittásunk az Mlgs Guberniumhoz recursust ne Causaljon [ApLt 5 Orbai szék foly.]. *1762:* Admoneáltat(na)k ... à fiak hogy édes Annyokhoz tartozo fiui engedelmességgel viselyék magokot, meg szomoríttásáról, anyival inkáb valami violentiáról abstinealya(na)k [Kvh; BLev.].

megszomorító elszomorító; întristător; betrübend, traurig. *1650 k.:* noha ennekem sokszor sok megh bantodasim voltak kglmes Uram az mellyekrűl igen melto panaszim lehettek volna es igen nagy szübeli megh szomorito boszszuval kellet el szenuednem ... nem mertem Nagodat busitani [Ks 42. C. 5 Cseffei László foly.]. *1658:* Nem úgy neveltelek volt én tégedet, hogy telhagyj (!) az én vénségemre, meg szomorító fiam légy [TML I, 130 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

megszomoríttatás 1. megszomorítás; întristare; Betrübung. *1710 k.:* Nyilva megköszörülte volt a sátán a fegyvert az én életemre és az én házamnak és a te házadnak megszomoríttatására [BIm. 1001].

2. megsértetés; mîhnire, amărăciune, supărare; Beleidigung. *1755:* Bátorkodtam Ngyd[a] lábainál le borulni alázatos Instanciám által, és egyszersmind declaralni nagy meg bántodasunkot, és szomorittatasunkot [Albis Hsz; BLev. — [a]Gr. Mikes Antal Hsz főkirálybírája]. *1759:* Albisi Bartok Mihalyne(na)k alázatos Instan(ti)aja Tktes Király Biro Uramhoz Lelkemnek igen siralmas állapotyáb(an) kenszeritettem a Tktes Kiraly Biro Ur(am) Istenes és könyörülő labainal alazatos Instantiam által le borulni, Jelentvén illyen meg szomorittatásomot[a] [uo.; DobLev. I/292. 4b. — [a]Köv. a kérés előadása].

megszomoríttatik megbántatik; a fi mîhnit/întristat; gekränkt werden. *1697:* Vég Gergelly Uram, hazos társát Sóvágo Kata Aszszonyt gyakarta, rut Istent szomorító

szitkokkal szidalmazta ... kivátkeppen ez elött valo hetekben, annyira hogy felette igen meg szomorittatvan felesége, kényszerittetet; edes Attyanak hazahoz ... Viz Szilvásra haza menni [SzJk 303]. *1765:* egy Borbándi Gótza Avrám nevű ... adozó nemes Ember ... Sárdi Samukának leányát Feleségűl vévén Esztendö mulva Férjétől meg szomorittatván, azt deserálta, és redeált az apja házához [Marossztimre AF; Eszt-Mk Vall. 223].

megszomoríttatott kb. elkeseredett; amărît; erbittert. *1704:* Az mostani megszomoríttatott és napról napra mind alább-alább vergáló romlást, pusztulást és az kurucoknak nagyobb-nagyobb mértékben való elhatalmazásokat declarálván, implorálták őfelségitől, hogy ... maga számyai alatt tartsa meg ezt a nyomorult országot [WIN I, 172].

megszomorodás elszomorodás, bánat; mîhnire, întristare, supărare; Betrübnis, Kummer. *1657:* látók, hogy kezdenek takarodni is ki az várasról, mint midőn derekas csatára szoktak bocsáttatni. Ez vala felette nagy megszomorodásomra, látván az álnak hitetlenségeket [KemÖn. 182].

megszomorodik elszomorodik; a se întrista/mîhni; sich betrüben. *1657:* meghozván az menyasszony betegségének hírét, s azon az fejedelem igen megszomorodván, sietséggel expediála engemet elejben [KemÖn. 59]. *1730:* az őszi vetesek(ne)k el párlásokban meg szomorodtanak es gabona nelkűl maradtanak [Kercesóra F; TKl Mohai Mózes Teleki Ádámhoz]. *1740:* A Fiam Lőrintz irántis mostan halván betegségit ugy meg szomorodtam hogy nem tudom miképen vagyok [A.ucsa F; TKhf gr. Teleki Borbára gr. Teleki Sámuelhez]. *1761:* az a Nyil jutott ő Ngának melyben az Néh Generalis Josika Joseff Vr Udvara volt fel jegyezve; Melyet látván Imreh Ur ö Nga meg szomorodék és ki méne azon házbol maga házában [Branyicska H; JHb XXXV/46. 15]. *1764:* Betze elhiszem öröl most a' szép Instructionak; de bizony meg szomorodik ha a' szerint kezd procedalni [Középlak K; BfR]. *1796:* Szegény Istoknak 2 Gyermeke meg halván nem hagytam hogy az uranak megirassa mivel a Szegény István meg Szomorodnék [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

megszomorodott elszomorodott, szomorú; mîhnit, trist; betrübt, traurig. *1657:* Ő is szeretettel köszöntvén, azután deplorálá megszomorodott állapotomat [KemÖn. 251]. *1677:* Midőn ... másnapra való virradásomat sem remellettem volna, akkor is az haza fiai közűl, megszomorodott szegény feleségem és neveletlen fiacskám tutorának Kegyelmedet vallottam [TML VII, 343 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. *1755:* kegyes gratiajáért Ngyd-(na)k ... maradakis ... meg szomorodott gyámoltalan alázatos kesz szolgája [Albis Hsz; BLev. Bartos Kelemen kezével].

Szk: ~ *lélekkel. 1704:* az ország megszomorodott lélekkel leoszlék [WIN I, 87] ✱ ~ *szívvel. 1657:* meg kell vallanom, hogy én is igen megszomorodott szívvel vagyok sok dolgokból, melyek rajtam történnek [KemÖn. 171].

megszomszédol kiszomszédol/határol; a delimita; abgrenzen. *1810:* mind(en) Tábla meg szomszedolva ... felíratott [Varsolc Sz; Ks 76 Conscr. 337].

megszomszédolt 1. kiszomszédolt/határolt; delimitat; abgegrenzt. *1796:* meg szamszédalt fél sessio [Kük.; Pf]. *1806:* ezen meg szomszédolt földömöt ... adtam által Titt. K. Dobollyi Sigmond Ur(amnak) [Nagylak AF; DobLev. IV/898 Gerendi Gerendi Sámuel kezével]. *1816:* Ezen meg szomszédolt Kaszalo hélyről, hogy kik kaszaltak volna le a fűvet láttae hallottae a Tanu ? [Hsz; SzentkZs vk]. *1818:* az executor ur a ' fennebb meg nevezett Commetaneusokkal ki ment a' fennebb meg Szomszédolt helynek szinére [Ne; DobLev. V/1021].

2. birt. szr-os alakban; cu sufix posesiv; in Form mit Possessivendung: vkitől kiszomszédolt; care a fost delimitat de către cineva; von jm abgegrenzt. *1826:* mely meg szomszedoltam helyet tudom s ugy is hallottam hogy eleitöl fogva az Exponensek, es azoknak elejek hasznaltak [Albis Hsz; BLev.]. *1844:* a meg szomszédoltam Szánto földet a' Tekintetes Executor Urak el foglaltak, és kiis tsováztatták [Szárazpatak Hsz; Berz. 17].

megszomszédosítás kiszomszédosítás/határolás; delimitare; Abgrenzung. *1819:* az ujjabb megszomszedasittás szerent kik Szomszedsagokba vagynak ? [DLev. 4. XXXVII].

megszomszédosított kiszomszédolt/határolt; delimitat; abgegrenzt. *1797:* a' fenn meg-szomszédositott Paraszt Telek utánn Külső Appertinentiák [F.gyékényes SzD; WassLt] | A meg-szomszédositott Telek utánn Külső Birtókosság Változhatolag Használhato Szánto Föld a Felső Forduloban [Pujon SzD; i. h. Conscr. 507]. *1803:* mely meg Szómszedosittótt nyil Erdejek(ne)k régi Bórózdáit igyekeznek ki jártatni ... ahoz értö falusi Lakósokkal [Ádámos KK; JHb XIX/67]. *1808:* azon meg szomszedasitatt ... föld [Szentmihálytelke K; BetLt 5].

megszontyolodott elszomorodott; întristat, mîhnit; bekümmert/traurig geworden. *1662:* szálljunk magunkba, esmérjük meg igazán megszontyolodott és keseredett lélekkel ez nagy bűneinket [SKr 716]. *1836:* látom két kedves Gyermekeimet Jönni bé Házamhoz meg szontyoladatt szomoru ábrázat vonások kőzőtt [Ne; DobLev. V/1216 Dobolyi Sigmond lev.].

megszop a suge; saugen. *1629:* az katona az eöleben veszi aniamat ... s az agyra viszi s ugj jaczodnak egj massal czecit miet megh szopta, teiet markaba fejte s megh ita az katona [Mv; MvLt 290. 152b].

megszoptat 1. gyermekének szopni ad; a alăpta, a da să sugă; säugen. *1758:* egy vasárnap reggel maga mellé vévé s megszoptatá, s elaluván mind ő, mind a gyermek a gyermek be lévén pólálva a párnában megfulladva halva találom [RettE 68].

2. vkivel gyermeket megszoptattat; a pune pe cineva să alăpteze un copil; durch jn säugen lassen. *1584:* Zigiarto Esaiasne vallia le wltete(m) a Daykat es megh Zoptata(m) esmegh az gyereoffy Daikaiawal Az en gyermekemetis [Kv; TJk IV/1. 244–5].

megszór (gabonát) szeleltet, szeleltetéssel tisztít; a vîntura (cereale); (Korn) durch Lüften reinigen. *1642:* tizta buzat Czepeltetett el vetesnek kett szeris szortak szeris

szortak megh, s-annakis az Eleit vittek Gyaluba, s-ugy vettette el [Jegenye K; GyU 75].

megszórat gabonát szeleltet, szeleltetéssel tisztíttat; a dispune să fie vînturate (cerealele); (Korn) durch Lüften reinigen lassen. *1683:* Az mennyi buzat el vetetete(m) s őröltett(em) meg rostáltotván s szorotva(n) p(e)r(cipiá)lta(m) Ucsut Cub 18 [Fog.; UtI].

megszorgosodik 1. meggyorsul; a merge mai repede; sich beschleunigen, schneller werden. *1593:* Az vizet hogj megh ereztettek szorgosodot megh az Malom kinek hordasat az Talygas Lowak nem Jeoztök[a] [Kv; Szám. 5/XX. 154. — [a]Értsd: győzték].

2. (bor) felforr; (despre vin) a fierbe; (Wein) gären. *1583:* Palastos Jsthwan tegnapy Napon Az Maglas Tamas hazanal kezdette meg egy borat, ky mikoron meg zorgosodot volna, es az bor felben volna, Mas borat teolteotte rea Zegenyebet [Kv; TanJk V/3. 273a]. *1590:* Az eocheim mondak hogy vigiazzak mert Kadar Georgy az en Seremmel elegitwe aggya Az eo Borat, Akarek panazt tenny De el hagiam, mert Jstenere monda hogy míkor meg zorgosodot volna Bora, egy chebret kapot hertelen eleó a' pinceben Abba(n) fogot lennj kewes Ser, es az elegiedwe(n) a chatlo kupaba ereztetet megh ... mert akkor ... minde(n) hordo Ser alat egy egy cheber volt [Kv; TJk V/1. 22 Hozzw Janos vall.].

megszorgosul 1. meggyorsul; a merge mai repede; sich beschleunigen. *1592:* Az taligasnak Minden hetre Attam eg' eg'cub. zabot. Ahol peniglen az eorles meg zorgosult, Attam masfel cub zabot [Kv; Szám. 5/XIV. 57 Eppel Péter sp kezével].

2. (bor) felforr; (despre vin) a fierbe; (Wein) gären. *1591:* Rab Thamas vallia Mikoron vgimond, Bornemizza Gergeli vramnak egi bort korczomarolnek, es az bor kit hat pinzen arulok vala megh kezdet volna zorgosulni kostolam azomba az bort az kit merek vala akkoron, tahat alab valo az a' bor az misiknal (!), kit az eleot merek vala [Kv; TJk V/1. 65].

megszorít 1. meg/odaerősít; a strînge/fixa; befestigen, festmachen. *1692:* a lisztelő malom ... Bel kerekei jok, viz hajto kerekei ujjak, ket, gerendelyi jok, ket, ket vas csapok a vegiben, ket, ket vas karikakkal meg szoritva [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. *1772:* (Az) udvarház Sendelly jo Fedél alatt vagyon, az mellyet 9. Pár kőtött oldal jó erős fenyő fa Szarufák, és az Bűtűjin négy négy rővidebb, és hoszszabb, fenyőfa Szarufák tartyák, mind pedig fellyűl jó erős kőtésekkel vadnak meg szoritva [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. *1848 k.:* (A kocsira) két Federt a többi hozá tartozandoival felraktam, a tengejekre a négy kosájmnit meg szoritottam a többi hozá tartozando srofjaival együt, a' rud szárnyát megszoritottam az also trogert meg nádoltam [Kv; Újf. 1 Fekete Ferentz Kovács Maiszter kezével].

2. rászorít; a strînge (bine); festdrehen. *1731:* Az Lotanitásb(an) pedig ezt az modot kell tartani, hogy ... ha annyira szelidedik le kőtő szijjat kell rá kőtni elsőb(en) nem szoritván meg igen erőssen [JF lovászmesteri ut.]. *1765:* (Az executorok) Biráinkot, s lakossainkot gombolyékba kötözték, hogy nemis mozdulhattak, ugy meg szoritották tekerő fával a kötést, mint az fával meg rakott szekeret, hogy abrázatunk, s körmeink meg feketedtenek, mint az hólt szén [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall.].

3. odaszorít; a fixa (cu ceva); hin/andrücken. *1736:* Az ifjak ... nyárban fekete süvegeket viseltenek mikor nyargaltak, hogy az forgó az posoni süveget le ne vonja a fejekből, azt az sinórt az torkok alá tették, s az fel s alá járó gombbal megszorították [MetTr 348].

4. megfogdos; a strînge/prinde (tare); betasten/fingern. *1819:* Igaz, hogy az Aszszony Urának néha, a' midőn inát avagy Czomját (!) Feleségének az Ur meg szoritotta, trefalozdva (!) mondotta, hogy trity-troty, — olyan mind a' Samu nadrága [Kv; Pk 2].

5. (kezet) erősen megfog; a strînge (bine); (Hand) tüchtig/fest anfassen. *1823–1830:* Őexcellája kezemet erősen megszorítván, félrevitt, s ajánlotta, hogy az unokájára ügyeljek, mert ő bennem bízik [FogE 154].

6. megszorongat; a strînge puternic; (zusammen) drükken. *1765:* Görög Kosztántin a Fiával edgyüt Kis Mihályra támadának, s ugy meg szoriták az Nyakravalojával, hogy ha oda nem futottam volna, szépen meg fojtatták volna [Marosbogát TA; Mk V. V/97 Tot Pál (48) malommester vall.]. *1843:* Kis János nyakomnak szőkve — azon lévő nyakravalommal ugy meg szoritotta nyakamot, hogy Szinte meg fojtodtam [Asz; KLev.].

7. magához szorít; a ţine strîns de ceva; an sich drücken. *1668:* fel lévén tekerve â puska, megh talàlta szoritani â hona alat, el süle [Diós K/Kv; Ks 65. 43. 10].

8. bekerít/szorít; a încolţi; umstellen, einengen. *1634:* Teglas Ferencz kerget vala az Nagy hegyben az szőlőben egy tehenet ... megh szorita az gyepu közöt az tehenet, es ugy uaga bele az feyzett [Mv; MvLt 291. 13a]. *1789:* egy alkalmatossággal ki menvén azon Radvántz nevezetü Erdöre, egy Erdö allyai Embert talált az Exponens Groff Aszszony részéb(en) hogy három szál fát le vágott, a kit meg szoritván, s megis fogván hogy bé hozza a kár tételért, azt mondotta az Ember, hogy nékie az Groff Lázár Ur akkori Tisztye Császár Sigmond adta (fgy!) [Abosfva KK; GyL. Toth Ferentz (45) árendátor vall.]. *1804:* a kutyak égy malatzot a Deberke viziben meg szoritván, azt nyaggatták s mardosták [Dés; DLt 82/1810]. *1806:* a' maga Udvarán meg szoritotta, meg pofoszta 's meg verte [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. *1823:* Nms Csernátoni Samuel Uram ... akár holis ha modját ejtheti meg szorittya a Fejérnépet, és erőszakot tészen rajtok [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez].

9. (hadat) körülkerít; a încercui (o armată); (Heer) einkreisen/umschließen. *1657:* ha ... szokások szerént muniálnák magokat sánccal és úgy akarnának oltalmazkodni, sőt ha csak halaszthatnók is harcot adni, megszorítván éhhel halnának meg [KemÖn. 74]. *1704:* Graven felől olyan hír jött, hogy Porumbáknál megszorították volna a kurucok [WIN I, 295]. *1710:* A francia király pedig száznegyvenezer emberből álló ármádát külde Mediolánum segítségire, holott Eugénius csak harmincezeredmagával vala. Meg is szoríták úgy Eugeniust, hogy minden élése elfogyván, és az Impériumból is segítsége nem jöhetvén, már éppen disperátióra jutott vala dolga [CsH 325].

10. (várat/várost) körülzár/ostromol; a încercui/înconjura/asedia (o cetate/un oraş); (Burg/Stadt) belagern. *1662:* (A török) Váradnak városát felégetvén, a várat is ottan meg kezdi szorítani | Kolosvár pedig kikelettül fogva megszorítva lévén, és ostrommal nem, hanem csak valami lövőszerszámokkal dél felől a nyakról be a városba váltig

lőnek vala [SKr 538, 674]. *1705:* magokról úgy provideáljanak, hogy fűig élést takarítsanak bé, mert addig háborgatások nem lészen, de akkor okvetetlen megszállják és megszorítják Szebent [WIN I, 378]. *1706:* Csakhamar penig, hogy Rabutin kiment Erdélyből, generális Pekri Lőrinc beérkezik, és a kolozsvári praesidiumot kicsalván, 200-ig valót levág benne, Szebent, Brassót, Fogarast, Szamosújvárt, Bethlent, Dévát, Hunyadot megszorítja [Kv; KvE 248 VBGy].

11. el/megkeskenyít/szűkít; a strîmta/îngusta, a face mai strîmt/îngust; enger machen. *1571:* Az hwl gepw kywlleb Tetellel az zeolek keozet valo vtakat megh zoritottak hannyak ely, Es az ky azt myelte az felet Eomagat Bwntessek megh [Kv; TanJk V/3. 36b]. *1576:* Kerik erreis Eo K. Biro vramat kialtassa meg hogi Minden Ember kinek feolde vtt mellet vagion vgi Santasson hogi az orzag vtat meg Neh zorichon (!) Az Nemessegtwl is panaz eßet ez fele dolog feleol hogi az vtakat meg zoritottak [Kv; i. h. 137b]. *1589 k.:* en nem tudom hogy foglalt volna varas feoldeben ell, hanem mellette tudom hogy Kosa Istuan s Kosa Mihaly szoritotta inkab megh az utat Zabo Jstuanal [Szu; UszT]. *1593:* az Nagi hidon alol es felliwl az Zamost meg szoritottak ganeual, Kerik biro vramat eo kegmet hogi ... Az ganet ... bwntetes alat ... az Schmelczer touahoz hogiak (!) [Kv; TanJk I/1. 209]. *1827:* mind az Én, mind az adozo kőzönség praejudiciumunkra nem tsak a' Derék, és Szép tágas Uttzát, még pedig tsak nem a' Falu derekában, kivánnya meg szorittani, és merőben el csufolni [Körtvélyfája MT; LLt].

12. *~va* szűkösen; neîndestulător, restrîns; knapp. *1843:* ők csak amellett maradtak hogy ők általában ezen hely bévetésit meg nem engedik, többször felemlegetvén, hogy most is igen sok lenne az erdő s a legelő felettébb megszorítva [VKp 80].

13. *átv* sarokba szorít; a încolţi; in die Ecke drängen. *1630:* Ibraim csausz is megmondja, hogy gubernator uram is azt mondotta neki, hogy szorítsanak meg engem, és mindennek eleget adok [BTN^2 435]. *1748:* A mely napon eladák ... az nap kinálák a Jószággal, 's annyira megis szoritták Kispál György Uramot, hogy tovább nemis várakozának h(ane)m eladák [Uzon Hsz; Kp I. 70 Eva Kispál Martini Dánér rel. vidua vall.]. *1765:* Solemniter protestalok azon, hogy a mostani I. a Törvenynek canalissa szerént ellenem egyczeris protestatiot nem Protocolaltatott, hanem most kötelessége felett, mint egy erővel akar meg szorittani, holot bővséges Literaleim vadnak magam defensiojára [Torda; TJkT V. 281]. *1775:* Buzorán Jován(na)k ... szuts alias Papuk Mihály lopta volt el a kétt lovát, s viszais hozta, mivel a falu meg szoritotta volt őtett [Fintóág H; Ks 113 Vegyes ir.]. *1780:* Hantzi szakáts szájából hallottam, hogy mondotta ezt: ha engemet meg szoritnak én bizony ki mondom hová lettek a kasztronok [Bethlen SzD; BK. St. Kun (46) lib. vall.]. *1799:* az Exponens Ur törvényesen meg Intettetet vala tűtteket, tűis az adost meg Szoritottátok [A.jára TA; BLt II. 12].

14. szorongat, kényszerget; a constrînge; bedrängen. *1712:* az Mostoha Anyánk eő Naga az mint fűl hegyel értem, nagy dolog ha meg nem szorit, az Ezűst marhának valo fel osztozásért; én ugjan mind el halgatom egy Darabig De ha meg találnak szoritani, kételen s kellettlen még is meg kell lenni [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.]. *1770:* Taxára voltam szegődve, de az Taxamra fejűl szolgáltam leg alábbis 15, napokat, de sokszor többetis, ugy meg szoritat [Mosóbánya Sz; BK]. *1837:* el jővén végtére a' pactalt idő, meg szoritotta az Adsistentiatust az egész Capitalisnak béfizetésére [Dob.; Somb. II].

15. korlátoz; a limita/restrînge; beschränken. *1590:* Az orzagh az eo Nemes zabadsagat Ne(m) engedy sohol megh Zoritanj [Kv; TanJk I/1. 141]. *1657:* Többek közt az székelységet csudálatosképpen megszorítá adásvétel dolgából [KemÖn. 189]. *1702–1764:* Ezeknek idejebe szoritak nagj Erös Hit alat megh az mivet az verös kovatsaktol szorgalmatasan Egjmasra vigjazvan [Torockó; MNy IV, 234].

16. körmére néz; a supraveghea pe cineva; jm auf die Finger sehen. *1783:* A földeket nem más adta el hanem ez a' korhel ember, de már meg szoritottam hogy senki már többet nem vehet tölle [Brassó; BetLt 4 Újjvárossy István lev.].

17. szűkös állapotba/ínségbe sodor; a face să fie strîmtorat; in einen ärmlichen Zustand/ins Elend bringen. *1710:* Eddig az esztendeig a kurucok miatt nem vehetém semmi hasznát a jószágomnak, most, mikor szabadulást várunk vala, a pestis jobban megszoríta, minden oeconomiám esmét odasüllyede [CsH 434]. *1796:* az el-mult két három esztendő a' mi hellységűnken nagyon terméketlen lévén nem tsak az Exponens Urat hanem közönségesen mindnyajunkat nagyon meg szoritott [Ilencfva MT; DLev. 3. XXXV. 4].

18. elnyom; a asupri; unterdrücken. *1736:* az apostoli szent religió[a] nem keveset szenved vala. Mit szenvedett penig és mint meg volt szorítva, deprimálva, ha én semmit nem írnék is, eleget írtak az Approbata és Compilatabéli articulusok [MetTr 421. — [a]A rk vallás].

megszorítás 1. körülzárás; încercuire; Umschließung. *1662:* (A fejedelem) némellyeket Szendrő megszorítására rendelvén és hagyván a Nyitra vize mellé érkezett vala [SKr 254].

2. szűkre fogás, megfogyatkoztatás; restringere; Beschränkung, Verringerung. *1841:* meghatároztatott, hogy gyalog katona Botár István amely helyet kaszálónak fel akar fogni a közönség legőleinek (!) megszorításával meg ne engedtessék [Taploca Cs; RSzF 175]. *1847:* több ... személlyek, a közönség kárára Constitutionk meg tapodására ugy is igen kicsi határunkba több rendbeli foglalásakat tettek Legelöink oly meg szoritásával hogy azak mián minden Marháink az Erdöre Szorultak [Torockó; TLev. 10/9].

3. korlátozás; restricţie; Be/Einschränkung. *1791/1798:* (A) Romai Catholicus Atya(n)kfiai, akkori időben a' több Vallásokhoz képpest nemely meg szoritásokra nézve egyenlő jussal nem élhettenek [M.bikal K; RAk 25 püsp. kl]. *1805:* egybe gjűltűnk vala a' Biroság Házhoz, holottis a' magunk Mivelésbeli meg szorittását vévén fel meg edjeztűnk vala abba, hogy a' három agas vas futatás allyon meg közöttűnk [Torockó; TLev. 9/38].

4. leszorítás/csökkentés; reducere; Unterdrückung, Verminderung. *1811:* minden költségemnek lehető megszorittása mellett is el-kellett adósodnom [RGyLt 32 Krizbai Deső Elek kv-i ref. pap kezével].

5. hátrány, megkárosítás; dezavantaj, prejudiciu; Nachteil, Beschädigung. *1791:* Szamosfalvának az Also vegin osztottlon hagyott hellyeketis, a Falunak nagy meg szoritásával ... mind fel fogtak [K; JHbK LI. 25].

6. kikötés; condiţie; Bedingung, Vorbehalt. *1863:* Szentes Márton kedves öcsémnek ... házomhoz és személlyem-

hez ... tanusított hivséges ragaszkodásáért hagyom a kolozsvári külső szén-utczai 49. szám alatti házat és telket ... azoknak minden megszoritás nélkül korlátlan tulajdonossa legyen [Kv; Végr.].

megszoríthat 1. bekeríthet/szoríthat; a putea încolţi; umstellen/einengen können. *1762:* mikor ezen Arkan által szaladhatunk tul aztan nem féltűnk, de innen az Árkan ha meg szaritthattanak meg is zállogaltanak [Körtvélyfája MT; BálLt 87]. *1774:* ha az Uton meg szoríthatlak, meg emlegeted a kezemet míg élsz a Világon [Bábahalma KK; Ks 19. VII].

2. (várat) körülzárhat; a putea încercui (o cetate); (Burg) umschließen können. *1662:* Látván a tisztviselők, hogy hosszas kezdene lenni az obsidió, várszállás ... mindenfelől úgy megszoríthatnák őket, élések mindenfelől teljességgel elfogattathatnék, állítván, hogy ... a várbéli éléssel sokáig érhetni lehetetlen volna [SKr 326].

3. *átv* szűkebbre vehet; megszűkíthet; a putea îngusta; enger machen/verengen können. *1704:* végezék, hogy az exmissiót most sem meg nem szoríthatják, sem meg nem szélesíthetik, míg a dolog nem hozza magával [WIN I, 160].

megszorító *átv* korlátozó; restrictiv; einschränkend. *1847:* Mivel a Bánya Stengnek és Verőbeli eszközöknek valami különös fák kivántatnak, hogy arrol is valamely viszsza élés ne történjen, az ollyas Fa vágásak ... a Biztosok es Bírák általi meg becsüllés nélkül nem eshetnek meg, és nem is szabad, a hirtelen vagy véletlen történhető romlásokat, ezen meg szoritto pont nem szabállyazván [Torockó; TLev. 10/9].

megszorított 1. megkeskenyített/szűkített; care a fost îngustat; enger gemacht, verengt. *1725/1753:* a' ... Koronkai Határban, hol ország uttya, hol Falu vagy Eke uttya vagy meg szoritott, vagy másfelé fordítatott [Koronka MT; Told. 78]. *1826 k.:* A Pataknak záporos ki áradása sokkal kiméletesebben halad a Balavásárig tarto hosszu follyamatjában mintsem vagy három puska lövésnyi kurtán meg szoritott új árkába [Gyalakuta MT; GyL].

2. korlátozott; limitat; beschränkt. *1803:* ezen Rescriptum 8ik Pontyába a vagyon hogy a Vas Banyászok mind a Hunyadfák mind a Torotzkaiak ... a tőbb Hazabéli Banyászokkal a praestatíokra nézve égy Cathegoriba (!) légyenek. Ugy de mostan ... égy helyt nagyobb, más helyt meg szoritottabb immunitasban tartatnak a Banyászok [Torockó; TLev. 15/9].

3. szorongatott; strîmtorat; bedrückt/drängt. *1704:* az úr palotájára feljövénk ... követeket küldvén bé az úrhoz hogy őnagysága ... cselekedjék valami jót és légyen tanácsadással ilyen megszorított állapotunkban [WIN I, 136].

megszoríttatás 1. körülzárás; încercuire, împresurare; Umschließung. *1662:* (E részben) Váradnak az ellenségtől való megszoríttatásátul ... a megmaradt kevés népnek a várból mintegy kiűzetéseig ... lett minden siralmas dolgok megírattatnak [SKr 590 Tartalomjelző fejezetcímből].

2. siralmas helyzet; situaţie deplorabilă/jalnică; jämmerliche Lage. *1710 k.:* Az Isten énnékem mind a kapitányt, mind a porkolábot jóakaróimmá tette ... a porkoláb abban a keserves megszoríttatásomban is feleségem leveleit béhozta, válaszomat megküldötte [BÖn. 688].

3. hátrány, megkárosodás; dezavantaj, prejudiciu; Nachteil, Schädigung. *1711:* olyan hír érkezik, hogy az eladó búzát hozó embereket be nem bocsátják a kapun ... ez a szegénységnek szemlátomást való megszoríttatására van [Kv; KvE 295 SzF]. *1728:* Instalván ... Dalnoki Daniel Atyá(n)kfia eő kegme a Tektes Nemes Universitas(na)k hogj végje mélto Consideratiob(a) az eo kglme nagj meg szorittatását Harminczadossági hivatallya iránt valo Ratiojara ki adott Difficultássát s meg adossittatását [Dés; Jk 376a].

megszoríttathatik összeszoríttathatik; a putea fi restrîns; zusammengedrängt werden können. *1824:* az Fesőbbség engedelméből menő Csoportoknak kevés pascuum, és hálo helly szakasztothatik, annélkűlt, hogy igen kevés számbol álló Contribuensek Marhájok számára, meg kivántato pascuum meg szorittothatnék [M.zsombor K; Somb. II].

megszoríttatik 1. beszoríttatik; a fi încolţit; eingeengt/klemmt werden. *1823–1830:* Buccow ... Udvarhelyt a' Szék Háznál annyira meg szorittatott volt a' Székelyek által, hogy egy darab ideig az Árnyék-Székbe vonta meg magát, az u'án az Joszágnak hátulsó részén egy kis Ajton ... futott ki, 's vonta meg magát a' Jésuiták Residentiájába [FogEK 28].

2. körülkeríttetik/záratik; a fi încercuit; umschlossen werden. *1662:* Wirtz generál a lengyelektül Krakkóban nagyon is megszoríttatott vala | A marschalk mind Várad felől, s mind pedig Erdélytül tartván, hogy a locumtenens urak által valami hadakkal meg ne kezdjen előztetni és kétfelől vétetni s megszoríttatni, tanácsit, boldog kimenetelének fundamentumát most csak hamarkodásban helyheztette vala [SKr 348, 367]. *1759:* Úgy megszoríttatott Daun[a] Csehországban, hogy se hozzá nem mehet be senki, sem ő nem mehet egyfelé is a vele lévő negyvenezer emberrel, melyből áll az egész ármádánk [RettE 96. — [a]Daun Lipót osztrák tábornok]. *1790:* Itt ... az a rosz hir foly, hogy a Török Belgrádot sok kárunkal ismét viszsza vette, és hogy B. Laudon egész hadjával együtt meg szorittatott légyen [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

3. megkeskenyíttetik; a fi îngustat; verschmälert werden. *1807:* az Utbol Sántz ásatott s azzal az Ut meg szoríttatott [Nyárádsztbenedek MT; Told. 37].

4. sarokba szoríttatik; a fi încolţit; in die Ecke getrieben/gedrängt werden. *1807:* A szolga megszorítatván megvallotta, hogy ő vitte légyen lopva azon búzát el a csűrből [F.rákos U; RSzF 168].

5. szorongattatik, kényszeríttetik; a fi constrîns; gezwungen werden. *1702:* Igen meg szorittatva lévén szegény Ekklesiánk dolga ez időnek nehézségéhez képest költség dolgábol, tettzett a' T. Consistorium(na)k, e' fogjatkozasnak avagj tsak rész szerint való pótlására, fel venni minden holnapb(an) az elsö vasárnapot ugj, hogj ... adakozzanak ... záros perselyekbe(n) [Kv; SRE 79]. *1756:* alázatosan remenkedem az M. Urfinak méltoztassék engemet consolalni egj néhány marjasok(na)k küldesevel mivel igen meg szorittattom ugj annjira hogj ha most az M. Urfi nem succural éppen el betsültetik az tehenemet az adosságért [Melegföldvár SzD; SLt XXXVII Illyefalvi János Suky Jánoshoz]. *1786:* a nemes Falu ... meg szoríttatott Tekentetes Kis Harsanyi Hársányi Ferentz akkori Processualis Ns Aranyos szeki Felsö járásbeli Duloja altal,

hogy Stantaneé Notariust álitstson Kűlőmben 24 ~ huszonnégy Mforint büntetést nem fogja el kerülni [Asz; Barla lev.]. *1792:* vásáralván négy őkreket ... Demeter András Uram ... Háromszáz hetven Vonás Forintokban hitelben, mellyek(ne)k Száz hetvenit ... meg fizetni magát kötelezte vala de ezt nem tselekedvén ... hogy Demeter András ő kegyelmétől[a] meg szorittatatt ujra más obligatoriáját adja [Msz; MbK XII. 86. — [a]A hitelező Rosnyai Jóseftől].

6. korlátoztatik; a fi limitat; beschränkt werden. *1682:* ne lattassanak az Atiafiak igassagokb(an) igy megh szorittatni, hanem had go(n)dolkodgianak mint kellessek czielekedniek [Kv; RDL I. 161].

7. hátrányos helyzetbe kerül; a ajunge într-o situaţie defavorabilă; in ungünstige Lage geraten. *1763:* Procuratora el menvén Várasunkrol az Novizáns Inak hogj attol esett meg tsalottatasa ... consideratioban vétessék, illendő, ne hogj eddig annak igert, de nem tselekedett szolgálattyában bizván, mostan meg szorittassek, és kárban ejtessék, azert ... ezen Cau(sana)k decisioja differaltatik [Torda; TJkT V. 145]. *1782/1799:* az Erdö fel osztása által annyira meg szorittattak a' Falusiak, hogy màr tőllők nem vehetünk[a] [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 375. — [a]Fát].

megszoríttatott 1. szűkre fogott, megfogyatkoztatott; (care este) restrîns; geschmälert. *1847:* ami a Torotzkói meg szorittatott szük határt nézi, abból nem hogy szénnek, Sőt bányák fenn tartására Koho és Veröbeli eszközök kipotolásárais, csak nemüleg ki elegithetök [Torockó; TLev. 10/9].

2. szorongattatott; strîmtorat; bedrängt. *1679:* mentette azzal mind az egész dolgot, hogy az lengyel király igen megszoríttatott állapotban lévén, azért akartak bémenni, hogy securitást csináljanak az királynak [TML VIII, 407 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1709:* az Ekklesia visellyen gondot a' maga Papjairol most kivált e' meg szorittatott űdőhőz képest [Kv; SRE 112].

megszoríttattatik összeszoríttatik; a fi restrîns; zusammengedrängt/verkleinert werden. *1769:* Nem tsak az Mélgs Exponens Ur részire fel fogott helyek miatt szorittatatik meg a' Nyárádtői Marhák Legelö helye, Söt a' mások által fel fogott helyek szorittyák inkább az határakat [Lukafva MT; SLt XLVIII. 15].

megszorongat 1. (támadólag) be/megszorít; a strînge (cu vehemenţă); angreifend bedrängen. *1709:* Nemes Péter ... belém veszett, mocskolódott és egy gyertyatartóval hozzám hajtott, kit megragadván Bagaméri komám, igen megszorongatott; ki is sok rút nyelveskedési után elment közzűlünk [SzZs 272].

2. (haddal) körülkerít; a încercui (cu armata); (mit Heer) um/einschließen. *1653:* Onnat elindulván, Szeben felé ménne[a], hogy már megszorongassa Szebenbe Báthori Gábort [ETA I, 105 NSz. — [a]Forgács Zsigmond].

3. (követelőzéssel) kényelmetlen helyzetbe hoz; a pune într-o situaţie neplăcută; (anmaßend) in unangenehme Lage bringen. *1662:* Ezek[a] az országtul nem mindenképpen javalltatának, hogy azzal a portát nem engesztelődni, hanem inkább felgerjeszteni látnák, magoknak is nagy nehézségnek tartatnék úgy igyekezni megszorongatni ez egész világon leghatalmasabb nemzetet, ki már az ország ellen haragra és bosszúállásra is gerjedett volna [SKr 408. — [a]II. Rákóczi György követelései].

megszorongattat összeszorít/szorongat; a strînge (puternic); zusammendrücken/pressen. *1662:* A szegény fejedelem[a] ... nagy és szép virtusokkal, jóságokkal vala ékesítve: többek között aminémű vala a dali szép termet, nagy erő, ki akármi erős lólábra való patkót kezeivel megszorongattatván, ketté szakaszt vala [SKr 92. — [a]Báthori Gábor].

megszorongattatik kényszergettetik; a fi constrîns; gezwungen werden. *1703:* Igen erősen megszorongattatván (de magunk sem tudván, kitől), kényszerítténk a három lovas seregből 100 lovast állítani [Kv; KvE 278 SzF].

megszorul 1. megakad; a se împiedica/bloca; steckenbleiben. *1770:* az Adámosi Malomnak negyedik kőve igen roszszul forgatt és roszszul Lisztelt, igen alatt lévén hamar megszorult, és vizbe merült az also kereke [Királyfva KK; JHb LXVII. 100].

2. megszűkül; a deveni strîmt; enger werden. *1679:* Kirem kglmedet edes Ura(m) csinalytasson Kglmed ennekem egy szederjes Czizmat jo büvön mivel az a' ki a' labomon vagyon igen meg szorult [Ajton K; WassLt Ebeni Éva férjéhez].

Sz. *1737:* titkollyák ugjan a Németek, s, mások; de a kapcza meg szorult [Abosfva KK; Ks 99 Bálintit György lev.].

3. összeszorul; a se strîmta/îngusta, a deveni mai strîmt/îngust; sich verengen. *1771:* mitől fogva Királyfalvi Malom épittettetett, az időtől fogva Nem az arvizek miá, hanem az viznek fel dugulása, és állandosága miá ... ugy fel tölt parondol, és onnyéra meg szarult fővőnnyel egéssz szinűltig fel telvén, hogy csak elig és kéntelenségből foly [Dombó KK; JHb XX/26. 4]. *1772:* a' Kűkőllőnek Dél felőll lèvő martyán álló Nagy Martnak és hegynek olly nevezetes szakadását és suvadását tapasztaltaé a' Tanu, amelly miatt, lehetne gondolni, hogy a' Kűkőllőnek Arka meg szorult és fel tőlt volna ? [Kük.; JHb XX/27. 7 vk] | a' Vizis fel tojult; a' silip árkais a főveny miatt nagyon fel tőlt és meg szorult [Ádámos; i. h. 13] | A Martnak ... olly nevezetes omlását nem tapasztaltam ... hogy a' Kűkőllő árka a' miatt szorult volna meg [Dombó KK; i. h. 29]. *1824:* Bányai István Vám Arendator a' Mag(ist)ratus elött azt adja fel: hogy ... mind a Piatzon, mind pedig a Kolosvári uttzán a' Joszágok elött csoportos kövek, Fák vagynak le-rakva ugy annyira meg-vagyon szorulva a' piatzi Hely, hogy ... bé nem fogadhattya most a' Kis Aszszony-napi Sokadalomra ide jövö Sokadalmasokat [Torda; TLt Közig. ir. 252/1825 mell.].

4. megkeskenyedik; a se îngusta; schmaler werden. *1790:* az Aranyos vize a' szőllö felé vágván, ugj meg szorult máris a' mostani szekér ut, hogj nem kell több neki egy jó árviznél és ... maga a Felső Kis Martalyi Szőllős sem mehet Szekérrel a' maga Szöllöje ajjába [Torda; KW]. *1819:* egy fél öllel Most kűlyebb tettek a sátoros kertet és kaput ezért mind az utza, mind a' bé járás meg szorult [H; JF 36 Prot. 26].

5. megszűkül/kisebbedik; a se reduce/micşora; sich verkleinern. *1579:* Egieb helt se engeggienek eo kegmek senkinek hogy dinnyenek giepet fel zanchyanak Ahul ezelot ne(m) volt ha penig hun leot volnais, ky miat Az niomas meg zorulna [Kv; TanJk V/3. 188b]. *1769:* Ezen emlitett helyen a' marha legeltető hely meg szorult é annyira hogy ... a Nyárádtői lakosok Marhát nem tarthat-

nának, vagy szintén ugy mint eddig azon kivül is Paskualtathatnak minden fele Marhák ? [Msz; SLt XLVIII. 15 vk].

6. megdugul; a se strînge/aduna; sich verstopfen. *1781:* A leg első Gátnál meg szorulván a Víz, a Stomp kedvíért kötőtt Gát miatt Josikaianus Jobbágy Örökségeket ugy el rontotta, hogy ma holnap azak ... haszon vehetetlenekké lésznek [Kisalmás H; JHb XXXII. 22].

7. elcsenevészesedik; a se pipernici, a degenera; verkümmern. *1815:* Az igen tömött, agyagos, szivájkos, és követses földbe meg szorulnak a' gyökerek, kevés és apro gyümöltsöt teremhetnek [Kováts Sámuel, Utasítás a' Krumpi termesztésére (nyomt.)].

8. odaszorul/reked; a rămîne înăuntru; hingedrückt werden, steckenbleiben. *1684:* Sem sárga sem veres karmasinok sohult senkinel az sokadalomban nem voltanak az mint az Gőrőgők Biraja mondgya miolta Havasalyföldeben az Tatarok meg szorultanak azólta azok miat tsak egy kereskedő sem jőhetett, nem regen az kik jőttenek volnais, azok(na)k mindenekett el praedalvan magokatt el raboltak [UtI]. *1710:* A herceg[a] Eger várát, ki már régtől fogva obsídióban vala, megszorulván benne a törökök és minden élések elfogyván, accorda által a töröktől megveszi [CsH 202. — [a]Lotharingiai Károly 1687-ben].

9. összetorlódik; a se îngrămădi; sich anhäufen. *1653:* oly igen mentek[a], hogy délután egy óra tájatt értem el ... egy vőlgyről egy patak jő vala le, melyen egy híd vala, és azon kell vala a császárnak általmennie. És ott meg kelle tartóznia és szorulni mindennek a kik a császár körül mentenek [ETA I, 134 NSz. — [a]A szultán és kísérete].

10. (hely híján) szűken van; a fi înghesuiţi (din lipsă de spaţiu); (mangels Platz) knapp sein. *XVIII. sz. köz.:* mi Diák fiakul meg szorulva vagyunk ā fél joszágunkon, ugy hogy nem férhetűnk rajta [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69].

11. szűkös állapotra/ínségre jut; a fi strîmtorat, a ajunge într-o situaţie dificilă (datorită lipsei de mijloace materiale); in einen notdürftigen Zustand/ins Elend geraten. *1629:* Borbely peter ... igen megh zorult volt s el atta az fenesi zeöleöt [Kv; TJk VII/3. 86] | az Ura ninczen ithon es megh szorult, ninczen keöltsege [Mv; MvLt 290. 147a]. *1651:* midőn igen nagy dragasagh es eseg volna az orszaghban, Koszēgi Jakab Uram is igen megh szorulvan ada el bűzan szalonnan es egyeb sok egyet mason őrőkős jobbagyul Hatvani Sigmond Uramnak[a] [Kecset SzD; Ks 42. G. — [a]Santa István nevű jb-ot]. *1698:* Mikoron volnonk Szent Ersebeten űdosb majzos janos primipillus hazánal jöven Előnkb(e) ... Kováts György Jelente hogy igen erőssen meg szorult kéré Majzos János Uramot hogy szanya meg es adjon harom forintokot azon jo Szagra (!) Zalogara [Usz; Borb. II]. *1723:* Zalányi János Uram és felesége ... ennek előtte két esztendőkkel az édes Anya halála után igen igen meg szorulván kéntelenittetett volt kémi Dobolyi István Ur(am)tol ... ft 9//3 [Ne; DobLev. I/103].

12. kifogy vmiből; a duce lipsă de ceva; aus/zu Ende gehen. *1710 k.:* Bécsben megszorulván pénzt is, Rh. fl. 600. adtam néki kölcsön minden uzsora nélkül [BÖn. 880]. *1718:* A Buza iránt pedig eppe(n) fogjatkozás lesz ... csak lesben tarcsan Uram kgd vagj száz köblőt, ugy hogy ha meg szorulnánk legjen mihez nyulni [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1762:* Héti vásárkor a Piatzon mindenkor elégedendő botskor légyen a' vásár kedvéért, hogy a vásár meg ne szorullyan [Torda; TJkT V. 82]. *1764:* azt is hallottam ... mikor beszellette: Hogy a meddig az Udvarban a Hámbárban buza leszen nem fél hogy meg szorul [Bögöz U; IB. Páll Ferentzné Gergelly Judit (53) jb vall.]. *1779:* a mult esztendei Enyedi fordulon kevés széna termesünk lévén rövid időn széna dolgából meg fogok szorulni [Ne; Told. 6]. *1781:* az én Atyám egy tavaszon meg szorult vala Széna felőll ... s itten egy darab kalongya feneket meg vőn Néhai Vad Demetertől [DE 3]. *1804:* Midőn meg szorulok ottan kapok Tőrőgbuzát [Sóakna MT; Born. G. IX. 1 Csorba Győrgye (28) vall.].

13. fennakad/akadályoztatik vmiben; a fi împiedicat în ceva; steckenbleiben, gehindert werden. *1843:* ha nétálám a' mű részűnkkőtt a mennyit ád nem űtně, abba az esetbe sem szorulnák meg[a], mert az fiak minyájan tőbbel 400 m forintokk(al) tartoznak [Bözödújfalu U; Pf. — [a]A csikó vételárának megfizetésében].

14. megakad, belezavarodik; a se împiedica/încurca; stocken, sich verwirren. *1823–1830:* feledékeny ... embernek kellett lennie sokszor a kalkulusba belétévesztett mikor valamibe megszorult, azt kérdezte meg: Hogy vala ? | tanultam a Kis Gergely agendájából az esketés módját az agendát a kaputom zsebibe tettem a palást alá, hogy ha hirtelen megszorulok, hamar elévehessem [FogE 238, 279–80].

megszorulás 1. szűkös állapotra jutás; situaţie dificilă în care se află cineva (datorită lipsei de mijloace materiale); Geraten in einen dürftigen Zustand. *1728:* In An(n)o 1728 die 8 February Meg szorulásának idejen ada Majzos János, Kovács Györnek és fiának ... két forint árra szénat [Szenterzsébet U; Borb. II]. *1732:* Tiszteletes Papjaink eő kglmek nagj meg szorulasok miatt talalanak meg bennűnket hogj az eő kglmek fizetéseb(en) semmit nem percipialhattanak, Azért hirdettessék meg hogj harmad napok alatt ki ki igjekezzek szerit tenni, és a mit lehet adminisztrállya(na)k Egjházfi Atyánkfiai kezekb(e) [Dés; Jk 429b].

2. vmiben való hiány; lipsă de ceva; Mangel. *1773:* téli és nyári száraz időben oly vizbéli megszorulások vagyon, hogy marhájok is majd szomjon meghalnak minthogj a víz egésszen a malomra el foglaltatott [Vasláb Cs; LLt].

3. *a hasnak ~a* székrekedés; constipaţie; Stuhlverstopfung. *1778:* A hasnak pedig meg szorulása mindenkor ártalmas, minthogy a' vérnek rothado forroságot, az belekben heverö emésztetnek rothadt gözi felettébb neveli [MvÁLt Mátyus,ConsSan. gub.].

megszorult szűkölködő; strîmtorat, nevoiaş; notleidend bedürftig. *1710:* Minden ember azért magára vigyázzon és boldog állapotjában úgy cselekedjék más megszorult emberrel, hogy őneki is boldogtalanságában hasonló kölcsönnel ne fizessenek [CsH 119]. *1712:* arra inducálhatná kglmd(e)t lelki esmèreti; s Atyafisága, hogy meg szorult Attyafiát segittene [JHb Jósika István Jósika Imréhez]. *1734:* Ejnek idején ha Valamely bltes Ember Sertés Hus Aprolekjaert küldene Hentes Atyánk fiaihoz szabadoson adhatnak, de nem Ugy hogy abbol abusus szarmazhatnék — hanem Csak meg szorult bltes Emberek(ne)k [Dés; Jk 445b].

Szk: *~ állapot. 1732:* az Delő Apáti lakasak meg szorult álapottyakban vettenek kőlcsen ... 100 véka ... buzát [Dellőapáti SzD; Ks 25. B. 12]. *1767:* ő Nagysága is engemet illy meg szorult állopotomban meg Segitett [Örményszékes AF; JHb XXVI. 28]. *1807:* igen meg szorult és szűkűlt állapottyokb(an) kértek ... egy más Kezessé-

gekre Kész pénzt 20. forintokot [Toplica MT; DE 2].

megszorultság szorongatott állapot/helyzet; situaţie dificilă/proastă; Notlage. *1678:* most érkezék Uram az mezei hadak közül onnat kivül közülök való egy öreg legény, ki is beszél nagy mindenképen való megszorultságokat [TML VIII, 191 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

megsző 1. szövéssel elkészít; a ţese; weben. *1774:* meg szőttek a Jobbágy Aszszonyok kender vásznat minden esztendőben száz singet [Szentdemeter U; LLt Vall. 21]. *1791:* A Harisnya Posztó meg szőve meg vanyolva készen [Doboka; MkG]. *1796:* Balog Palne, Erdeine, ugy az Inai Fogadosne a vasznokat meg szöttek és most fejerítik [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1820:* tartozunk e felett: a kendert szalmájából feltakaritni, abbol 4. fontot megfonni, 10. singet meg is szőni [Báld K; BLt 6]. *1853:* a' csöpűfonalat szőjjék meg — s fejéritsék a' még én haza mehetek [Kv; Pk 6].

2. szövésre felhasznál; a consuma la ţesut; zum Weben verwenden. *1732:* nekie nem volt őtt kalongja kendere mikor megh Szöik meg latom [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péterméhez].

megszökellik felszökik; a sări în sus; aufspringen. *1573:* Walkay Miklos kezde kerny Asot Es kapat kiűel az hatart fel hannak Jm(m)ar az asot kapat wyzik wala, Eg walkay legyin feier czondoras haydw modra meg zokellek zekerczeiet meg forgata, s monda, Jöwetekel (!) Jmmar ha ne(m) kurua az Anyatok oztan özwe rohananak [O.bikal K; KCs].

megszökhetik elszökhetik; a putea scăpa/fugi de undeva; entkommen/laufen können. *1847:* arra ... szorosan ügyeltessen föl, nehogy a közelebbről letartóztatott Varga Katalin valamiként a megyei börtönből megszökhessen [VKp 152]. *1882 k.:* Olyan kutyaketrec ez a szerkesztőség, s olyan nehéz lánc van az én nyakamban ... hogy minden egyéb lehet, csak az nem, hogy egy-két napra megszökhessek [PLev. 102 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megszökik 1. elszökik; a scăpa/fugi; entkommen/laufen. *1822:* Kővár Vidéki ... Pokol János ... 36 esztendős ... kék poszto nadrágban és csizmában, fekete fürtös gubában ... szökött meg [DLt 758 nyomt. kl]. *1848:* Majlát János a' pénzt kezéhez is vette s a' helyet hogy az Özvegyhez ment volna dolgozni minden igazság nélkül megszökött [Dés; DLt].

2. elszökik vmi elől; a fugi de ceva; davonlaufen, sich davonmachen. *1891:* Hát ne is dohogj, s arra, hogy megszököm e dulakodástól, melyet szerkesztésnek hívnak, gratulálj szépen [PLev. 156 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. *megszöki magát* szökik egyet; a se sălta; einen Sprung machen. *1771:* az ökörnek jo kedve léven meg szőké magát és egy tökében meg űtkezvén az tőke rája eset az lábára [Mezőmadaras MT; BK. Medve János (44) ns vall.] | Varga Jancsi az ökrőkkel jön vala az ökrök mind szőkdesve jövin az edgyike az tőkehez surlodik vala, azonnal ismét meg szökvén magát csak láttom hogy az ökör le eset ... az tőke az Labára hengeredet [uo.; BK. Musta Jánosné Nasztaszija (40) zs vall.].

megszőrférgesedik ellepi a szőrféreg; a se umple de păduchi malofagi; haarwurmig werden. *XVIII. sz. eleje:* Az melly lónak dombosan husos ã Lapoczkaja meg Szokot gyakran Ször férgesedni [JHb 17/10 lótartási ut.].

megszörnyénkezik elszörnyülködik; a se îngrozi; sich über etw. entsetzen. *1779:* azon Ember Illyés János nevezetű volna, annak meg lehet hinni, mert a' faluban nints ollyan irás tudó, mint ő mellyen mű meg szőrnyénkeztűnk [O.zsákod KK; LLt Vall. 189].

megszőtet 1. megszövet, szövéssel elkészíttet; a pune pe cineva să ţese ceva; weben lassen. *1738:* holmi gyolcsának szövésit velem az Actrixal szötetvén meg [HSzj *szövés* al.].

2. (fonalat) szövésre felhasználtat; a da (firul tors) la ţesut; (Faden) zum Weben gebrauchen lassen. *1587:* Az mely fonalatt Zabo Lenart fonatotth wolt, Zeotettem megh egy Zappan wczay Takachyal kibeol teolth zaz Singh [Kv; Szám. 3/XXXIV. 15]. *1673:* Fonalam is vagion kitt megh kel szűtettni [Dés; Hr 3/40]. *1676/1681:* vettesse(n) Udvarbiro ur(am) Industriá (!) által bövön kendert; es aszt az Urbárium tenora szerint fonassa és szűtesse megh [Vh; VhU 659]. *1754:* 1753beli 8 Kalongya Kendert el készitvén meg is fonatta, s megis szötette [Gerebenes TA; BLt 7]. *1760:* a' gyapju fonalat mèg szötette s meg is ványoltatta [Oltszem Hsz; Mk IX. 109]. *1816:* Bodonbol visznek Szöni valot azt jo modal szötesd meg nem ugy mind a' Tavajit [IB gr. Korda Anna ut.].

megszpurkál bemocskol, meggyaláz; a spurca/profana; beschmutzen, entehren. *1764:* az Idai Schizmaticus oláh Papnak egy Unitus veje az Schizmaticusok közé ment Templomba ott ő is harangozott egy Kristoff Flora nevű Jobbágy részegen bé ment, s ottan mind az oláh Papot, mind az vejét részegen szidni kezdette, miért szpurkálta meg az Unitus Olah harangjokat hogy harangozott vélle [Told. 78].

megszublimál szublimál; a sublima; sublimieren. *1558 k.:* Sal armoniacomot Igy chinaly: Rp. 2 p(arte) s regy vizeleteth es egy paros kőz soth es egy paros kormoth es ted egy fazekban es főzed az vizelettel, Meegnem az vrina el emeztetik Mivelyed keetcher avagy haromzor es zarazd meg, Es annak vtanna tőrd meg meg anny salis alkalinal es annak vtanna sublimald meg es hogy meg sublimalod az az sal armoniak kith te keuanz [Nsz; MKsz 1896. 283].

megszuperál kipótol; a completa; ersetzen/gänzen. *1590:* Supperallia meg az Hooz Lorinch keolchege Az Percepciot ky Tezzen f. 52 d 32 Melliet meg Attak eo kegyelmenek [Kv; Szám. 4/XVI. 8]. *1625:* meg Tudatnek Zaman Mindeniknek Marhaia es ha vala mikor oztozasok lenne az szerent allattnek ket fely, az superácioia azon kepen allatnek ket fele es valamiuel Egiknek Teob Marhaia volna Most osztozodaskoris aniual Meg Superalna az Masikat [Szentimre Cs; UszT 172a].

megszuplikál megkér/kérvényez; a suplica; um etw. ansuchen, eine Bitte stellen. *1651:* az böcsületes szabó-czéh fizettek az szabómestereknek az czéh pénzéből f. 6, mivel az 1648. esztendőben fejedelem dolgára Fejérvárra

kénszeríttettek volt menni köntösök készítésére nro 12. Azért hogy ott az fejedelem semmit sem fizetett az tanácsot is megsuplicalván, adott az böcsületes tanács hat forintot [Mv; EM XXI, 536]. *1710:* Gondolá Teleki Mihály, már magáénak teheti az alsórákosi jószágot, de de megcsalá magát, mert Budai általlátván a practicát, soha semmiképpen Teleki Mihálynak nem adá a jószágát hanem a havasalyföldi Sorbán vajdával nagy ismeretsége lévén ... azt supplicálá meg, egynéhány ezer forinttal meg is segílté [CsH 149].

megszúr 1. szúrt sebet ejt; a face o rană cu un obiect cu lamă ascuţită; stechen, jm einen Stich versetzen | leszúr; a înjunghia; niederstechen/stoßen. *1584:* Az paztorok vgian megh vallak hogy Az lonak kar tetelet Nem zenwedhettek, hanem vgy zwrtak megh Az Dardaual [Kv; TJk IV/1. 333]. *1693:* olyantis mondot hogy nem szúrtak őt megh ket poturaert mint engem [Kovászna Hsz; HSzjP]. *1735:* az J az Exponensnek eö kglmenek egj kék szőrű őkrét meg szurta s meg sebhette [Dés; Jk 176b]. *1761:* Ferencz Lörintz ... a' Testvér Öcsit Andrást, egy késsel erössen meg szúrta volt [Szászsztiván KK; BK. Andreas Gubás (40) jb vall.]. *1767:* Csobán Juont Panganéttal szurták meg [TSb 21]. *1840:* Nagy Mihály ... találtatott e' szerint A Jobb felőll valo részen az Nyak Inas hust meg szurva egy fél Czolnyira hatra [Dés; DLt 848c]. *1846:* Virág Lászlonakis pofaja meg van hasitva de ki szurta vagy hasitotta meg szemeimmel nem lattam [Dés; DLt 530/1847].

Sz. *1671:* Máramarosnak egészlen való felültetését nem jovallom ... hanem ... Huszthoz való gyűléseket jovallom. Külömben én bizony irruptiotól nem félthetem Máramarost is; nem szúrják ők könnyen meg török császár tevéjét [TML V, 555–6 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. (hegyes tárgy) felsért; (despre un obiect cu vîrf ascuţit) a înţepa/împunge; (spitzer Gegenstand) aufritzen. *1771:* egj alkalmatossaggal fát vivén M Vásárhelyre az szán meg akada egy Csutakba, akkor tsak alig meg szurá az hojszbeli ökrőt [Mezőmadaras MT; BK. Mako András béres vall.].

3. felöklel; a împunge, a lovi cu coarnele; mit den Hörnern umstoßen. *1767:* ezen a Nyáron ugy meg Szurta, a Bika edgyik tulkat, hogy majd egesz nyáron kellett orvasolni [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 27].

4. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: *vmi ~ja az orrát vkinek* vki megsértődik vmin, bántja az orrát; a se supăra pentru ceva; beleidigt werden, einem ist etw. in die Nase gefahren. *1772:* Ez annyira megszúrta az orrát ennek az ostoba, szardob Keczeli Sándornak, hogy mihelyt beszúrta magát a főbíróságra, mindjárt arra vette a táblát, hogy utánam investigáljanak mint egy malefactor után [RettE 291]. *1822:* ugyan nagyon megszurta az orát Mathé Uramnak hogy meg irtam hogy a Baratzkott hogy küldötte [IB gr. Korda Anna lev.] ✱ *vmi ~ja a szemét vkinek* vmi ellenérzést vált ki; a provoca/stimi resentiment; gegen jn/etw. Abneigung empfinden. *1710:* Az is megszúrá az emberek szemeit, hogy fejedelmi módon udvari gyalogokot fogadott[a] | A fejedelem esmét lenyomja az atyámot mondván: „Ülj le, kapitány uram, mert tudjuk azt mi, hogy igaz hívünk vagy ...". Ez a kis becsülettétel úgy megszúrta vala az urak szemit, nem nyuguvának addig, míg egy félóráig való ülésért majd nyolc esztendeig ültetik a vasban [CsH 113, 150–1. — [a]Bánffy Dénes].

5. *1573:* Katalin Rostas Antalne ... aztis vallia hogi mykor Giarfasnet Megh kenzottak volna azkor ... Kerte eotet Zok ferenchne hogi kěneregien az Istennek hogi megh Swrya Swet giarfasnenak hogi Eo rea Neh valhasson [Kv; TJk III/3. 68].

◇ **Sz.** *1710:* Semmi a Béldi Pál máját úgy meg nem szúrta vala, mint a felesége felől való emlékezet, mert már annakelőtte is volt holmi gyanósága az iránt, mintha Bánffy Dénes Béldi Pálnét szeretné, noha abban semmi nem volt [CsH 110–1].

megszúratik szúrt sebet szenved; a fi înjunghiat; eine Stichwunde erleiden. *1840:* Nagy Mihály nyakán szúratott meg, s e már veszedelmesebben, mert a szurás bal felől van, — nagyobb is [Dés; DLt 848].

megszurdal összeszurkál; a vîri un obiect ascuţit în cineva de mai multe ori, a împunge de mai multe ori; zerstechen. *1657:* igen nagy gombos tőkkel megrakám a széknek ületit, hogy az eb beléfeküvén és szurdaltatván, szoknék le róla az fejedelem tanált belé ülni: a tők megszurdolván ugrott fel ... megharagván kérdette az inastól: ki dolga ? [KemÖn. 102]. *1799:* Az oda gyűlt Zsidok valakit tőrrel, villákkal, és egyéb Eszkőzőkkel szurdaltak volna meg [Dés; DLt].

megszurkál összeszurkál; a vîri un obiect ascuţit în cineva de mai multe ori; zerstechen. *1792:* egyben veszének ketten mint ittas értetlen emberek. De Bodis Márton erösseb lévén erőtt vett Csokoly Thogyeren és gyilkos képpen kessel meg szurkálván el fogadtaték (!) a Miltgs Földes Uraság Tőmlőtzeben kisirteték mint Rabb [Nagyalmás K; Somb. I].

megszurkoz (hordót) beszurkoz; a lipi cu ceară (cepul unui butoi); (Faß) zupichen. *1730:* Bako Uram bé hiva az pinczéb(e) hogy megh látnok mint légyenek be petsételve az Borok és találánk kivált négy hordot pecsételetlent, az csőknek csak az cérnáit nyomta az szurokb(a), fellyel meg szurkozván [Abosfva KK; Ks 99 Némaj István lev.].

megszűkít 1. megfogyatkoztat; a face să scadă, a face să se împuţineze; verringern/mindern. *1739:* meg kell tiltani a gabona pálinka főzést ... az égett borfőző fazakakat be kell szedni, ne szűkítsék meg ezzel is a gabonát [SzO VII, 410–2 gub.].

2. megrövidít; a lipsi pe cineva de ceva; verkürzen. *1740:* Hogj Piaczunkat privatus Emberért meg-szükétsük Senki nem kivánhattya [Dés; Jk 533b]. *1804:* hogy pedig a Városi Határon legelö Marhákot Berbétset, Juhot, Bárányt a Mészárosok, szötsök Idegenek(ne)k lábán el adják és ez által a piatzot jo husbol meg szükitsék, a Városnak 's publicumnak nagy kárára meg engedni nem lehet [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

megszűkítés megrövidítés; scădere, împuţinare; Verkürzung. *1827:* van ... égy darab Szánto Földünk mellyet magunk meg szűkittesivel az Ecclesia Jövedelme szaporittására Használtunk [Balásháza Sz; WassLt Conscr. 376].

megszűkölködik szűkös helyzetbe jut; a ajunge în situaţie (materială) grea/dificilă; in dürftige Lage geraten, jm mangeln. *1582:* Kis Imreh ... vallia ... a' poharokot es

kalanokot ... Daroczi Balinthoz Adam Zaloghwl, De Daroczy Balintol hallottam az vthan hog, megh Zwkeolkeodeot es Bekesi Ianosnak Adtha Gira zamra eóreók Arron [Kv; TJk IV/1. 25]. *1600:* Franciscus Baka ... fassus est ... Bornemyza Gergely Vra(m) kerthe Zeleny Palt hogy ha megh zewkeolkeodnek az legeniek ne hadgia eoket keolchiegnelkewl [Kv; TJk VI/1. 403a]. *1610:* (Ha) ismet annak vtanna megh zwkőlkődue(n) masnak el akarnok zalogositanj, semmikeppen masnak elne zalogosithassuk, hane(m) eő kegmet auagy maraduanit velle megh kenaliuk [Tövis AF; BálLt 62].

megszűkösítés megkárosítás; deteriorarea situaţiei financiare; Beschädigung. *1820:* Noha nagy megszűkesittésemmel Úrmősi Maurer András Őtsémnek ... kiadtam légyen költsőn ... Négy ezer Rhforintokot [SLt XLI].

megszűkösödik szűkös helyzetbe jut; a duce lipsă de ceva; in dürftige Lage geraten. *1769:* az Csiki Lakosok az marhadőgi és Pestis miat bé rekesztve lévén, Gabona és so dolgában nagyon meg szűkösődtek [UszLt XIII. 97].

megszűkül 1. megfogyatkozik, fogytán van; a se împuţina; sich verringern, weniger werden. *1657:* Azután mi is nem merészlénk sokáig Nagyszombatnál quartírozni; az élés is megszűkülvén, menénk Besztercebányára [KemÖn. 50]. *1677:* Műben lévő aranyat és ezüstöt az Országbol ki-vinni szabados ne légyen külömben, hanem ugy, hogy vagy materiaban, vagy penig vert jo féle arany, és ezüst monetavul fizesse az árrát, hogy inkáb meg ne szűkűllyön az Hazában az arany, ezüst, és jo féle pénz-is [AC 62]. *1705:* a tehénhús is úgy megszűkült, hogy nem is kaphat az ember [WIN I, 409]. *1708:* ha az halaszo vizek(ne)k dolga meg nem orvosoltatik vr(am), eröve is ne(m) allithatunk halaszokat, mivel minden fele ember folyvást halaszsza, gűbűli a patakokat, ugj meg szùkűlt a' pisztrang hogj mar nemis kaphat(na)k Dragusrol Brazarol, Leszarol tova fel a Sinkai patakra kenszeritetnek halaszni menni Holbach fele [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. *1786:* ha az Thoroczkai Lakosak a Bányaszságtol és Vasmivelésttöl ... el szoritottnanak kára lenne az orszagnakis, mert az Vas meg szűkülne, es meg dragadnek | a' Verös Kovátsoknak nagy része el nyomorodott ... erössen el fogyott az erdő, és meg szűkült a' szén [Torockó; TLev. 4/13, 9/23]. *1810:* látván ... hogy az Vaskő igen meg Szűkült némelyek Két Magyar forintra egy Lo tereh vaskőnek az árrát fel vitték [uo.; i. h. 9/44].

2. összeszűkül; a se îngusta; enger/schmaler werden. *1732:* Ezen Jobbágyok közötti nagyobbára a földek vérség szerint fel vadnak osztva mind két fordulora, és minthogy igen meg szaporodtak, határok igen meg szűkült [Szászsztjakab SzD; TSb 51].

3. hiányt/szükséget szenved vmiben; a duce lipsă de ceva; mangeln, Not erleiden. *1609:* Patohazi Jstuannak ueottem Feyeruarat 2 veka zabiat el hogi meg zwkwltwnk uala ... d 22 [Kv; Szám. 12b/IV. 297]. *1631:* Tudom hogj neha megh szűkült Kovacz Peter penz nekül [Mv; MvLt 290. 249a]. *1633:* mikor en eppittetek vala, megh szükeőltem vala fabol es leczbeől [Mv; i. h. 117b]. *1716:* egyebbűl meg nem szűkűlünk hanem mész és Tégla dolgábul [Gyeke K; Ks 96 Bíró János lev.]. *1734:* vaj is mint egy harmad fél vedemél tőbb ... nincsen, most egy márjáson kupáját meg vehetni ha gondolna Ngod hogy tavasz felé meg szűkül vaj iránt [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.]. *1758:* harmad napokig tarto árviznek miatta nem örölhettem, Gyermekeim éheztek 's igen meg szűkültem vólt Liszt dolgából [Betlensztmiklós KK; BK. Farkas Juanna cons. providi Vintilla Petre (32) vall.]. *1792:* liszt dolgábol egyszeris miánnam meg ne szűküllyőn [Búzásbesenyő KK; KCsl 1].

4. szűkösködik, szűkösen van ellátva; a fi slab aprovizionat cu ceva; dürftig versehen sein. *1691:* az Meszár szék semmiképpen megh ne szűkűllyőn [Dés; Jk]. *1705:* Itt a piac és a vásár már úgy megszűkült, hogy semmit nem kaphatni [WIN I, 533]. *1731:* Azért hogj mind Ne(m)es Varosunk jo hus dolgábul ... meg ne szűkűllyön ... Tetszett most Hus latok(na)k választanunk s tennűnk[a] [Dés; Jk 419b. — [a]Köv. a nevek fels.]. *1806:* Én nem tapasztaltam hogy a Szalonna kereskedés miat valaha meg Szűkőlt volna a piatz a Szalonába [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

5. înséges/nehéz helyzetbe kerül, megszorul; a fi/a se afla la strîmtoare, a ajunge într-o situaţie grea/dificilă; in Notlage geraten, in der Klemme sein. *1657:* szüntelenül rajtok lévén, és sohunnan semmi élést táborokra vinni az ellenségnek nem engedvén, igen meg kezdettek vala szűkölni, de azért mü is hozzájok nem férhettünk vala, mert erős sánccal muniáltak vala magokat [KemÖn. 222–3]. *1695:* Várom Ura(m) ... Kgld dispositioját, az iránt a' Belgiumb(an) Tanulo ... Iffju iránt, kirűl ez elött is emlékeztem Ura(m) Kgldnek, mivel igen szorgasztat nyavalyás, ha valami beneficiumat szerezhetnék néki, mint hogy igen meg szűkült [Kv; BK. Sz. Nemethi Sámuel Bethlen Gergelyhez]. *1705:* akik a városiak közül úgy megszűkültenek, hogy nem tarthatják a mesteremberek a legényeket és inasokat, aminthogy sokan el is bocsátották és ki is mentenek a városból, ahová akartanak menni [WIN I, 535–6]. *1774:* látván én azon teménytelen Gabonának el adását, kérdesztem Csutak Uramat, mi az oka hogy ugy el pusztityuk az Gabonat, s az Udvart a nélkül hadgyuk, hiszem az Uraság tám nem Szűkül ugy meg [Mocs K; KS Conscr. 45 Soos Ferentz (30) jb vall.]. *1813:* Dobolyi Sigmond Ur ... Bánn Mihály nevezetű Sellére minthogy sok versben meg szűkült, magát bé adosittotta volt Tktes Dobolyi Sigmond urhoz 13 ~ tizenhárom Véka Buzáig [Nagylak AF; DobLev. V/958].

megszűkülés 1. megfogyatkozás, elfogyás; împuţinare; Verringerung, Abnahme. *1812:* A' F. Királlyi Gubernium-nak azon Rendelése következéseűl, mellyben porontsoltatik, hogy a' Mester emberekis, hogy a' pénznek megszűkűléséhez és a gabonának meg oltsoodásához mérsékelve botsassák alább munkájok bérét [F.rákos U; Falujk 71 Sebe János pap-not. kezével].

2. megkevesbedés; reducere; Verringerung/minderung. *1654:* az torvenyeket erteo embereknekis megh szűkűlése miatt nem keves fogyatkozások, és az szegenységnek hátra maradási volnának [UF II, 90].

3. megkárosodás; păgubire; Schädigung. *1697:* Tiszteletes Praedicator és Professor Uraimék ő klmek borbeli fizetesek(ne)k nagy resze restantiaban lévén Azért a' Tiszteletes Consistorium sem magát a' sok restantiával terhelni nem akarván, sem az Ecclesiasticusi Rendnek meg szűkülését nem kivánván determinalta, hogy a' mit kész pénzül meg adhat az Eccla pro nr. vini fl. 1//20 fizessenek [Kv; SRE 49]. *1730:* Nztes Bocskor Ferencz ura(m) eo

kglme Instantiajara ... Az Serfőzést s annak arultatását, Arendáb(a) adtuk eö kglmének tali Conditione, Hogj ... A: Serfőzeshez kivantato necessariumokat a Deesi Piaczon a szegenységnek meg szűkülésével nem vasárol [Dés; Jk 398a].

4. korlátozás; îngrădire; Beschränkung. *1731:* Az Mészárosok az bűrnek ... mind jovát, mind alább valoját adgják minden meg szükülés nélkül, alioquin ha ebb(en) deficiálnak idegeneket bocsát be a Nemes Város [Dés; Jk 418a].

megszűkült I. *mn* **1.** szükséget látó, szűkölködő; nevoiaş; entbehrend. *1722:* találtatnak mégis olly fukár és felettébb usorás emberek, kik az eö Felsége parancsolattyával nem gondolván, felettébb és szer felett taxállyák a' szegény meg szűkült kölcsönözö embereket [Ks 18. XCIII gub.]. *1751:* ót hát forintot meg szűkült emberek(ne)k adot ki költsen [Szépkenyerűsztmárton SzD; Ks]. *1795:* jövének előmben Meleg Földvári jo helly tarto tizen egy számbol állo meg szűkült Gabonátlan Emberek kik valolanak magokra minden kenszerités nélkűlt hitelbe ... Ötven Véka jo Rosos Buzát à Dr. 120 penzeken vekájat [SLt XLIV. 4].

Szk: ~ *állapot. 1657:* népe számlálhatatlan lévén, élésből pedig felette igen megszűkölt állapottal lévén ... gyalázatoson békességet kelle csinálni [KemÖn. 80]. *1688:* Komjatszegen[a] commoralo Letai Benedek ... Az Annyánakis ... megh szűkült allapottyát látvá(n) adott kész pénzt fl. 9 [Borb. I. — [a]TA].

2. kiürült, pénztelen; care s-a golit, lipsit de bani; leer geworden, geldarm. *1796:* eö Felsége ... kivánnya ... ezen Nemes Erdély Országának Főbb, és ... tehetőssebb Hazafiait arra indittattni hogy ... a Katonai ki űresedett Tárházat ... bizonyos Számu pénzekkel Segittenék ... Ezennel bátorkodtam ... kérdni, hogy ... a meg Szűkűlt Tárhazat megittani ne Terheltessék [Kőrösbánya H; Ks 74. VII. 164].

II. *fn* szűkölködő, szükséget szenvedő személy; om nevoiaş; Notleidende(r). *1718:* ragadozás, Tolvajlás, házak fel verése, s lopás vétek(ne)k nem is tartatik az meg szűkültektől [Somlyó Cs; Ks].

megszül világra hoz; a naşte; gebären. *1849:* (A) tyuk majorosságot folytatva 's a' fiut meg szülve Kelemen Béni rendeléséből Kelemen Miklosnak kereszteltem volt s mint égy fél évig dajkáltam [Kv; Végr. Vall. 95].

megszületik világra jön; a se naşte; geboren werden. *1820:* minek utánna reggel az Urfi meg született ... a Néhai Báro Ur Ágyába fekvö Feleségének fejénél ült [Várfva TA; JHb 48 Bontz Mária Szakmári Samuelné (37) vall.]. *1842:* éngem a' természet erőltetvén[a] Rákoczi Aniska azon Burjánybol ... égy fél fertájas csuporba főzött egy keveset hogy tenném gyomromra ... tsakugyan a Gyermek meg született [DLt 85. 10 Jáné Mária (19) karácsonyfalvi (U) vall. — [a]A szülési fájdalmak].

megszülhet világra hozhat; a putea naşte; gebären können. *1842:* haza érkeztemkor ... tsakhamar a' szülés elö is vett; terhesedvén fájdalmaim, minthogy a' gyermeket egészszen meg nem szülhettem, kértem ... hivnánok égy Bába aszszanyt, a' ki környűl állásaiman segitene [DLt 85. 9 Jánó Mária (19) karácsonyfalvi (U) vall.].

megszűnés 1. szünet, szünetelés; pauză; Pause, Aufhören. *1662:* (A melegvízforrás vize) három kerékre való fő malmokat mint télben, nyárban, hidegben, szárazban, aszályban minden fogyatkozás megszűnés nélkül felölcsapólag hajt [SKr 417]. *1676/1681:* Az Vasnak el adásában observállya[a] asztis: hogi a' mennyire az két szekérhez valo vas hordo Lovaim gyözhetik, meg szünes nélkül aszt mindenfelé hordassa sokadalmokb(a) [Vh; VhU 660. — [a]A számtartó]. *1759:* azon Simény György Uram kortsoma házánál az égettbor Kortsomais mindenkor meg szünés nélkül volt [Msz; Sár.]. *1770:* minden meg szűnés nélkül az Urunk Exellja Sűlelmedi Tisztye egész Tavasztol fogva őszig minden héten egész szombatig szolgálatot tétetet velűnk [Mosóbánya Sz; BK]. *1786:* az Urasag az maga számára bort árultatt és kortsomát tartatt, meg szőnés nelkűlt [Torockó; TLev. 4/13. 41]. *1846:* megszűnés nélkűlt hánnyák a követ [Dés; DLt].

2. abbahagyás; întrerupere; Unterbrechung. *1800:* kérjűk a Tekintetes Nemes Tanácsot, méltoztassék a Felséges Királyi G. parontsolattyának eleget tenni és a korcsomának meg szünést parancsolni [Ne; DobLev. IV/835]. *1844:* Dobai Ioseffnek tiltakozo levele Gidofalvi Jantso Joseff ellen a Buza piatz soron lévö Telken kezdett ház épittésetöl valo meg szünés (így!) [Ne/Nagylak AF; i. h. V/1249].

3. *szék ~e után* törvénykezés véget értével; după terminarea judecării litigiilor; mit der Beendigung/Abschließung des Gerichtsverfahrens. *1606:* Az chelekedet megh zynue(n) ne(m) kellet volna vizont rah terni kiket comp(ro)balu(n)k hogy az szek megh zynese vtan tamadott, mas emberek oltalmaztak megh [UszT 20/76].

megszűnhetik 1. abbamaradhat, véget érhet; a putea înceta; aufhören können. *1573:* Ertyk aztis hogi az feiedelem az c(on)pulsoria dolgaban Reszerent valo kegelmesseget Mwtatta, De myert hogy Nemy Resze hatra vagion Es Nem tekelletes keppen chendeswlhetnek meg varosswl azban az dologban Es az zerent Meg sem zwnhetnyk az gywleoseg keoztek, Azert keryk azon Biro vramat kyral birot hogy ... tërekedienek Az varos Neweben Azon hogi Ne Maradna semy Resze hatra, hane(m) ... Mindenestwl leh tetetnek keoztwnk [Kv; TanJk V/3. 87b]. *1670:* Édes Komám uram, énnekem még sem szűnhetik meg Kapi uram ellen való panaszom [TML V, 62 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Ez az értés és érzés meg addig meg nem szűnhetik, valamig az azt értö és érzö lélek lenni vagy élni meg nem szűnik [BÖn. 432–3].

2. ~ *vmitől* felhagyhat vmivel; a putea renunţa la ceva; etw. aufgeben können. *1672:* Jezabel fejedelemasszony[a] meg szünhetik az persecutiotul, mert véghez vitte [TML VI, 108 Naláczi István Teleki Mihályhoz. — [a]Báthori Zsófiát nevezték így a protestánsok].

megszűnik 1. abbamarad, véget ér; a înceta, a lua sfîrşit; unterbleiben, aufhören, ein Ende finden. *1579:* abbòl[a] kel Az zegensegnek minde(n) zwkseget megh zerzeny, mind buzabol mindenbol Mas az hogy Magyar orzagbol taplaltatunk buzabol es gabonabol, ky nylwa(n) megh zwnyk ha az bor ky vitelt el tilttyak [Kv; TanJk V/3. 203b. — [a]A borárusításból]. *1603:* nappal az Vartakon es tornyokon walo leöweoldeozesek megh zewnnienek [Kv; i. h. I/1. 444]. *1605:* (A céhmesterek) Cehekbe(n) oly gondúiselessel legyenek, hogy ez nagy szerttelenseg meg

szünnyek, mert ö kkmek mas gondúisselessel leznek, hogy ha szo fogadatla(n)sagba(n) talaltatnak az Müues Emberek [Kv; i. h. 538]. *1677:* igazitsák ... ugy el az dolgot, hogy az egyenetlenség köztök meg-szünnyék [AC 250]. *1741:* Az Forspontra adatt ökrök és szekerekbéli Sok károk, és azakból az Falukon emergalt Sok inconvenientiak s perlekedések meg szünné(ne)k [H; Ks 101]. *1765:* Jakab Josi vasvillájával ugyan Atzél Sigát hátban ütötte volna, és igy Atzél Sigais ã Lántsát az ágy alá bé vetvén, ezzel minden verekedés ... meg szünt [Torda; TJkT V. 254]. *1821:* a szomszéd szél Havasal földín nem szüntek meg a Zavarok [A.porumbák F; RLt Kállay János Rettegi Sándorhoz]. *1842:* a' pipázás szűnnyen meg [K; KLev.].

2. alábbhagy; a slăbi; nachlassen. *1662:* Én, édes Uram ... egy cseppet sem épülök, hanem naponként fogyatkozom ... most reggel az nagy forróság megszűnt rajtam [TML II, 231 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. *1710:* suhultis sokadalmok ne celebráltassanak ... mind addig, valamigh I(ste)nnek eö Felségének az Pestis által valo kemény itileti meg szünik [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből]. *1712:* Jstennek légyen hálá ... némelly hellyeken megís szűnt az pestis [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.]. *1719:* ezen Székben Mindenik Falub(an) im(m)ár még szünt az Pestis [Gyergyóújfalu Cs; Borb. II Solyom István lev.]. *1769:* már a Pestis annyira meg szünt, hogy Háromszéken Bodola, és Marosszéken Kakasd nevü Falukon kivül több gyanus helly nem találtatik [UszLt XIII. 97a].

3. (szél) eláll; (despre vînt) a se opri; (Wind) abnehmen/flauen. *1727:* nekűnk ... oly irtoztato Szelünk jár, hogj ha még meg nem Szünik, Sok karokat vallunk miatta kerteinket le döjti, epületeinket bontogattya [Sszgy; ApLt 2 Daczo Ferenc Apor Péternéhez].

4. mérséklődik; a se modera/potoli; sich mäßigen. *1586:* Elseoben megh ertettek eo kgmek ... hogy az keoltsegh mind Enny Niomorusagos ideöbennis Nem zwnt volna megh Melynek el tawoztatasara Vetettenek Adot ... Egy vonasra fl. 2 [Kv; TanJk I/1. 36]. *1599:* az niawaliak, tereh viselesek, es sok keoleomb keoleomb fele keolchyegek nem zeonnek semmith megh, sem Apadnak seott mind naponkent neotteon neo es Arad [Kv; i. h. 337]. *1604:* Myerthogy az Nyavaliak vgyan nem Zwnth(ene)k megh, amikeppen Zemeinkel lattjuk, hanem howa towab inkab gerjetten geryed es varosunkra teorekedeo ellensegek tamatton tamadnak, kikhëz kepest kenzeritetwnk vekony allapatunk zerent gondot viselny [Kv; i. h. 485].

5. abbahagy vmit, véget vet vminek; a pune capăt, a înceta; mit einer Sache aufhören, einer Sache ein Ende machen. *1561:* senky egy mesteris a kinek ket beres legenye uag'on ualamely mestert mihelebe heti berre ne merezlyen tarthani ... Az ky ezen kwl chelekedik elozer neg' lot ezwstel masodzor hwzonneg' nehezekkel. harmadzor egy gira ezwstel bwntettessek megy Neg'edzer ha meg nem Zwnik engedetlensegnek bwnewel [Kv; ÖCArt.]. *1585:* Anna zeucz Balintne vallia Az legheny monda ezt az Azzonnak The gonoz Azzony fogd be Az Niueluedet, De mikor Az Azzony megh Nem zwnt volna, vgy vagh a' legheny a' chakannial hozza [Kv; TJk IV/1. 473]. *1598:* zowal hanyak, vetek egy mast, hallam eztis Jstwan deaktol hogy monda oztan hogy im latom hogy semmikeppen nem Akar megh zeonny hozzam leoweoldeoz es zidalmaz [Kv; TJk V/1. 216] | hogj az ethedi eörekseget valaztotta vala oda is zantott uala egj eztendeobe, hogj az battia megh hala, ugj zjnek megh [UszT II/2. D. 97]. *1599:* Vadalma Jakab vallya kery vala ereossen az Jstenertis hogy el mennyen ne zidalmazoskodgyek ott ... mind azatal az Incta nem igen zeonik vala megh [Kv; TJk VI/1. 296]. *1600:* megh ragadam az chakant kezebe, mondam neki hogy hagy beket effele dologhnak ... ha meg ne(m) zeönel wgy wtem ezt az keöwet feiedbe [UszT 15/142 Chiki Gyeörgy Wdwarhely vall.]. *1662:* Parancsollyuk azért szünnyél megh azon jószághnak kápdosasátol, az marhakotis restituallyad mindgyart [Told. 1 fej.]. *1776:* Simon Vaszily ... annakelötteis fertelmes tselekedetivel mind Istent, mind Embereket meg bántott volt, még is meg nem Szünt, hanem ... Szakáts Budai Márkuly Házát meg bestelenitette [Koronka MT; Told. 23/8].

6. fn-i in mellett; cu infinitiv; mit Infinitiv verbunden: abbahagy/félbeszakít vmely ténykedést; a înceta să facă ceva; mit einer Tätigkeit aufhören, etw. unterbrechen. *1636:* ez után-is igyekezetem az leven, tellyes erőm, tehetsegem szerent valamig az en Istenem életben tart, hogy ne szünnyem meg az ő nagy nevét ditsérni [ÖGr Aj. 4 II. Rákóczi György aláírásával]. *1692:* Az Molduvai utat Kgld szorgalmatoson jártatni meg ne szűnnyék, hogy ha valamit az Tatárokrol érthetne Kgld; és azokrol engemet tudosittani [Kece TA; ApLt 6 Apor István Kálnoki Sámuelhez]. *1745:* (Az alperes) még ma is ezen tselekedetit gyakorlani meg nem szűnik [Torda; TJkT II. 67]. *1771* életem fogytáig Excellentiád életéért Isten előtt imádkozni meg nem szűnöm [Monó Sz; BfR Gyulai István, Monai vacans Mester lev.]. *1780:* Nem szűnöm meg még mostan is Instalni édes Aszszony Anyamnak mind azokert a dolgokért valamelyeket ... irtam vala [Kp III. 203 Újfalvi Sámuel anyjához]. *1796:* (A torockóiak) Földes Uraik ellen rugodozni meg nem szüntenek volna [Mv; TLev. 5/16 Transm. 15 tábl.]. *1797:* Ünnep napokan-is ... Kötelességemet folytatni meg nem szűnőm [Szászerked K; BálLt 1]. *1831:* Székelly Farkasné Asz(sz)anyam ... az igaz hogy már nagy darabb időtől fogva meg szűnt másakkal kotzodi (!), s motskolodni [Torda; TVLt Közig. ir. sztlan].

7. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: ~ *vmiben* felhagy vmivel; a înceta/termina cu ceva; etw. aufgeben, mit einer Sache aufhören. *1573:* Beolcz Janos Es Thorday Imre ... valliak ... Mongia volt aztis hyzem ha En vetette(m) Neked valamit hogi Nem leltel kywlëmben Meg, én az Nem vagiok kinek zydalmas, Mindazonaltal Meg nem zwnyk az zydalomba Kelemen, Meg Eccher zakalabais akar kapny Gergelnek [Kv; TJk III/3. 278]. *1602:* Keryk eo kgmeket zeretettel egez varosul hogy eo kgmek ennek vthannays megh ne zewnnyenek az haznak Jawara valo zolgalatba(n) [Kv; TanJk I/1. 416] ✱ ~ *vmiről* 'ua.; idem' *1581:* Ez alat Jsmet vyobban fwtott az zegenseg eö Ngra az zegenj vrunkra viobban keonjergettek akkoris kegielmes valazt teott volt nekjek ... ha Bantassokra lezen az videknek meg ne zalljak, Ez keozbe vgian nem zwnenek meg az ott valo zallasrol es Epittesreól melj mind az videknek Ennekemis Igen nagy Bantassomra lewen [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály Báthory Istvánhoz] ✱ ~ *vmitől* 'ua.; idem'. *1577:* eo kegmek azt vegeztek hogy ... arullyak az dyzno hust fontal a' mint az elöt a kinek pedig nehez, a vagy el ne(m) twrhety zwnniek meg az dizno weresteol [Kv; TanJk V/3. 152a]. *1592 k.:* eö kegme megh Iszente az felseo Bodogh aszonffaluj Dersi Leörinchnek hogy az feöldek zantasatol meg zynniek [UszT]. *1596 k.:* Nagod Committalna megh hogy affele teoruintelen es zokatlan exactioktul zwnnyk megh [Dés;

DLt 249]. *1610:* most hadgia az szek hogy ha teorúenj keöúúl valo fenyegetest tett, Attúl megh zinnjek [UszT 32b]. *1735:* eleget istenkedém de a káronkodástol meg nem szünék [Kvh; HSzjP Vén András (40) kántor vall.]. *1816:* azon építéstől ... szűnnyen meg [Dés; DLt 368].

8. ~ *vkitől* békét hagy vkinek; a-i da cuiva pace; jn in Ruhe lassen. *1574:* Varga Imre es Veres Krestel Azt valylyak hogy ... Emlekezet Istwan kowach Nagy Istwannak az Margit feleol. Ig zolt Istwan my keozem Enneke(m) vele ... Kerdettek eok ha volt valamy keozy vele, Nagy hyttre Eskwt hogy semmy Nem volt, Aztis Monta hogi ha meg ne(m) zwnyk teolle, Es ha az Teorwenbe elegednek egmassal Az felseo Inget Niakaba vonatya es ky veretty az kapwn [Kv; TJk III/3. 380]. *1619:* a te szód szerént kapucsi pasát is Ferdinandushoz küldünk ezen mód szerént, ki ha megszűnik tőlünk és békességben marad, jó, ha nem, bátorsággal meghiggyék, hogy az hatalmas császár mind pénzével, szablyájával mellettek lészen az magyaroknak [BTN[2] 353]. *1773:* első feleségemtől való fiam, Zsigmond, meg nem elégedvén azzal, hogy velem egyszer megosztozott, annak utána ismét reámjövén, a leányom ... füzkúti jószágocskáját kezére adta, éppen csak azért, hogy szünjék meg tőlem, s ne szomorgasson [RettE 316].

9. (munka) szünetel; a se opri temporar (desfăşurarea unei acţiuni); (Arbeit) ruhen, stillstehen. *1634:* Az fürész malmoknak éppéteséreis es éppen valo tartására szorgalmatos gondgia legyen Uduarbiranknak, hogy az deszka metczes gonduiseletlenségh miatt megh ne szünnyék [UF I, 331]. *1675:* Halálban forgo dolgok az Fagarasi felső forumon decidaltatnak Csak aratáskor szűnnek megh az tőrvények, de egyebkor soha nem [Fog.; UF II, 665]. *1681:* ă Nyari Takarodasra mindenkor megh szokot ă munka[a] szűnni [VhU 61. — [a]A bányászás]. *1781:* az Mlgs Uraság vassal kereskedö Colonussai a' Depositoriumból vásárolván a' vasat ... mindenkor vehessenek hogy keresetek meg ne szűnnyik [Torockó; TLev. 9/20]. *1805:* Tőrvény alatt vagyunk, 's tudjuk hogj az Esztendö fogytával a' Mivelésnek meg kell szünnie [uo.; i. h. 9/42].

10. (tisztség) felfüggesztődik; a fi suspendat; (Amt) aufgehoben/suspendiert werden. *1677:* A' Fö Ispánságnak vacantiájában meg-szünik a' Vicéségnek Tiszti, miglen a Fö Ispán helyben nem állattatik [AC 116]. *1818:* Sz. Udvarhelyi Tit. Hajdu János Ur eö Excellentiájának[a] Conventios Procuratora lévén hogy azon biradalom Mlgos Grof Komyis János Ur eö Nagyságára Szállot azzal meg Szünvén az Exponens Umak a Vár Földihez valo Procuratori Szolgálattya egy esztendei Conventioja vagy még tőbb idöreis ben maradott [Újszékely U; Borb. II. — [a]Gr. Gyulai Albertnek]. *1823–1830:* a kancellária és kancellistaság megszűntek volt | 1790-ben meghalt II. József, ekkor a districtualis táblák, a regius commissariusok megszűnnek, a királyi tábla Marosvásárhelyre visszamegy [FogE 92–3].

11. *átv is* elhallgat/némul; a amuţi; verstummen. *1672:* Ha Isten boldogítaná dolgunkat Nagyságod is fejedelemségében csendesebb lehetne, mert az vádak megszünnének és az Zólyomi dolga is alább szállna [TML VI, 18 Teleki Mihály a fej-hez]. *1678:* néha hamis hírt is költenek de meg ismét mingyárt megszünik [TML VIII, 214 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1760:* amerről hallotta, hogy jőnek, arra lőtt egyet. Azzal megszűnt a hegedűszó [RettE 109]. *XVIII. sz.:* Orphiusnak megszünt hangos citerája Szerént zengedező nimfák trombitája [Barabás,SzO 390 rabének].

12. befejeződik, végződik; a se încheia/termina; beenden, ein Ende nehmen. *1866:* A' visitatio folyo ho 8-án indul ki, Inaktelkén kezdődik ... Gyaluban vagy Sz. Lonán meg szünik [Gyalu K; RAk 107].

13. érvényét veszti; a-şi pierde valabilitatea; seine/ihre Gültigkeit verlieren. *1862:* ha ezen havankénti pontos fizetést telyesíteni csak egyszeris elmulatná Pechy Lászlo azonnal ezen Egyezés megszünik, ezen Szerzödés fel bomlotnak, és érvénytelennek tekintessék és tartassék [Kv; Végr.].

◇ **Szk:** ~ *az eső* eláll az eső; ploaia se opreşte; der Regen hört auf. *1672:* Azonban az eső meg nem szönt. Bizony itt is mind olyan esők jártak, csak szintén tegnap nem volt [TML VI, 289–90 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz] ✱ ~ *a gyertyavilág* elalszik a gyertya; luminarea s-a stins; das Kerzenlicht verlöscht. *1810:* mihenest a' kutya ugatást meg hallották volna a' gyèrtya világ mingyárt megszűnt [K; KLev.] ✱ *vmely monéta járása* ~ vmely pénzérme a forgalomból kikerül; va fi retras/scos din circulaţie moneda respectivă; irgendeine Geldmünze wird aus dem Umlauf genommen. *1807:* 1802-ik Esztendőben Mlgös Torotzkai Sándor Ur azt kezdette hirdetni ... hogy a tizenkét Krautzáros akkori Monetáknak járása meg Szünik ezenn okbol akinek aféle pénze volna váltona fel [Torockó; TLt Törv. ir. Torockai jb-ok perei földesuraikkal].

megszűnő szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: *holtig szeretni meg nem szűnő* holtig szerető; care iubeşte pe cineva pînă la moarte; bis zum Tode liebend. *1826:* installak szeresétek es ne felejtsétek Kedves jo Domokos es Susika holtig szeretni meg nem szünő Testvéreteket Arva B. Katát mpr. [Héderfája KK; IB VIII. 26 özv. gr. Komis Mihályné I. Bethlen Kata gr. I. Bethlen Domokoshoz].

megszűnt 1. (egykor) megszűnő; încetat; (einst) aufhörend. *1760:* valamik benne[a] vagy(na)k, hagyom és testálom ... velem dajkálkodni meg nem szünt Léányom(na)k Dálnaki Sárának [Pat. — [a]A ládában].

2. eltűnt; dispărut; verschwunden. *1864:* A másik Holtárok az ő el nevezését nyári lassu 's néha meg szünt follyamátol veszi [Szárhegy Cs; EHA].

megszüntet 1. abbahagy; a înceta; unterlassen. *1657:* reménkedett nékem Istenért ... hogy szüntetném meg az obsidiót és lőtetést [KemÖn. 193]. *1662:* Ali passa egy levele által olly bizodalmat szerzett vala a fejedelem szívében, hogy a csatákat is megszüntetvén követit hozzá készíteni kezdette vala [SKr 457].

Szk: *fegyvert* ~ hadakozást abbahagy. *1670:* ne késsék ő felsége az dolgoknak megorvoslásához nyúlni, az fegyvert megszüntetni és az törvényes remediumokhoz fogni [TML V, 388–9 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. beszüntet; a opri/suspenda; einstellen. *1864:* a' M.K.Kormány ... a' szent czélok elösegéllésére eddig gyakorolt segély kéregetést, tőbb vissza éleseket tapasztalván, azoknak meg gátlása tekinteteöl meg szüntette [Gyalu K; RAk 85].

3. érvénytelenít; a anula; ungültig machen/erklären. *1664:* Az várakbúl vitetné ki ő felsége az praesidiumokat ... azoknak kivitelekkel az fejedelmet ő nagyságát is inkább alliciálhatná ő felsége maga szolgálatjára; megszün-

tetné az töröknek is annyi ő felsége ellen való parancsolatját, nem lehetvén okot affélére mit adni [TML III, 81 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz].

4. Isten elállít/mulaszt; a da Dumnezeu să înceteze ceva; (Gott) ausgehen lassen. *1718:* Tűz támadván ... ă Betthlen Uttzában ... ha az Iste(n) az also szelet azonnal meg nem szüntette volna, és Eszakrol ne(m) fordult volna à szél az egész város eléget volna [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

megszüntethet véget vethet vminek; a putea pune capăt unui lucru; einer Sache ein Ende machen können. *1742:* merö irtozás, az mit ma veszek az sanitatis Commissiobeli Assessortol, hogy tudnillik már száz husz falu van inficialva eppen semmi reménseg nincsen, hogy meg szűntethessek az Maroson tul az Pestist, ugj el hatalmazot [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez].

megszüntetik be/megszüntettetik; a fi încetat; eingestellt werden. *1662:* Az vezér ... a levélnek értelmét is hogy megtolmácsoltassék, csak alig várhatja vala, mellyben ugyan csak hogy a fegyver megszüntessék mindkét részrül s a vár megadattatása dolgában végeznének | A lövés azonnal megszünteték és a zálog török urak is már az Új-bástya kasamatájában őrizet alatt valának [SKr 614].

megszüntettet véget vettet vminek; a ordona să pună capăt unui lucru; einer Sache ein Ende machen lassen. *1840:* a Tktes Fo Hadnagy urtol azan parantsolatot kaptam, hogy a' páltza a' kezembe 's a' hibásra ... rá üthetek látva azt, hogy ... Bátoriné lármáz, 's rendetlenkedik ... égy nyihány szor kezemben lévö korbátsal rá ütöttem, s igy szüntettettem meg a' rabak közt lévö lármát [Dés; DLt 36/1841].

megszüntettetik 1. abbahagyhatik; a fi oprit; unterlassen werden. *1841:* hogy régi szabadosságaik s már törvénnyé vált szokásaik ... mi oknál fogva rontattak el, az illető nemes vármegyének egyik főtisztje ... által ... magyaráztassék meg tisztjeiknek rajtuk való üldözéseik hathatósan szüntettessenek meg [VKp 62 az abrudfalvi, bucsumi és kerpenyesi jb-ok kérelme a királyhoz].

2. felfüggesztetik; a fi suspendat; eingestellt werden. *1844:* valakik még Polgárnak fel esküve nintsenek, leg fellyebb 8. napok alatt fel esküdgyenek, mivel külőmben Legényeik el fognak vétetni s mesterségek folytathatása meg fog Szűntettetni [Kv; ACSzám. 148].

megszűr 1. átszűr; a strecura/filtra; durchseihen. *1558 k.:* az elso 3 soth tǫrd meg gienge porra es feliwl ǫs rea az wnǫ teieth es keuerd Jol ǫzue ... Mikoron meg solualtatoth volna ... zwrd meg az filtru(n) altal, hogy tizta legie(n) [Nsz; MKsz 1896. 283–4]. *1584:* Keomiwes Antal vallia, Egy giermekem ige(n) beteges vala, hiuam hozza(m) az Catalin azont, Azt monda hog meg veztettek chelekegletek ezt, hogy ige(n) zepen megh zewriek ez feredeyet hogy semmy zeor benne ne legie(n) es abba ferezwk meg [Kv; TJk IV/1. 276].

Sz. *1710 k.:* Én akkor sem önték olajat a tűzre, hanem csak elmenék Macskásival és felvivém a gubernátorhoz, a generális szavait is megmondván, de megszűrve a sonkolyától [BÖn. 976].

2. (mustot) leszűr; a strecura (mustul); (Most) abseihen/klären. *1705:* feles szőlőit szűrte is meg, azok között volt az én tordai szőlőmnek is a bora [WIN I, 636]. *1771:* A szőlót jó gondossággal meg szűrtűk lett 80 veder. Jó tiszta Edényekbe tettűk [Esztény SzD; Told. 5a]. *1793:* azon szöllőket el Foglalták, magok számára meg míveltették, és Borát meg szürvén, magok hasznokra forditották [Ne; DobLev. IV/717]. *1806:* osztán maga tsak szűretre jött le 's meg szűrte a' mustat [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. *1847:* A Vápát szűrém meg ma ... Az aljánn csaknem csupa sorvatag volt minden; még pedig ecetes savanyuságu, minthogy éretlen érte vala a dér [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

3. (szennyeződést) kiszűr; a strecura (pentru a fi eliminat impurităţile); (Schmutz) ausseihen/sieben. *1790:* alkudtamis négy veder vajat meg szűrve, kupáját 13 garasával ... azért vettem pedig olvasztva s meg szűrve, mert ebbe a meleg időb(en) meg nem lehet tartani romlás nélkűl iroson [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megszűrettetik leszűretik; a fi strecurat; abgeseiht werden. *1789:* A vajnak ki-vert édes téj savója, ha minekelőtte magában meg-savanyodnék, sajtos részétől főzés által kitisztúl, és jól meg-szürettetik oláh-sernek hívják [MNy XVII, 48].

megszürkül szürkéssé válik; a încărunţi; ergrauen. *1807:* egy nagy magos barna Lo ... az vénség miatt meg kezdett homloka szürkülni [DLt 222 nyomt. kl].

megszürkült megőszült; încărunţit; ergraut. *1823–1830:* (Bethlen Pál) jó forma, termetes, már mikor én ismertem, megszürkült ember volt [FogE 151].

megszűrősöz átszűr; a strecura/filtra; durchseihen. *1843:* Ezután szűretkor minden szőllőmet ís dümücsköletlenül tétettem sajtoba,'s ami leve, könynyü nyomással, ki fóly, azt külön veszem; hivesen meg szállitom, 's ha szükségesnek látom, meg is szűrössözöm [KCsl Kemény Dénes kezével].

megszűrt átszűrt; strecurat; durch(ge)seiht. *1584:* Keomiwes Antal vallia ... Azt valhatom hogy a' megh Zewrt Mak keozt anny sok seór vala hogy chodalatos minemeó sok kwleomb kwleomb fele vala [Kv; TJk IV/1. 276. — A szöveg eleje *megszűr 1.* al.]

megtácsol elhallgattat, *táj* letácsol; a închide (cuiva) gura, a reduce la tăcere; zum Schweigen bringen. *1629:* megh monda(m) Simonfi Gasparnak hogj egi hires kurua az felesege, de engemet akkor Gaspar megh taczola rola hogi ne mondgjam [Mv; MvLt 290. 150a]. *1633:* jöue hozza(m) az Zabo Jacabne szolgaloja egett borert, es mo(n)gia vala tugia az eördógh hogi Aszonio(m) mindennel le fekszik ... en megh tacziola(m) az leant rolla, es el mene [Mv; i. h. 123a]. *1681:* Hallottam az talpasoktul hogj szidtak minket, hogj mi vagyunk bűnősök, azonban egj mást meg tácsolák [Sziget Mm; KaLt Banyai Mihály (30) ns vall.].

megtagad 1. letagad; a nega (ceva); ab/verleugnen. *1570:* Zekel Thamas vallia hogy More Janostwl hallotta az Fodor Estwan zeoleyebe hogy zabadon keozeskedet Rengeo Annaual Az vthan Mykor megh Jeottek volna az zeoleobeol, Es ez vallo felesege Rea kerdette ha eo Mon-

dasa Megh Tagatta hogi nem eo Monta [Kv; TJk III/2. 102a]. *1586:* Olaios Georgy vallia ... Az leantol esmegh ezt hallotta(m) Ieottenek az toronyba hozza(m) sok Azzon Nepek Intettenek Azon hogy meg tagaggya(m) hogy sem hire(m) sem tanachom Ne(m) leot volna az en felelete(m) be Adasaba(n) ... de Ne(m) Akarta(m) megh tagadny (Kv; TJk IV/1. 596). *1595 u.:* A hol azt mo(n)dgia hogy En azt mo(n)dotta(m) volna, Egy veka búzat vett volna el, Az menyere az en zom volt, Azt en ne(m) tagadhato(m), de en neke(m) mas monda, s mondora fogok, Bikafalúi molnarra En nekem az Zoúaual mo(n)dottak, s abbol a' zobol zoltam a' mit zoltam, ha megh tagadna az a' molnar, hogy ne(m) eò zoúa lett volna, ki fogok, meg bizonytom hogy eó zoúa [UszT]. *1597:* Zekely Andrasne Ersebet wallia ... Megh Nagy Mathe ot ne(m) wala aztis hallam hogy húgios kúrwanak zida De hogy Nagy Mathene túdomant teon esmet megh tagada [Kv; TJk V/1. 113]. *1605:* Eleözeör meg tagattha hogy nincz nala, de az vtan wgian meg atta nekj [UszT 19/9]. *1634:* az minek mondotta(m) az Biro elot sem tagado(m) megh, kurva nemszetsegnek mondotta(m) [Mv; MvLt 291. 5b]. *1700:* sem a' leány, sem a' legeny meg nem tagadtak, hogy tudniillik egy mast ne(m) markasztak es nem kebeleztek volna es hogy a' Csűr oldala melle a' legeny nem nyomta volna [Dés; Jk 316a].

2. eltagad/titkol; a ascunde/tăinui; ableugnen, verheimlichen. *1570:* Sophia nehay ceob Janosne vallya feddyk volt rea Hozne Myert hogi megh tagattad teolem az penzt lam az te ladaban (!) talaltam megh [Kv; TJk III/2. 206]. *1582:* Monda az azzony yay Jstennek zent halalaert ne mongiatok meg hanem tagagiatok megh mert az enge(m) keres [Kv; TJk IV/1. 59g Kalamar Cassaj Tamasne Barbara azzonj vall.]. *1605:* az melj Swldeóket el veztett volt, kerdezte az Alperesteól is, de megh tagatta [UszT 19/35]. *1612/1613:* mikor hazamhoz iót volna az Czereny Gaspar zolgaloia Osvat Anna, firtatni kezdem hogi mondgia megh kitűl valo az giermek, s monda: Bizoni edes Boldisar Vram valahova tezen az I(ste)n en soha megh nem tagadom, mert Czereny Gaspar czinalta, es ugi elt mint saiat feleseget migh nalla laktam [Fellak SzD; KJ]. *1613:* Czereny Caspar vram ... egy Sara nevő azzo(n)nakis giermekett czinalt vala mellyet az azzonis nem tagadoth megh es egy beres legennek ada erőszak alatt az Sara nevő azzont [Görgénysztimre MT; KJ]. *1629:* Tudom hogy azért confiscalta az harminczados az Telben Georeogh Zolta marhaiat, hogy az harminczadot el kerűlte es marhaiat megh tagadta [Kv; TJk VII/3. 78]. *1631:* az sakot ... kerem teöle, s akkor megh tagada; de annak utanna azta(n) ele uete az sakot [Mv; MvLt 290. 254a]. *1639:* ki hozak az legentt, s ... Szekely Istua(n) monda, hogy baratom, se keduert se baratsagert, megh ne tagad hanem mond meg igazan, hogj ki ieztet el tegedet innet [Mv; i. h. 291. 175b].

3. (korábbi nyilatkozatot/vallomást) visszavon; a retracta (o declarație/o mărturisire); (früheres Geständnis) zurückziehen. *1590 k.:* azt mongiak hogy en Istuanfi Kelemen hamissan eskutteknek montam lenni az fel pereseket ugy uagion en montam azt hogy hamissan eskuttek en azt megh nem tagadom az mibeol en montam okatis adom [Szu; UszT]. *1593:* Jngemet meg kúruaztak volna ... Leorinch georgeott teoruenhez zolitotta(m) ... az teoruennek vgj tecczet, myert hogj Az teoruenj eleott, Az eo maga njelueuel meg tagagja, tiztessege(m) heljen vagion [Szentegyházasoláhfalu U; i. h.]. *1599:* en mondek neki, hogi miert tagadod meg lam tegnap temagad meg vallad [i. h. 14/60]. *1625:* Swkej Ferencz ellen tagatta megh szauat Zekes heljen Fabjan Tamas [i. h. 180b]. *1633:* az mit mo(n)dott eö mo(n)dotta, ez utanis eö azt megh nem tagadgia mert az mit eő Mo(n)dot, annak eö embereis lezen [Mv; MvLt 290. 117a]. *1670:* eo az captiva Aszszonytol ... fenyegettetet volnais hogy tagadná viszszá, mert kűlőmben eo ki szabadittatva(n) megh busul érette mellyet ha megh ölikis megh nem tagad, azert melta(n) az poena mitigalodhatik, halalt ne(m) érdemel [Kv; TanJk II/1. 735].

Szk: *hittel ~. 1625:* Az mint bizonioson Constal az leuel adas hogi az birak leuelet attak volt es azo(n) birak hűttel meg tagadtak: Tetczet az teóruennek; hogy az Decretum tartasa szerent valo bizonios 50 50 szamu emberekkel hamisiczia megh az Alperes az birak(na)k huteóket az vtan teorveniek leze(n) [UszT 121d].

4. megcáfol; a dezminți/infirma; widerlegen. *1792:* Az actionált actor őkegyelme párt kért volt az actionált inctustól. A pár mellett procedálván az actor és megszólítván az inctusokat coram sedria, de nem compareált, hanem egy bizonyságot, akit temondából mások feleltek Bedőházi Bálintra, de ő maga jelen lévén, mind megtagadá [Árkos Hsz; RSzF 257]. *1807:* Állítja ugyanerre Gáspár Gábor es egy simplex testimoniummal is bizonyít. Ugyanaz melyet is jól megvizsgálván a nemes faluszéke, és egyik bizonyságot elé is hívatta, és amit testificált, fel is olvastaték előtte, és megtagadá, hogy nem úgy mondotta, amint ott olvastatik [Szárhegy Cs; i. h. 242].

5. *hitet ~* esküt megszeg; a călca un jurămînt; Eid brechen. *1688:* (Férjem) a sz. házasságnak kötölessége szerint engemet feleségűl el véven, de hitit megh tagadta [SzJk 230]. *1697:* Szigethi Gergely ... admonealtatik felesegehez való igaz kőtelesseget gyakorollya, mint Keresztyen Ember Házát epittse, feleseget taplallya; mert Sz. Pál tanitasa szerint a' ki cseledgyere gondot nem visel az hitett megtagadta es az Pogannál alab valo [Dés; Jk].

6. nem vállal (többé) közösséget vkivel/vmivel; a nu fi solidar (în continuare) cu cineva/cu ceva; sich mit jm/einer Sache (nicht mehr) solidarisch erklären. *1631:* bizony nem embersegh am edes baratom hogj egj cehba(n) vattok s megis megh tagadtatok [Mv; MvLt 290. 53a]. *1653:* tavoztassuk egy mas veszedelmet verunknek romlasat, mivel Jsten engemet is gyermekekkel latot, s azon kivűlis vadnak Atyámfiaj, kiket en meg nem tagadok [Sófva BN; Ks 41. E. 31]. *1710:* minnyájan úgy ítéltek felőle[a], hogy már egészlen a maga nemzetit megtagadta [CsH 328. — [a]II. Rákóczi Ferenc felől]. *1734:* midőn Kolosvárrá bé származtam minden Atyámfiai meg tagattak, a tőbbi kőzőtt Bagaméri nevű Atyámfia aztis el mondotta, hogy nem vagy bizony az én Atyámfia, ollyba látlak mint az Hóhért [Kv; KvRLt IV. 32. 1]. *1745:* Etető Ferenttz Ur(am) jött ki ide Zilajra és kénszergette az ide való Nemes Eltető Familiát hogy ... adgják oda eő k(ne)k az Armalissokat ... de azok bizonj nem adták mivel nem agnoscálták Attjokfianak lenni előttemis meg tagadták [Zilah; WassLt].

Szk: *hitétl vallását ~ja. 1628:* Prédikállott ... amaz hűtitagadó Adamus Gitschner, hídelvi fiú, az ki igazi hűtit megtagadá és kálvenistává lőn [Kv; KvE 157 SB]. *1670:* meg is mondotta hogy ö az ö vallasat meg nem tagadja [SzJk 111] ✱ *Istent ~. 1710:* De megbátorítá az Istennek szent lelke őket, és csak egy is nem találtaték, aki vagy

féltiben, vagy evilági jókhoz való szerelmiben Istenét megtagadná s dicsőséges relígióját elárulná [CsH 96]. *1710 k.:* Jaj hát, ó te bolond ember, hogy tagadod meg az Istent ? Hogy tagadod és semmivé tészed magadat ? mert a magad lételedet tagadod, amikor a lelked lételét és halhatatlanságát tagadod [BÖn. 434].

7. (munkát/szolgálatot) el/visszautasít; a refuza (efectuarea unei munci/unui serviciu); (Arbeit/Dienst) zurückweisen. *1843:* az uradalmi szolgálatot önállólag vakmerőn megtagadták [VKp 119]. *1847:* Ezen vádot is tagadom, mert én arra, hogy éppen semmi úri szolgálatot ne tégyenek, nem biztattam, sőt tudtomra nem is emlékezem oly időpontra, hogy az úri szolgálatot merőbe megtagadták volna [VKp 174 Varga Katalin vall.].

8. megvon vkitől vmit; a retrage/refuza cuiva ceva; jm etw. entziehen. *1668:* midőn ő nagyságok sok ízben igírt kegyelmességének rajtam való virágzását várnám ily kicsin dologban is ő nagyságok kegyelmességeknek morzsalékját megtagadják [TML IV, 342 Baló László Teleki Mihályhoz]. *1852:* Bánfi Josef vérség szerint követlést támasztott, 's kereken tagadja, hogy az általa el foglalt Erdok és Berek részek 's egyebek ... az Horváth Kataliné lettek volna — őtet a' Cs: Kir: Kerületi hivatal is legitímus ímpetítornak tekíntette, 's ez ellenebe tsak nem fogja meg tagadni a' Contractus szerínti evíctíot [Nagylak AF; Dob-Lev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.]. *1854:* A csinos patvarista idejét tanulás helyett dőzsöléssel szeretné tölteni. Így a szülők rövidesen megtagadták tőle leányok kezét és jól kikurholva házuktól elutasíták [ÚjfE 17].

9. (saját művének) nem ismer el; a nu recunoaşte (ca operă proprie); (als seine/ihre Arbeit) nicht anerkennen. *1880:* Nekem eddig csak két rajzom van. A Nagyapa és a Majom Anti karácsonya ... A többit ezennel ünnepélyesen megtagadom [PLev. 74 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megtagadás 1. letagadás; negare; Ableugnung. *1598 k.:* az oztozaskor iutott uala en neke(m) egy eóregh hozzú zarú fúro ... mellyet az J hazanal megh talalek, és tudomant teók hogy az volna az en marham ... Azert myert az fellyel megh Irt marhat az Alperesnel talalam megh, es megh tagatta azt mondom hogy az megh tagadasert vagy enysseget (!) úagy egibet tezen azon vagion erette [UszT 13/51].

2. (örökségből való) kitagadás; dezmoştenire; Enterbung. *1779:* Hallottam ... hogy ... Magyar Gyerő Monostori Liber Báro Kemény Gergely Ur eö Nga a maga tulajdon Gyermekei ellen protestatiot adott volna bé ... a maga Gyermekeinek meg tagadására, s a Kemény Joszágbol valo exhaeredatiojára [Szászzsombor SzD; KS. Gabr. Karutsi (58) past. ref. vall.].

3. *átv* kb. elfordulás; renegare; Abwendung. *1759:* Példa lehet azért mindennek, valakik oly könnyen rezolválják magokat az megismért igazságnak megtagadására, mert kiki megtanulhatja, hogy az Isten nem siet, nem késik, mégis elérkezik s nem is bottal szokta verni az embert [RettE 95].

megtagadhat 1. letagadhat; a putea nega ceva; ableugnen können. *1586:* Nyrelt Ianos iuratus Senator Vallia ... Engemet Igiarto Georgyheóz Igazitanak En hozza Menek, fizetest Ighirek neky alattomba, megh zerzeodem tizen egy vagy 12 frtba velle fizetesert zabaditak meg Igíarto Goergy Sala Imrehel az Azzont aky foghwa vala. Igyarto Georgy ez dologtol fęlwęn hozza(m) Ieot tegnap eleót, es valtigh bezellet vele(m) feleolle, De en zemebeis megh monda(m), hogy en ezt te feleolled megh Ne(m) tagadhatom [Kv; TJk IV/1. 586]. *1677:* Az urak magok subscriptióját meg nem tagadhatják [TML VII, 393 Teleki Mihály Nemes Jánoshoz].

2. közösséget nem vállalhat vkivel; a se putea desolidariza cu cineva; sich mit jm nicht mehr solidarisch erklären können. *1720 k.:* Mi azért igaz vérűnkőt s tagunkot az természetnek tőrvenye ellen meg nem tagadhatván ... altal Adgjuk Zalog keppen ... Branyitskai Josika Imreh Uram(na)k eő nsgan(a)k [JHb XVIII/3].

3. *~ja magát* természete/mivolta ellenére cselekedhetik; a putea face ceva împotriva firii sale; gegen seine/ihre Natur/Wesen handeln können. *1710 k.:* ha mü hütötlenek vagyunk is, hű az Isten, aki magát meg nem tagadhatja [BIm. 1022].

megtagadott el/visszautasított; (care a fost) refuzat; zurückgewiesen. *1847:* (Varga Katalin) már előre értesítve volt, miként ezen három helységbéli lakosoknak a királyi kincstár ellen úrbéri keresetök van függőben, s hogy az ennek ellenére megtagadott úrbéri szolgálatért katonai hatalomkarral is fenyíttettek — mégis merészelt ... a királyi kincstár kirekesztő birtokában levő erdőkbőli favágásra engedelmet adni [VKp 296].

megtagadtat 1. (örökségből) kitagadtat vkivel vkit; a face ca cineva să fie dezmoştenit; jn durch jn enterben lassen. *1779:* Tudgyaé a Tanu ... hogy ... Néhai Méltoságos Liber Báro Magyar Gyerő Monostori Kemény Gergely Ur eő Nga ... Gyermekei ellen, valamelyik Captalon vagy Itélő Mester Ur előtt Protestatiot tett volna ? ... Ezen Protestatio tételre ... kik inditották fel ... és kik voltanak munkások, hogy édes Gyermekeit eő Nagyságával meg tagadtassák, és a Kemény Joszágbol exhaeredaltassák ? [Dob.; KS vk] | Báro Kemény Miklos, és Sigmond urak eő Ngok inditották fel a néhai Uratt ... s munkálottanak is, hogy az irtt gyermekeket eô Nagyságával meg tagadtassák [Szászzsombor SzD; KS. Kőmives Mihály (40) provisor vall.].

2. (korábbi állítást) visszavonat; a face pe cineva să-şi nege propriile afirmaţii; (frühere Behauptung) zurückziehen lassen. *1636:* Zabo Janos monda, megh hid azt pap, mikor killieb uolnál, megh tagadtatna(m) veled ne(m) mondanad azt ... iob volna hogy be foghnad az szajadat, es egyet sem szolnal [Mv; MvLt 291. 67b].

3. eltántorít; a face pe cineva să renege ceva; jn abwendig/wankend machen/abbringen. *1678:* Ezt is hidgye én velem Istenem ügyéhez való kötelességem igaz buzgóságom bizony senki meg nem tagadtatja, meg nyugodjék akárki is benne [TML VIII, 73 Kapi György Teleki Mihályhoz].

megtagadtatik visszautasíttatik; a fi refuzat; zurückgewiesen werden. *1878:* Ar. Gyéresen el halt id. Fogarasi Josef hagyatéka iránt ... kelt osztály levél alapján el rendelt bé kebelezés telyesitése megtagadtatik [Torda; Tolvaly lev. hiv.].

megtágasít ki/megszélesít; a lărgi; breiter machen. *1772:* (A) vendég Silipnek a szájanak tàgasabbnak kéne lenni ... ezen hibát kevés munkával Lehet meg igazittani,

megtágasitván elől a nagy silipet más fél őllell a puszta Silipetis meg szélyesittse más fél őllell [Kük.; JHb LXVII/ 2. 390]. *1805:* az Udvarházat egyik oldalán kívül egeszszen bé fedette és a Tornátzot is egy kisség meg tágositotta [Csekelaka AF; KCsl 16].

megtágasíttatik ki/megszélesíttetik; a fi lărgit; breiter gemacht werden. *1662:* (A) két temetőkertek ... állandó kerítéssel környülvétetvén, hogy ez szép gyümölcsös fás kerttel a temető helye nagyon megtágasíttatott volna, a városnak nagy alkalmatosságára esett vala [SKr 485].

megtágít 1. meglazít; a slăbi ceva; lockern. *XVIII. sz. eleje:* Az lovat hoszszu kötéllel urokkal kel ki fogni ă Menesből, és az kötelet ... őtt vagy hat ember fogja ... modgyával az oldala felöl mennyenek melléje, és az Urkán tegyenek tágítást ... megint indulyanak meg, s megint tagicsák meg az urkot [JHb 17/10 lótartási ut.]. *1729:* meg is tagitotta a' kötes alatt ötözetit [Sövényfva KK; TSb 51].

2. megtágasít/szélesít; a lărgi; weiter/breiter machen. *1590 k.:* Az varos vegezest teon, Az kinek hul valami foglalassa vagion mynden Ember ki bochiassa. Enis ki bochyattam Illyen okkal Az Enymeth en megh epitettem megis tagitottam Io rezzeth, Azt mondottam hogi Az kinek Az Enymeth Adgiak epichie megh vgi mynt Az Enim vagion mert En addigh Az Enymeth ki nem bochiattom kezembeol [Szu; UszT].

megtágíttat megtágasíttat/szélesíttet; a dispune/ordona să fie lărgit; weiter/breiter machen lassen. *1605:* Ahol igen zwknek es zorosnak comperialiak az vthakat, tehat az megh iegzet hatarokon kyweolis Authoritasok legyen megh tagytattny az vthakat [Kv; TanJk I/1. 518].

megtaglal végtagjaiban megcsonkít; a ciunti/mutila; verstümmeln. *1592:* teis ... megh sententiaztattal Gilkos felel hagiot az teorweny (így!) fel kezeden s fel labadon marattal. Azt megh ertwen az en gazdam Azony hogy az sententia zerint megh akarnak taglalni az halalos atiafiak vgj vitetet fel az en hazamhoz Zetelakan [UszT].

megtaglott leütött/taglott; care a fost doborît/bătut; niedergeschlagen. *1598:* niolcziad napra heted heted magokkal menczyek megh magokat hogy az megh taglot legeny dolgaban semiben nem rezesek [Alparét SzD; Ks]. *1794:* Szolgáltattanaké azon meg-vertt és meg-taglott Czigányok valami alkalmatosságot azon embernek hogy őket megtámadja, káromolja, és őszve rontsa, vagy semmit sem [Ne; DobLev. IV/728. 1b vk] | nem tudom hogy okot szolgáltattanak volna Szolga Bíro Vramnak azon szegény meg-vert és meg-taglott Czigányok arra, hogy őket megtámadja, káromolja, 's oly keményen meg-verje [Ne; i. h. 4a].

megtagol el/megver; a bate; verprügeln/hauen. *1584:* Ilona Zekel Marton felesege vallia ez Caspar ... az zablia lapossaual vgj megh verę hogy a kariat a' feiehcóz Ne(m) vihette Daroczine, Az Sariatis en vontam le ugj meg taglotta vala [Kv; TJk IV/1. 345]. *1585:* Diossy Gergely Coloswary Notarius ... vallia hallek Eyel kialtast zaigast Az Eorizeók Mondany kezdek ezt Nemety Sigmondnak, Nem chelekedhetned ezt az Zabad varoson hogy feokeppe(n) Eyel az it valo embert hazaba(n) megh tagold megh latod hogy bizony meg Banod [Kv; i. h. 480]. *1629:* eczer az Aszony hazahoz hiuata ... hogy testamentomot tegien czak aleg veszen vala lelegzetett, de en azuta(n) tuttam megh hogy az Ura uerte taglotta volt meg [Mv; MvLt 290. 146a]. *1761:* Blidár Vasziliat és Blidár Gligort ... Illyesfalván[a] a' Falu kőzőnséges utzáján ... kik támadták verték és taglották meg, és minémű eszkőzzel ? [KSz; BfN 45/9 vk. — [a]Sz] | (St. Tot al ia s Mészáros) az Nmes Mag(is)t(ra)tus dispositiojából exmittalt Város szolgáját Kis Petert via facti meg támadta, taglatta, s' vérezte [Torda, TJkT V. 54]. *1766:* Magam szemeimmel ... midőn meg taglotta, Damokos Ferencz az Ifju Székelly Jánost nem láttam [Szilágycseh; BfR 104/2 Joan. Varga (39) jb vall.]. *1794:* ki támadta meg a' Czigányokat, és ki verte és taglotta meg ki Jobbágyait ? [Ne; DobLev. IV/728 vk].

megtágul 1. kitágul; a se lărgi; sich ausweiten. *1694:* Ezen Templom(na)k igen szep Boltozattja volt, de az Templomon allo felsö Hazakban nemetek leven, sokat tomboltanak rajta ... az Templom Boltozattya(na)k az kőzepe meg hasadot egy darabja, le szakadozta(na)k az Boltozas(na)k feszkei, nemely reszeiben meg tagult [Kővár Szt; JHb Inv.].

2. ~ *a dolog átv* javul a helyzet; situaţia se va îmbunătăţi; (Lage) sich verbessern. *1705:* a németek csak azt beszélik, hogy itt lehetetlen a télen durálniok sem nekik, sem senkinek így, amint most vagyunk, hacsak meg nem tágul a dolog. Szörnyen megszűkült és drágódott minden [WIN I, 549].

megtágult meglazult; care s-a desprins uşor; locker geworden. *1761:* Vagyon egy omló félben lévő sas és rakó fáiban meg tágult, igen kevés ideig szolgálható Gabonás ház [Szászvessződ NK; JHbK LXVIII/1. 209].

megtakar 1. megrak vmivel; a umple/încărca cu ceva; mit etw. beladen. *1662:* a fejedelemnek Szendrőn kívül a Tiszán innen is, az erősség kezében, s azok éléssel megtakarva lévén semmi fogyatkozása nem lehetne [SKr 252].

2. (szénát) feltakar/összegyűjt; a aduna (fînul); Heu machen, heuen. *1590:* kere en teolle(m) az Medeseri hatarban egj zena fjuemet megh njomasaba hogj be kertellje(n) benne Illje(n) conditioual hogj mikor az kazalasnak ideje el ieó, kez megh kazalua takarúa, en neke(m) ket zeker zenat ad iot [UszT].

megtakarít 1. megtisztít; a curăţa; sauber machen. *1782:* Veress Samuel Uram az Édes Atyám(na)k inassa lévén ... oly Gyermek volt ... hogy bizonj ... egy rosz sertest sem tudott tisztességesen meg takaritani, ugj hogj el küldöttem mellölle [Torda; KW]. *1878:* Hanzin Peter az Úr széket meg takarítota [Etéd U; NkF].

2. (gabonát/szemes termést) kiszelel/tisztít; a vîntura (cereale); (Korn/Getreide) schwingen | megrostál; a ciurui; sieben. *1722 k.:* Proventus Pastoris ... Mindenik fordulora tizenket ket veka buza vetes az Eklesia földeben a Parochus Buzajabol ketszeri Szántásba mellyet a Praedicator arattat meg, az Ekklesia be hordgya meg takarittya. Nyolcz nyolcz veka zab vetes mindenik fordulora, mellyben minden ember két két kalangyat tartozik aratni, de egeszszen be hordgyak es meg takarittyak [Ercse MT;

GörgJk 159]. *1752:* 2. kalongyát ki tsépeltük, fel szorván, eresztett 3. vékát, mig parancsola hogy minden 2. kalongyából 3. vékát vár, ügy takaritsuk meg s az szerint fel szortuk [Holtmaros MT; Told. 37/44]. *1832:* Az igaz, hogy a Ttes ur tőbb versen irta — hogy a Gabonát takaritsuk meg — s noha érezhető kárunkal, megis takarittattuk (: mely apadásul nékem soha felnem fog vétetődni :) s még nem lett olyanná, hogy hibát benne ne kaphassanak — és vallyon már ki az oka? Természet szerént a benne lévő csengekoro — vadborso, kigyo hagyma és fű magok — mellyeket a legnagyobb utánna valo járással sem lehet ki takarítani [Torda; IB. Demény János tt lev.].

3. megszemel; a alege/selecţiona; aus/verlesen. *1854:* mint felibe mívelő, a' fuszujka Termésből adgyon 1. véka fuszujkát szépen meg Takarítva, és egy kalangya kész mívelt jó kendert [Egerszeg MT/Mv; DobLev. V/1373 Dobolyi Bálint kezével].

4. (szőlőtőkét) megnyeseget; a tăia (via); (Rebstock) beschneiden. *1852:* Csugán Ilía kötelezi magát ... jo moddal meg mivelni[a], a' tőkeket ezen első esztendőben meg takaritni 's a' szőllő tőkék között hogy az ujj jövések jobban tenyészszenek törökbuzát termeszteni [Ne; DobLev. V/1336. — [a]A szőlőt].

5. betakarít/hord; a recolta, a strînge recolta; einernten/bringen. *1668:* Vagyon egy hold Buza es Roz vetesem aztis takaricza megh az feleségem es azis legyen Eove. Az mely Buza Vetes ... Vagyon ... az feleségem takaricza be, es éllyen velle Istenesen [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. *1710:* Az széna félól irhatyuk hogy az Nyomaszban mind oltalmashattuk, a mi kévesz volt meg tákáritottuk nagy Gondal [Dánfva Cs; BCs].

6. begyűjt; a aduna/strînge; einsammeln. *1740:* a' juhok után valo gjűttement igen is meg takarittyák de berbencze Szűkiben vagjon a Biro [Noszoly SzD; ApLt 2 Bak András Apor Péternéhez].

7. (perzselt sertést) le/megvakar; a curăţa (un porc pîrlit); (gesengtes Schwein) abkratzen. *1798:* (A) pásztor valamely sertést lát s észrevészen, hogy az nem életre való abba mindjárt kést üssön, megperzselye, kettéhasítsa, megtakarítsa, megsózza, és alkalmatos helyen megfüstölje [M.hermány U; RSzF 190–1]. *1819:* Tartozik ... égy kövér Sertést meg perselni, megtakarittani, és fel bontani, s annak minden féle aprolékját tisztességesen és leg jobb izünn fel takarittani [Kv; MészCLev.].

8. letisztít; a curăţa de ceva; säubern. *1844:* Szolgál tudássul. Balabás János Remekjeit bémutattván. — Máza megragadássát[a] meg nem takarította élességétől, büntetése 3 x [ZFaz. *élesség* al. — [a]A fazéknak].

9. (takarékosan) megőriz vki számára; a economisi ceva pentru cineva; (sparsam) für jn aufheben. *1826:* Én elég rosz Gazda vagyok, a' ki azon kevés joszágomat nem is ügyelem ... bizván Ötsém Uram Atyafiságába, hogy a' mi kevesem vagyon, aztatt Ötsém Uram számomra meg takarittsa [Szentháromság MT; Pf].

megtakarítás 1. megtisztítás; curăţare; Säuberung. *1836:* Határozás: Hogy egy uj és otska Kementzének fel rakasa fundamentomostol meg takaritása két forint váltoba [ZFaz. *felrakás* al.].

2. ? kitakarítás; îngrijire; curăţare; Säuberung. *1673:* Nagy Miklos ... kőtelezé magát ... jobbágyságra fiurol fiura ... négy véka buzát el szánt vét, Praedikátor Csűrős kertinek meg takarításáb(an) à mi réá néz Végb(e) viszi [Nyárádtő MT; MMatr. 7].

3. takarékos megőrzés; economisire; sparsames Aufheben. *1713/1750 k.:* minden Ecclesiak es Parochiak mellett jo erkőltsű Egyházfiak legye(ne)k azok(na)k szoros Instruktiokat is adván, minden Tisztekben jaro dolgokrol, hogy az Ecclesi(ana)k javaira, a ruinák(na)k épittesére, mi kevés jövedelmek(ne)k is meg takaritására miképpen visellye(ne)k gondot [RGyLt A. 12].

megtakarító takarékos; econom; sparsam. *1801* a' Tisztelt Aszszony eő Nagysága meg-takaritto nem vóltt, annyival inkább gyűjtő és Szerző éppen nem vólt, sőt vesztegetőnek tapasztaltam lenni [Mv; Told. 42/56].

megtakaríttat 1. megtisztíttat; a pune (pe cineva) să cureţe ceva; säubern lassen. *1716:* Szilvát, almát vaczkort, minél bővebb(en) aszaltassa(n); A Telre valo gjűmőlcsőt, almát, kőrtővelyt, diot, igen szépe(n) és minel bővebb(en) meg takarittassa(n) [Szászerked K; LLt Lázár Ferenc ut.].

2. kitakaríttat; a pune (pe cineva) să facă curăţenie (în tro încăpere); säubern/putzen lassen. *1853:* nékünk kellett ezen kőházat is befedetni, meg takaritatni, a' Nyugoti bűtűéhez a' Konyhát és Kamarát toldatni [Lécfva Hsz; Kp V. 387].

3. betakaríttat/hordat; a dispune să fie strîns/adunat recolta; einernten/bringen lassen. *1759/1766:* ki váltodván Príma January a' Jószág, az Őszi vetést takarittassák meg a' Biro Urak [Mv; DobLev. II/372. 2a].

4. kimosdat, rendbe szedet; a dispune ca cineva să fie ferchezuit; waschen/in Ordnung bringen lassen. *1819:* Az Unokám bizonyoson eddig meg rongyosodott ... mivel tudom hogy eddig el ebbedett, ki kivánom takarittatni ... hozd el magaddal ... Én nem azért kivánom haza hozatni, mintha ételét drágállánám, vagy viszsza küldeni nem akarnám; — hanem tsak azért hogy meg takarittassam [M.régen MT; Pf Palatkai Anna lev.].

megtakartatik elláttatik vmivel; a fi aprovizionat cu ceva; mit etw. versehen werden. *1662:* megizenték szóval is, hogy a vár mind éléssel, porral, golyóbissal, tüzes szerszámokkal eléggé muniáltatva, megtakartatva volna, csak az oltalmazó nép, cajbert és jó pattantyúsok héjával volnának [SKr 587].

megtaksál pénzbüntetéssel sújt; a amenda pe cineva; Geldstrafe auferlegen. *1706:* Rigo András Ura(m) Az kolcsárt s az Molnárokot is mind meg taxálta [Hsz; Törzs Rákóczi inv.]. *1740:* azon deliberatummal az Varga Céh nem g⟨on⟩dolván az Jt valamely kevés tseres szijunak árulásáért ... contra omne jus hét poltráig és ke⟨t⟩ pénzig megis taxálták, teczczet azért a Tőrvénynek, hogy azon tselekedetiért in poenam Hf 12 incurrállyon, az desummált taxatis az Inek restituálván [Torda; TJkT I. 189]. *1746:* ő Kglme ... magának oly autoritast attentalt vendicalni, mely az Hadnagysagi hivatalnak kissebsegire és tsonkulasára vagyon, a tőbbi között tudom az én hirem és akaratom ellen bé hajtatott tsordának taxáját ő Kglme conscribalni attentalta es a pasztort rend felett meg taxalta [uo.; i. h. III. 45].

megtaksáltatás pénzbüntetéssel való sújtás; amendare; Auferlegung der Geldstrafe. *1752:* Az A ... Admonitoriá-

jab(an) legkissebben sem comprobállya lucide Törvényhez megkivántató modon, sem az Marháknak a Rakosi hatarból valo hatalmasul lött behajtásokat ... sem pedig azoknak meg taxáltatásokat, egy szóval semmi potentiariuskodásokat [Dob.; Somb. I].

megtalál 1. (elveszett/lopott állatot/dolgot) meglel; a găsi (un animal/lucru pierdut/furat); (verlorenes/gestohlenes Tier/Ding) finden. *1568:* Martin(us) Bek ... fass(us) est egy altalagoth veztet volt el es, az zabo balínt vduaran talalta volt meg | Miklosy Kato ... fassa est ... Eztis latok hogy ket tyuk Jar vala az Andras Kato vduaran, gergel deakne Rea kwlde suhul meg nem talalak [Kv; TJk III/1. 199, 235]. *1569:* ez w felsege jobagyanak Lazar Lwkacznak lopptak wolth keth wkreth el, mellyeth Kis demeteryben[a] talath meg [Görgény MT; BesztLt 71. — [a]BN]. *1591:* Zeoch Palne ... vallia ... Keresni kezdwk, es az konihaba egi nagi keo alat talaluk megh az ket araniat, egi ruhaba keotűe [Kv; TJk V/1. 179]. *1605:* az malachok oda jeóttek vala, valtigh wsztek kj hogy az kye megh talallya [UszT 19/36 Vrsula Relicta quondam Agilis Nicolaj Koczis de Beogóz vall.]. *1638:* kerestem ithonis mint karos ember louaimat, ugj talalam megh az en lovamat, az Kallai Giurka lovaj keözeöt [Mv; MvLt 291. 128a]. *1728:* annak az embernek valami pénze veszet volna ell, mely pénzt is az Opra Mogos ffánál Thománál tonáltok volna meg [F.árpás F; TKl BB. XIII/15 Raduly Maderecz (60) jb vall.]. *1757:* egy Sellegetskémet ugyan el lopták vala, s el dugták vólt de az után meg tanáltam [Gyszm; DE 3]. *1831:* Rettegen az Országos Vásárbol el lopták egy Lovamat ... Mostan meg tanáltom egy Nagy Károlyi Szekeres Péter Jánosnál [Dés; DLt 809].

Szk: *szőrén ~. 1600:* az orszagh el wegezte hogy asz kitt zeore(n) meg talalnak nemes Ember Marhajaban aszt Bwchjewel kel meg adnj enes eszt kewano(m) az ketek terwenieteol [UszT 15/45].

2. vkire rátalál, vki nyomára bukkan; a da de/peste cineva; jn auffinden, jm auf die Spur kommen. *1560:* En Bethlen Gergely Attam egy yobagyot ez wytezlew hozzwtelky ferencz fyamnak mely zenthmyclosrol az en fewldemrewl el zewkek es walahol meg tolalya mynt ewehez hozza nywlhasson es el wyhesseh es wgy tarcha mynt yobbagyat [SLt J. 1]. *1570:* Seres Lőrinczne Sofia azzon valya ... az hwl ceplwnk vala Egy lean oda Jwta fwtthwa Monda fwttaba Neh haggyatok Jo vraim Jhol Jeonek vtanna(m), hogi megh fogyanak, es ... be asah Magat az zalmaba, Azonba ely Jěwenek az varas Zolgay addegh keresek hogi megh Talalak Es az zalmabol ky vonak ely vywek fogwa [Kv; TJk III/2. 89]. *1591:* az haz egj keűesse puztaiaba allott, melybe egj Jobbagjokot zallitotta vala Swteó Peter neűyt, kit Gagiba(n) Sas Matthiasnal talaltunk vala megh [Szkr; UszT]. *1629:* be ugrek az Harangozo Peter kertinel az porgolaton, enis utana ugram, es igj talalok megh hogj le feküt vala hasra az lesza alatt, es ugj vona fel az Erszinies Andras szolgaia [Mv; MvLt 290. 155b]. *1764:* az en Vramot kerdezi hogy hol vagyon mert ha meg találllya őszve vagdallya [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65]. *1767:* ha meg találllok valahol őszve rontom a hegedűdőt [Majos Mt; Told. 26/5]. *1833:* innét mentem ... Nemes Szabo György Uramhoz megtaláltom az Úrmős nevet Viselő földők végein alszegre le járo utonn menvén a Juhosok Gyűlésébe [Sinfva TA; Borb. I Fogarasi Huszti István ns, falu hites jegyzője kezével].

3. ott talál/elér vkit otthonában/vhol; a găsi pe cineva acasă/într-un anumit loc; jn dort finden/zu Hause erreichen. *1570:* Ilona More Janos leanya ... vallya ... hogy egy Nap hamar del wthan Menth volt zabo Janos hazahoz hogy adossagath kerye megh az azzontul, Nem talalya megh az azzont, Es otth Marad mynd addeglan hogy megh varya honnat Jeo eleh [Kv; TJk III/2. 23]. *1573:* Nyreo Andras Megh fordwl es Mond Ne Ieo Ream Mert Istenre Mondom altal leolek Mert nekem hazam vagion meg Talals otth ha my dolgod velem vagion | Nireo Kalman filstich Leorinch Azt valliak hogi 1570 Eztendeobe Mikor Birak voltanak ... Bwday Georgy hitta volt eleykbe feierwary Imrehet adoszagert feierwary Imre feiedelem lewelet Mwtogatia volt es azt Monta hogy En Debreceny vagiok fwsteom ott vagion, ha kinek my dolga velem Meg talal otth, Ihon az feiedelem lewele [Kv; TJk III/3. 79, 296]. *1649:* Swteo Istua(n) Farago Andrasne Aszonyom Jobbagya kevannia azt hogy mivel senki vadloja ninczien ... tovab ne(m) detinealliak hane(m) ki bocziattiak, ha kinek ez uta(n) mi praetensioia lesze(n) hozza megh talallia az Aszonyanal, keresse fwstin erette [Kv; TJk VIII/4. 371]. *1776:* Egyebet nem tudok, hanem maga az Egrestői Plebanus Ur beszéllette nékem, hogy az Mlgs Praepost Ur azután nem sokkal revocálta a' facultást, hogy meg ne eskesse, sőt inkább mennyen el az háztól, hogy ha keresnék, meg ne találllyák [Kóród KK; GyL. Gabr. Martonffi (31) rk káplán vall.]. *1806:* Pataki István ... szabatkozott azon Tordai Ember elött, hogy ne háborgassák most, őtet ezután is meg találják nem el szőkő [Torda; UszLt ComGub. 1753u].

Szk: *személyesen/személye szerint ~. 1568:* hoza mynekwnk vás Annos azzon Ghergel deyak felesege Bwtt ffw zerdan az felseged parancholattyat kyben felseged mynekwnk parancholy wala, hogy my el menyunk was györhoz es az felseged lewele Thartassa zerynth ozlast kerynk my az felseged parancholattyanak engedelmessek Lewenk, es wgian azon napon el menynk es wttet zemyle zerynt megy talalok kerok twle az ozlásth was Annos Azzon kepeben [Szentegyed SzD; WassLt]. *1833:* innét elmentem Másadszor Nemes Szakmári Ferentzné Pétki Borbára Aszszonyhoz, akitis Személjesenn meg találtam a maga Lako Házánál [Asz; Borb. I Fogarasi Huszti István ns, falu hites jegyzője kezével].

4. ráakad/bukkan vmire, fellel vmit; a da de/peste ceva, a găsi ceva; etw. (auf)finden, auf etw. stoßen. *1563/1569:* Potyncza Azzon az mely lewellel Byrta az Jozagotth ha Zenth gyorgy napigh megy talalya, tahat my ... wyzza tartozwnk adny Potyncz azzonnak ... de ha addeglan megj nem talalhattya Annak wttanna Erőttelen legen ha megy thalalnayais ew kegelme [Mészkő TA; Told. 27]. *1572:* az my (!) azkor vegeztek az chanady Ianos dolgarol Az Irwan vagion az varos keonwebe, Az zerent ha akarnak eo .k. vallany Irwan meg talalyak az keonyben [Kv; TanJk V/3. 67b]. *1596:* el feletkeztem megh kerdeni gazdam azzont, hogj hol legien az, az iras, az mit oda kj keölteött reank Gieörgj Deakkal, az tizedessel iratta volt fel, es el temehedet, hogj ez oraigh sem talaltuk megh [Kv; Szám. 6/XXIX. 172 Bachi Tamas sp kezével]. *1598:* Balassj Pal vallia Hallottam az Attiamtol mint hogj az Attiam Conwent volt, Geczi Janos Adot volt kj egi Nemes Azzoninak Marhayat Gialubol ... inkab hizem hogy az Conuentben megh talalliak az Jnuentariumot [Kv; TJk V/1. 253]. *1606:* az Keczetiek az diznajokatis ott tartottak egy nehanzor, de ne(m)

tudo(m) ha engedelembúl vagj mint. Egy leúel vagio(n) az haúas allianak az affele zallas heljek birodalmok feleól. kibe egy egy penzt zettek vala, ha meg talalnak azt felette ige(n) jo volna [UszT 20/73 Jacobus Hannagj de Farkaslaka (60) pp vall.]. *1701:* Tsehertfalvi Janos holta utan tanaltak megh azt az szabadsagrol valo levelet es ugi kezde Tot Janos szabadsagon kabdosni [Pf]. *1805:* egészszen hammuvá lett a hammu között a Leveleknek némü némü fantsikáit meg tanálták [Torda; KvAkKt 363].

Szk: *~ja helyét. 1771:* A Fantsali Uram házánál ... minden féle kurva meg találja helyét, és az Enyedi János Uram Háza is nintsen parászna személy nélkűlt [Dés; DLt 321. 10].

Sz: *~ja az eb, amit keres hitvány. 1666:* Paskó dolgábúl való jó akaratját megszolgálom Kegyelmednek, Isten éltetvén; kérem, továbbra is vigyázzon. Hihető, van piszkálója; egyébiránt meg találja az eb, az mit keres hitvány [TML III, 630 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] ✱ *~ja zsák a foltját. 1710 k.:* a rác egészen a Rabutin geniusához alkalmaztatott nemzetség. Zsák megtalálja foltját [BÖn. 966].

5. vhol/vkinél kézhez kap vmit; a primi/căpăta ceva într-un anumit loc/la cineva; etw. irgendwo/bei jm zur Hand nehmen/empfangen. *1567:* w felseghe kegyelmethekteol Jo Newen Veotthe az Malosath ... Myndyarasth az palachk tokokath megh nem keldhetem de Myhelen w felseghe wyzza ther feyer warra azonnal megh wresethem es Thy kegyelmethok En nalam talally megh [BesztLt 91 Pokay Jakabh Thymar Gergel beszt-i bíróhoz]. *1589 k.:* Magyari tamas monda Az Azzonnak hogy ha Engom hattak tutornak, Azt keuantom hogy megh lassuk meny Az penz azt Akarom hogy Az en tutorsagom alath pechiet alat legien. ha eo megh giogiul ne vegyen en teollem zamoth talallya vgy megh Az mynth volth [Szu; UszT]. *1602:* Kadar Georgine Cathalin azzony semmit az lada megh nitas feleol Nem thud vallany hanem mikor Gradich Georgy az harczhelyreol megh Jeoue meneh oda hozza kerdezkedny Vram feleol, Azonban Jeoue oda Sala Jstvaneis eoys mingyarast kerde Fabianhazinet kire vgy monda Gradich hogy le vagtak arra vgy kezde sapolodnj Salane mondwan, hatalmas Jsten howa tegjem eggyetmassat, S' vgy monda Gradich hogy az varosban vid be valamely Jambor hazahoz es ha Attiafiay leznek, az eggyetmassa megh marad hizem megh talalyak nallad [Kv; TJk VI/1. 599]. *1633:* az leczeketis megh vőttem vala, de azt mo(n)da hogi had legje(n) most ninczjen szűksege rea, megh tanallia en nallam [Mv; MvLt 290. 117b]. *1765:* az utrumokat nem accludálta a nemes Tábla, maga Commissionalis leveliben, hanem utasitott arra, hogy ... Sárdi Daniel uramnal meg tanállyuk és onnan vegyük kezűnkhez, és azon Utrumok szérént peragállyuk a demandáltatott Investigatiot [Borosbocsárd AF; Eszt-Mk Vall. 241].

6. (kéréssel/panasszal) megkeres vkit, folyamodik vkihez; a se adresa cuiva (cu o rugăminte); (mit Bitte/Klage) bei jm ansuchen. *1569:* Az wthan esmet mynket talala megh az Keower Boldisarne Ersebet Azzon ... hogy oda Besseneore mennenk [Besenyő Hsz; HSzjP] | valamybe Meg talaltatok mindenkor keduetek zerint ualo valazotok volt [In Arce Hwniad; BesztLt 5 Christophorus Hagimas de Beregzo Gr. Daum beszt-i bíróhoz]. *1575:* Azon keryk eo k. Byro vramat Mind az Thanachbely vraimal egetembe ... hogi legien zorgalmatos gongiok az varosnak Jowara, oltalmazak Mindenkepen az varosnak zabadsagat, Eo K. Byro vra(m) az feyedelmet Talalya meg valahany Magawal ... keoněregien az feyedelemnek, hogy eo N. Neh haboricha meg az varosnak Regy zabadsagat [Kv; TanJk V/3. 120a]. *1593:* Talaltam megh kapittan wramot keoniergeseom alttal Hon nem letteomben walo hazamon es hazam nepen eseot Dogaym feleol meolyet Eo wrasaga haggya teorwenjre [Szu; UszT]. *1597:* az Nagy mezeyek talaltak wolna megh az Vrat Radak Lazloth keonyorgissek altal, hogy marhayoknak zabad lenne ezen peres feoldnek hatharan az uyzre ala menny [Alparét SzD; Ks]. *1603:* Engem meg kellet wolna felöle talalnod ha adossok löttwnk wolna, becziwst kellet wolna kerned es beczw zerint meg Elegitötelek uolna rezem zerínt [UszT 17/68]. *1621/1681:* Itt Hunyadi varosomb(an) lako Nán Mihaly tanala megh engemet könyőrgessével, jelentven hogy a Törők földről ide Hunyadra ... jűven itt Hunyadon az Lakatos Balás puszta haz heljet ... hogy hazat eppícsen rajta, megh engette(m) [Vh; VhU 224 I. Bethlen István okl.]. *1636:* Ngodot kelletett megtalálnom, mivel nagy igasságomot semmivé akarnák tenni [Ditró Cs; LLt Balykó Balázs kérése a fej-hez]. *1641:* Talala megh az sz.szeket Bako Anna neuő Szekj Azzoni ember ... Absolutiot kiua(n)van ... ez eleőt nehanj eztendovel tőlle el futot Uratol Kerekes Janostul [SzJk 54]. *1836:* Meg-tanáltam a' Tekintetes Tisztséget, a' Kepe bé Szolgáltatása, 's a' Szülők reá Szorittása iránt, hogy Gyermekeiket oskolába járttassák [Vaja MT; HbEk].

Szk: *hivatalosan ~. 1813:* a Mlgs Urat hivataloson meg találni el nem mulatom [Mv; Ks 68. 48. 32]. *1847:* Tövissi Gergely a zalatnai királyi uradalmi igazgatóságot hivatalosan megtanálta a következendőkben [VKp 180] ✱ *személyesen/személy szerint ~. 1589:* Geztragy Annazontys vayda Jstuannek zemely zere(n)t talallyak meg felölle [Szamosfva K; JHbK LVII. 40]. *1802:* Ezen az Exponens praejudiciumára abalienált össi Joszágok aránt egesz betsülettel Levele által de szemelyesen-is meg-tanálta, és meg-instálta Nagyságodat, de idegenségit tapasztalta [Torda; JHb XIII/9] ✱ *törvénnyel ~. 1556:* azerth in (!) petrouit (!) vram ew nagsagays paranchol k hog meg agya, ha kinek mi dolga lezen hozaia meg talal minket therueniel [Folt H; BesztLt 8 Hamway gewrgy es erdeli kathalin a beszt-i bíróhoz] ✱ *vkit bírója előtt ~. 1573:* Palfy Gaspar Apahidy, Azt vallia hogy ... az ember Emlekezy (!) valamy adossag feleol Mond Mate hogi ha en Ados vagiok Megh talas Byrom eleot [Kv; TJk III/3. 88].

7. felkeres vkit vmiért; a căuta/vizita pe cineva; jn für etw. aufsuchen. *1567:* mynekokayert hogy az .k. zolgaya, ki zowawal gyakran Talalt meg Engemett, azert en az .k. barattsagat nagyobanys, En meg Bwchyolóttem, es megys, bwcywlom [Kővár Szt; BesztLt 52 Horvatt Janos kówary kappita(n) a beszt-i bíróhoz]. *1588:* Ha kd valamj vetemenj magal beóueolködik: es kdet emberim megi talaljak, kd ne hadgion bennvnkettis annelkvl [KvLt Diversa 21/47]. *1593:* Theleki Leorincz vallia ... Az meli tizenket zaz forintia az Attiamnak en nallam volt, Theleki Istuan egikor talala meg engemet feleolle, hogi eo kezebe aggiam, mert Attiam neki Atta ... meg talalam Attiamat feleolle, es ... monda nekem ... az hat zaz f(ori)ntiat ad oda nekj, Az hata maraggion neked [Kv; TJk V/1. 308]. *1600:* Kegmeteket vram ebbol kelletek megh talalnunk, lattiuk kegmeteknek sok gongyait, reank walo sok gondwiselesith, kiert Jste(n) lassa sok iawaiwal kegmedet [UszT 15/252]. *1635/1650:* valamely Eottues Legeny, Jdegen Orszagbol vagy Varosbol Jeone ide Coloswarra, Es it akarna

miuelnj. Az Eottues Legenyel Elötteok jaroit, es Gondviseleoit, az kik Gazdaknakis mondatnak, Azokat talallyak megh, es azok altal keressenek miuet az Mesterhez [Kv; ÖCJk]. *1647/1667:* Találá meg Szakács Miklós vram ... Kendi János vramat, és kéré azon ő kgjelmét ... viselné gondgyát pereiben ő kgjme [Kelementelke MT; Ks NN. 25]. *1737:* En ugyan Nagysägod Szavaval megy talaltam ő kegyelmet ő kegyelmeis jo Szivel Acceptala. Jgireis mindenekben jo Akaratjat ... hogy Jo Szivel Szolgal Nagysägodnak [Somlyó Cs; ApLt 2 Léstyán János Apor Péterméhez].

Szk: *írása által ~. 1657:* Nagy biztomban kelleték Kegyelmedet írásom által meg találnom, mivel búsulással nagygyal vagyok, hogy uram ő kegyelme felől semmi bizonyost nem hallhatok [TML I, 59 Wesselényi Kata Teleki Mihályhoz]. *1713:* irasom által találtam meg kglmd(e)t: hogy az kglmdnel levő adosságomrol tegyen contentumat ... de mind eddigis Semmi sem telék benne [JHb II. 2 gr. Mikes Mihályné Bethlen Druzsina gr. Csáky Istvánhoz] ✱ *(misszilis) levele által ~. 1599:* Ezert kelletek kgmedett leuelem altal megh talalnom, vgy ertem hogy ott Huzt tartomaniaban Vysken igen zepen chyenalt leneket arulnak, kyre im enis Harom forintott kvldeottem Egy zabadosomtoll [OL Múzeumi anyag Fasc. 216. 71 No. 92 özv. Wesselényi Ferencné Zarkandi Anna Kereki János huszti várkapitányhoz]. *1655:* (Elhagyott férje) Azolta soha meg nem kereste, noha tutta hol lakik. sőt az Aszszony egy nehanyszor talalta meg levele altal, kinalvan magat az melleje allasra [SzJk 78]. *1802:* Trauzner János Vram ... azután ... Missilis Levelei által is meg találta ö Exlját[a] [Torda; DobLev. IV/857. — [a]Gr. Kemény Farkast].

8. (örökséget/vagyontárgyat jogtalanul) vki kezén/birtokában lel/talál; a găsi (un bun moştenit/un obiect fără nici o justificare) în posesiunea cuiva; (Erbe/Vermögensgegenstand unrechtmäßig) bei jm/in js Besitz auffinden. *1589 k.:* az oztozaskor iutott uala en neke(m) egy eóregh hozzú zarú fúro mellyet az J hazanal megh talalek, es tudomant teók az volna az en marham [UszT 13/51]. *1591:* Ez megh newezett eoreoksegheket az Alpereseknel talalta(m) megh kiket megh kewanok twlleok [i. h.]. *1600:* ha tagadnanak bochasson ki az Zek kett eskwttet, mostis sokat az en hazbeli marhamba nalok es hazoknal megh talalok | Talaltűk megh Nalad egy hazűnk ereksegűnkett mind(en) hoza tartozandowal az kj eosteol maratt meg kewanywk teoled mert minkett illeth mj werek wagyunk hoza megh mongywk Gienelogiankott [i. h. 15/31, 15/55]. *1604:* Talaltam meg az eöreöksegeth es hazat az J. kezenel, kiben eo nekj semmj verseget Jlledeketh nem tudom, hanem Idegen benne de en Jllyen ver vagjok az mint felljebb meg Jrattam hozza per hoc meg keuanom az hazat eöreöksegeth [i. h. 15/5]. *1606:* talaltam meg az Alperesnel egy Eosteol marat feoldemet ... Zent kyraly hatarban [i. h. 20/35]. *1610:* talalta(m) megh valamy szena fwuemet eóreóksegemet ez al peresek kezeknel ... kit en az myhali vayda be Jeóueseigh bekesegesen birta(m) ... en teöllem Hatalmaswl teórueni nelkwl keölt ki [i. h. 4/3c]. *1625:* Azert hitam tôruenyhez az Jt kegielmettèk eleyben hogi talaltam meg egi öosteöl marat eőrökseget az J. keszenn [i. h. 13a].

9. (örökséghez idővel) hozzájut; a intra în posesiunea (unei moşteniri); (mit der Zeit zum Erbe) kommen. *1591:* az kezesek az feöldet ennekem kezemben adak, en penig azt az vegre czielekeöttem, hogj mikor az arua feöl neö, az eöreökseget vgy mint oltalomnal en nalam talallja meg, Nem akarom az verteöl el Jdegenittenj az okon kerteltem wolt be ezen felljel meg Jrt eöreöksegetth [UszT]. *1623:* az Annja holta vta(n) Jouajbol, kit mj illet akkor meg talalljak [Kv; RDL I. 12 Joh. Eppel kezével].

10. fel/ráismer; a recunoaşte/găsi; erkennen. *1568:* azt monta neky hogy ha az fołdet meg ne(m) talalnad, erręl meg talalod hogy vicey Janossal Egy borozdan vagyon [Kv; TJk III/1. 211].

11. rajtakap vkit vmin; a surprinde pe cineva asupra faptului; jn bei einer Sache ertappen. *1826:* valakit ezentúl a szentgyörgyi praevaricátorok közül nevezett cserecerdeinkben megtalálunk praevaricálni, azt marhástól, szekerestől béhajtván ... a praevaricatort Decretum Tripartitum 3-dik része 3-dik titulussa szerént ... fogja communitásunk bírságolni [Árkos Hsz; RSzF 117]. *1827:* csíkjenőfalvi huszár Antal József őkegyelme a szolgáját, huszár Ágoston Tamás iffiú legény őkegyelmét megtanálta, hogy a csűriből tiszta búzát orozolván, és ötet vallatni kezdette, hogy annál többet lopott-e és vitt-e valamerre [Jenőfva Cs; i. h. 265].

12. (állatot) tilalmasban talál; a găsi în opritură (un animal); (Tier) im Gehege finden. *1846:* meghatározta a közönség: hogy ha valamely történetes marhát a bíró a búzatarlóban megtanál, tösténi minden marhát 30 krajcárokig megbüntethet, aki pedig szánszándékos, egy ezüst forintig [Zalán Hsz; i. h. 177].

13. fenyegetésképpen; ca o ameninţare; als Drohung: felkutat/utolér vkit vmiért; a pune mina pe cineva; jn wegen etw. ausforschen/erreichen. *1570:* Kosa Myhal vallya, hogy Eotthues Adoryanne Illen zowal zytta Nagy Symont, Te egy golwas, chigan, kwrwas Bestye kwrwa fya vagy, Nagy Simon egiebet Nem zolt neky, hane(m) hogy ezt Montha, zyd (!) chyak meg tálalak megh erte [Kv; TJk III/2. 167].

14. eltalál vkit/vmit; a nimeri pe cineva/ceva; treffen. *1590:* Latam hogy az kereszthez leowe s megis talala vgia(n) megh lodwla az kerezt [Szu; UszT Imrehy Miklosne Anna vall.]. *1603:* Varga Balin ... vallia az Nemet ... el futamodik, egy bottal vtanna hagytanak s rayta esek a' Nemeten eois fel ragada a' botot s megent ezekre vizza hagyta, s megis talala valamellyket [Kv; TJk VI/1. 707].

Szk: *mellen ~. 1633:* Somliai Gaspar Vram loua hatan ùluen be rugoszkodek az uduarra, Tordai Peter all uala az Tornaczban, hozza haita Somliai Gaspar az Cziakannal megis talala melle(n) [Kv; RLt 1 Nagi Ianos alias Varga (26) vall.].

15. kb. visszaszerez; a redobîndi; zurückerwerben. *1558 k.:* Ez dolog chodalatos hogy az ember Nem vezy ezeben az Isten dolgat, es bölchesseget, kyt ember Nem tud Meg böchwlny azt vgy tarcha Mint Isten adomanyat, hogy Ne tekozolya azt, Mert ha azt echer eluezted, tőbe Meg nem talalod [Nsz; MKsz 1896. 297].

16. kiderít; a descoperi; klarlegen, ermitteln. *1573:* Horga peter kenez ... Demeter kenez feleol Azt vallia, twgia azt hogi mykor kenez volt Az falw adayat fely zette es kewesbet rot fely az Rowasra, Azvtan az falw zamwetes zerent meg talalta hogi Nem Igazan chelekedet [Kv; TJk III/3. 215].

17. megállapít; a constata; feststellen. *1553:* Az Myt Az Negy Ember Terwn szerent Megy Thalalna Mynd az ket fel Megy Maragyon Rayta [Solyomkő K; KCs].

18. végére jut vminek; a pune capăt unui lucru; einer Sache ans Ende kommen. *1573:* Zabo Zanislo ... vallia ...

hogi Istwan deak Bezelly volt ... hogi kozma gergelne engem Igen zidogatot volna, azert hogi valamyt zoltam volna Rea, De had keresse chiak talam Megh talalia az myt kewan [Kv; TJk III/3. 96].

19. *ts gúny* eltalálja; a o nimeri; erraten, treffen. *1668:* Édes Bátyám uram, igazán megtalálta volt uram ő kegyelme, kit küldjen Can(d)iában; nem hijában semmit végben nem vittek [TML IV, 331 Bornemisza Anna fejedelemasszony Teleki Mihályhoz]. *1752:* nékem parancsolatom vagyon valami bort a Mlgs Ur Pinczéjiből, Mocsra szálitanom, meg találta ideit a bor vecturázás(na)k Ur(am) éppen Canicula kezdetin kell oly hoszszu utra bort vitetni [O.csesztve AF; Ks 83 St. Weegh de Kobor lev.].

◇ **Sz.** *1619:* Most az magyar követtel valamennyi magyar vagyon, sőt ... német főemberek és úrfiak, mind kimennek Talám Felségednek jó volna útokra vigyáztatni et compellerent intrare az hajdú uraim, azkik megszakasztanák álmokat miatta, megtalálnák az fakengyel árát [BTN[2] 335].

megtalálandó fel/megkeresendő; de găsit; zu findend/suchend. *1850:* Köz-zsinatunk ezen határozásának közönségesítésére nézve, a nagy Méltsag(ú) kormányzó eő Excellentiája meg találandó lészen [Nagykapus K; RAk 3 hiv. leirat].

megtalálás 1. (elveszett/lopott állat/dolog) meglelése; găsire (a unui animal/lucru pierdut/furat); (verlorenes/gestohlenes Tier/Ding) Auffindung. *1730:* Mihály Deák Uramtól sem hallottam az Taligája meg találását [Altorja Hsz; Borb. I Mihálcz Balás (27) ns vall.]. *1759:* Gyarmati Jánosné constal hogy bűvös bájosokhoz fojamodott holmi elkárosodott portékáinak meg találások végett [Szacsva Hsz; HSzjP]. *1764:* az sertésnek ez szerént lett meg találása és bizonyos ember kezénél lett el hagyása után ... Tordára jöttenek volna az barom vásárra [Torda; TJkT V. 305].

2. (hivatalos) megkeresés; sesizare; (amtliche) Ersuchung. *1592:* Megh ertettwk ... az sinatnak legatusitol, az sinatnak hozzank valo Izenetit legatioiat, Egez varosul bechwllettel vezwnk (!) az Sinatnak megh talalasat, az eo vegezesek feleol [Kv; TanJk I/1. 195]. *1596:* Ez drabantj eóreksegh ez eleóttis megh mondotta(m) az Alard Mateh megh talalasara hogy eggiknek sem hagiom, oka, merth az drabantoknak priúilegyúmok uagio(n) hogy az drabanti eóreksegh drabanthra ne(m) egieb emberre zallyon [UszT 11/79]. *1671:* Nemzetes Borsai Nagy Thamás Atyánkfia Suplicatiojában jelenti, hogy két faluját Fejérvármegyébe(n), ugy mint Wladházát és Nyirmezőt akkor[a] Fiscalisoknak connumeralták volna ... Azonban az Lengyel Országi siralmas hadi expeditio intervenialván maga is pogány Rabságába esvén, oda sok esztendőt töltött egyéb javaival levelei-is el-vesztenek, mélto tekéntetünk lévén azért ez iránt valo meg-találására, az Nagod kegyelmes consensusa-is accedalván azon specificalt két falut ... felszabadittyuk [CC 73–4. — [a]I. Rákóczi György idejében]. — L. még SzO VI, 199.

3. kérelem (levél); cerere, petiţie, jalbă; Bittschrift. *1662:* (Gr. Homonnai Jánosné) valóban üldözte volna Ungvárbul a fejedelemhez hajlott evangélicus nemességet mint ezt a fejedelem a bántattak és sérelmesek megtanálásábul is kedvetlenül ért vala [SKr 233]. *1672/1681:* Szallaspataki Nagy al(ia)s Szabo Mihaly nevő Iffiu Legény alazatos meg talalasabul ertyük, hogy Haczok Varossaban lévén egy Taxas őrőksége ... Zolyomi Miklos minden adozas es dezma adas alol eximalta Volna, kőnyőrőgvén alazatosan, hogy mi ís Fejedelmi kegyelmességűnkből azon őrőkséget eximalnok [VhU 355 fej.]. *1843:* Zalatnai királyi uradalombéli igazgató, Nemegyei Miklós János úrnak záratékaival együtt idefogott megtanálását ... azon hivatalos megtanálással küldöm által visszavárás mellett a tekintetes Helyettes-Alispán Úrnak, hogy mentől előbb a helyszínére szálljon ki [VKp 66–7].

4. (hivatalos) felkérés; solicitare; (amtliche) Aufforderung. *1854:* megtalálására albisi Ns Barthos Ignátz Urnak megjelentünk azon okból: hogy az al Csernátoni Kis határban Aranyos hegy nevü lábban az ezen két Föld ès ennek szomszédjai közti határ egyenetlenségben lévő szántóik közt a' megzavarodott barázdát járnók és egyenlítenők ki [Hsz; BLev.].

5. kiderítés/nyomozás; clarificare; Aufklärung, Ausforschung. *1736:* Azért ezen specificatiom alkalmatosságával gyertyát gyujtottam az igaz Júsnak meg találására verséges successionak meg találásán [Kv; JHbK LVII/28].

megtalálhat 1. (elveszett/lopott holmit) meglelhet; a putea găsi (un lucru pierdut/furat); (verlorenes/gestohlenes Ding) auffinden können. *1573:* Cristina Hening Martonne ... vallia ... mykor Beteg volna Nagi Martonne Azkor ott forgodot keornywle Egikort ely vez az lictarium, hogi keressyk volt es meg Nem Talalhattak, Miert hogi Felman Benedekneis oda Jar volt az beteghez Rea leszen gyanwsagok felěle hogi meg Ieo esmet oda rea fogiak Ne(m) Tagadia meg hogi eo vitte ely, De megh hozna esmet [Kv; TJk III/3. 212]. *1585:* Catalin Ianos Deakne vallia, valtigh bezellette Razma(n) Pal hogy el vezet a' heolgy, Az Vta(n) esmeg meg zolita Mondwa(n): Meg talaltam a' heolgyet, Perbe vagiok Ambrus Deakal, de Ahol eggiket meg lelem, Az masikat (is) ... ot keresem, vegere megiek ahol meg talalhato(m) [Kv; TJk IV/1. 460].

2. rátalálhat vkire, nyomára bukkanhat vkinek; a putea da de/peste cineva; jn auffinden/jm auf die Spur kommen können. *1573:* Kolosy peter azt vallia, hogy Nem talalhatta meg az Molnart sohwl [Kv; TJk III/3. 273]. *1585:* Anna Czementes Ianosne zolgaloia vallia Oda hozza Mene Az Inashoz Balassy Gergelne Es Nagy sokat bezelle velle, vegre el Mene az Azzony teollewnk Legh ottan tekintem áz Inast hát hire sinch el menth valahoűa, soha nem talalhatok megh [Kv; TJk IV/1. 423]. *1622:* Instala eo Keglme azon, hogy valahul megh talalhatni, az megh neuezett Andras Molnart, es Szaz Janost, mindenwt megh tartoztatuan teoruenire, igaz teorueni szerent dolgokat elis Jgazithatna, es melto exequutiotis tetethetne [Gyf; RDL I. 14]. *1786:* Házomhoz szalada az Fogados Pap Todor, és ottan el butt, és Tot Istvánék keresték az utánnis hogj meg verjék, de akkor meg nem találhatván meg nem verhették [Hidvég MT; GyL. Frunza Demeter (49) vall.]. *1819:* a Nemesség az egesz vidékben kereste a Statutorokot a Contradictio párjáért, de soholt sem talalhatták meg [Berkeszpataka Szt; Ks 67. 47. 28].

3. (házánál) ott találhat/elérhet vkit; a putea găsi (acasă) pe cineva; jn (zu Hause) dort finden/erreichen können. *1813:* Doctor Zoványi Urnak a Sertest el küldőttem, de magát telyességgel meg nem tanálhatom [Perecsen Sz; Szentk. Botos Péter gr. Korda Annához]. *1833:* elmentem Elsőbbenis Nemes Pétki Sámuel Uramhoz akittis othon

meg nem találhatván meg találtam, a Sinfalvi Aranyosi Malom Gattyán alva — nézvénn a Gátonn lemenö tutajosakat [Asz; Borb. I Fogarasi Huszti István ns, falu hites jegyzője kezével].

4. fellelhet/előkeríthet vmit; a putea găsi ceva; etw. auffinden/auftreiben können. *1563/1569:* Potyncza Azzon az mely lewellel Byrta az Jozagotth ha Zent gyorgy napigh megy talalya, tahat my ... wyzza tartozwnk adny Potyncz azzonnak ... de ha addeglan megj nem talalhattya Annak wttanna Erőttelen legen ha megy thalalnayais w kegelme [Mészkő TA; Told. 27]. *1686:* (A leveleket) most hertelen megh nem talalhattam [O.újfalu F; DLev. 1. VI B. 2].

5. nyomára bukkanhat vminek; a putea da de/peste ceva; einer Sache auf die Spur kommen können. *1618:* Azt az Kamuti uram ulufejét[a] immár sokszor kerestettem én magam a császár tefterébe[b] és nem találhatták meg, hanem én ezután is kerestetem, s ha ott leszen, kiveszem magam, s megküldöm Erdélybe is neki [BTN[2] 98. — [a]Járandóság. [b]Számadáskönyv].

6. (kéréssel/panasszal) megkereshet vkit; a putea înainta (o petiţie); (mit Bitte/Klage) bei jm ansuchen können. *1605:* Ha hol meghis Towab kenzergettettnenek ki eleőtt semmi Vthon el nem mehettnenek, tehatt Appellallianak Boczkay Vramra eő N. hogy azokrol talalhassak megh eő Nagatt, es Interim Assecuratiott venni Generalis Vramtol hogy az Varosnak se egykeppen se mas keppe(n) Nem lezen addigh semmi bantassa [Kv; TanJk I/1. 513 ogy-i követut.]. *1820:* Instaljuk alázatoson a' Tkts Nms Tisztséget, méltoztassék ezen Rendelése telyesittetését addig föggöben tartani mig ezen Sérelmünk, és meg károsíttatásunk iránt a T. K. F. I. Tanátsot különös könyörgö Levelünkel meg találhatnok [M.zsombor K; Somb. II Sombori Ferenc kezével].

megtalálhatás meglelhetés; posibilitatea de a găsi; Auffindbarkeit. *1814:* történt azután, hogy a' Papnak a' Pénze el veszett — meljnek meg tanálhatása véget Máyer Jount vagy Ruszt ... el küldötte Babonás Aszszonyhoz [Banyica K; BfR 117/1].

megtalálkozás felkérés/szólítás; somaţie; Aufforderung. *1843:* Intze Susán(n)a Ur aszony minket lett meg tanálkozása következésében el mentünk a' Szakáts András eö Kigyelme mostani lako Házához [Felfalu MT; DE 2].

megtalált 1. meglelt; care a fost găsit; gefunden. *1666:* Megh olvasván az Máttyás Thamás házánál megh talált Arannyakot az kik el vesztek volt az Nemzetes Damokos Péter Uram Sanczábol Moldovában, mellyeket Máttyás Tamás házánál el dugtanak volt [Kökös Hsz; HSzjP]. *1730:* a' mint nekem az Aszszony a' fülbe valo függön describalta, ollyan vólt az a meg talált kereszt éppen [Torda; MvRKLev.]. *1806:* 'A Szalma Jukba meg tanált Szalonna s Apros Aprolék háromnak a része volt [KLev.] | a pásztor Szölts György a megtalált bivalt felhozván Ágostonfalvára ... a parochiális paphoz békötötte [F.rákos U; RSzF 220]. *1843:* az el lopott fátt falu szerében kerestűk és meg ís találtuk ... és mínd két helyen Meg talált fákat Törvényesen le is Tartoztatok [Selye MT; DE 4].

2. (tilalmasban) rajtakapott; care a fost surprins asupra faptului (în opritură); (im Gehege) ertappt/wischt. *1847:* Továbbá ha azután, hogy Varga Katalin az embereknek felszabadíttotta, hogy az uradalom tiltott erdeiből szabadon fát vágjanak, valamelyik gornyik az erdőben megtalált embernek fejszéjét elvette, s azt Varga Katalin megtudta, többedmagával a gornyik házára ment, a fejszét visszavette, és annak, akitől elvétetett, visszaadta [VKp 289–90].

megtaláltat 1. (kéréssel/panasszal) megkerestet vkit; a dispune să fie vizitat cineva (cu o rugăminte/jalbă); jn (mit Bitte/Klage) ersuchen lassen. *1568:* a német császár az ő követi által a királytól frigyet kivána; azonképpen az új császárt is megtaláltatá és onnat is frigyet kiván [ETA I, 25 BS]. *1574:* Meg Ertettek eo K. varoswl Byro vramnak az postak myat valo Nywghatatlansagat ... kyert ... Talaltatnak meg az feyedelmet, hogi ha eo N. Io akaratia volna ... hogi Eyely Ideoben Neh kellenek nekyk kapwt Bochatnj [Kv; TanJk V/3. 103b]. *1597:* Az ket Ryztis az Alparetiakat talaltatta wolth megh Radak Vram, Twdni illyk Kendy Antalne Ryzyról es Alard Myklossne Ryzyrol valokat azokys megg engettek hogy azon az darab erdón marhaiok eleo Jarhasson az Nagymezeyeknek [Alparét SzD; Ks]. *1638:* monda Notarius Uram ismet hogj azis fel bomlot az elseö kötes, mert az uta(n) ismet megh talaltatat ... felöle rea igerted magadat hogi el uarod Hushagjo keddigh [Mv; MvLt 291. 141a]. *1666:* Kővari Janos az Teörvennek itiletit igy èrtve(n) talàltata megh Vas Janos Vramat eo kgmet mi altalu(n)k hogj eö kgme ne exigáltassa rajta az megh irt poenat [O.vásárhely SzD; WassLt Gazdagh Sándor ns vall.]. *1671:* Az Udvari Tisztek penig, ha nem akarnák törvény szerént el-igazitani, és executiot-is tétetni, ad instantiam querulantium a' mi Kegyelmes Urunkat meg-találtatván, a' panaszló fél méltoztassék kegyelmessen demandalni az el-igazitás felöl [CC 66].

2. házassági kéréssel felkerestet; a trimite peţitorii la o fată; mit Heiratsantrag aufsuchen lassen. *1657:* Engemet Pusztai Mihaly haro(m) uttal talaltatot meg, de magamat nem igertem neki, s nem kötelesztem, hanem negyed uttal az Tisztartoval Török Mihalyval es többekkel Novajba menvén eròvel akaratom ellen vöttenek es hajtottanak rea, s' igy kötelesztem magamot, de azon nap meg banvan a dolgot harmad nappal az utan viszsza küldöttem az jegy gyűrűt [SzJk 81].

megtaláltatás 1. megtalálás, nyomra bukkanás; găsire; Auffindung. *1736:* (A béres) meg találtatása' esetében elfogatván, mint kivilágosodott gyilkos szoros őrizet alatt kisértessen a' Tordai Praetoriumhoz [DLt 505 kv-i nyomt. kl].

2. (hivatalos) felkérés; solicitare (oficială); (amtliche) Aufforderung. *1839:* íllyetén Meg tanáltatásunknak, 's ettzersmind törvényesenis lett ki botsáttatásunknak következésében el mentűnk Sz. Benedekre[a] [DobLev. V/1223. 1. — [a]AF]. *1844:* ilyetén kineveztetésűnk, és meg találtatásunk következtében ... ki szálván Méltóságos Grof Wass Ádám Ur Szent Egyedi[a] Joszágába ... munkálkodásaink folytattuk e kovetkezendőkben [WassLt. — [a]SzD] | Törvényes ki rendeltetésünk mellet ... Medeseri Tkts Ferentzi Lajos Ur által lett megtaláltatásunkra meg jelentünk ... Gagyba az ... elönkbe ideztetett egy nehány Tanuknak Hitek után téendo Vallás tételeiknek Törvényes bé vételire [Gagy U; Pf].

3. megkeresés; căutare; Aufsuchen. *1662:* Palatinusnak megtaláltatása [SKr 477 Tartalomjelző fejezetcímből].

megtaláltathat előkeríttethet; a putea găsi cu ajutorul cuiva; aufbringen/finden lassen können. *1585:* azon lezwnk, hogy a mit a marhaban es penzben megh talaltathatunk, awal megh eryok eöketh [Gyf; BáthoryErdLev. 256].

megtaláltathatik 1. előkerülhet; a se putea găsi; sich finden können. *1585:* Herczegh Caspar vram feo Biro lewen Jgenbeól[a] vgiminth Negy vedres Altalagban zan zandekkal Felekre hozta, ki korchomarlasnak okaert az idegen Borth ... Ez bewntetes kyweolis Regy zokas zerent az Atalagochkanak feneket ky wagattak volna es a' bort a feoldel emesztettek volna megh, hogy ha Herczegh Caspar eszeben wewen az vetket a' tilalmas helyreol el nem vitette volna, es feleken meg talaltathatot volna [Kv; TanJk I/1. 7–8. — [a]M.igen AF].

2. vki vhol feltaláltathatik; a putea fi găsit cineva într-un anumit loc; jd irgendwo aufgefunden werden können. *1823:* a helységbéli Lakosoknak nagyobb része tutajosságra menvén, meg nem találtathattak [Udvarfva MT; Told. 42].

3. vkinél vmi kézhez vétethetik; a putea fi primit ceva de la cineva; etw. bei jm zur Hand genommen werden können. *1790:* tudja azt a' Nemes Captalan, hogj énnálam jo Securitasban vagjon a' residua deputalando Summa és akár mikor is meg találtathatik [Radnót KK; DobLev. III/678 Csato Mihály lev.].

megtaláltatik 1. (elveszett/lopott állat/dolog) elő/megkerül; a se găsi (un animal/lucru pierdut/furat); (verlorenes/gestohlenes Tier/Ding) aufgefunden werden. *1721:* Járai Gábor nevű Gyulai Ember ... jűve mi előnkb(e) ... heted magával, hogj el veszet Lovát vissza eskűdgje, mely ló tanáltatott meg egy Feleki Czigánynál [Kv; TJk XV/3. 43]. *1768:* azon Viradora egy Sák Szép tiszta Buza el veszet ... s Pêtrucza Ignátnál ... tanáltatott meg, a Pajta melet [Rogna SzD; Ks 25. III. 68]. *1776:* Kimpián Vaszilia nevű Vinczellérje ... 20 szál Gőmbőlyég szőlő karot Lapott, mellyek ... midőn meg kerestűk volna, világoson megis tonáltottak [A.kápolna KK; BK. Dikuj Szávu (30) jb zsitár vall.]. *1794:* Azon lopva levágott fának ... vége vagy tőve hol és név szerint ki Csűriben, és mitsoda takarék alatt tanáltatott meg [Marossztkirály MT; Berz. 6 s. 50/73]. *1804:* Ezen romlott háznak fáját a Grof Nemes Antal Ur tzigánya Mosikás Peti lopta el, mellyet abbol tudok hogy mikor a hütösség nyomozta motozta ... nála tanáltatot meg ezen háznak fája [Hidvég Hsz; Mk I. IV/22]. *1843:* nálla közelebről megint matoval találtatott meg Simonfi Lászloné pokrocca, lepedoji és párnája [Bágyon TA; KLev.].

Sz. *1737:* meg-kivánom, hogy az én káraim adjudicáltassan(a)k ... ama kőzmondás szerint, az hol az kantár meg-találtatik a ló is ott p(rae)tendáltatik [Dés; Jk 260a].

2. (szökevény) kézre kerül; a fi prins (un fugar); (Flüchtling) gefaßt werden. *1592:* Sigmond derek lewele ... Hogy Coloswaris ... effele latrokat a' kik az eo hatarokban latorsagot czielekednenek, bwntethessek ... Ameli varosba penigh megh talaltatik, tartozzek az a' varos megh bwntetni kenzani [Kv; DiósyInd. 33]. *1695:* En Tekei Tivadar ... ha ez magam fejem kötését valamelly részeb(en) fel bontanam mind szabad és szabadcságtalan hellyéken ... meg fogattatthassa(m) ... ha hol penig ollyan embernél talaltatnám meg a ki eze(n) Reversalisomra kézb(en) nem adna, tehat azis ... az én ez iránt való bűnőm(ne)k büntetésebennis részes legje(n) [Marossztkirály AF; WassLt Sz:Györgyi Mihally skolamester kezével]. *1807:* az ide rekesztett Személlyes Le-irásban kinevezett Gonosz tévők[a] el-szöktenek ... ha meg-tanáltatnak ... szokott Compassualis Levél mellett által-adván az illető Helysegekbe utasittsák [DLt 101/1808 nyomt. kl. — [a]Köv. a nevek fels.].

3. vki vhol eléretik; a fi găsit cineva pe undeva; jd irgendwo erreicht werden. *1603:* az mely feiedelemnek Zekel Moysesnek hittel voltúnk köttelessek, az hadnak meg veressetöl fogúa tizenharmad napig sem izenettel sem leúele altal meg ne(m) talaltatot, sót ellete felölis semmi remensegh ninczen [Kv; TanJk I/1. 452].

4. (otthonában) ott találtatik; a fi găsit (în locuinţa sa); (zu Hause/daheim) dort gefunden werden. *1830:* Csizmadia nemes Id. Kováts János Uram (67) a' maga lakoházánál meg találtatván, és hiteltetvén vall [Ne; DobLev. V/1169. 4a].

5. vmi vhol fellelhető; a putea fi găsit ceva într-un anumit loc; etw. irgendwo auffindbar sein. *1657:* maga kezével írott szép commendatoriát és assecuratoriát ada az fejedelem, melyet néhány ház jobbágyoknál feljebb böcsüllöttem, s megtanáltatik leveleim között [KemÖn. 194]. *1806:* Az Utolso Rublikábol ki láthatni meg nézetvén az első rublika béli száma elsőbben az Utenzilliak(na)k, mennyi Portékák tanáltattak meg most ez uttal [Szu; UszLt XII. 87]. *1813:* ezen most általam körűl járt, és el eskűtt fogás Erdős Fiatalos köz osztatlan hellyből fel fogattatott az Exps Groffné Ur Aszszony eő Nga[a] számára annak több lehet 12 esztendejénélis a régi fogásbeli jegyekis meg találtattak, és meg ujjittattak [F.berekszó Sz; BfR 12/9 Horváth Tamostyé (50) col. vall. — [a]Özv. gr. Tholdalagi Lászlóné gr. Korda Anna].

6. létezik/jelen van/megvan vhol/vmiben/vkiben; a exista în ceva/cineva; irgendwo/in irgendetwas/in irgend jd vorhanden sein. *1657:* felette sok megbántódott emberek vadnak, és sokakban megtanáltatik igaz volta amaz mondásnak: Impedit ira animum ne possit cernere verum [KemÖn. 171]. *1794:* vagjan a Nemes Társáságnak Constitutioja, a meljb(en) Semmi tekermenyes dolgak meg nem találtatnak [Aranyosrákos TA; Borb.]. *1807:* (A) Szigetet maga Iffiabb Rettegi Sigmond Ur fundálta, és maga plántálta mind azon élő fákat, a melyek azon Szigetben meg találtatnak [Borsa K; RLt O. 2].

7. (kéréssel/panasszal) megkerestetik vki; a fi înaintat cuiva (o petiţie); jd (mit Bitte/Klage) ersucht werden. *1647:* Az Gyirgyai Eőr állok allapattya feleöl találtattunk megh Vitezleö Ghurzo Istuan hivünk által [Fog.; LLt Fasc. 69]. *1674/1681:* Poinicza nevű el pusztult falunak meg szallitasanak modgyarul irot valasza Gr Ur(na)k ... Zolyomi Miklos Ur(am) ő kglme levele ... confirmaltatik, czak hogy ők is az mikor az Tisztektűl kivaltkepen valo szűkségnek idején valami segétsegh véget megh talaltatnak, magokat ne Vonogassak, hogy az altalis halaadatlanoknak ne talaltassak [VhU 481 Thököly Imre vál.]. *1677:* a' Fő és Vice arendatorok meg találtatván felöle, és a' dolog meg-világosodván, tartozzanak bé vétetni[a] a' rendelt napnak el-telése után-is [AC 73. — [a]Az árendát]. *1693:* Béldi Kelemen Uram az Eccla labas ház alat levő boltya és pinczeje iránt valo sok insolentiája et potentiaja felölis, hogy Gubernator Urunk ő Nga meg találtassék, és hogy tőrvénnycl igazittassék mélto dolog(na)k itiltetet [Kv; SRE

15]. *1850:* A' béadott panasz és látlelet megküldése mellett találtassék meg a' helybéli Kat. Tér parancsnokság, hogy ezen tény ki nyomozására Tanácsos Ferenczi Jósef aa mellé egy szűkséges Cs. Királlyi Katonai Egyént ki nevezni méltoztasson [Dés; DLt 1320 Veres Lajos h. fő Jegyző kezével].

8. vki rajtakapatik vmin; a fi surprins asupra faptului; jd bei etw. ertappt werden. *1559:* Az Mesarosok valamely Barmoth ah wagy yth az Coloswary fewldewn az wagy zokadalomba wezen (így!) azth zabad legyen yde az Coloswary hatharra haytany Ees yth megh hyzlalny deh yth wagassek az ollyan Barom Ha penigh walaky megh thalalthathnek hogy ez yllyen wewth Barmoth el adna, az ollyan ember huz forynthon Maradgyon [Kv; TanJk V/1. 58]. *1577:* valaztottak a ket vasar byrot Tellyes authoritast adnak eo kegmek, hogy a kik meg esnek az vegezes elle(n), es nylwan az vetekbe meg talaltathnak, Azokat az elobby vegezes zerent bwntessek meg [Kv; i. h. V/3. 149b]. *1605:* Az zantassal penig az özy vetesnek kartt ne tegyenek az fordülassal és rea valo menessel, Mert à ky effele kar tetelben meg talaltatik az kartt meg vezik raita: Annak felette tiz forintot is meg vezik raita [Kv; i. h. I/1. 502]. *1791:* birtanak egj darabotska jószágot Zállagára ... ez mint Zállagos jószág a Léány ággalis köz levén a Szabo Mihály Posteritasi ... az után ugj erdöltenek bé, de mint egj 20. esztendeje ki váltatván azon jószág az utánn egjgjik Léány ágis bé nem bir Sákodra, ha lopva mentenekis a Sákodiak meg Zállogolták; ha meg találtattak, és nem engedték bé birni továbba [Usz; Borb. II]. *1811:* az Arendás ... ā Midőn a Malomhoz meg kévántato Fákért, az Erdőre megyen tartozzék az Udvarnak, vagy Hajtásoknak hirt tenni, mert kűlőmben ha hir Nélkűl menni meg találtatik, mint Erdőbéli praevaricator ugy fog meg bűntettetni [Oroszfalu MT; Born. G. IX. 5]. *1840:* valaki megtanáltatik pipával vagy pedig szabadon égő gyertyával a lakszobán kívül, egy váltó Rft büntetődik meg [Jenőfva Cs; RSzF 289]. — L. még AC 98; RSzF 204.

megtalpal 1. lábbelit talpalással megjavít; a pingeli; besohlen. *1600:* Szemet Biro Gergely Czypeliwset hogy meg talpaltak attam teolle d 12 [Kv; Szám. 9/XII. 63 Igyártó Simon isp. m. kezével]. *1823:* A Csizmadiák dolgozzanak eszerént: Egy párt fordittolag megtalpalni 18 xr [HSzj *csizma-talpalás* al.].

2. szekérkereket/szánt új talppal lát el; a monta obezi unei roţi, a pune tălpi saniei; Wagenrad/Schlittenkufe neu beschienen. *1586:* Egj vj kerekert az varas kochiahoz ... —/40 Mas kereket meg talpalt az kerekes es harom kwllieot is Czinalt bele attam —/18 [Kv; Szám. 3/XXIV. 19]. *1594:* Chynalt ket Semelt egy hamfat esmeg Talpalt Meg egy kereket ... d 55 [Kv; i. h. 6/VII. 6]. *1851:* Négy szán, melyek mind meg voltak talpalva [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

3. szántalpat lánccal körülteker; a înfăşura un lanţ în jurul tălpii saniei; Schlittenkufe mit Kette umwickeln. *1771:* a midon Tekintetes Ladányi István Ur(amna)k fahozo kalakája volt az Medve István eö Kigyelme ökrö se meg sem szakadott se edgyikis le nem eset sem sántult, mivel ... azonnal ugy mentem én ki és ugy talpaltam meg ket lánczal az Medve Istvan Ur(am) szánát, és az hegyre 20 ökrőkőt fogtunk be s ugy vontatuki (!) egyik a masikat [Mezőmadaras MT; BK. Nagy Márton (42) ns vall.].

megtalpaltat lábbelit talpalással megjavíttat; a da la pingelit; besohlen lassen. *1597:* Lameknek az tw kegelmetek Alumnüssanak adtam hogy az Sarwiat megh Talpaltadta f —/08 [Kv; Szám. 7/XIV. 67 Th. Massas sp kezével].

megtámad 1. rátámad vkire; a ataca pe cineva, a se năpusti asupra cuiva; jn angreifen/fallen. *1696:* Kovács Jánosne ... ott mindgjárt megh támada s hazáigh mind veré válkőzbe[a] [Mikháza MT; Berz. 17. XII. — [a]A pásztort]. *1697:* Mezö sálib(an) az Bötlen urák részin lévö vajdát ... Gyulaj Lászlo ur(am) vajdája háza tajekán meg tamadván minden igaz ok nelkűl ki verte vagdalta és sebhette? [T; JHbB Fasc. II. Sub C vk]. *1698/1699:* eö klme jobbagyi tamottak megh jobbagyimot, az maga(m) földömre rea menvén verték taglattak [Cege SzD; WassLt Vas Dániel vall.]. *1722:* mingjárt meg tamodák ... és ugj verék Oltján Oprát halálra [Velkér K; Ks 7. XV. 6]. *1748:* Karátson elött valo hetfün ki támadta vagy verte meg papoltzrol jövö uttyában Bitai Mihállyt? [Zágon Hsz; HSzjP vk]. *1761:* hatalmasul szokták a' Strásaiak praedáltatni Marhájokkal hátárunkat, és ha bé akarjuk hajtani a kárbol, meg támodnak 's meg vernek [O.herepe AF; BK Herepei lev.]. *1771:* a tilalmas pásztor Nagy Janos beszéllette, egyszer a' Bika őtet meg is támadta ugyannyira hogy ha meg nem ütötte volna egyszer jol az Orrát le tapodta volna őtet [Mája MT; BetLt 7 Nagy Mihály (32) vall.]. *1774:* Kabos Sandor Uram az Udvaron meg támadat, s rutul meg Vert benünket [Bedecs/Mocs K; KS Conscr. Kopáts Gyorgye (40) jb vall.].

2. szóval (le)támad, szidalmaz; a brusca pe cineva; jn anfahren/anherrschen. *1761:* az Inctus meg támadott, tegetett, Fülesnek diffamált [Illyefva Hsz; HSzjP]. *1763:* öszve talalkozvan az edgjik I(nct)us feleségivel az utzan meg támodta, szidta, bestelenitette [Torda; TJkT V. 168]. *1783:* a Feleségitis a Falu uttzáján meg tamadván rut bestelen szokkal Annyát Lelkit szidta káromolta volna [Udvarfva MT; Told. 44/54]. *1841:* ki rohana onnan Buni János s Sármásinét meg támodván kezdette czigánynézni, kurvázni, s minden modon káromolta [Dés; DLt 109]. *1843:* Horváth Gáspár beszéllette, hogy vák Bottyánné őtet meg támodta, hogy én beszéllettem volna azt, hogy az Ura a székellyt meg ölve bé hozta [Bágyon TA; KLev. özv. Kis Mártonné (50) vall.].

Szk: *szóból/szóval ~.* *1786:* Veres Márton Uramot szobol melyik támatta meg, micsoda káromlásoknak nemeivel illette, Mitsoda motskos Szokkal ruházta, melyiknek a Sugarlásából [Torda; KW]. *1807:* Tartsafalvi Pálffi György Uramot ... ki támadta meg Szoval elsőben az után ki tépte meg a' haját s rongálta [Tarcsafva U; Pf].

3. (támadólag) felelősségre von; a trage la răspundere (intr-un mod violent); (angreifend) jn zur Verantwortung ziehen. *1750:* engemis meg támadott volt ettzer ... Kotsis Dani hogy tánczoltam ... Simon Boritzával [Kál MT; Berz. 12. 92. 61]. *1823–1830:* El is ment ... egyenesen Marosvásárhelyre, ott a szegény apámat Vajda Sámuel ereszében találván ... azt megtámadja, hogy miért adta el az ebháti jószágot [FogE 277]. *1847:* Bárb Kángyin erdőgornyik társom beszélette nékem, hogy őtet Varga Katalin megtámadta, hogy miért veszi el az emberektől a fejszéket, ha őket az erdőbe favágáson találja [VKp 263].

4. *perrel ~* perrel támad vki ellen; a ataca (pe cineva) pe cale juridică; jn durch Prozeß angreifen. *1863:* Ha valaki

őrökőseim kőzzűl ezen végrendeletemen meg nem nyugodna, kedves nőmet ... perrel megtámadná, az ólyan veszesse el tőrvényes részét, és csak kőtelességi részét kapja ki [Kv; Végr.].

5. (nőt) letámad; a acosta (o femeie); (über eine Frau) herfallen. *1823:* Csernátoni Sámuel Uram uton utfélen meg támadgya a Fejérnépeket, és a roszra kinszeritti [Radnótfája MT; TLt Praes ir. 65/1827-hez Szarák Parasztiva (30) vall.].

6. letorkol; a reduce pe cineva la tăcere; kurz abfertigen. *1823–1830:* holnap vagy holnapután esküdjünk össze. De itt az asszonyok megtámadtanak, hogy olyan hirtelen nem lehet, mert még a leányt készíteni kell [FogE 300].

megtámadandó vkire rátámadandó/rátámadni készülő; care urmează să fie atacat; angreifend. *1850:* meg támadandók [Dés; DLt 1320].

megtámadás 1. rátámadás; atacare (a unei persoane); Anfall. *1761:* az I. Asz(szony)t Czako Samuel Vram minden ok nélkűlt agredialta légyen maga udvarárol őszve szollalkozván eő kegyelmével, az uttzára egész meg támadásra kész szándékkal ment ki réája [Torda; TJkT V. 36]. *1783:* Constál ... gyilkos modon oroszban valo meg támadása [Mezőbánd MT; MbK]. *1806:* Megtámodásra vagy ellent állásra intézett készületet leg kissebbet sem tapasztaltam [Sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. *1840:* látva azt, hogy Bátoriné lármáz, 's rendetlenkedik égy nyihány szor kezemben lévő korbátsal rá ütöttem, s igy szüntettettem meg a' rabak kőzt lévő lármát, 's történhető nagyobb meg támadást [Dés; DLt 36/1841].

2. felelősségre vonás; tragere la răspundere; Verantwortlichmachung. *1847:* Az ispánsági s erdőszeti szolgák minden alkalommal megtámadása, fenyegetése Varga Katalin által [VKp 202].

megtámadatik megtámadtatik; a fi atacat; angegriffen werden. *1823:* nemis láthattam hogy miformálag támadattak meg[a] [K; KLev. — [a]A forrásban még kétszer így].

megtámadó I. *mn* vkire rátámadó; care atacă pe cineva; jn angreifend. *1797:* (A tiszttartó) kemény és a' Joszágbeli embereket ok nélkűlt is meg támado ember volt [Náznánfva MT; Berz. 3. 3. N. 21]. *1800:* Perceptor Uram igen nyughatatlan bajos természetű, másokat étzakának idein megtámadó személy [Bereck Hsz; HSzjP Néhai Simon Pál Notarius Uram özvegye Vójkuj Ágnes (40) vall.]. *1847:* A királyi uradalmi bucsumi bíróra azért, hogy az úrbéreseket semminemű szolgálatba ne merészelje küldeni, 80 emberekkel megtámadó megrohanása Varga Katalinnak [VKp 201].

II. *fn* vkire rátámadó személy; persoana care atacă pe cineva; Angreifende(r). *1813:* Azon meg támado kit hivut még, és kit kiáltott, hogy az Exponens Aszszanyt verjék és az Uttza sántzába le dőfőlljék ...? [Dés; DLt 162. 2 vk]. *1843:* Ö körülmenyesen lebeszelli ... a megtámadok alakját, mennyire sötétben kivehette [K; KLev.]. *1850:* az édgyik Katana kardját ki rántván azzal ütette a meg Támadokat | magunkat védelmeztük, mire osztán a meg Támadok futásra vették Magakat [Dés; DLt 1320].

megtámadólag támadva; atacînd; angreifend. *1846:* az özvegy Donovak Lukátsné boltya iránnyaba történt verekedést csak ugyan Virág Lászlo megtámadolag tette [Dés; DLt 530/1847. 32].

megtámadott I. *mn* Szk: ~ *fél* (peres ügyben) sértett fél; partea vătămată; (in Prozeßsache) Beleidigte(r). *1755 k.:* Akaram alaz(a)t(os)on jelenteni az Urnak az Kecseti Nemes Belső Szol(no)k var(me)gyei birodalomnak állapottyát melyben én meg támadott fel lévén, mit cselekedgyem ... Mint hogy az Ebeni Familia in virili sexu régen deficialt [Kecset SzD; TKI Váradi Zsigmond Teleki Ádámhoz].

II. *fn* bántalmazott személy; persoană brutalizată/maltratată; Mißhandelte(r). *1847:* Varga Kata Dants Juont a kisbíróságból letevén, többedmagával házára rohant, s azt ottan mejjbe ragadván, amidőn nővére a megtámadottnak kisgyermekével ölében segítségére sietett volna, Varga Kata által a kisgyermek is megüttetett főbe [VKp 296].

megtámadtat vkire rátámadtat; a dispune atacarea cuiva; über jn herfallen lassen. *1820:* az Exp(onen)s Vr bátarkadott Hajtoja által embereimet meg támadtatni [BSz; SLt évr.].

megtámadtatás vki általi megtámadás; atacarea cuiva de către cineva; Anfallen durch jn. *1843:* A Méltoságos kerdeztető Grof ur ezen meg küssebbittetésére tamodtatásara semi okot nem szolgáltam [Moson MT; TSb 49]. *1847:* házomnál lett megtámodtatásom után én magam a tekintetes szolgabíró úrhoz panaszra mentem [VKp 280].

megtámadtatik támadást elszenved; a fi atacat; einen Anfall erleiden, angegriffen/angefallen werden. *1810:* ezen hajto pénznek csekélly volta aztis okozza, hogy még bé hajtokra sem tehet az Ember szert, ezen kívűl az illy alkalmatosságokban valo szolgálatra sem igen bátorkodnak magokat réá venni a miatt hogy néha meg is támadtattnak [H; Ks 117 Vegyes ir.]. *1843:* (Pekárik József) midőn a' restans Contributio fel hajtását végre hajtani törekedett volna meg támadtatott, irgalmatlanul őszve káromoltatott, 's két versbeis meg verettetett [Dés; DLt 586. 1].

megtámaszkodik nekitámaszkodik vminek; a se rezema/sprijini de ceva; sich stützen. *1665/1754:* Apró béres legény le ne ülljön mind addig, míg az Atya Mester háromszor nem mondja, mert ha le-űl akár asztalhoz, akár padra, vagy meg támaszkodik, bűntetése egy heti bér [Kv; ACArt. 12].

megtámaszoltatik (támasszal) megtámasztatik; a fi sprijinit (cu o proptea), a fi proptit; angespreizt werden. *1745:* az egèsz ház bomló felbe vagyon, és meg tamaszoltatott [Székás-Veresegyháza AF; Told. 18].

megtámaszoz (támasszal) megtámaszt; a sprijini (cu o proptea), a propti; anspreizen. *1650:* Vadasz Mihalj az Swtó hazat fel fogadta hogy fel szarvasza megh fedj, az kertetis megh tamaszosza leszásza [Csekefva U; UszT 8/64. 61a]. *1768:* A Rét kertyit a jővő héten meg fogják támaszozni [Esztény SzD; Told. 5a].

megtámaszt 1. megtámogat; a propti; abfangen. *1656:* Ezen jstalonak az viz felöl valo palankia, teolgi fakbol faragott sasfaknak közi szin deszkakkal fel rott nemeljek-

nek kevantatik ha megh tamasztjak, mert deölöfelben áll [UF II, 152]. *1675:* Ennek az haznak keő ajto mellyekje ki dűlőlégh vagyo(n), egy faval tamasztották mégh [Dés; Borb. II]. *1711:* Én is vágtam ... az kertbeli gyűmőlcsős fákat, az ur kerteit támasztottuk meg véllek támasz nem lévén [Búzásbesenyő KK; BfR IV. 30/26 Szőcs Demeter (50) jb vall.]. *1742:* Az Moldován Gyorgy kertéből enis vágtam három aszszu szilva fát kivel az Dragonus Lova pajtáját tamasztottuk meg [Kincsi KK; JHbK XXVIII/6]. *1749:* az hatulso kis ajtot bé zártam a mellett bé is Czövekeltem es egy vastag fával meg is támasztottam [Kövesd NK; ApLt 1 Sükösd István lev.]. *1792:* Vagyon egy kukurizàs kas a kas áll Tőlgyfa Tőkéken ... el dőlőleg meg támasztva vagyon [Apahida K; RLt 0. 2 Rettegi Zsigmond udvarháza]. *1856:* egy Marha Istállo délkeleti oldala a főld lágysága mián megdőlve lévén, meg támasztva vagyon [Mezőbánd MT; TSb 39].

2. aládúcol; a şpraiţui; stelzen. *1595:* az szobanak minden Gerendaiat meg tamasztúan Laabfakkal: Egy egez falt meg Tapasztottam, mert mind le dölt vala [Kv; Szám. 6/XVIIa. 150 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1817:* A Molnár Ház ... mester gerendája ëgy oszloppal meg van támosztva [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. 10].

megtámasztás 1. megtámogatás; şpraiţuire; Anspreizen. *1742:* Három Dragonus lovai lévén nállam az katonák hajtották az Falusiakot es kételenségbol hoztak az pajta(na)k meg tamasztására a ... kertekből gyűmőlts fákot [Kincsi KK; JHbK XXVIII/6].

2. támasz gyanánt elhelyezés; proptire; Aufstellung/Anbringung als Stütze. *1836:* a nevezett Híd hellyre állitására 11 Pilották 4 Támaszok, 2 Jégtörők, 15 külömbféle kötőfák és ezeknek megtámasztására ... 11 farago emberek és 60 napszámosok kivántatnak [HSzj *jégtörő* al.].

megtámasztat megtámogattat; a dispune să fie şpraiţuit; anspreizen lassen. *1731:* a malom haz meg hajlot volt aztis meg tamasztatam [Varsolc Sz; Ks 83 Dacz Péter lev.].

megtámogat megtámaszt; a şpraiţui; anspreizen. *1656:* Ezen curia keörös kornjül teőldgi fabol faragott reghi sasfak közi szin deszkakkal vagjon fel rakva nemeli nemeli helljeken teoldgi fa sassaj alol igen megh rothattanak, egi enyira hogi nemeli helljeken szinten el deoleö felben vadnak, ha megh nem tamogattiak eokeött [UF II, 152]. *1692:* Csűr ... Ennek Del felől való oldalat megh támogattak ugyan; de ujjetast kiván [Mezőbodon TA; BK Inv. 16]. *1694:* Tagos Istallo, az Ut felől vastag temerdek fakkal vagyon meg tamogatva [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1786:* (A malmot) azoltátul fogva az Exponens Vr Conservált Curiose meg támagatván kül felöl három támaszakkal [Apahida K; RLt O. 2]. *1823:* minden felöl meg van támogatva [Egerszeg MT; LLt 63/7].

megtámogatott megtámasztott; care este proptit; abgefangen. *1837:* 21 korobol állo régi támaszas meg támagatot hitván lésza alat lévő ket [Várfva TA; Borb.].

megtámogattat megtámasztat; a dispune să fie şpraiţuit; anspreizen lassen. *1786:* (A malomban) az Exponens Ur ... a Kő padotis meg tamagatatta mellyetis ha nem tselekedet volna rég már fel dölt volna [Apahida K; RLt O. 2].

megtámogattatik megtámasztatik; a fi şpraiţuit; angespreizt werden. *1779:* egy régi Csűr ... a le szakadástol tartván, megtámogattatott [Galambod MT; Told. 29]. *1844:* falai ... sok helyeken ágosakkal meg támagattattak [Abafája MT; TSb 35].

megtámogattatódik megtámasztatik; a fi şpraiţuit; angespreizt werden. *1844:* A lako Udvarház ... tsak a' sellerekkel szolgalatban támogattatodot, s fodoztatodott meg [Abafája MT; TSb 22].

megtanál l. megtalál

megtáncoltat 1. táncba visz vkit; a dansa pe cineva, a lua/invita la dans pe cineva; mit jm tanzen, zum Tanze führen. *1736:* az leánynézés után az leány apja két atyafiát elküldötte az legény házához ... azokot is az legény ... jó szívvel látta, megitatta, tánczoltatta [MetTr 376]. *1752:* tudom mikor az áldomássát megis itták, még megis tánczoltatta őket Székely András [Bálványosváralja SzD; Ks 43]. *XIX. sz. m. f.:* Tánczoltasd meg Katiczát Ád az anya pálinkát[a] [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — [a]�].

2. (állatot) látványosságként táncoltat; a pune (un animal) să joace pentru a oferi un spectacol publicului; (Tier) als Sehenswürdigkeit tanzen lassen. *1671:* Láttam macska és Ember majmot, mellyet fel öltöztetvén meg tánczoltattak, kőtelen jártattak [PatN 50a].

megtanít 1. oktatással elsajátíttat vkivel vmit; a învăţa pe cineva ceva; jn/jm etw. lehren/beibringen. *1631:* az feleseget ugja(n) my tanitok megh perecz sütni [Mv; MvLt 290. 254b]. *1671:* approballyuk-is hogy Nagyságod két százat Nobilitalhasson a' Fiscalis jószágokból, ugy hogy maradékjok-is a' Fejedelemnek és hazának azon állapatban szolgállyanak, tartozván azokat az Puskásságra megtanitani [CC 86]. *1688:* Dragumir Bogdán eö Ngok poroncsolattjábol tartozik Udvarhoz menni, es ott mestersegivel szolgalni. Az Nagjob fiátis eö Nga megh engedvén hogy velle eggyüt lakjék ezen Exemtio alat. es azokat orvoslo mestersegre megh tanicsa [F.ucsa F; ÁLt Urb. 30]. *1766:* Ki kénszergette ... hogy őtőt is tanitsa meg Halászni [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 3a]. *1780:* Instalok alázatoson Mlgs Groff Uramnak, méltoztassék meg engedni egy kuptát had adhassak János Mester mellé, kinekis, ha jol meg tanittya, betsűlettel meg fizetni, el nem mulatom [Császári SzD; Ks gr. Toldalagi Kata aláírásával]. *1788:* Ezen Hantzo Tzigány ennekelőtteis holmi nagyobb, és aprobb Tolvajságaiért gyakron itten rabságat Szenvedett. Ő ohr (!) Gazda volt, és a' fiát lopni jol megtanitotta, amint már mindenek(ne)k tudtára vagyon [Teke K; KLev.]. *1808:* az Oláh írásra a' Popa meg tanitott volt [Kemény, CollMss Tom. XXX Varia XII]. *1823–1830:* elmentem vagy két tipográfushoz, s próbálgattam őket, hogy hogy tanítanának meg a mesterségre [FogE 201].

2. eligazít, tanácsot ad; a sfătui, a da un sfat; jn zurechtweisen, jm Rat geben. *1573:* Adam Katws Zok Peterne ... vallia, hogy Kerdezyk volt Kapa Myhalnet ... Mynt leot volna dolga Keresturinak az eo hazanal, Azt Monta hogi ha neky a Santa esse kwrwa megh Monta volna hogi vtanna Iar[a], megh tanitotta volna Rea myt celekediek, hogi Teobe ely Messe neky[b] [Kv; TJk III/3. 58. — [a]Kereszturi. [b]A szeméremtestét]. *1653:* A mint ide fel emlékeztem vala a mi várunk épitéséről ... nem is tudták azt az uraim mikor

elsőbben ahoz fogtak: eféle erősséget hogy a fejedelem akaratjából és privilégiumával szoktak elkezdeni, s nem is jártak volna utánna, ha a praedicatorok és székelyek meg nem tanitnak vala [ETA I, 95 NSz]. *1759:* kérem igen szépen mindenekrűl mi tevő legyek meg tanyitani ... en csak kedbeis bízhatom a mind hogy bízomis [Altorja Hsz; HSzjP].

3. becsületre tanít vkit; a învăţa pe cineva cum să se poarte; jn Anstand lehren. *1629:* ez az Makai Istua(n) igen reszegen iöve oda es ot ben az hazba(n) monda ennekem, te őregh Aszony miert nem tanitod megh az leaniodat az lonczos esse lilek kuruat [Mv; MvLt 290. 177a]. *1763:* Nem tudja ... a' Groff Exp(onen)s Aszsz(o)ny ö Nga a' te tselekedeteidet, de ha én ö Ngával beszélhetnék, s a' dolgot meg jelenthetném, meg tanítona mennyít vendégeskedel és torbézolsz à vendégfogadossal [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 51 Antal Mihály (34) jb vall.].

4. kitanít; a învăţa/instrui; belehren. *1710:* a papok egy házban berekesztik, megkötözik, s megtanítják, hogy mit beszéljen, mikor ad publicum kiviszik | Egy hamis prófeta támadott vala Erdélyben, Udvarhelyen a pápista papok factiójából. Lévén egy énekes inasok ... azt megtanítják, hogy hirdesse: neki az Isten angyala jelent volna meg, és követül az erdélyi fejedelemhez küldötte [CsH 193, 213–4]. *1748:* mondotta az Ur Vass Ádám Ur(am), hogy egy embert ugyan meg tanittánk, de még vagyon kettő hátra a' kit még meg kell tanittani [Szentegyed SzD; WassLt Alexander Nagy de Gótz ns vall.]. *1772:* Hiszem jol meg tanitott benneteket az Udvar Biro illyétenképpen fatealni [Drág K; TSb 21].

5. bűbájosságra kiokít; a învăţa pe cineva cum se poate face cuiva vrăji; für die Hexerei unterweisen. *1591:* Anna Theremi ferenczne vallia, Egikor Georegh Jakabnet zolita megh Zaz Borbolia, es monda ... az Istenert kerlek ha mit tuc, tanicz megh mit czelekeggiem, mert Teglas Antalnet igen zereti az fiam Monda Georeogh Jakabne, Nincz iob mint az Azzonnak az ganejaual kenniek megh az Legíni sariat[a], es mingiarast megh vnniak egjmast [Kv; TJk V/1. 125. — [a]Értsd: saruját]. *1761:* mondatta néki Daraban Vonulné: Láddé a Deákné engem meg sem lát penig sok jót tettem én vélle, mert meg tsináltam hogy az Ura meg nem verheti en tégedetis meg tanitlak csak adgy egy pàr fülbévalot, két sing vásznat és egy párnabeli tollat[a] [Gyeke K; Ks 4. V. 20. — [a]Köv. a babonáskodás leírása].

6. (lovat) betanít/idomít; a deprinde/învăţa (calul la ...); (Pferd) dressieren. *1763:* a két Gyermek lavat ... én szivesen meg tanitattam volna De it ... ollyan Lo nem maradat a ki mellet lehetet volna jártatni | legjobb leszen az után ha meg gjavulnak az után meg tanitani őket[a] [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev. — [a]A csikókat].

7. fenyegetően; ca o ameninţare; drohend: móresre tanít; a învăţa pe cineva minte; jn Mores lehren. *1653:* Feó Biro Mihaly Deak Ur(am) es Szathmari Janos Ur(amna)k tisztem szerent Committalo(m), Inquiraltasson ez rosz ember felólli, ha elek bizony meg tanito(m) [KemLev.]. *1670/1752:* el jű az üdö hogj meg tanittyuk, szot fogadnak [Dedrád K; LLt]. *1729:* Nem mér ugj mond: most ā huntzfut Fö Biro ide jüni Inqvisitiora de meg tanitja ā Kapitány Ötet [Sövényfva KK; TSb 51]. *1732:* rutul szidgya vala Medgyes Janos Uram Balog Sandort Fenyegetiis vala illyen forman hogy varj meg hunczfut mert meg tanitlak ha meg kaplak [Szentimre MT; BalLev.]. *1760 k.:* az ket Eocsem Uram eszve veszven azt kialtya az nagyobb az kisseb utan var te farka csovallo kis pudli meg tanyitlak [Szentlélek Hsz; HSzjP]. *1761:* Ekkoris maga provocalt rut szemtelen szokkal, nagy szitkozodásokkal hogy meg tanitona az uttzán ha ki mennék [Torda; TJkT V. 70]. *1763:* ha meglátná ā kié aza kert, de majd meg tanittana benneteket [Mv; Told. 16/51]. *1843:* ha kezembe ád az Isten meg tanitlak [Dés; DLt 410].

Sz: *~ kesztyűvel dudálni. XVIII. sz. v.:* M. G. Batthánine a' Pátrubánnál két Contractusokban lévő Adosságokat vetette a' Grofné nyakában ... fenyegetvén engemet, hogy majd a' Processusban meg tanit kesztyüvel dudálni [GyL. N. Solymosi Kontz József kezével] ✱ *móresre ~. 1870 k./1914:* Mores: régi szokás, erkölcs Az idősebbek a hozzájuk nem alkalmazkodó ifjabbakhoz igy szóltak: majd megtanitunk mi moresre! [MvÉrt. 27].

8. megvilágosít vkit vmiről; a edifica pe cineva cu privire la ceva; jm ein Licht aufgehen lassen. *1619:* ez az mostani követ oly meghitt embere az uradnak, hogy ha eljő, mindjárt megismerem én szavából, ha kell-é mégis vámom más követet vagy nem? Megtanít az ő követsége mindenre [BTN[2] 269]. *1666/1701:* mind az Fejedelmeket, mind az Hazát az szükségnek mivólta tanittya meg, mellyik helyet és mint kell oltalmazni [Kv; KvLt I/188]. *1672:* ha az dolog úgy kivánja, nem az látogató levelet, hanem az credentionalist adják meg, az másikot ne. In summa: az dolgok megtanítják ott Kegyelmed emberét s jóakarói mihez fogjanak [TML VI, 351 Sárpataki Márton Teleki Mihályhoz].

Szk: *az idő ~. 1665:* az üdő tanít az után való dolgokrúl meg bennünket [TML III, 456 Kende Gábor Teleki Mihályhoz]. *1678:* ebben az idő megtanít, mit kellessék cselekednem [TML VIII, 151 Teleki Mihály Absolon Dánielhez]. *1710:* Isten a jövő esztendőt adván érnünk, megtanít az idő, mit kellessék cselekedni [CsH 174] ✱ *Isten ~. 1662:* Gerendet, úgy hallatik, Tököly pénzen vette meg, ha igaz; míg mi is hazánkban mehetünk, jó lesz Rozonberken quartélyozni helyette; de én inkább hiszem, Hedri Benedeknek adták Kővárban levő javaiért. Megtanít Isten [TML II, 389 Kemény Simon Teleki Mihályhoz] ✱ *Isten s az idő ~. 1667:* Én szintén beléfáradok s sokáig nem is szerencséltetem bizantalanul az egy fiamat, hanem ha mégis késik a választétel, Isten s az üdő megtanít, mint cselekedjem [TML IV, 171 Lónyai Anna ua-hoz].

9. (körülmény) rászorít vkit vmire; a constringe/sili pe cineva să facă ceva; (Umstand) jn zu etw. zwingen. *1815:* a Szűk idő, és Joszága jövedelminek ... kitsíny volta talám meg tanittyák arra, hogy vagy szűkőbben költ vagy mást méltatlanul nem ruhaz [Mv; Berz. 21].

10. példát mutat; a da exemplu; Beispiel zeigen. *1710 k.:* A vele jól tevőhöz minden állat hálaadó, és a jótevőt szerető. Kutyád, macskád, ökröd, szamarad, lovad tanítson meg erre, mert az Isten is oda igazít [BÖn. 444].

11. eligazít; a indica/arăta; zeigen, zurechtweisen. *1681:* Valakik producaltak Leveleket, Resolutiojokat, mind azok igassagosso(n) pariáltattak; ezen Urbariumb(a) inseraltattakis; honnan kinek kinek az eő ighassagat megh lathatni; erről megh tanit az Urbariu(m) elott valo Index [VhU 42].

megtaníthat (agarat) betaníthat/idomíthat; a putea dresa (un ogar); (Windhund) schulen können. *1710:* Az agar kölkék uram mar jo nagjok csak az hija hogi megh tanjthatnam eöket [Kászonújfalu Cs; BCs].

megtaníttat 1. (mesterséget) elsajátíttat; a pune pe cineva să învețe (o meserie); (Handwerk) sich aneignen lassen. *1717:* Varro Jánost ugj tartották mint örökös jobbágjokat varrosságra tanitatták ... az után Keménj Jánosné Aszszoni eö Nga udvaráb(an) adá az idvezült nehai Aszszonj eö kl(m)e, ès jobba(n) is ott tanitatta meg, ugj hitták osztá(n) Varro Janosnak [Koronka MT; Mk Ugron lev.]. *1723:* Kgdet azon kéreti a Méltgos Vajdáné mi általlunk ... hogy egy inast küldene ki Kghez az kit is ne sainallya Kgd meg tanittatni minden efféle sűtőgetésekre a tőbbi kőzőtt kűrtő kalácsra is; és főként ugyan Csak is Czipo sűtésre [ApLt 5 gr. Ferratiné gr. Kálnoki Ágnes Apor Péterné Kálnoki Borbárához Jászvásárról (Jași)]. *1744:* Hallottam ... hogy Attya Fattyu Gyermek volt, s Betski György Ur(am) neveltette volna fell s tanittatta meg szabo mesterségre is [Perecsen Sz; TKl Elisabeth Német cons. Stephani Nanasi (35) ns vall.].

2. fenyegetően; ca o amenințare; drohend; móresre taníttat; a face ca cineva să fie învățat cum să se poarte; jn Mores lehren lassen. *1697:* az urokal fenyegett(ne)k hogy megh tanitatnak ha ezen dolog(na)k bikit nem hagyok [Szilágycseh; BK. Kűmíves Gergely Bethlen Gergelyhez].

megtántorít *átv* megingat vmiben; a clinti (în ...), a face pe cineva să șovăie; in etw. wankend machen. *1619:* Startzer uram ... felette sok circumstantiákkal került, hogy mit vehessen ki tőlem eddig úgy ismerem, hogy semmit nem értenek, hanemha ez mostani Görcsi uram szava tántorította volna meg őket [BTN[2] 315]. *1676:* Meg is nyugodjék Kegyelmed bennem, hogy maga szolgálatjára annyira kötelezett, hogy alkalmas habnak csapása is nehezen tántorít meg [TML VII, 157 Daczó János Teleki Mihályhoz]. *1772:* alkalmasint tudom mi haborgottya, de engem az effélével meg nem tantorít [F.zsuk K; SLt XX-XIX Suki László Henter Jánoshoz]. *1776:* Vettem ebből észre mingyárt, hogy egy kevéssé meg tántoritotta az Etsém B. Henter Antal, ã Groff Kis Aszszont[a] [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall. — [a]Mátkájához való hűségében].

Szk: *elméjét ~ja. 1662:* Félek bizony, hogy odabe püspök uram elméjét megtántorítják vagy egyképpen, vagy másképpen [TML II, 302 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz] ✱ *hűségében ~. 1710:* a mellette[a] való ministereket is minden úton-módon, sok ajándékokkal s ígíretekkel próbálgat vala hűségekben megtántorítani [CsH 94. — [a]Lipót császár mellett].

megtántorítás *átv* megingatás; clintire; Wankendmachen. *1690:* érthette keglmetek amaz magyar nemzet veszedelmére ... született és ... az pogánynyal öszveczimborált Tököly ez hazában való izgága szerzetnek csinálására és római császár keglmes urunk ő felsége hűségében való megtántorítására, keglmes urunk fejedelmi székinek elfordítására holmi tökélletlen mesterséges szókkal írt patenseket bocsátott ez hazában [EOE XX, 399].

megtántoríthat *átv* megingathat; a putea clinti; wankend machen können. *1672:* bizony nagy dolgokra fokadtak némelyek ő nagyságok előtt Kegyelmed ellen de még eddig meg nem tántoríthatták ő nagyságokat Kegyelmed ellen [TML VI, 321 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

megtántoríttatik *átv* megingattatik; a fi clintit; wankend gemacht werden. *1657:* Még az fejedelemnek éltében, mihelyen betegeskedni kezde, az fejedelemasszony[a] mind erkölcsében megvetemedék, mind pedig vallásában megtántoríttaték [KemÖn. 107. — [a]Bethlen Gábor felesége, Brandenburgi Katalin].

megtántorodás meglódulás, egyensúlyvesztés; dezechilibrare; Wankendwerden. *1600:* az Nyreo legeny, az megh holt kozak eleott magat be rekeztette volt bolthyaban es annak vthanna post moram Ajtajat nitotta megh, es vgy aggredialta az kozakott, ky noha mind eo rajta s mind penig egyebeken vindictat exercealt, es vgy eoteotte az Rwdal, mely eotes miatt megh tantorodwan azon meg tantorodasban esset az fejer zeoreos[a] legenyteol az halalos seb rajta [Kv; TJk VI/1. 386. — [a]Értsd: szűrös].

megtántorodhatik *átv* meginoghat; a se putea clinti; schwankend werden können. *1662:* ki csudálhatná, ha illyen nagy világi boldogságoktól az ifjú elme megtántorodhatnék [SKr 321].

megtántorodik 1. egyensúlyát veszti, meglódul; a se dezechilibra; sein/ihr Gleichgewicht verlieren, wankend werden. *1584:* Bakos Andrasne vallasza ... zabo marthonneys fordúla esz vgy vte hossu Janosnett hogy megy tantorodek | Piroska Ember Antalne vallia, Hozzw Janosne egy vizes ruhawal meg wte Zabo Martonneis vgy chapa ozta(n) hozza hogy vgia(n) megh tantorodek [Kv; TJk IV/1. 206b, 233]. *1593:* Kuti Marton vallia ... vgi wtem meg egi bottal, hogi megh tantorodek [Kv; TJk V/1. 250]. *1634:* Szilagi varga Janos az vas villaval fordula, es Berej Georgynek az szokmanya uyjaban akazta az karjan az vas villat es Berej Georgy megh tantorodek, es az Czietei Andras haza ala esek [Mv; MvLt 291. 18b]. *1768:* a Béres Inas ... a' Gyermekre èdjèt ütöt ... azűtes is tsak ollyon volt, hogy meg sem tántorodott a' Gyermek aztis a' Seggire ütötte [Mezőmadaras MT; BK. Rátz Josziv (18) zs vall.]. *1772:* Gr. Lázár János ... meg akarván azon jókedv közben csókolni Kendeffi Eleknét, valahogy megtántorodott ... s ... elesett [RettE 285].

2. *átv* meginog vmiben; a se clinti; wankend/schwankend werden. *1650 k.:* lehetetlen ... hogy valamiben vagy magam viseleseben vagy szomban is Tőruenyben es egyebbűtis gyarlosagom szerent megh ne tantorodtam volna, mert az el eses az embereke kegyelmes Uram [Ks 42. C. 5 Cseffei László foly.]. *1671:* minthogy én uramnak is bizony igaz híve s barátomnak igaz barátja szoktam lenni, nagy az hitem s könnyen meg nem tántorodom [TML V, 440 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1703:* minden ember az eo Felségehez valo hűsegben álhatatosan maradgyon meg, és abban semmi hitegetesekre, haszontalan hazug remenségekre nézve meg ne tantorodgyék [UszLt IX. 77. 68 gub.]. *1710:* Bár a szegény öcsémet is olyan gyermekkorában ne adja vala az atyám pápista udvarban ... nem tántorodott volna úgy meg igaz hitiben [CsH 141]. *1710 k.:* a te jóvoltodból kétségbe nem estem, hütöm s vallásomban meg nem tántorodtam [BIm. 1004].

megtanul 1. vmilyen ismeretet/nyelvet elsajátít; a învăța; sich irgendeine Kenntnis/Sprache aneignen/erlernen. *1618:* Azkin igen nevete az pasa, hogy azt megtanultam törökül [BTN[2] 128]. *1768:* végeztetett: Hogy valamely

Leanynak bizonyság levele nem lészen a'rol, hogy az Iskolát rendesen járta és ottan idejéhez képest, vallását meg-tanulta, az Úr-asztalához nem botsáttatik [Kv; SRE 226]. *1769:* Szebenbe egy Loibel János nevü Szamvetö Tiszt, a Szamvetés Mesterségének ujjabb Formáját es modgyat találván fel, már azt Szebenbe tanitaniis kezdette, azért valakik ezen tudománt az Iffjak közzül ... meg tanulni kivánnyák, oda menni ne mulassák [UszLt XIII. 97]. *1804:* Dél előtt az hagyott Letzkét nem tanultam meg egészen [Dés; KMN 38]. *1811:* Latzi fijadis leg alláb imi olvosni igyekezék meg tanolni és egy kevés árítmetíkát mert a nèlkül nem ér Semítis a Gavalérság [Ks gr. Komis Anna Komis Gáspárhoz].

Szk: *könyv nélkül ~. 1681:* Vagy(na)k ollyak ... a' kik könyvből olvasvas(n) el az predikatiot ne(m) tanulnak, hanem tsak az könyvhöz tamaszkodnak, végeztük azert, hogy Ecclesiat ne adgyanak az ollyanok(na)k, hanem ha könyv nelkül tanullyiak meg az predicatiot és szorgalmatoso(n) tanulnak s — tanitnak [SzJk 153] ✱ *szóról szóra ~. 1710:* Elmém olyan volt a tanulásra a templomban a pap hosszú praedicátióját szóról szóra megtanultam s a professor előtt nagy álmélkodásával elmondottam [CsH 138].

2. (mesterséget) kitanul/elsajátít; a însuşi/învăţa (o meserie); (Handwerk) erlernen/sich aneignen. *1589/XVII. sz. eleje:* Minden Jnas, tanulo Iffiu, legh elseob(en) az Cehben megh kęrdettessék, mellyk mesterseget akaria meg tanulni, az faragasté vagi penigh az puszta rakást [Kv; KőmCArt. 3]. *1632:* hamar megh tanulna eö az Nieregh czenalast [Mv; MvLt 290. 78a]. *1655/1754 k.:* Ha valamely Ifjú az Asztalos Mesterséget akarja meg tanúlni híteles és petsétes levelet hozzon hazájából a' hol született [ACJk 12]. *1666/1681:* (Tartozik) mikor az dologh vgy kivannya az Portőrőben Segétséggel lenni, es azt az mesterséget jol megh tanulnj, az lővő szerszamok kőrűl munkalodni [Vh; VhU 259–60]. *1670:* írattam be az céh könyvébe az kisebbik fiamot, Ferkőt, ha a szőcsművet meg akarja tanulni [Kv; KvE 201 LJ]. *1780:* determináltatik hogy valaki Verős Kovács akar lenni ... a' Mesterséget idején tanullya meg, és annak tudásárol a' Tzimboraság vagy Birak előtt demonstrállyon [Torockó; TLev. 4b]. *1802:* (Ilyés György) ha a' mesterséget meg tanulya ... 3om három Rflorokat tartozzanak eö Nagyságok az Tzéjnek fizetni [Ne; Incz. XII. 1a].

3. (élettapasztalat/gyakorlat alapján) rájön; a da seamă de ceva; (durch Lebenserfahrung/Übung) herausbekommen. *1657:* az mi kegyelmes urunk megtanulta gyermekségétől fogva, hogy az földnek legnehezebb terhe az hálaadatlanság légyen [KemÖn. 322]. *1662:* ha vétkeseknek találnók magunkat, tanulnók meg, mint kellene dolgunkat orvosolnunk, ne vesznénk mind egy lábig [SKr 701]. *1710:* Ha valaha Isten hazahoz benneteket talám megtanulnátok, mint kellene valaki hazugságára édes hazátokot elhadni [CsH 404]. *1737:* Bizony Méltoságos Groff Uram, ugyan valójában meg tanultam vala azt, hogy az hálá adatlan embernél a föld nehezebben s haszontalanabbul nem tartana semmit [Ne; TL. Onadi B. Josef gr. Teleki Ádámhoz].

Szk: *maga kárán ~. 1711:* (A német) minden helyekre erős praesídiumot szállít, és éléssel megrakatja, úgy hiszem, nem oly könnyen jut ezután kuruc uram a várakhoz, mint ezelőtt, mert a német is megtanulta maga kárán [CsH 464] ✱ *magára ~* maga erejéből rájön. *1710 k.:* Hogy azt a tökéletességet először mindjárt nem adta, arravaló is volt, hogy az ember tanulja meg magára, hogy mind annyi ajándékival is az Istennek, az ő maga erejével az ember nem volt elégséges az üdvösségnek megszerzésére, nagyobb kellett ahhoz: az Isten fia [BÖn. 479].

4. megtud vmit, tudomást szerez vmiről; a afla ceva; erfahren. *1604:* be⟨ne⟩dek wramot Zekre hittak, s azt akarnok eo kegielmeteol meg tanulnj ha It lehetne zekes heliwnken törueniünk auagi oda fel kel wduarherre az törwinire tartoznunk [UszT 18/185]. *1619:* Az velencei követtől ezt tanultam meg, hogy Velencéből azt írták neki, hogy: Igaz, hogy Ferdinandust elválasztották az római imperatorságra [BTN[2] 354]. *1637:* meg az uton tanultuk megh hogi egj szöcz Mihaly neuü Attiokfiat öltek volt megh Koloson [Mv; MvLt 291. 77a]. *1670:* ha az tanácsurak leveleit meglátom, abbúl megtanulom ... mit kellessék cselekednem [TML V, 75–6 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1706:* arrol valo igasságát producalván eo Kegyelme, meljből látván és megh tanolván Marton Benedek Ur(am) ... minden praetensiojokot mű elöttünk le hagyák [Kilyén Hsz; LLt]. *1894:* látod, a negyedik oldalra értem. Szégyenlem pedig, hogy ennyi semmiséget firkálok össze, de legalább tanuld meg, hogy még mindig a régi indulattal vagyok irántad [PLev. 165 Petelei István Jakab Ödönhöz].

5. (bűbájosságot) eltanul; a învăţa de la cineva (vrăjitoria); (in der Hexerei) unterwiesen werden. *1584:* Zekely Balasne vallia ... Zabo Catonak Zaiabol hallotta sokzor hogy Azt mondotta az en Aniam Bozorkany volt es adig meg nem halhatot hanem Eoneky hatta az Bozorkansagot es eo meg tanulta az Anniatwl, Amyt túd az Bozorkansaghat mind eo teolle tanűlta | az egyik vallo ... sokszor hallotta azt Zabo Catotol, hogy eo rea az Anniarol marat volna halala vta(n) az Bozorkansagh es attol az Bozorkansagot meg tanolta [Kv; TJk IV/1. 220, 222].

6. beletanul; a învăţa bine ceva; sich einlernen. *1796:* Zsuzsi Urnaptol fogva a Gyapot miveléssel bajlodik, de nehezetke a' keze, hanem idovel tsak meg tanul [IB. A. Ts. Molnár György héderfáji[a] ref. pap lev. — [a]KK].

7. (rosszat) eltanul; a învăţa (răul); (Schlechtes) erlernen. *1710:* Nem is árt afféle dolognak eleit venni, és akármely kicsiny legyen is a gyermek, erősen megostorozni, mert ha kicsiny korában, bár játékból tanolja meg is a lopást: nagy korában sem hagyja el, hanem felakad érette utóljára [CsH 129–30]. *1736:* most ... férfi, asszony, leány, ifjú legény széltiben mondja az adtát, teremtettét ... még az gyermek is mikor szólani kezd, azokat tanolja legelsőbben meg [MetTr 415].

8. megszokik; a se obişnui (cu ...); sich etw. angewöhnen/in etw. einleben. *1759:* Bánffi Dienes is ... tanulja meg a Barcsai Gergelyné jármát nyakára venni s azt cselekedni, amit nem maga, hanem az asszony akar [RettE 95]. *1835:* Az oskola Intézetének az a hasznos bé folyása van reánk nézve, hogy gyermekeink nem nönek tsak ugy fel, mint a' marha — szamár ... megtanulják ismerni a világot [Zsibó Sz; WLt].

9. (ló) betanul; a se deprinde cu ceva; (Pferd) sich einlernen. *XVIII. sz. eleje:* à hátas lovat ... éjjel hordozzák leg inkáb Szantáson, és mindenűt, igy ha jol bánnak velle, harmadnapra jol meg tanól [JHb 17/10 lótartási ut.].

10. (utat) megismer; a cunoaşte (drumul); (Weg) (er)kennen. *1595:* küldenenek ... elsö vttal 2 loas legent, az meg az útat meg tanolnak, és azúta(n) egyis el mehetne [Kv; Szám. 6/XVIIa. 132 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

11. eszébe vés; a întipări în memorie; jm etw. einschärfen/einprägen. *1575:* Az hatarokra legien gongia eo kegnek lassak es laryak meg, ha my Igazgatas zwkseges Benne, arra eo kgnek varoswl gongiok leszen, De Ez heten vasarnapig az meg larassat meg celekediek, vigenek Ides embereket kyk twgiak, Ifyakatis ky (!) Tanwlliak megh [Kv; TanJk V/3. 117a].

12. kb. kiismer/tapasztal vmit; a cunoaşte, a se convinge de ...; sich auskennen, erfahren. *1653:* mind garassa, mind polturája apró és igen rezes volt ... Így azért Bányára vitték a kinek gazdag polturája volt, és garast kelle belölle veretni, de az is nem volt jó. Egykor a dolgot megtanulta az ország népe, és minden eladó marháját oly drágán kezdé adni, hogy egy 25 forintos lovat száz forinton ... kezdének adni [ETA I, 140 NSz]. *1710:* Tanulj, Erdély, tanulj, ne cimborálj többször Magyarországgal, mert sokszor égette meg a magyarországi kása a szájadot, mégis nem tudál megtanolni [CsH 367].

megtanulandó elsajátítandó; de învăţat, care trebuie învăţat; zu erlernend. *1710 k.:* Ez is szép dolog volt[a]: a megtanulandó vocabulákat magával a gyermekkel fratta le [BÖn. 534. — [a]Keresztúri Pál tanítási rendszerében].

megtanulás 1. ismeretelsajátítás; învăţare, însuşire; Erlernung. *1766 u.:* Szánto Elek Ur Német nyelvnek tanulására küldetett Szebenbe a honnan is Cancelláriàra menvén ... ottan az ország Törvényeinek meg tanulásáb(an) foglalatoskodott [DobLev. III/638]. *1770:* A synodus igen szép renddel ment véghez. Az exercitiumokban a thesisek voltak a Szentírásról az ecclesiában Szentírásnak lenni szükséges-e vagy nem; úgy szintén elégséges-e a hitnek megtanulására [RettE 239].

2. mesterségkitanulás; învăţare a unei meserii; Erlernung eines Handwerks. *1583:* Valamely Jambor giermeke my keozinkben akar az Meszarlasnak megh tanulasanak okaertt be állani, tehat harom forint (!) le teuen alhasson be [Kv; MészCLev.]. *1641:* Allott bé Inasul Nagy Csüri Istvan 3. Esztendeig az meszaros műnek meg tanolasaért [Kv; i. h.]. *1653:* a szabóműnek megtanulására adott az apám göcsi Szabó Mihályhoz [ETA I, 51 NSz]. *1693:* adott az atyám az szőcs műnek megtanulására [Kv; KvE 174 LJ]. *1719:* A Betsűletes Céh előtt Szegődtetett bé Dersi Moyses a' Tisztesseges Asztalos mesterségnek meg tanolására ... négy aprod esztendőre ... Szegődsegh penzt adott bé Hung. f: 2//16 [Kv; ACJk 110]. *1777:* öreg gyűlése lévén a Nemes Céhnek, amikor Getse János őkglme inasságra megszokott mesterségünknek, megtanulására bészegődtette ifjú Székelyhidi Sámuelt az maga költségén [Dés; DFaz. 29].

3. okulás; învăţătură; Belehrung. *1662:* Lupul vajda ... a jó szomszédság ellen való egyéb ízetlenkedésektül is most sem szűnik vala. Beszterce városa között lévén a moldovaiakkal egy veszekedésben forgó közes határ, havas, mellyet is a fejedelem és az ország megtanulására is commissárius-, követek által igazíttatni csak halogatván, azonban az alatta valók bírni s hasznát venni hatalmasul akarják vala [SKr 323].

megtanulásképpen próbaképpen; drept încercare; probeweise/halber. *1662:* A sónak pedig szállíttatásában hogy maga is szorgalmatos volna, aligha a közel való szegény szászságnak is terhekre nem tanált néha esni, hol négy, hol[a] ezer sót kívánván, csak megtanulásképpen, hol egyik, hol másik székek által a portusra szállíttatni [SKr 144. — [a]Hiányzik egy szó, valószínűleg: öt].

megtanulhat 1. elsajátíthat vmit; a putea învăţa ceva; etw. erlernen können. *1657:* A ... mindennapi könyörgéseket is mentöl hamarébb olahúl forditván ... maga mondgya el az olá templomban, avagy tsak addig mig a rend szerint valo oláh pap meg tanulhattya és el tudgya mondani [UF II, 186]. *1766:* Eleget unszolt engemet, hogy vegyek hegedűt, mert megtanít hegedűlni, de szégyenlettem, mivel 16 esztendős voltam már akkor, attól is féltem, hogy meg nem tanulhatok [RettE 204]. *1805:* 9tzig tanultam de tsak felét tanulhattam meg [Dés; KMN 93].

2. megtudhat; a putea afla; erfahren können. *1662:* Váczi püspök uramnak érkezvén ki egy embere az fejedelemasszony ő nagysága íme maga költségén postán felküldte, ki által mind ő felsége s méltóságos udvara, s mind Nagyságtok mindeneket jól megtanolhat [TML II, 315 Teleki Mihály Wesselényi Ferenc nádorhoz]. *1680:* Birta Marto(n), Leveleiből ha oculat(us) lőt volna Sipos Istvánnak meg tanulhatta volna hogy Jobbágy Legény legye(n) [SzJk 146].

3. megtapasztalhat; a putea constata; erfahren/kennenlernen können. *1759:* kiki megtanulhatja, hogy az Isten nem siet, nem késik, mégis elérkezik [RettE 95].

megtanulhatás megtanulás/elsajátítás lehetősége; posibilitatea de a învăţa; Möglichkeit der Erlernung. *1657:* Az oláh schola mindgyárt a magyar schóla mellet légyen az ola tanitványoknak magyarul való tanúlásokért, a' magyar s deák irásnak is könnyebb megtanúlhatásáért [UF II, 185].

megtanult 1. elsajátított; învăţat; erlernt. *1569:* masod tanach adasom ez: te Cemmentes ky uagy, hogy az meg tanolt, es regzet tudomanyodat Mas ember zouara elne hagiad, Mint a Jart vtat az Jaratlanert, Mert karat vallod [Nsz; MKsz 1896. 355]. *1655/1754 k.:* Az Ifju Mesterek peniglen alkalmaztassák magokat kötelességek szerént a' szolgálatban a' Társaságban már meg tanult hivatalyokhoz [Kv; ACJk 19].

2. begyakorlott; exersat; eingeübt. *1664:* nekem sem apám, sem anyám, kire idegeny országból idegeny helyre bevitt goromba menyecske feleségemet valakire bízhatnám, megtanult gazdasszonnak s maga szokott helyében is elég baj urának távul, annál inkább táborban létében az provisio, mennyivel inkább ismeretlen embemek? [TML III, 183 Kemény Simon Teleki Mihályhoz].

megtanultat elsajátíttat; a pune pe cineva să înveţe ceva; erlernen lassen. *1710 k.:* a megtanulandó vocabulákat magával a gyermekkel fratta le ... deákul, magyarul, osztán úgy tanultatta meg [BÖn. 534].

megtanultatik kitudódik; a se afla; bekanntwerden. *1671:* Mindezeknek, Uram, az az oka, az mint megtanultatott vala, hogy Paskó 100, Nemes János uram 60, Baló uram 50 tallérokat adtanak neki s én nem [TML V, 466 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

megtapaszt 1. (falat/sövényt) agyaggal/habarccsal/sárral beken; a lipi cu lut/noroi; (Wand/Zaun) mit Lehm/Mör-

tel verschmieren. *1586:* Tapaszto Istuannak, miert hogi az zobat konjhat es kemenniet meg tapaztotta kiweol beleol zerszeottunk meg kit meg atta(m) f. 5/25 [Kv; Szám. 3/XXIV. 24]. *1587:* Ezen Swteo haz Tapasztasaert ez az Swteo Kemence chynalasaert hogy meg Tapasztottak es megh Mazoltak attam teole f. 1 [Kv; i. h. 3/XXXIV. 7 Zabo György isp. m. kezével]. *1593:* 8 zeker agiagat witettem az wendeg fogado hazhoz hogy az keozebseo zobatt meg tapozak d 64 ... tapozto Istvannak fizettem hogy meg tapoztota az hazat f 1 d 25 [Kv; i. h. 5/XXI. 25]. *1623:* Egy fődel alatt legyen mind, Cziak beleoll kelletik az Jstallokott keőz falokkal ... altal zagattny Ezt (!) a keőz falakotis talph fakban allassak zepen s azokott keth feleőlí megh Tapazzak, vakolliak, thehellyek nem kell Azokott dezkazny [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. *1776:* Kintsibe vettek egy egész házat meg és azt oda költöztetvén a' Falu nekie Klakaba megis tapasztatta [Szélkút KK; Ks 48]. *1796:* Az új házat belöl meg tapasztották az elsö hazat is bé padoltak | (Az istálló) Uj talpokba és Sasokba vetetödvén már az meg is van kertelve belöl egyszer meg is van tapasztva [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1819:* Égy 16. Méh Kosárra valo méh kelentze meg tapasztva és fedve [M.köblös SzD; Berz. 22].

2. megtapogat; a pipăi; betasten. *1584:* Rosa Ambrus Deakne vallia Egkor hagia Az Ania(m) hogj az meheket eorize(m), ot wleók vala, mihelt el zwnniotta(m) mingiarast vg tecczet mintha a Lakatosne eleottem Allana ... esmegh hamar fel tekintwe(n) Ne(m) lathatta(m) Negszeris leön ez vegre vgia(n) erzem hog ig forgodek eleottem hogy az Terdemet meg tapazta, es meeg az wya helieys hat meg teczik raita, vgia(n) kęk vala [Kv; TJk IV/1. 265]. *1585:* Catalin pap peterne vallia ... latam hogy harom katona megien vala eleo az Swteo haz eleót, ot egy Suteó Azzony kyn Al vala, es az harom katona megh tapazta az Azzont Monda az Azzony oh Rut Curwa [Kv; i. h. 524]. *1647:* oda menue(n), megh tapaszta(m) az holt legenynek az fejet tehat egy darab cziontot kj szakasztot az feje cziontiabol [Kv; TJk VIII/4. 210].

3. odaszorít/nyom vkit; a strînge de ceva; an/hinpressen/drücken. *1585:* Bachy Ambrus vallia ... Semmy vagdalkodasat az fogoly leghennek Ne(m) lattam hane(m) bekesegesen ot ben Az vdwaron wl vala vtolba a' fogoly legheny, es oth wlteben be Ieowe Eger leorincz, s meg tapazta ez Iffiat s azt monda hogy the vagal vgmond engemet | Zabo Marton ... vallia ... Latam hogy az hayduk ot forgodnak vala Dardaual, Odab Menek es azonkeozbe megh leon a' dolog, Ne(m) lattam ky wteotte Eger leorinczet csak lata(m) hogy veres, es meg tapazta ez fogliot, S monda hogy az vteotte [Kv; TJk IV/1. 520].

4. megérint/fog; a atinge; berühren, anfassen. *1585:* mikoron az Sebeosekhez Jutank es kj hozok wketh az erdeobeöl, Negj Juhazt hozanak oda, es eggiket en meg tapaztam az Morenak, Mondam Amborusnak ez vagdala tegedet, Ambrus monda Nekem, Nem bantott ez engemeth, nem bwneos az, ismet monda zegenj, meg Nezwen ereossen wkett Jmez harom vagdala engemeth [M.valkó K; KP. Nagiobbik Bott Myhaly jb vall.].

megtapasztal 1. (hibát/kihágást) észlel/észrevesz; a constata (o greşeala/o contravenţie); (Fehler/Vergehen) merken. *1584:* Ha valamely Chiaplar hibat thenne wagy fogiatkozast ... az Bornak korchiomallasaban Tehagh az vasarbirak ... a hordot megh meriek ... Es ... ha my fogiatkozast megh tapasztalnak, kyreol zamoth nem adhatna az Chiaplar, Tartozzanak mindgiarast az karos embert megh elegitetny az Chiaplarral [Kv; KvLt Vegyes III/12]. *1587:* Amenyeszer az erdeoben valo kart megh lattattak megh tapasztaltak az Erdeo lopast es az sok Irtasokat [Kv; TanJk I/1. 53]. *1591:* vegeztek eo kegmek hogi mikor Biro vram az ven vraimat be hiuatia, akkoron az Kadar Mestereketis be hiuassa, es valoba megh Inche eoket Hogi az Ceh leuelnek tartasa zerent eltessek az varost, hog' ennek vtanna panasz ne legien teobbe reaiok. Mert ha ennek vtanna effele fogiatkozast tapaztal megh eo kegmek bennek, az Ceh leuelet teolleok el vezik [Kv; i. h. 166–7]. *1684:* Sok difficultasokat tapasztalvan megh az Meszárosoknak magok viseletlen dolgaib(an) [Dés; Jk]. *1710 k.:* ha más haragított meg, kivált ha osztán megtapasztaltam a méltatlanságot vagy hazugságot, bizony elvette jutalmát rendihez és a dologhoz proportionaliter akárki [BÖn. 496].

2. rajtakap vkit vmin; a surprinde pe cineva asupra faptului; jn bei etw. ertappen. *1588:* Ha ky Bort kezd, iot, es vagy vyborral Elegyti megh, vagy zegeny bort kezd vtanna, ez illien zemeliekre eo kgmek tanachul a' Vasarbirak Altal vigyaztassanak, ha kit megh tapaztalnak, ereossen meg bwntessek [Kv; TanJk I/1. 67]. *1597:* Az fontok dolgara penigh az vasarbiraknak megh hattak ew kegimek hogi zewntelen zorgalmatos vigiazasok legien es akit megh tapaztalnanak hogi nem igaz fontal elne megh bewntessek [Kv; i. h. 306]. *1600:* egesseges emberek ... kudulastol megh zeonnyenek mert valakit abban megh tapasztalnak beontetlen nem zenwedik [Kv; i. h. 362]. *1604:* Ha ... valakit Biro Wram meg tapaztal hogy ez tilalo(m) ellen Czepletöl Búzat Venne, tehat mind az Czeplöt, mind penig az ky töle az Búzát meg vötte, az Prengerre avagy kalodaba' alassa [Kv; i. h. 479].

3. (állatot) tilalmasban kap; a găsi în opritură (un animal); (Tier) im Gehege finden. *1584:* vegesztenek az Juhok feleól hogy az hatarban ne hadnak legeltetny es valoban meg haggiak mind Az Espanoknak s mind penig az Mezeo paztoroknak hogy ... valamikor ith az hatarban megh tapasztalliak tehagy az Varos zamara be haichak [Kv; TanJk V/3. 280b]. *1840:* amely marhát szánszándékból való kártékonyságba való odahajtással megtapasztalnak s ott találnak, hajtsák bírókézre az ilyes marhát gazdástól; ez büntetődjék egy főre 1 forintig [Taploca Cs; RSzF 175].

4. meggyőződik/bizonyságot szerez vmiről; a se convinge de ceva; sich überzeugen. *1588:* Az Mezaros Janos keonyeorgeset, Akynek kezet es Meszarlasat Az Varos fel tiltotta volt, hogy theoserkedet, Bizonioson megh ertette seót megis tapasztalta Az Waros hogy esztendeyet ky teólteotte Azert ennek vthanna megh engedik eo kgmek Neky az meszarlast [Kv; TanJk I/1. 84]. *1590:* Latwan eó kegmeok warałul az ket falunak hazontala(n) voltat az administratio myat, kinek fogiatkozassat az zam weweo vraink megh tapaztalwanis, zinte vgy ne(m) exigalhattak a' mint illet volna es akartak volna [Kv; i. h. 133–4]. *1621:* eő kglmek nylva(n) megh tapaztalliak, hogy az Barom olczio Azert hogi itt is az beossegh Jowa eleő mennie(n) ... az Idegennek Szombat Nap ne legien szabad ide hust be hoznj, es itt arülni [Kv; i. h. II/1. 332]. *1673:* miulta ... eő kglmek, az szent házasságnak alkalmatosságával egyben szerkeztettek, immár bizonyos számu esztendőktűl fogva(n) megh tapasztalvan eő kglme ... kedves Urának eő kglmehez valo ... igaz szeretettel megh

mutatott affectusit ... adá ... es legala azon Borzasi Portiojat Solnai Daniel Deák Ur(amna)k [Ks L. 4]. *1696:* Tiszt Batai György Uram(na)k mind jo Lelkiismerettel valo szolgálattyát mind szorgalmatos vigyázását meg tapasztalvan a' Tiszt. Consistorium a' Fő Curatori Tiszteben Azert ... azon ... Tisztben ... meg erősiti és conformallya [Kv; SRE 45]. *1710:* az egész ország nagy kárával tapasztalá meg annak az embernek veszedelmit [CsH 123]. *1794:* Azon Nemes Armálisták ... kik(ne)k Armalistai àllapottyok kétségben hozatik ... akiket méltonak ìtél a' Tisztség az uj Articulus szerént a' Mlgs Kir Tábla eleiben relegalja productiora; de ezekis addíg míg a' Tisztség azt meg tapasztalni fogja hogy ok nelkült vètettek volt ki, az közönséges tereh viselés alol mostani Statussokban meg hadja s akkor lészen meg határozás rollok [Szu; Borb. II].

Szk: *tapasztalva ~. 1664:* megnyugodva legyen Kegyelmed bennem, nem színes, hanem szíves igaz jó akarója vagyok Kegyelmednek, továbbra is, Isten életemet megmarasztván, úgy igyekezem, hogy tapasztalva tapasztalja meg Kegyelmed bennem Kegyelmedhez való igaz sinceritasomat [TML III, 315 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

5. érez, tapasztal; a simţi/constata; fühlen, erfahren. *1671:* Sok izben meg-tapasztaltuk Nagodnak az szegény hazához való kegyes Atyai indulattyát [CC 71]. *1696:* ha többé illyen szinű dologb(an) avatna magat az I és megh bizonyosodnek cselekedeteinek míllo jutalmat nagyub gradus(an) fogja magan megh tapasztalni [Dés; Jk]. *1710:* mindeneknek, valakik azon mótusokban elegyedtenek vala, ha a fegyvert leteszik örökös grátia és amnestia ígírteték a császár Posonban országgyűlésit hirdet ... Ugyanott sok urakat árestálának ... Akkor kezdék késő károkkal megtapasztalni, a grátiának mi hasznát vették [CsH 82. — 1671-re von. feljegyzés]. *1710 k.:* soha ilyen nehéz munkám fáradságom nem volt, és valóságosan megtapasztaltam magamban, hogy az embernek a lelke fájhat [BÖn. 756].

6. megért, felfog; a înţelege/pricepe; verstehen, auffassen. *1710 k.:* megtanulja a lélek ... az Istennek ... titkait és bölcsességit ... Megtapasztalja az Atya, Fiú, Szentléleknek egymáshoz és ennek az Istennek az angyalokhoz, az üdvezült lelkekhez, és viszont azoknak mind az Istenhez, mind egymáshoz, és azok között őhozzá is kimondhatatlan szerelmeket [BÖn. 466].

megtapasztalhat 1. (hibát/kihágást) észlelhet/észrevehet; a putea constata (o greşeală/contravenţie); (Fehler/Vergehen) merken können. *1649:* ennek eleőtte soha fraust benne ne(m) tapasztalhattak megh [Kv; TJk VIII/4. 366]. *1669:* Kapikia Bőer Sigmond Instructioia ... Ha mit pedigh ellenünk, vagj ez haza elle(n) panaszlo felek(ne)k vadlasokra kelletik felelni ... hirre adgja mind nekünk s mind az Orszag(na)k, valakik leveleit penig ez haza s magunk személie elle(n) megh tapasztalhat, keőltségivelis igjekezik mentöl hamaréb kezihez venni s kezünkbeis ki küldeni [Törzs. fej.].

2. rajtakaphat vkit vmin; a putea surprinde pe cineva asupra faptului; jn bei etw. ertappen können. *1595:* Senky hozzu puskayat s egieb fegyveretis el ne Aggia Akit penigh megh tapaztalhat Biro vram eo kgme hogy puskaiat el adta tehat eo kgme minden engedelemnelkwl tiz forintal bwntesse [Kv; TanJk I/1. 250].

3. meggyőződhetik/bizonyságot szerezhet vmiről; a se putea convinge de ceva; sich überzeugen können. *1619:* Szölfikár aga ... azmint megtapasztalhattam, nyilván eddig s most is Felségednek igen híven s szorgalmatossággal szolgált, szolgál [BTN[2] 326]. *1662:* Ez előszámlált dolgokból akárki is, ha esze vagyon, megtapasztalhatja, hogy minálunk a gonoszoknak jól, a jóknak gonoszul vagyon dolguk [SKr 116]. *1710:* Minemű nagy romlása és pusztulása következet légjen, sok hellyeknek ... a Pestis miatt; a már inficiált hellyekkel gyakorlott Com(m)unicatio alkalmatosságival keservesen megtapasztalhatták [KvLt I/198 gub.].

4. érezhet, tapasztalhat; a putea simţi/constata; fühlen/erfahren können. *1669:* Industriálkodgyék magátolis ugj hogj mind az mi kgl(mes)segunket s mind az haza io akarattját magán megh tapasztalhassa jeovendőbenis [Törzs. fej-i ut. Bőer Sigmond kapikihához].

5. rájöhet vmire; a putea să-şi dea seama de ceva; herausbekommen können. *1662:* A szegény atya nagyon kap a híren, s felkeresteti, s magához viteti. És noha tapasztalhatott volna olly jeleket rajta, mellyekből nem ő fiának lenni, ha nem hirtelenkedett volna, nyilván megtapasztalhatja vala, úgymint: hogy amannak szemei feketék, ennek pedig nem ollyanok volnának [SKr 518].

6. megfigyelhet; a putea observa; beobachten können. *1710 k.:* Ezt legjobban megtapasztalhatja kiki magán, kiváltképpen a templomban, az isteni szolgálatban, mikor az imádságot a pap után mondja, vagy a prédikációt hallgatja; ha a lelke másutt jár, sem a nyelve szólásiban, sem a füle hallásiban semmit sem tud [BÖn. 434].

megtapasztalható észrevehető, nyilvánvaló; evident, vădit; merkbar, offensichtlich. *1662:* a dolognak minémű kimenetele lett volna, ki-ki saját megtapasztalható kárával megsirathatta volna [SKr 107]. *1681:* (A kiadásokról) raciójában oly rendes irása legyen hogy azoknak is takarékos velek való bánásából meg tapasztalható hasznunk tessék ki racioja szerént [CsVh 108 Alvinczi Péternek, a fej-i birtokok főfelügyelőjének ut.].

megtapasztalhatóképpen nyilvánvalóan; evident; offensichtlich. *1673:* akar mellj eő Ngok ellenséginek ellensége, és gonoszakaroinak, gonoszakarója, meg tapasztalhato képpén lévén, fejem fen állásáig s életem fottáig, ez Várnak megtartásában ... hűségessen meg maradok [UF II, 547].

megtapasztalódik 1. megbizonyosodik, kiviláglik; a se dovedi, a reieşi; sich bestätigen. *1603:* Vegesztek ... ö kk eges Varossúl ... e maj Naptol fogua mindenik Saffar egy mast ertue(n) mindenik kölcze(n). Ha mellyik Saffar penig vakmerösegböl holnapot valasztua(n) maganak úgy akar költenj az ollya(n) Registrumat az Zam vevö Wraim be ne vegye(n)ek hogy meg tapasztalogyek mindenik Saffarnak naponke(n)t valo szolgalattya és költsege [Kv; TanJk I/1. 449]. *1621:* Ha penigh megh tapasztalodik, hogj rosz hűst arulnak hatalmok legie(n) az vasarbiraknak el vennj es el vinnj [Kv; i. h. II/1. 332].

2. vki rajtakapatik vmin; a fi surprins asupra faptului; jd bei etw. ertappt werden. *1601:* valamely mezaros penigh beliegzettlen tartana barmajtt affeleket barmok el vetelewel beontessenek ... ha hol penigh az chemesterek vigyazatlansagban talaltattnak ez felieol megh Jrt dolgokban, valamenyezer abban megh tapaztalodnak mindenzer tiz tiz forintal beontettesse az Tanach [Kv; i. h. I/1. 383].

1621: Valakj ez ellen megh tapasztalodik czielekednj kedvezes nelkwl bwnteteődgiek [Kv; i. h. II/1. 314]. *1640:* Egy mesteris az masiknak czieledgyet el ne hitegesse ... mert ha meg tapasztalodik benne, egy forintal bűntettetik meg erette [Kv; KovCLev.].

megtapasztalt 1. észlelt, tapasztalt; care a fost constatat; erfahren. *1577:* Az Dewa vara prefecturayat es annak yewedelme administralasat Wrunk ew Nagsaga meg nyugodwan Regtewl fogwa meg tapasztalt hywsegebe gondwiselesebe rea bizta[a] [Ks Báthori Kristóf aláírásával. — [a]Apafi Istvánra]. *1664:* ez mostani Kegyelmedben megtapasztalt hozzánk való jó akaratja s hűsége ... megújította s örögbítette bennünk Kegyelmedhez való jóakaratunkat s indulatunkat [TML III, 88 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. *1677:* Azt kivánván a' közönséges igasság-is hogy minden rendek igaz mértéckel éllyenek ... edgyik kiváltképpen valo quaestura a' boroknak adásában és vévésében áll, mellyeknek hordojoknak minemüségében meg-tapasztalt káros csalárdságok ezzel orvosoltatnak[a] [AC 69. — [a]Köv. a részl.].

megtapasztaltat megértet; a face pe cineva să înțeleagă ceva; verstehen lassen. *1710 k.:* higgy üdején, s járj eszeden, mert félő, késő ne légyen mikor a világ magadon magaddal tapasztaltatja meg s úgy hiteti el károddal: Sero sapiunt Phryges [BÖn. 442].

megtapasztaltathatik bebizonyítódhatik; a putea fi dovedit; bestätigt werden können. *1806:* Nem külömben a' Vérhetésben, vagy más hasonlo nyavallyáb(an) elveszvén a' marha a' Báts keze alatt, ha megtapasztaltathatik, hogy illendően nem orvosolta volt, annak megfizetésévelis tartozik [F.rákos U; Falujk 18–9 Sebe János pap-not. kezével].

megtapasztaltatik 1. (kihágás) észleltetik; a fi constatat (o contravenție); (Vergehen) wahrgenommen/gemerkt werden. *1590:* sok zynek vadnak, mely alat az Warossy keossegh vgia(n) kereskedik tarsolkodik az Jdeghen vasasokal, hogy chak be hozhassa a' varosba es it a' varosba Mercaturat exercealhasson Brassayakkal Segeswariakkal az Jdege(n) Wasas ember mely dologh megh tapaztaltatwa(n), vasat el vegiek [Kv; TanJk I/1. 126].

2. vki rajtakapatik vmin; a fi surprins asupra faptului; jd bei etw. ertappt werden. *1589/XVII. sz. eleje:* ha ebben az illien mesterek megh tapaszaltatnak, hogi az miueltető ember hiuatalliara hozzá nem menne, vele nem akama szegődni ... mindenik mester huszon eőt eőt forintal erőssen megh bwntettessek [Kv; KőmCArt. 15-6]. *1600:* az iffyakat biro vram coercealtassa szorgalmatoson mind az eyelly zellel valo farsangolastol, rezegeskedesteol torbezolaskodastol ... ha kik penigh ezekben megh tapaztaltatnak tehat biro vram az zere(n)t beontesse aminth eo kegmek ennek eleotte vegeztenek volt feleolleok [Kv; TanJk I/1. 353]. *1602:* valaky megh Tapaztaltatik penigh benne it valo ember hogy teobbet fizetne Akar hwn valo zeolcoyenek miveltetesseteol tiz tiz forintal beontettessek [Kv; i. h. 406]. *1688:* ha Dienes Kata megh tapasztaltatik hogy azon Fatensek ellen Nyelveskedik ... a' Piaczon valo Hoher altal valo veretest el nem kerűli [Dés; Jk].

3. bizonyság szereztetik vmiről; a fi dovedit; Beweis für etw. verschafft werden. *1662:* ha a hitlevelét a vezérnek exámenbe, vizsgálásba veszik vala, az álnokság megtapasztaltatván, magok is úgy rendelhették volna a dolgokat ... ki-ki javacskáit jobb móddal kihozhatta volna [SKr 624].

megtapasztaltatott megbizonyított; dovedit; bestätigt. *1588:* ha vrunk eo Nga ez illien el ert meg tapaztaltatot vetkesnek gratiat Ad tiztessegenek, be vehessekę vagy Ne[a] [Kv; TanJk I/1. 91. — [a]A száz emberek közé].

megtapasztás (agyaggal/sárral való) bekenés; lipire (cu lut/noroi); Verschmierung (mit Lehm/Schlamm). *1585:* hozottunk egy zeker agiagat az templumbelj haznak megh tapoztassanak p(ro) f. O. d. 8 [Kv; Szám. 3/XIX. 36]. *1725:* 60 nap számosok fizetésére kik az két kertben lévő major Házak és Istállok tapasztásán, azok padlásának földelésén, item azoknak masodszor meg sikárlásán, ugy az két kémény meg tapasztásán is, s sikárlásán dolgoztak ... fl: hung: 10 d: 20 [Kv; Ks 15. LIII]. *1819:* Mái napon alkudtam meg a' nagy Istállo meg tapasztására és ki meszelésére Czigány Peténet 15ik Juny ... ki ment egy meszej pálinkája [Kémer Sz; Incz.]. *1825:* A bontásra, a készitendő bolt oldalának sővennyel valo bé fonására, sárral lejendő meg hányására, agyaggal valo meg tapasztására, és végre meg sikárlására égy nap számosnak 4 napi nap száma naponként p(e)r 30 xf [Dés; DLt 3].

megtapasztat (agyaggal/habarccsal/sárral) bekenet; a pune (pe cineva) să lipească (cu lut/noroi); (mit Lehm/Mörtel/Schlamm) verschmieren lassen. *1586:* az felseo Tanachi haznal valo zoba padlasi keozeót Nagi hasadasok voltak, agiagot niomattattam es meg tapaztattam attam egi legennek —/15 [Kv; Szám. 3/XXIV. 39]. *1589:* Az toromba az eggik Erkelt megh tapasztattúk es egy kis kemenczet chynaltanak benne [Kv; i. h. 4/IX. 22–3]. *1623:* az Peres hazat Agoston Janos veúe megh es tapaztata megh [Mv; MvLt 290. 31b] | Az jstalloknak az tornaczy feleöll valo falaytt kiuul igen szepen megh tapaztassa, vakoltassa, teheltesse ... Jo eöregh vas karikakott zegeztesse az labfakban kikhez louakott keöteözhessenek az palank felöll valo oldalaytis az jstallonak cziak megh tapaztassa sykaroltassa [BGU 124]. *1760:* Az egetbor föző házat eddig kellett volna meg tapasztatni, és Corigaltatni, de minthogy preterealtatott, földet kell hozatni és a hol Lukak vadnak, bé kell tsinaltatni [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

megtapasztatás megtapasztás; lipire cu lut; Verschmierung. *1746:* A Körösi Krájnikális Háznak meg tapasztatására és Sikárlására adatott 5 ft. 30 xr [Déva; Ks 95].

megtapasztathat bevakoltathat, (agyaggal/sárral) bekenethet; a putea lipi; (mit Lehm/Schlamm) verschmieren können. *1724:* már itt Istennek hálá a házat meg gerendázták be szarvazták sendelyezni is kezték bár csak edgjik hazat is meg padoltathassam s meg tapasztatthassam en is mindgjárt fel megjek [Ilyefva Hsz; ApLt 2 Kálnoki Borbála férjéhez, Apor Péterhez].

megtapasztatik (agyaggal/sárral) bekenetik; a fi lipit (cu lut/noroi); (mit Lehm/Schlamm) verschmiert werden. *1810:* Vagyon egy Cserefa szarufákra szalmával fedett, Sasok kőzé veszszőből font oldalu, gerendakra font Ső-

vény padlásu Lovaknak valo Árnyék Szín, melyet ha meg tapasztatik Istállonakís lehet használni [Doboka; Ks 76 Conscr. 52].

megtapasztatott megtapasztott; care a fost lipit cu lut; verschmiert. *1768:* Vagyon egy ... agyaggal mind két felől meg tapasztatott, és mészszel kivűl belől fejéritettett ... épűlet [Backamadaras MT; Ks 74/55 Conscr. 75]. *1788:* jo moddal meg tapasztatatt oldalu Csűr [Kutyfva AF; MúzRadák].

megtapasztott (agyaggal/sárral) bekent; care a fost lipit; (mit Lehm/Schlamm) verschmiert. *1763:* néhult bűkfából faragot falakbol állo, s sárral, s agyaggal meg tapasztott egy régi Ház [Hortobágyfva Szb; Born. XXIXa. 19 néhai Hortobágyi Gergély György conscr. 12]. *1797:* vagyon Közönséges Csere ágasokra veszövel font, és meg tapasztott négy Marhákra valo istállocska [Hosszúaszó KK; JHb XX/35].

megtaplósodik eltaplósodik/korhad; a deveni putregăios; schwammig werden, vermorschen. *1812:* az füz fákat meg nem vágtak ha még többet halad mind meg taplosodik [Pk 7].

megtapod 1. le/megtapos; a călca (în picioare); mit den Füßen treten. *1630:* ha read megjek ugj megh tapodlak mint az bekat [Mv; MvLt 290. 207b]. *1640:* az Vrnak egy Trombitassa egy Imreh Thamasne neű Jobbagia Aszoniat ... megh rugoldozta tapotta deömöczkölte, az mely mia harmad napian az uta(n) megh holt az Aszzony [Szilágycseh; GyK. Anna Fazakas cons. prov. St. Fazakas (28) jb vall.]. *1705:* a generál ... a kezéből kikapván a patenseket, eltépte, szaggatta és a lábaival megtapodta [WIN I, 370]. *1759:* az en Felesegemet Terhes Allapotyaban Farkas Istvan Felesege, minden ígaz ok nelkűltt az orszag uttyan meg verte es meg tapodta Voncolta Dűbőtskolte s kőrmétzelte [Csejd MT; VK. Elías Nagy (26) ns vall.]. *1764:* viszsza kérvén tőllem az fél darab Contractust mind őszve szaggatá s à lábaival à földre vetvén, meg tapodá mondván ismég; ihon van atyámfia ã kezes Levél, már Semmi bajotok nem lészen ez után à kezességért [Potyán/Tekerő H; JHb XXXII. 37]. *1842:* Rákoczi Aniska egy gödrötskét ásván ... a' gyermeket a fazékkal edgyütt én belé tettem földel jol bé takartuk 's meg tapadtuk, azután más nap valami sertések ki turtak 's megmartzangatták [DLt 85. 10 Jáné Mária (19) karácsonyfalvi[a] vall. — [a]U].

2. (tarlót a marha) letapod; (despre mirişti) a fi călcat (de vite); (Brachfeld vom Vieh) festgetreten werden. *1716:* A Tavaszbuza vetését ugj igjekezze vettetni és egjéb Tavaszi gabona vetést is, hogj ha a szűkség kíványa annak a Torlojában ősz buzát vettethesse(n), mihelyt a marha egj kevessé meg tapadgja mivel az ugarlásra ne(m) érkezik a joszágb(an) való marhak(na)k igen meg fogjása miat én ezt ez előttis practizaltattam, mellyre nezve a Tavasz gabonát mind egjűve kell vettetni [Szászerked K; LLt Lázár Ferenc ut.].

megtapodás *átv* lábbal tiprás; călcare; Abtreten. *1809:* arra vettem magamat, hogy az Égyházfiunak az engemet illetö Bért ... el-engedem, ezen fel-tételek mellett: Hogy ez a Part. Synodusnak ... Itéletének meg-tapodása nélkül lészen [Vista K; RAk 114]. *1825:* az Exponens Aszony Néhai kedves emlékezetű Férje, az Urnak pedig Testvér Öttse el halálozván, tsak hamar Viduális Prorogátyának meg tapodásával Horvát János Ur ... Özvegyi Udvarából ... erószakkal ki rekesztette [Ne; DobLev. V/1088. 1a]. *1847:* több csak Ön jelenbeni hasznokat nezö személlyek a közönség kárára Constitutionk meg tapodására ugy is igen kicsi határunkba több rendbeli foglalásakat tettek Legelöink meg szoritásával [Torockó; TLev. 10/9].

megtapodó *átv* lábbal tipró; care calcă în picioare; mit den Füßen tretend. *1847:* Ezek s ezekhez hasonlók a Varga Katalin lázasztó, rendet, engedelmességet s törvényt megtapodó tényei, zsarolásai [VKp 202].

megtapodott (marhától) letapodott; care a fost călcat (de vite); (vom Vieh) festgetreten. *1773:* meg tapatatt föld [Nyárádsztlászló MT; Sár].

megtapodtat letapodtat; a face să fie călcat; festtreten lassen. *1807:* (A határt) meg étettek, tapadtatták galázolták s fel praedálták volna [M.fenes K; KLev.].

megtapogat 1. megfogdos, végigtapogat; a pipăi (de mai multe ori); herumtappen, betasten. *1591:* Dorottea Zekeres Jacabne vallia, Zayabol hallotta(m) feyerdinenek, Am megh tapogata(m) megh fogdosa(m) Az Chizar Tamaset, Ne fellie(n) bar Akj hozza megie(n) [Kv; TJk V/1. 115]. *1593:* Nimet Borbeli Janos, es Borbeli Balint valliak az varos Directori keuanak mi teollwnk hog ... az Mosnai Lukach megh holt fiat latogatnuk megh mit itilnenk feleolle, mikor oda mentwnk volna, megh tapogatuk az Jnast mindenwt, hul aranzanuk hogi valami mirigi volna raita [Kv; i. h. 404]. *1597:* Lakatos Mihali wallia ... Chizar Peterne egizer le vetkeztette az leant minde(n) testet megh tapogatta, vegre monda neki, bestie hires kúrwa te hasas vagy [Kv; TJk VI/1. 70]. *1623:* meg tapogatta ⟨Var⟩ga Miklos Falabonak[a] az valagat, es lűstos voltt [Mv; MvLt 290. 32b. — [a]Katának]. *1770:* (A tehenet) az tehéncsorda között Marton hegyin megtanáltam, a tőgyit megtapogattam, ha nem feszes vagy szoros, minthogy fejetlen ment volt ki [M.hermány U; RSzF 210].

2. megtapintgat; a pipăi uşor; (be)tasten. *1634:* En magaval Borbely Istvannal ala mente(m) az pinczíejebe(n), és megh latogatta(m) es tapogatta(m), ha vagio(n)e sar az hordo alat avagy ninczen [Mv; MvLt 291. 3a]. *1653:* látám, hogy a négy éléfántot közel hozák. Én megvárám, szinte melléje menék, és minden szó nélkül hozzá bocsátottanak, és megnézém s megkerülém és tapogatám. Igen szőmyü állat [ETA I, 135 NSz]. *1705:* Ma vöttük eszünkbe, hogy a mi kis leányunk, Katica a jobb lábával sántítana, és a szülle megnézegetvén és tapogatván megismeré, hogy a csípejében egy fiók csontocska kiment volna helyéből [WIN I, 543–4]. *1745:* öt kosár méhet tettem el a hijuba igen gazdagon, egyszer felmegyek és megtapogatom a kosarakat, hát a jobbik nem zúg [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 165]. *1823–1830:* (Fürdetéskor) nem engedtem a gyermeket belétenni, míg a vizet kezemmel meg nem tapogattam [FogE 227].

3. *átv* kitapint; a pipăi/palpa; herausbekommen. *1586:* Elseoben megh ertettek eo kgmek az Nagy zwkseget kit Biro vram vgyan kezzel tapogat megh, hogy az keoltsegh

mind Enny Niomorusagos ideöbenis Nem zwnt volna megh ... Vetettenek Adot Egy vonasra fl. 2 [Kv; TanJk I/1. 36].

4. kipuhatol; a tatona; ermitteln/forschen. *1593:* Illik minden weghezeseknek eleotte megh tapogatni azt vgimint illien megh gywlekezet varosban, Michoda dolghok forghanak, es ha Jsten zerent valoke, es Az varos zabadsaga zerent valoke, vagy ezeken kyweol valok [Kv; i. h. 224].

5. megfontolgat; a chibzui/cîntări; wiederholt überlegen. *1663:* látom s hallom, édes Fiam, mennyi hatalmas ellenségid s gyűlölőid vannak; azért nem biztatlak, hogy hirtelenséggel cselekedjél, hanem igen megtapogasd [TML II, 456 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

6. *lelkét ~ja* lelkiismeretvizsgálatot tart; a-şi examina conştiinţa; Selbstprüfung halten. *1700:* Ezen gyűlésen Pásztor István Ur(am) Székely István Uramék rut Veszekedesek lévén őszve Szollalkozásbol Az mint az B: Céhnak Teczet Bűntetésb(en) esniek azon kűl hogy azt találta mondani ki ki az lelkét megh tapogassa az tőrvény tételben. Ezekért bűntetődőt Pásztor István négy forintal nagy engedelemből [Kv; MészCLev.].

megtapogatás megtapasztás; lipire (cu lut); Verschmieren. *1587:* Az elseo vendeg fogado haznak az konjhaia meg tapogatasara maszlasara maszlo agiag hozasra keolteót az Gergelj deak —/60 [Kv; Szám. 3/XXX. 33].

megtapogattat végigtapogattat; a pune pe cineva să pipăie ceva; betasten lassen. *1762:* el ment az Ihaz, holotis emlőjét, egesz teste állását, abrazattyát meg visgalván s edes Annyaval az Inak meg tapogattattvan ... consideralvan minden circumstantiakat ... ártatlannak declaralta az Iat[a] [Torda; TJkT V. 97. — [a]A titkon való gyermekszülésben].

megtár kinyit/tár; a deschide; öffnen, aufmachen. *1573:* porkolab ferenczne Azzonyom ... hazam Aytayara Allatot es ... poten(tia) mediante Akara hazambul ky venny mikor latta volna hogy en Azt ne(m) Zenywedhetne(m), Az vtan byrot hywata es byrowal vgy Tarta meg velem Azert Azt mondom hogy Az En hazamat illyen fegyweres kezzel p(ro)pria Autorit(a)te contra libert(a)tem et prerogatiua(m) Nobilit(a)t(is) mee nem inuadalhatta volna [Fráta K; SLt 8. 12].

megtarkásodik megfoltosodik; a se face pestriţ; fleckig werden. *1803:* pirros pej kitsin Kantza a háta a' nyereg alatt meg-tarkásodott [DLt nyomt. kl].

megtarkáz tarka fonállal sző; a ţese cu fire de culori diferite; mit buntem Faden weben. *1762:* Apám ... az elmult éjjel pénszt tanált ... egy nagy hirgotis hozott egy nagy keszkenövel es kendövel melly végeinél meg volt tarkázva [Gyeke K; Ks 81. IV. 17].

megtarogat megfenyeget; a ameninţa; (be)drohen. *1595:* Veghre ki jeöue Georgj uta(n) Sofalui Caspar, egj kjs bot uala kezebe, megh tarogata vele Georgiet [UszT II/2. A. 40].

megtart 1. feltart/fog; a prinde/apuca (în cădere); auffangen. *1574:* Balint Lakatos peter fia Azt vallia hogi gërgy tazitany akarya Kelement ala az zarban, de Nem tazithatia hane(m) Eomaga ely tantorodik es az twlso fal tartya meg [Kv; TJk III/3. 316]. *1582:* Gialay Molnar Jstua(n) leania Anna Azzony azt mo(n)gia, hogy ... szilagj Mihaly ... az eónneón maga giermekehez ugj ruga az labaűal, hogy az kw fal tarta meg', es az bölczeó labtul mindgiarast el teórek [Kv; TJk IV/1. 60a].

2. (fenn)tart; a ţine; festhalten. *1842:* ezen sajtohoz[a] egy rúgó vagy is tartó, mely egy kurta fából áll, két végein vas karikák és egyik végén egy görbe lapos vas van, mely a' srof orso fazakán lévő vas fogakba akasztatva a' sajtót meg állittya, és megtartya [Km; KmULev. 2. — [a]A papirosmalomban].

3. megragadva visszatart; a ţine în loc prinzînd puternic; erfassend zurückhalten. *1750:* Mgos Josika Maria Aszszony a Marus partyán egy Lovu Léptikan alván maga ... tartván az gyeplőt huzni talalta a Lo száját, nem latván hata meget lévő Marus Partyát hatal szinte bele essik vala Leptikástol a Marusb(a), ha magam meg nem tartom vala [Déva; BK ad nro 144 Mich. Somlyai (50) ns vall.].

4. (ütést) felfog; a para (o lovitură); (Schlag) auffangen. *1630:* azon keőzben egj kest kapek s ugi vagam homlokba(n) hogj ha az vsteöke megh nem tartotta volna megh nagjob sebis let volna rajta [Mv; MvLt 290. 203b].

5. vmit magánál tart/megőriz; a păstra ceva; etw. bei sich halten/bewahren. *1561:* Senky eg' mesteris hamis aranyat: Es sarga rezet meg' ne merezlyen aranyazni Sot inkab mynden miet az mellyhez valami ketseg uuolna zabad leg'en mynd addig meg' tartani Mig nem vegere mennek hogy igaz marha [Kv; ÖCArt.]. *1568:* sennyey pal kereth 10 forynthoth ky az eű pynzebe k. byzza reya ez en emberemre byzwasth ym lewele⟨th is⟩ yratha .k. thartzja meg menedekol [Komlód K; BesztLt 72 Horvath Kozma Felker(?) ysthwanhoz Beszt-re]. *1578:* minden hazy ezkezeket marhakat Jnwentarium zerent kezehez attanak, kikre gondoth wisellyen hogy semmy azokban el ne wezzen ... ha mas hagyasabol kell' walamit walahowa adny, arrol commissioia legyen, kytt maganak rola megh tarchon [Kisfalud AF; OL M.Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. *1671:* az harminczadot ez eddig valo vectigal szerint exigalom, tőbbét, és fellyeb senkitől nem veszek, az kezembe jővő czedulakatis megh tartom, és bé szolgáltatom [Törcsvár F; BfR Rosnyai Lőrinc harmincados reverzálisából]. *1685:* Ez Commissionk által requiráltatván kgd Fagarasi V. Capitany Hivúnk N Boer Sig(mon)d ur(am) kgel(messe)n es igen Serio parancsollyuk az keze alat levő Onbol adasson az valaszto ház szűkségere huszonöt font Onat libr. 25 Melyröl az Commissionkat kgd tarcsa meg [Szád. Bornemisza Anna fejedelemasszony ut.]. *1726:* Az szegeny G: Apor Istvantol ream maradot fejér ezűst kannát ... hagyom Apor Joseph Fiamnak atok alatt, hogy emlekezetre meg tarcsa [ApLt 3 Apor Péter végr.]. *1806:* ejtelt és védretis a' Biro készít, és ád a' Bátsok kezébe, mellyeknek mássát megtartya [F.rákos U; Falujk 18b Sebe János papnot. kezével]. — L. még UF I, 332.

6. vmit maga számára (önkényesen) visszatart/lefoglal; a reţine/sechestra ceva (samavolnic) pentru sine; etw. für sich (willkürlich) zurückhalten/beschlagnahmen. *1556:* az zegen ffolti ffarkasnak wolt egh zolgaya Zekel Bertalom kynek marhaya Bezterchen wolt egh Jambornal kyt ty k. Megh tartot ... azert te K. Kerem Minn(!) yo wraymat es Baratimat hogh te K. az Marhat agya Erdeli Myklos Wram

Kezebe [BesztLt 6 Ant. Kendj a beszt-i bíróhoz és a hites polgárokhoz]. *1570:* Margith Makay Balintne vallya ... az Meggessy Zokadalomba hallotta Botha gasparnetwl ... hogy zeoch Balinthne adot volt valamy vasat nekyk hogi ely aggyak es ha mywel fellieb atthatyak mynt eo hatta Eouek legen az fely, es hogy az vasat ely attak volna, Latthak hogi nem Nyertek rayta, Mond Nagy palne eoneky Jm en ket vasat thartek megh az palazt alat, aggywk ely es Menywk (!) haza az arrawal [Kv; TJk III/2. 7]. *1573:* Fekete Mate Azt vallia a zolgaim veottek volt fely Maradek peter poztayat var Mezeonel ky Eresztettek volt es senky az zekernel Nem Maradot fely Mechet az keotest es ely vittek az poztoba Zekeremet Eokremet Meg tartotta erte [Kv; TJk III/3. 117]. *1598:* Exponallia az A hogy egy sak búzaiat tartotta volt megh az I melliert Benedekfi Christoph vra(m) elejbe hitta volth [UszT 12/3]. *1600:* bochatotta(m) wala zolgamot nemy nemy marhaimat hogy el hozza az felljel megh irt hazbúl, vgiminth haro(m) feóldes hordot ... egy kapoztas kadat ket aztalt. Ezeket az Alperes megh tartotta ne(m) atta ky hogy el vigie zolgam [i. h. 15/127–8]. *1625:* egi Jobagiomnak két taualj baraniat tartota megi az Jnek fen megi Jrt fya, hatalmasúlj [i. h. 84]. *1840 u.:* öt Bágyoni Ifiak öt kas annya méhemet el vitték, itten Bágyonban[a] vagy fel mézelték, vagy Szaporitás véget meg tartották [KLev. — [a]TA].

7. (osztozáskor) vmit saját (jogos) birtokában/tulajdonában tart; a păstra ceva pentru sine (la o împărţeală); (bei der Teilung) etw. als/für seinen (rechtmäßigen) Besitz/Eigentum (be)halten. *1507:* ha katonak fya lezen azt[a] meg tarca, ha pedig ⟨leanya?⟩ lezen azt el agya es az Eghaz zwksegere ⟨forditca?⟩ [NyIrK VI, 187 Cheh István végr. — [a]A házat]. *1569:* Toruenzerent talaltak biro vram es Kyral biro vra(m), hogy ezten napig az hazbol ky agyak Rezeket azoknak a kyk keuanyak, ha hul penyg ky ne(m) agyak, az vtan az haszat fel kyaltassak, Barbel Janos ezt apelalta hogy az haszbely Reszt, az eo vra el nem agya hane(m) azt keúanya hogy ky mútassak es meg tartya [Kv; TJk III/1. 255]. *1588:* az mely ket eokreot en meg tartottam volt azt polgarok meg becheoltek ket forinthra Nagywen penzre mert az eokeor igen hitwan vala [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. *1602:* (A szőlőt) my bewcheolleottewk megh Negiuen forintra beochewlleotteok vgiminth Attiafiak keozeot ... ha mellyk keozeolleok el Akarna Adnj tehat az mas Attiafinak ertesere Adgya, es azon penzen terhessen hozzaya az Attiafy, hahol penigh az Attiafy Nem Akarna megh tartanj tehat Jdegennek Adgya Nyeressegel el Aminth el Adhattya [Kv; TJk VI/1. 590]. *1606:* (A) mallomba olian 3 rezwnk uagíon mint fekete ferencnek ha szinte El ata uolnais mert nem athatoiat ata szinten az onon rezetis megh tarthatnam mögis tartom En uagiok Elsôb uer Te naladnal hoza az er En Elennem meg nem uehed [UszT 20/43]. *1634:* megh tartom az partha ovet had maradgion az szegeny neueletlen leanyomnak Borbala(n)ak ne mondhassa hogy semmi ne(m) marat az szule Annyatól [Mv; MvLt 291. 24a]. *1682:* az szappany uczai házamat ... az nyomorék nénéim holtok után valo divisiokor váltottam, és tartottam volt megh az Atyafiaktol harmincz forintal [Kv; RDL I. 160]. *1750:* tudomis bizonyoson hogy sok perlekedesek és kőlcségek által tartotta meg az Nehai Mgos Nagy Aszony azon Almási Banyákat [Déva; BK sub nro 144 Mich. Somlyai (50) ns vall.]. *1808:* meg tartván tsupán tsak a Kakasdi és Bosi csekelységből állo portiotskákat [Mv; Berz. 9. 73].

Szk: *(tulajdon) maga birtokában/kezénél ~. 1757:* A' miket ... eő kglme által adott Sombori Sigmond Vr(amna)k azokotis ... idegenek nem transferálja, hanem tulajdon maga kezénél meg tartya [Kisesküllő K; Somb. I]. *1791/1792:* meg parontsolá a' Titt. Executor Ur a' Falus Biro(na)k hogy a' fennebb el betsűlt Szánto Főldeket maga Birtokában meg tartaná és senkit rá ne eresztene [Msz; MbK XII. 81] ✱ *vérségre ~. 1782:* Bedőházi Mihály senior ki akarván váltani Bakó János huszártól egy tanorokot nem akará Bakó János kibocsátani ilyen okon, hogy nem magának, hanem másnak akarná váltani, feliben idegennek. Azért nem remittálya, hanem vérségre megtartja [Árkos Hsz; RSzF 250–1].

8. *(ingatlant) vkitől ~* (ingatlant) vki igényével szemben magának megszerez/birtokában tart; a menţine în posesiune (un bun imobiliar) faţă de pretenţiile ridicate de către cineva; (Immobiliargut) sich gegen den Anspruch js erwerben/in Besitz halten. *1600:* Kappor Miklos azt vallja hogj az Bagjak[a] mind eltig megh tartottak azt az szena fűuet mind az keómiól üalo faluktol, semmi fele barmoth ne(m) bocziatottak oda mind eóreókke tilalmas zena fw volt [UszT 15/107. — [a]Bágy (U) lakosai]. *1646:* ne tarczia megh, ktek tullem az Feizes ura(m) háza mellett az porgolaton kiuul leueo darab hellyet, annelkül ktek konyen el lehet [Bádok K; JHb III/72 Kézipolyáni Veres István apjához]. *1693:* Bartal-is Jánosnak, adott vólt az Falu két darab Szántó főldet, hogy az Szárhegyiektől meg tarcsa [Gyszm; CsÁLt Gyszm. I/1]. *1745:* à mit Házassága után ő Kglme prosperalt, azokat meg tartani ő Kgltől nem kivánom [Torda; TJkT II. 13].

9. (vmiből vmennyit) maga hasznára/szükségére visszatart; a-şi opri (o anumită cantitate din ceva); (etwas von einer Sache) für den eigenen Nutzen/Bedarf zurückhalten. *1585:* a' Saitoknak hatat bechwllettek 96 d ezen kiwul mi magunk zamara ewel egiete(m)be(n) tartottunk meg hetet kinek az Arra f. 1 d. 6 [Kv; Szám. 3/XVI. 44]. *1600:* az eöreksiget wette wolt zalagban az en masik apam Cheherd Janos, Demeter Antalnak f. 16 ... Jsmegh megh atta egykorba neki wizza ... ez en masik apa(m) eötwe(n) penzit megh tartia az eöreöksignek nem adgya megh, de en azt ne(m) tudom mierth ne(m) atta wolt megh az d. 50 [UszT 15/251]. *1602:* Anna Consors Andrea zilagy ... fassa est ... kerdem teole hol veotte az buzat azt monda hogy 16 frtert attak nekj adossagba keoblet ... chak annyt tartok megh benne, kiwel megh ère(m) [Kv; TJk VI/1. 575]. *1677:* A' szeginy kősség-is ne kénszerittessék arra, hogy magának meg-tartani valo, vagy egyébiránt nem el-ado méhét fel-verje ... maga szükségére meg-tartani akaro mézét és viaszszát kedve ellen el-adgya [AC 230]. *1705:* a szekerek fájit tűzre megtartották [WIN I, 366].

10. (örökséget) vki számára megőriz/tartogat; a păstra pentru cineva (un bun moştenit); (Erbe) für jn bewahren/beibehalten. *1570:* Kathalin varga Janosne ... vallya Talalya az kapwba alwan hazanal Az Kaytar leorinchnet, Mond eo Neky ez vallonak Am ely attam vala az hazat Albert deaknak, De Kaytar Balas ely vethe Rola Lazlonak akarya megh thartany [Kv; TJk III/2. 203]. *1593:* Rab Anna ... vallia ... menek be Nimet Menihartne hazahoz, tahat Varga Jmrehne ott vagion nagi betegen, es vgi remenkedik Katalin Azzonnak Nimet Menihartnenak, En edes Nenem, kerlek az hatalmas Jstenert, Im egi parta eouem vagion, hogi az en vramnak ne aggiad, mert az kwwlis mindent eltekozlot, hane(m) tarch meg az en ze-

gini aruamnak [Kv; TJk V/1. 385]. *1604:* Az yneotis az Arúa szamara vettúk kezúnkhez ... Az marhat nagy dúggatassal tartottűk mj megh [UszT 20/275]. *1632:* Azt az peres kaszalo retett en czak ugj atta(m) volt Tariznia Gergeljnek jo akaratombol hogj azon vnokamnak tarcza megh s gondgjat visellie migh az giermek fel neő [Mv; MvLt 290. 84a]. *1653:* Vet magahoz Egj io bornat ... hogj megh Tarczia az arvanak [Ilencfva MT; DLev. 1. IIB. 12]. *1658:* az Janos deak reszet tarczak megh igassagoso(n) szamara, hogy ha megh jeovend adgyak kezeben [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. *1779:* az Udvar Házat el nem viszem a Hátamon, számodra meg tartottam, sokat perlekedtem költöttem érette [Matisfva Hsz; HSzjP Petrus Betző (56) ns vall.].

11. (vmitől óva/mentve) megőriz; a păstra ceva (în siguranţă); (etw. schonend/rettend) bewahren/aufheben. *1573:* Ma vagy holnap ky Mennyenek az Espotalba fel Regestalliak az myt meg tartottak [Kv; TanJk V/3. 89b]. *1585:* Ilona Coloswary Mathene vallia ... Amit Kuthi Janos kwldeót az felesegenek varadrol azt a' felesege el keolteotte adeg meg az vra meg leót, es vgia(n) sirwa panazlot Kuthy Janos hogy f 40 kwldeót volt, es egy penzt sem tartot volna megh [Kv; TJk IV/1. 438]. *1605:* mikor az hadaknak Jőueset Erteötthe volt feluen az Jdegen nepnek puztittasatul, nem hogy az mas Ember marhaiat vöttem volna kezemheöz tartanj Illyen vezedelmes wdeöben de söt Jnkab az magamenak meg tartasabanis nagy sok busulasom gondüiselesem volt hún tartsam meg [UszT 19/9]. *1671:* ha valamelly Rabnak felesége, az maga saját joszágának árrán váltya ki az Urát ... addig az summáig valo jussa fenn vagyon az Ura joszágában az melly joszágot az maga joszágának el-adásával tartott meg [CC 62–3]. *1751:* a' Bialoktúl ... lehetetlen lenne azon Réteket meg tartani [Koronka MT; Told. 14/46]. *1758:* Az Atyank(na)k gyamaltalan àllapattyában életiben szegicséggel voltunk Ejjet Napott edgye tettűnk, szűntelen dolgaztu(n)k ... az Joszágat meg tartattuk [Asz; Borb. I]. *1804:* tartazik a Gyümölts, és Fűzfákát nem tsak meg tartani, sőtt szaparittani [Km; KmULev. 3 Zágani Szabo Andras keze írása].

12. vmilyen állapotban/szinten tart; a menţine ceva intro anumită stare; in irgendeinem Zustand/Niveau behalten. *1592:* Eo kmeketh kerem hogj eo kmekis atyay indulattal legjen hozzam, es az haznak adayat tarcsa megh abba az allapotba az mibe ekkedig volt, hogy ne eoregbitené eo kmek [Kv; TanJk I/1. 131a]. *1677:* Ez fel-háborodott állapotban ő Naga mind a' két Császár közőtt hazánkat békességes állapotban meg-tartani[a] [AC 21. — [a]Kötelezi magát]. *1766:* az Tit. Possessoratus a Hatarnak akár mely resziben, az mely osztatlan hellyek bokros és erdős oldalak ... és egyebek találtatnak azokot a mellyik Tit. Poss(ess)or maga Udvara s Joszága után elsőbben el jedzétte, vagy borozda vonás által el foglalt valamekkora darabban el jedzette, akkorán meg is tartotta [Árapatak Hsz; Eszt-Mk]. *1837:* (Az árendátor) A Joszágot maga métáiban meg tartani kötőlős [Nagylak AF; DobLev. V/1219]. *1841:* En Veres Samuel is az Irt Joszágat Szöllött Gyümöltsessével egyben Magak valoságokban meg tartam [Száva K; RLt O. 4]. *1853:* ki fogadtam ő Ngátol 2ik számu piatz sori házánàl ... egy szobát A' mely állapotban által veszem a' kifogadott szállást hasonlo állapotban tartozom megtartani [Kv; SLt évr.].

13. (katonasággal) megvédelmez/hatalma alatt tart; a apăra ceva (cu ajutorul armatei); (mit dem Militär) beschützen/unter Herrschaft halten. *1587:* Eötodzor kiuaniuk aztis Nagodtul hog az portusnak erosseget az mj jmmunitassunk es priuilegiomonk szerent az my oth alat lewö attiankfiajwal es zolgajukal az Nagod hazahoz rendeltetet emberewel egietemben meg tarcziak [GyK A dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval az őrmezei portus dolgában]. *1614:* Báthori Zsigmond ... praktikálni kezde[a], hogy ő az német Rodolfus császárnak adja Erdélyt, csak adja néki Opoliát, mert ő látja, hogy török császár ellen elégtelen Erdélyt megtartani [BTN[2] 45. — [a]1596-ban]. *1662:* a végházat a keresztyénség kezénél megtartani, marasztani igyekezik [SKr 582]. *1666/1681:* (Opra Proplan) mellőlem el sem allot, sot igaz Urahaz valo tőkelletessege szerint, Varamot Kemény Janos koborlo hadaítul ellenségimtűl masokkal edgyűtt meg tartotta oltalmazta [Vh; VhU 331 Zólyomi Miklós ad. lev.]. *1667:* Kenszerittettunk azért ezen Varosunkbelj ... Unitaria s Orthodoxa Ecclesiak jovaihoz nyulnunk, Azokkal azon hatalmas Nemzetnek utolso romlasunkra celozo kegyetlen szandekokat complacalnunk, s azzal Kgls Urunk ... szolgalattyara Varosunkat megh tartanunk [Kv; RDL I. 179]. *1693:* Ebben az esztendőben ... harczolt meg dux de Louxemburg az angliai királylyal az Bavariai Electorral az francia az mezőt és az ő statioját megtartván az victoriát is megtartotta [IIAMN 331].

14. vkit vminek birtoklásában/használatában megvéd/oltalmaz; a ocroti/proteja pe cineva în posesiunea/folosirea unor bunuri; jn in dem Besitz/Gebrauch eines Gutes beschützen. *1577:* Jn Summa Erreys keotęk magokat ezen aloll megh Jrtt tereh ala: hogj ez kęth hazhoz valamy Joszagh vagyon az Bodolayhoz es itt az Vzonyhoz, Azokath mynde neketh eggyk az masykkal egyetembe tartozzęk mynden teorwęnnyel es keoltseggel megh tartany [Uzon Hsz; BLt 7]. *1602:* Keonyeorgeok ez orzagnak vranak Es feyedelmenek, hogy az en kjchin Jauaymbol valaminemew testamentomot tezek Az Colosuariaknak, Mind penigh egyebeknek, hogy eo Naga megh confirmallia, Es kenzeritem az Eleo hatalmas Jstenre hogy mind meghis tarcha benne s mind penigh megh otalmazza [Kv; RDL I. 73]. *1677/1681:* I(ste)n kegyelméből lejendő Posteritassimat, es kedves Successorimatis kérem; hogy ez illye(n) Collatiomban Andras Deak Vramat szentűl megh tarczak, es penz nelkűl az conferalt főldeket eő kglmétűl el foglalni ne hadgyak [Vh; VhU 263]. *1726:* Zemlényi Pál Ur(am) ... kész lészen ... Nzts Brullyai György Ura(ma)t, Hites Társát Balog Sára Asz(sz)onyt ... az földnek pacificum Dominiumában meg tartani [DobLev. I/126]. *1785:* Aszszany népin lévén Domokos György Uramnak egy szánto fölgye, amely földet is ada meg másalhatatlan Cserében Titt szánto Sandor Uramnak ... Evictiotis válalának önként magakra hogy Egyik a másikat ezen Cserében meg tartyak minden legyitimus Impeditorok Ellen [Asszonynépe AF; i. h. III/602. 1a]. *1828:* Kardos János Szamszédtság, s Atyafiság Jussánis magához vévé a mingyárt Szamszidalt Földőt egygyezés Szerént 33 ... Rforintakba, melyekért kőtőlözi magát Kardos Győrgy, hogy Kardos Jánost a tőbszőris Szamszédalt fel hold földnek békességes bírásában Tiz bé vetésekig meg tartja, meg oltalmazza [Asz; Borb. I Huszti István Felső Sinfalva hites notariussa kezével].

15. vkit/vmely közösséget (szerzett) jogaiban (továbbra is) megerősít/oltalmaz; a intări pe cineva/o colectivitate in drepturile sale; jn/eine Gemeinschaft in den Rechten (auch

ferner) bestärken/schützen. *1566:* Felsiged az Szekelysigbely nemessigünknek szabadsagat ... meg engette vala, es abban meg tartany igirte uala [SzO II, 187]. *1587:* Az mj kiwansagunkban es priuilegiomonkban az portusson Nagod mjnket meg tart, igiriűk arra magunkat hog my es engedelmessek lészűnk [GyK A dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval az őrmezei portusról]. *1635:* Kegls vrunk meltoztassek igassagunkban megh tartani mind minket mind penig az Warga Czehet [Kv; KvLt Céhir. I. 15]. *1653:* (Markó Istvánt) semmi ordinarie valo, adozassal, tereh viselessel, postálkodással, szekerezéssel ... ne(m) bantiuk, hanem mind ezekbeol az terehuiseleseekbeol immunissa es Libertussa teszűk es abban elteigh megh tartiuk [Kv; RDL I. 140]. *1677:* En Bathori Gabor ... minden Nemzetségeket, Rendeket ... szabadságokban, törvényekben, és approbata consvetudojokban meg-tartok [AC 19 Hivatkozással az 1608. évi art-ra]. *1714:* Enyedi János, alázatos Instántiája mellet, remonstrállya Néhai boldog emlékezetű Mátjás Király Privilegiumat, és annak az Felséges Nehai Leopoldus Császártol lett Confirmatioját, mellyek szerint az Contributionak terhitöl azon haznak lakossi immunitáltattanak, Melyhez képpest hogy ö kglmétis azon Szabadcságban, és Privilegiu(m) szerint valo immunitatiojában kglmetekis meg tarcsa ... miis authoritate Nostra parancsollyuk [KvLt I/212 a gub. Nszből]. *1784:* N.Enyedi Nemes Házaimra hirem és akaratom ellen ... katona szállokat tettek, holott vilagos Törvényűnk vagyon rolla ... Méltoztatik Ngod és a' Tkts Tábla, igasságomban meg tartani, és Házaimat evacualtatni [Nagylak AF; DobLev. III/587 Dobolyi József nyil.].

16. vkit/vmely közösséget hitében/vallása gyakorlásában megoltalmaz; a ocroti pe cineva/o colectivitate în credința sa/în exercitarea credinței sale; jn/eine Gemeinschaft in der Ausübung seiner/ihrer Religion beschützen. *1619:* Minthogy immár az keresztyénségben sok hűt szállott arra vagyon legelső gondjok is az ország véneinek az fejedelem választásában, hogy arra eskötik egyikre meg, hogy azt az országot addig való szabados hütiben megtartja, senkit hütiben, vallásában meg nem háborgat [BTN[2] 298]. *1631:* miuel az en Magiar faluimban valo ioszaghimban, sok eztendeöktöl fogua az Vnitaria Religio vygealt es az szeghensegnek is lelke esmereti azon niugutt megh illien conditioual hagyom az felliűl iedzet ioszaghimot, hogi az szegenseget ne haborgassak, se semmi praetextus alat mas vallasra ne kenzeritsek, hanem inkab eköt mindenek ellen megh tartani es megh oltalmazni tartozzanak [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 7]. *1664:* Tisztelendő Parthenius Péter Püspök Uramnak lelki pásztori botja és igazgatása alá bocsátjuk és rendeljük minden jószáginkban levő oroszokot, görögöket, ráczokot, oláhokot, papjaival, deakonival egyetemben, hogy azokot mint ordinarius vladikájok és püspökjök ... dirigálja, vezérelje, oktassa, s az szerint szokott Liturgiájokban, böjtökben, innepléseken megtartsa [Veress, Doc. XI, 46 Báthory Zsófia és fia Rákóczi Ferenc Parthenius Péter püspökhöz]. *1671:* (A fej.) a' haza Fiait személy válogatás nélkül a' Négy Recepta Religiokban és azoknak edgy aránt valo szabados exercitiumában meg-tart, és másokkal-is megtartat, és edgyik Religion lévö Ecclésiákra-is hatalmason nem küld és el nem foglaltattya [CC 13].

17. vkit kegyeiben/vmilyen érzelmében megőriz; a păstra pe cineva în grațiile sale; jn in seiner/ihrer Gunst/irgendwelchen Gefühlen bewahren. *1662:* engem sok jóakaró szolgái számok közé számlálván, gratiájában tartson meg és parancsoljon [TML II, 371 Teleki Mihály Lónyai Anna özvegy fejedelemasszonyhoz]. *1663:* engem, maga méltóságos gratiájában megtartván, az fejedelem ő nagysága kegyelmességét is reám terjeszteni méltóztassék [i. h. 454 ua. Bornemisza Anna fejedelemasszonyhoz]. *1678:* Kegyelmedet kérem, confidentiájában tartson meg és nekem parancsoljon [TML VIII, 46 ua. Kapi Györgyhöz].

18. szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: *Isten/Úr/Úristen ~ vkit/vmit* **a.** Isten éltet/életben tart vkit; Dumnezeu dă zile cuiva/lasă în viață pe cineva; Gott erhält jn am Leben. *1558:* ha isten meg tart az the k io gazdasagarol meg elegeytem [BesztLt 53 Hamvaj Gewrg besztercei zewch Lenarthoz]. *1633:* Isten ... szent lelke altal vezerlet es meg tartott ... mind ez oraiglan [Kv; RDL I. 101]. *1634:* Kerekes Balasnetol hallam hogy monda, Im idegen orszaghban az Isten megh tarta az fiamat [Mv; MvLt 291. 2a]. *1653:* sokszor azt tudtam, hogy az életem is elfogy, de Isten megtartott [ETA I, 136 NSz]. *1725:* ha Isten megh tart, Kolosvaratt determina(ti)ot tennj s concludalnj legh alkalmatosab leszen [Kelementelke MT; Ks K. 68]. *1855:* a 100 pfkat ha az Isten megtart felküldöm [Tatarcsd H; BetLt 4 Ribitzey Antal lev.]. — **b.** felsz. módú alakban levélkezdő/záró formulában; în formă imperativă ca formulă de introducere/încheiere; in Imperativform in der Formel am Briefanfang/schluß: 'ua.; idem'. *1540:* Isthen tharcha meg the k: [Kv; LevT I, 10 Petrus Literatus Nic. Telegdyhez]. *1569:* Isten tarczan megh .k.dett [BesztLt 56 Horwatt Lúkach Nagy sayoj[a] tyzt tarto Dombj Gergely beszt-i bíróhoz. — [a]BN]. *1571:* Az Isten tarchan megh K.det [Berlád BN; i. h. 3573 Lúcas Chewj offlis in Nagy Sayo lev.]. *1583:* Isten Jltesse, es tarcza megh Nagsagodat [Szűkerék SzD; JHbK IX/9]. — **c.** Isten vkit vmilyen állapotban/helyzetben megőriz; Dumnezeu menține pe cineva într-o anumită stare/situație; Gott bewahrt jn in irgendeinem Zustand/irgendeiner Lage. *1555:* az vristen tharcha meg k minden iavaval [Gyalu K; BesztLt 5]. *1573 k.:* zolgalatal zolgaltam az Eghez varast medeg az wr isten Eppen Emborsegembe megh tartoth, de Jmar mostan Nagy Chapast vetot reyam az ghutta wtesnek Myatta [Kv; TJk III/3. 226b]. *1630:* J(ste)n Fölsegödet eltesse sokaigh s tarcza mögh sok io Egessegben [Dob.; WassLt Deak István vszb kezével]. *1645:* Tarczia megh az Ur Isten Nagodat bodogh szerenczjes egessegbe [Szentlélek Hsz; HSzjP]. *1651:* Isten tartsa megh keglmeteket sok eztendeigh boldogul [Várfva TA; Borb. I]. *1730:* en ha Isten egessegb(en) meg tart Sollymosi Ura(mma)l edgyűt Compáriálok [TKl Mohai Mózes Teleki Ádámhoz]. — **d.** Isten vkit/vmit vmely veszedelemtől megóv; Dumnezeu ocrotește pe cineva/ceva de un pericol; Gott beschützt jn/etw. vor irgendeiner Gefahr. *1631:* Makay Istuanne Szöcz Ersebet Aszony fassa est mikor eczer hazunkhoz jöt vala Szalontaj Gergely czak az Isten tarta megh teöle hogj el nem ronta mert ugja(n) az laba koze fogot vala [Mv; MvLt 290. 238a]. *1738:* Mikor pedig holtom törtenik, ha Isten háboru üdötol az hazankot anyira meg tartya S pestistül hogy testemet el vihetnek Kolosvár(r)a a testemet vigyek az feleségem mellé [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis István végr.]. — **e.** Isten (hazát/várat/várost) pusztulástól megóv/védelmez; Dumnezeu ocrotește/apără (patria/cetatea/orașul) de pustiire; Gott beschützt (Vaterland/Burg/Stadt) vor Vernichtung. *1618:* Sokszor volt immár úgy dolga Erdélynek, hogy megtartotta az Isten s ezután sem

hadja [BTN[2] 141]. *1653:* Így tartá meg Isten városunkat és várunkat az ellenségtől [ETA I, 99 NSz]. *1660:* Ha Isten Váradot megtartja, azt is nem bántják [TML I, 539 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. — **f.** Isten (anyagi javakat) épen megőriz; Dumnezeu păstrează nevătămat (bunuri materiale); Gott beschützt (materielle Güter) unversehrt. *1595/1603:* (A) ladat veottem, oly gonduiselesemben, hogy ha Az vristen, Az en keues Marhamat Megh tarttya, azúal eggyút gongyat viselem [Hadad Sz; Ks P. 16]. *1658:* édes Öcsém uram, az Isten csudálatosan megtartotta az én szentmiklósi házomat [TML I, 276 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. *1712:* Kúron András ă Selyéi malmának Szo(m)bati Vámját adta ă Sélyei Reformata Eccla templomának építésére, mind addig mig ă malmot I(ste)n meg tartya [Selye MT; MMatr. 217]. *1768:* az ősz buzăk szépen maradtak ha Isten meg tartja [Esztény SzD; Told. 5a] ✱ *Isten vki egészségét ~ja* Isten vkit egészségben éltet; Dumnezeu dă sănătate cuiva, Dumnezeu ţine pe cineva în sănătate; Gott erhält jn in Gesundheit. *1801:* A Csonka Héten ha Isten egésségemet meg tartya ... a Tktes Ur(na)k 'Somboron bizonyoson Udvarlok [Kendilóna SzD; Újf. 6 Tsike István lev.] ✱ *Isten vki életét ~ja* Isten vki életét megóvja; Dumnezeu ocroteşte/apără viaţa cuiva; Gott beschützt js Leben. *1614:* Ekkor Géczi István és az bátyja, Géczi András Báthori Gábornak engem elárulának, ki miatt csak az szent Isten tartá meg életemet [BTN[2] 60]. *1655:* ha I(ste)n eletemet megh tartya lésznek nekemis velle igazitasim, nem ragalmazàssal, hanem tőrvennjel [Kv; CartTr II. 898 Thom. Ozdi Acatius Barcsaihoz] ✱ *Isten vki eszét ~ja* Isten vki józan/ép eszét megőrzi; Dumnezeu menţine cuiva luciditatea/mintea clară; Gott bewahrt js gesunden Menschenverstand. *1677:* Hazámnak, ha lehet, Isten eszemet megtartván, véteni nem kivánok, sőt véremmel is szolgálok [TML VII, 393 Teleki Mihály Nemes Jánoshoz].

19. megállapodás/végezés előírásainak eleget tesz, *ek* megáll; a respecta prevederile unei înţelegeri/decizii; den Vorschriften der Vereinbarung/des Beschlusses genugtun. *1560:* Igy Egienessedenek meg mj Eleóttwnk szabad Akarattyok szerint, mind az ket fel otth leűenn Ezer Mag'ar Arany forint keótel alat ... Hogy az mely fęl eszt mindenesteól fogua Auagy chyak valami Reszeben valami okbol Meg nem Akarna tartani, vagy nem tarthatna, es Meg nem adhatnà, valamj kepen, hat Az Mely fęl meg allya, Az màs fęlt az Reóuid teóruinire hihassa, Az orszag biraia Eleibe, Az ki Az Ezer arany forintrol Jgazat tehessen, annak Az ki az keótelet tekelletesenn Meg tarttya es meg allya [Mv; JHbK XII. 7]. *1588:* asz mellik feel esz uegeszest ... megj nem Akarna tartani, mind asz feel szasz forintra kóti magat [Ne; Berz. 7. LXV/3]. *1606:* Az palfi wrammal walo adossagbol pedig mjert bwcziwuel walo satisfactiot Jgiert Jgier mostis az J: el kel wönnj az Anak, az mj penig nezj az kezessegöt, a hogi meg tartottak, Ara es anak gond wiselesere az Jnek legien gongia [UszT 20/83]. *1633:* Hogi ha penigh ez szalagos Levelnek Continentiajat valami Reszyben valamellyk fel megh nem tartana tehat Calumnian maradgyon [Kozárvár SzD; SLt BC. 29]. *1646:* keőtek magokot 100 Arany forint kőtel alatt, hogy az mi deliberationkot minden reszejben helyben hadgyak, es megh tartyak [Erdősztgyörgy MT; Told. 27]. *1719:* műis Arbiterek irtunk illyen processust, hogy ezen meg nevezett Atyafiak kőzzűl ezen osztozást hamellyík fél vel in toto, vel saltem in parte aliqua meg nem tartaná s, violálná, ugy ezeknek Posteritassiis ... a' meg állo felek ... az meg nem tarto s, violáló feleken ... egy Vice Tiszt által az meg irtt poenát ...exeqvaltathassák [Süketfva MT; DobLev. I/95a].

20. (jogi/erkölcsi/vallási normát/rendelkezést) betart; a respecta (normale/dispoziţiile juridice/morale/religioase); (rechtliche/moralische/religiöse Norm/Verfügung/Anordnung) einhalten. *1561:* az kewsseg' kewzet az tiztesseges zokasokat meg tartsak haznos rend tartasokat zerezzenek [Kv; ÖCArt.]. *1587:* az Be Irando zemely feokeppen az Mywes Rend megh eskeggiek Ezekre Varosnak Vegezesit, es hazanknak tell'es minde(n) Regy teorwenyt, zabadsagit megh tartia megh Eorizy, es Engedelmesen Veszy, Zenwedy [Kv; TanJk I/1. 45]. *1608:* Kerys Ghellyen Imreh Vram eö kgme az eő zerelmes Attiafiait, hogy az eő felliwl megh irt dispositioiat es veghezeset ... intacte megh tarchiak, es semmiben ne violalliak [Kv; RDL I. 85]. *1657:* ez rendelésinket és törvényeket in omnibus punctis ... fogyatkozás nélkül meg tartsák [UF II, 189 Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony ut.]. *1671:* az mely Canonokat keresztyen Ecclesiáink es annak gondviselői csináltanak azokat minden részeib(en) megh tartsak sub poena perpetua dispositionis [SzJk 116]. *1794:* a' Papok mind őltőzetbe mind magok viselesekbe az illendőseget szorossan meg tartsák Papi tisztesseges őltőzetbe jarjanak [M.bikal K; RAk 5]. *1858:* a bérlő köteles a favágatásra nézve az erdőszeti szaballyokat megtartani [Kendilóna SzD; TKhf 15].

Szk: *házasság tisztaságát ~ja. 1689:* az A(ctrix) ... hazassagnak tisztaságát meg nem tartotta [SzJk 232] ✱ *ünnepet ~. 1592:* Vegeztetet azis ez napsagtol fogua, se buza, se zena, se erdeo hordasara, se semmire, vasarnapon ne mennien ... hane(m) ammint Isten megh parancholta ... megh tarcha az Innepet tiz forint bwntetes alat [Kv; TanJk I/1. 199].

21. tiszteletben tart; a respecta ceva; in Ehren halten. *1595:* Adta erteniek eo kegmeknek varosul Biro vram eo kgme, hogy Rodolphus chiazarral eo felsegewel Az mi kgmes vrunk feiedelmwnk Bathori Sigmond ... az poghan ellen valo eggyet ertesben bizonios transactiot, confederatiot teoth volna, Mely transactiot, Ami kgmes vrunk tanachy es a' tellies Nemessegh ... hittel confirmaltak volna megh tartani [Kv; TanJk I/1. 255]. *1615:* Romai Chiazar Vrunk Assecuratioia nallunk uagion, hogy az Jnduciakat megh tarttiak [Törzs. fej.]. *1630:* Mely conditiokat mi ez szerent acceptalua(n), igeriwk es fogadgiuk az mi kereztien hwtwnkre, hogj minden reszeiben ... megh tartiuk, es masokkalis megh tartattiuk [Törzs. Bethlen István nyil.]. *1671:* az Országtol végeztetett és helyben hagyatot Unionak conditioit minden czikkelyekkel fogyatkozás nélkül megtartya[a] [CC 19. — [a]Apafi Mihály fej.]. *1671 k.:* En ... Dées Várossának valasztattot Fő Hadnagya eskeszem az élő Istenre ... hogy az Nemes Vármegye Fő Ispannyitol dependentiat tartok ... az Nemessi Szabadságot ... meg tartom, és masokkal is ... meg tartatom [Dés; Jk 12a]. *1710 k.:* (Béldi Pál) a dolog kifakadása után azt mondotta: ő hütit, reverzálisát igazán megtartotta, de az ő ellenségi ... az ő életére való igyekezeteket nemhogy letették volna, sőt megújították [BÖn. 694].

22. (továbbra is) érvényben tart; a menţine în vigoare; (auch ferner) in Geltung halten. *1561:* az mesterek az ǫ ceheknek meg witasara egienlǫ akaratbǫl ǫ kǫzǫtǫk wegeztek uuolna neminemw articulusokat kyket ǫk es az ǫ vtannok valo mesterekis az cehben megy tartananak [Kv;

ÖCArt.]. *1570:* az ely mwlt Jdeobely vegezest azon allapatba Megh Thartyak, ha Byro vram Thanachawal egetembe az Melle akarnak allany [Kv; TanJk V/3. 7b]. *1584:* Mostannis eo kgmek megh mertekelwe(n) magokat, Nem Mennek towab megis hane(m) az eleobby vegezeseket haggyak helie(n) es azt vegeztek meg tartany, most semmy wytast Nem tesznek sem wegeznek [Kv; i. h. 282b]. *1592:* Maria kiralne azzony lewele, kiben ez warosnak minden Priuilegiumit minden vysagnelkwl igirte megh tartany [Kv; DiósyInd. 20]. *1659/1681:* az Jövevényekhez valo jo czelekedetek(ne)k gyakorlasaban, Boldogh emlekezetű Meltosagos Eleink(ne)k diczeretes peldajokat igyekezven kővetne(m): mélto s helyes Collatiojokat, annuentiajokat minden bőcsűlettel ... prosequalnom s meg tartanom [Vh; VhU 314 Zólyomi Miklós ad. lev.]. *1677:* Mivel Bethlen Istvan Uram ő Nagysága igaz legitime eligáltatot, és inaugurálltatot Fejedelem volt, ő Nagyságának minden collatioit, donatioit valamellyek legitimè emanaltattak ... intactè et illibatè meg-tartya és meg-hadgya azokban[a] [AC 27. — [a]I. Rákóczi György].

Szk: *erejében ~. 1573:* ez May Napon egyreol egyre fejenkent voxot adwan hozza, azkor ely vegezet Akaratyokat Ereyeben akariak meg tartany, Semmy kylembezest sem akarnak tenny es vegezny [Kv; TanJk V/3. 743b]. *1581:* A my penig Az eyely modnelkwl valo Jarast zankazast fegywer vysselest illetj keryk biro vramat hogy az elóbby vegezest kerestesse megh es azt ereyebe tarchya megh bwntetessel [Kv; i. h. 234b].

23. (békességet/kötést) megőriz/fenntart; a menţine (pacea/alianţa); (Frieden/Bund) bewahren/aufrechterhalten. *1619:* Magyarország ... az frigyet az hatalmas császárral meg akarja tartani | Magyarország igazán tökéletesen kévánja azt a hatalmas császártól, hogy az frigyet-békességet megtartsa | mi szeretettel megtartottuk volna az frigyet és békességet [BTN[2] 300, 309–10, 348]. *1657:* Az fennemlített hadakozásnak azért véget vetvén Bethlen Gábor, azután többször nem hadakozék római császár ellen, az békességet véle az maga részéről szentül megtartván [KemÖn. 81]. *1671:* mindenekkel a' jó Szomszédságot, és széb békességet, minden tehetségével óltalmazza és meg-tartya, és senki ellen semminemű hadat offensive nem indit [CC 19]. *1677:* Erdélynek a' Török Császárral valo régi frigyét intacté meg-tartya [AC 25]. *1710:* az erdélyi fejedelem, miolta beült székiben, azolta hatalmas császárhoz a hűséget igazán megtartotta, a szokott adót esztendőnkint fogyatkozás nélkül beszolgáltatta [CsH 144]. *1710 k.:* ők a hűséget ő felségéhez ma is megtartják [BÖn. 969].

24. (vmely emberi kapcsolatot) fenntart; a menţine (o relaţie/legătură); (irgendwelche menschliche Verbindung) aufrechterhalten. *1619:* mi teljes életünkig akartuk megtartani az uraddal való atyafiságunkat [BTN[2] 209]. *1629:* Paxi Lukaczi az atyafisagot inkab megh tartotta az teobbinel [Kv; TJk VII/3. 27]. *1672:* ezután is a jó szomszédságot megtartani készek vagyunk [TML VI, 68 Teleki Mihály Strasoldohoz]. *1675 k.:* en az Urral nem akarua(n) izetlenkedni, seöt inkab az Attiafiusagot es az io szomszedtsagot megh akaruan tartani. Ezen dolognak el igazitasara pacifice valo componalasara condescendalni kesz vagyok ez ide alab megh irt modok es conditiok szerint [Mezőméhes TA; WassLt Vass János conditiói]. *1721:* a Száva Familia őrökös Jobbágj Rognán, ma is a kikel, az Attyafiuságott mindenkor meg tartattak, mind eddig [Nagyilonda SzD; Ks 25. V].

25. (kötelességet) teljesít, vminek eleget tesz; a-şi îndeplini/face (datoria); (Verpflichtung) erfüllen, einer Sache gerecht werden/nachkommen. *1662:* Egy uram lévén kihez való kötelességemet szentűl megtartottam, tovább is megtartom [TML II, 289 Teleki Mihály Thököly Istvánhoz]. *1669:* én is, míg élek, az én kötelességemet bizony tökélletesen megtartom [TML IV, 624 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1698:* (Az asszony) hűti le tetelét kötölességét meg nem tartotta [SzJk 309]. *1705:* sokan őfelsége hűségét amplectálták inkább, mint feleségekhez, gyermekeikhez való hites és naturalis kötelességeket kívánták volna megtartani [WIN I, 420].

26. betart vmit, tartja magát vmihez; a respecta ceva; etw. einhalten, sich an etw. halten. *1619:* nem kell az hatalmas császárnak az ti pénzetek, azt az hatalmas császár megmondotta s megtartja [BTN[2] 207]. *1659:* nagy dicsekedésemre vagyon, hogy uradhoz s hazádhoz való hited megtartod [TML I, 322 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1672:* ha nem segittethetünk az portátúl, megtartván eddig ajánlott hűségünket, magunk urunk ő nagysága és mások segítségével hozzá fogni kéntelenittetünk [TML VII, 362 Keczer Menyhárt ua-hoz Konstantinápolyból]. *1676:* en megh emlekezvén Szakats Györgynek minden kori alhatatos hűségérűl, mellyet elsőben boldog emlekezetű Atyam Uramnak eo Nganak diczeretessen megh tartot ... es hozzamis hasonlo hűséggel igyekezvén lenni diczéretessen es hűségesen szolgalt [Vh; VhU 340 Thököly Imre ad. lev.]. *1736:* Akkor mond Petki István: Tanolék ma bátyám uramtól[a] ... Sőt teljes életiben mások előtt emlegette Petki István, mit tanolt volt Apor Lázár bátyjától; s nem is emlegette penig csak, hanem megis tartotta [MetTr 420. — [a]Értsd: emberséges, emberbecsülő gondolkozást]. *1881:* Te Ödön! a leveleimet, hallod, ne mutogasd a feleségednek Megtartsd ám, hallod! ezt az atyafiságos intést [PLev. 89 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Szk: *parolát ~. 1775:* csak elérte volna célját, ha az asszony megtartotta volna a parolát, de megmásolván, Szombatfalvihoz mene [RettE 355].

27. (tulajdon)jogot (vki számára) fenntart; a menţine dreptul de proprietate; (Eigentums)Recht aufrechterhalten. *1607:* ket haz Jobbagiot ... zantofeoldeket ... malom helieket, es mind(en) igassagit melliek voltanak ... Sovaradgian[a] es hataraban ... mindeneket azo(n) igassággal melliel eok birták ... adá eoreokke birnia semmi igassagat maganak, es ket agon valo maradiki(na)k megh ne(m) tartua(n) benne [Mv; Berz. 15. XXXIX/4. — [a]MT]. *1683:* Aszt az haz hellyet ... biztam Vitezlo Lukacz Ferencz Vra(m) gondviselese ala illyen Conditioval hogy ő kgme az proprietassagot az en magam szamomra megh tartva(n) ... oltalmozza mindenektöl, el ideginteni ... foglalni senkinek se hadgya [Sófva BN/Sv; Ks 14. XXVII. 3].

28. (vallomást) továbbra is fenntart; a-şi menţine (mărturia); (Geständnis) auch ferner aufrechterhalten. *1808:* Iső Fatens Nemes Keresztes Susánna Pruner Martonné Elébbeni Vallomását mindenekben meg-tartya. 2dik Fatens Apáczai Kata Nmes Füsűs Munkácsi Istvánné Fassiojat Semmiben sem változtattya [Dés; DLt 250].

29. vkit állításában megerősít/igazol; a confirma/întări afirmaţia cuiva; jn in seiner/ihrer Behauptung bestärken/stätigen. *1590:* Myerth hogy Elejtól fogwa Azzal elt az szek hogy mikor valamelj perest az teórweny menedekre fogtatott es megh nem tartotta az menedek, minddgiart

teörvenje lett, mostis Azert vgj teczik eo kegmek hogy az A az mit keresett az Jnctusokon, Raita maradottak [UszT]. *1597:* Ezen keozben mynd Az kett fel peresekeott Be hywatok es vgy teczyek Az teorwennek hogy myel hogy mynd Az harom Bizonsag meg tartya Az fel perest, Az mynth kj fogott: keresen hatt embertt es hetedyk eo maga es eskeogyek raya [i. h. 12/67]. *1600:* Gal Gyeörgyes a mint Euictorra fogoth wolt, Wagassi Janosra hogy in facie sedis euincallia, Euincaltais, az bizonysaghis nylwa(n) megh tartotta, Az euictionak hele wagyo(n), es absolualtatik | Mierthogy Gyeörgyffi Martonth az bizonsagh nylwa(n) megh tartotta, hogy Gyeörgyffi Balinthnak igaz gyermeke ... eöreksigbe zabadittia, es neki itelte, iure p(er)p(e)tuo [i. h. 15/28, 15/39]. *1619:* Arra mond Görcsi Mehmet pasa: Sőt, illendő, hogy te magadtól mint keresztyén keresztyénnel beszéljetek, én igen javallom, de mi szónkkal ne szólj, mert mi abban meg nem tartunk [BTN[2] 276]. *1650:* az A(ctri)x Aszszonyt az Bizonysagok megh tartyak vilagoson abba(n) hogy az Ik, Nylva(n) gyalaztak eoteott azzal hogy az Tehenek tejet eo vette volna el ... kihez kepest mindenik ... az A(ctri)x Aszszony(na)k eleven dija(n) Convincaltatott [UszT 138b]. *1689:* vilagoson megh tartak az bizonysagok Vajna Ferencz Uramot Vajna Orban uram ellen, hogy diffamalta Hohernak hengernek maga hazanal [Zágon Hsz; HSzjP]. *1763:* Igaz dolog ebéd utánn kezdettúnk együtt alkudozni (: a mint Kapotsi Mihály uramis meg tart benne :) [Koronka MT; Told. 33/27]. *1782:* akik jelen voltak a vásárban és az áldomásivásban, világoson megtartják benne Szabó Andrást, hogy felelt Kala György az eladott lónak minden nyavalyájáról [Árkos Hsz; RSzF 280].

30. visszatart/ott tartóztat vkit vhol; a reţine pe cineva intr-un loc; jn irgendwo zurückhalten. *1596:* Biro vram kwldeotte Caspar deakot Gialuba, hogi az masasokat megh tarchiak az vamon, az kik el kerwltek az zolgalatot [Kv; Szám. 6/XXIX. 44 Bachi Tamas sp kezével]. *1642:* iambor emberek altal megh kerettem volt Jövendő hazassagra Kis Balinth Cathat igerte is vala magat es mikoro(n) haza kerettem volna nem adak, hanem megh tartak [SzJk 59]. *1828:* Instálom a Tekintetes Fő Biro Urat méltoztassék az irt Falusi Birákot addig meg tartani a még énis ezen oknál fogva bé sántikálhatok [Páncélcseh SzD; BetLt 2 Balog László Pávai Vajna Istvánhoz].

31. el/lefog; a prinde/reţine; festnehmen/(nieder)halten. *1559:* azt veltek hogy azis or, azert En aztis meg tartottam [BesztLt 24 Cristophorus arros officialis castri deserti Chichio a beszt-i tanácshoz]. *1570:* lattanak egy hythwan Zwrke Zabasw Men lowat hogy az eo hatarokon Bwdosot az Menes Lowak kězet Az wtan onnath az fyley hatarra Ment volt ... Az emberhez penigh kyt az Loert az varasba Megh Tartotak, eok semmy gonozsagot nem Thwdnak hozzaya [Kv; TJk III/2. 111]. *1595:* Mikor Sofalúi Ferenchen esett úolt a' dologh, Reggel ki menek az falú keósze, kere Sofalui Janos hogy megh tartsa aúagy kezbe adgia, Georgiet, Jakab Istuantúl [UszT 10/41]. *1615:* Baholczon lako Olah Mate szeginy Jobbagiúnk aggia erteswnkre ... hogi ... egy Bene Istuan, neúw ember szabad szekely, feleseget giermeket ez okon, hogy annak előtte egy nehany hettel, az haza megh Eghwen, gianosagh volna hogy eo czielekette, Arestalta volna; Miuel azert nem akarta sem gianoual sem penig egieb keppen keresni, hanem feleseget giermeket tartotta megh, nem illenek ha szinte vetke volnays, hogy a' maga vetkeyert azokat tartoztassa megh [UszLt IX. 75. 1 fej.]. *1644:* mi voltunk kezeseók Georffy Geórgiert Zentannan ... biro Vra(m) Jgazita vala minket oda ahol eleózeór megh tartottak volt [Mv; MvLt 291. 424b]. *1677:* A' Tisztektöl meg-fogatot latrokat detentiora bé-venni, és meg-tartani, el sem bocsátani, azoknak akarattyok nélkül, tartozzanak ... mind Szász s' mind egyéb Városok [AC 243]. *1705:* Görgényben és egyebütt is aki rabok németek vannak, mind akik valóságos rabok s mind akiket hamis úton-módon erővel megtartottanak igen kegyetlenül tartják azok a barbarusok [WIN I, 593].

Szk: *gyanúra/gyanúságra ~.* *1570:* Kys Esthwan vallia ... ez Byzonsagh kerdette... hwl veotte az Lowat ... vgy Tartotta megh Kis simon Marton gyanwzagra az olahot Mert eo neky mas Lowais vezet ely [Kv; TJk III/2. 115]. *1698:* ugy ertett(em) hogy gyanora tartotta volt meg a falu azon Szinzana Szim Juont marhastol szanostol [Koronka MT; Told. 37/13] ✱ *törvényre ~* törvénykezésig fogva/zár alatt tart. *1559:* az fw orris azt monta halala eleot ... hog nem volt vele ... de en meg tartam törwenre, harmad eszten napra mostis fogwa vagjon [BesztLt 24 Cristophorus arros officialis castri deserti Chichio a beszt-i tanácshoz]. *1646:* Botha Thiwadar ... tartua(n) megh teoruenre egy barna es egi szeoke kesely eokreot ... 15 Napot ada à teorueny nekie hogy az kik(ne)k az marha sajattyok rea jeonek à teoruenyere [Kv; TJk VIII/4. 101]. *1677:* Tolvaj kiáltásra, és harang félen verésre, ha a' Faluk fel nem támadnának, és a' gonosztévőket falujokban vagy határokban meg nem fognák, Tiszt kezéhez nem vinnék, vagy ha tolvajt kiálto, vagy panaszlo ember instantiajára törvényre meg nem tartanák, hasonloképpen két száz forintal tartozzanak, és a' panaszlonak kárának meg-forditásával [AC 126].

32. alkalmazásban/tisztségben megmaraszt; a ţine/menţine în slujbă/funcţie; in der Anstellung/dem Amt (zurück)behalten. *1571:* Az kaplantis Matthiast eo kegek Tharchyak megh Es az mywel adosok neky elegichek megh rola [Kv; TanJk V/3. 33a]. *1573:* az ferdeos 25 fltot kewanna Mert ha Nem adiak Zassebesre Megien ... Alkwdiek meg vele Biro vra(m) es Igerien Zegitseget Neky, chendesiche leh es tarcia meg eo kegek [Kv; i. h. 91b]. *1578:* az zolgaknak az w fizeteseket Meg Twdwan az testamentomosok ... Meg fizessenek, az kiknek tartoznak az kit akar Magdolna[a] meg tarthanj tarchyon [Pókafva AF; KCs 47. — [a]Kemény János feleségé]. *1586:* volt az darabantok feleol eo kgmeknek varosul tractatusok kellienę megh tartany eoket vagy Nem, De sok zo altal eo kgmek az drabantokat megh maraztiak [Kv; TanJk I/1. 23]. *1588:* Az paticariúst vegheztek megh tartany ... Aggyanak hazat es vgmint ft 10. Aggyanak Neky, melliel Epwllieon [Kv; i. h. 77]. *1677:* az Hazának mostani és lejendő elsö rendeit, Tanácsit érdemes Tisztviselőit, tisztekben, állapottyokban, hivatallyokban a' kik meg-akarnak maradni, ő Nagysága meg-tartya, meg-maradni nem akarokat nem kénszerit [AC 33]. *1801:* Proponáltatott a Curator ur által mostani fungens Pap T. Vas Daniel Uram az Ecclesia előtt sok versen unalmat okozott cselekedeti melyek miat annyira jött dolga hogy ... az E(cc)l(esi)a többé nem kivánnya meg tartani [M.köblös SzD; RLt]. *1830:* Szolgaloink még nintsenek — Gyurkát meg tartattuk [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

33. (vmely földterület adott munka elvégzéséhez) vhány dolgost vmeddig leköt; (despre un teren agricol) a da de lucru pentru un anumit număr de lucrători pentru o anumi-

tă perioadă; (zur Verrichtung der gegebenen Arbeit auf irgendeinem Feldstück) einige Arbeiter bis zu einem bestimmten Zeitpunkt in Anspruch nehmen. *1590:* Kazalo Reth egj helie(n) vagion, megh tart negyuen embert [Bács K; GyU 21] | Vagjo(n) egj derek Kazalo Reth az Zamos mellett Fenes feleól megh tarth zaz emberth [Km; GyU 13]. *1632/1664:* az melly földet Joseph Péter be kertelt meg tartana ket délig egy ekét az szántása [Koronka MT; Told. 1a]. *1647:* Az Gardanban vagion egy darab Szena Ret igen teoúisses, megh tart húsz kaszast egy hetigh [Gergelyfája AF; BK 48/16]. *1648:* Szena fuis harom szelyt (!) vagyo(n) tizen kett embert meghtartana kaszalni [M.lapád AF; BLt]. *1652:* Vagyon ket kaszalo Retis Agyagos Retnek hijak. Az ket Ret Egy nap meg tart 50 Embert [Vista K; GyU 99]. *1676:* Vagyon az Kiralyban egy Darab Szena reth ha Bokros nem volna 25 embert megh tartana [Backamadaras MT; Told. 8]. *1742:* ezen szőlő meg tart masfél száz kapast [uo.; Ks 74/56 Conscr.].

34. (időben) eltart vmi; a dura, a ţine un anumit timp; dauern. *1618:* örömest én is argumentáltam volna, mert Istennek hálá, nekem erre elég üdőm volt. Megtartott két egész órát az kajmekámmal való traktálás is [BTN[2] 133]. *1657:* csak az én Istenem tudja, mennyi keresztet viseltem én az itt való ispánok s szolgabírák miatt, hogy ha meg kezdeném írni, egy egész álló napestig is meg tartana annak a meg írása [TML I, 52 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

35. vmeddig kitart; a ţine/rezista un anumit timp; aus/standhalten. *1748:* (Az istállót) ha meg Csinálgattyák, és Ujjabban fedik még sokáig meg tart [Nyárádsztbenedek MT; Told. 79]. *1763:* idő felettébb rasz jár mert tsak mais ollyan Havazo volt hogj bizany aszt gandaltuk hogy talám Pünkestigis meg tart [Kóród KK; Ks 19. CII. Szarka József tt lev.]. *1791:* Egyszeri trágyázás megtart 6 esztendeig [Backamadaras MT; NNyv 352]. *1817:* (A) Veteményes Kertnek az Uttza felől valo kertelese 41 ől, némelly helyeken Repara(ti)ot kiván a sővénnye, egyébb aránt jol procuràlva még jo darab ideig megtart [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. 5].

36. észben tart; a ţine (în) minte; etw. im Kopf(e)/Sinn(e) behalten. *1710 k.:* Tanuljátok szeretni a könyvolvasást, ó főrenden való ifjúság ... olvasás által tartsátok meg, amit tanultatok [BÖn. 556]. *1767:* Amely dolgot kétszer találtam leírni, ne controvertálja a kegyes, istenfélő olvasó, mert feledékeny az embernek elméje, hamar felejt, amit meg kellene is tartani elméjében [RettE 214].

37. magában tart, elhallgat; a ţine în secret, a nu spune; bei sich behalten, verschweigen. *1620:* ím egy dolgot mondok csak nektek ketten, senki nem hallja most, de úgy tartsátok meg magatoknál titokban, hogy ha másnak kimondjátok, bizony megbánjátok [BTN[2] 403].

38. (későbbi használatra) félretesz; a pune la o/de-o parte (pentru a fi folosit ulterior); (für späteren Gebrauch) beiseite legen. *1558:* Az azony embernek orchayath Meg ffeieriteny ... aqua valde Mirabilis Rp[a] Mindezeket az alombik altal distillald gienge twzon es az vizeeth tarch meg, Mert felette Jo ... ad albandum mulieres facit [Nsz; MKsz 1896. 283. — [a]Köv. a szükséges anyagok fels.]. *1592:* Vegeztek az Zamweweo Vraim, hogy az Quartasok az dezma buza zalmat amj megh marad az Aztagh fedesteol az Waros zwksegere tartozzanak megh tartany [Kv; Szám. 5/XI. 22]. *1676/1681:* Czipot Ugi süttessen à vár szüségére ... egi véka buzabol hatvan Czipo süllyön ki; az korpat meg tarcza, azzal disznokat szoktak hizlalni [Vh; VhU 59]. *1767:* A Méhből a mi jő a Mélgos Ur számára fel verjük e vagj meg tartsuk a Mlgos Urtol varok iranta [Esztény SzD; Told. 5a]. *1806:* A' tőbbi pénzt pedig tartsa meg Ngod és ne kőltse el, mert nem kőnnyű dolog még kőltsőnis pénzt kapni [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.]. *1853:* arra pedig nem állok hogy a' kis pénzt az utolso szükségig fel váltsuk azt tartsuk meg szigorogjunk inkább [Kv; Pk 6].

39. (vegyileg) megköt; a fixa (chimic); (chemisch) binden. *1574:* A cemment Negy állatokra vagyon fondalva: teglara, sora, fekete onra es veres rezre az tegla so hathato allatok annera, hogy valamy ezust az aranban vagyon, azt Magokban kyzyak. Az on kegig es az veres rez az ezustot, Mellieth az tegla es so ky vont es hozza zitta az aranbol azt Megh tartiak es otalmazak [Nsz; MKsz 1896. 291].

40. (vizet) nem ereszt át; a fi impermeabil; (Wasser) nicht durchlassen. *1826:* Zilajrol ojan igetettlen és fojos tserép edínt Vittek az ér mellé hogy a Vizet meg nem tartotta [ZFaz. *égetetlen* al.].

41. (ételt) eltart/tartogat vmeddig; a păstra (alimente) un anumit timp; (Speise) erhalten/aufheben. *1790:* Vévén a Nsgod uri parantsolatját ... iros vajatis hagytam hogy még két vedret szerezzen Máté a havason, azért vettem pedig olvasztva s meg szűrve, mert ebbe a meleg időb(en) meg nem lehet tartani romlás nélkűl irosan [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

42. (nevet) továbbra is használ/visel; a păstra/purta (numele respectiv) şi în continuare; (Name) auch ferner gebrauchen/tragen. *1561:* ha walamely mesternek tortenik ez wilagbol ky multa Es az felesege az myet myeltetni akaria. Egy egez eztendeig' es harom napig mweltethesse... hog' ha addig az ǫ meg holt wranak newet wysely es meg tartya [Kv; ÖCArt.]. *1761:* Sztanisa[a] nevű Falubol szökteneke el ős őrőkős Jobbágyok, ha igen ... változtatták neveket vagy megtartották a régi neveket? [JHb LXVIII/2. 12 vk. — [a]H]. *1785:* Citállyuk az Banyak(na)k Veröknek nevezeteket, mellyek ... a' külső országakbol, e hellyben impopulált Páter Familiásoktol erigáltatvan ... mint első Conditorokrol 'a magok nevekre ugy mint Simonnak Göndölnek Tobisnak etc. neveztettek, és azokat mint 'e mái napig aként meg tartatták s tartyak Nemet Nemzetből valo Eredetekre (így!) [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 18b]. *1823–1830:* (A bonyhai papnak) maradéka volt a nagyapám mert mind a két nevet, azaz Bonyhai és Verestói neveket megtartotta még az anyám is, amint a levelekből megtetszik [FogE 71].

43. (határt/határjelet) tiszteletben tart/helyén hagy; a menţine/respecta (semnele de hotar); (Grenze/Grenzzeichen) respektieren/an ihrem/seinem Platz lassen. *1806:* Szent Benedeki[a] Határon az Urral a többek között az együtt valo Osztálynál fogva két hellyen szomszédos Szánto földgyei metait az Ur meg nem tartván, az Ur azzal az Exponens Urat meg kivánnya tetemesen károsittani [DobLev. IV/899. 1a. — [a]AF].

44. megtagad vkitől vmit; a refuza cuiva ceva; etw. jm verweigern, abschlagen. *1603:* Veres Istwanne Martha azzony ... vallia Zekely Leorinczne megh tarta az buzat teolleok, hogy vadnak eoneky swteoj s az eo swteohazaba swtety ky [Kv; TJk VI/1. 655]. *1659:* Ezen is kérem, édes Öcsém uram Kegyelmedet, hogy ő nagyságátúl kérjen Kegyelmed egy ménlovat énnekem a ménesemben

... Ha ő nagysága ennek utánna is ménesemből gyermeklovakat, avagy kanczalovakat kívánna, meg nem tartom ő nagyságátúl, csak adjon egy ménlovat, mivel pénzen sem kaphatok [TML I, 353 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. *1684:* mely lovat midón megh jartattam és nezeltem volna, tőllem megh ne(m) tarta, hanem kivansagomra nekem ada ó keglme [Nagyercse MT; Told. 8.].

45. féken tart, megfékez; a infrîna/potoli; jn/etw. in Zaum halten, zügeln. *1605:* nem tagadhatjuk azt hogy kárt ne töttek légyen az vitézek ... de jól tudja kegyelmetek, hogy ennyi ezer embert nehéz efféle violentiától megtartani [SzO VI, 14 az erdélyi nemesség és székelység a szászsághoz]. *1767:* a Szöke rétet tilalomban tartani kár nélkül ... nem lehet, nem lehetven a rétekre siető kantzákat és bihalakat az oldalakon meg tartani [Koronka MT; EHA].

46. megrendez; a ţine/organiza; veranstalten. *1888:* tudatlak, hogy a jövő hó közepén az első felolvasó ülést megtartjuk [PLev. 141 Petelei István Jakab Ödönhöz].

47. megment/óv; a feri/păzi; retten, hüten. *1670:* Dicsérem az Kegyelmed nagy hitit, az is szokta megtartani az keresztyén embert [TML V, 117–8 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz] | a mi kegyelmes urunk istenes atyasága tarta meg bennünket az Érsekujvárnál lévó pogányok rablásátúl [i. h. 245 Ujhely Pál ua-hoz]. *1710 k.:* a ... fejem felett villogó pallostól úgy tartál meg, mint mikor a Dániel oroszláninak szájokat megfogád [BIm. 1002].

48. *~ja magát* **a.** megtartóztatja magát vmitől; a se abţine de la ceva; sich etw. enthalten. *1662:* Az fejedelemasszony, hogy sírástul magát megtartaná nagyon megkérettetett [SKr 557]. — **b.** (ellenségnek) ellenáll; a rezista (inamicului); (dem Feind) widerstehen. *1704:* a szentpáli németeknek azt írta volna a generál, hogy csak tartsák meg mind vérig magokat, ha Isten fordítja az állapotot a kapitánynak promotiót ád [WIN I, 100]. — **c.** (víz) megáll/marad; (despre apă) a se acumula; (Wasser) zurückbleiben. *1724:* mostanság kezdettek a Boldogfalvi határon az Ur Tisztei égy Malmot építeni, mellyis ollyan helyt vagyon, holott ne(m) hogy az Ur(na)k valami derekas hasznát remélhetni belölle, másképtis ollyan porondos helly, hogy ã viz meg ne(m) tartya magát, hane(m) el ásodván az körül valo haszon vévő helyekb(en) is kárt tészen [Born. Vegyes I. 18 Naláczi György br. Bornemisza Józsefhez].

◇ **Szk:** *hírét-nevét ~ja* jó hírét megőrzi; a-şi păstra renumele/reputaţia; seinen/ihren guten Ruf bewahren. *1759:* aki jó hírét-nevét akarja megtartani, az részegeskedésről le kell mondania [RettE 91] ✱ *hitét/vallását ~ja* hite/vallása mellett kitart; a-şi păstra credinţa/religia; bei seinem/ihrem Glauben/seiner/ihrer Religion beharren. *1653:* nem is cselekedte a király azt, hogy a hol a község meg akarta vallását tartani, onnat erővel kiűzte volna a papot [ETA I, 28 NSz]. *1713:* Elsőben azon kerem az io Giermekimet hogy az Istent feliek az hitiket megh tarczak egy mast szeressék [JHb XXXV. 18 Jósika Gábor végr.] ✱ *tilalomban ~* (erdőt) tilalomban tart; a menţine opreliştea (asupra unei păduri); (Wald) im Gehege halten. *1755:* ezen meg nevezett Erdellyinket Tilalomban meg tarttyuk [Szentháromság MT; EHA] ✱ *vminek az emlékezetét ~ja* emlékezetben tart vmit; a păstra ceva în memorie/amintire; etw. in Erinnerung halten. *1585:* Ferenczy Antal vram es Volffard vram valliak ... megis Montuk hogy minde(n)t Irassanak a' Notariussal, mert az legszes inkab meg tartana az keozteok valo dísceptatioknak emlekezetit [Kv; TJk IV/1. 413].

megtartandó 1. betartandó; care urmează să fie respectat; einzubehaltend. *1629:* a' meg mondott Czizmazia mestereknek, az elébbi Instantiaiokra meg engettűk volt, seőt hűségteknek paranczoltúk volt is kglsen, hogy az Czizmaziakat az Varga Mesterektűl seiungálván, kűlőnvalo Cehet institualni és tartani az Czizmaziaknak meg engedne, seőt azon Cehben meg tartandó Articulusokat is irna, es adna nekik [KvLt Céhir. I fej.].

2. megtartani köteles; care în mod obligatoriu trebuie să fie respectat; verpflichtet sein einzuhalten. *1662:* Hetedik condítió[a]: Hogy a palatinus választásában, annak méltóságában, hatalmában, tisztiben s hivatalában ... a koronázat előtt lött 1608-béli II. articulus és 1613-béli 7. articulus szerint az palatinusnak hitformájokban megírt módokat őfelsége megtartandó [SKr 122. — [a]Bethlen Gábor kondíciói 1622-ben].

3. *emlékezetre ~* megemlékezésre méltó; (care este) demn de amintit; denkwürdig. *1797:* Midőn volnánk mi, az nemes hermányi communitás bírája hitesseivel együtt az Domokos Ilyés házánál, jöve mielőnkbe — mint falu elöljárói eleibe — ilyen következendő emlékezetre megtartandó dolog[a] [M.hermány U; RSzF 148. — [a]Köv. az ügy részl.].

megtartás 1. (bizonyságként magánál való) megőrzés; păstrare (ca dovadă); Bewahrung (als Beweis). *1560:* Az temeswary Janos gyermeky Ezwst es Egyeb Marhayaról walo regestom Mellyet az Ew felesegeh testamentom zerenth Mynekunk mykola ferencznek es horwath myklosnak fel Irattatott es hagioth ombrozy myklos kezebe meg tartasra az arwaknak [JHb QQ Temeswary Janos reg.]. *1663:* (Az irat) Megtartásra igen szükséges, az erdélyi játszodtató tündérvilág miá [SzO VI, 284 hátjegyzet Bánfi Dienesnek egy 1663-beli oklevelén]. *1670:* Az fejedelemasszony levelét, kérem, küldje vissza, mivel megtartásra méltó [TML V, 405 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1793:* azon eredeti quiétantia, midőn a Leveles Tár számárais le irattatott volna, az Urnak meg tartás, és a kivántatható történetben maga Legitimatioja vegett ezennel viszá adatik [Torda; DobLev. IV/714].

2. saját birtokában/tulajdonában való tartás; păstrare în posesiune; Halten in seinem/ihrem Besitz/Eigentum. *1686/XVIII. sz. köz.:* (Törekedünk) ezen kicsin Joszagocskank meg tartására [Aranyosrákos TA; Borb.]. *1790:* méltoztassék Komaromi Urat arra Disponalni hogj ne kivánnyon Engemet meg haboritani, mert Injuratiommal a' Jószágot semmi képpen biradalmában moston telljesseggel nem botsátom, hanem magamnál valo meg tartásaban, minden lehető utakat es modakat el követni kivánok [Radnót KK; DobLev. III/678. 2a]. *1797:* az Exponens a' Tks Urat azon szánto földnek birásátol tiltja tiltatja, és az haszonvételről, költségről, fáradtságrol és az erőszakos meg tartás bűntetéséről protestál [Ne; i. h. IV/785. 1].

3. (épségben/vmilyen állapotban való) megőrzés; păstrare (în stare bună); Bewahrung (in Unversehrtheit/irgendeinem Zustand). *1580:* Emlekeznek eo kegmek hogy Minemo privilegiumot adot volt Lengyel kiraly Az magwa zakot Jozagh es marha felól, hogy ha my esnek, Az waras epwletyre es kerytessenek meg tartassara keoltenek [Kv; TanJk V/3. 211a]. *1605:* az Zekely moses meg veresenek elötthe feluen az Jdegen nepnek puztittasatul, nem hogy az mas Ember marhaiat vöttem volna kezemheöz tartanj ... de söt Jnkab az magamenak meg tartasabanis

nagy sok busulasom gonduiselesem volt hún tartsam meg [UszT 19/9]. *1721:* Minden ingo bingo marhakot es minden keresmenyim ... testalom hütös Tarsomnak mint hogy vele egyut kerestem es annak meg tartásában, és minden kár nélkül valo meg marasztásában munkálodott [Uzon Hsz; BLt].

4. önkényes visszatartás; reţinere (samavolnică); (willkürliche) Zurückhaltung. *1572:* Emlekeztem wala Ez elotys Kgnek Imez zegeny Ember Marhayanak Petres foluan megh tartasa felöl; Azert kerem mosthanys Kgdet Mynth Jo zomzed wramatt barathomat hogy Kg, paranchjollyon az Petres folwy Gerebnek hogi Ez zegeny Embernek Marhayatt mjnden bantas nel kwl Aggya megh Nekyię [Sajó BN; BesztLt 3716 Christophorus Hagimas Gr. Daum beszt-i főbíróhoz]. *1650:* az I ket zeker Zabomot eluette be vitte ... az ra tamadasert. minor Potentian vagion, hogi megh nem atta az megh ne(m) adasert minapy megh tartasert harom haro(m) giran vagion erette [UszT 46].

5. megvédés/oltalmazás (hazáé/váré/városé); apărare (a patriei/a cetăţii/a oraşului); (Heimat/Burg/Stadt) Beschützung. *1663:* éz haza keglteke, melinek meg tartasa nem kűlőmben, hanem kegltek(ne)k velünk edgyéző értelméből, es igiekezetiből télhetik ki [UszLt IX. 75. 48 fej.]. *1673:* fejem fen állásáig s életem fottáig, ez Vámak megtartásában mind magam, hűségessen meg maradok, mind pedig másokat is arra s abban meg maradni édessitek [UF II, 547].

6. vminek a birtoklásában való megvédés; ocrotirea cuiva ca posesor al unor bunuri; Beschützung in Besitzung einer Sache. *1795:* a két Mlgos Testvérekis ... a Mlgos Özvegy Groffnénak ki szakasztott Joszágok Birodalmában meg tartására magokat ... kötelezik [Kv; JHb I/36].

7. (szerzett jogok) megerősítése; întărire (a unor drepturi dobîndite); Bestärkung/kräftigung (der erworbenen Rechte). *1620:* ihon ma az kegyelmetek szabadságában vagyon, valamit kegyelmetek feltalál az kegyelmetek szabadságának megkeresésében és tartásában, kegyelmetek azt kövesse [BTN[2] 405]. *1665:* regtűl fogván azon Sarkany nevü falunak ... őt hordo bort volt szabad ki arultatni; mellyben valo megh tartasarul, es megh ne haboritasarul ennek előtte valo Fogarasi Varunk urais egy nehany izben paranczoltak volt az ott valo tiszteknek [UF II, 305]. *1677:* a' Divisio processusában sokaknak nyilván valo igasságoknak meg-tartására a' felettéb valo haladék miat, nem kicsiny injuriák láttatnak lenni [AC 185]. *1711:* A pacificáció[a] tíz punctumokból áll ... A kilencedikben Magyar- s Erdélyországának szabadságában való megtartásárol vagyon emlékezet [CsH 456. — [a]A szatmári béke].

8. (megállapodás melletti) megmaradás, *ek* megállás; respectare (a unei înţelegeri); Beharren (auf der Vereinbarung). *1560:* azok Amyben dolgokath węghezyk, Myndenyk feel megh tarthozzęk allany, Mel felewl megh Jrth dolgokra ęes Annak Megh tarthására ... zaz forynth kewteęl alath kewteleztheek Magokath [Dés; SLt AB. 3]. *1568:* Ez Dolognak megh tartassara az keet fęl keoteottek magokat my Eleottunk, keet zaaz forint keotel allatt [Gyf; JHbK XII. 8]. *1580:* azon possessioban Eormenzekesson lakok pariformi(te)r consentialtak az my diuidalasunknak męly diuisionak ... Eorokke walo meg allasat meg Tartasat minden fel Eönno(n) magokra Liberę assum(m)alak [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. *1586:* Ezeknek megh Tartassara vetęnk közzeyek, kett szaz fōrint kötelett [Lesnek H; IB VI. 225/6]. *1613/1687 k.:* A' kik bé adták kezeket ezenn ā végezése(n), ezek kik ide alá meg irattak[a] ... ugy hogy örökké valo meg tartás legyen ez ő kőzőttők [Msz; MMatr. 223. — [a]Köv. a nevek fels.]. *1783:* Mellj fenn irt osztajt ... a Praet(itulált) Atyafiak elöttűnk ... a fen irt mod szerint vitték és vitettek végb(e) ... és kiki maga részéről a p(rae)tit(ulált) felek meg állásara s tartására magukat Sub Vinculo Flor.hung. 50. kéz bé adással obligálák [Zoltán Hsz; Borb. II.]. *1821:* Melly örökös Csere vásár mielöttünk esvén meg, annak meg tartására a Felek Magokot és maradékaikat el kötelezvénn irtuk meg miis a mi igaz hitünk szerint ... és szokott pecsétünk erössige alatt ki adtuk [Nagylak AF; DobLev. V/1041].

9. (jogi/erkölcsi/vallási norma/rendelkezés) betartása; respectare (a normelor/dispoziţiilor juridice/morale/religioase); Einhalten (der rechtlichen/moralischen/religiösen Norm/Anordnung). *1571:* Ez elymwlt gywlesbenis vegeztek volt eo K. Dyzno hwznak Jwh hwznak es egieb fele halnakis fontal valo Meresse feleol, De mynd azaltal semmy megh Tartas Ninchen Benne [Kv; TanJk V/3. 51a]. *1583:* az Isteni tizteletet nezi es az eó paranczlolattianak megh tartasat illeti, hogy minden ember teókelletes Jambor eleteben hordozza magat [Kv; MészCLev.]. *1584:* minde(n) vegezesekben Ne(m) feleytettek ell az Juhok dolgat, hogy az Rendelt helyeken kyweol Ne Iarnanak, de ez ideigh vgian semmy Ne(m) keolt vegezeseknek meg tartasaban [Kv; Tan Jk V/3. 282b]. *1589/XVII. sz. eleje:* Az ualasztot Ceh Mesterek penigh az Tanaczbol ki kért ket eskwt Polgarok eleot megh eskwdgienek, az Ceh leuel Articulusinak megh tartasara, otalmazasara [Kv; KőmCArt. 13]. *1671:* A Canonokba(n) a' mik nem obsolescáltattanak megh tartásiba(n) munkalodunk [SzJk 117]. *1672:* Valamelly Kovacz Mester legeny az Becsűlletes Czehben bé akar allani, és az rendtartas szerint magat be akaria avatni leg elsőben a' becsűlletes Varos kőze be eskűdgjek, az hazanak igassaganak meg tartasara [Kv; KovCLev.]. *1677:* a' Fiscalis Váraknak Possessori, és azokban lévő Fő és Vice Tisztek s' Praesidiumok, hittel légyenek kötelesek a' Fejedelmek hűségére, és az Ország szabadságának, és végezésinek meg-tartására s' oltalmazására [AC 58]. *1790:* A Vén Hegy nevezetű Szöllö Hegyb(en) lévő Szőllős Gazdák, kik a már meg irt punctumaknak fel olvastatásáb(an) jelen voltanak es azoknak meg tartásakra s tartottatásokra kezek(ne)k bé adásak alatt magokat kötelezték nevek ezek[a] [Karácsonfva MT; Told. 76. — [a]Köv. a fels.]. *1795:* Meg ujittatik a' Sárdi Gen.Sz. Synodus-(na)k Határozása, melly minthogy nem regibe is Circulaltatott, kőteleztetnek a' T. Esperestek meg tartasokra [M.bikal K; RAk 18].

Szk: *átok alatt való ~. 1653:* Ez fellyűl valo irasokat es dolgokát, my eleőttűnk ez szerint viuo voce fateala atok alat valo mégh tartasra, melyreöl mys adtuk ... ugy mint testamentumos keőzbirák ez testimonialisunkat [KCsl 1402] ✱ *örök ~. 1741:* a' Zilahi Ref(o)r(mata) Eccla hogj Prédikatori sokszor meg fogjatkoznak, a' Dézmabéli fizetés miatt, az üdőnek mi volta szerént, maga önként valo szabad akarattyaból kivánta meg öregbiteni az eddig való rendes salariumot eképpen, őrők meg tartásúl [SzRProt. 32] ✱ *szoros ~. 1787:* az Erdok Conscriptiojárol való Udvari Normativum az Ujj Esztendötöl kezdve minden harmad Honap mulva szoross meg tartás végett, a Notarius által az egész Falusi kösségnek olvastassék fel, és értelmesen magyaráztassék meg [Torockó; TLev. 3/2. 2a]. *1830:*

az exequutiok dolgára nézve ki szabott norma szoros meg tartás végett ... hirdettessék ki [Borb. II a gub. Kv-ról].

10. tiszteletben tartás; respectare; Achtung, Respekt. *1662:* Kicsoda késztetése, hogy őfelsége a bécsi békesség szerzésének megtartására, melyben önmaga volt fő, és maga függő pecsétivel és sok egyéb fejedelmek és főfő népekkel meg is erősítette, ne legyen köteles? [SKr 105]. *1677:* Ezeknek penig meg-tartásokra köteles légyen Gubernator Uram ő Nagysága[a], az Országnak minden Statusival edgyüt melynek observáltatására plena authoritassa légyen [AC 23. — [a]I. Bethlen István, a fej. öccse].

11. megőrzés, fenntartás; păstrare, menţinere; Bewahrung, Aufrechterhaltung. *1619:* nem az egy kiraly személyére kell nézni, hanem az országra, és az országgal kell igazán megtartani az frigyet hát hogy lehet az, hogy nagyságod egy személyre nézzen az frigynek megtartásában, nem egynéhány országra? [BTN[2] 300]. *1672:* ez haza securitásának megtartására való kötelességünk és az fényes portának parancsolatja, hogy tovább mehessünk czélunknál, közönséges veszedelem nélkül nem engedi [TML VI, 209–10 a fej. Teleki Mihályhoz].

12. (emberi kapcsolatok) fenntartása; menţinere (a relaţiilor existente); Aufrechterhaltung (menschlicher Verbindungen). *1734:* Czelom az Atyafiság(na)k meg tartása tehat en Sokat kivanni nem akarok [TKl Teleki Sámuel lev.]. *1760:* mind az mi intercessionkra, mind pedig az atyafiságos igaz szeretetnek és harmoniának meg tartására nézve hoszszos egy más között véghez vitt beszélgetések, es Concertatiok után menének illy örökös Compositiora [Szava K; RLt 0. 4].

13. tulajdonjog fenntartása; păstrarea dreptului de proprietate; Beibehalten des Eigentumsrechts. *1807:* (A) földeknek vissza szerzèsekre es Jussunknak meg tartasara Mind a Hugom Klaritol mind az Otsem Dobollyi Joseph Urtol Levelet kertem, de mindenik mind akiknek eddig posteritassok nintsen tsak kőnnyen mentegették magokat [Ne; DobLev. IV/912. 1b Veress Bálint lev.].

14. feltartóztatás; reţinere, oprire; Auf/Anhaltung. *1619:* nincs módja az követnek abba semmi, hogy ő magától az kozákoknak megtartására semmi ígíretet tegyen, valameddig az hatalmas császár levele nála nem lészen, és azt az ura meg nem látja [BTN[2] 264].

15. letartóztatás; arestare; Verhaftung. *1592:* Zakmarj Janos deak 4. Lowan uitte Daroczi Pal vramath Petlendre à Janos praedicator megh tartasa feleòl kwlte B. vram Andrast a' lowas legent Egressi Amburusert hog' ide hina hog' megh tudakozunk (!) teólle mint leöt a Janos praedicator megh tartoztatasa [Kv; Szám. 5/XIV. 107 Eppel Péter sp kezével]. *1677:* Történhetik néha oly dolog-is, hogy a' meg-tartásra valo személy ismeretlen lévén, nem hogy Nemessége, vagy valami bizonyos residentiaja, de söt személye-is a' Tiszteknek ismeretségében nincsen [AC 84].

16. fogvatartás; deţinere, ţinerea cuiva sub stare de arest; Gefangenhaltung. *1625:* Jobbagiomat az orzagi uta(n) ... megh fogta az mint zerette uerte rongalta, sót az megh fogas uta(n) miklos emre magais uerte ... az megh fogasert az mayor potentiyan keuano(m) conuincaltatni ... minden napi megh tartasodert haro(m) haro(m) giran keuano(m) hogi conuincaltassek J, ha Jo okat ne(m) adhattia megh tartasanak [UszT 75a].

17. oltalom; ocrotire; Beschützung. *1767:* kérjük a mi kegyelmes Istenünket, hogy az kedvünk ellen való időkben is legyen mi mellettünk s szolgáltassa ki ő szent felsége az eszközöket a mi megtartásunkra a nehéz időkben is [RettE 209].

Szk: *élete ~a. 1710 k.:* Én bizony, noha láttam sok akadályt, de mégis javallottam[a], nemcsak féltemben, hanem a közönséges jóért és a fejedelemasszony az én életem megtartásában elkövetett kegyességéért [BÖn. 738. — [a]A gyermek II. Apafi Mihály fejedelemmé választását].

18. (erdő) megóvás/védés; ocrotire (a pădurii); (Wald) Hütung. *1578:* Dálnokfalva penig igiri magát, hogy az erdőnek megtartásában segétséggel lesznek ez feljűl megmondott dalnoky embereknek [Dálnok Hsz; SzO V, 111]. *1837:* Mire nézet nem lehetett megtartani ezen tilalmas bükkünknek tökéletes megtartását: most közelébbről némely hatalmaskodók kit megaszaltak, kit levagdaltak kertyekre [Jenőfva Cs; RSzF 119].

19. *tilalmas ~a* tilalmas tiszteletben tartása; respectarea opriturilor; Respektierung des Geheges. *XVIII. sz. e. f.:* Szükséges, hogy értelmes, serény birákat állítson a jószágban, kik hittel legyenek arra kötelesek, hogy a jobbágyokat igazán szolgáltatják minden haszonvehető alkalmatosságokra szorgalmatoson vigyáznak, tilalmasok megtartására és minden káros dolgoknak eltávoztatására kötelesek legyenek [Bács K; BfN]. *1787:* a Helység Határán a' Tilalmasaknak szoross megtartásokrais nagy vigyázással légyenek a' Notariusok a Falus Birákra, hogy a' Tilalmas ... kemény bűntetés alatt meg tartassék [Torockó; TLev. 3/2. 2a].

20. fenntartás, működtetés; menţinere; Erhaltung. *1806:* a' pallo meg tartása lehetettlen Hajos Hidasnak kelletik lenni [Szászrégen MT; Born. XVI. 95 Kosa György (76) vall.].

21. megerősítés/szilárdítás; consolidare; Befestigung. *1586:* veottem ... ket zeker Eoreg karot meljnek 35 karaiat Zabo Giorgj vitette az Tarchia haznal valo Gáth meg tartasahoz attam erte f 1/25 [Kv; Szám. 3/XXIV. 16]. *1772:* A Nagy Gáton kivűl a Part meg tartására vagyon 4 Csonka Gát, ezen fellyűl hogy a Malmot valami veszedelem ne kővesse, 5 Csonka Gátok Kivántattnák (!) [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.].

22. (gyűlés) megrendezése; organizare/ţinere (a unei adunări); (Versammlung) Veranstaltung. *1849 u.:* Midön ... Berzenczei székely nagy gyűlést hirdetett, mind nekem, mind többi társaimnak vélekedése az volt, hogy ... gr. Miko ... tiltsa be a székely gyülést, melynek megtartása a hazát lángba boríthatja [EM XLIX, 648 Zeyk Károly kezével].

23. *titok ~a* titoktartás; păstrarea secretelor; Geheimhaltung. *1618:* Valami, Kegyelmes uram, ebben az Nagyságod szolgálatjában az egy igaz hűség, tökéletesség, szorgalmatos gondviselés, erre való titoknak megtartása [BTN[2] 122].

24. kb. konzerválás; conservare, păstrare; Konservierung. *1710 k.:* minden országok felett az egész világon kiváltképpen adta volt az Isten Zsidóországnak az opobalsamumot, balzsamolajat nagy bőséggel, melynek az ő minéműségeit, mind jó szagára, egészségnek, szép ábrázatnak megtartására, sokféle betegségeknek orvoslására nézve nem tudnak eléggé leírni s dícsírni az orvosok és physicusok [BÖn. 408].

25. (orvosi előírás) betartása; respectare (a prescripţiilor medicale); Einhalten (der ärztlichen Vorschrift). *1778:* Ezek a' Rendelések minden némü forro nyavallyákban, veres és hollyagos himlözésekben, tüzes orbánczokban

közönségesen hasznosok, és a' megtartásra igen szükségesek [MvÁLt Mátyus,ConsSan. gub.].

megtartat 1. magánál tartat, kezénél megőriztet; a dispune să fie păstrat; bei sich behalten lassen. *1662:* (A) leveleknek némellyike, főképpen az hajdúvárosokra írattak, fejedelem kezébe hozattak, de most csak hallgatással múlatván, a leveleket jövendőre szorgalmatosan megtartatta vala [SKr 182].

2. vkit vminek birtoklásában megoltalmaztat; a dispune să fie ocrotit în posesiunea unor bunuri; jn im Besitz einer Sache beschützen lassen. *1809:* Meszár szeke örökes bírásában ... meg tartya és tartottya [Dés; DLt].

3. vkit/vmely közösséget (szerzett) jogaiban megerősíttet/oltalmaztat; a dispune ca cineva/o colectivitate să fie întărit în drepturile sale; jn/irgendeine Gemeinschaft in den (erworbenen) Rechten bestätigen/beschützen lassen. *1620:* Mogiorosdi Laszlo neuw Huniadi varunkhoz tartozo szabadosunk talala megh minket alaztos keönieörgese altal, hogy az Bodog emlekezetw Matias Kiralitul az Eösinek adatot priuilegium szerint, melliet In specie nekwnk praesentaltis, eötetis ugy mint az Eösinek successorat, azo(n) szabadsagba(n) megh tartanok es tartatnok [Vh; Törzs. Károlyi Zsuzsánna vál.]. *1621/1681:* (Marcz Pétert) Eleitűl rea maradott Szabadsagaban megh akarjuk tartani, sőt ő altala Egy Őttsét Magyarosdy Miklost Előbi szabadsagaba(n) megh tarcza, es tartassa, az Matyas kiraly levelenek kontinentiaja szerint, fiurul fiura [VhU 322 Károlyi Susanna ad. lev.]. *1649/1681:* Vajda Hunyadi Varamnak Praefectusi, Udvar biroi ez tűlem nekiek[a] ujonnan adatot immunitasban tartozzanak mind magokat, mind posteritassokat ... megh tartani es masokkal is megh tartatni, sőt az kivűl cselekedők, es haborgatok ellen megis oltalmazni [Vh; VhU 380–1 Zolyomi Dávidné Bethlen Kata ad. lev. — [a]A megadományozottakat]. *1665:* Parancsollyuk azert Kgdnek praefectus hivünk, s hüsegteknek mind mostani, es kővetkezendö Fogarasi tisztviselöinknek kglsen, es serio hogy valamint ennek előtte volt, abban megh tarcza tartassa Bugnerus (!) Janos uramat mind az dezmában s mind penigh az boroknak kiarultatasaban [UF II, 305 Bornemisza Anna ut.]. *1677:* Urakat, Nemesseket, Keritett és Mezö Városokat, Székelységet, Szászságot, régi és legitimè emanaltatott Privilegiumokban, Donatiokba, mellyek helyben maradtanak, annuentiakban, inscriptiokban meg-tartasson [AC 24].

4. vkit vallása gyakorlásában megoltalmaztat; a dispune ca cineva să fie ocrotit în exercitarea religiei sale; jn in der Ausübung seiner/ihrer Religion beschützen lassen. *1671:* mindeneket személy válogatás nélkűl az Négy Recepta Religiokban és azoknak edgyaránt valo szabados exercitiumiban ö Naga megtart, és másokkal-is meg-tartat [CC 8].

5. (törvényt/rendelkezést) betartat; a dispune să fie respectat (legile/dispoziţiile); (Gesetz/Anordnung) einhalten lassen. *1570:* Az procatorok Zertartasa feleol Mint Rendeltek volt eo k. varosul, Mostanis keryk eo k. biro vramat hogy Thartassa megh velek [Kv; TanJk V/3. 18a]. *1571:* Ez elymwlt gywlesbenis vegeztek volt eo K. Dyzno hwznak Jwh huznak es egieb fele halnakis fontal valo Meresse feleol Megis keryk eo k. biro vramat Mindiarast megh kialtassa, es megis tartassa [Kv; i. h. 51a]. *1657:* Hagyuk azert, és igen serio parancsolyuk ez Fagarasföldi minden rendbeli ... tiszt viselőinknek ... hogy ez rendelésinket fogyatkozás nélkűl meg tartassák, és az kiket illet meg tartsák [UF II, 183–4 Lórántffy Zsuzsanna ut.]. *1677:* mind szegénynek, boldognak, az igasság egyaránt szolgáltassék, a' Fejedelmek-is meg-tartassák minden rendeckel személy válogatás nélkűl [AC 187–8]. *1742:* A' ki ettzer megh esküszik a' megh irtt mód szerént való fútatásra, egész életében tartsa ahoz magát, ugy hogy ez végezést az Istennek etzer adott 's fogadott Hüti szerént meg tartya 's a' mennyiben rajta áll mássalis megh tartattya [Torockó; TLev. 9/2]. *1790:* A Szöllö Bírák kötölösségek ezís hogy a meg nevezett két Szöllö Hegyekre, azoknak Gyepűire, Kapuira, Pásztoraira s, azokrol szollo minden Tőrvénnyeire Hítek szerént gondat tartsanak és ha mi tsorbaság esik azokb(an), meg orvaslásában, el járjanak míndenekkel a jo rendet az ehez alkalmaztatatatt Tőrvény Szerént meg tartassák [Karácsonfva MT; Told. 76].

6. tiszteletben tartat; a dispune/face să fie respectat ceva; in Ehren halten lassen. *1600:* fogadiuk hogy az eö kegyelmek zabadsagat[a] minden rendiben meg tartiuk és megtartattiuk, s megis oltalmazuk mindenek ellen [SzO IV, 141. — [a]Az asz-i székelyekét]. *1630:* Mely conditiokat mi ez szerent acceptalua(n), igeriwk es fogadgiuk az mi kereztieni hwtwnkre, hogj minden reszeiben ... megh tartiuk, es masokkalis megh tartattiuk [Törzs. Bethlen István nyil.]. *1671:* az Országnak közönséges és egyenlö akaratbol valo végezésit, árticulusit ... maga is meg-tartya, másokkal-is meg-tartattya [CC 9. — [a]Barcsai Ákos fej.]. *1671 k.:* En ... Déés Várossának valasztattot Fő Hadnagya eskeszem az élő Istenre ... hogy ... az Nemessi Szabadságot ... meg tartom, és masokkal is meg tartatom [Dés; Jk 12a]. *1677:* a' Fejérvári Gyűlésben végeztetet Unionak Conditioit, minden czikkelyiben fogyatkozás nélkűl ö Nagysága meg-tartattya [AC 33].

7. lefogat/fogságba vettet; a dispune să fie prins/arestat; festnehmen/verhaften lassen. *1570:* Lwkach ban, Sypos Janos ... Zylecheyek[a] hytek zerent vallyak, hogi ... eok az Emberhez kyt az Loert az koloswary Ember megh Tartatot semy gonoz eletet Nem Thwdnak | Laszlo kenez vallya, hogy Twggya Mykor vayda Jakab megh fogatta volt Demyent, Azonba Talalya eotet ... horga peter, Es azt Mongya neky lassad ha kezes ne(m) les Demyenert megh tartatom enis [Kv; TJk III/2. 112, 189. — [a]Szeliscseiek (TA)]. *1573:* Erzebet Dabo Tamasne vallia hogi Egy Gergel New legen Bezellette ... ha valahwl meg talalom Mihalt meg tartatom [Kv; TJk III/3. 283]. *1593:* Zabo Marton vallia ...,mikor az Keomies Esaiasne hazaba lakot volna es az hazbert meg ne(m) fizette volna, Keomies Esaiasne akara meg tartatni az toroniba[a] [Kv; TJk V/1. 402. — [a]A városi fogházba]. *1648:* (A tolvaj legényt) az falu Birajaual megh tartatta(m), az Gazdaia felelvin felőle o szerint valo szent Gieörgi napigh [Majszin Mm; BesztLt 82]. *1671:* az Arestum az, midön valaki valamely városnak, vagy falunak és helynek Tiszteit requiralván valakit személlyében, vagy javaiban meg-tartat, melyböl-is sok alkalmatlanság szokott ki-jöni [CC 77].

Szk: *törvényre ~. 1604:* kerdeznj kezde hogy miczioda legin az akire gianakodnak ... fogiatok meg hozzatok Idę: meg fogok s odá uiuök ... oda Jöue Zombatfalwi wramhoz mondá hogi miert fogattiatok meg törwínekwl (!) arra monda Zombatfalwi[a] hogy wgian törwinre tartattam meg [UszT 18/147 Fanczialy peter pp vall. — [a]A hadnagy].

8. fogva tartat; a dispune să fie ţinut în arest; festhalten lassen. *1645:* Immar touab kel az dologhnak haladnj, es

megh tartatnj ez megh fogot embereket [Kisbudak BN; BesztLt 20]. *1671:* Lévén ez az szokás-is ... hogy némelylyek meg-fogatván valamely embereket, tőrvényire rá nem mennek, és igy a' fogoly sok ideig az fogságban nyomorog, sőt meg-is hal a' fogságban, végeztűk azért hogy ha kik foglyokat tartatnak-meg, ad quindenam mennyenk reá, ha eléb nem-is, egyéb aránt bocsáttassék-el a' fogoly [CC 78].

9. (zálogul) visszatartat; a dispune să fie reţinut (ca zălog); (als Pfand) zurückhalten lassen. *1629:* Haraszkereken[a] lako Gergelj deak, tartatua(n) megh egy Nagy Balog Istwan newű haidu lowat bizonyos gyanüert, leon kezes erette it Colosuarat lako Szent Gyeörgyi Istúan deak [Kv; TJk VII/3. 135. — [a]MT]. *1637:* eö nem tartattia megh az leannak ruhazatiat, mert az legenre gjanakodik az ki elszökeöt hogj az uitte el az eö penzet [Mv; MvLt 291. 75a].

10. (határt) tiszteletben tartat; a dispune să fie respectat (hotarul); (Flurgrenze) respektieren lassen. *1649:* Devai Varunkhoz tartozo Ribiczorj nevű falubeli szegeny Jobbagink szomszéd falujokkal hatarok veget nem alkhatva(n) megh; emberseges emberekkel hatart jartattak ... kglmessen parancziollyuk ... határ járt levelekben megh irt ... határokot szomszéd falujokkal megh tartassa [Ks 93. 23. 2 fej.].

11. *vki gráciájában* ~ vki kegyeiben megőriztet; a face ca cineva să fie păstrat în graţiile cuiva; in js Gnade bewahren lassen. *1670:* Kérlek, édes Komám, tudósíts. Az urunk gratiájában is tartass meg [TML V, 73 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

megtartatás 1. megvédelmeztetés (váré); apărare (a unei cetăţi); (Burg) Beschützung. *1662:* Az egész föld ... a Berettyótul fogva a Körösök mellett mindenütt porrá tétettek vala. Azhol mi erőségek voltak, hogy megtartatások felől semmi reménység nem volna, a fejedelem parancsolatjából még a fővezér érkezése előtt mind felégetteték vala [SKr 453].

2. betartatás; respectare; Einhaltung. *1780:* a' tőrvények 's a' jó rend tartás fel fogattatnak, és nékünk Birákul semmi tehetségünk nem lesz a' törvények még tartatására [Torockó; TLev. 9/16]. *1815:* Mely hat czikkeljekből állo kötésben Mí is alább meg írt osztályos atyafiakul meg állopodván, annak minden részben lejendő megtartását s tartatását költsönösön igérjük ezen ... magunkat le kötelezö Levelünknek rendében [Béld AF; DobLev. V/979. 2a].

3. *vki hűségében való* ~ menţinerea credinţei faţă de cineva; Behaltung in js Treue. *1679:* az magyaroknak az fényes porta hűségében való megtartatások parancsoltatik [TML VIII, 453 Teleki Mihály a fej-hez].

megtartathat betartathat; a putea dispune să fie respectat ceva; einhalten lassen können. *1796:* Meltoztassek Ngod bennünket authoralni hogy a jo rendet és törvényeket a Közneppel meg tartathassuk 's ezen praevarikationak[a] tsapját bé vaghassuk [Torockó; TLev. 10/6. — [a]Erdőpusztításnak]. *1813:* Azon meg Intéssel az Exponens Törvénytelen dolgot parantsolté Barátosi Josefnének, vagy a' Nemes Czéh Rendelését akarta véle meg-tartatni? ... más versekbenis meg tartathattaé aszt Baratosi Josefnével vagy se? [Dés; DLt 56. 3 vk].

megtartathatik 1. megőriztethetik; a putea fi menţinut; bewahrt werden können. *1672:* Kérem csak azon, a jó szomszédságot, correspondentiát ha akarják tartani, legyen jobb renddel, mint eddig úgy tartathatik meg az békesség [TML VI, 135 Teleki Mihály Spankauhoz]. *1695:* A Kolosvári Dezma Csűrben esendö minden szalma penig Quartas és Malombiro Vraimé legyen, ugy mindazonaltal, hogy a' Szalmából annyit kel ki szakasztani, a' menyi ... kivántatik az Ecclesia szükségére ... A köttö szalma iránt eddég valo praxis meg tartathatik jo rendben [Kv; SRE 35].

2. vmilyen állapotban tartathatik; a putea fi păstrat/menţinut într-o anumită stare; in irgendeinem Zustand gehalten werden können. *1821:* az ilyentén hatalmas foglalásokot a nemes Regiment gátolná meg, mivel másképpen a commonitások osztatlan helyei meg nem tartathatnak, és azért a jövedelmek nagy csonkulást szenvednek [Ditró/Szárhegy Cs; RSzF 141].

3. (vár) vki hatalmában/kezében tartathatik; (despre o cetate) a putea fi menţinut/păstrat sub stăpînirea cuiva; (Burg) in js Macht/Hand gehalten werden können. *1672:* úgy disponáljon Kegyelmed hogy Kegyelmed parancsolhasson mindenkor, hogy az vár az mi kegyelmes urunknak és asszonyunknak megtartathassék, úgy az hazának is [TML VI, 207 Teleki Mihály Katona Mihályhoz].

megtartatik 1. megőrzés céljából vki kezénél tartatik; a fi păstrat la cineva; zwecks Bewahrung in js Hand gehalten werden. *1671:* Articulusoknak Exemplara Itélö Mestereknél meg-tartassék [CCI]. *1823–1830:* Így megvigasztalta az én levelem Őexcelláját, mely ezen válaszát idemellékeltem, mert egy öreg úrnak igen szép levele, s amíg tartható lesz, tartassék meg [FogE 213].

2. (örökség) vki számára megőriztetik/oltalmaztatik; a fi păstrat pentru cineva (o moştenire); (Erbe) für jn bewahrt/beschützt werden. *1597:* Olaszteleki Kereztes Georgy Az mikeppen keúa(n)nia hogy fwlej Keresztes Albertne az eó nobilitatioiokrúl ualo leúelet kezebe(n) adgia es egiebeketis mellyek eótet illetik, minth hogy eggyt ualo leúelek: Az teóruenj hadgia hogy megh adgia ... Afelett haggia aztis az zek es izenj hogy mi(n)den marhakot fel Irassanak Irúa legienek hogy az Aruaknak annak modgia zere(n)t megh tartassanak [UszT 12/129]. *1624:* Ele Alua(n) Desy Georgj Vra(m), Jelente azt mi Elottunk, miuel, az eö kegme leaniat isten Ez vilagbol ki votte, es mind az Giermeke Tertiumat kj nem adta volna, hanem kíuana azt hogi az eö kegme vnokaianak Andorkonak az eö Edes Anniarol szallot Tertiumat Kalaczsutéo Ferencz adna ky, es lenne Inue(n)tariumba(n) be Irua, hogi az Arua kiczin Jouay ne dissipaltassanak hanem Jeőuendóben az Aruanak meg Tartassek [Kv; RDL I. 123].

3. (épen/vmilyen állapotban) megőriztetik; a fi menţinut/păstrat (intact/într-o anumită stare); (etw. unversehrt/in irgendeinem Zustand) bewahrt werden. *1578:* Az kisfalwdy haznal ... a minemeö bwza aztagok, es egiebfele maiorsagok wadnak, azokra olly gongya legyen, hogy a minek megh kell tartatny, az karnelkeöl allyon [Kisfalud AF; OL M. Kamara instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczy ut. Math. Niary gondv-höz]. *1623:* Az mázsáknak megkissebbítése is nem kicsin kárunkra vagyon ő felsége kegyelmesen provideáljon, az elébbi mód szerént az mázsákban valo fontok, az mennyi azelőtt volt, tartassanak meg, mind eitel, véka, font azonképpen tartassék [Hsz; SzO VI, 74 követut.]. *1638:* Akkor ugyan azt tudák, hogy ugyan deponáltatik az unitária religió, de az Istennek kegyelmes, nagy providentiájából megtartaték,

hogy nem telék kedvek benne, az mint ők gondolták volt, hogy teljességgel eloltódjék az unitária religió [Kv; KvE 172 SB]. *1674:* az Szekely Lőrincz jovai mind addégh intacte megh tartassa(na)k, miglen azon dologrol onnan fellyűl valaszsza jű [Kv; TJk XI/1. 313]. *1772:* A birodalmak állapotja felől is úgy gondolkoznak, hogy emberi okosság által tartatnak meg [RettE 275]. *1781:* azon Summákot mitsoda végekre tettűk ... azon végekre kell használtatni és hasznának fordittatni a' Capitalissának pedig meg tartatni haszon hajtásra, a melly végekre rendeltettek mi tőllűnk mind eletűnkben mind holtunk után [MMatr. 486 özv. gr. Rédei Zsigmondné br. Vesselényi Kata nyil.].

4. vki vmi birtoklásában megoltalmaztatik; a fi menţinut/ocrotit ca proprietar al unor bunuri; jd im Besitz einer Sache beschützt werden. *1674:* (A sárkányi pap) az ecclesiához valo szánto földeknek, reteknek plenaria authoritással valo birásában, és minden igasságában meg tartatott [UF II, 590].

5. vki/vmely közösség (szerzett) jogaiban megerősíttetik/oltalmaztatik; a fi întărit/ocrotit în drepturile sale; jd/eine Gemeinschaft in den (erworbenen) Rechten bestätigt/beschützt werden. *1554:* Az fewdewn lakok dolgath ygy hatthak az vrak lenny hogy az ky yghaz fewldewn lako ez megh thartassek, az kyk ennek kyvöle valok, megh rothassanak [Mv; SzO II, 108 A székely nemzeti gyűlés végzése az adózás dolgában]. *1612:* Könyergünk azert felsegednek tartassunk meg, meg rögzöt varosunk törúenyjnek utaiban [Kv; PLPr 71]. *1640:* Koman Ursz ... megh eddig megh tartatat Boyersagaban [UF I, 726]. *1647:* Rusori Popa Algya, tartassék megh ebbeli[a] immunitassaban [UF I, 841. — [a]Papi hivatalával járó]. *1673/1681* Haczogi Szemina Janos Kivansaga szerint tartassék megh az négy forintos Taxassok rendiben [VhU 475 Thököly Imre vál.]. *1677:* Azon Székely Natiobéliek, hogy eckédiglen observaltatot szabadságokban, és immunitasokban meg-tartassanak ... végeztetet | Az Aranyas Székiek mind publicatiok dolgábol, mind egyéb szabadságokba(n) fogyatkozás nélkűl meg-tartatni igirtetnek [AC 149, 155]. *1680:* Berbat Komsa az mint az Kaptalanok elott valo productiojokbol elucescal producalta volt Kgls Urunk ő naga az Fogarasi Tisztekre dirigalt protectionalissat, mellyb(en) parancsollya ő Naga hogy szabadsagab(an) meg tartassek [A.porumbák F; ALt Urb. 48]. *1796:* a' Torotzkai Kőzőnség e Citált Tőrvényeik értelme szerént hajdoni Privilegialis Szabadságában, visszá tetettetni, 's abban az All Peres és Mlgs Familia által in perpetuum meg tartatni, 's nem háborgattatni Itéltessék [Mv; TLev. 5/16 Transm. 61 tábl.].

6. hitében/vallása gyakorlásában megoltalmaztatik; a fi ocrotit în credinţa sa/în exercitarea credinţei sale; in der Ausübung seines/ihres Glaubens/seiner/ihrer Religion beschützt werden. *1662:* a magyarországi evangélicus státus is szabadságában s keresztyén vallásának szabados gyakorlásában megtartatott [SKr 85]. *1675:* Biztatnak Szakmárról, hogy megtartatnak vallásokban az magyarok [TML VII, 7 Béldi Pál Teleki Mihályhoz].

7. vki kegyeiben megmarasztatik/őriztetik; a fi păstrat în graţiile cuiva; in js Gnade behalten/bewahrt werden. *1678:* Nem kicsin jóra czélozó dolog két olyan nagy királynak jó akaratjában meg maradni s megtartatni ő ngának, s mind kettő barátja lévén az töröknek is, mert higyje Kgld, meg lesz az lengyellel való békeség [TML VIII, 127 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

8. (törvény/rendelkezés) betartatik; a fi respectat (o lege/o dispoziţie); (Gesetz/Anordnung) eingehalten werden. *1577:* az Regy Attyanknak es eleinknek Io rendelesse es zertartassa Tartassek most is Megh az Also Tanachynak le wltetessebe [Kv; TanJk V/3. 140a]. *1579:* My keppe(n) penigh ennek elótte is varosul el wegeztek volt es priuilegiumba is be helyheztettek volt hogy minde(n) nap egez Nap estik niolcz zeke(n) elegendő keppen es bowe(n) hus legien, Azonkeppe(n) mostan is vegeztek eo kegmek hogy ez vtannis minden wdóbe ez meg tartassek minde(n) fogiatkozasnelkwl [Kv; i. h. 191a]. *1671:* mikor ... a Fiscus erdején elég Makk terem, tartassék-meg a' régi ez iránt való Articulus, melly az hogy ollyankor a' regius funduson levő erdőkre Fiscus sertés marhái ne hajtassanak [CC 51]. *1696/1750 k.:* A Divortiumrol ez Deliberatum tartassék meg[a] [RGyLt A. 12. — [a]Köv. a végzés ism.]. *1701:* az Esztendő eltelvén az Céhtól arra választott két Betsűletes Mesterek az Céhnek rendi szerént annak idejében számadással tartozzanak, az választás lévén az Unio szerént melly eddig meg tartatott [Kv; PosztCArt.[2] 1]. *1767:* Szollást hallattuk, hogy tilalomba akarnák tartani a heverő marháktol az őkőrtilalmast de Soha meg nem tartattott [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 28]. *1795:* Ezen rendelese Nagyságtoknak a' ki hirdetés után következett két három Esztendőkb(en) szentülis meg tartatott [Torockó; TLev. 9/29].

9. érvényben tartatik; a fi menţinut în vigoare; in Geltung gehalten werden. *1677:* A' birságos bűntetéseknek állapottyában az eddig observaltatot usus tartassék-meg [AC 122]. *1706:* Egjben gyűlvén nagjob számmal a' T. Consistorium ... végeződőtt: Hogj ez a rend, mely mind a' Belső Malomb(an), mind penig a' Dézmák administratiojáb(an) fel állíttatott és meg erőssittetett ... inviolatē meg tartassék in vigore suo [Kv; SRE 96]. *1806:* (Felfogadták) az írt falusi közönség ökör-, tehén-, ménes-, meddő- és borjúcsordáik pásztorlását a mindjárt kinevezett 1807-dik esztendőre, kézbeadással és áldomás itallal, még régi időkben s közelebbről az 1786-dikban tétetett írásban megújíttatott, erősíttetett, s mind azolta is megtartatott pontok (szerint), amellyek így következnek [F.rákos U; RSzF 195].

Szk: *erejében ~.* *1577:* Jeowęnek my eleonkbe Beldy Janos Bodokrol[a] ... Es az Nehay Bęldy Kelemennę Lazar Anna aszszon' Vzonbol[b] szabad akarattyok szerynth Jstenhez tęrwe es bekesęgre eg'mashoz hayolva teonek illyen rendelęst es vęgezesth: Hogy az megh holt Bęldy Kelemen testamentom levele Semmy Cikkelyben eggyikteolys megh ne haborytassek, hanem ereyben megh tartassek, kytt az my kegyelmes feyedelmwnkys megh Confirmalt [BLt 7. — [a—b]Hsz]. *1584:* eo kgmek varosul vegeztek volt hogy ... chaplarokrol Meszarosokrol ... es Jdegen Aros Nepekreol eo kgme Biro vram tanachawal egie(m)be talalnanak oly mediumokat, kik az Varosnak Iowara es az keossegnek eleomenetelire keowetkeznek es kik keowetkezendeo wdeokbennys meg zeghetetlenewl zemely valogatasnel kwl meg otalmaztatnék es tartatnęk ereyeben [Kv; TanJk V/3. 279b].

10. fenntartatik; a fi păstrat/menţinut; aufrechterhalten werden. *1586:* myerthogy Nem keweseb Műnkawal gondwiselessel tartatnak megh a' zabadsagok amenyiwel azt megh Nyerik, Azert ennek vthanna oly zemelinek Czedulat a' vamrol nem Adnak, Akinek ez varosban fwsly es haza eoreokseghe ninchen [Kv; TanJk I/1. 23]. *1677:*

A' Székelységen Kapitányokat a' Fejedelmek szoktak praeficiálni, magok conditiojokban specificalt mód szerint ... a' Fö Király Birák penig praecisè a' Székeknek szabados választásokban ál ... meg-tartatván mindazáltal a' Fejedelmek jussa és authoritássa abban-is [AC 148]. *1681:* ez dispositio[a] eleitöl fogva, szoros paranczolat alatt volt, azert ez utanis abban tartatik meg, mivel eléggé megprobált dolog [VhU 63. — [a]A szénmennyiség meghatározása]. *1724:* vagyon Vass László vr(amna)k egj három köre epitetett malma, mely felett bizonyos üdötöl fogva, az praetitulált Vrak eö kglmek litigalodtanak, hogj továb eö kglmek között lévö litigatio Sopiáltassek, és a' Szép Attyafiság meg tartassék az megh edgyezés lön az ide aláb meg írt Punctumok szerént [Dob.; WassLt].

11. végbevitetik; a fi efectuat; durchgeführt werden. *1863:* a vizsgálat minden egyházban külön fog megtartatni. A vizsgálószék 1864 Január 5-én kezdi meg müködésit Györtalván s igy tovább a mint rendben következik [M.bikal K; RAk 143 esp. kl].

12. (vki számára) félretétetik; a fi pus la o/de-o parte (pentru cineva); (für jn) beiseite gelegt werden. *1738:* Az becületes che ig vigze hogy az Kantar Kergetes pinz mindenkor Az becsuletes Cse számara Tartasseg (!) meg [Kv; KCJk 10b].

13. megmentetik; a fi salvat; gerettet werden. *1662:* a hajdúságot ... Váraddá ... Kállóba s Ecsedbe minden javokkal, feleségekkel beszállítják vala Mert lakóhelyek noha mind elpusztulna, de magok az erösségben minden javokkal, Isten gondviselésébül épen megtartatván, a vezér mihelyt a Szilágyságra elhaladna, az egész hajdúságot a fejedelem mellé a Körösön mindjárt beküldheti vala [SKr 550]. *1736:* minapiban is tsak az Istennek nagj kegjelmességéböl tartattunk meg [Dés; Jk]. *1765:* eszembe juta a tisztátalan Ráháb, hogy kívánta az Izrael népe kémjeinek életeket megtartani, mely cselekedete által ö is megtartaték [RettE 190].

Szk: *élete ~. 1843:* ha életem anyi rosz tetteim után a' gondviseléstöl meg tartattnék, magamat lelkileg jovitanám s meg térnék [Bágyon TA; KLev. Kis János (23) vall.].

14. (ünnep) megületik; a fi ţinut (o sărbătoare); (Fest) begangen werden. *1677:* A' Vasárnapi vagy hetedszakai innepek megszenteltessenek hasonlóképpen az Ecclesiában bé-vétetett három nevezetes innep napok-is meg-tartassanak, és azokban valo Isteni szolgálatokkal illettessenek [AC 6].

15. szokásban tartatik; a fi păstrat ca obicei; im Brauch beibehalten werden. *1736:* hallottam régi emberektöl, hogy régen olyan szokás is volt, az mely most is az székelyek között az közrend között megtartatik, hogy az leánynézés után az leány apja két atyafiát elküldötte az legény házához, azok háztüz-látóknak hívattattak [MetTr 376].

16. vmely tisztségben megmarasztatik; a fi menţinut în funcţie; in irgendeinem Amt behalten werden. *1647:* Az Eo Nga Kgls poronczolattya szerent, egy faluban egy olah papnak kelletven megh tartatni, mivel Rusoron az papok megh holtak, annak okaert hagyattatot ott valo papsagban Rusori Popa Algye [Fog.; UF I, 841]. *1662:* végbenvivé a portán, hogy a vajdaság Aga Mátének adatnék. Mellyben az is úgy megerösödött vala, hogy egész életéig, tovább tizenhét esztendöknél a vajdaságban megtartatott [SKr 143].

17. használtatik, használatban tartatik; a fi folosit; gebraucht werden. *1596:* olly vtok ott ne(m) volt kj teokelletessen mind eltigh megh tartatott volna [UszT 11/67 Ambrosius Vaida de Tarchafalúa pp vall.]. *1791* ā mostani meg hasadott nagy Harang ... tartassék meg továbbra, a midön annak is ujra lejendö öntetéséb(en) még mod találtathatik [Kv; SRE 275].

18. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: *métúul ~* határjelként tartatik; a fi menţinut ca semn de hotar; als Grenzzeichen beibehalten werden. *1769:* hogy ezen Keresztes fák tovább is metákul meg tartatván, mindenféle és a' Pársok között származhato veszekedések elkerültessenek [Meggyesfva MT; LLt] ✱ *a tilalmas ~* a tilalmas tiszteletben tartatik; a fi respectat opritura; Gehege respektiert werden. *1787:* a Helység Határán a' Tilalmasaknak szoross megtartásokrais nagy vigyázással légyenek a' Notariusok a Falus Birákra, hogy a' Tilalmas oly kemény büntetés alatt meg tartassék, hogy ha leg kissebb szántszándékos kára valakinek okozodik a' Birák keményen megbüntetettnek [Torockó; TLev. 3/2. 2a] ✱ *tilalmasban/tilalom alatt ~* (erdö) tilalomban tartatik; a fi ţinut sub oprelişte (o pădure); (Wald) in Schonung gehalten werden. *1702:* Sok karainkat tapasztalván Városunk haszon vevö Erdeiben ... melyrül mar egy nehany reszben Concludaltunk, hogy Varosunk hasznara tilalmasb(an) megh tartassek, de vegezesunk(ne)k megh eddigh semmi effectumat nem tapasztaltunk (!) [Dés; Jk 319b]. *1796:* a melly gyümölts fák mind ez ideig ... szükséges házi eledeleink potlása és segittése végett tilalom alatt meg tartottak a magok ujj foglalásaik környekerül el pusztitottak [Torockó; TLev. 10/6].

megtartató vki letartóztatását kérö; care cere arestarea/reţinerea cuiva; um js Verhaftung/Festnahme bittend/verlangend. *1677:* a' Nemes ember személyében valo meg-tartásért szabados légyen a' meg-tartato, és a' megtarto személyeket, ha Vármegyéken avagy Székes helyeken, vagy pedig Táblán törvénnyel akarja keresni [AC 83].

megtartatott 1. betartott, tiszteletben tartott; care a fost menţinut/respectat; in Ehren gehalten. *1662:* a fenyéték nélkül való bosszús emberek az ispáhiát mind fiastul levágták vala, és így régtül fogva egymás között szépen megtartatott szent békességet így felháboríták [SKr 315].

2. megörzött; care a fost menţinut/asigurat; bewahrt. *1595:* keónyergewnk Nagnak mint Kegmes Vrúnknak hogy my es maradhassu(n)k megh az my eleynknek regy ideyekteól fogwa eddigh bekesegesen megh tartatott Zabadsagunkban [Mv; APol. I. 79B]. *1671:* nem tagadhattyuk kegyelmes Urunk mind magunknak, s' mind bóldogtalan maradékinknak nem kicsiny szomoruságunkra lenni ezt-is hogy Nagyságod Fejedelmi méltoságos Tisztiben való bé-állása, nem eleinktöl reánk maradott s' eddig meg-tartatott libera Electionk által lött légyen, hanem az hatalmas Nemzetnek parancsolattyábol kénszerittettünk Nagodat[a] acceptalnunk, és Fejedelmünknek ismérnünk [CC 5. — [a]Barcsai Ákost].

megtartattatás 1. vmi birtokában való megoltalmaztatás; ocrotirea/menţinerea cuiva în posesiunea unor bunuri; Beschützung in Besitz einer Sache. *1677:* Collegiumbéli Professorok, s' Inspectorok assecuratioja, ahoz manutenealt joszágokban valo meg-tartattatások felöl, s' azoknak fiscalitasit mint értsék, declaratio [AC 253].

2. betartatás; respectare; Einhaltung. *1790:* A Vén Hegy nevezetű Szőllő Hegyb(en) lévő Szőllős Gazdák, kik a már meg irt punctumaknak fel olvastatásáb(an) jelen voltanak es azoknak meg tartásakra s tartottatásokra kezek(ne)k bé adásak alatt magokat kőtelezték nevek ezek[a] [Karácsonfva MT; Told. 76. — [a]Köv. a nevek fels.] | a' Marha Dőginek távoztatására nézve hasznas Rendelések tétettek volt arrol, hogy ezenn egész nagy Fejedelemségbe készitetlen Bőrből Botskor se ne árultassék, se ne viseltessék, de ... ezenn hasznos Rendelésnek meg tártattatása a' Köz Jonak tetemes kárával sok Hellyeken ... tellyességgel bé nem vétettettek [DobLev. III/676 gub.].

megtartattatik megmentetik; a fi salvat; gerettet werden. *1705:* ez a szegény haza hadd maradhasson és hadd tartattassék meg, hogy teljességgel végső pusztulásra ne jusson [WIN I, 605].

megtarthat 1. magánál tarthat; a putea păstra la sine; bei sich halten können. *1578:* A my baran vagy Juh yde be az kohniara kel, arrǫl mindenkor az Saffarţǫl czedulat wegyenek, hogy a zerent adhasson zamot rolok. Ha minek egyebǫwe kelletik kelny az zǫkséghez kepest, arrǫl comissioia legyen, kit Zamadasra megh tarthasson [Kisfalud AF; OL M.Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6]. *1677:* A' Réznek ez Országbol valo kivitele, abbol közönséges szükséget nemz ... Végeztetett ... ha ... idegen ember meg-venné, vagy küldené-is ki, de értésekre lévén ez Országi embereknek, akar helyében, akar uttyában-is letévén az árrát a' mint meg-vette, mindgyárt szabadossan meg-tarthassa, magának reserválhassa [AC 136]. *1772:* Az Bánfalvi Málé és Borso prosperatioja mellett sokat fáradoztanak dolgosok után jártanak és Pallérkodtanak míg fel vehették és bé takaríthatták, azért leg alább fáratságokra magok(na)k meg tarthattyák [Sárosmagyarberkesz Szt; LLt].

2. (önkényesen) maga számára lefoglalhat; a putea reţine/sechestra (samavolnic) pentru sine; (willkürlich) für sich beschlagnahmen können. *1567:* Enneke(m) Egy Jobagiomal perel az apya ... Ez okkal tartia megh az apya az En Jobagio(m)nak Marhayath, hogy En walamy holth Ember Marhayabol Elegitótte(m) megh ... Mywel hogy En affele Marhan nem kaptam, En azerth Engette(m) neky, minth wernek, Azerth Enneke(m) vgy techik hogy Nem tarthattia megh az warga gaspar reze Marhath Ez okkal merth En az Lukaczy Marhayawal zabad volta(m), hogy kinek aggyam, Es wgy attam Minth Jo akaratombol, Ezth thy k: En tóllem Erchye [Kv; BesztLt 28 Bamfy pal losonchy a beszt-i főbíróhoz].

3. saját (jogos) birtokában/tulajdonában tarthat; a putea păstra/menţine în posesiunea sa; in seinem/ihrem (rechtmäßigen) Besitz halten können. *1606:* (A) mallomba olian 3 rezwnk uagíon ... mint fekete ferencnek ha szinte El ata uolnais mer nem athatoiat ata szinten az onon rezetis megh tarthatnam mögis tartom En uagiok Elsöb uer Te naladnal hoza [UszT 20/43]. *1623:* Jllien Conditio Alat Engede az hazat vgian azo(n) bechuben, hogi ha teortennek az hazat hogi el adna Fazakas Mihalne Orsolia Aszony, tehat vgian azon arro(n) Tarthassak meg az Aruak [Kv; RDL I. 121]. *1679/1775:* (A) Portiokhoz Udvarhazhoz es pertinentiaihoz az Ur Bethlen Gergelly Urunknak Negy Ezer Forintig valo Jussais leven ... meltan meg tarthatna [DobLev. II/460. 7]. *XVIII. sz. eleje:* Ugy Szoktak mondani, ă mely lonak csak egy lába Szál, magadnak már azt meg tarthad; ha kétt lába Szál baratodnak el adhatod [JHb 17/10 lótartási ut.]. *1714:* meg értvén osztán Király Istvan Ur(am) az kerdesben forgo örökséget hogj megh ne(m) tarthattja [Koronka MT; Told. 2]. *1740:* eö kegyelmenek arra tehetcsege nincsen, hogy az joszagat kertben tegye es procuralhassa kaszalhassa, es gyűmőlcsetis meg tarthassa [Albis Hsz; BLev]. *1761:* A mi az eddig még meg nem fizetett Ingo Portékákot illeti, azoknak árátis nem kérem, hanem az accordált Bőrös Kocsit Négy Loval, egesz Postilio készülettel magának meg tarthattya [Nsz; JHb XLV]. *1832:* három darabotska Marhátskámat alig tarthaték meg kezem között [Dés; DLt 439].

4. sajátot (más szerzési szándékával szemben) megóvhat/birtokában tarthat; a putea păstra în posesiune un bun al său (împotriva dorinţei de acaparare a altor persoane); sein/ihr Eigen (gegen Erwerbungsabsicht eines anderen) beschützen/in Besitz halten können. *1766:* egy nehány Jobbágy Sessiokbol állo Portiotskámnak ad díes Saltam nálam és Feleségemnél lehető meg marasztasok véget olyan Portiot melyet azon Bálványos Várallyán más valaki a Regius Fiscus ellen meg nem tarthatna ... nevemre a Feleségem nevére meg szerezni [Berve AF; CartTr II. 831 gr. Gyulai Ferenc aláírásával]. *1780:* a kérdésben forgo Szigetet régentén Iaksi Gábor birta, de minthogy a Gyogyiaktol meg nem tarthatta, magok határoknak vendicalván, Olosz Urnak adta, de mi formálag nem tudom [Algyógy H; BK ad nro 450 Nyikora Nutzu (70) jb vall.].

5. (épen/vmilyen állapotban) megőrizhet; a putea păstra (intact/intr-o anumită stare); (in unversehrtem/irgendeinem Zustand) bewahren können. *1705:* Bánffi Farkas uramnak minden ládáit confiscálták ... Azt is gondolám, hogy az úr nevezeti alatt, ha az szegény Bánffi Farkasében is valamit megtarthatnék, jólesnék szegénynek [WIN I, 638]. *1841:* tsak nem merőben tőnkre tétetett, és igen is kevés részetskét ki véve, a' melyet a bajosabb hozzá járulhatás tarthatott meg ... igen is nagyon el pusztult Erdő [Gyalakuta MT; EHA].

Szk: *köztilalomnak ~* (határt) tilalomban tarthat. *1589:* Thudom aztis hogy Magiary Thamas megh tilta az hatart 12 f(orintig) es igen haborogh vala a' keossegh hogy illien sokkal tiltana az hatart holott az elebj birak megh tarthattak keoz tilalomnakis egy forintal varas zokasa' zerent [Szu; UszT].

6. (hazát/várat) megvédelmezhet/hatalma alatt tarthat; a putea păstra/menţine sub stăpînirea sa (patria/cetatea); (Heimat/Burg) beschützen/in seiner Macht halten können. *1619:* arra mind az urad tanította Mátyás császárt s azt írta neki, hogy „én soha Jenőt külömben meg nem tarthatom, hanem Feléséged ne hadja könnyen Lippát és ha ugyan azt vissza nem adják is, akár csak azzal tarthassuk meg Jenőt" [BTN[2] 255]. *1657:* ezkori békélésben is nem többet, hanem ugyancsak az hét vármegyéket éltéig tarthatá meg az fejedelem [KemÖn. 78]. *1660:* Ha ő nagysága sincere akarja, van még mód benne, megtarthassuk ez szegény hazát [TML I, 578 Kemény János Teleki Mihályhoz]. *1710:* ha a commendáns igaz szolgája lett volna a császárnak, Görgényt mindvégig megtarthatja vala [CsH 349].

7. vkit vminek birtoklásában megoltalmazhat; a putea ocroti/menţine pe cineva în posesiunea unor bunuri; jn in Besitz einer Sache beschützen können. *1706:* Evictiotis vallala(na)k eô Kglmek mind két reszröl magokra, hogj

ezen fen specificalt ket hold szánto földek(ne)k liberum Dominiumaban ... Lakat(os) Istva(n) uramat meg oltalmazzák, s evincallyák, mellyet hogj ha nem cselekedne(ne)k ... az fen meg irt ket hold szanto foldek(ne)k dominiumab(an) meg nem oltalmaznak meg nem tarthatnak tehat in pona Tallerorum centum ... convincaltassanak [Ne; DobLev. I/60]. *1746:* à Venditor ... à conditio Szerint az emptort, ă bóltban meg nem tarthatta, és ă portékáknak is szinesebb részit viszsza vette [Torda; TJkT III. 24]. *1784:* a' Jószág közös lévén a több testverekkel, az Aszszany tsak hamar meg halálozván ugy is a több testverek ellen engem benne meg nem tarthatott [Msz; MbK XI. 71]. *1796:* El menetele alkalmatosságával Natságod a Zojkás Leveleit meg nem talála, hogy az ö Literaleit neki is adtuk volna mivel ö szegény azon igyekezett volna hogy azok által Natsagodat a vásárolt Telekbe meg tartsa, ha pedig meg nem tarthatya a penzét Natságodnak vískszá adhassa [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

8. vki iránti hűségben/vmely ügy/eszme mellett tarthat vkit; a putea face pe cineva să rămîna devotat cuiva/unei cauze/idei; jn in der Treue für jn/eine Sache/Idee halten können. *1657:* látom vala pedig azt, ha jobban szorítom őket az kétféle praesidium egymást levágja, nékem pedig azokra szükségem vala, hogy megtarthassam az uram szolgálatjára őket [KemÖn. 199]. *1677:* hogy inkább az ő nagysága hűségében megtarthassam őket, csak pénzt adtam többet ötszáz tallérnál [TML VII, 491 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. *1678:* életem elfogyásával is azon leszek, hogy Kglteket az Portához való hűségben megtarthassam s maraszthassam [TML VIII, 60 ua. Vesselényi Pálhoz].

9. *Isten ~* Isten életben tarthat; Dumnezeu poate să-i ţine în viaţă; (Gott) am Leben halten können. *1665:* Isten az ki meg tarthat, kinek is oltalma legyen Kegyelmeddel [TML III, 363 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1704:* Az Isten, aki a Dánielt megtarthatta az oroszlánok vermében, minket is oltalmazzon holnap és azután is [WIN I, 134].

10. (megállapodást) megállhat; a putea respecta (o înţelegere); (Vereinbarung/Übereinkunft) standhalten/bestehen können. *1560:* Igy Egienesedenek meg mj Eleóttwnk szabad Akarattyok szerint, mind az ket fel otth leűen Ezer Mag'ar Arany forint keótel alat Hogy az mely fęl eszt mindenesteól fogua Auagy chyak valami Reszeben valami okbol Meg nem Akarna tartani, vagy nem tarthatna, es Meg nem adhatnà, valamj kepen, hat Az Mely fęl meg allya, Az màs fęlt az Reóuid teóruinire hihassa [Mv; JHbK XII. 7].

11. visszatarthat; a putea reţine; zurückhalten können. *1618:* Beszéllé azt, hogy eloszlottak mind az lengyel hadak s mind egyéb hadak. Mondá azt is, hogy az előtt való hírhez képest Szkender pasa meg nem tarthatta volt az tatárokat, hanem felkelvén elmentek volt egészen [BTN^2 152]. *1705:* ha az aratás eljő, soha meg nem tarthatja őket, hogy szökve is haza ne menjenek házokhoz és el ne oszoljanak [WIN I, 438]. *1804:* Basa vr(am) sertéssei ... ki váltak a több Sertések közzül, és előre el mentenek a Czitz Hegyi Szőlök felé, s nem volt annyi tehetségem hogy a Csorda közt meg tarthassam, nem lévén a Csordába addig adva és Szoktatva [Dés; DLt 82/1810].

12. megfoghat, fogva tarthat; a putea prinde; festnehmen können. *1599:* Polyak Marto(n) es Makraj Peter ki ughranak, Nagy Janos be mene az hazba, fel keötę kardgyat, en megh foga(m), de sem(m)ikepe(n) megh ne(m) tarthata(m), de ezen keözbe mind harcholtak ott kyn [UszT 13/105 Matthias Chanj de Rugonffalua ns vall.]. *1630:* egj keves vartatua(n) haza akart Szanto Marton meni, de az Aszony megh foga hogj haladhasso(n) az Ura, de nem tarthata meg [Mv; MvLt 290. 200b]. *1722:* Az mely kis bűr elmenes latczott az orczajan Nimeth Sigmondnak tudgyae az Tanu hogy ez igy tőrtent az nyavaja tőres rea juuen felen esven Sietséggel hogy meg nem tarthattak ugy útőtte meg valamiben az orczajat, s abbol esett rajta azon kis Sebecske [Kük.; Szentk. vk].

13. feltartóztathat; a putea opri în drum; aufhalten können | lefoglalhat; a putea sechestra; beschlagnahmen können. *1592:* Layos kiraly lewele, hogy Senki a Coloswary Embert, vagy marhaiath, Ne tarthassa, Ne tilthassa semmi modon megh, ez Birodalomban hanem ide fwstire Jwiéon, s teörwenniel keresse [Kv; DiósyInd. 30].

14. (lovat) megfékezhet; a putea stăpîni (calul); (Pferd) zähmen/bändigen können. *1582:* Vida Miklos ... vallia ... latam hog' ereossen Ieó az lowal es harom Azzony Ieo vala Zembe velle hog az lo zaguld vala Alatta, hallam hog kialthia vala Az Azzonioknak, Vincze, od magad, od magad, Azonkeozben Az Azzonioknak kettej hamar el there, Az harmadik penig hertelen Nem therhete ... Az Azzonion mind Lowastol Altal esek vincze, mert az Nag zaguldasban megh Nem tarthata az lonak sebessegeth [Kv; TJk IV/1. 16]. *1631:* lata(m) hogi niargal vala az az Cziszar Miklos fia, tala(n) ugia(n) el ragatta az lo, mert soha megh nem tarthatta, hanem mas egj olahotis el ütette vala [Mv; MvLt 290. 51a].

15. megmenthet; a putea salva; jn retten können. *1672:* Ő felsége ha akar, meg tarthat bizony mindezek között is, csak legyünk hívek s buzgók vallásunkban, megsegít Isten bizony [TML VI, 33 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1848:* Fáj és vérzik szivem ezen rend kívül valo méltatlanságnak terhe alatt, és az oranként kőzbe jőhető Gutta ütéstől tsak az Isteni kegyelem tarthat meg továbráis [Maroskoppánd AF; DobLev. V/127].

Szk: *életét ~ja. 1599:* maga az meg holt Rhadak Andras zolgamra rea tamadot, lovarul le verthe, Lowatis el vette, Az vthan gialogh eo magatis vyobban halalra persequaltatta, tolvajt kinzeritetet kyaltani, hogy Iletit megh tarthassa [Dés; Eszt-Mk]. *1705:* Amazok ... eleget indignálódtak, hogy szerit tehessék a pénznek, hogy véle életeket megtarthassák [WIN I, 577].

16. vmit megóvhat vkitől; a putea feri ceva de cineva; etw. vor jm behüten/bewahren können. *1604:* az mondotta hogy Erökedik (!) rajta, hogj ha meg tarthattia meg tartia az duloktol az lówat [UszT 18/125 Palfi Ianos keczieti vall.]. *1705:* Veresmart és több ott körül való faluk a magok marhájokat általadták volt más, tovább való falusiaknak, hogy úgy mint magok marháját inkább megtarthassák mind a némettől ... mind a kuructól [WIN I, 444]. *1711:* A veteshez is igén roszul bizhato(m) ... a gyűmőlcst (!) iránt a mi kévessét még tarthatunk a Militiáktol, mit cselekedgyém [Vacsárcsi Cs; BCs]. *1739:* adattatott égy darabotska rét, égy Szegeletetske, minthogy a jövő jároktol Semmiképpen azon szegeletetskét meg nem tarthattuk ... azon Vámosok vagy Révészek usualtak eddigis [Dés; Ks 28. V].

17. megtagadhat vkitől vmit; a putea refuza cuiva ceva; jm etw. absprechen können. *1619:* Erről sokat consultálván, azt találták fel, hogy azt meg nem tarthatják királyoktól, hogy pénzen hadat ne fogadjon, ha kit talál [BTN^2 306].

18. megjegyezhet, megállapíthat; a putea remarca/constata; bemerken/feststellen können. *1681:* Az őszi megh allatast[a] is usualtak fél susztnak; ez is fundamentum kivűl valo; melyre mind az altal eszt tarthatni megh; hogi ha az váratlan hirtelen jövö hidegh jeges űdö ugi érkezik, hogi az eghesz heti munka nem Continualtathatik, elégh oka lészen à fél Susztnak [VhU 61. — [a]Ti. a bányászását].

19. fenntarthat; a putea ţine; abhalten können. *1725:* a' gátot is ... nagy űgyel bajjal meg csinálttak voltt, hogy az árkon majd félig fel ment volt már a viz, de az utan a' gát meg nem tarthatván a sok meg-gyultt vizet, meg szakadott [Türe K; Told. 23].

20. képes/tud visszatartani; a putea reţine; fähig sein etw. zurückzuhalten. *1710:* (A püspököt) addig korbácsolják, míg leszakad az inge, lábravalója, s a húsa is a faráról, amely miatt már sem vizelletét, sem ganéját ... meg nem tarthatván, meg kelle halni [CsH 309]. *1722:* En hallotta(m) Nehai Korodi Ferencz Uramtoll, kiis akkor Hederfai Predicator volt, hogy ... látta az lábra valoján természetiben valo oly meg romlottságának jelét, hogy az sement meg nem tarthattya, hanem el ment tölle [Marosdécse TA; BfN X. 2/113 Sig. Szilagi minister eccl. ref. (52) vall.].

megtarthatatlan 1. elfogadhatatlan; inacceptabil; unannehmbar. *1657:* midőn ebéd után palotában volnának küldött az fejedelem ki néki[a] egy igen erős reversalist, hogy subscribálja, melyben mivel megtarthatatlan nehézségeket látott praetendálván azért az abban való difficultasokat és nem subscribálván, akkor mondották meg néki: rab vagy [KemÖn. 160–1. — [a]Zólyomi Dávidnak].

2. képtelen; absurd; unmöglich. *1828:* hogy Mészáros Atyánkfiainak ki kiáltattatott jus kivánása egészszen hellytelen, meg tarthatatlan és mind réánk mind Nagyságtokra nézve felette káros a következendö okokbol méltoztatnak Nagyságtok bölcsen meg Itélni [Torockó; TLev. 13/3].

megtartó I. *mn* **1.** vmit (önkényesen) magánál tartó; care păstrează ceva (în mod samavolnic); etw. (willkürlich) bei sich haltend. *1677:* (A) Vármegye, vagy Szék conscienciosè ... limitallyák-el mind a' Dóst, mind penig ... a' jószágbéli részt mind a' Haereseknek, mind penig a' Dotalistanak itiltetet jószágokat, nullo remedio ... assignállyák kezekhez; hasonloképpen a' leveleket-is hit szerint. Mely leveleket hogy ha ki-adni nem akarná, procedallyanak ellene a' Haeresek a' szerint mint annak Seriessében a' levelet meg-tarto emberek felöl végezés irattatott [AC 100].

2. kb. megőrző; care menţine (ceva); bewahrend. *1758:* (Udvar István és felesége Csuka Panna) magok betsülleteket mindenkor magok elött viselvén, tisztességbéli házasságokat meg tartó jámbor igaz emberek(ne)k lenni ésmerjük, 's tudgyúk lenni [Betlensztmiklós KK; BK. Paulus Udvar (30) jb és Joannes Módi (30) jb vall.].

3. vagyont gyűjtő; econom, stringător, adunător; Vermögen (an)sammelnd. *1796:* ezen viszontagságai 's nyavallyáskodásai között is tudtomra semmit is el-nem idegenitvén én nem Tékozlonak hanem meg tarto és takarékos életű embernek tartom [Ilencfva MT; DLev. 3. XXXV. 4].

4. ~ *fél* (megállapodást) megálló fél; parte(a) care respectă (o înţelegere); (Vereinbarung) einhaltende Partei. *1572:* Ez wegezesth penigh ha ky megh nem allana Ezer forynthon Maragyon, Es az megh tarto fel az megh nem tarto felet az Rewydre hyhassa Jrte [Galac BN; BesztLt 3616]. *1586:* Ezeknek megh Tartassara vetęnk közzeyek, kett szaz fórint kötelett, hogy az mely fęél megh nem tartana Ez my Vegezeswnkett Tehatt az megh Tarto fęél az megh szegeó félen ... az kett szaz forintot meg vehesse [Lesnek H; IB VI. 225/16]. *1594:* zaz fnt keótel alat, my nekeonk kezeket be attak wala ... hogy ha ezekben megh nem maradnanak, Tehat ezekben megh marado es ezeket megh tarto feel, ezeket megh nem tarto es megh nem allo mas felen igazat wehessen es wetethessen [Kr; WLt]. *1719:* ezen meg nevezett Atyafiak kőzzűl ezen osztozást hamellyík fél meg nem tartaná s, violálná ... a' meg állo felek ... az meg nem tarto s, violáló feleken ... egy Vice Tiszt által az meg irtt paenát exeqvaltathassák [Süketfva MT; DobLev. I/95a].

5. vkit letartóztató; care arestează pe cineva; jn festnehmend. *1677:* a Nemes ember személyében valo megtartásért szabados légyen a' meg-tartato, és a' meg-tarto személyeket, ha Vármegyéken avagy Székes helyeken, vagy penig Táblán törvénnyel akarja keresni [AC 83].

6. vmeddig még eltartó/megmaradó; care rezistă/ţine încă un anumit timp; bis zu einem gewissen Zeitpunkt anhaltend/verbleibend. *1761:* Ezen vdvarra Nap nyugott felöll földben meg rökönyödött galambugos még kevés ideig meg tarto sendej fedel alatt levö kapu zábék között nyilik ... tsak egj felé nyilo Kapu [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 37].

◇ **Sz.** *1710 k.:* ő mint a lisztet kihullató és a korpát megtartó szita, valami jót és csendesítésre valót javallottunk abban semmit meg nem fogada [BÖn. 964].

II. *fn* **1.** vmit betartó/vmihez igazodó személy; persoană care respectă ceva/se supune la ceva; Einhaltende(r). *1561:* haznos rend tartasokat zerezzenek ... az igassagot az emberi es Isteni toruenyeknek meg tartoiat otalmaznak [Kv; ÖCArt.]. *1653:* A mi azért a kapitánság allapottyat illeti, az fűgg az Fejedelmek szabad akarattyatol mi dispositionkban levén arra valo vigyazas, igyekezűnk rovid nap kgtek eleiben ollyat allatni, a kit erdemesnek, s eleghsegesnek, es az kgtek tőrvenyenek es szokasinak megh tartojanak, — s oltalmazojanak esmerhetűnk lenni [UszLt IX. 75. 12 fej.]. *1679/1681:* Mindeneknek előtte, az Urokhoz valo fidelitas, es industria léven à Tisztviselőkben legh dicseretesseb virtus. mellyek(ne)k ha Udvarbiro Vramis megh tartoja leszen, I(ste)ntől áldást tőllem hitelt es tekintetet varhat maga(na)k [Vh; VhU 668]. *1710:* A maga szavának az austriai ház mindenkor oly szoros megtartója volt, hogy inkább akarta gyakorta magát nagy romlásra kitenni, mintsem hitit megszegni [CsH 83]. *1727/XVIII. sz.:* Mi ... ami régi boldog emlekezetü Elejinknek bé vött Kalandosi Szép rend tartások szerint való Kalandosi Atyák voltunk, és mostanis ezen szép rendtartásnak mindenekben meg tartói es oltalmazoi öreg személlyek vagyunk ugymint[a] [Zilah; Borb. II. — [a]Köv. a nevek fels.].

Szk: *törvényt ~. 1780:* ollyanakis vóltak kik többetis futattanak, kiket nem hogy a' törvényt meg tartók közzé lehetne érteni, hanem törvénytelenségekért büntetést érdemlenek [Torockó; TLev. 9/17].

2. (megállapodást) megálló fél; parte care respectă (o înţelegere); (Übereinkunft/Vereinbarung) Standhaltende(r)/Bestehende(r). *1784:* Malombéli ... részűnket ... örökösön oda engedtűk kötelezvén magunkat és Maradványainkat ... arra, hogy a' miket ... ezenn Levelűnkbe foglaltunk ... álhatatos meg tartói lészűnk [Gyalakuta MT; Ks].

1818: Mely fllyetén edgy más kőzőtt vegb(en) ment Compositionak mind én a ki ado mind a ki vevő exarendator Ur ... mindenekb(en) meg alloji es meg tartoji leszünk arrol adjuk ezen ... Compositionalis Levelünket [Nagylak AF; DobLev. V/1016].

3. megmentő; salvator; Retter. *1667:* Isten soha ezekre az üdőkre ne juttatott volna. Isten egyedül az egész magyar nemzetnek megtartója [TML IV, 191 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz].

megtartogat ottmaraszt; a reţine într-un loc; dort halten. *1704:* leányt, asszonyt teljességgel ki nem bocsátottak[a], hanem csak a férfiakat, amely énnekem csodálatos politiának látszatott, aholott a fegyverfogható férfiakat kellene inkább benn megtartogatni és a haszontalan kenyérevő cselédet inkább kibocsátani [Kv; KvE 293 SzF. — [a]A városról].

megtartott 1. maga kezénél/tulajdonában visszatartott; care a fost păstrat la sine; in seiner Hand/seinem Besitz zurückgehalten. *1574:* az espotal Mesterne az vra testamentu(m)ara fogot hogy az vra Eoneky hatta volna, Annak okaert eo k Byro vram ... lassa meg tĕrweny zerent ... ha az testamentum Ereyebe Marad aggya meg eo k. Neky az meg tartot rwhakat ha penig az testamentumot az Teorweny Ereyebe Ne(m) hagia Bochassa eo k. biro vra(m) az Teorwent foliasaba [Kv; TanJk V/3. 97–8].

2. megőrzött; care a fost menţinut; bewahrt. *1592:* Janos Kiraly Lewele, melyben beösegesen zepp deak zokkal dichiri ez warost az megh tartott Hywsegben, hogy Erdelyben tulaido(n) chak Coloswart talalta az fidelitasba(n) ... kiert engedte megh ez varosnak Sattcz adaiath [Kv; Diósylnd. 19]. *1577:* a' Városoknak lakosi, éllyenek a' magok eddig valo Privilegiumockal magok közöt, és törvényeckel, az hol tudnillik afféle dolgokrol valo régi és ez ideig meg-tartot Privilegiumok voltanak és vadnak [AC 190–1].

3. betartott; care a fost respectat; eingehalten. *1761:* Eleinktől reánk Szállott, s mind ez mái Napig meg tartott rend tartásunk, és szokásunk az volt, azis vagyon mostanis, hogj minden, Leányát ki házasito ... ember tartozik az eő tehetsége szerént Leányával ... leg alább egj darab szöllött adni [Gergelyfája AF; JHbK LXVIII/1. 715].

4. lefogott/tartóztatott; care a fost prins/arestat; festgenommen. *1569:* Jelentsche megh ennekem az leuel viueo emberjm altal ... hogy mibe maragion az megh tartott embereknek dolga, mert en chak az enimet kiúanom ha penigh k.tek az emberym kezebe agia az megh tartott embereket, en gongiokot viselem [Nagysajó BN; BesztLt 56 Horwatt Lúkach Nagy sayoj tyzt tarto Dombj Gergely beszt-i bíróhoz]. *1646:* Az mi nézi az megh tartot legént ... suspicio lehet hozzaia az futamasais à miat leot annak ollyan okát adgya à fogoly hogy miuel jobbagysaghra kerestek attol valo feltéb(en) futamodott megh [Kv; TJk VIII/4. 100].

5. (zálogként) visszatartott; care a fost reţinut (ca zălog); (als Pfand) zurückgehalten. *1612:* az A. Rakossi Perse Janos Doboka Varmegyej az meg tartot Vörös Tarcza Tulkot öuenek mondgya lenni [Kv; PLPr 1612–15. I/3]. *1673:* az A. szovatyost sem keva(n) az Iteől, magha fatealva(n) az Szék előtt hogy ... ne(m) az I. vonta el az megh tartott Lovat [Kv; TJk XI/1. 265].

6. végbement; care a fost ţinut, care a avut loc; stattgefunden. *1887:* A megtartott felolvasó estélyek gazdag programja, annyi jelesünknek közreműködése határtalan erkölcsi sikert eredményezett [PLev. 133 az EMKE kv-i választmánya Petelei Istvánhoz].

megtartózás megállapodás/pihenés; odihnă, odihnire; Rast, Ruhen. *1662:* az fejedelem, hogy a vezérnek az harchelyen való megtartozása bizonnyal meghozatott volna, maga is Váraddá kívánkozik [SKr 554].

megtartozik 1. tartozik/adós vmivel; a fi dator cu ceva; schulden. *1592:* attam esmeg Crestelynek es Zaz Istûannok f 2 d 0. hogy keóûet hanyanok az folyo(m)hoz Melyel Meg Tartoznak [Kv; Szám. 5/XIV. 267 Eppel Péter sp kezével]. *1604:* volt Enneke(m) ezen tarchiafaluy hatarban ... ket vermem az Erdeó(n) mely vermemben volt enneke(m) kwleomb kwleomb marham Elesnemy es ruhazat nemy, mely vermemre az J. az Idegen nepeket Rachokot hajdukot rea vitte es onna(n) mynden benne leweó marhaymot az mellyeket zerettek el vittek ... si iuris azt mondom ezekkel ennekem meg tartozyk | Azert azt mondom hogy az maga fogadasa zerint enneke(m) az ket eokeorrel megh tartozik, de ezzelis megh kenalo(m) az teorueny eleot | hazam uagio(n) fanczjalban mely hazbol enys mindenben egyenleo terhet uiselek az falual myert hogj ennekem az erdeoben rezet ne(m) oztottak azt mondom hogj megh tartozttak az en rezemmel eddigh [UszT 18/17, 18/43, 18/63]. *1625:* egy kek zeórü kanczia louam Eset egj vermebe es vgian ot megj holt miert az Vermet tudua ot tartotta ... Sem be nem kertelte az en marhamnak az arraual megj tartozik [i. h. 58a].

2. köteles vmit megtenni; a fi obligat să facă ceva; verpflichtet sein etw. zu machen. *1576:* wys Megy tartozzek az en ... zalogos retemet Nekeőm Meg erezteny [Andrásfva MT; BálLt 86].

megtartózik 1. megáll/állapodik; a se opri (pentru un timp mai îndelungat); stehenbleiben | megtorpan; a se opri brusc; (plötzlich) innehalten. *1572:* Sophia Gruz tamasne Azt vallia hogy Nemel Nap ment volt Eo hozza keomyes gĕrgne Borert hogi ky Jeo volt az hazbol tahat Megen ala az vchan egy Zeold Mentes, Megh tartozyk az azzon Mond hogy Ez en hozzam Megen de Nem Megek addeg haza [Kv; TJk III/3. 5–6]. *1573:* Fazakas Georgy vallia ... Nyreo Andras Megh fordwl es Mond ne Ieo Ream Mert Istenre Mondom altal leolek Azt halwan az legeniek Megh tartoznak, Azomba Erkeznek az varas zolgay azok fogyak megh [Kv; TJk III/3. 79]. *1591:* Doba Martonne valia. Latam hogi az Bonczidai biro az eget boron megh rezegwle, es ... Hoczokj Thamashoz kezd az biro ereossen vemi ... vegre az legeni megh futamek es futasban megh tartozek, de nem bira velleh | Tot Peter vallia ... ez olah igen terengeti az loűat, mikor az pap touahoz Iuta, akara altal mennj, de a sarba megh tartozek [Kv; TJk V/1. 88, 143]. *1653:* gubernator uram hogy meglátott volna, megtartózék, és ... oda szollittata | egy vőlgyről egy patak jő vala le, melyen egy híd vala, és azon kell vala a császárnak általmennie. És ott meg kelle tartóznia és szorulni mindennek a kik a császár körül mentenek | Végre én reá rohanék a hídra az én népemmel ... Azonban a szekereket kiáltám, s néki tódulának azok is fegyvert ragadván. És így a törökök megtartózának [ETA I, 127, 134, 137 NSz]. *1657:* hallván dobok, trombiták harsogását véli vala derék erőnek lételét, s ottan megtartózik és fordul vala az

űzésből [KemÖn. 203–4]. *1662:* a fejedelem ... táborostul Ugocsa vármegyére kisiet vala, úgy, hogy szinte a Bodrogközben tartoznék meg [SKr 658]. *1663:* az tatárság jövetelének híre miatt az az egész föld mind elfutván, magunknak is meg kellett tartóznunk [TML II, 645 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. vminek nekiütközik; a se lovi de ceva; an etw. anprallen. *1574:* Dorothia Zigarto Georgine vallia ky leo ferdés ... es Indwl az Sorosba talalia otth az vrat es meg fogia hogi az Sarban tazicha Es vgi tazitia hogi az twlso falban tartozik meg [Kv; TJk III/3. 318].

3. megszáll, szálláson marad; a se adăposti, a căpăta găzduire; absteigen. *1592:* Tothazi Mihali junior vallia Lukach Immar ket Zallasonnis tartozot megh az Azzonyial, Niarinenal, mostan Kadar Janos hazanal vagion velle [Kv; TJk V/1. 200].

4. vmiben megakad; a se opri în ceva; in etw. steckenbleiben. *1619:* kivont mezítelen bicsakjával az sokaság között igen jő felém ... Isten úgy akarta, hogy én lóháton voltam, az nyereg hátuljába tartózott meg a bicsak, mert elvesztett volna [BTN^2 284].

5. ~ *vmiben* tartózkodik vmitől; a se obţine de la ceva; sich einer Sache enthalten. *1580:* Az Bornemisza haza felol vegeztek eo kegmek hogy egy Inhibitiot vegienek es az haznak minde(n) epwletyról es elesseteol el tilchyak. Es Annak vtanna az dolgot teorwennyel prosequallyak. hogy masnak is pelda legie(n) hogy effele haz el adasba megh tartozzek mind egyk s mind massik [Kv; TanJk V/3. 210a]. *1592:* Mihaly koűach ... vallia: Andras akaria vala egikor el adni a hazat kit most Nyreo Marton bir en jntem megh hogi el ne adna, ne talam a leaniat, ki most Nyreo Martonne jnkab zerenche talalna: vgi tartozek megh az haz el adasaban Andras koűach [Kv; TJk V/1. 222].

6. eláll vmitől; a renunţa la ceva; von einer Sache abstehen. *1639:* Egjed Szócz Istua(n) monda hogi en eleöttem kezes leszen az olahìrt, de hogi meg kerte hogi eőtuen forint az kar megh tartozek az kezessegtűl [Mv; MvLt 291. 187b]. *1665:* Bánfi uram csak eljűjön, meg ne tartózzék ű kegyelme az okon [TML III, 457 Kende Gábor Teleki Mihályhoz].

megtartózkodás 1. megállás/állapodás; oprire (pentru un timp); Stehenbleiben. *1666:* az kíntelenség tételi gróf uramval, mai és holnapi napot itt töltse, azon lévén egyébiránt, hogy sem az itt valóknak, sem az környül valóknak ő nagysága itt való megtartózkodása nagy nehézségekre ne légyen [TML III, 635–5 Csuti Benedek Teleki Mihályhoz].

2. tartózkodás; reţinere; Zurückhaltung. *1808:* azon Bányászok ... minden meg tartozkodás nélkűlt ... olyan vesztegető modon hasznos eszköz fákbol potolyák ki tűzi fájokat [Torockó; TLev. 7/13].

megtartózkodik 1. helyben marad, ittmarad; a rămîne pe loc; am Platz/hier bleiben. *1659:* Szilágyi uramtúl küldött leveled érkezvén ma, melybűl megértvén világosabban az dolgot, ezekre nézve megtartozkodánk, hogy most el nem megyünk Attyában [TML I, 466 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1670:* ha úgy leszen az írás és parancsolat, hogy eltemessük és addig innét ki ne menjek, én csak megtartózkodom és ezen levelemre választ várok ide be [TML V, 76 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1676:* mindeddig sem meheténk ki innét Somlyórúl noha csütörtökön elkészültünk vala s indulófélben is voltunk, hogy az németek felől felette rossz hírek érkezének, mely miatt meg kelle tartózkodnunk ismét [TML VII, 135 Pernyeszi Zsigmond és Inczédi Mátyás Teleki Mihályhoz].

2. (útjában) megáll, megtorpan; a se opri (în drum); (auf seinem/ihrem Weg) stehenbleiben, (plötzlich) innehalten. *1657:* megizeném mind az munkácsiaknak, mind az commissariusoknak, hogy ide hátra az dolog nem jól volna ... kik is megtartózkodtak az útban | Máté vajdának már dolga rosszul vala az lovas hada is már igen zsibongott, Lupul pedig immár négynapi járóföldön béjütt országában, de mihelyen megértette az magyar segítségnek érkezését, mindjárt megtartózkodott [KemÖn. 143, 185–6]. *1710:* Mindjárt utánam válék egy ősz szakállú, kék mentés, kontyos török. Megszaladék előtte, csakhamar utolére, s mikor szintén hozzám akara vágni, megfordulék, kapám a karabélyomot, s ellene fordítám, a török megtartózkodék, én esmét a szaladást vőm elé [CsH 228–9].

3. (rossz úton) akadályoztatva van; a se împotmoli (pe drumul desfundat); (auf schlechtem Weg) gehindert werden. *1670:* Én Uram már megyek az rettenetes nehéz, sáros, vizes, esős időn s úton. Ha Isten rajtam nem könyörül, nem hiszem, az havas közt ne rekedjek ... Én mindazáltal Istenre bízván útamat s dolgomat, a mint meg nem tartózkodom, útamat continuálom [TML V, 279–80 Baló László Teleki Mihályhoz].

4. tartózkodóan viselkedik; a fi rezervat/circumspect; sich zurückhaltend benehmen. *1678:* Micsoda hirink jöttek most arrúl Kegyelmedet Naláczi uram tudósította. Elhiszszük, arrúl is fog írni Kegyelmednek ű kegyelme, hogy megtartózkodjék, de azt bizzuk Kegyelmed discretiójára [TML VIII, 172 a fej. Teleki Mihályhoz].

megtartóztat 1. (útjában) feltartóztat vkit; a opri/reţine pe cineva (în drum); jn (auf seinem Wege) aufhalten. *1540:* az Balassy Sygmond zolgay, kik akor Hwnyadon thwl Remethen az wthat alyak es eryzyk wala, engemeth meg thartoztattak wala, merth en hozzam kethsegesek walanak, hogy nem the k: zolgaya wolnek [LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. *1586:* Catalin Keomywes Istvannę vallia el kwldeom vala borert leaniomat de Abram Istvannę megh tartoztata, Mondwa(n) Ieozte chak leany Jeozte, De vgia(n) el futa a' leany [Kv; TJk IV/1. 569]. *1609:* Bonczidai Gergely es Stenczel Janos vramek, mennek Desre Biztriczi Stenczel Janoshoz az Harminczad feleol miert hogi varosi Attiokfiait Marhaiokkal megh tartoztatta uolt az Harminczado(n) hogi azokatis fel zabadicziak [Kv; Szám. 12b/IV. 304]. *1619:* mi jól tudjuk az vezérrel, hogy az az követ által is jött az Dunán, de az urad postát bocsátott utána, hogy valahol elérik, de megtartóztassák, azmég más követ utána nem jő [BTN^2 277]. *1768:* az uton bé érték őköt, megis tartoztattak [Martonos U; Pf]. *1794:* Prekup Onutz ki akarvan utanna indulni Mitru Lárului meg tartoztatta [Letka SzD; TSb 32].

2. el/lefog, fogságba vet; a prinde, a face (pe cineva) prizonier; festnehmen. *1562:* My ezt irhatiwk Thy kgteknek Mynden Bizzonyal hogy az ola az kit ktek meg Tartoztatot Jambor es igaz Ember az my falwnkba(n) paztorsagot wiselth [Sáromberke MT; BesztLt 61 Michael Chanady judex a beszt-i bíróhoz és tanácsához]. *1570:* Lazlo Antal ... vallia, Mykor az Zylwassy Imreh zolgayat az Kys Marton Lowawal megh talaltak volna ... Kerdyk hogy hwl veotte az Lowat es honnat hozta, Es Jllen Zowal, Az en

vram hozatta ez Lowat en velem Letka feleol Mezzwnet ereowel veotte(m) en ezt egy Embertwl, es Kis marton vgy Tartoztatta megh az ew Nelwe vallasara Mert neky Mas lowais vezet ely [Kv; TJk III/2. 115]. *1571:* chychyo petert az lw paztor el erwen az .k.tek varosaban megh tartoztatot mynt ollyan Embert, kynek .k.etek teorwentis hagyot dolgaban es napot is mell' nap teorwen zolgaltassyk rea [Kővár Szt; BesztLt 3528 Clemens Jspan et Fr. Zalokj p(rae)fecti arcis Keowar a beszt-i bíróhoz]. *1600:* Georgius Vas Seruitor ciuitat(is) fassus est ... Ispotalj mester vra(m) montha, ha gonoz ember volnek hat megh tartoztatnalak eretthe [Kv; TJk VI/1. 414] | Engemet poronchollattal tartoztatanak megh az Almasiak az Les mezeon es megh feleltetenek [UszT 15/17 Dobaj Gjeorgj vgian Dobaj vall.]. *1644:* Georffy Georgjeót Zent Anna(n) megh tartoztattak Vala, mj Ueveok kj kezessegeo(n) [Mv; MvLt 291. 424b]. *1671:* Az arestalás dolgában illyen mód observaltassék ugy mint: Nemes embert non nisi in flagranti crimine tartóztassanak-meg akar ki instantiajára-is [CC 77]. *1724:* tudom hogy ... a béresek ide alá egy bihal rét nevü hellyen háltak volna valami kalongyák közöt valami kárt is tétettek volna ott, erre nézve tartoztatta ugy meg osztannon it a' falu között az Apor Peter Ur(am) Jobbagya mint Falus biro azon béreseket [Szentiván SzD; Ks 32. XXXII].

Szk: *szuszpícióra ~. 1744:* (Az idegen embert) Nyiga tsak suspiciora ugj tartoztatta volt meg, hogj ha az ökrök megkerül(ne)k, botsássák el [Konkolyfva SzD; JHb 17. LXXXIV. 43] ✱ *törvényre ~. 1571:* Azert kerem .K.dett mindt byzot vramott s batyamot hogy .K. tartoztassan megh azokat Theorúinre Legien Theoruin benne, agyanak okot rolla, myert nyomoritottak megh, Vra(m) eo Naga Jobbagyatt [Nagysajó BN; BesztLt 3547 Chewj Lúkach Nagy sayoj tyzt tarto Daüm Gergely beszt-i bíróhoz]. *1622:* ketekis ez leuelem latuan, az megh neuezet Andras Molnart, es Szasz Janost valahul Ketek keozt fel talalhattia ez Exponens, minden helieken megh tartoztatua(n) teoruenire, ez dolgot teorueni szerent elis igazicza [RDL I. 14 fej.].

3. fogva tart; a ţine închis/în captivitate; gefangen halten. *1577:* ha valamely zamado tyzt wyseleo az zam wetelbeol adossa maradna, es meg ne(m) igyekeznek mingiart fyzetny, thehag zabado(n) meg foghassak es tiztesseges fogsagba meg tartoztassak, addeg mig meg fyzety a' mywel adossa Marad [Kv; TanJk V/3. 155b]. *1600:* az mi illeti az kaluger embere dolgat ... azt kegelmetek ket wagy harom hetigh tartoztassa megh [Lécfva Hsz; Hurm. XII, 1066 Cyáky István a besztercéiekhez]. *1744:* Lup Grigornál hált azon idegen ember megfogák éttzaka az hajob(an), s bé hozak ... és ott megtartoztaták [Konkolyfva SzD; JHb 17. LXXXIV. 43].

4. (vmiért) visszatart, ott tart; a reţine pe cineva (pentru ceva); (wegen etw.) zurück/dort halten. *1580:* az Monostoryak igyekeznek Azon hogy az dezma(n) It valo Embereket meg Akarnanak tartoztatny [Kv; TanJk V/3. 230b]. *1756:* Németi István Uram ... az inasomat maga Házánál az alsó Házba meg tártoztatta [Kv; Mk IX Vall. 33]. *1788:* Excellentiád egy Sereg Arataja által menvén Kolosvàrat a Nyáron ... azt mondja: ugyan bánom hogy nem tudtam mikor által mentek Szamos falván, mert vagy 20-t meg tartoztattam volna valami kőltes gabonámnak le vágására [Mezősolymos K; BfN Kátai Mihály lev.].

5. (kézzel) lefog; a imobiliza, a aduce pe cineva în stare de nemişcare; (mit der Hand) (nieder)halten. *1572:* Zigarto Georgy ... vallya hallotta hogi lakatos Peterne fatywnak zydia volt lakatos leorinchet, Meg fogya leorinch eo rayta az keontest es vgian Megh tartoztaya (!) es twdomant tezen Illen zowal, Im halliad myt Mond neke(m) az Nenem [Kv; TJk IV/3. 29]. *1592:* Az masodik hagitasban az zekerczet hozza huza Danielhez, de megh tartoztata, nem tudom mint sebesswlt meg az Daniel Deak keze [Kv; TJk V/1. 260]. *1796:* e Béres egy Veszszöt kapván a vastagabb végivel Tusa Joseffhez tsapván a Nyakát meg ütette, mejjel Tusa Joseff is egy Veszszöt ragadván hogy viszsza üsse, Sütö Jákob meg tartoztatta [Fodorháza K; RLt Fr. Jakab de Középlak (42) ns vall.].

6. (zálogul) visszatart, lefoglal; a reţine/sechestra (ca zălog); (als Pfand) zurückhalten, beschlagnahmen. *1571:* Joúe hozzam Ser fózó fabian monda hogy ficyor Gaspar kiry twlle az attya Marhaiat es azt mongya hogy kegmed hatta meg hogy ky aggya. Azert kirem kegmedet mint Jo szomszid vramat kegmed az Marhat tartosztassa meg míg Vram az giwlisból haza Jw, kegmed gondollya meg hogy Nem Cyak ficyor Gaspar riszese annak az Marhanak, tób Aruak is vadnak vtanna [Harina BN; BesztLt 2 Anna Bereszlo cons. Wolfgangi farkas de Harinna Gr. Timar beszt-i bíróhoz]. *1588:* vgy tartoztatek meg Karikan ket hitwan eokreoth galponyait, az eokeorth soha ky nem akarak valtani [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. *1629:* (Az embernek) ugi tartoztata megh az Darabant egi pej louat az eö karara [Mv; MvLt 290. 161b]. *1633:* Kerekes Zabo Istuannakis kett louat tartoztattak uala megh de nem tudo(m) mint s hogy zabadult az uta(n) fel marhajok [Mv; i. h. 111]. *1808/1809:* Magam láttam Pataki Istvánt hogy itt a piatzon ís vásárlott szalonnát, de Gyergyoban is és hogy azon szalonnák, melyeket a Város meg tartoztatott, nem tudom hogy az itt vásárlott Szalonnák voltáké, vagy a Gyergyai [UszLt ComGub. 1753u].

Szk: *törvényre ~* törvénykezésig fogva/zár alatt tart. *1603:* Tudom eztis hogi vasarhelt megh tartoztata Kornis Miklos azt a' Rigo Andrástol veoth loüat teoruenire, Teoreok Istuan az teorueni keozbe be mene Rigo Andrashoz hogi ki hia, es eotet a' lo feleol megh mencze [UszT 17/72 St. Zeoch de szekely Vasarhely vall.].

7. vmi akadályoz/feltart vkit; a împiedica; hindern. *1662:* Ásiából negyvenezer török indíttatott, a fővezér is kijött Drinápolyba, azhol sem tél, sem hideg meg nem tartóztatván, a tatár chám is kiindíttatott, s telelésre az Ér mellé hozattatott [SKr 505]. *1678:* Eddig hogy az magyar és velek levő idegen hadak hogy ez vidékre nem penetráltak, az Szamos árja tartóztatta meg üket, úgy hiszem két vagy három nap alatt ellepik ezt az földet is [TML VIII, 87 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1740:* kivántunk Nacságod Udvarlására Gyekëben menni, de az rút esözo üdö meg tartoztatot bennünket [M.csesztve AF; Ks 99 Kornis Antal lev.].

8. visszatart vmitől; a abţine pe cineva de la ceva; von etw. zurückhalten. *1670:* Mindjárt parancsolni is akar vala az instellatio felől, de én tartóztattam meg, míg Kegyelmednek értésére adom [TML V, 63 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1761:* El ís végzém, hogy megtartóztassam az én ajkaimat a szólástól, és meg vonjam magamat a közönséges dolgoktól [NyIr 200 Bánffi Farkas álma]. *1790:* A' gyermeket jártató kötővel éppen nem tartom jonak hogy jártassuk, mert lehetetlen meg tartoztatni hogy egeszszen a' kötöre ne ereszsze a' mellyét [Kv; TL. Bodoki József prof. lev.]. *1823–1830:* én eleget ügyeltem az

unokájára, és mikor észrevehettem, sok rossztól tartóztatam meg [FogE 155].

9. kivon vmely munka alól; a scuti/scăpa pe cineva de la o muncă; irgendeiner Arbeit entziehen. *1587:* az meg Cherelt Jobbagjot Njwtodj Gjeorgj vram Semmj keozeonseges falw dolgabol mint hid, porgolat zent egj hazon valo chenalas ... kj ne vonnya es attol meg ne tartoztassa [Nagykend KK; LLt].

10. féken tart; a ţine în frîu; im Zaum halten. *1662:* az Úristen az oroszlányoknak szájokat úgy befogta, a hatalmas török nemzetet úgy megtartóztatta volna, hogy nagy szép békével mindannyi temérdeki népű, grassáló, fene pusztító ellenség között is szenvedhető kárral megmaradhatnának [SKr 675]. *1779:* olyan szörnyű bódulással voltak a szegény székelyek, hogy sohasem tudták mihez fogjanak. Bizony ugyan nagy stakfisság is volt valakitől sült az az order, mert meg lehetett volna őket egy-két hétig helyben tartóztatni [RettE 395].

11. (határkijárást) megakadályoz; a împiedica (inspectarea/parcurgerea hotarelor); (Flurbegehung) verhindern. *1754:* midön járták vólna az igaz határát az reámbulatorok Stoljka Miklos égj kardal és pálczájával ... Roska Illje egj vas villával elönkben állának cum protestatione meg tartoztatának, akadáljozának [Mezőmadaras MT; Berz. 18].

12. (levelet) elfog/visszatart; a reţine (o scrisoare); (Brief) auffangen/zurückhalten. *1704:* Az a híre, hogy mind Aradon tartóztatnák meg a magyarok leveleit, mert másképpen lehetetlen, hogy levelek ne jőnének az magyaroknak is, de meg nem adják [WIN I, 233].

13. maga birtokában megtart; a păstra pentru sine; in eigenem Besitz behalten. *1753/1781:* B. Josika Imre ur nem tudjuk ezen Pojánai, Nádastiai ... és Mádai ... őrökségeit, mi okon tartóztatta meg magánál [Csigmó H; JHb LXXI/3. 256].

14. elhalaszt, halogat; a amîna; aufschieben. *1770:* nagy instantiával rávette[a], hogy tartóztassa a gubernium a candidatusok neveinek felküldését, aminthogy meg is tartóztatta míg maga is felindult Bécsbe [RettE 242. — [a]Brukenthal Sámuelt].

15. *~ja magát* tartózkodik vmitől; a se abţine de la ceva; sich einer Sache enthalten. *1570:* eo k.biro vram megh kyaltassa hogy Minden Ember megh Tartoztassa Magat az Jdegen Bor be hozastol [Kv; TanJk V/3. 17b]. *1594:* Az Ceheket biro vra(m) be hiwassa es megh inche, hogi minden ember az zitoktol atoktol meg tartoztassa magat [Kv; i. h. I/1. 240]. *1631:* mostani dolgat Szalontainak en nem latta(m) ... hanem hogj megh fogak menek oda hozza az kalitkaba(n) s mondam neki hogj vaj Gergely Ura(m) hogj nem tartoztatod megh magadatt [Mv; MvLt 290. 237a]. *1677:* Mind Székelység, s' mind egyéb rendek, kik az Oláh Országockal határosok, azoknak-is határira valo irruptioktol, kártételektöl magokat meg-tartoztassák [AC 149]. *1710:* azon kérlek, a sírástol megtartóztassad magadot [CsH 90]. *1764:* kivánta a' Ven. Consistorium égybe békeltetni injungalván a' Férjnek hogy Reszegeskedésétől, szőrnyű káronkodásaitol, és Feleségének rongálásától meg szünnyék; az Asz(sz)onynak pedig hogy Férjének engedelmeskedjék ... valamely illetlen motsoktol, minemű az urán(a)k Latrozása s egyéb e' féle, magát telyesség(g)el meg tartoztassa [Kv; SRE 209].

megtartóztatás **1.** el/lefogás; prindere; Festnahme. *1579:* Meg ertettek eztis eo kegmek egez warassul Mynemo leweleket es paranchiolatot hoztak vrunktul Az plebanos vram [a] meg tartoztatassa felól [Kv; TanJk V/3. 188a. — [a]Dávid Ferenc]. *1592:* kwlte B. vram Andrast a' lowas legent Egressi Amburusert hog' ide hina hog' megh tudakozunk teólle mint leőt ā Janos praedicator megh tartoztatasa [Kv; Szám. 5/XIV. 107 Eppel Péter sp kezével]. *1633:* Szabo Jakab ... Az Varga Menihart megh tartoztatasatt, es az Harminczados dolgatt ugy vallia, mint Szöcz Izmael es Nyreo Gaspar [Mv; MvLt 290. 113a]. *1657:* Kérdém: Mitől fél hát nagyságod, csak megtartóztatástól-e, avagy nagyubbtól is? [KemÖn. 294]. *1677:* ha az ollyannak[a] történik-is meg-tartoztatása, de méltán a' Tisztek érette nem bűntetődhetnek [afféle latrok meg-tartoztatása ne praejudicallyon az Arestatiokrol irot Törvényeknek [AC 84, 126. — [a]Ismeretlen személynek].

2. *maga ~a* önmegtartóztatás; abstinenţă; Selbstentsagung, Enthaltsamkeit. *1708:* Néb Márto(n) Ur(am) Mester Társunk, sok alkalmatlansággal mortificalva(n) az B. Chéhit ... teczett az B. Che(ne)k p(ro) exemplo alior(um) es az maga tovabbá valo maga meg tartoztatására nézve helyibol ... ammovealtatik [Kv; ACJk 67].

3. lefoglalás; sechestrare; Beschlagnahme. *1807:* A Székely Udvarhelyi két fél Communitas ellen, a Tordaiak(na)k el alkudt szalonnáimnak meg tartoztatásokért, és abbol kifolyó káraimért mozditott peremben ... Káraimnak, Költségeim, és Fáratságaimnak ... meg fizetéseket meg itélni ... méltoztattak Excellentiátok [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

megtartóztathat **1.** el/lefoghat; a putea prinde; festnehmen können. *1573:* Miert hogi Zokan voltak hazbanis voltak Meg birhatak volna Es Nem kellet volna leh taglany, hazban lewen meg tartoztathatak volna es Biro kezhez kellet volna adny, es terweniel Bwntetny [Kv; TJk III/3. 203]. *1603:* az Satz ado fel szedesse felől nagy panaszolkodas vagyo(n) ezokaert telyes aúthoritast attanak ö kmk az Satz Ado szedő Wrainknak, hogy azokat az kik meg adossok, mind magok szemelyekben meg tartoztathassak [Kv; TanJk I/1. 448]. *1639:* monda ... egj attalliaba(n) minden gjanosaga az szekeresre vagio(n), hanem lehete modgja benne hogi megh tartoztassa az szekerest: En mondam neki; hogi Biro Uramnak adgja ertesere az dolgot s megh tartoztatthattia [Mv; MvLt 291. 187b].

2. (hadat) feltartóztathat, megállíthat; a putea opri (o armată); (Heer) aufhalten können. *1657:* a fejedelem nagy búsulásban vala, mert mezei fizetett és színhadát elöjáróban ... elküldötte vala, hogy megsegítené és egyezne Manszfelddel ... Manszfeldet is meg nem tartóztathatván, Valensteint az ármádával revocálta [KemÖn. 66].

3. féken tarthat; a putea ţine în frîu; zügeln können. *1605:* csak az tegnapi napon is, tudja csak Isten mely nehezen tartóztathattuk meg az hadat, hogy Medgyesre a várasra reá ne menne [SzO VI, 11 az erdélyi nemesség elöljárói Nsz városához]. *1657:* Budáról megérkezék az ... követ ... véle esztergomi törökök háromszáz lóval, hozván újobban az fejedelemre erős parancsolatot, hogy visszatérne, és az hét vármegyéken kívül való földön ne kapdosna. Nehezen tartóztathatta meg, mert ... az hadak mindjárt tumultuálódtanak volna [KemÖn. 272].

4. lefoglalhat; a putea sechestra; beschlagnahmen können. *1617:* ha ualakinek kart teszen az marha, az ki azon az resen bé mégien, az karos ember megh tartosztathatja bóczúre az marhakat [Msz; Törzs].

Szk: *zálogul ~. 1647:* à ki ualakinek hazat berbe biria, es az haz bert ... megh fizetni nem akarna ... melta(n) ă haznak Gazdaia az Sellernek marhaiat hazaban leue(n) megh Zalagul megh tartoztathattja [Kv; TJk VIII/4. 184].

5. *~ja magát* a. fenntarthatja magát; a se putea susţine/sprijini (în ...); sich aufrecht halten können. *1592:* Barbeli Balint ... vallia, Mikor Barbeli Janossal minket fel kwltek volna, hogi meg lassuk az Kotro Mihali fianak mint leot halala latuk hogi az holt test ott fekzik vala az feoldeon, az Istrangnak darabia az Almafanak az agan vala. De az almafa mellet oli modon vala ket fiatal egimashoz keozel, hogi zabadon az labaual megh tartoztatthatta volna magat [Kv; TJk V/1. 209]. — b. tartózkodhatik vmitől; a se putea abţine de la ceva; sich einer Sache enthalten können. *1811:* Most pedig Kórmömre égvén nem tartoztatthátám meg magam, hogy tovább halogassam [Nagypacal Sz; Berz. 11. 75].

megtartóztathatik el/lefogattathatik; a putea fi prins; festgenommen werden können. *1769:* ha valakit eszre vennenek hogy el szökni szándékoznék azonnal hirré tegyék az Biráknak hogj az olyan meg tartoztathassék vagy visza hozatathassék [UszLt XIII. 97a].

megtartóztatható megakadályozható; care poate fi împiedicat; verhütbar. *1673:* Az eő Nagok károkat, ártalmokat ... illető s illethető dólgokban nem practicálok Sőt ha tsak mit is afféle dolgot ... halhatok vagj eszemben vehetek, eő Nagoknak ... minden atjafiságott, barátságott, reménséget, félelmet, sőt akármi eő Nagokhoz valo kőteles hűsegemben meg tartoztathato akadáljos tekinteteket ki rekesztvén, életem el veszése alatt meg jelenteni el nem mulatom [UF II, 546].

megtartóztatik 1. el/lefogatik; a fi reţinut/prins; festgenommen werden. *1662:* ha császár birodalmában a respublica követe megtartóztatik, császárnak abbul igen nagy offensiója, bántódása s ... búsulások fognának következni [SKr 357–8]. *1769:* az ismeretlen és gyanos Emberek meg tartoztassanak vagy el fogatassanak [UszLt XIII. 97a].

2. megakadályoztatik; a fi împiedicat; verhindert werden. *1580:* wegeztek hogy ... az also tanachy mostis az terhet wegie fel es wysellyen eo kegmek az palleroknak walaztassara gondot a kyket alkalmatosnak ityl onnet Alol ketteot es Innet az felseo tanachybolis ketteot valazzon eo kegme az pallersagot kikre bizza ... ollia(n) zemelt valazzon ky sokodalomra Iarassatul megh ne tartoztassek hogy eletetól meg fogyatkozzek [Kv; TanJk V/3. 209b].

3. lefoglaltatik; a fi sechestrat; beschlagnahmt werden. *1809:* (A) Tisztség határozásábol ... a' Pataki István Szalonnái kőzül tsak azok tartoztattak meg mellyek az piatzunkan szedettettek fel [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

megtartóztató vkit el/lefogó; care prinde/reţine pe cineva; jn festnehmend. *1677:* a' meg-tartoztato személynek mindazonáltal tudni kell, micsoda rendbéli emberrel légyen igye [AC 84].

megtartóztatott 1. el/lefogott; care a fost prins/reţinut (undeva); festgenommen. *1590:* en hon nem voltomban vgyan ezen Jelen valo 1590 eztendóben pwnkest nap vtan valo szerdan mentek hazamhoz, Egy zemelth az en hazamnal megh tartoztatottath Vduarhelj Varosi Kosa Gergelth en hyrem es Akaratomnelkil el zabaditottanak ki adtak, melj en nallam megh tartoztatott zemelth Capitan vram Ferenczy Istuan en teöllem kezben ker vala eló nem adhattam ez Alperesek el' zabadittassok myatt [UszT].

2. (útjában) feltartóztatott; care a fost oprit (în drum); (auf dem Wege) aufgehalten. *1609:* Mennek ket vraink Desre Stenczelhez Bonczidai Gergely es Stenczel Janos az Harminczadon Sibon meg tartoztatot Attiankfiai Marhaiok fel zabaditasaert [Kv; Szám. 12b/IV. 313].

3. lefoglalt; care a fost sechestrat; beschlagnahmt, in Beschlag genommen. *1809:* Hogy pedig a' Pataki István meg tartoztatott Szalonnain kivül másoknak, az Udvarhellyi Piatzon fel szedett szalonnák ... kivitele meg engedtetett volna, tellyességgel nem bizonyittathatik [UszLt ComGub. 1753u].

megtartóztattat el/lefogattat; a dispune să fie prins/capturat; festnehmen lassen. *1570:* Jm mostan my Elwnkbę Jöttenek Neminemeo szemeliek apaffi Istűan vram Jobbagy vrok akarattiabol, kyk my Elwttönk hwtt szerent vallnak az fogol Ellen kyt az thy.k. varosaban Megh tartoztattatotth w.k. Apaffy Jstva(n) vra(m), mel fogolnak orban Nęuę [BesztLt 114 Horűat Janos appaffy Gergely tiztartoya kezével].

megtaszigál meglökdös; a împinge/îmbrînci de mai multe ori; wiederholt (an)stoßen. *1588:* az tilalmasbol az karrol be haytam valami barmokath be rekeztem, hon nem letembe fel keolth Nilas Tiwadar vgyan ith valo Sombori vram Jobagia, felesegemet meg tazigalta hazamo(n) ereowel ell boczyatta az marhat kit az karrol haytotta(m) vala be [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. *1593:* az felesegeomet hogy megh tazygaltak siuris (!) djan wagyon erette [Szu; UszT]. *1596:* egikor igen keseó ydeon monda az Thibold Antalne zolgaia s ugyan megh tazigala, Kellj fel az Istenerth merth az medeseri legent le uagdalak [i. h. 11/53]. *1600:* Janos Deakne Rosa azzony ... vallia ... Senkit Nemes Janos Nem eoteot azt lattam hogy az drabantok eotet ereossen eoteottek vertek, es taglottak Annak vthanna vgy erkezek Hozzw Janos es Filstich Peter, męgh eoketis ereossen megh tazigalak [Kv; TJk VI/1. 453]. *1701:* Csebi Phűlőp Andr(ás) az Anyátt meg szidta, megis fogta volt taszigálni [Cseb U; Ks 90]. *1741:* megis taszigala ezt mondvan: mit tucz te bele Hunczfut [Miklósvár Hsz; HSzjP]. *1776:* A' Templomban taszigálodo Iffjuságnak rendeletlenségéröl rendeltetett: Hogy mátol fogva soha ezen tul egy is vállát be ne vesse, Székbeli ulo társát meg ne taszigállya [Torockó; TLev. 16/1]. *1839:* tudom hogy a' néhai nényét meg taszigálta, meg kujakolta [Angyalos Hsz; HSzjP Borság Josef (52) vall.].

megtaszigálás meglökdösés; îmbrînciri repetate; Stoßen. *1745:* meg kivánom, hogy à Tőrvénynek szorossága szerint az Attjának meg taszigalásáért taszigaltatásáért és meg verésiért keze vágattassék el [Torda; TJkT II. 37].

megtaszigáltat meglökdöstet; a face ca cineva să fie îmbrîncit de mai multe ori; wiederholt (an)stoßen lassen. *1745:* az J ... édes Attja ellen kezit fel emelvén még taszigálta, taszigaltatta, és a földre le verte [Torda; TJkT II. 37].

megtaszigáltatás meglökdöstetés; îmbrînciri repetate; Anstoßen. *1745:* az Attjának meg taszigalásáért taszigalta-

tásáért és meg verésiért keze vágattassék el [Torda; TJkT II. 37].

megtaszít meglök; a împinge; stoßen, jm einen Stoß versetzen. *1570:* Vayda Demyen vallya Mond Janos kenez Menny el dolgodra ha Rezegh vagy, Es az Bottal megh Tazytia, Azonba megis wthy vele [Kv; TJk III/2. 12]. *1606:* eleyebe alla Kadar andras hogy ne vthesze teöbszer pal myhaly halla(m) aztis hogy alj hatra mert megh tozittlak [Vágás U; UszT 20/190 György Deak Jakabne vall.]. *1765:* Imre György Pálinkával kénálta, betsüllettel ra köszönte Murvai János mint garaznás személy, ekkor meg taszittatta Imre Györgyöt, és tsak azért kezdettek ketten tépelődni [Torda; TJkT V. 253–4]. *1783:* Fűlőp Todar fel szőkvén meg taszittá az Apját hogj a Földőn hengergett sokáig [Udvarfva MT; Told. 44/54]. *1801:* a hajos ... meg taszitya Juont hogy a Vizben esik [Szászújfalu AF; DobLev. IV/848. 3b]. *1844:* Ada Josef Ur pedig egy páltzával dőfődött bé az Udvari Jobbágyokra, a mikoris edgyik az ellentállás közben Ada Josef Urnak ... a karját meg találván taszitani nagy tüzzel kérdezték, hogy ki légyen az az ember nevezzük meg [Szárazpatak Hsz; Berz. 17].

Szk: *mellbe ~. 1759:* Hatházi Czilika ... hogy a' rudat ezen földre le ne fektethesse, egy kevéssé gyengécskénn mellybe megtaszitotta ... Marusán Gavrila | Marusán Gávrilla mellybe meg taszittá [Árpástó SzD; BK].

megtataroz megjavít; a repara; ausbessern, erneuern. *1599:* Az Szwkseg helt heaztak meg uyolan tataroztak megh [Kv; Szám. 8/XIII. 12]. *1618:* Az konjhat hogj megh tatarostak attam Lecz szeget ... szazat [Kv; RDL I. 103]. *1634:* az vram Kadar Mihaly megh tatarozta az hordot [Mv; MvLt 291. 3b]. *1792:* volt ... egy rosz szekere ringy rongy vasakkal meg tatarazva [Aranyosrákos TA; Borb.].

megtébolyodik 1. megbolondul/őrül; a înnebuni; irrsinnig werden. *1710 k.:* ugyan a te jóvoltodból kétségbe nem estem, hütöm s vallásomban meg nem tántorodtam, meg nem tébolyodtam, vagy valami testi irtóztató keserűség, kórság ... meg nem emésztett [BIm. 1004]. *1758:* mi olta meg tibejedett mindenkor csak egj iránt viselte s viseli magát [Altorja Hsz; HSzjP Zölde István (36) jb vall.]. *1767:* Kovács Margit ... Öreg allapottyaban egeszen meg tiboljodot vala [Medesér U; Ks 20. XIV. 1]. *1794:* a nevezett Cancalisták ... gyakran olyan Labirintusban hoszták a dolgot, annyira hogy tsak nem meg téballyattam, s mostis bánam, hogy ott nem hagytam ő Kegyelméket [Koronka MT; Told. 42/1]. *1798:* fiának tartotta Lázárt, még kitsiny korába, mikor az Annya meg tébelyedett ide hozta [Egerpatak Hsz; HSzjP Fejér György (56) gy. kat. vall.]. *1813:* bizonyoson Baratosi meg tébollyodott, mert Ugy Confundalta magát, hogy ... velem akarván beszelni; tehát helylyettem Dobollyi Mihály Czéh Mesterrel beszélt [Dés; DLt 56]. *1816:* Férjem Krisán Gyirászin meg tébajadat ugy anyira hogy kőtve kellet tartani ... négy héti győtrődési után megis holt [Mocs K; Eszt-Mk Cserei lev.].

2. *elméje ~* elméje megzavarodik; a se zăpăci, a se tulbura la minte; geistesverwirrt werden. *1710:* Gróf Bethlen Mihály, Miklós fia, itt Brassóban meghala ... Nem az apja esze vala nála, örökké ivutt, már az elméje is megtíbolyodott vala a sok borital miatt [CsH 380].

3. *~ bele* megzavarodik/majd megbolondul vmibe; a înnebuni/a se zăpăci de ceva; sich in etw. verwirren. *1618:* ugyan búsulással kérdezi az vezér, hogy mi dolog, hogy eddig az én szolgám meg nem jött Nagyságodtól, nem tudja mire vélni? Magam is, Kegyelmes uram, bizony ugyan megtíbolyodtam belé. Csak ne esett volna valami rossz dolog az szolgámon [BTN[2] 136].

megtébolyodott megbolondult, bolond; înnebunit, nebun, ieşit din minţi; verrückt. *1767:* Kovats Margit Aszszony ... meg tibolyodot allapottyaban volte ? [Msz; Ks 20. XIV. 1 vk]. *1809:* Azon meg tébojodott Aszszonnyal kötődve találtam | hadgyatok békétt Azon meg tébajodott boldogtalan Aszszonynak [Dés; DLt 145]. *1831:* Megholt Szölösi Andras az Ispotajba mint hogy meg tebojodottnak tartottván, be vitetett kőtőzve [Burjánosóbuda K; RAk 95].

Szk: *~ elméjű. 1784:* Tudom jol hogy Balás Deákot Lántzon meg kötve tartották Mátjus Uramnál enni 's inja adtanak mint olljan meg tibejedett elméjű gorombának [Kovászna Hsz; HSzjP Edős Anna (65) vall.] ✱ *~ elmével jár/van. 1758:* láttatik eő Nga meg tibajodott elmével lenni [Altorja Hsz; i. h. Benkő Josef (40) pp vall.]. *1767:* Tudom hogy Nehai Kovats Margit hogy annyira meg öregedet vala hogy mindenkor meg tiboljodot elmevel jar vala [Medesér U; Ks 20. XIV. 1].

Ha. *1774:* meg tebajadott [T; CU].

megteddegel megteszeget; a face ceva încetul cu încetul; nach und nach machen. *1818:* azt szeretném mikor irnád hogy Miklos lépéseket a maga boldogságára s a tiédreis meg teddegeli [Kv; Pk 7].

megteendő tennivaló; treabă; zu tuend. *1846:* Számadásomat ... a' Tektes Tisztségnek ... bé adtam. A Tektes Tisztség pedig ... a' meg teendők meg tétele végett a' Tektes Árvai széknek adta által [Ne; DobLev. V/1258 Nagy 'Sigmondné aláírásával].

megtégláztatás téglával való kirakatás; acoperire/pavare cu cărămizi; Ausmauern. *1820:* A' Mészárszék meg tégláztatására 100 Tégla [Déva; Ks 105. 178].

megtéhel megvakol, vakolást lesimít; a tencui; (be)mörteln. *1593:* Az plebanos hazanal az swteohazot hogi meg teheltek es padimontomoztak, Attunk Keomiwes Balíntnak f 2 d 35 | Mikor az hazot meg tehelek Attam 2 Embernek a kj meszet keúert es hordot f — d 14 [Kv; Szám. 5/XX. 127, 132]. *1623:* (Az istállóban) az keőz falokotis talph fakban allassak zepen s azokott keth feleőll megh Tapazzak, vakolliak, thehellyek nem kell Azokott dezkazny [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

megtéhelez megvakol, vakolást lesimít; a tencui; (be)mörteln. *1625:* Keomjes Viczej And: az Keozep Kapu felet valo Ora heljet meg vakolua(n), es meg tehelizue(n) ... Negied fel napra atta(m) f 1 d. 22 1/2 [Kv; Szám. 16/XXXI. 174].

megtéheltet megvakoltat, vakolást lesimíttat; a pune pe cineva să tencuiască (ceva); (be)mörteln/verputzen lassen. *1623:* Az jstalloknak az tornaczy feleöll valo falaytt kiuul igen zepen megh tapaztassa, vakoltassa, teheltesse, az felseö falakott mind az kett feleöll az holl az louak fognak allany cziak megh tapaztassa sykoroltassa es megh dezkaztassa [BGU 124].

megtehet 1. megcselekedhet/csinálhat; a putea face ceva; machen/tun können. *1600:* Ha Kegyelmed levelét fogja Görbedre küldeni, bátorságosan megteheti [TML I, 567 Korda Sigmond Teleki Mihályhoz]. *1831:* azon Helly fel van adva ... nyilaknak ... de azt a Tktes Magistratus ... meg teheti hogy az irt Gazdáktól bé cseréllye és azoknak másutt adjon érettek nyilat [Dés; DLt 904]. *1832:* A kik Halastot akarnak tsinálni, megtehetik [Borb. II].

2. elvégezhet; a putea executa/face; verrichten können. *1807:* El-tsépelvén Gabonáját, visgállya meg, a' mag között nintsen-é Bolond-búza ? ha lészen, azt karélás által, mint a' Taklást tisztíttsa-ki, mellyet mosás által-is megtehet [DLt 73 nyomt. kl]. *1824:* Ami Ats munka kell azt a Csataniak egy Déesi ats mesterrel költség nelkűl meg tehetik [Dés; DLt 424].

3. végbe/véghezvihet; a putea efectua/realiza; vollbringen können. *1808:* Az Alperesek Dilatiot kérnek abbol az okbol hogy hazájakon kivűl vagynak, és keszületeket meg nem tehették [Born. G. XVI/2 Görgényi uradalmi szék hat.]. *1859:* miert igerjek olyat a' mit meg nem tehetek, mert akkor betsűlet szavam lenne compromittalva [Szu; Pf]. *1862:* ezen birtok(na)k fel osztását meg tehessüké [Nagykede U; NkF].

4. teljesíthet; a putea îndeplini; erfüllen können. *1823:* meg gondolván ... az vaskőnek ... drágaságát alig marad annyija ... a miveltető Gazdának, hogj élhessen s házát tarthassa és minden praestátiokat meg tehessen [Torockó; TLev. 9/47].

5. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: *ítéletét ~i* ítéletét meghozhatja; a putea pronunţa sentinţa; sein/ihr Urteil fällen lassen können. *1793 k.:* Instálunk alázatoson Nagyságodnak, és a Tekintetes Nemes Vármegye Tőrvényes Székinek, méltoztassanak ezen Causában levő Inctusok(na)k tőrvénjesen meg hagyni, hogj Leveleiket ... mi velűnk közőllyék, hogy Mi is ... meg felelhesűnk, meg felelvén pedig a Tkts Generális székis maga végső ítéletit benne meg tehesse [T; DobLev. IV/730. 3b]. *1804:* kőteleztettnek az Osztozo Felek ... a Nyilakot ki dolgozni ... hogy azokhoz képest az Arbiter Birák azokot revideálván 's edgyeztetvén az investiturákra nézve magok Itéleteket meg tehessék [Szentimre AF; i. h. IV/874. 6a] ✱ *lépését ~i* vmilyen ügyben intézkedhetik/eljárhat; a putea lua măsuri; in irgendeiner Angelegenheit verfügen/bestimmen können. *1814:* Ezen ajánlásunk remélven hogy Nsgod előttís nem lészen megvető, hogy miis ezen Tärgyban ezutánra szükséges lépésünket meg tehessűk Nagyságodn(a)k ez aránti maga kinyilatkoztatását minden esetre el várván alázatos tisztelettel maradunk Nsgos Grof ur ... alázatos szolgai [Dés; Borb. I] ✱ *procedúrát ~* eljárást megindíthat; a putea porni procedura; Verfahren gegen jn einleiten können. *1834:* tsak September 27ik napján ... tehettem meg a' Tőrvényes procédulát (!) [Dés; BetLt 5] ✱ *reflexióját ~i* észrevételét kifejtheti; a putea reflecta; seine/ihre Bemerkung darlegen/ausführen können. *1821:* Minthogy a fennebbi Itéletbe iffiabb Noda Máté vagyon inferalva, a nélkűl hogy ö sistáltatott volna a Falu Itélö Széke eleibe, s meg tehette volna a maga reflexioit, tehát ezen Itelet viszá vettetik a Falu székére [F.rákos U; Falujk 114 Könczei Beniámin szb kezével].

6. kitehet, megérhet vmennyit; a putea face/valora (o anumită sumă); etw. ausmachen können. *1669:* ket eoregh kerekkel volt ados ... meg tehetenek volna fl. 2 [Kvh; HSzjP].

7. *~i nekilvkinek* nemi von. nyil-ban; în declaraţii referitoare la viaţa sexuală; in sexueller Äußerung. *1614:* Ugyanebben az esztendőben[a] hozák bé Báthori Zsigmondnak az német asszont, Mária Christernát feleségül, kinek azért ő csak meg sem tehete volt [BTN[2] 43. — [a]1595-ben]. *1639:* hat lattade az mezitelen testet az aszonnak, arrais azt monda ... hogi eő azt sem latta; hat mondek Ismet, mi keppen tehette megh neki; mert az ingh altal azt od⟨a⟩ nem tolliak [Mv; MvLt 291. 177a]. *1721:* Csak azert haragszol ream őrdőg Teremtette Kurvaja hogy az eczaka nem tehetem meg ugy néked a mint kevántad vala [Kál MT; Berz. 12. 90].

megtehető véghezvihető; care poate fi făcut; aus/durchführbar. *1843:* a' Conscriptor Urak előtt — ugyan azt kell tenni — a' mi kőnnyebben meg tehető — külömben mindent fel kell méretni ne hogy az osztálykor tégyen az Conscriptio tőrvénytelensége ellen ki fogást [Veresegyháza AF; DobLev. V/1247].

megteker 1. körülcsavar/teker; a înfăşura; etw. umwickeln/schlingen. *1614:* Hauaselvj Istvan ezt Chjani Gjórgj ereóvel teotte Jobbagya, az fejet Istrangal tekerte meg, hogj szinte megh akart halnj es az szeme ki akart szóknj akkor ereztette el [Csíkfva MT; BethU 61]. *XVIII. sz. eleje:* Mihelyt ă lovad inat ŭt azonnal ă fajdalmas lábát tekerd meg a térditül fogva Szár kozepig Szijjal ă nyűg erin, ha ér Vago vasad nincs kés hegyivel csinaly apertúrát [JHb 17/10 lótartási ut.]. *1732:* a' Keresztet ... a' Keszkenő(ne)k szegeletib(en) jol öszsze kötötte, még a Keszkenó kötésen felljül a' Kereszt(ne)k alkalmas vastagságu Sinorjával meg tekerte [Kv; MvRKLev.]. *1749:* Vagyon egy Virga vagy Cantor kezébe való Stylus hal-hajbol tsinaltatott ... végig ezüst drottal vagyon megtekerve [Szgy; SVJk].

2. kiteker; a suci; umdrehen. *1629:* Egyík ludnak az nyakat az Deak Mathe hazanal tekerém megh de en tűzet ot nem lattam, s Nemis ittam ot [Kv; TJk VII/3. 103]. *1730:* Sövenyfalvan Inquartirizalt kapitány Ur(am); Baro de Serieri Ur(am) eő Nga ... nem elégedvén meg egj néhány szegény porciozo emberek(ne)k gombolyogban valo kötőztetésekkel, edgjnek az fejétis meg tekerte volna, a mint az accludalt Attestatiobol ... méltoztatik által látni [Csapó KK; Ks 90 Kun László lev.].

3. felgombolyít; a depăna (în formă de ghem); (an)drehen. *1768:* Csepű fónal gomboláb(an) meg tekerve 50 [Marossztgyörgy MT; Ks 23. XXIIb]. *1851:* az aszonyaknál hadtam pátzat, szőszöt, tsepűt kendert, két, két fontat azt bé kel szedni szapulják meg, és tekerjék meg sietve hogy mikor haza megyek készen kapjam [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

4. megcsavar; a răsuci; drehen. *1591:* Zabo Miklosne Catalin vallia, Igy zola Az Eotweosne vgia(n) Annak mondom a' Curwanak Annak az Mony tekereonek, ky Az Chizar Thamas farkat megh tekerj [Kv; TJk V/1. 113]. *1668:* megh en kérdem mit csinálnál Hunyadi Gyeőrgyel ha ugyan eleő kerűlne, monda en bizony egyebet nem hanem csak az tőkit tekernem megh [Tótháza K; BfR 57/51 Szekerezés Nagy Janos (48) vall.].

5. (nemileg) közösül; a săvîrşi actul sexual; (geschlechtlich) verkehren. *1765:* hallatunkra azt mondá a' Vén Gőrőg, ha te fiam Embere nem voltál, hogy meg tegerd (!) a Malom Mesternét, meg tekerem Én [Marosbogát TA; Mk

V. V/97 Márton Anna (23) vall.]. *1768:* hallattam ... Tyiu Györgynek maga szájjából, hogy ugy Szereti Glává Peternét, hogy ha halva látnáis ki nyujtoztottva, megis meg tekerne [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. *1772:* Julit szinte meg tekerém, nem sok hija vala, mert már kardomat Gatyámat meg oldván ... szinte az actusra mentem, de hirtelen meg gondolkodván belé hagyám a szándékot [Dés; DLt 321. 70b Albertus Török (26) ns vall.].

megtekeredik kitekeredik; a se răsuci; sich ausschwenken. *1584:* Chiszar Antalne vallia ... vala Mas giermekemis ... valamy lele zegennek a' labat de megh tekeredet es fel all az Nagy laba vya [Kv; TJk IV/1. 279].

megtekerget 1. körültekerget; a înfăşura; herumdrehen. *1710:* (Carafa a debrecenieket) pogány módon megsaccoltatá, és valakinél pénzt érzett, fejit vizes istrángokkal megtekergetvén, addig kínzotta, míg amicskéjek volt, kivette [CsH 207].

2. kb. elagyabugyál; a bate măr; verprügeln. *1655:* tudom s hallottam Razmány Istvantol Csepreghi Mihályt illyen formán fenyegette, hogy ha él tőrvennyel bizony ugy megh tekergeti, hogy mégh az gyermekenekis reszek jutt [CartTr II Paulus Literatus de Alba Julia fej-i fizetőmester vall.].

megtekerít megcsavarint; a învîrti/răsuci (o singură dată); (einmal schnell) andrehen. *1582:* Thomas Dobo fassús est ... ez Zuchakj Janos eleb ki lőue az eo Zakallossat hog nem mint hattak vala, es mingiarast az Almariumhoz Mene Akiben az por All vala, meg tekerithe az Almarium kolchat, es azonban mingiarast fel Lobbana az por [Kv; TJk IV/1. 51].

megtekertet 1. megsodortat; a pune (pe cineva) să răsucească; (an)drehen lassen. *1675:* csináltattam neki egy ... mentét, dolmányt ... csináltattam egy zsinórövet neki, melyeken negyedfél nittra selyemből vagyon, az gombkötővel ezüstfonallal megtekertettem [Kv; KvE 194 LJ].

2. *~i magát* nemi von. nyil-ban; în declarații referitoare la viața sexuală; in sexueller Äußerung. *1754:* Láttam, hogy Keserű Ferentz Uramra erővel réá ment és magát meg tekertette [Altorja Hsz; HSzjP Catherina Incze (54) pp vall.]. *1792:* a' Bágyoni Vásáros utnál a' Török buzák köze bé mentenek, és ott a' Papné a' tegergö (!) Legénnyel magát meg tekertette s meg fertéztette [AszLt 492. 59. 416].

megtekint 1. megnéz; a privi (la ...), a se uita (la ...); anschauen/sehen. *1593:* az zomokott kiwel borertt mente(m) vala adam az leannak Mikorra fel hoza az leany az bortth kezembe(n) ada az zomokott meg tekintem az bortt latam hogy kewes kerdem ha megh vagione [UszT]. *1597:* Lutter Mihalyne Angalit Asszony vallya ... Az el múlt estwe ... hoza az szolgalo Leanyom egy idötlen holt gyermeket eleomben, kit czak egyszer meg tekintek, és mindgyarast el remülek, el annyera hogy el ajülek [Kv; TJk V/1. 133]. *1732:* Déserdiné Aszszonyom mikor ègj alkalmatossággal igen Sulyos beteg agyban volt Radics Borbara Aszszonnjal kelletet nyulatni ládájában, és mikoron osztán meg gjogjult és ladájaban volt pénzét, és egjet mássát meg tekintette, eszében vette hogj pénzében el vett Radics Borbára Aszszonj [Kv; MvRKLev.]. *1792:* leg elsőbben a Kertnek ki méréséhez fogtunk, mellyet látván az Papné ... közönségessen bennünket motskolni Szidni kezdett ... bé menvén a Pálinkát meg tekéntettűk, a meg ürült edényeket Számban vettűk, a tele lévőket pedig meg pecsételtűk [Ks XLVIII/7. 21 Bunda György (36) judex pagi Gerend[a] vall. — [a]H]. *1802:* noha ... föld felé az ábrázattyával kötették a Czövekekhez[a], mégis egyet meg tekintet ... ez volt törpe testü, piros barna köptzes kerék kövér ábrázatu [Remete TA; TLt Közig. ir. 1029. — [a]A tolvajokat]. *1810:* meg tekintém énis az Exponens Aszszonyt hát látám hogy el lepte a' vér [Dés; DLt 96].

2. megszemlél, szemügyre vesz; a se uita cu atenție la ceva; betrachten/sichtigen. *1585:* Miert hogy a Scolaba az kúton vntalan a vedret a giermekek el teorek, azt megh tekintwen az egik veder helien chinaltatunk Keomiwes Antalal azra egy keowet [Kv; Szám. 3/XIX. 32]. *1597:* el menek en egikor tekente(m) tahagh megh az eleótt megh ytte volt az I az Actornak az orchaiat, ugy Annjra hogy ki zakatt uala az orchaia [UszT 12/78]. *1757/1758:* Jonas Pal Uram ... engemet, Flora Peter Uramat[a] ide az Harsányi Uram Stompjahoz ki hivut hogy tekincsűk meg ărie a kereke a vizet avagy nem [Abrudbánya; Szer. Morar Onucz (25) vall. — [a]Köv. még három név fels.]. *1765/1770:* Megtekintvén a' mostani ki ásot árkot, ugy láttyuk hogy Horváth Boldisár Ur őzvegy Simon Sára Aszszony szánto főlde mellett a' Kűkullő felé horgasitatott az árok [Széplak KK; SLt Transm. 188]. *1786:* Kére bennünkett Titt. Rettegi Sigmond Vr hogy ... Apahídi Falu Végén a' régiség miatt deterialodott Malom Aestimáltatására mint Regiusok mennènk el és ottan Tekintenők meg azt hogy az emlitett Malom deterioratioja az Exponens Vr gondviseletlensége, és Vigyázatlansága miat kezdett Volna pusztulásra hanyatlani [RLt O. 2]. *1798:* egy versen Sz Biro Uram ki jött volt ide, hogy meg tekintvén a kereset alá vett hellyet a Felek kőzt el igazittsa a Controversiát [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev.]. *1838:* ezen jószágat meg tekinteni ne sajnállya [Nagyrápolt H; Bosla. B. Miske Ferenc lev.].

3. áttekint/tanulmányoz; a studia (temeinic); durchblicken/studieren. *1615:* megh tekintven azokot az pereket es onusokot [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 67]. *1681:* ha ki valamely dolgot ... tovab akarna investigalni, tekincse meg az előt valo Urbariumokat, mivel kinek kinek a sesioban valo successioja azokra mutat | az 1634 esztendő beli Urbariumot megh tekentvén, ot az iratik; hogi az mogyorosdiak borokbolis Tizedet tartoznak adni [VhU 3, 83].

4. felülvizsgál; a verifica; überprüfen. *1773:* a Remekjét Jo Diénes eo kglk (: meg keszitvén :) a Nms Czéh meg tekinteni és ruminálni meltoztatnek [Kv; ÖCJk].

5. megvizsgál; a examina/consulta; untersuchen. *1814:* Mai napon a Meltsgos Gorgenyi N:Dominium jovallasara orvasi kötölessegem szerint meg tekentven ... Dominalis Hajtás Fola Ilianak testi meg verettetett sebeit ugj talaltom [Görgény MT; Born. G. IX. 6 Lad. Szekely chrirurgus vall.].

6. tekintetbe vesz vmit, tekintettel van vkire/vmire (vkinek vmilyen helyzetére/tetteire); a lua în considerație ceva, a ține seama de ...; in Betracht/auf jn/etw. Rücksicht nehmen. *1568:* kere(m) keg:teket ... hog keg:tek ez mostony szwgseges dolgaimat meg teky(n)tw(en) vga(n) ezen mellet iowendore walo attafywsagomat es szolgalatomat is tekynche meg keg:tek Es ez mostany fyzetesnek Napyat halasza keg:tek mas napra [Erked K; BesztLt 38]. *1570:*

kerem .k. det hogy K. ebbe az dologba tekynche megh vramott eó N:gat es vram eo N:ga Jobagiara ne siettessen allanj ha nem legien azon .k. med ... hogy megh zabadulyon onnet [Nagysajó BN; BesztLt 95 Chewj Lukach nagy Sayoy tizt tarto Zewch Gaspar beszt-i bíróhoz]. *1573:* my megh tekynthwen az witezleo Kamwthy Balasnak zolgalattyat kyt my hozzánk mwthatoth Nag' emberseggel azokrol mi sem Akarthonk hala adatlanok Lenny; hanem az my falwnkat Magyar orboth neky Attwk es keotheottewk ezer forynthba hog' Birhassa [Törzs. Bekes Gaspar aláírásával]. *1621/1681:* Haczogon lako Valyai Miklosnak szabadosunk(na)k megh tekéntvén jámbor szolgalattyat, kegyelmességűnkből mind magat mind penigh az mostani Fiat Valyai Istvant Hunyadi Varunkhoz hogy Szabadossok legyenek ... nekik megh engedtűk [VhU 308 Károlyi Zsuzsanna ad. lev.]. *1625:* Sukj Benedek vram ű keglme megh tekintuin Jo akaroinak mellette ualo teorekedisit mènè erre az engedelmessìgre Igy kegielmeze megh feienek [Melegföldvár SzD; SLt EF. 5]. *1711* méltoztassék az Ur meg tekenteni, micsodas bajoskodás, és munka vegbé vítél legyen mikor az Ember csak mástol vár [Vacsárcsi Cs; BCs]. *1729:* meg tekéntvén ... ö Nga ollyan nagy árvaságbélj szűgségit, paratis ada ő Nga magának az relictának fl. H 183//46 [Aranyoslóna TA; JHb XXVIII. 31].

7. kérést figyelembe vesz/kegyesen fogad; a accepta (o petiţie/rugăminte); (Bitte) berücksichtigen/wohlwollend annehmen. *1596:* mostis kegtek megh tekinche keönieörgeset, mert feökeppen az mikor vendegles vagion igen nagy haznot zerez az Varosnak[a] [Kv; Szám. 6/XXIX. 174 Bachi Tamas sp kezével. — [a]Mészáros Miklós]. *1605:* Megh tekintwen Teutsch Janosnak sok sopankodasit karvallasinak mutogatasit ... engettettek megh neky szaz hatwan kilench frtot [Kv; TanJk I/1. 526]. *1637:* az my kegls Urünk alazatos keoniörgesűnket inkab megh tekęntven ... azon ezüsteös On keőves Banyanak mivelhetęsęt reank bizta es hadta keglsen [Thor. I/26]. *1672:* Reyner Marton Ur(am) instantiajat megh tekintven eo Kgek Cehwl az eo Kege Céhbe valo be állásakor ā melly fel ghíra finum ezwst imponaltatott volt eo Kgere, hat forintra engedték eo Kegek [Kv; ÖCJk]. *1700:* remenkedeseket Csuka Janas Uramis meg tekente, es ada az fellyeb meg irt szemelyek(ne)k 11 Zoltakat, mely tizen egy Zoltakert, őkglmek is adanak egy darab szena retetet (!) [Székelykocsárd TA; DobLev. I/52]. *1719:* Vass Dániel Ura(m) ... meg tekintvén ... Tamás Péternek ez irant valo instantiaját, és obligatióját, exturbálván más molnárát az malombul ... Tamás Pétert hellyében molnárságra Constitualta [Császári SzD; WassLt]. *1753:* meg tekéntvén Instantiajokot s kéreseket a szegénység jövendö beli emalumentumára ... Azon Galacz nevű Helységet két Táblákra szakasztván az Also részét vagy Táblát ki osztattuk [Elekes AF; DobLev. I/256. 1a].

8. szem előtt tart; a avea în vedere; vor Augen halten. *1579:* meg tekyntwen mind ez ket fel az keozteok walo atiafisagott, az pert keozteok egymas akarattiabol le zallitottak [Burjánosóbuda K; JHb XXIII/46]. *1585:* megh tekintwen Az Reghy Attiainknak faradasat es gondolkodasat az Juhoknak ky rekesztese feleól Azon Wegezes Maraggyon megh illien bewntetes Alat [Kv; TanJk I/1. 12]. *1610:* en megh tekintuen az en vramnak Zeouerdi Gaspar Mihalynak aruasagomba(n) valo io gonduiseleset, taplalasat, es miuelhogy mostani nyaualiambannis, Nekem teob giamolom ... Ninchie(n), En az en Jouaymat, es minden Jozagimat ... Hagiom es adom ... Gaspar Mihaly vramnak [Balavásár KK; Ks 19. III. 22]. *1635:* megh tekintuen sok niughatatlan faratsagos munkait es gondviselesit abbol valo szeretetibol hatta Testamentumban az Lakatos György Vram mellette valo Hasz reszt [Kv; RDL I. 23]. *1655:* hiva minket Szent Egyeden lako Nemes es vitezleö Gabor Deák Vr(am) Mi azert az Gabor Deák vr(am) hivatallyát illendeö képpe(n) megh tekintvén ... el mentünk Szent Egyedre[a] [WassLt. — [a]SzD]. *1700:* Meg tekintven azert, Ecsedi Mihály ur(am) egj testver Eocsé(ne)k Ecsedi Andras vram(na)k ö kglmenek eő kglmëhez mutatot igaz attjafiságát es sok rendbeli bajoskodásában hűséges segittsegét es faradozását ... szanto foldeket ... ada ... Ecsedi Andras uram(na)k [KCsl 3].

Szk: *Istent ~i. 1548:* Jo Attia(m)fia azte leweledet en meg Ertettem ahol azt Irod hog Jstenemet meg tekinchem [M.szovát K; MNy XXIV, 217 Nic. ombozy ombozi gaspar-hoz]. *1569:* Legh Eleöseor, Iztrigy Ianos megh Thekynthwen Jstenth Es az Ew Annyanak Annyay wolthat Az Ew Annyanak Chereny Clara Azzonnak Iegh Rwhaiaerth Atta Baldj Rezeth Zaloghba Minden hozza tartozoiawal Egyetembe, az megh waltasnak Jdeyeyk zaz forintik (!) [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. *1596:* Noha Ennek elötte volt valamj vegezeswnk ... de aszt az mj attjank almadi gaspar vram Jstent megh tekintuen es az Jgassagot teliessegel minden czikeliben Erötlenne hagia [Szovát K; JHbK XVII/31]. *1610:* megh talalvan Balintit Janos vramat s kerem azon ... Istent megh tekintene, es az en niomorult aruaymat ne haadna [Tövis AF; BálLt 62].

9. át/belát; a recunoaşte; einsehen. *1565:* tekynche meg ketek azt hogy ke. Enghemeth keeth Eztendeygh kergettetek En kedyg Ne(m) mezze wolta(m) oda wyffalwban, En keteket myndenkor teorwynnyel kynalta(m) soha sem teorwynnyel ne(m) akart ketek Jarny, hane(m) chyak teorwentelen chelekeottetek velem [Kv; BesztLt 5 Konth Janos a lekenceiekhez]. *1580:* Megh tekintwe(n) penigh az epwletlenseget ky sok wdóteol fogwa esset ... vegeztek ezt hogy vezzeot hozzanak az also Espotalynak Seowenyt kywel megh ipychyek [Kv; TanJk V/3. 206a]. *1591:* az eleobbi konihanak alkalmatlan helien voltat megh tekintuen, el haniattak volt ... vegeztek eo kegmek hogi alkalmas helt rendellienek mas konihanak, kit dezkabol czinallfanak [Kv; i. h. I/1. 160]. *1646:* miüel feö renden valo emberekis voltanak ezek közt, meg tekintüen kellet is borokkal fejer kenjerrel hussal bóüön gazdalkodnunk [Mv; AAll. 6].

10. számításba vesz; a ţine seama de ceva, a lua în considerare; mit einer Sache rechnen. *1704:* az mostani conjuncturákat is megtekintik és úgy igyekeznek ebben a dologban procedálni [WIN I, 165]. *1710:* Méltoztassék Felséged kegyelmesen megtekinteni, hogy mi magyarok az impériumbeli és más provinciák törvényihez kötelesek nem vagyunk [CsH 87]. *1809:* az Határunkon az Héjjasfalvi Marha döge lehetö kerülése aránt éjjel nappal keményen ört állittattam eddig ... de égj jo hir jött fel ... méltoztassék meg tekinteni, és további örállás vagj félbe hagyása aránt parantsolni [UszLt ComGub. 1638].

11. számon tart; a ţine în evidenţă; in Evidenz halten. *1753:* bizom az Istenben, hogj io tehetsége az én sok motskoltatásomot és hurtzoltatásomot, melyeket Toldiné Aszonyom husz esztendönek elfolyása alatt tselekedet meg tekinti [JHbT Árva Bethlen Kata lev.].

megtekintél időnként/olykor-olykor megtekint/szemlél; a se deplasa din cînd în cînd undeva pentru a vedea ceva; ab und zu anschauen/betrachten. *1634:* Mindenfele labas marhainkra, valamik jnventarium szerint kezében adattak oly gondott visellyen, hogy ne czak megh tekéntellye, de azoknak nyaualyaiokrais igen vigiazzon [UF I, 330].

megtekintés 1. megszemlélés; examinare la faţa locului; Besichtigung, Anschauen. *1757:* fel menénk az Buzának meg tekéntésére holot is tanálok ismét az elébb el botsáttatot őkrőket, mellyeket bé is hajtónk [Pagocsa TA; Ks 8. XXI. 13]. *1779:* Sigmond Bátyád az Innepekre Szent Benedekre ki fordult házatok meg tekéntésére, megint bé megyen Vásárhellyre szolgálattya mellé [Ks Daniel Zsófia fiához]. *1787:* Husvéttol fogva kevés joszágocskám(na)k meg tekintesire csak most nyerheték egy kevés idôt [Marosbogát TA; DobLev. III/626. 1a]. *1814:* az oculationak czéllya a viz ki űtése által okoztatni szokott károknak meg tekéntése [Déva; Ks 117 Vegyes ir.]. *1826:* Mely iratásoknak megolvasása 's a' hely fekvésének megtekintése után a' Co(mmi)ssio vélekedése a' következendő [Msz; GyL].

2. meglátogatás; vizitare; Besuch. *1677:* Már nem is félvén ez nem remélt consequentiáktól, Apafi Miklós uram s leányom megtekintések után continuálván útamat, hát érkezék a kapikiha Buda János uram embere nagy postán [TML VII, 428 Teleki Mihály Absolon Dánielhez].

3. tekintetbevétel; luare în consideraţie; Berücksichtigung, Rücksichtnahme. *1569:* Az my penegh Clara Azzonnak az Jozagoth kezeból ky bochyatasath Es Jztrigy Janosnak az Ew Annya Iegh Rwhaianak megh tekynteseth nezy Azokrwl az my Ew közteok walo thörekedeswnk wthan My Elleóttwnk Jllyen keppen Jgyenesedenek [Mányik SzD; IB VI. 225/13].

megtekinthet megnézhet; a se putea uita (la ...); anschauen/sehen können. *1664:* Az Ovrilánál levő leveleket is számtartó uramtúl beküldöttem és megtekintheti Kegyelmed, de kérem ... had hozza vissza számtartó uram [TML III, 102 Katona Mihály Teleki Mihályhoz].

megtékozol (hadat) szétver; a risipi, a pune pe fugă (o armată); (Heer) zerschlagen. *1657:* egy lengyel marsal Lubomirszky egynéhány ezered-magával Munkácsnál beűte, és sok népet levága, égete és prédála egész Szakmárig a németekkel, és azt ugyan valóban megtékozlá és levágá a híd tájatt [ETA I, 162 NSz].

megtelepedés 1. letelepedés; stabilire, instalare; Ansiedlung. *1649/1681:* méltonak íteltem, hogy Haczok nevű Varosomban megh telepedet Jövevény kereskedő Gőrőgőket[a] ... az tőb Taxas jövevény Gőrőgim kőzze be venném, melyel az en Successorimatis, inkab fel Serkenthetném az jonak gyakorlassara, az Jövevényeket penig Joszagomban valo megh telepedésekre [Vh; VhU 312. — [a]Köv. a nevek fels.]. *1668/1681:* ot valo megh telepedéseket megh engedte Volt Zolyomi Miklos Ur(am) [VhU 354 a fej. a hátszegi porkolábhoz]. *1757:* az Torda Vilmai Ns Bartosék kőzűl való volt Bartisék(na)k az elejek, és nem is másképpen lett itt Alsó Hagymáson meg szállása s telepedése hanem az Felesége és annk szűleire nézve [A.hagymás SzD; Ks 9. XXXI. 20]. *1782:* Gligort ... fiaival ... elsőben ugyan ... Ujfaluban tsak mintegy Szálloul, addig míg az Joszágban meg-telepedésekre kedvek szerént valo lakhellyet szemlélhetnének bé-szállitották és onnan osztán ugy telepitették légyen őket ide Fodorházára [M.fodorháza K; Eszt-Mk]. — L. még AC 69.

2. letáborozás; aşezarea taberei; Aufschlagen des Lagers, Lagern. *1662:* midőn az ellenség a Meszesen általköltöznék, és a számtalan prédával, rabbal, szállóhelyére telepednék, már a mieink lesben nem messze lévén, strázsájok az ellenségnek érkezését, megtelepedését egy őrhelyből mind végig jól nézné [SKr 444].

megtelepedett 1. letelepedett; care s-a stabilit; angesiedelt. *1649/1681:* Haczok nevű Varosomban megh telepedet Jövevény kereskedő Gőrőgőket minden paraszti szolgalattul, adozastul ... Immunitaltam [Vh; VhU 311]. *1735/1760:* Találtatván benn a Faluban osztatlan köz hellyen meg telepedett Öt jövevény emberek azokis mostan házakkal és a kőzböl fogatt Sessiokkal egyetemben subdividáltattak [Elekes AF; DobLev. I/164. 6]. *1777:* a' Sellérek és olyas ottan meg telepedett emberek szolgálatot nem tésznek, hanem tsak ottan lappanganak [Magura TA; Ks 89].

2. beszállásolt; (care a fost) încartiruit; einquartiert. *1816:* A Circulus állapottyárol Nagyságodhoz köteles Relatiommal hogy eddig késtem, okai voltak a Sürün Vár-Megyénken keresztül utozott és meg telepedett katonáknak tett administratumokkal valo bibelödés foglalatossága [H; JHb Jósika János főispán ir. 37].

3. összegyűlt/verődött; care s-a adunat; an/zusammengesammelt. *1828:* Török Buzás Helyben meg telepedett temérdek Sáska [Nagykend KK; EHA]. *1836:* szőllőjeket a' felette lévő bokros helyen meg-telepedett rigók, és madarak miatt meg nem őrizhetvén kárré valyák [Dés; DLt 731/1840].

megtelepedhetés letelepedhetés, letelepedési lehetőség; posibilitate de a se stabili; Möglichkeit der Ansiedlung. *1792:* Minden Recepta Natiok(na)k akármellyik Országunkban Lévő Szabad Városokban lehető meg telepedhetés [Zilah; Borb. II].

megtelepedhetik letelepedhetik; a se putea stabili; ansiedeln können. *1588:* Immar eo kgmek varosul el vntak az sok feo feo Nemes zemelieknek panazolkodasat az keomyweseknek tudatlansaga miat Melybeol vilagoson laczik hogy Nem elegedendeo mesterek Es Nem Erdemelnek semmikeppen oly lewelet hogy Ideghen Io tudos mestereket ky rekezthessenek, es az Tudos mesterek be Ne Ieöhessenek megh Ne telepedhessenek [Kv; TanJk I/1. 60–1]. *1654:* Istenben el nyugott Betlen Istua(n) es Ibranyi Mihaly Vr(am)ek biztato leuele⟨t⟩ adua(n) azon falubol el buydosott szegenseghnek hogy batorsagoso(n) megh telepedhetnek, arra kepest haza szallottanak [IB fej-i rend.]. *1686:* tartozzék házat neki adni, az hol megtelepedhessek es lakhassek [Gysz; LLt]. *1824:* adjon néki annyi helyet a jenőfalvi részbe, ahova megtelepedhessék [Jenőfva Cs; RSzF 111].

megtelepedik 1. letelepedik; a se stabili; ansiedeln. *1583:* ha mely keóztunk tanult legenys megh akarna keoztunk varoson telepedni, addig Mester ne lehessen az migh az Cehnek Niolcz forintott le nem tezen [Kv; MészCLev.]. *1585:* Atta Bíro vram, eo kgmek eleibe az

Jdegen legenieknek be Irasat a' varos keonywebe, Akik ez varosban meg hazasottanak telepettenek volna, mi(n)t kellene abba(n) procedalny [Kv; TanJk I/1. 14]. *1677:* végeztetett, hogy valamely Uri, Nemes és Vitézlő emberek, ez hazában meg-akarnak telepedni ... mihelt vagy jámbor szolgálattyok, pénzek, házasságok által ... joszágot és őrökséget szerezhetnek, mindgyárt a' közeleb következendö Ország Gyülésén a' Fejedelmeknél és Ország Statusinál illendö submissioval igyekezzék impetralni, hogy a' Hazának fiai és Statusi közzé magokat incorporáltathassák [AC 113–4]. *1700:* Gruja Czigány Tőrök országból ki származván telepedet volt meg elsőben Csernán [Csolnokos H; Szer. Mich. Csonokos (50) jb vall.]. *1735:* a Sellerek illyen rendet tartanak, hogj mikor meg telepedik, szabad néki a faluban házat Csinálni, akár hová, osztán a mellyik Possessor Ur keze alá akarja magát adni, oda adgya, osztán annak szolgál [Tóhát TA; JHb XI/9. 30–1].

2. *ts* (helységet) betelepít/népesít, *ek* megszállít; a popula (o localitate); (Ort) besiedeln. *1712:* ezen Vas-láb nevű hellyet mikor űltek, és Telepedtek meg [Kilyénfva Cs; LLt Fasc. 160].

3. letáboroz; a aşeza tabăra; ein Lager aufschlagen. *1657:* az fejedelem is felülvén, az hadak is felülének, noha sok része zsákmányra kioszolva vala, az török hadak is még jól meg sem telepedtenek vala [KemÖn. 68].

4. (katonaság) beszállásol vhova; a fi încartiruit; (Militär) einquartieren. *1657:* Az várasban bémenvén, esmét hatalmas lövések; azután midőn megtelepedének, currus triumphalis az utcán mesterségesen vonás nélkül mutatta magát [KemÖn. 63]. *1710:* Kemény János ... hadaival együtt a török segítségnek beérkezése után Segesvárról elszállott és egy mérföldnyire, Nagyszöllős nevű szász faluban telepedett vala meg [CsH 52].

5. megszáll, szállást tart; a descinde undeva; absteigen. *1710 k.:* Megtelepedvén én Londinumban, írék az öcsémnek, hogy jöjjön el oda mindenestől, el is jöve [BÖn. 586].

6. étkezéshez leül/elhelyezkedik; a se aşeza la masă; zur Mahlzeit sich setzen. *1823–1830:* Este mi is kimentünk vacsorára a szász deákkal, hol már az urak megtelepedve voltak [FogE 113].

megtelepít 1. helységet betelepít; a (re)popula (o localitate); (Ort) besiedeln/völkern. *1610:* Kolos Varmegiebe(n) leueó Kozma Telke Neueó falunak az Vitezleò Kraynik Laszlo ... ioszaganak, meliben ennek elótte Magiarok laktanak, de ez el mult ezte(n)deökbelj disturbiomokba(n) el pusztulua(n), minthogi annak utanna sok heljekrul ideghe(n) Olah nepeket rea hoszua(n) ugì telepetette uolna megh, engettuk azert hogi az minemeó Immunitassal egieb dezma adatla(n) szabad Olahsagok ez Orszaghba(n) elnek eókis azerint elhessenek [BfN fej.]. *1640:* constal hogy ezt a falut Istvan Kirali be iovetelekor, Maylad Gabor Ideieb(en) ultettek es telepitettek volt megh elsőb(en) ez vegre hogy Barczasagiak az hauasokon sok karakat teven, tőllök azakat oltalmaztatnak es Eoriztettnek vellek [Holbak F; UC 14/48. 45]. *1648:* ada ... Kereszturj Anna aszszony Rannotfaj Istvan Uramnak Torda var megyeben Gerebenesen levö minden haz helyeit es Porczioit ... illyen Condiczioval hogy Rannot faj Uram telepicze es salicza megh s eletèigh birja [Iszló MT; Berz. 4. 12. G. 1]. *1769:* az régi veszedelmeiben az Hazának, ezenn Sz Nyires is el pusztulván, annak utánna ímínnet Amonnat jött Jobbágyokkal ugy telepitették volt meg az Groff mostani Földes Uraink eö Ngok[a] eleji ezen Falut [Szásznyíres SzD; Ks 33 Szásznyíres III. — [a]A gr. Kornisok].

2. letelepít vkit; a stabili/aşeza; jn ansiedeln. *1657:* Valának pedig több idegen fiak is, kiket szegény fejedelem megtelepített vala az országban, és promoveált vala, nagy hasznos embereket reménlvén azokból az haza számára nevelni [KemÖn. 108]. *1666:* Szabo Mihály, itt valo őrökös fi, s ado fizető rót szemely lévén, Kendi János vram-(na)k jobbagya vala, inn(en) szőkék elis az Lengjel országhi had előtt, kit ő kegyme idege(n) kezből meg hozatva(n) itt Balavására(n) maga földe(n) telepitette vala meg [Balavásár KK; Ks 19/III. 13]. *1677:* (A hajdúkat) Bocskai Fejedelem elsőben meg-telepitvén és Nemessitvén, bizonyos szabadságockal meg-is erössitet, meg-is ajándékozot volt, ez Hazának fegyvereckel valo szolgálattyokért [AC 170]. *1779:* (Pap Lupujt) Attyafia hitta haza magók nemes őrökségekre lakni hogy oszszák két felé és Fiait az mig ő el Vigye haza és telepìcse meg nemes őrökségeken [Orbó SzD; GyL. Pintye Ignát (63) jb vall.]. *1793:* (A Sorbánok) a Jobbagyság elől szöktenek volna ki Gentsre, de ottis réája tanálván a Néhai Báro ötett el fogatván mint szökőtt Jobbágyát Kémerre hozta, és ottan meg telepitette [Kerestelek Sz; TKhf 13/34 Rátz Simon (80) zs vall.].

Szk: *szárnya alá ~. 1666/1681:* Viseltetvén diczeretes Eleimnek ... peldajoktul, kik az V Hunyad Varossat pusztasagbul épétgették, Jöveveny emberekkel megh szállitottak, es kőzzűlők esztendőnként bizonyos Taxa pénzt fizetéssel sokakat szarnyok ala megh telepitették ... enis azokat az Annuentiakat nem akarom abrogalni [Vh; VhU 316 Nic. Zolyomi ad. lev.].

megtelepítés 1. letelepítés; aşezare, stabilire; Ansiedelung. *1677:* Az Uj Thordaiaknak Privilegiumok confirmaltatni végeztetet, abban inseralt Conditiokkal lévén megtelepitések, kik szükségeknek idején, lovok hátán, jó fegyverrel tartozzanak fel-ülni, és szolgálni a' Fejedelmek Zászlója alatt [AC 141].

2. (helység)betelepítés; (re)populare; Besiedelung/völkerung. *1634:* nem czak az elbuydosott jobbagioknak visza vitelére, és helyben telepitésére, hanem puszta helyeknek idegenből valo megh telepéteséreis, szorgalmatos gonduiselése, es igiekezety legien [UF I, 334].

megtelepített letelepített; care a fost stabilit/aşezat; angesiedelt. *1820:* kötölességűl teszem ezen meg telepitett Colonusomnak, hogy a Tks Urbarialis Commissarius Urakot ezen Irásommal találllya meg [Ne; DobLev. V/1032].

megtelepíttetés letelepíttetés; aşezare; Ansiedelung. *1642:* alkalmas elöttem allo dolgomot kel el halaztanom mint egy falunak felenek czyazar földeröl ualo embereknek (így!) megh telepitteteset egyeb foglalatossagimis bőuőn leuen igen hatra marattam ualami nehez dolgokkal [Sófva BN; BesztLt 115 Petrus Gauay a beszt-i bíróhoz]. *1793:* A Serbánok Kèmerre valo meg telepittetések elött Gentsen laktanak [Somlyócsehi Sz; TKhf 13/34 Per Vaszilia (70) zs vall.].

megtelepíttethetik letelepíttethetik; a putea fi stabilit; angesiedelt werden können. *1809:* a' Frantzia Hadi Seregből el fogatott Olosz, és Német Birodalombéli Foglyok kőzűl, azok a' kiknek Szándékok lenne itten ezen Tarto-

mányba maradni, ha életek táplálása, és kenyerek keresése modgyárol az illendő Elöljároknak elégséges Bizonyságot mutathatnak, meg telepittethetnek [UszLt ComGub. 1736 gub.].

megtelés szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: *a hold ~e* holdtölte; lună plină; Vollmond. *1662:* Keresztes András a fejedelemasszonynak bizonyosan megírta vala: ha most mindjárt menne, talán még a hold megfordulásáig életben érhetné s beszélhetne őnagysága az méltóságos ... fejedelemmel ... de a hold megtelése után nem hihetné, hogy lélekben tanálhassa[a] [SKr 556. — [a]A szászfenesi csatából (1661) halálos sebbel Váradra menekülő II. Rákóczi Györgyöt].

megtelhetik 1. betöltődhetik/telhetik; a se putea umple; voll werden können. *1618:* (A rabok) az szemetet hordják az lyukba, csak hogy telhetnék meg [BTN[2] 104].

2. feltöltődhetik; a se putea umple (de nisip); aufgefüllt werden können. *1771:* (A víz) oly Sebességgel folyt a Malman alol, hogy a Sebesség miá ... kemény Téli hideg időkbenis bé nem fogyhatat, és ... nem hogy parondol meg telhetett, és tőlt volna, de mindenkor Nagy, és Sok kővőket ki mosván Nyárba mindég hántak, s hordották a kinek kellett [Dombó KK; JHb XX/26. 4].

megtelik 1. színültig telik; a se umple; bis zum Rand voll werden. *1590:* Veottem eleyn 200 Kapozta feot ... Az Kad meg nem tellek veottem 100 Kaposzta feoth [Kv; Szám. 4/XVII. 11]. *1593:* Az zwzek mykor meg Telyk féér Aban Merttek zerint keoböl 50 [Kv; i. h. 5/XX. 139]. *1599:* Brassay Amburus ... vallja ... Thamas ... Posonban egy hordotol fizete egy forintott kyben az seoweget rakatta vala, megh mys rakattunk vala azon hordoba seoweget, mert az eowewel nem teolt vala megh [Kv; TJk VI/1. 294]. *1637:* Janos Deaknak ... volt Meze aniera valo hogj egj eöregh hordo megh teölt volna vele sonkoliostol [Mv; MvLt 291. 85b]. *1739:* ha csak egy egy mariast adna az mennyi bùzàja, arpaja, Tőrők buzaja vagyon az vermekben minden vekaért, az az jo kúcsmaja meg tel(né)k vélle bele sem fème [Mezőbánd MT; MbK VI. 6]. *1740:* (A) Molnár nékünk ugy örlött hogy egy tetéz veka buzát vittem bé még is egy ejtelt töltöttem hozzá mikor a lisztet haza vittem azon vékával meg mértem, volt egy tenér héjja hogy a véka meg nem tőlt [Papolc Hsz; SzentkGy]. *1796:* az elsö Asztali Bort is le vészem ha Natságod parantsolja ne hogy félb(en) meg változzék égy olyan Edényt keresvén mely meg teljék belölle [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

Sz. *1670:* Az director ebségén sem törődöm, megtelik s elömlik egykor pohara [TML V, 394 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Nem jött volt még az ő fátuma el, nem tölt volt még meg az ő pohara, megtelék két esztendőre ezután | Azt nem tagadom, hogy mikor láttam, hogy az ő irtóztató gonoszságainak pohara megtölt, és el kell veszni[a], hogy rajta nem örültem és az Istennek is hálát nem adtam rajta [BÖn. 871, 943. — [a]Szász Jánosnak].

2. (vízzel) el/feltelik; a se umple (cu apă); (mit Wasser) voll werden. *1705:* Itt már az alsóvároson a kertek mind megtöltek vízzel, a pincék hasonlóképpen [WIN I, 494]. *1723:* a' N:Szamos áradáskor annyira ki vetett, hogj a' Mikházi Szegeletek egésszen meg töltek [Dés; Ks 25. IV. 5]. *1753:* azon új malom Gáttya fel duglya a vizet anyira hogj a Malom ház meg telik vizzel, a bél kerekek mostis vizbe vad(na)k [Karácsonfva MT; Berz. 15. XXXII/7]. *1771:* ho menéskor ès Zápor essök hullásakor az Kükűllonek régi árka anjira meg telik ... sohult gyalog ember àltal Nem Mehet [Széplak KK; SLt évr. G. Sárdi (47) pastor eccl. un. vall.]. *1772:* egj alkalmatossággal ... a' Malomház is vizzel meg tölt [Dombó KK; JHb LXVII. 307]. *1843:* a' Kertek megett már kéttzer boritotta el a' rendet a' Küküllö, s még csak a' van hátra hogy a Pinczék tellyenek meg | a pinczék mind meg töltek volt de már viszsza Szivodott a' viz [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

3. (poronddal/sárral) feltöltődik; a se umple (de nisip/noroi); (mit Kieseln/Schlamm) aufgetragen/geschüttet werden. *1592/1593:* Tudom ... az porond zigetet ... hogy az viz folias vala Rigen ... Apálykor az viz kęt feleól fol't mellette, de az viz addigh hanja fellieb az porondot hogy igen megh telek, vgy kezde megh feóweniesednj [Szentmargita SzD; Ks]. *1694:* Az Hidlasok alat volt egy fa Csatorna, az melyen ... hol mi Locsadek, es haszontalan vizek szoktanak volt le jarni, folyni, de most az Csatornaja el romlott ... Sarral meg tőlt. Renovatiot kivá(n) [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1756:* Ez a hely régi Kűkőllő fojamatja volt, de a viz tul felöl el szaggatván a szánto földeket, tovább vert magá(n)ak folyo hellyet, és igy ez meg telvén lett poronddá [Mikeszásza KK; Told. 38]. *1757:* Az gátnak fel vetése mián annyira fel dugult a viz, s iszoppal is meg tölt az árok, hogy ... a Torja vizinél által nem lehet menni [Kvh; HSzjP Gáll István (66) pávai pp vall.]. *1826 k.:* a tapasztalás szerént minden esztendöben mikor az essös idök bé állanak erössen ki szokott áradni, ezen Kelementelki Csulak ágy nevü Patak ... ennek a Pataknak uj árka magába vejéndi a Küküllö vizit, s a pataknak àrka következés szerént iszappal, s egyéb giz gazzal megtelendik [Gyalakuta MT; GyL].

4. dugulásig telik; a se umple de tot; bis zur Verstopfung voll werden. *1704:* a kurucok megfelesedvén rá akartanak volna menni a Graven úrral lévő hadakra, de a mieink praeveniálván ... rájuk ütöttenek és ... kétezeret bennek levágtanak ... Úgyannyira volt pedig, hogy a patak Feketehalomnál a sok cladessel megtelvén, a patak miatta nem folyhatott [WIN I, 80].

5. betelik; a se umple complet; voll werden. *1710 k.:* Sok némettel volt nékem ezután is dolgom, mint ide elébb már megtelik a könyv avval, de soha ilyen nehéz munkám, és annyi bosszúságom, fáradságom nem volt [BÖn. 756]. *1760:* (A) Quartás szölö földre lévén igen nagy szüksége a' Nagy Enyedi Reformata Eclesiának Temetkezésre, mivel már az ... Nagy Temető meg tölt vólna Sir Halmokkal [Ne; Incz. XI. 9a].

6. benépesedik; a se popula, sich bevölkern. *1823–1830:* Vagynak benne kevés privatus emberek házai is, de késöre telik meg a város, minthogy csak házhelyet adnak ingyen, szántóföldet s mezőt pedig pénzért sem lehet kapni [FogE 179].

7. átitatódik; a se îmbiba; durchtränkt werden. *1736:* Az bajusza az száját némelyiknek egészlen befogta, abban soha semmit el nem vágtak, sőt mikor ivutt némelyik, megtölt a bajusza s beszoppantotta [MetTr 350].

8. meg/telerakodik; a se umple (în urma sedimentării); angefüllt werden. *1757:* (Az aranyat tartalmazó rögöt) a Stompra bé tőltyűk ... 'a Stomp Ládájában liszté törjük, a' melly lisztnek jóbb része a' Stomp ládáján lévő lyukan, a' lyuk alá hoszszan teritett Czondra posztoból levő Fotakra

ki folly, 'a zavarja el mégyen, de az Arany mint nehezeb materia 'a Fotakan meg ragad, mikor már 'a foltak meg tőltenek ... az Aranyat ki választjuk [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

9. (vmivel) eltelik; a se umple (cu ceva); mit einer Sache voll werden. *1823–1830:* Székelyhídon valami csűrből vagy istállóból felkapart szénagazt tett volt fel a szekeres, melyből balhákkal úgy megtöltünk, hogy Margitán új változót kellett venni, magunkat kibalhászni [FogE 268].

10. telítődik; a fi plin cu ceva; sich füllen. *1826:* (A tehén) torka mèreggel meg volt telve, 's nyelve szájából hoszan és egyenesen kinyujtva találtatott, a melljek a torok gyèk nyavallja üsmértető jelei [F.rákos U; Falujk 144 Barrabás Áron pap-not. kezével] | a kereset alatt lévő tehén nem vérárba vagy vérhűlésbe döglött meg, hanem torokgyékba, mert ... nem volt megdagadva, bőre alja vízzel nem volt megtelve [uo.; RSzF 223].

11. eldagad; a se umfla; anschwellen. *1639:* menek oda Czikor Giörgiheöz, s monda hogi igen roszul vagion az eö lova enis mondam hogi talam az inie teölt megh, megh megis gjagdosam az iniet [Mv; MvLt 291. 185a].

12. *ts* betölt vmit; a acoperi ceva; etw. überdecken. *XVIII. sz. eleje:* az elsö lábán valö kőromhazbeli ficzamodast igy orvosold: egy Istrangot akkora gömbőljegre kell tekerni, hogy meg tellye à siklajat ă nyűg ér és ă talpa kőzött, egy csaponolag vagot balta nyelni vastagságű fát az talpán hoszszan az kötél allat dugj által az gömbölyeg fára, és tőrd viszsza körmét mind addig még meg roppan [JHb 17/10 lótartási ut.].

13. ~ *a pungája* meggazdagodik; a se îmbogăţi; reich werden. *1811:* a Szász fösvényebb és takarékosabb A mezőn dolgoznak mind nappal mind éjjel ... Mint veteményes kert olyan a' Határa, A' szőlője pedig az arany bányája A' melyből meg-telik pénzel a' pungája [ÁrÉ 69].

14. beteljesedik vkin vmi; a se împlini; etw. für jn in Erfüllung gehen. *1619:* mi lehet annak az oka, hogy Balassi uramék ily igen elkésének ? ... Uram ... ha ... két hétre őkegyelmek itt benn nem találnak lenni, én bizony félek, hogy azmint az kalendárium is mondja, hogy: „karácson tájba minden jó végezések visszafordíttatnak", csak ne telnék mirajtunk meg [BTN^2 375].

15. *bosszúval* ~ bosszúállás vágyával eltelik; a fi cuprins de dorinţa de a se răzbuna; von Rachegefühl erfüllt werden. *1811:* Progné ... boszszuval meg telve; Fogta Isis fiát 's azt széljel metélve Meg-főzte, sütötte, Férjével étette [ÁrÉ 107].

◇ **Szk:** ~ *panasszal a füle* torkig van a panasszal; a fi sătul de jeluirea oamenilor; die Klage überhaben. *1786:* Egyszer sem hallottam Törvénytelen szollás vagy tselekedetbéli magok viseleteket[a], holott eleget forgattam kőzöttek, de panaszszal az rajtok esni szokott Exactiok iránt nékem is eléggé meg tölt ă Fülem, és hogy Alleviatiojok irant instáltak légyen, azt bé adott Instantiájokból láttam [Torockó; TLev. 4/13. 56. — [a]A torockóiaknak].

megteljesedik beteljesedik; a se împlini; sich erfüllen. *1619:* Akármint magyarázza Kegyelmed az álmot, bizony lassan-lassan majd meg kezd teljesedni [BTN^2 221]. *1657:* megteljesedék rajtam amaz köz- s igazmondás: hogy az nagy emberek kedvességek igen nyúlháton jár [KemÖn. 244]. *1664:* azon egyszeri útjában Kegyelmednek kivánsága meg teljesednék, ha tovább semmi osztán az reális békességben Zolyomi miá nem teljesednék is [TML III, 7 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. *1667 u.:* igen iut uram mas is esemben, hogy az mit en montam, mitwl filtem, noha nem azon semilyektul, de azon modon s formaban megh telyesedet [GramTr XVIII. 645].

megteljesít 1. beteljesít/vált; a împlini/îndeplini; erfüllen, einlösen. *1590:* engemetis nagj rut zitkokkal illettel Jobbagiddal halalomra Igiekeztel, melj te akaratodot ha el nem mentwnk volna előlled my raitunk megh telliesitetted volna [UszT]. *1591:* Nem mindenkoron foghatiuk wsteokeon mikor mi akaryuk de azert megh telliesittywk az Jgeretet [i. h. Franciscus Orban de Lengeljffalwa ns vall.]. *1619:* azmit nekem ígírt, meg nem teljesítette [BTN^2 194]. *1621:* megh teljesituen szauat Biro Vram uellem vetete Egi Czizmat neki [Kv; Szám. 15b/IX. 23]. *1657:* ímé eljütt az idő, melyen megteljesítsétek az mire feleltetek [KemÖn. 211]. *1758:* Esztis hallottam Kotsis Ferencznének a' maga szájjából, hogy az ura Kotsis Ferencz arra kenszergette ... hogy mennyen ki az úttzára Udvar Istvánné eleiben és úgyan jó formálag nyelvellye le melly tanitását megis tellyesitette az urának [Betlensztmiklós KK; BK. Christina Csatlós cons. Emerici Ersek (33) jb vall.]. *1771:* Mivel én Falus Biró vóltam ... Tyiu Györgynek el fogásában szorgalmatoskodtam volna, hallottam fenyegetőzni, hogy azok à kik el akarják fogni, vagy ő meg halnak, és a' mitsodás embernek tudom lenni, rossz Szándékát hamar megis tellyesitette volna [Bukuresd H; Ks 114. 61. 117].

Szk: ~*i beszédét* szavát beváltja. *1628:* I igh replical erre hogi nekem igerte Gellien Janos az leaniat Jegietis adot nekem, enis attam nekj, es sokszor napot tot mikor adgia megh az Leant, de az mind el mult es soha nem teliesitette megh bezedet hanem cziak zoual tartot [SzJk 18].

2. kiegészít; a întregi/completa; ergänzen. *1595:* Laszlo Biro egy szegen Nyomorult szekeres: volt oda Haúaselőföldeben (!) vezet mindene oda ... volt 3. holnapig oda ö km(e)k egez Tanaczúl vegezek hogy az 3 hoora eppen kj tellyesüczem (!), miert hogy az Loaj es szekere viza jöuet maradot és veszet oda: Attam és tellyesitettem megis az harmadik hoora f 4 d 75 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 316 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

3. be/megtart; a respecta; einhalten. *1595:* kegmes Vrunk my az Nagod Paranczyolattyanak mindenkor, à mint illyk, keszek Vagyunk engedelmeseknek lenny, seóth eletewnkelys azth megh telliesittenwnk tartozúnk [Mv; APol. I. 79B].

megteljesítő (szavát) beteljesítő/váltó személy; persoana care se ţine de cuvînt; Erfüller. *1657:* részeg volt-é, bolond volt-é akkor, csak csudálkozik magán, holott oly dolgokra kötelezte légyen magát, melynek megteljesítője nem lehet, mert török ha parancsolja néki, kételen fel kell ülni [KemÖn. 266].

megtelt 1. (könnyel) teli; plin (de lacrimi); (tränen)-erfüllt. *1800:* Drága Kedves Barátom! Hozzám utasitott kedves rendeidet az őrőmnek könyv hullatásival meg tölt Szemekkel olvastam [Torda; DobLev. IV/833].

2. ~ *ábrázatú* kerekded arcú; cu faţă rotundă; mit rundem Gesicht. *1812:* Keil György 32 Esztendös megtőlt ábrázatu [DLt 186 nyomt. kl].

3. magával eltelt, öntelt; încrezut, înfumurat; eingebildet, selbstgefällig. *1783 k.:* nem szünnek a' ... Parasztak-

nak meg tölt Gazdái az egész Határon lévö erdöket praedalni [Torockó; TLev. 4]. *1814:* Dobai Mihály Uram mint meg tölt Ember, 's annál fogva kötölödzö, a' mikor az Exponensek(ne)k hibájok nem voltis, beléjek kapott, és minden modon mortificalni szokta [Dés; DLt 56. 23].

megtép 1. megtépáz; a bate trăgîndu-se de haine; (zer)rupfen. *1717:* Azt látta(m), hogy azon furiaján(an) Pataki Ura(m) ablakát Becski Ur(am) bé ütötte ... aztis látta(m) hogy Pataki Uramat is meg tépte [M.köblös SzD; RLt Balog Mihály (54) ns vall.]. *1746:* Resolutio ... világossan Constál, hogy az Inctus az Anak Feleségét valamennyire meg tépte és a före valoját le szakasztotta [F.lapugy H; Ks 62/11]. *1763:* ott meg támadgyák Szabo Ferentzet és le huzzák a' Lovárol, rutulis meg tépik [Udvarfva MT; Told. 44/15]. *1764:* Murvai Janos ... az házban öszve vészvén az Inctusokkal egyik közűllek ugymint Imre György meg tépte [Torda; TJkT V. 227]. *1796:* a' Falu Hitesét ezen Czigányok ott jól megverték, a' Földen meg tépték [Mocs K; Eszt-Mk]. *1801:* Midön a Kolos Monostori Béres Biro edgy más oda tartazando Béressel szoba jöttek ... a' Béres Biro ... a Bérest meg tépte, 's verte volna [Kajántó K; FiscLt Markasán Szimnyina (18) vall.].

2. megcibál/tépdes; a părui (pe cineva); rupfen, zausen. *1687:* monda a' pakuramak, Mennyünk hezza had kerdgyem meg', Many Hertsogat miert tepte meg az üstekemet [Szád. Algya Prikanya Boer (26) vall.]. *1752:* Boér Sámuel Vr ... azt mondotta hogy által lövi miért örzi ott az ökrökőt, de ugjan csak a' puskát el hagjván a' haját meg tépte [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 32]. *1783:* láttam hogy Tot István, Szakáts Jánosnak az haját meg tépte [Szökefva KK; Ks 92]. *1791:* a' Fogadost rutul meg hurtzolák, haját meg-tépék [Aranyosgalgó Sz; JHb I/23]. *1807:* Tartsafalvi Pálffi György Uramot ... ki támadta meg Szoval elsőben az után ki tépte meg a' hajat s rongálta s a' földön hajánál fogva huzta [Tarcsafva U; Pf vk].

3. (tollat) megfoszt; a scărmăna (pene); (ab)schleißen. *1851:* ha egyéb dolog nints, van tollu s tépjék meg a' fejer népek a' mig haza megyek [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. *1852:* a fejér cselédeknek van egy zsák tollu a tornatzba azt tépjék meg [Kv; i. h. ua-hoz.].

4. megveszteget; a pricinui (mari) stricăciuni; (aus)raufen. *1629:* Vagyon egy négyszegű léhás búza aszt(ag), egyik szegit megtépték [Szu; SzO VI, 102 Székelytámadt vár lelt.]. *1633:* en az buszat lattam, de az hol ket uagj harmad fel szaz kalongia leot volna az vad lug igen meg tepte uala [Mv; MvLt 290. 133b/2].

◇ **Sz.** *1801:* irtam az Arendatornémnak, hogy azon ujj contractust Subscribálya és ha az madár az kezemben lészen kőnyű lészen aszt meg tépni [Kóród KK; Ks Komis Gáspár lev.].

megtépáz megtép, elagyabugyál; a părui, a bate trăgîndu-se de păr; rupfen, zausen. *1794:* ö kegyelmit-is jol meg tèpàsztàk hogy ollyan volt a' feje mint egy szénás szekér [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. *1827:* ki mentek mind a' ketten ... Joszivot a' pitvarba meg tépászták [Egerbegy TA; TLt Közig. ir. 1110 Ketzán Szijá (16) vall.].

megtépel megveszteget; a pricinui (mari) stricăciuni; verderben. *1633:* az buszabanis enis arattam de igen io busza uala az kit az vad lud megh nem vesztegetet uala, de nagiob reszet az vad lud igen megh tepelte uala [Mv; MvLt 290. 133b/2].

megtépelődik összeverekedik; a se părui/bate; aneinandergeraten, handgemein werden. *1748:* azutánn a' Koltsár is viszsza üté ... s osztán öszve mené(ne)k, s ott meg tépelődé(ne)k [Marossztkirály MT; Told. 56]. *1749:* Juvon Grék, és Szimion Girboman, öszve veszvén egj más közőtt meg tépelödtenek, de sem kék ütés, sem peniglen vér eresztés nem volt rajtok [Fejér m.; Told. 3]. *1760:* En is a' Buthnár Gligor Felesége Nénnyivel Mariutzával, meg tépelödem [Bethlen SzD; BK. Marár Péter (36) jb vall.]. *1765:* ennek elötte Néhai Bésán Makavéjjal meg tépelöttünk volt [Marosbogát TA; Mk V. V/97 Pintye Illye (20) zs vall.]. *1769:* Bratyila Péter ... Roka Iszpásznak a pofáját fejszéivel meg vágta, sokakkal meg-is tépelődet [Vályebrád H; Ks 81. 57/22]. *1796:* az Exp(one)ns jámbor Ember vólt ... Hanem egyszer Flóra Kosztánnyal a' Kortsomán meg tépelődtenek [Mocs K; Eszt-Mk]. *1827:* igaz hogy az uttzán edgyűtt meg tépelődtek, de egyformán meg tépték egymast, mert mind a' ketten erőssen részegek voltak [Nyérce K; KLev. Gorgya Ursz (50) vall.].

megteperedett l. megtöpörödött

megtépet kigyomláltat; a pune pe cineva să stîrpească/ pliveasca buruienii; ausjäten lassen. *1751:* Az Szőlei gazb(an) voltak a' Nyáron, hanem most az eleintén tépette meg [Marossztkirály AF; Told. 29].

megtépett megfosztott; (pene) scărmănat(e); (ab)geschlissen. *1867:* küldöttem ... 3. darab hizott libákat ... 4. libáknak megtépett tollát és pihéjét [Bányabükk TA; KCsl 3].

megtépettetik megtépetik, elagyabugyáltatik; a fi părui/bătut; verprügelt werden. *1764:* Murvai Janos ... ha ... az házban meg tépettetettis Imre György által, minek utánna onnan már el ment vólt, nem lesz vala szabad viszsza menni fegyveresen [Torda; TJkT V. 227].

megtér 1. visszatér (vhová/vkihez); a se întoarce (undeva/la cineva); (irgendwohin/zu jm) zurückkehren. *1562:* 1543 esztendőben Szulimán ... esmét feljöve Magyarországba, és megvevé Ferdinandustól Székes-Fejérvárat és Esztergomot és erejét hagyván benne, úgy tére meg esmét országába [ETA I, 15 BS]. *1572:* mikor onnan megh terek kyz wagiok fel mennewnk es megh latnunk teoruin zerint ha kke az feold, auagy eo Ne [Weechy[a]; BesztLt 3685. — [a]Vécs MT]. *1591:* Tot Peter vallia hogi megh ne(m) foghatom vala es zekerczeűel haitam megh es, vgi essek le az lorol En az lo vtan futek, ammegh megh terek addig tahat el ment onnat [Kv; TJk V/1. 143]. *1595:* Czakor Peter ment Gyalúban Reggelyre tęrt meg [Kv; Szám. 6/XVIIa. 68 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1597:* Laszar istüannak az kik drabantok kapitanianak hogy megh teertek wola Eger alol, Maradot wolt hatra Satora es egieb Eg'etmassa Zilahon [Kv; i. h. 7/XIV. 72 Th. Masass sp kezével]. *1630:* az az iffi legeny Szabedra megien egjkor ismet visza jöue czak hamar s mondam en neki hogi bezzegh hamar meg terel, s monda hogj meg terek ugj mond [Mv; MvLt 290. 218b]. *1776:* az Sitár ... azt mondá: hogy ő nékem onnon meg nem engedi Nádot

Vinnem ... de Valami Sitvei szászok otton Nád Zsupot Csinálván, hogy Üres szekérrel meg ne térjek, oda menék és azoknak nyomakon fel vakargatván az hulladékjakat, azzal jőttem haza [A.kápolna KK; BK].

2. (útjából) visszafordul; a se întoarce (din drum); (von seinem/ihrem Weg) zurückkehren. *1567:* Jstwan vram azt Jrta Nekeonk hogy Ne siesseonk Addeg az dologban az Zerethen Jnnet el Jarnonk, Myg Eo maga Kezynkbe Nem Jeoheth. Im My holnapon meg tereonk vyzha mehetheonk Harynna fele az ty Kgielmetek Jozagara Nem Megieonk [Besenyő BN; BesztLt 16 Nic. Thomary a beszt-i bíróhoz és az esküdtekhez]. *1585:* Varro Casparne vallia ... Az Zabo Geogy huga Zabo Georgy eleybe kwlde az Zabo legennyet, es mikor el Indult volna a' legeny Monda, Tery meg, mert Ihol Ieo Batia(m) Zabo Georgy [Kv; TJk IV/1. 436]. *1600:* mondek Marto(n) vram howa leött az te eökred, Monda hogy Hoggiai Geörgy haitatta el, hogy az fia(m) ne(m) menth Theomeswar alá, hane(m) az vtbol megh terth [UszT 15/2]. *1626:* Boczkor Janos az hidrol megh tere, Matthias utanna mene es az nagj palo ueginel ugj kezde hozza vagnj egj pallossal [Szentgyörgy Cs; BLt 5 Gjwteo Pal (60) ppix vall.]. *1666:* az Commissarius Urak edgy Thoroczkai embert lovon altal küldenek, hogy az revet megh jarna ... latam hogy edgy az tőbbi közűl az pofaiahoz foga az Karabélyt ahoz az emberhez az ki altal akar vala menni es innen kialtak, hogy tery megh tery megh es ugy tére megh [Thor. III/5 Haller Pál (43) ns vall.]. *1784:* énis fel állottam a szán talpára s véllek együt el mentem a neveztem Kisseb Széjes Istvánni s onnán én visza fordulván látám hogy Széjes Josef menjen utánnok egy vas villával énis meg térék s be menek Kiseb Széjes Istvánni [Béta U; IB. Agilis Iljés János (15) vall.]. *1802:* a' Báro Bánfi Sutője ... utánna rugaszkodott a' Camerdinernek de utol nem érvén meg tért [Mv; Born. XXXIX. 53 St. Jákob (21) vall.].

Szk: *még* ~ vissza-vissza fordul. *1603:* Varady Chizar Andras vallia ... Dobos Jakab fegiweret ky wonwan all vala az Borbely Jmreh ablaka alat ket vyat tartia vala fel veresen, es kialtia vala oda be iei ky bestie lelek kwrwa mert ihon az vyom, Elment s megh megh tert, haromzoris, vgy hitta ky baira [Kv; TJk VI/1. 707].

3. vmerre elkanyarodik; a coti, a face un cot; in eine bestimmte Richtung abbiegen. *1556:* vna terra arabilis est az közep mezőbe az kws vth melleth az fa hordo vton teri meg az vegire, vgyan azon fele föld egy chegel az Dalnok patakara menöbe [Maksa Hsz; SzO III, 312]. *1631:* Az masik feold vdgja(n) azzon feoldeon ter megh, kinek vicinussa az nehaj Pal Georgj maradűaj feolde [Cssz; IB]. *1641:* meli földnek az also uege az Zylra meneö uton ter megh [Kilyén Hsz; BLt]. *1660:* Hoszszu hegyre megien be egy hold föld ... az orszagh uttyan ter megh [Impérfva Cs; EHA]. *1724:* Már onnat a' meg irt betűröl meg tér ezen ö nagok erdeje széle [Ménes MT; BK]. *1747:* ott meg térvén a' Méta az erdö szélén egyenesen le a' nagy Árkon által ... egy nagy magas Dombig [Nagyida K; Told. 27]. *1799:* A Szent Iványi határ Szélylyen döllö föld a Szent Ivanyi határon lévö földek térnek meg rajta [Kilyén Hsz; LLt]. *1801:* a botos gödre ezen földnek bütein tér meg [Szárazpatak Hsz; HSzjP].

Hn. *1711:* A Vasar uton ter meg (sz) [A.csemáton Hsz; EHA]. *1759:* Az Arok Szőkőn ā Gáton tér meg (sz) [Csicsó Cs; EHA]. *1800:* a térjmegutczai[a] jószág [Mv; MvHn. — [a]Zsákutca].

4. elfér; a avea loc, a încăpea; Platz haben. *1839:* a' Télen gondom lessz fára, 's nállam meg fognak térni [Dés; DLt 20].

5. felgyógyul; a se însănătoşi/vindeca; genesen/sunden. *1663:* Szentpáliné asszonyom igen kicsiny híja, el nem rugá magát, senki sem remélte, megtérjen, szívében, fejében volt az köszvény ... ha még egyszer úgy reá jű, bizony többé meg nem lábolja [TML II, 413 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

6. megjavul, jobb útra tér; a se îndrepta; sich verbessern. *1561:* az Ceh mesterekis esz meg irt Rendelesseknek igassagat mindeneknek eg' arant zolgaltassak Mert mynden mestert az ky uagy tizteletlensegbe wag' engedetlensegbe talaltatik. Az elsǫ wetekert eg' lot ezwstel bwntettetik megy Az masikert kettǫuel Az harmadikert fel girawal. Ha mynd ezekkelis nem gondolna: vakmerǫsegbǫl meg' nem terne miet fel tilchak [Kv; ÖCArt]. *1584:* Catalin papfalwy Jllies Ianosnak a' fogolnak edes leania vallia Ieowe a korchomarol Az Apam, az Ania(m) hon nem leteben, Es engemet Az Agyba vete, es ot kenzot fertelmeskedet vele(m) Meg Iuta Az edes Ania(m), es Neky megh monda(m) Inte arra hogy halgassak Ne tala(m) megh thǫr, es Rezegsegebe ment volna az illie(n) Izoniusagra [Kv; TJk IV/1. 305]. *1614:* az feyedelemnek[a] Zayabol hallottam hogy mondotta: Soha keduesb testw embert ne(m) kostoltam Dengeleghinenel, maga immar egy nehany zazal volt keözeom kit megh Ezerigh ne(m) teölthettem hane(m) ha rea teölteom, oztan az utan megh terek [Nsz; VLt 53/5267 G. Virginas de Ratisbona (25) vall. — [a]Báthori Gábor]. *1815:* Térj meg azért már valahára s hadd el az eddig valo korhely, Részeges, Buja, ócsmán, Fertelmes Diszno Életedet s ... meny bé Vásárhelyré Iskolában 's Tanoly jól, 's viseld ottan szépen magadot [Kóród KK; Ks 101 Kornis Gáspár lev.]. *1843:* ha életem anyi rosz tetteim után a' gondviseléstől meg tartattnék magamat lelkileg jovitanám s meg térnék [Bágyon TA; KLev. Kis János (23) vall.].

7. Istenhez/vallásához (vissza)tér; a reveni la Dumnezeu/credinţă; zu Gott/zu seiner/ihrer Religion zurückkehren. *1657:* azt fogadtad, hogy valamely órában megtérend és felkiált Tehozzád a' bűnös ember, meghallgatod és az ő bűneiről soha meg nem emlékezel [Kemlr. 333]. *1662:* adjuk mentül hamarébb igaz lelki töredelmességre magunkat, térjünk meg teljes szívünk szerént [SKr 700]. *1710:* nem szűnik a sok istentelen gonoszság a magyar nemzetben nem akarának Istenhez megtérni [CsH 432].

8. *a keresztény hitre* ~ felveszi a kereszténységet; a trece la creştinism; zum Christentum übertreten. *1710:* A magyar nemzet Isten csudálatos vezérlésiből miképpen jött ki Scytiából ... és sok véres harcok után mint telepedett le Magyarországban, sok száz esztendők mulva mi formában tért meg a keresztény hitre és ... minemű nevezetes dolgokat viseltenek éppen Mátyás király halálaig: megírta deák nyelven Antonius Bonfinius [CsH 48].

9. más vallásra (át)tér; a trece la o altă religie; zu einer anderen Religion übertreten. *1726:* mi ... se félelemtöl nem viseltettünk; se gonosságunkért nem löttünk Pápistává; hanem meg ismervén az igasságot meg tertem [Ne; Ks 90].

10. vki hűségére tér/esküszik; a jura credinţă cuiva; jm Treue schwören. *1662:* (A) Kassához tartozó vármegyék is meg fognának térni őfelsége hűségére | szabad legyen

énnekem porta engedelmébül az őnagysága hűségére megtérnem | Azkik ott szolgálnának is, az új fejedelem hűségére azon poena, büntetés alatt bizonyos napra megtérni tartoznának [SKr 226, 478, 486]. *1705:* jobb volna Pekri uramnak is a templomban Istene és császára hűségére megtérvén béjűni, mintsem olyan rebellisekkel hadakozni [WIN I, 517].

11. (korábbi állapotra) visszaáll; a reveni, a se întoarce (la o stare anterioară); (zum früheren Zustand) zurückkehren/kommen. *1662:* Báthori Zsigmond idejebéli ... nagy romlások Azon időbéli változások után is előbbi állapotára kellett megtérni nagy romlásával a hazának [SKr 81 Tartalomjelző fejezetcímből].

12. (költség) megtérül; a se recupera; (Ausgabe) rückerstattet werden. *1570:* hogy az eo k. keolcege Inkab megh Ternek ... Az myt eo k. varoswl Mywelhetek Eoremest Myweltek [Kv; TanJk V/3. 24].

13. kb. ráhárul; a reveni cuiva, a cădea în seama cuiva; jm zufallen. *1714:* emlékeztetjük ... Ngodat ... hogy az mi falunk[a] micsodás vég helyen vagyon, úgy mint az egész Csíkszéknek az legalsó végin, az melynek az terhinek jobb része a mű falunkon tér meg s Tusnádon. Mert uram valamennyi jövő-menő jár egészen, az csak megszáll s meghál [SzO VII, 199. — [a]Kozmás Cs].

megterem 1. (adott területen vmiből) összesen terem/lesz; a se produce/face o anumită cantitate (de recoltă pe o suprafață dată); (an einem gegebenen Ort von etwas) im ganzen wachsen/gedeihen. *1640:* Vagion edgi io darab kaszalo retis a Varhoz mellien megh terem szaz szekerre valo szena [UF I, 748]. *1679:* Az Bükösi Lo Kertben hatvan szeker szena megh terem [Thor. 21/33]. *1730:* ã Fölsó hegyben nagy Darab szöllö Mikola Sigmond Vr(am) idejében hol 8. hol 9. negyvenes megh termet rajta [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4]. *1731:* Vagyon a Curia mellett edgy Tanorok, vagyis kaszalo kert mellyen meg terem negy szeker szena [Impérfva Cs; BCs]. *1774:* Faszulka meg terem három kőből Minden Esztendőben [Szentdemeter U; LLt 14]. *1777:* vagyon egy jo darab Malé Föld ... Tizenhat szekér málé meg terem rajta [Dés; Ks 79. 29]. *1787:* az Udvaron lévő Dohányos kertbe Dohány meg terem circiter 2. Bállal [Mv; MvLev. Vadadi hagy. 4]. *1843:* meg terem a to mátkáján 100 kalongya nád esztendőnként [Kötelend K; SLt Vegyes perir.].

2. (vmely föld vmennyi/vmilyen) termést hoz; a produce/da o anumită cantitate de recoltă; (irgendein Feldstück eine bestimmte Menge/irgendwelche) Ernte bringen. *1744:* (A szőlő) 400 vedret meg termet boldog időbe de az iden tsak 60 vedret szűrtek [Pipe KK; LLt Fasc. 67]. *1750:* haszontalan Semmire kellö rosz föld az füvet sem termi meg, mivel szakadásokból áll [Szentmargita SzD; Ks 17/LXXXIV. 15]. *1761:* Az Egész határ gyakorta meg kivánnya ã Ganéjozást, ugy hogy ha az földek nem trágyáztattatnának, a' buzát meg nem termenék [A.gezés NK; JHbK LXVIII/1. 463] | Ezen Falunak határai ugj termik meg jól a' Gabonát ha jól meg Ganéjozzák a Földeket, de külömbe(n) nem [Martonfva NK; i. h. 393] | Oroszhegynek ... Fordulo határai oly sományok hogj ha gjakor izben nem Trágyáztatnának, a gabonát ... meg nem teremnék [Oroszhegy U; i. h. 194]. *1780:* (A föld) sományságа mián még a' füvet sem termi meg [Nagyercse MT; Told. 79]. *1785:* egy Jugerumnyi helly meg terem kilencz Mása Szénát [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 10a]. *1787:* (A két forduló) meg termi a' Rosos buzat [M.bikal K; Somb. I]. *1843:* (A tó) hany kalongyát[a] termik meg, azt tisztán meg határozni nem tudom [Kötelend K; SLt Vegyes perir. — [a]Értsd: nádat].

Sz. *1811:* Jól mondják: minden föld mindent meg-nem terem[a] [ÁrÉ 45. — [a]Lapalji jegyzetben: Non omnis fert omnia Tellus].

3. (növény vhol) meghonosodik; (despre plante) a se aclimatiza; (Pflanze irgendwo) sich akklimatisieren. *1772:* A' Földi Mogyoro mivelese szokásb(an) nintsen, de ha felvétetödnék ezen Circulusb(an) is meg teremne [Algyógy H; JF 36 Ferentzi Ádám szb kezével].

4. beérik; a se coace; ausreifen, reif werden. *1752:* ha valaholott akarnak kőzőnséges Ekla földeit a' Ministerekén kivül bé vetni a' magok buzajakkal, arra szabadoson bocsattassanak, és minekután (!) a gabona meg-terem a' Megye-biró arattassa-meg es hordassa maga Házahoz [Ilyefva Hsz; SVJk].

5. (élősdi) beleveszi magát; a face (vierme); (Schmarotzer) sich einnisten. *1619:* Konstantinápolyban láttam egy dolgot, kit soha az mi országunkban nem láttam, hogy az szőlőszembe szinte úgy megtermett az az féreg, mint nálunk az almában, körtvélyben, szilvában [BTN[2] 317].

6. *átv* vmi megérleli/hozza gyümölcsét; a da rod, a avea rezultate; seine/ihre Früchte bringen. *1847:* Feljövő utamon most többecske figyelemmel lévén, mint régebben, a' Királyhágon innen örömmel szemléltem: hogy a mező a' tagositás és az ujjabbi urbér gyümölcseit igen szépen megtermette [Újf. 6 Újfalvi Sándor Lészai Lajoshoz Pestről].

megteremhet 1. (adott területen) összesen teremhet/lehet; a se putea produce în total (pe o suprafață dată); (an einem gegebenen Ort) im ganzen wachsen können. *1677:* Vagyon egy jó darab rét, mellyet ha jó provisio alat tartnak, meg teremhet rajta széna ... húsz szekérrel [Rákos Cs; CsVh 54]. *1747:* Az Naznanfalvi[a] negy szekér szénara valo kaszalo hellyet, az közönséges egj Corpusban lévő Nagy Volgybéli széna füvet akarván meg nem felegiteni, az Veröfényen anyit az melyen sine difficultate anyi széna meg teremhessen, onnan kiványon excontentalni [Berz. 14. XVI/28. — [a]MT]. *1757:* Puszta Szőlö helly ... ez ha meg épitetnék ... meg teremhetne Ur. 5 [Vaja MT; LLt Fasc. 129]. *1783:* Magura nevü hegjnek Dél felöl valo részben ... va(gy)on Allodialis ujj Szöllö hegy, igen nagy, melynek Negyed része, még nints bé ültetve, ez is bé ültetödvén, midön az egészsz Szöllö hegy termésre jö közép terméssel meg teremhet Umar(um) 6000 [Branyicska H; JHb XXXI/28].

2. (vmely föld vmennyi/vmilyen) termést hozhat; a putea produce/da o anumită cantitate de recoltă; (irgendein Feldstück eine bestimmte Menge/irgendwelche) Ernte bringen können. *1805:* (A) Plebánus To ... vizenjős lévén, ennek nedvességit az én szántás alatt lévő és fel puhitott földem mint a spongia magához vészi, mely miatt ã földem ã gabonát kivált nedves Esztendőkben igen nagy Káromra meg nem teremheti [Kv; Pk 2]. *1806:* nem tudom meg mondani hogy mintegy hány veder mustat teremhettek meg az idénn, ezenn szőllők [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII].

megteremtettéz le/összeteremtettéz; a dojeni/mustra; abkanzeln, anranzen. *1767:* láttam meg kedvetlenedését

Todomak hogy Andre duppláson meg teremtettézte [Majos MT; Told. 26/5].

megtérendő kb. vkire visszajutandó; care urmează să-şi răsfringă efectul asupra cuiva; auf jn zurückgelangend. *1662:* minden fejedelmi igazgatást azon végzés szerént az új fejedelemre általadván, és semmi egyebet a porta grátiája után megtérendő méltóságának reménységénél magának meg nem marasztván, azon üdő alatt magát semmi igazgatásba semmiképpen elegyíteni nem illik vala [SKr 402].

megtérés 1. visszatérés; (re)întoarcere; Rückkehr. *1655:* (Az asszony) Eleg ideig varta maga melle, mivel pedig nincz reménseg megterese felöl, separaltatik meg nevezet Uratul [SzJk 78]. *1664:* Ha ... azon dologban akármely felé való választ tétet ő nagysága, az én megtérésemig haladhatna [TML III, 300 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. *1679:* Egészséges és békességes megtéréseket is örömmel értjük [TML VIII, 467 a fej. Rhédei Ferenchez és Teleki Mihályhoz].

2. visszafordulás; întoarcere, revenire; Umkehr. *1663:* az bizontalan hírek penig igen foltatják az tatársságnak megtérését és ezen az puszta hazán való újobb általmenését [TML II, 632 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

3. megjavulás, jobb útra térés; îndreptare, revenire la calea dreaptă; Besserung. *1690:* semmi meg térésre valo alkalmatossagot nem remelhetünk felülle [Dés; Jk]. *1751:* Sztán Praekup mondgya, Ha ez után meg emberli magát azon Feleségem meg engedek néki, és tuvábráis hütös Feleségemnek tartom, csak hogy ... tuvábra valo meg térése iránt Jo kezeséget alitson az Ipam [H; Ks 62/5]. *1759:* Liszkai Benjámin ö kglme káromkodott ... Halállal büntettethetett vólna, mindazonáltal minthogj az I. még iffjú Ember, és talám az Isten megtérését továbbra halasztotta ... meg ne hallyon [Dés; Jk 319].

4. Istenhez való visszatérés/fordulás; (re)întoarcere/revenire la Dumnezeu; Rückkehr zu Gott. *1662:* ha az emberek elméjeket a dolognak végére, kimenetelire függeszthették volna, és az immineáló nehéz gonosz fátumot poenitentiatartásokkal, Istenhez való igaz megtérésekkel eltávoztatni igyekezhettek volna [SKr 342–3]. *1672:* Az Isten könyörüljen rajtunk és adjon megtérést [TML VI, 54 Teleki Mihály Bethlen Miklóshoz]. *1700:* Micsoda az Orvossága ? ... az igaz meg terés, megalázodás, könyörgés, bőjtelés és sirás [UszLt IX. 77. 11 gub.]. *1710:* Isten nem fegyverrel már, mint azelőtt, hanem patientiával s igaz megtéréssel akar minket felébreszteni régi szabadságunk megnyerésire [CsH 91].

Szk: *~re indít. 1774:* (Ez a történet) indítson minket a megtérésre és penitentia tartásra [RettE 329] ✱ *~re indul. 1710:* Ennek az isten félő papnak hallottam azután is olyan praedicátióit, kik ugyan meghasogatták a jólelkű embernek a szívit, és aki annak könyörgésin buzgóságra, praedicátióján igaz megtérésre nem indult, bár soha ne is ment templomban [CsH 191].

5. keresztény hitre térés; trecere la credinţă creştină; Übertritt zum Christenglauben. *1710 k.:* Keresztyének leszünk mindnyájan, és úgy remélhetjük a gentilis pogányok, mahumedánusok, zsidók megtérését is [BÖn. 432].

6. (más vallásra való) áttérés; trecere (la o altă religie); Übertritt (zu einem anderen Glauben). *1628/1762:* meg ujitván és confòrmálván à Nemes Ország annak elötte a' Sido tevelygésben élö emberek(ne)k a négy Recepta Religiok kozüll akar mellyikre való meg térésekről[a] lett végezést és Articulusit [KvAkKt Mss 263. — [a]A szombatosok visszatérítésére von.].

7. vki hűségére való térés/esküvés; depunerea jurămîntului de credinţă; Treueid. *1705:* mondá az úr, hogy a fejedelemasszony tizennégy napot mondott hogy hagyott volt a magyaroknak a mostani új császárunk a megtérésre, de az már expirált, és már nem lészen békesség, azmely nem úgy van, mert semmi terminus nincs benne feltéve [WIN I, 454–5].

8. *Istenéhez ~e* elhalálozása; moarte (a unei persoane); sein/ihr Ableben. *1661:* legyen úgy, mint Isten akarta Noha nagy kivánsággal vártam az én Istenemnek abbeli áldását, de jobb ez mostani időre nézve annak az ártatlan lelkecskének is az ő Istenéhez, honnan jütt volt, megtérése [TML II, 55 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megtéresít kiszélesít/tágasít; a lărgi, a face mai larg; breiter machen. *1662:* Görgény várának piacán egy alkalmatlan hegyes kősziklát, sok munkával, pénzes tótokkal felvágattatván, a piacot megtéresítette vala [SKr 295].

megterhel 1. (teherrel) megrak; a încărca (cu o povară); beladen/lasten. *1590:* vittek el ket Loüat Az Lengyel keoüet zamara, kyt meg terheltenek vitte el Geörgy Gaszner fyzette(m) f. 1 [Kv; Szám. 4/XV. 5]. *1600:* mikor leötte(m) wolna Bator vizi neweö eőstol maratt erdeömbe, zanamat megh terhelwen lata(m) oda ieówe ... az Alpereseknek diznaia az en makkomra [UszT 15/75]. *1698:* Láttam az János Kosztin Talyigáját jöni az Suki Malombol, megh terhelve Sákokkal [Gyulatelke K; Ks]. *1761:* az J eökegyelme mostoha fiaval midön kertelni valo veszszövel jol meg terhelte volna szekeret deprehendaltatván haza jötekben ezen Nmes Városnak Hadnagya ál(ta)l azon végre exmittaltatott emberek által intercipialtatott [Torda; TJkT V. 38]. *1763:* A Leppendi Sogora szekerét házb(an) lévő partíkával Szekrénnyel, és egyébbel terhelte meg [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 39–40 Muntyán Juon (50) zs vall.]. *1795:* a szekér nem volt igen meg terhelve bagasiaval [Ákosfva MT; Told. 23].

2. anyagilag igénybe vesz, terhet ró rá; a împovăra; materiell in Anspruch nehmen, jm eine Last aufbürden. *1594:* Egceris maszoris vendegeknek valo feozesre, es egeb konihazasra ... harom eol famnal teob keolth ell, de hogi kegteket ezzel megh ne terhellyem, mind ezekerth keuanok czak f 3 [Kv; Szám. 6/X. 42]. *1820:* Várj azért Miklos jobb környülállasokra ... ne terheld még házatokat sem penig ā mi vagjonunkat [Kv; Pk 7].

3. (adóval/szolgáltatással) sújt; a încărca (cu impozit/prestaţii); (mit Steuer/Beistellung) belasten. *1714:* könyörgünk ... hogy ... ezt az mü sulyos terhünköt[a] tartozzék istenes igazításban tenni ... nehogy egy falut igy megterheljen [Kozmás Cs; SzO VII, 200. — [a]A postálkodást]. *1748:* Lévén kétt szegény Jobbágyom Kézdi sz: Léleken, kiket is ez adoval a' mint hallom a' betsűletes falu igen megterhelt, ugy az extraordinarium Servitiummal is feletéb aggravaljak [Csekefva U; ApLt 1]. *1803:* mivel égy helyt nagyobb, más helyt meg szoritottabb immunitasba tartatnak a Banyászok, míre nézve mű leg inkább meg lévén terhelve; jonak és igasságosnak láttuk hogy a más Helységbéli Banyások sorsát meg tudhassuk [Torockó; TLev. 15/9]. *1835:* Soha az Emberiségen keservesebb nem

volt, mint a Méltatlanság és a méltatlanságbol származni szokott therük, a millyenekkel meg vagyunk terhelve mi is Tekéntetes nemes Tisztség — mi eredeti Törsökös Székellyek és valoságos productus fegyveres Nemesek vagyunk, kik is a Hazai Törvények szerént ado fizetéssel nem tartoznánk [AszLt 1134 Kövendi Kis Sámuel és Kováts István beadványa].

4. (ingatlant) betábláz/jelzáloggal terhel; a ipoteca, a greva de o ipotecă; mit Hypothekenanleihe belasten. *1795:* Sub Nullitate Contractus semit szabad ne légyen a Joszágbol meg terhelni [Kv; JHb XX/41]. *1804:* amít Barthos Joseff és Kővendi Krístína effectíve bírtak és akár életekben meg terheltek, el idegenittették, akár holtok után szabadon, vagy terehvel maradtak, azok a három Atyafiak kőzőtt a Compositio tartása szerént, a tavallyi ... osztály intezettyihez képest osztassanak fel egyenlőleg [Marossztimre AF; DobLev. IV/874. 2b–3].

5. (gondot) ráhárít vkire; a arunca (grijile) în/pe spatele/spinarea cuiva; jm (Sorge) zuwälzen. *1710 k.:* Nagy, terhes, gondos, gyűlölséges nagy tiszteket, hivatalokat erővel is rám adnak, és mint a tevét, minden gondjokkal megterhelnek vala, osztán gyalázatom, romlásom s kárommal levonszák vala [BIm. 992].

6. *borral ~* agyonitat; a da cuiva să bea peste măsură; jn zu Tode saufen lassen. *1657:* egy nagy bolgár faluban megszállván emberséges keresztény ember gazdára tanáltam vala ... borral igen meg is terhele nehezen kelhettem fel s indulhattam | Elvégezvén az első szembenlételkori beszédet, azonban az ebédet is elhozák, s bennünket jól vendéglének; Lónyai bornemissza ember vala, de engemet borral megterhelének ... Vacsorára esmét felvűnek, s az boritalt újíták [KemÖn. 91–2, 208].

7. *~i magát* **a.** megrakodik (szekerét degeszre tömi); a se încărca (cu provizii); (Wagen) voll beladen. *1666:* megh terheltik fejer lisztel, foghagimaval, es mas portekkal[a] magokat [Marossztgyörgy MT; BálLt 55. — [a]Elírás lehet *portékával* h.]. — **b.** (túl sok étellel) beteggé teszi magát; a se îndopa/ghiftui; sich übersättigen/den Magen überladen. *1755:* Klmes Ur(am) eo Excellja talám magát étellel igen meg terhelte, ugy annyira, hogy ebed után az hideg mindgyár ki borzogatta [Ks 96 Baló Antal lev. Nsz-ből].

Szk: *adóssággal ~i magát* eladósodik. *1774:* Keszeg Pált jol üsmertűk s tudgyuk hogy minden vagyonyait anyiban el vesztegette sőt adosságokkalis magat annyira meg terhelte s végtére ... a kreditorok ... kevés házi portékátskájára reájőttek [Gálfva KK; Ks 66. 44. 17c].

megterhelődik 1. teherrel megrakodik; a se încărca (peste măsură); belastet werden. *1662:* Almás városát és vidékit is porrá s hamuvá tévén, ottan a Meszesnek indulának, mellynek hegyeit, völgyeit, kőszikláit úgy felbújják, fütyészék, járák, vadászák, hogy az imitt-amott elrejtezett szegénységben alig maradhatna csak mi is miattok, és hogy ... nagy sok rabokkal, prédával, barommal nagyon megterhelődött, rakodott volna [SKr 443–4].

2. túlterhelődik; a fi supraîncărcat; überbelastet werden. *1705:* Melyre ... felelék és állíták mindnyájan, hogy jobb étel után inya, mert éjomra nincs szüksége az gyomornak rea, de mikor az étellel megterhelődik, akkor van szüksége reá, hogy segítsék az az emésztésben [WIN I, 634].

3. (birtok) betábláztatik/jelzáloggal terheltetik; a fi ipotecat/grevat de o ipotecă; mit Hypothekenanleihe belastet werden. *1823–1830:* Ekkor nem volt mit tenni, hanem az ifjabb órás Vajda Sámueltől veszen kölcsön az apám 20 m.forintokat Ekkor kezdi Vajda a pénzt adni, és addig adogatja, míg utoljára a jószág egészen megterhelődik [FogE 103].

megterhelődött megsúlyosodott; încărcat; (schwer) belastet. *1636:* az levegő hig égben termő tűzes és vizes állatok, meteoromok-is, az benne repeső madarakkal egygyűt azont tselekszik, mint a vizzel spongya módjára meg rakodott, és meg terhelődőt felyhők [ÖGr Aj. 6].

megterhelt 1. teherrel megrakott; încărcat; belastet. *1810:* újesztendő nap után mintegy két héttel erdőbe küldettem gazdám által, ki is amidőn a megterhelt szánnal gyalogolván a szán mellett jövök vala hazafelé ... megcsuszamodék a fél lábam, és egy kemény nyilalást kapék a farcsokamban [Szárhegy Cs; RSzF 275].

2. (terhekkel) sújtott; împovărat; belastet. *1805:* Irgalmas valaszszát Ngdnak telyes bizodalommal el várván vagjunk alázatos szolgai A' mivelés és futatásbeli restantiakkal meg terhelt része a' Verős Kovacsoknak [Torockó; TLev. 9/42]. *1832:* a fő pénzel meg terhelt Aedituusok, és Harangazok [Vaja MT; HbEk].

3. betáblázott/jelzáloggal terhelt (birtok); (imobil) ipotecat, grevat de o ipotecă; mit Hypothekenanleihe belastet. *1826:* az Allperes Özvegy Néhai Férjé által ... sok féle képpen nagy mértékbe meg terhelt ősi fekvő Joknak a terhek alol aprodonként lehető fell szabadittásokra a vidualis intertentio excisiojatol meg maradando birtoknak jövedelme fundusul szolgállyon [Ne; DobLev. V/1114. 11b].

4. *bűnnel ~* bűnös; păcătos; sündig, schuldhaft. *1629:* Mindezek után az én sok bűnnel megterhelt és fonnyadt lelkemet ajánlom az én szent Istenemnek ... testemet az ő anyjának, az Földnek [BTN[2] 424 Borsos Tamás végr.].

megterheltetés 1. (túlzott) anyagi igénybevétel; suprasolicitare din punct de vedere material; (übertriebene) materielle Inanspruchnahme/Belastung. *1730:* meg teléntvén, Tktes Ur Petki Nagy Sigmond Urunk eő kglme ... Piacz szeri házának ... meg terheltetését, és szenvedését, mivel tőbbire Quartelyosunk lévén Fő, és Vice Colonellus Urak foglaltak el az ... eő kglme házat ... egy darab őrőkős szánto földűnket ... adgyuk által és Cédallyuk az emlitett Urnak [Dés; Jk 392a]. *1763:* itten Gálfalván Udvari Biróságot viselt Mányika Iuon azon Napszámbéli interest gyakorta pénzül sokaktol fel vette maga számára, s nékiek kellett szegények(ne)k a' dolognak sullyát vonni, s azt ki potolni, nagy meg terheltetésekkel [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 28 Muntyán Máté (40) zs vall.]. *1798:* Tek. Kováts Justina Aszszony ... egyéb meg terheltetését is a maga insinuált raportatioja mellett megigazithassa [Gergelyfája AF; DobLev. IV/797. 26a]. *1807:* Minekutánna a' nyilak e' szerint ki huzatodtak a' F. Peres Bodo Miklos Uram és ... Barabás Dénes ő klme és a' tőbb Ingerensek nevében minden meg terheltetésekre nézve repórtátiot Jelentettek [Hsz; Kp IV. 306]. *1826:* Hibázott Szoszollom abban, hogy mídőn az A alatti Admonitoriaban foglalt praetensiojokat a Felpereseknek látta arra pontonként miért nem fedezte fel a Felperességek ellen tett ki fogásában őzvegyi sokképpen lett meg terheltetésemis [Ne; DobLev. V/1114. 3b].

2. (adóval/szolgáltatással való) sújtás/megterhelés; încărcare (cu impozit/prestații); (Steuer/Dienstleistung) Be-

lastung. *1703:* Tekintetes Fő Kapitanny Urunk(na)k és az nemes szék(ne)k alázatossán Instálunk Méltoztassék Kglmetek ez iránt valo megh Terheltetésűnkett s Fajdalmas megh bántodásunkatt Attjai kegjes Szemell Tekintetben venni és Istenessen megh orvosolni [Fog.; UtI]. *1784:* Abban lévén ezen helységnek és szegény adozo Lakossainak leg nagyobb, és tsak nem el viselhetetlen meg terheltetések, hogy az Birák köz költségnek titulusa, és szine alatt esztendőnként az helységre hat-hétszáz s tőbb forintokat fel ronak, és szednek [Torockó; TLev. 2/6. 2a]. *1788:* meltoztassek rajtam könyörülni és ennyi meg terheltetéseim közül bár tsak a fen irt 15 Rforintoknak meg fizetése alol ki menteni [Ne; DobLev. III/641 Árva Szánto Drusiánna foly.]. *1835:* az ide valo Bakonyitzásoknak, a' Piatzi Vámolással, állitolag megterheltetések orvosoltatása tárgyában a' Mlgos B. Fö Ispán Urhoz nyujtott kérelemlevelöket alázatos Tudosito Feleletünket engedelmesen e' következendökben tészszük meg [Torda; TLt Praes. ir. 1012].

3. teherbe ejtetés; faptul de a lăsa gravidă (o femeie); Schwangermachen. *1777:* Nyikula Győrgynet Jank Petru meg paraznitván azutan a' Gyermeknek el vestéssét is procuràlván Petru tagadgya Nyikula Győrgyne jelen Lévén eő is tagadgya velle valò közlésset, es ugy annal inkabb tőlle való meg terheltetésset [H; Ks 111 Vegyes ir.].

megterheltetett 1. megrakott; încărcat; beladen. *1662:* Siralmas szemmel tekinthetted volna a keresztyéneknek gyermekeivel megterheltetett lovakat, kik örök rabságra vitetnek vala [SKr 103]. *1749:* egy Bikfa ágai kőzőtt találtunk egy uj orját, négy Diszno lábat, egy hájjat egy tarisznyába valami széna kőzőtt ... kerdettűk tőllők; mellyiké kőzzűllők azon Diszno Aprolékkal meg terheltetett tarisznya [Kismuncsel H; Ks 112 Vegyes ir.]. *1766/1770:* a Kűkűllőn lévő revűnken Széplakra Bonyha felől menet, hatsak valamenyère nagyotska gabonáinkal meg terheltetett szekereinkel nem járhatunk [Széplak KK; SLt évr. Transm. 258]. *1780:* Láttam egy hajnalban Nagy Falusi Lovász Josit egy meg terheltetett Loval ki menni az udvarbol, lévén a Lovan egy nagy iszák tele [Bethlen SzD; BK. St. Butzi (35) tt vall.].

2. megterhelt, (sok) teherrel sújtott; împovărat; (über)belastet. *1730:* vettűk volt Ngodnak dispositiojat, hogy ezen szegény Városon már régtől fogva rajta heverő fél Compania Liguivilliana Militianak ... adnank minden Portiot ... mellj is ennek az felette meg terheltetett és bizony el is romlott városnak igen nehéz, és kedvetlenséges [Vizakna AF; Ks 83].

3. nyomasztó, terhes; împovărător, copleşitor, apăsător; (er)drückend, beschwerlich. *1756:* reménkedünk aláz(a)t(o)san, méltoztassék a' MLtgs Királlyi Directiva Commissio megterheltetett igyűnket Atyai kegyes szivére vénni, és terhűnknek könnyebbedése aránt valo jo válaszszal gratiose consolalni [Torockó; TLev. 9/8].

megterheltetik 1. (túl sok teherrel) megrakatik, túlterheltetik; a fi încărcat (peste măsură); überbelastet/laden werden. *1782:* égykor két Lovait alma után Rákosra küldítek, mellyeket annyira meg terheltenek, hogj ... a' jobbik el dőglött, a' kik látták, azt mondották, hogy felettébb meg terheltetett s ugy dőglött el [Torockó; Thor. XX/5. 29].

2. kárral hagyatik; a fi păgubit; zu js Lasten geschrieben werden. *1804:* Hogy ha valamellyik osztozo fél a nékie jutott osztállyos Jokbol a más osztozo felek felett meg terheltettnék, tehát azon esetben tartozzanak a más felek annak kárát hasonlo ingatlat Jokban rebonificalni [Szentimre AF; DobLev. IV/874. 5b–6].

3. (adóval/szolgáltatással) terheltetik/sújtatik; a fi încărcat (cu impozit/prestaţii); (mit Steuer/Dienstleistung) belastet werden. *1725:* Ponor[a] ... félen valo, és igen nępes hely lévén, más Falukhoz képest nem terheltetet meg [Veresegyháza AF; Ks 95 Borsaj N. Pál lev. — [a]AF]. *1843:* vélekedésem az, hogy azon taxafizetéssel, amelyet állítanak, hogy jelenleg fizetnek a kérelmesek, megterheltetve nincsenek | Varga Katalin azt kérdezte az emberektől, hogy a szolgálatra nézve ki mivel érzi magát megterheltetve lenni [VKp 136, 245].

4. (beszállásoltatással) terheltetik; a fi împovărat (cu obligaţia încartiruirii); (mit Einquartierung) belastet werden. *1718:* Mihálczfalva igen meg van terheltettve Némettel, Ngod méltoztattnék meg kevessebiteni [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.].

megterhesedés teherbe esés; faptul de a rămîne însărcinată; Schwangerwerden. *1823:* nékie Vass Agnes beszéllette, hogy Csernatoni Samúel nékie azt mondotta; Hogy a' maga meg Terhesedését fogja a' Sogorara Szabo Joseffre; mert ugy nékie Buzát ád, — hogy ha pedig azt vallya, hogy Csernatoni Sámueltól valo ugy meg rugdossa [Radnótfája MT; TLt Praes ir. 65/1827-hez Sütö Parasztyiva (40) vall.] | a testvér őtsém Vészi Samuelné mondotta hogy a Léány nála beszéllette a sogorátol lett meg terhesedésit tréfábolé, vagy valobol nem tudom [uo.; i. h. Vészi Jánosné Fölep Anna (38) ns vall.].

megterhesedett teherbe esett; care a rămas însărcinată; schwanger geworden. *1582:* Nilas Miklos vallia, Amikor az Catalin terehbe(n) eset volt ... holottam ez Mostany zolgalo Leanianak Luczanak zaiabol hog Nireo Kalman eó teolle eg Nehanzor kwldeót penzt es keoltseget fenesre annak az Nalla meg terhesedet Catalinnak [Kv; TJk IV/1. 42].

megterhesedik 1. teherbe esik; a rămîne însărcinată; schwanger werden. *1585:* Anna lakatos Antalne vallia Abraha(m) Anna eozveggyę Marada, Mikor eozwegy volna azon keozben meg terhesedek, es mongiak vala hogy Nagy Matetol terhesedet volna megh | Abraham Anna ... Nagy Matetol megh terhesedet vala es giermeke leon [Kv; TJk IV/1. 419, 420]. *1655:* Mivel mas aszszony rea kialtot, hogy tűle, vgymint Laszlo Gyeőrgytűl megterhesedet, s azert ment el mellőle felesege, Laszlo Gyeőrgy mencze meg magát, expurgallya magat az alol az rut infamia alol [SzJk 77]. *1691:* panaszolkadot Hogi tsak egí monostori Aszony sem jart ollian roszul mint eo mert az Toroktol mégh terhísedet (!) [M.gyerőmonostor K; SLt AM. 36 Sinko Marton (80) vall.]. *1698:* abban az űdőben kgld Medgyesi Borkával egy agyban fekűt es ugyan a kgld hazanal terhesedet megh [Dés; DLt 476]. *1724:* (Az asszony) szolgálója vólt Pekri Uram(na)k ... monták hogy Pekri Uramnál terhesedett vólna meg [Náznánfva MT; BK. Török Péterné (48) ns vall.]. *1765:* Borbándi Fára Márton nevü nemes Embernek egy leánya meg terhesedve el mátkásittatott volt egy legénnyel [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 192]. *1842:* Mikor láttad — hogy megter-

hesedtél mitsoda orvasságokat vettél bé hogy gyermeked el legyen ? [Dés; DLt 85. 11 vk].

2. terhessé/nehézzé válik; a deveni foarte împovărător; lästig/erschwert werden. *1716:* igen megh terhesedék az adozásnak dolga [Erdőcsinád MT; Told. 52].

megterhesít 1. teherbe ejt; a lăsa gravidă (o femeie); schwängern. *1585:* Ersebet halaz Gergelne vallia hallottam Zaiabol ez Margitnak hogy Lazlotul leót volna terhes Rea mutatot a' leany lazlora hogy ez az a' essez Aky engem megh terhesitet senky Nem egieb | Debreczeny Ianos Deak vallia, hogy ... ez leant Mas ember terhesitette volt megh [Kv; TJk IV/1. 415, 466]. *1597:* Anna Sewwegh Bertane zolgaloia vallia. Hallottam Chizar Peterne zaiabol azt monta Veres Pal feleöl hogi zolgaloiwal azt chelekezi hogi megh terhesiti eőket [Kv; TJk VI/1. 72]. *1679:* Mivel az en Ur(am) Kovacz Marto(n) az nenemmel elmenvé(n) ... megh is terhesitette az nenemet, engemet hűtős feleségét el hagiot ... Azert a sz szektűl absolutiot kévánok [SzJk 135]. *1731:* zugattak és rebesgettek egyís másís afféle hireket hogy Fagarasi a mostoha leanyat élné és hogy meg ís terhesitette volna [Mezőbánd MT; Born. XXXIX. 16]. *1736:* Tudgyaé az Tanu ... Hogj Duka Ersokat ... kicsoda impregnálta s ki Terhesitette meg [Doboka; TKl vk]. *1747:* az I régtől fogván kezdett paráznaságátol nem desistalt sokakat meg paráznitott, kőzelebis edgj Philep Judith nevű személlyt paráznaságbol meg terhesitett [Torda; TJkT III. 133].

2. terhet ró vkire; a arunca pe seama cuiva o sarcină grea; jm eine Last aufbürden/laden. *1843:* a három közönség adott évenként 300 piséta aranyat ... annak utána a privilégium szerénti aranyok helyett adni kellett egy marhás gazdának 5 váltó rénes forintot 12 krajcárt, a marhátlan örökséges gazdának 2 váltó rénes forintot 36 krajcárt[a] ez így vétetett fel rajtok sok ideig, míg ezelőtt hét vagy nyolc évekkel ezen taxafizetés megterhesített a következendőkben[b] [VKp 126–7. — [a]Folyt. a fels. [b]Köv. a részl.].

megterhesíttetés teherbe esés; faptul de a rămîne gravidă/însărcinată; Schwangerwerden. *1699:* A Relatoriákbol a Menyecskének mástul valo megh terhesittetését nyilva(n) láttyuk [SzJk 317]. *1796:* Krisan János nevü Kováts Legényre fogja Ros mária meg terhesittetesit [Déva; Ks 101].

megterhesíttetett megterhesített, terhes; gravidă, însărcinată; geschwängert. *1840:* midőn Gazdájától erőszakoson meg terhesíttetett állapotját észre vette, Catholizáltis hogy inkább az biztatás szerént Czélt érhessen[a] [Dés; DLt 1268. — [a]Ti. hogy feleségül vegye].

megterhesíttetik teherbe ejtetik; a fi însărcinată; geschwängert werden. *1796:* (Ros Máriát) Piszler nevü Káplárral rajta kapták az paráznaságon ... de melyiktől terhesittetett meg nem tudhatom [Déva; Ks 101].

megterhesül 1. teherbe esik; a rămîne însărcinată; schwanger werden. *1582:* Daly Marton ... vallia Tudom azt, hog mikor porozlo valek Zekel Margit hat meg terheswlt, es Kalman vram fizetet ennekem d 75 hog' megh Ne fogiam [Kv; TJk IV/1. 39]. *1584:* Varga Jacab vallia ... kerdezte a' leant, kiteól terheswlt volna megh [Kv; TJk IV/1. 228].

2. *vall* fogan; a concepe; empfangen. *1811:* Uram ! a' semmitől ki-leg távulabb vagy, Kinek hatalmad oly' erőss, és szód oly' nagy Hogy a' meddő semmi attól meg-terhesült, És sok valóságat, sőt égy nagy Mindent szült [ÁrÉ 186–7].

megterhesülés teherbe esés; faptul de a rămîne însărcinată; Schwangerwerden. *1799:* Györfi Mári beszellette volna Veres Istvantol valo meg terhesülését [Dés; DLt].

megterhesült teherbe esett; care a rămas însărcinată/gravidă; schwanger geworden. *1584:* Paysos Istwan vallia oth voltam akor, Amikor fērkely Miklos meg Eskettete az eo nalla lakot es meg terheswlt leiant Azon ha eoteolle fogantatot volna az leiannak giermek, de azt valla a leiany hogy Barat peterrel lakoth egy Nemeth es attwl valo volna [Kv; TJk IV/1. 226].

megtérhet 1. haza/visszatérhet; a se putea întoarce acasă; heimkehren können. *1668:* márcziusnak közepin azon igyekezem, megtérhessek [TML IV, 270 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1677:* lehetetlenség, hogy mind azokat onnét visszavehessem s mind én azok nélkül megtérhessek s itt sem lehetek penig sokáig ezen a földön [TML VII, 530 Vesselényi Pál ua-hoz].

2. megfordulhat; a se putea întoarce; umkehren können. *1574:* Eo Myweltette keremes zere(n)t az Igarto gērgy zeoleyet, Twgia hogi Annyera valo pwztasag volt Benne hogi zekerelis meg terhetek volna keozte [Kv; TJk III/3. 337].

3. megjobbulhat; jó útra térhet; a se putea îndrepta/reveni la calea dreaptă; sich bessern können, auf die rechte Bahn geraten können. *1779/XVIII. sz.:* Toldalagi Lászlo Fiam, eddig szo fogadatlan és tékozlo volt ugyan, mindazáltal az Isten megtérítheti, és meg térhet [Told. 22].

megtérhetetlen megtérésre/jobbulásra képtelen; care este incapabil de a se îndrepta; unfähig sich zu bessern. *1699:* Hathazi Szabo Janosnenak ... maga nyelve vallasi vadnak hogy faraval tartotta az Urat ... boszorkanysaggalis dicsekedet ... tettzet azert a' Tőrvenynek ... a' Varosrol veg kippen ki űzettessek ha hol penig eze(n) tul a' varason talaltatnek feje vitettessek, mint a' féle meg terhetetlen botrankoztato ... szemelynek [Dés; Jk 300a].

megtérhetlenség összeférhetetlenség; inconciliabilitate; Unverträglichkeit. *1664:* S meg is kell nyugodnunk Istennek ő szent felségének akaratján, ki a mit az ő népének vagy a bűnért, háláadatlanságért, megtérhetetlenségért való érdemlett büntetésére, vagy az ő jó kedvéből való szabaditására és megmaradására elrendelt [TML III, 129 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

megtérhető jobb útra térhető; care este capabil de a se îndrepta; auf rechtere Bahn geraten könnend. *1730:* Világhos lévén ... Csiszár Sárinak ... Fertelmeskedése, mellyért Hohér által Pelengéren valo kemény meg tsapattatást érdemlene; De tekéntvén Jo Attyafiainak érette ' s mellette való tőrekedéseket, és maghának még meg terhető goromba idejet, Czigany kezéb(e) nem adattatik [Kv; TJk XV/7. 131].

megterít étkezéshez asztalt felkészít/terít; a întinde masa, a aşterne masa pentru mîncare; Tisch zur Mahlzeit

(auf)decken. *1704:* két asztal lévén megterítve, az első asztalnál valánk magyarokul A másik asztalnál is hasonlóképpen német tisztek és asszonyok [WIN I, 230]. *1736:* Mikor közelített az tíz óra, az pohárnok az asztalt megterítette, az főhelyre egy vagy két tángyért tett [MetTr 323]. *1760:* elsőbben enni akart, amint hogy az asztala meg volt terítve [RettE 112]. *XIX. sz. eleje:* Ha meghalunk, meghaltunk, Megterítik asztalunk ... Iddogálják örömest A keserü ráczürmest ... Eszi a sok keserves A sok jó fánkot sültet, S még asztalhoz sem ültet [EM XIX, 507 Márkos-kódex].

megtérít 1. (útjából) visszafordít vkit; a întoarce pe cineva (din drum); jn (auf seinem/ihrem Weg) umwenden. *1582:* (Reodi Egyedet) vitte Zaz ianos Gyaluban onnet terittette meg Banffy Farkas witte azon nap Tordara fizettem harom lotoll f I d 13 [Kv; Szám. 3/VIII. 11]. *1589:* ez al peresek eleibe alúan túlaidon hatalmokal meg teritteóttek gazdam azzonit mind barmostol Jllyen zokal ... Jndúlj vakarj el mert nem zabad teneked Jde barmodotth wzneöd, mely Njomasba ennekemis rezem es Jgassagom wagjon [UszT]. *1776:* Mlgs B. Henter Antal Urffi Huszára ... tanálkozott ā M. Groffné Levelét vívő emberrel, Kit-is el áltatván a Huszár, hogy már nem vólna Szűkség ā Groffné Levelére, s héjába vinné meg téritette, a' minthogy hazais jőttek ketten [Kóród KK; GyL. Lad. Lenger (20) famulus vall.]. *1791:* Árkosi Gyulai László invalidus gyalog katona exponállya, hogy ugyan árkosi Bíró Sámuel őkegyelme egy ökröt sok nézegetés után a tegnapi napon, midőn a vásárba indíttattak volna, az útról megtérítette, megalkuván 32 forintokban [Árkos Hsz; RSzF 282]. *1849:* találkoztunk a Molnár fiával: ö megtéritett hogy nints miért mennűnk, mert most afélét igazittani nints mód [Héjasfva NK; CsZ. Fodor Péter (68) vall.].

2. (elbitangolt állatot) visszaterel/hajt; a întoarce înapoi/îndărăt (un animal rătăcit); (durchgegangenes Tier) zurücktreiben. *1588/1593:* Mikor Mykehazan Dizno paztor wolt gjermek koraban, ot eórizet diznott, de Nem tudgia soha hogi tilalmas leot volna, hanem Mindenkor barmot latot raita, eois az eo seregh diznoit sokzor teritétte megh onnat az zygetbeol, hogy az Deesi rittre ne mennjen, de eotet senki nem bantotta [Dés; Ks 35. V. 12]. *1600:* mindeltig zena fw uolt aztis tudo(m) hogy az Lokodiak Telekfaluiak fizettek az paztornak hogy ha barmok oda fele megje(n) megh tericzek hogy oda ne mennie(n) be ne hajcziak [UszT 15/99 Nagy Gjeorgy Reczeniedj (75) vall.]. *1606:* Látham azth hogi az morha uizha Jeóue, de nem tudom ki teritette megh [i. h. 20/235 Zaz Zent Martonj (20) jb vall.]. *1633:* az Marko Vaydane aszonio(m) eo Naga szabadosi az djznokat uyszza terjtek es hajtak ... Es vőnek el a diznokba(n) 50. Es hajtak az 50 djsznokat felso sőczre kerezteket uagua(n) ot az fakon. az honnet az dyznokat megh terjtek [Rogoz SzD; WassLt Pap Tamas (65) ns vall.]. *1639:* tericz megh rokon azt az szeöke eőkreőt [Mv; MvLt 291. 195a]. *1735:* eo ettzer monda nékem térits meg az őkrőket [Gyeke K; Ks]. *1765:* az pásztorak Hadaro Nyikula által kezek alá adatt tulkát, fizetés mellet őrizték, s mikor eltevelyedet, akkor is az edgjik pasztor látta s még is meg nem téritette, hanem önként hadta bodorogni [Torda; TJkT V. 293].

3. (járművet) megfordít; a întoarce (un vehicul); (Fuhrwerk) umwenden/lenken. *1746:* Csűrke Monul megh térítette a szekeret ... eőis látván hogy sokan vannak el hadta a szekeret [Mocs K; JHbK XLVIII/10]. *1812:* a Groff uris észre vévén a dolgot haza sietett és a' kováts szekerét, mellyet a Groffné M. Vásárhellyre ... menni parantsolt megtéritette [Héderfája KK; IB. Bali Borbára (22) konyhaszolgáló vall.].

4. (pénzt) meg/visszaad; a da înapoi, a restitui/înapoia (o anumită sumă de bani); (Geld) zurückzahlen/geben. *1507:* En az Jeg rwhat az Angyanak fyzettem terycen meg hat foryntot Benne ⟨az E⟩n aruaymnak [NyIrK VI, 187 Cheh István végr.]. *1570:* Hogy ha kedig' walamikeppen meg' nem otalmazna awagj nem otalmazhatna Kemeny Jstwant es az ö maradekit az felliwl meg' Irt Joszagban Thehat az Summat Tartozek meg' Teretenye Kemenj Jstwannak ... mynden perpatwarnalkwl [Balázsfva AF; JHb XX/51]. *1576:* Az Tawaly penz zedeo vraimnal valo zalag ... kyaltaßek meg hogi ky mynd valchia ky ha penig Nem valtyak az vtan agiak ely, Es az mely teobet Er, az felyt terichek meg annak kye az zalag volt [Kv; TanJk V/3. 136a]. *1558:* ha mit ez mostany allapattya felett Somogy Andras az hazon eppetene annak hason felet tartozzek Zabo Demeteris meg teryteny Somogy Andrasnak [Torda; Pk 2]. *1594:* azt az Zaz f(ori)ntot az en Sogorom More Sigmond ennekem meg atta es teriteòtte az oztoztato Commissarius vrainknak iteletek zerint [Abrudbánya; Törzs]. *1617:* valamit rayta[a] éppétene ... mind egy pénzigh megh téréczyék fizessék neki wdeőwel Galthwy Eőrsebetnek es minden maradekyoknak [Gyf; Berz. 17. — [a]A házon]. *1799:* hibájokbol vagy restesegekből kővetkezendő káromot tartozzanak betsű szerint meg tériteni [Kakasd MT; DLev. 4. XLI]. *1847:* vártam eddig elö azon hiedelmemben hogy káré vallatott lovam árrát szép szerént meg téritendik [Dés; DLt 980].

5. vkit vmilyen hitre térít; a converti pe cineva; jn zu irgendeiner Religion bekehren. *1710:* mindenüvé pápista papok collocáltatának, hogy a szegény reformátusokat tűzzel-vassal, szép szóval, erővel a római hitre megtérítenék [CsH 97]. *1710 k.:* az atheust is nem gyűlölni, hanem szánni, szeretni, és nem erővel, hanem szép szóval, szeretettel kell megtéríteni [BÖn 431].

6. jobb útra térít; a readuce pe cineva pe drumul cel drept; jn auf einen besseren Weg lenken. *1761:* Vétkeztünk, Uram De Te, Uram, irgalmas és kegyelmes vagy, térits meg azért minket a mi gonosz utainkról és légy irgalmas, légy kegyelmes minekünk [NyIr 200–1 Bánffi Farkas álma].

megtérítés 1. útjából való visszafordítás; întoarcerea cuiva (din drum); Umkehrung (auf seinem/ihrem Weg). *1589:* miert penig Jgy Chielekettetteök walahanian voltatok Az en marhamnak terittesebe es felesegem meg terittesteokben es pirongatastokba ha teörúeny túdomany tetel melletth lattatom hog minden zemelj kwlön kwlön walo hatalmon wagyon erette [UszT].

2. visszaterelés/hajtás; întoarcerea (unui animal rătăcit); Zurücktreibung. *1749:* egj része a Marháknak a Székás nevű Patakon a tilalmasban által szaladott, mellyek(ne)k meg téritésekre mig a Legények a hidra kerűltek addig a sitár oda érkezett, és ott találván a Marhákot Szolga Biro Urammal bé vádolta ... a Legényeket [Fejér m., Told. 3]. *1834:* ha a Marhák a Gujabol el széledtek, legottan azoknak meg térittesekben foglalatoskadtam [Dés; DLt 332. 2].

3. meg/visszafizetés; restituire, rambursare; Rückzahlung. *1583:* Biro vram ... be gywthwe(n) az varost Adot

vesse(n) az keolcheoneozesnek meg theritesere es meg Adassara [Kv; TanJk V/3. 273a]. *1673 k.:* Tiszteletes Uzoni Peter Uramis, nem kűlőmben hanem az èn pènzemnek meg teritésével kérte es kivanta tűlem mar gyakorta Simon Sig(mon)d őrőkségének egy részét [VhU 318 Thököly Imre ad. lev.]. *1780:* az ... okozando minden némű károk(na)k meg-terítesere, kötelezem minden magamat illető fekvő és fel-kelhető ... Joszágaimat [Kv; MbK X. 58]. *1795:* Docealván meg kivánnyuk hogy ha az Inctusok verségűnket Tagadni akarván s azon okbol, renitenskednek Joszágunkat ki adni, cum paena Itiltessék viszsza; a' Joszágnak usus fructussával, és kőltségűnk(ne)k s fáratsagunk(na)k meg teritesével egyetemben [Kápolna SzD; ÁLt Com. Szolnok Int. 2/1795]. *1805:* Csato Mihály, minden kőltségének, fáradságának meg térittésével oldoztassék fel [Mv; DobLev. IV/893. 3b tábl.]. *1807:* Praetensioja alol a Praetensus Fiu fel oldoztattván, minden Kereset alol absolvaltassék, kőltsége és fáradtsaga meg térittésével [Aranyosrákos TA; Borb. II].

4. vmilyen hitre való térítés; convertirea cuiva, determinarea cuiva să adopte o anumită convingere religioasă; Bekehrung zu irgendeinem Glauben. *1682:* Ratz Janosne Apostatalt, olah hűtre keresztelkedet. Munkalkodgyek az Praedikator meg teriteseben [SzJk 172].

megtérített visszaterelt; care a fost întors/abătut; zurückgetrieben. *1831:* Virág Lászlotol a Lovat ... azért kértem, hogy a Gujából ki tsapangatt Marhak viszsza térittésekre mennyek: azután hogy a megteritett három darab Marhákat a Gujába be tsaptam, leg ottan Virág Laszlonak a Lovát altal adtam [Dés; Dt 332. 18].

megtéríthet 1. visszafordíthat; a putea întoarce; zurückkehren können. *1657:* hátunk megett az seregek csak megfutamodának mind már magunk is szaladunk és nem is reménlvén, hogy egész derék táborunkig megtartóztassuk az futástól, mely igen ritka dolog is, hogy az olyanképpen megfutamodtakat az tisztviselő megtéríthesse [KemÖn. 204–5].

2. jó útra téríthet; a putea îndrepta/îndruma spre cale bună, a putea readuce pe cineva pe drumul cel drept; auf einen richtigen Weg lenken können. *1779/XVIII. sz.:* Toldalagi Lászlo Fiam eddig szo fogadatlan és tékozlo volt ugyan, mindazonáltal az Isten meg téritheti, és meg térhet [Told. 22].

3. *átv* megváltoztathat; a putea pune capăt; um/verändern können. *1666:* Palatinus uram levelére a válasz az: Szomorúan érti ő nagysága azt az veszekedést, nem régen menvén ki az pogány az országból, kinek is prédálása megszünvén, intestinum bellum támadott helyében, melyet ő felsége kissebb helyen is megtéríthetett volna, gratiát adván Balassa uramnak, mely meg is lött [TML III, 559 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

4. (más vallásra) áttéríthet; a putea converti; (zu einer anderen Religion) bekehren können. *1710:* Az angliai király könnyen rá is mene a confoederátióra ... Jacobus ... a jesuitáktól megcsalattatván, alattomban pápista lett vala, és hogy az országot könnyebben megtéríthetné, csalárd praetextusok alatt a parlamentumban levő nagy református fejedelmekben ... meg is öletett vala [CsH 218].

megtéríttet 1. (útjából) visszafordíttat; a dispune să fie întors (din drum); (auf seinem/ihrem Weg) zurückkehren lassen. *1782:* a' Cselédek kőzűl valameljik meg esmervén ezen Gál Bálintot hirt tettek az Uraságnak azon Mikes Ur meg térítettvén, és mindenestől viszszá vitettetvén körüllette valo Cselédeivel ... Ádámosra, ott jo modgjával meg kezesitette [Dombó KK; JHb XIX/22. 26].

2. meg/visszafizettet; a dispune să fie restituit/ramburs at; zurückzahlen lassen. *1673:* kéri megadását ama négyezer tallérnak, mit Szilvási vett fel, továbbá hogy a Mihnye vajda által Kemény Jánosnak adott negyvenezer tallért a fejedelem térittesse meg K. J. utódaival [TML VI, 457 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1794:* a kik ezek kőzzül abban az üdőben Biraki hivatalt viseltek és tiszti kötelesegek ellen tselekedtek ketzeres bűntetés alá vonattasanak, meg kerittetvén ezekkel lehetségeskeppen a Varosnakis ebbeli karat [Torockó; TLev. 9/26]. *1822:* a' Déési béresek és Kotsisok ... embereimre reá rohantak, meg verték ... Instállom ... embereimnek is károkat azon meg térittetni [Dés; DLt 732]. *1826:* ha ... gabonáinkba, füveinkbe a' kiütő víz tetemes kárt okoz, a' melyet éppen a' ki nem áshatott árok nem létele okoz, kárunkat a Grof által megterittetni és magunkat indemnizaltatni jussunk legyen [Msz; GyL].

megtéríttetik meg/visszafizettetik; a fi restituit/recuperat; zurückgezahlt werden. *1802:* Az Határ fel osztására téjendő kőltség megtéríttessék [Kv; JHb XX/12]. *1827:* esedezűnk a Kírálji Fö Kormány Széknek ... tetemes nagy kárt vallott Atyánfijáért (!), hogy annak kára az Istentelen fenyegetődző által a maga uttyán térittessék meg [Nagylak AF; DobLev. V/1125].

megtérő (bűnét) megbánó; care se căieşte (pentru păcatele sale); (seine/ihre Sünde) bereuend. *1671* ha valahányan próbálnák, hogy keresztény fejedelemhez confugiálnának, instálván azon ő felségeknek, megtekintvén megtérő bűnös voltokat, törőkednének ő felsége előtt értek [TML V, 630–1 Kapi Gábor Teleki Mihályhoz]. *1758:* Hiszem is, hogy ő szent felsége az én ifjúságomnak vétkét ... megbocsátja s kegyelmébe vévén, az örökké tartó boldogságból, több szegény megtérő bűnösökkel együtt, ki nem rekeszt és nékem is részt ád a mennyeknek országában [RettE 81].

megtért I. *mn* **1.** hazatért; care s-a întors acasă; heimgekehrt. *1621:* az Fulek alat valo gialogok haza Jeottek. Azert hogy Kyrali Vrunk eo felsegeteol valami nehezseg reank ne Jeone ... ezen meg tert gialogokat esmet el kulduen, es fizeteseket meg Jobbituan attunk[a] [Kv; Szám. 15b/IX. 276. — [a]Köv. a fels.].

2. vhol megfordult/elkanyarodott; care a făcut cot (întrun loc); an irgendeiner Stelle abgebogen. *1766:* azon Szilvásbeli Föld ... a mellette valóból szakadott ki, a viz el állotta s nem lehetvén mindenkor meg szántani parlagjában maradott, annak utánna hogj parlagjából fel szántották igen sokat szaparodott a Simon Jusson levő s rajta meg tért Földből [Kökös Hsz; Kp I. 234 Mich. Tók (70) lovas kat. vall.].

3. vki hűségére visszatért; care a devenit din nou fidel cuiva; zu js Treue zurückgekehrt. *1662:* a csíki, háromszéki székelységnek egy része Barcsai Ákos ellen megpártolkodtak vala. Kikre Barcsai Gáspárt reájokküldvén s bennek jól levágatván ... a többi magokat a hűségre megtérteknek mutatják vala lenni, noha nemsokára ismét a valóság magát másképpen mutatta vala ki [SKr 638].

4. *Istenhez ~* credincios; zu Gott bekehrt. *1662:* Jósiás, a júdabéli király, hiszem, valóban Istenhez megtért szent király vala [SKr 631].

II. *fn* vki hűségére tért/esküdt személy; persoană care a devenit din nou fidel cuiva; Treugesinnte(r). *1663:* Az idegeny szíveket is, bizony mint lehetett, Bánfi Dénes urammal együtt valóban tantáltuk és vannak is közűlök megtértek. Sokan bizony minket valóban nevetének, igaz hűségünkért mit vettünk ? [TML II, 624 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz].

megtérte vki visszatérte/térése; reîntoarcerea cuiva; Rückkehr. *1562:* a magyar urak mind Rákosra gyülének[a], hogy királyt válaszszanak, holott némelyek választák a királyságra az Albert herczeget, a lengyel Kasimir királynak a nagyobbik fiát. Kit jóllehet azok béhozának, de a királyi székbe bé nem ültetheték. Annakokáért az Albert herczeg ... megtére és megtértében a falukat mind elrablá és felégeté [ETA I, 10 BS. — [a]1491-ben]. *1597:* Vrúnk eo felsege pragabol meg tertekor inne(n) el indúlua(n) feierűarra veottek volt à poroszlok ... egy vy hatas nierget [Kv; Szám. 7/XII. 64 Filstich Lőrinc sp kezével].

megterül (estében) elterül; a cădea (din picioare); zu Boden/hinfallen. *1630:* en is akarom vala oltalmazni eőkett, de engemet ugj uetnek az haz keözepére ugja(n) megh terülek [Mv; MvLt 290. 199a].

megtérül megfordul, a se întoarce; sich umkehren/wenden. *1607:* Azonba neki fútamek Benedek Peter megh terule ige(n) hertelen, el esek, de ne(m) tudo(m) ha az wtesbe eseke le vagy chiak terúltebe [UszT 20/302 Gabriel Tolnasz (?) de Medeser pp vall.]. *1619:* Magyarország látja azt is, hogy tü minduntalan miellenünk s az fényes Porta ellen hadat mozgatni igyekezni akartok, azmely hadnak az ő országokon kellene megtérülni [BTN[2] 351].

megtestesülés *vall* testet öltés; incarnare, incarnaţie; Verkörperung, Inkarnation. *1710 k.:* Egy verébre, egy hajszálra gondja vagyon, s a legnagyobb dolgában, mely ez: Fia megtestesülésében, bűn, mennyország, kárhozat dolgában vagy gondviseletlen vagy igazságtalan volna ? [BÖn. 476].

megtestesült valóságos; întruchipat; leibhaftig. *1710 k.:* Kintzing collegám, vagy mondjam dis-legám, megtestesült ördög volt [BÖn. 756].

megtesz 1. megcselekszik/csinál; a face; machen. *1678:* Portára is küldtek ő ngok ... Csákinak jött ugyan ki egy szolgája ... mondja, egy holnapig őket, a tömlöczből ki nem bocsátották az tömlöcz előtt van egy paránya tornácz akkor nappal ki bocsátják volt őket. Hat csausz őrzi az szokott Jediculában levő jancsárokon kivűl ... mint írám meg teszik [TML VIII, 248 Baló László Teleki Mihályhoz]. *1835:* én a mit az igazság a mezitelen igazság dictal és törvényesen eshetik meg teszek mindent [Kv; Pf Körmötzi János lev.]. *1841:* Biro Samuel ... már mindent meg tett, te se halagasd [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. *1843:* írtam volt hogy Bartok Ádámhoz meny el — és a' Conscriptiokat hozd el ... ha még nem tetted, ted meg — hogy ezzel leg alább rövidíttsünk a dolgon [Veresegyháza AF; DobLev. V/1245 Bartok Sigmond öccséhez, Bálinthoz]. *1851:* Fel tészem egy gyáva cseléddel utba indul, loval vagy ökörrel, 's valami baj adná elé magát, segíttsen mit lehet tégyen meg [Nagylak AF; i. h. V/1322 Dobolyi Bálint ut.]. *1854:* mindent meg fogok tenni az ö jovára tsak hogy valamit tudgyak segéjteni [Uzon Hsz; Kp V. 394 Kispál György özv. Kispál Lászlónéhoz].

Szk: *köszönetét ~i* köszön. *1842:* kalapom le véve a' Házba bé mentem kőszőnetemet illendöleg meg tettem [Dés; DLt 1452a. 7] ✱ *látogatást/vizitát ~* meglátogat vkit. *1817:* Az Vizitakat, a kett Telekihez ... gyakran meg kell tenni, s mas Nagy Urakkal is ůsmerkedjetek [Kv; Ks 101 Kornis Imre fiához, Lajoshoz]. *1855:* E ho elsőjén személyesen kivánva meg tenni latogatásomat: indultam volt Csapora[a] meg előzni e tárgyba magát — de Besenyőben ágyba esvén máig mit sem tudtam dolgaim folyásairól [Búzásbesenyő KK; DobLev. V/1392 Ujfalvy Lajos Dobolyi Bálinthoz. — [a]KK] ✱ *utolsó tiszteletet ~. 1813:* utolso tiszteletét[a] az Exponens Aszszony tette meg [Szgy; HSzjP Bagos Ignátz Asztalos felesége Keresztes Klára (40) vall. — [a]Temetését].

2. elvégez; a executa/termina; vollbringen/enden. *1785:* Az Szánto földeknek egy része Hegyeken lévén ... a Ganéjazástis nagy költséggel kelletik az ollyan földekre meg tennünk [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 12]. *1807:* Pallér Lederer ... ã reparatiokat meg fogja tenni, az áltánt pedig addig is deszkákkal meg fogja fedni, hogy az eső ne menyen be a bolthajtásra [Kv; WLt Papp Sámuel lev.]. *1811:* Az Udvaris a Nagyobb terhesebb, és kőltségesebb Malomhoz meg kévántato munkát meg tenni tartozzék [Görgényoroszfalu MT; Born. G. IX. 5]. *1839:* Tanátsos Mósa László Úr ... el vitt az Ser Házhoz — hogy ottan az Hűttönél meg kivántato melioratiokat tégyem meg fizetésért [Dés; DLt 1200]. *1853:* ifb Wida György ... 5 őtt pengő renens forint fízetís mellett a Szőllőmnek most a' kinyitástol kezdve egésszen az el temetésével járo mindenémű művét kőteles légyen becsűletesen és kívánta modon meg tenni [Kv; RLt O. 4 Rettegi Imre keze írása].

3. véghezvisz, végrehajt; a îndeplini/realiza; voll/durchführen. *1740:* a' szemem előtt tartott fővebb elveket nézve felvilágosításomat meg téve, a' Sinor mértékűl felvett 3-k Nyilon meg kezdve, a tőbb és adjustálando nyilak adjustálásában ... intezetemet e' kővetkezendökbe tészem [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 18]. *1814:* a Sinfalvi Határbann bé Biro Nemes Rákosi és Várfalvi Kőzőnség, Possessorak, meg kerestetének bennünket, Tőrvényes Exmissionknál fogva avégre, hogy egy bizonyos Executiot tennénk meg [Asz; Borb. II]. *1843:* Mészáros János ... mesteségét illő uton nem gyakarolta maga Kezire Kontárkadott ... utasittatik a Czehtol Kirendelt Mester társunk műhelyében mesterségbéli gyakorlása ki mutatasára, eszt meg tévén jelentse magát a Czéh elöttª [Kv; ACProt. 11. — ªRemek-esztendőre]. *1847:* hogy ... maga tisztába legyen a' töllünk vásárolt jószággal kivánata szerint le megyek Nagylakra — csak hogy maga az előtt bizonyosittassa 8ad napra jártatásra — és akkor meg tesszük egészsz ünnepéllyel a jártatást a' Járásbeli Tkts Szolgabiro Ur által [Csapó KK; DobLev. V/1264 Vizy Lajos Dobolyi Bálinthoz].

4. teljesít; a îndeplini/face; verrichten. *1828:* Ha a szolgálattyát ez utánnis restül tészi meg, mindig restántiát hágy magán, aztot a Mlgs Udvar vélle le dolgoztatni, és azon esetbe ha mégis restelkedik a szolgálattétellel akár melly Üdőben szabadságba lészen ki tenni [Erdősztgyörgy

MT; TSb 35]. *1837:* valamig ifiu Legénségben voltam és az utan Házas koromban is a Nagyságod illő szolgálattyát hiven és igazán kivántam meg tenni [Szentdemeter U; Told. 39]. *1850:* Muntyán Szimion feles restans usorával maradott ados nevezetesen gané hordásbéli tartozását tudtomra soha sem tette meg nem lévén semmi marhája [Hodor lev.]. *1852:* A summa pénznek, a' terminált ideig léjendö várakozásáért Dobolyi Bálint urnak, önkéntesen igérének az irt Erdö vásárlok kamatul tiz tenyeres napszámokat, melyeket az Elekesi határon ... kötelesek pontoson meg tenni [Asszonynépe AF; DobLev. V/1342]. — L. még VKp 193, 223.

Szk: *(dominális) presztációt ~. 1780:* a praestatiokat tartozásunk szerint erőnk felet is meg tettük [Torockó; TLev. 9/18]. *1796:* a' Vásárlott Sessiok az Investituraknak letétele nélkül ugyan el nem vétethetnek ... de a' ki illyen Sessiokon lakik, a' Dominalis praestatiokat, mindenkor tartozik a' Főldes Urnak meg tenni [Mv; i. h. 5/16 Transm. 88 tábl.] ✱ *gazdasszonyi kötelességét ~i. 1833 k.:* Kőtelességemnek tartottam en Gazda Aszonyi Kőtelességemet 'a lehetősségig meg tenni [Borb. II egy asszony válókeresetéből] ✱ *kalákát ~. 1845:* eddig elé ... a volt gyakorlatba, hogy minden Esztendőben a 3 birtokos egy egy kalákát kapot fel váltolag meg történt hogy azok kik Kokba[a] a Kalákát meg nem tették — tettek meg belölle Kereszturtis[b] [T; TLt 1039. — [a—b]TA] ✱ *robotát ~. 1785:* Az mikor pedig az Robottát meg tészszük Földös Urainknak minden részröl, még tsak kenyeret sem adnak [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 6b] ✱ *(úrbéri) szolgálatot ~. 1785:* mídön a' szolgálatott meg tészűk, és fel akarjuk rotatni, az Gondviselö hibát keres [M.bikal K; KLev.]. *1794:* én Nemes Vármegye Gornyikja levén a' Falu tartozik érettem a' Szolgálatott praestalni, ha pedig nem tetzik azt tellyesiteni, tégyen ki a Gornikságbol, 's ugy én is a' Szolgálatot meg tészem [Vályebrád H; Ks 81. 57 Lupe György (50) vall.]. *1843:* A szokott taxákat fizetni és az úrbéri szolgálatot megtenni vonakodtak-é ezen három helységek lakosai [VKp 69]. *1856:* (A zsellér) az szolgálatot betsűlettel meg Tette [Koppánd AF; DobLev. V/1403].

5. előad/terjeszt; a prezenta; vortragen/legen. *1834:* az egész Szám adás megérdemlené a' vissza vettetést, de az idö meg nyérése tekintetiböl ... Szám adására nehézségeimet 's Difficultasimat e' következendőkben teszem meg [Somb. II]. *1835:* alázatos Tudosito Feleletünket engedelmesen e' következendökben tészszük meg [Torda; TLt Praes. ir. 1012].

Szk: *fassziót/vallomást ~. 1831:* Titt Cameralis Chrirurgus Vajna Janos Ur ezen Biztossag által Hivatalosan meg kerestetik, hogy azon Gubanak környül állásairol, amit tudhatna, maga Fassioját tenné meg [Dés; DLt 332. 24]. *1847:* Dánts Juon Nutzu görög nem egyesült vallású, 59 éves, bucsumi fiscalis colonus ... a következendőkben teszi meg vallomását [VKp 197] ✱ *feleletet ~* **a.** felel, válaszol, választ megad. *1660:* kérette vólna Faragó Istvántól ... azon posztó arrát ... de amaz illyen feleletet teöt vólna ā posztó árrát ... megh adgya csak legyen várakozásban [Kv; RDL I. 144 fej.]. *1853:* kérlek édes Balint küld el a kivánt mennyiseget[a] hogy ne gondolyak hogy talán én hanyagolom az fel vételt vagy ha neked is követelesed vagyon a Harii Biron arroli feleletedet ... tedd meg irásba különben exequalodik [Nagylak AF; DobLev. V/1357 Csűri Sándor nagylaki bíró Dobolyi Bálinthoz. — [a]Az előbbiekben jelzett adóösszeget]. — **b.** (perbeli vitában) álláspontját előadja. *1807:* A Novizata Rész előbbeni Szoszolloja Balla Mojses a Novizans Rész által feladott okokra s azokot támogatni kiváno Bizonyittásaira maga Feleletét punctuatim e következendőkben tészi meg [Aranyosrákos TA; Borb. II]. *1852:* Özvegy Vízi Lajosné Horváth Katalin Ur Aszszonynak ellenem támasztott kővetelése tárgyában Tett másod vítatására feleletemet a' következendőkben kivánom megtenni [Nagylak AF; DobLev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.] ✱ *folyamodást ~. 1847:* Varga Katalin azt mondotta azon sérelmünk megorvoslásáért folyamodjunk a felséges királyi kormányszékhez, s javaslata következéséül meg is tettük folyamodásunkat [VKp 274] ✱ *(hivatalos) jelentést ~. 1809:* Sok rendbe meg tettem a magam jelentesemet hogy az Utakot meg tsinaltasak [F.boldogasszonyfva U; UszLt ComGub. 1657]. *1844:* a' Dulloi és Ado írói Biztosi hivatalok választása végbe vitelére ki rendelve volt Biztosság jelentésit meg tészi | a Szózatok bé Szedésire már ki nevezve volt bizottmány ezen két hivatalokra is a választási Szózatokat még ma bé vévén, jelentésit a holnapi űlésre tegye meg [Usz; i. h. XI. 85/1. 55, 105]. *1850:* 'A bé adott panasz át adatik Sz. Biro Dadai Lászlonak hogy a' panaszbéli tényt ki nyomozván, erröli hivatalos jelentését Tanátsunkhoz tégye meg [Dés; DLt 780] ✱ *kontenciót ~* ellenvetést előterjeszt. *1814:* az Alperes Báro Urak Dilatiot kértenek a' jövő törvényes Szakaszig ... En ugyan ezen Kerés ellen meg tettem a' Contentiot és reméllem is, hogy a' Dilationak a' Mlgs Királyi Tábla helyt nem fog adni [Mv; Borb. I] ✱ *maga mentségét ~i. 1820:* még Algíriában is a' Bünöst addig nem condemnallyák, mig maga mentségét meg nem tészi [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.] ✱ *propozíciót ~. 1781:* diaeta volt Szebenben ... a propositiót a császár részéről a commendirozó generális ... megtévén a guberniumi főtisztek ... homagiumokat ... letették [RettE 414] ✱ *regia propozíciót ~* (országgyűlésen) királyi előterjesztést előad. *1774:* Annak utána tette meg a regia propositiókat, mely abból áll: 1-mo, hogy a Codex Theresianust vegyék be az országban [RettE 334] ✱ *tudósítást ~* jelentést előterjeszt. *1807:* (A) Rendelésnek haladék nélkűl eleget tenni, s annak tellyesittése felől Tudosittásokot a' Jövő Mártius fogytáig ide meg tenni el ne mulassák [UszLt ComGub. 1753u a gub. Kv-ról]. *1845:* Mlgos Gr. Kemény Sámuel Ur eö Ngának a Czikudi Bika kaláka aránt bé adatt kérelmere alázatos tudosításomat a következendőkben tészem meg [T; TLt Bölöni Ignátz szb jel.].

6. kifejt; a expune; darlegen. *1785:* a hütösség a maga opinióját megtészi e szerént [Árkos Hsz; RSzF 161]. *1804:* a Felek edgyik a másik ellen az osztály plánumára nézve hosz(sz)as öszve felelkezéseíket meg tettek [Marossztimre AF; DobLev. IV/874. 1a]. *1849:* az edjben gyűlt közönség több számu egyénei a maga vélekedését, határában lévö erdöségeiröl e következendöben tette meg [Torockó; TLev. 10/9].

Szk: *észrevételt ~. 1872:* Elnök felolvastatja Kolcsár János gondnok 1871diki számadásait, felszólitván az ekkla jelen lévő tagjait, hogy észrevételöket a' kifogás alá eshető tételekre tegyék meg [M.bikal K; RAk 294] ✱ *kontrareflexiót ~* ellenészrevételt kifejt. *1822:* a perlekedő Felek ... magok reflexiojokot és Contrareflexiojokot meg tették [Koppánd AF; DobLev. V/1057. 3b] ✱ *reflexiót ~* elgondolást/véleményt kifejt. *1781 k.:* Méltoságos L. Báro Ur ... Általunk Birák által a' vas bé váltása iránt küldett

Punctumokat a' verős kovátsi Társasággal Communicalvan, hogy Nagyságad ... kivánsága szerént Reflexioit meg tegye [Torockó; TLev. 9/20]. *1787:* Mi Fiakul Leány Testvérűnkhőz lehető praetensionkat addig, a' mig a' Leány ág kévánságát láttyuk, fenn hadgyuk, akkor pedig reflexiónkat meg tévén, minek utánna az őszve felelések elkészűlhetnek, itilet alá bocsattyuk [Kv; Ks 73/55].

7. (írásban) elkészít, megfogalmaz, írásba foglal; a concepe/redacta; verfassen. *1763:* ő Nga Vatsora előtt, vagy utánna a Conceptust meg tette, reggel osztán kivel parizáltatta eő Nga nem tudom [Koronka MT; Told. 33]. *1806:* Kováts Miklos Urral cointelligenter Buza Mező iránt meg-tettűk a' Plánumat, és nekie bukkani kell, a fortélly semmit nem használván [Ks 94 Thuroczy Károly lev.]. *1836:* Hadigerrel a computust könnyen meg teszem csak számadásával legyen tisztába, de ideit még bé nem adta, tavaljirol feles restantiába van [Zsibó Sz; WLt Kelemen Benjamin lev.]. *1861:* minden T. Pap, nem csak Mater, hanem Filialis Ekklájábol is tegye meg a kimutatást 's pedig ugy, hogy a' létszám vagy lelkek száma a' leg pontossabb számba vétel mellett, ugy mutassák ki (így!) a' mint az leénd folyo évi Mártzius utolso napján [Gyalu K; RAk 57 esp. kl].

8. kinyilvánít; a manifesta/exprima; äußern, bezeigen. *1789:* nékem ... keservesen esik, hogy Benedek Ferentzné Aszszonynyal mint mostoha Léányommal arbitrativára léptünk, ő kglme a maga praetensioit meg tette, én pedig azokra rendre meg feleltem, ő kglme ... azon feleletemre azota nem felelt [Ne; DobLev. III/653. 1a Árva Szánto Drusiána Néhai Magyarosi Beniámin feleségének lev.]. *1808:* ā praetensus Fiu Székely Márton ő Kegyelme a' Divisiot önként admittálván ... Házához bé bocsátott ... 's minket e' szerént mind két Felek tőrvényesen ki rendelt osztoztato Biráknak ismervén, előttűnk mind két Felek magok Praetensiojokat, és Reflexiojokat fel adták, és meg tették [Asz; Borb. II]. *1824/1826:* (Feleségem) hogy ... érdeme szerént meg jutalmaztatva lehessen, réá nézve utolso, és változhatatlan rendelésemet ezekben teszem meg [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1092 Kökösi Dobolyi István végr.]. *1825:* A M. N. Sombori executioba tartott Colonusoknak Köz tereh hordozása alá vonattatások aránt Tisztségünk végső határozását a' Flgs K. Gubernium Rendelése szerént tévén meg, a' Kérelmes Aa Kérésének nem defeváltathatik abba, hogy ... a' publica Investigatiot 's opiniot reflexiora ... ki adja [Kv; Somb. II] | méltoztasson Nagyságod Hentes Csergö Györgynek vágo Tökeje Tárgyában leküldeni méltoztatott Kérelem levelére tett ... Vég-határozását kegyesenn meg tenni [Torda; TLt Közig. ir. 252].

9. foganatosít; a efectua; vornehmen, ausführen. *1807:* Nagyságodnak aztat kövötett ... Fő kormányzoi Rendelésének kövötkezéséűl nem mulattam el ... lépéseimet meg tenni [Balázstelke KK; DLev. 4. XXXVIII]. *1815:* tessék ... Kegyelmednek az el foglalt ugarföldet és kaszálo rétet viszsza botsátani az Exponensnek birtokába ... mert külömben kéntelen az Exponens Ur kegyelmed ellen minden Törvényes lépéseket meg tenni [Mezőbánd MT; DobLev. V/986]. *1824:* A' meg irt Instructionak vételivel ... érdeklett Tit. Novák Márton Urat, sem személyessét meg nem találhatván — Kortsomárosnéja Özv. Dezső Jánosné Simon Veronika Aszszony által Titt. Novák Máron ur ellen ... a' procedurát meg tettem [Dés; DLt 206]. *1825:* A Cancellistákat oly utositással inditottam el, hogy ők ... a Certificatiot csalhatatlanul meg tegyék [Mv; Pk 1].

10. (intézkedést) meghoz/kibocsát; a da (dispoziţii); (Anordnung) erlassen/ausgeben. *1782:* meltoztatottis a Flgs Kir(ályi) Guber(niu)m ezen Tks Cont. Táblára maga rendelesit oly formán meg tenni, hogy azon Executionak végben vitelire az Inctusok ellen ... a' Tks Cont. Tábla de sufficienti Gente Comitatus providéállyon [DobLev. III/561]. *1783:* Meg tévén a Tkts Ns Cont. Tábla a már ide bé szállott Mlgs Brigader Generalis Ur eo Nga mind maga s jelen lévő Katonái Lovai számokra meg kivántato széna, Zab és szalma iránt valo Repartitioját ... mindenik Falu administralta is [Torda; TLev. 15/6 Nagy István processualis szb kezével]. *1810:* a K Fő Igazgato Tanáts maga határozását e következendőkben tette meg Fazakas Josef Falusi Biro által az egész Zágoni Közönség és nevezetesen a katonaság nevében ... a K Fő Igazgato Tanáts elejibe terjesztett könyörgo Levelekben foglalt panaszokra nézve [Szentk. a gub. Kv-ról]. *1834:* megfontolás alá vevén a' Törvényes Derék Szék ... mind két részről felhozott okokat, Erősségeket es Bizonyitto Irásokat ezekbe tészi meg a maga Határozását [Asz; Borb. I].

Szk: *ítéletet ~. 1808:* megint bé gyűltűnk ezen Pernek Novum mellett léjendő el látására, és Itéletűnket ísmét meg tettűk mely ismét nem tettzven ā praetensus Fiunak, apellálta ā pert ā fen tisztelt Tőrvényes Derék székre [Asz; Borb. II] ✱ *rendelést ~. 1748:* reménllyük a' Mlgs igazgató Tanátsis bőltsőn által látván, mélto bizadalom által táplláltatunk, hogy ... szűkséges rendelésit meg tészi [Déva; Ks 73. VIII. 14]. *1789:* ezen parantsalat következéséűl, immár Benedek Ferentz eő kglméhez rendelésűnket meg tettűk [Ne; DobLev. III/659. 1a]. *1802:* Instáljuk Ngodat méltoztassék a tisztelt kegyes Resolutiohaz alkalmaztatott szűkséges Rendelést meg tenni [Torockó; TLev. 10/8] ✱ *törvényt ~* ítéletet (meg)hoz. *1783:* Tisztarto Uram meg tevé a' törvényt 's elis ólvastatá fenekeken[a] olly formán, hogy égyik égy hétig fekütt belé [EMLt. — [a]A jb-okén].

11. vmilyen rangba/tisztségbe állít; a pune pe cineva într-o funcţie; in irgendeine Würde stellen. *1619:* Immár én[a] nem késem, hanem Tömösvárra elmegyek, és ha kedve lészen az uradnak hozzája, felmegyek én hozzája Dévára, és minden dolgokról beszéllek én véle. Ha Isten adja, megjövendöltem én azt az uradnak, hogy ha ketten mü egymásnak igazak leszünk s egyetértünk, én teszem meg — úgy monda — magyarországi királlyá [BTN[2] 290. — [a]Mehmet pasa]. *1823–1830:* (Fogarasi Pap Józsefnek) Szigeti valóságos intimus tanítványa volt, úgy hogy az híres Fogarasi mondotta, hogy ha ő meghalna, Szigetit tennék meg, mert úgy a kollégium semmi kárt nem vallana [FogE 76–7]. *1847:* Hallotta a néptömeg előtt Varga Katalinát azzal is fenyegetődzni, hogy a tisztek közül ispány, szolgabíró ... csak addig lésznek, míg ő akarja, s akik nékie tetszeni fognak, azokat tészen meg tiszteknek [VKp 185].

Szk: *bírót ~* bírót állít. *1823:* 10a 9b(ri)s meg érkezvén[a] az Birakot meg tettem ez idő alatt reám tseledeimre a Biro költött öt Rfr. 56 xr [T; Bosla. Szigethi szb bejegyzése. — [a]Torockóra].

12. (fizetést/költséget) fedez; a plăti/acoperi (cheltuielile); (Lohn/Ausgabe) decken. *1778:* Véget is vetne a hadakozásnak, de szégyenli és így a tenger nép is elvész, a sok költséget meg tesszük s még sem hiszem, hogy valamit nyerjünk [RettE 390]. *1788:* a duplás fizetést meg tészi a Groff [Solymos K; BfN Kátai Mihály lev.]. *1808:*

az aproság kőltségeket kőteles volt ugyis meg tenni [Ne; DLev. 2. XIXA].

13. vmennyit számszerűleg kitesz; a face/a totaliza o anumită sumă; eine bestimmte Summe zahlenmäßig ausmachen. *1596:* No azert mint hogi az keöltsegreöl valo iedzesek el veztek. Itilem hogj az ket hetigh megh teött talam az feözetes f 1 d 56 [Kv; Szám. 6/XXIX. 173 Bachi Tamás sp kezével]. *1618:* melj megh teoth volna 16 kalongya eleges Buzat [HSzj *elegyes-búza* al.].

14. (verekedésben) odaken/sóz; a da/aplica cuiva o lovitură; jm eins versetzen/eine herunterwischen. *1617:* az en fiam megh teotte az Saruas Gergelne fianak [Mv; MvLt 290. 27a].

15. utat (vmennyi idő alatt) megjár; a parcurge drumul (într-un anumit timp); Weg (in bestimmter Zeit) begehen. *1823–1830:* Kocsipénz ... négy mértföldre 8 garas ... kerölt nekem az Eislebenig való utazás két tallérba és hat jó garasba, mely utat egy nap tettük meg, amikor is deleltünk Merseburgban [FogE 205].

16. *szitk. 1568:* Ezt lattam hogy Roman Gabor az azont torkon Ragatta vala, es monda Mihal neky, Ne myeled (!) azt Tudod hogy, az zegen azonnak holnap toruenye vagyon azon mond gabor Mihalnak, Neste lelek My gondod vagyon neked erte, Meg tezem az apad lelkenek, es az zablat ky Ranta, s monda neste lelek, ne(m) tudod te my zandokba vagok hozad [Kv; TJk III/1. 193].

17. *~i neki/vkinek* közösül vkivel; a săvîrşi actul sexual cu cineva; mit jm geschlechtlich verkehren. *1584:* Anna Kowach Kelemenne, Es Pechinę valliak, meg verette vala Balas kowachne a' taligast ... Monda Az taligas Im meg verete az essez Curwa Balas Kowachnę Maga egy Nehanzor Ieót Az estalloba hozzam, hogy megh tegyem neky [Kv; TJk IV/1. 231]. *1585:* Ersebet Nagy Mathene vallia Azt, Monda Grusz Jacab Curwa vagy te, Mert tudode hogy a' Zeoch Imreh kertenęl Minde(n) meg teotte neked, chak en Nem [Kv; i. h. 497]. *1631:* eö latta szemeuel hogj ennek az gőrbe Istuannenak eczer megh tette volt szalontaj [Mv; MvLt 290. 238a]. *1635:* Ezt hállotta(m) ettol az Járái pálnetol hogy mondgia vala, hogy az edgik káthoná az Lelek kurvá fia ketszer megh tőtte eo neki [Mv; i. h. 291. 50b]. *1639:* Szittais az Urat az Aszonj hogy aha fertelmes kurua ugj monda, megh teöd hiszem neki; de bizoni megh fogatlak [Mv; i. h. 190a].

megtétel 1. megtartás; celebrare; Abhaltung. *1809:* Nemes Simon ... az unita Ecclesiaban az Isteni tisztelet meg tétele alatt gyakron Szolgalatot tett [Szu; UszLt ComGub. 1643].

2. teljesítés; îndeplinire; Vollbringung, Erfüllung, Verrichtung. *1791:* Csinyáltattam ... szénát ... az Erdőkőn kalongyácskákot 4 ... A tőbbi az Emberek Nyakasságok s szolgálatok Meg nem tétele mián ottan el veszet, el rothadot [H; Ks 108 Vegyes ir.]. *1843:* Varga Katalin ... a földesurokat illető szolgálatok meg nem tételére is helytelen tanácslásaival unszolná [VKp 67]. *1847:* több emberek jövén Varga Katához, azt panaszolták, hogy őket a mostani szolgálat megtételére erőltetik [VKp 241].

3. megejtés, véghezvitel; executare, înfăptuire; Durchführung. *1813:* ugy gondolkodtam, hogy kedves Bátyám Uramat meg instáljam arra, mely szerént a' maga Földgyéből keresztül annyítska helyet a' mennyi egy kőzőnséges Fogadonak szűkséges igazságos tsere mellett nékem által adni méltoztassék; mely tserének meg tételére ... annál bátrabban léphetik ... mennél azon Föld ... a Gabona termésre nézve igen alkalmatlan [Dicsősztmárton; RLt O. 3 Gyárfás Ferenc Weress Sámuelhez]. *1846:* Számadásomat a' Tektes Tisztségnek ... bé adtam. A Tektes Tisztség pedig ... a' meg teendők meg tétele végett a' Tektes Árvai széknek adta által [Ne; DobLev. V/1258 Nagy 'Sigmondné aláírásával].

4. elvégzés; terminare; Vollendung. *1840:* Mely véleményes munkálatom meg tétele, s bé adása mellett, alázatos tisztelettel vagyok A Tkts Nmes Tanátsnak alázatos Szolgája Moldovai J. Ferentz mp városi Esküdt Sz Biró [Dés; DLt 370].

5. lezajlás; desfăşurare; Ver/Ablauf. *1662:* (Bosók Benedek) a jó alkalmatosságot elmúlatván Béli felé s onnan Széplakra ... az Erdőhátságon által az harc megtétele után került vala vissza Váradhoz a fejedelem táborára [SKr 174].

6. előadás, közlés; comunicare; Darlegung, Mitteilung. *1822:* Feleletem igaz lélekkel való meg-tételét ez uttal Nagyságod meg kimilléséért el-halgatom, és tsak a' dolog valoságahoz Szollok [Kv; IB. Kenderesi Mihály kormányszéki tanácsos lev.].

7. előterjesztés; prezentare, expunere; Vorlegung. *1843:* A terhelő pontokat ... lehető észrevételei megtétele végett a zalatnai királyi administratióval közölvén, erre ezen jegyzőkönyv mellé tett feleletét küldötte hozzám [VKp 135]. *1844:* Át adatik a' Kérelem a' piatz el rendezésére ki rendelt Bizotmánynak velekedése megtétele végett [Dés; DLt 1366].

8. *(szükséges/törvényes) lépés ~e* vmely ügyben való (szükséges/törvényes) intézkedés megtevése; luarea unor măsuri (necesare/legale); Vollbringung der (notwendigen/gesetzmäßigen) Anordnung in irgendeiner Angelegenheit. *1825:* Dómján György midönn ... Nsgodhoz follyamadott mü a' Nagyságodhoz víseltetö alatt valoi Tisztelettöl vezéreltetve — minden további törvényes Lépések meg-tételetöl, desistaltunk [Torda; TLt Közig. ir. 252]. *1847:* Minthogy ... a' Contractusunk egyik pontja azt tartja hogy föleg az allodialis földeket törvényesen ki jártattassam — mire nézt tisztelettel szollittom föl a tks szolgabiro Urat, hogy a' törvényes lépések meg tételével ki szállani hivatalánál fogva méltoztasson annak idejében [Csapó KK; DobLev. V/1268 Wizy Lajos Benkő Elek szbhoz]. *1865:* A' válo peresek jo idején figyelmeztessenek a' szükséges lépések meg tételére [Gyalu K; RAk 101].

9. meghozás; dare, emitere; Verrichtung, Fällen. *1802:* méltoztassék ... a szűkséges Rendelést meg tenni, ne hogy a szűkséges Rendelés meg tétele halasztása miatt, erdeink ... meg orvosolhatatlan pusztulást szenvedjenek [Torockó; TLev. 10/8]. *1835:* Mely rendelés következéséül ki rendeltetésünknek eleget tévén ... Ezennel a Tekintetes Magistratusnak további rendelése megtétele véget be adjuk Déésen [Dés; DLt 336].

megtétet 1. elvégeztet; a dispune/face să se execute; vollbringen/verrichten lassen. *1794:* lehetne a' tisztelt Proprietarius vmnak intimálni, hogy zsendellyel fedesse meg azon épületet, vagy addig is a' szükséges igazittásokat meg tétesse [Kv CsS]. *1819:* az Epittető Czéh Mester ... kőtelessége a Mászárszékre, és vágo hidakra ügyelni, és az azok kőrűl meg kivántato Szükséges reparatiokat a maga idejeben meg tétetni [Kv; MészCLev.]. *1820:* Ami reparatiók ... a Telek körül kelletik (így!), azt a' proprieta-

rius ur meg tételi [Kv; Somb. II]. *1850:* Szabad lészen haszonbérlö Sebesse Ádámnak a nevezett köházos Telken, a leg el kerülhetetlenebb tzél szerü épitési, és javitási munkákat meg tétetni [Ne; DobLev. V/1298].

2. végrehajtat; a dispune să fie efectuat; durch/ausführen lassen. *1807:* ha bizonyos határozott napját el jövetelének tudtam volna ... az Levelek által vételére való hir tételt meg tétettem volna [F.esküllö K; Somb. II].

3. teljesíttet; a dispune să fie prestat; verrichten lassen. *1845:* a panaszlo ... a Bika kalakát nem mind a tőbb Birtokosok a környékbe, hanem Gerend Kereszturot kivánta meg tétetni, és igy egy napi kaláka 3ba került menö, és jövö uttyakat-is belé véve [T; TLt 1039]. *1847:* Varga Katalin fel kívánta kísztetni az embereket, hogy egyátaljában semminemű úri szolgálatot ne tégyenek ... Tétesse meg a fiscus a szolgálatot azokkal, kiket készpénzfizetés mellett kaphat [VKp 186].

4. kihirdettet, közzé tétet; a dispune să fie dat publicităţii; veröffentlichen/bekanntmachen lassen. *1784:* (A felkelök) mihelyt Városunkra rohantak és a' pusztitást el kezdették némely Atyánkfiai által a' közönséges Város neve alatt a' Protestatiot a' köz nép közt meg tétettük, hogy senki a' köztünk lakozok közzül hozzájok magát ne elegyitse [Torockó; TLev. 2/14. 2b].

5. *törvényes lépést* ~ törvényesen eljárat/intézkedtet; a dispune să se ia măsuri legale; gesetzmäßig verfahren/anordnen lassen. *1841/1847:* A Szelid vallomás át adatik minden hozzá tartozoival Magistratualis Közfelperes Fő Hadnagy aanak: hogy az ezennel hamis levél készittésiért közkereset alá vettetett Darvas János ellen, a szükséges törvényes lépéseket tétesse meg [Dés; DLt 530d].

megtétetés **1.** véghezvitel; efectuare; Durchführung. *1801:* Mi alább subscribáltak ... Confluálvan M. N. Somboron ... a' M. N. Sombori kőz földeknek fel-osztására meg-kivántato szükséges Consensusnak es rendelesek-(ne)k meg tétetések véget ... ez kovetkezendő édgyezésre léptünk [M.nagyzsombor K; Somb. I].

2. előterjesztés; prezentare; Unterbreitung. *1801:* A per fel vétettvén az Exponensek az lehető ki fogások meg tétetesek után Eviktoroknak elö àlittatasokra ki kéredzettenek az Tisztelt V. Széken [Msz; BalLev.].

megtétetett **1.** foganatosított; ordonat; vorgenommen. *1813:* az elsöbb versen meg-tétetett Inhibitio [Dés; DLt 76].

2. közölt; prezentat, comunicat; mitgeteilt. *1817:* a Felperes és Ingerens aszszonyéknak Plenipotentiariussak által meg tétetett irásbeli protestatiojak ut mutatása szerént fel vétetnek a fennebb meg nevezett szurduki Commetaneusok mellé[a] ... nevezetű Commetaneusok [Torda; DobLev. IV/913. — [a]Köv. a nevek fels.].

megtétethetés véghezvihetés; posibilitate de realizare/efectuare; Aus/Durchführbarkeit. *1808:* tartozik ... minden a' praetendált zálogság ideje alatt tett Jovittásokat megfordittani ... az ellenkező nem reménylett esetben pedig az azok iránti bővebb bizonyíttások meg-tétethetése jussát egészen fen tartom [Rücs MT; IB. Székely Mihály nyil.].

megtétethetik végrehajtattathatik; a putea fi efectuat; durchgeführt werden können. *1848:* A' Tks Dobói (!) 'Sigmond Úr Laka messze, Vereseggyházán[a] lévén, s az Elöterjesztök ... sem sürgetvén az oda menetelt ellenne a' törvényes eljárás nem tétethetett meg [Fejér m.; DobLev. V/1271. — [a]AF].

megtétetik **1.** elvégeztetik, végbevitetik; a fi efectuat; vollbracht werden. *1807:* a Törvényes Testamentumnak öt vagy leg fennebb hat hiteles Szemellyek(ne)k magok subscriptio(jok) és szokott Pecsétek alatt kőlt Bizonyittások elégséges, már pedig ezen képzelt Testementum alkalmatosságával azok meg nem tétettek, azért valosága meg Semis álhat [Aranyosrákos TA; Borb. II]. *1826:* A' Szeredai János Ur által végbe vitettnek praetendalt Oculatio itt nem producaltatik, és így hihető mint praetendalt helytelen oculatio meg sem tétetett [Msz; GyL]. *1837:* a helybeli Arany és ezűst mives Czéhnak Czéh gyűlése tartván ... a Voxolás-is Czinkusok utján meg tétetett [Kv; ÖCLev.]. *1840:* a Katonai Biztos jelenlétében meg is tétetett az Oculatio [Dés; DLt 277 id. Ferentzi Károly kezével].

2. meghatároztatik; a fi estimat; bestimmt werden. *1828:* Midőn Czéh gyülése hirdettetik, már előre a borbeli provisio meg tétetvén, a magokat elö adando dolgok el igazittása nem mindenkor, az igasság és Articulusok szerént határoztatik el, hanem részre hajlás szerént [Dés; DLt 581].

3. kiadatik, meghozatik; a fi dat/emis; erlassen werden. *1789:* a F. K. Gubernium nak Decretuma Szerint a Szűkseges Rendelések meg tetettenek volt az Iránt hogy a Vas Mivelők a hozza (!) tartozo tereh hordozo Marhakkal együtt a Contributio alol egeszszen ki vetessenek [Kv; TLev. 7/8]. *1809:* (Mihelyt) ezen Lustrárol készült Cathalogusok a Kir. Fö Igazgato Tanátsnak fel küldetnek, azonnal az adozo Tabellákbol jövendöre nézve lejendö ki töröltetések aránt a Rendelések meg fognak tétetni [Kv; Somb. II]. *1841/1847:* ajánltatik Fő Hadnagy aanak; hogy Darvas Josefet ... szollitsa fel bémutatni ... hitelesen hogy hová valo, mi féle sorsu ember, és minél fogva kiván Városunkba megtelepedni: miről valo relatio után a' Határozás meg fog tétetni [Dés; DLt 530d/1847]. — L. még VKp 180–1.

4. vminek/vmivé állíttatik/tétetik; a fi pus/numit ...; zu etw. gemacht werden. *1817:* Contrásnak hogy ide visába[a] meg tétetett az Exponens eö kegyelme ... a' maga idejébe mindenkor meg jelent és soós vizet nékünk ki osztogatván, ugy Kötelendre a' falujába viszszá utazott [KLev. — [a]K].

megtétetődhetik teljesítődhetik; a putea fi îndeplinit; erfüllt werden können. *1820:* itten a szolgálat[a] negy Marhán alol meg nem tétetödhetik [Bács K; KmULev. 2. — [a]Földművelésre von.].

megtétettetik **1.** végbevitetik; a fi efectuat; vollbracht werden. *1816:* a mostani Pappyros Pénznek nagyon alá szállott betse ... a Mlgs Birtokos Urakot-is méltán figyelmetessé tévén, kivánnya magát az iránt bátorsagossá tenni: hogy ha mostani Pappyros Pénznek mostani betse ... változást szenvedne ... az egész betsü Ujra meg tétettessék [H; Ks 91. C. 8].

2. megtartatik; a fi făcut/ţinut; abgehalten werden. *1820:* minek utánna reggel az Urfi meg született ... a Néhai Báro Ur legottan azon gondolkozván; hogy a' keresztség az Nap meg tétettessék ... olyan Nevekröl gondolkodott, a Millyen még a' Familiába ne lett volna [Várfva TA; JHb 48 Bontz Mária Szakmári Samuelné (37) vall.].

megtetéz 1. *átv* megnövel; a spori/creşte; erhöhen. *1657:* Én ez állapotban is megtetéztem uramhoz és hazámhoz való hűségemet [KemIr. 323]. *1660:* az Úristen hazánkra és nemzetünkre bocsátott közönséges csapási mellett énrajtam különvaló mértékkel is megtetézte atyai látogatásait [i. h. 336]. *1703:* Biro Samuel Vr(am)hoz valo affectiomat ezzelis akarom meg tetézni ... hogy obligálom magamat arra ... hogy ha ... cserélő szándékunk lenneis az iránt ā jószág iránt, másnak eo kgjlmén ... kivül ne(m) adgyuk [Szamosfva K; JHbK XXV/26]. *1770:* soha vesztegető ember nem voltam ... De ezt ő nem considerálja, hanem valamint hogy születése is szomorúságomra volt, úgy nevelése is, már most megtetézte, mely miá sohasem kívánnám látni, míg élnék [RettE 235].

2. megpótol; a completa; krönen. *1744:* tűzes teremtetevel szidgya vala es megis tetezte vala [Vadad MT; VK].

3. *átv* betetéz; a agrava şi mai mult; einer Sache die Krone aufsetzen. *1771:* (A mennykő) Váradi János öcsém házát is megütötte Kecsetben ... Felette igen sajnálom nyavalyásnak azt az fatalitását. Egyéb nyomorúság is oprimálta szegényt, de ez ugyan megtetézte [RettE 249].

megtetézés *átv* megnövelés; sporire, mărire; Krönen. *1667:* Két rendbeli Kegyelmed leveleit Baranyai uram megadá, kikből is igaz atyafiságának megtetézését értvén, valamíg Isten éltet, én is Kegyelmednek háladatossággal szolgáló igaz atyjafia maradok [TML IV, 196 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1671:* ugjan ö hozzájok mutatot kglsegűnknek nagjob megh tetézésére, azon ház heljet es az rajta eppitendö házat mindennemű adotol immunitáltuk [UF II, 502].

megtetézett *átv* megnövelt; sporit, mărit; erhöht. *1671:* magam is azon vagyok, udvarolhassak Kegyelmednek ... s akkor személyem szerint kivánom megköszönni az Kegyelmed mostani alkalmatossággal hozzám mutatott és megtetézett jó akaratját is [TML V, 531 Thököly Imre Teleki Mihályhoz].

megtetszés kiviláglás; evidenţiere; Erhellen, Hervorleuchten. *1610:* protestalok, hogy nem tartoznam vele, de igassagomnak nagiobban walo meg teczeseert bizonitok ellened, hogy Sententia leweleddel nem eltel Semmiben [UszT 20/224].

megtetszhetik 1. észrevevődhetik; a putea fi observat/remarcat; bemerkt/gewahrt werden können. *1745:* Mostani exmissus oculator vr(amé)k az A. Malmának mitsoda p(rae)judiciuma lehet igen kitsiny lévén ā patak az ujjonnan erigalt Vér Boldisár Vr(am) malma miatt egészszen ki nem láthatták, hanem keményebb űdőre halasztatott, mikor jobban meg tettzhetik akadálya az malom(na)k, és akkoron lészen judicium [Torda; TJkT II. 88].

2. kitűnhetik; a putea să reiasă; hervorleuchten/gehen können. *1805:* az Itéletet ... resuscitálni, a' Transmissio elő adatása nélkűl, az Itéletnek appellatíoba ment, vagy nem ment volta meg tetzhetnék, meg elevenitteni, kivált mikor az ... hijjánason is adatik elő nem lehet [Mv; DobLev IV/893. 3a tábl.].

megtetszik 1. (meg)látszik; a se vedea; sichtbar werden. *1572:* Jwthank oda Ahol az Somkwthy hathar egy be zakad az pesthesywel bal kez feleol es Job kez feleol az Chatany hatarral holotth az mint meghys teczek Talalank egy hathar hanyast es egy Tho helyet [Dés; DLt 184]. *1582:* Georgius Zolden ... fassus est ... ott(is) chapdostanak be Az Ayton Danchak Ianoshoz hog be zalada, Es lattam Az Aytonys az chapast, ky mostis meg tecczik | Balas Kowach, Zeóreos Andras valliak Amint az talner az feoldben az fazakan Allot vgian meg tecczik a' helie [Kv; TJk IV/1. 10–1, 104]. *1584:* Veres Sebestienne vallia ... Latta Mas Nap hogy viczey Andrasnenak meg vesztettek a' labat es az Negy vya helie ot megh teczek [Kv; i. h. 243]. *1596:* Az erdeon ualo kertet mikor el hantak uala enge(m) oda hytt uala az A fia Palfi Istua(n), latam hogy az gyepinek a' helyie megh techik úala, a' honna(n) el' hantak uala s az regj gyepy helynél hantak uala el [UszT 11/66 Gr. Miklos de Kobatfalua (63) pp vall.]. *1644:* mondak azt hogi az Baba Marton szekere iarta altal ugian meghis teczet az farczokan az giermek(ne)k hogi ki serkedez vala az vere a hul az kerek altal ment rajta [Mv; MvLt 291. 410b]. *1724:* ā Kűkűllő réghi folyasatul s járásatul maradtanake azon árkos hellyek, mellyek még mostanis meg tettzenek, s lattzanak ... en azt ... nem tudom [Egrestő KK; Ks 12/III Joanes Lázár (65) jb vall.]. *1774:* ki érkezvén az erdőre a Tőrsőkőkőnis azon hornyolások meg tetztzettenek [Vaja MT; Told. 46/14].

2. észrevevődik; a se observa; bemerkt werden. *1591* ez peres szidni kezde, monda megh techik hogy nem Jambor vagy azert wteod az malachot [UszT]. *1631:* bizony megh teczenek az keönteösereöl annak akki igen tud huzni vonni [Mv; MvLt 290. 253a]. *1752:* a Fogado felől valo széllе a szomszéd földek(ne)k egyszeri szántásban volt, a gabonánis meg tettzett [Nagylak AF; DobLev. I/251. 3b Lad. Szepesi (36) ns vall.]. *1771:* meg sem tettzik — oly nagy rengeteg Erdő kőzzőtt, hogy vané valami kár, vagy nints? [Redulesty H; Ks 93. XIX. 6]. *1793:* (A) Vetésnek ... szemmel láthatolag is jol meg tettzett az a része volt jobb a több részénél ... a' közepén ritka, de also részén mind végig jo tömött Buza volt [Mezőbánd MT; MbK XII. 96]. *1796:* Gyűmőlts kevés lesz mivel ennek előtte három hettel itten Jég esö volt és ez sok kárt tett az gyűmőlts fákba akkor mindgyárt nem tetzet meg de már most tsak latzik hogy veresedik s hul le [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

3. kitűnik/világlik; a reieşi; hervorleuchten/gehen. *1585:* keserwes zywel megh Mutogatta mostan plebanos Vram zewkseget Vgy hogy Ieowedelmeheóz kepest, vilagoson es homalynelkewl meg teczik zewkseges Allapottia [Kv; TanJk I/1. 11]. *1586:* az zeoleore walo keoltsegreol, kadak hordok keotesyreól ... Mutasson[a] igaz Exitust, hogy Jttis megh tessek ha hasznos 'a zeoleo Eóreókseghb [Kv; PolgK 21. — [a]Az isp. m.]. *1592:* nem meltatla(n) panazlotta(m) en az en Kegielmes Vramnak hane(m) az dologhnak mi voltat reponalta(m) ki megh teczet az eo Naga para(n)cziolattiabwl, melyben Capitan Vramnak para(n)cziolt az en reponalasomra [UszT]. *1596:* az melj 200, Leginieket die 15 Octobris oda ala Feieruarra bochattunk Fizettwnk nekíek[a] ... Az kik Themeswar es Eger ala voltanak, es az kik oda holtanak, az mint az partialbol megh teccik [Kv; Szám. 6/XX. 9. — [a]Köv. a részl.]. *1647:* Meny, Eeles vagion, vgy mint Szalonna, Sait, Vay, Turo etc Az Inventariumbol megh teczik [Nagyteremi KK; BK 48/16]. *1681:* mint hogy affeleböl[a] proventust terempthetni, megh kévantatik hogi à Ratiob(an) ez az Industria is megh tessék [VhU 198. — [a]Halászatból]. *1777:* ezek

bövebben meg tedzenek az ezekröl ineált Contractuálisbol [Dés; Borb. I]. *1793:* (A) vásárlott Jószág s appertinentiája edgy felöl az én Regiusságom alatt Inventáltattanak, mellyek az arrol kòlt Inventariumbol, hol s mennyik légyenek meg fog tettzeni [Kakasd MT; DLev. 2. XIIIB. 16].

4. kiderül vmi, fény derül vmire; a ieşi la iveală; zum Vorschein kommen. *1584:* Lengiel kiralnak[a] teokelletes elvegezet Akarattia ez hogy it ez varosba(n) meg epwllieon az Seminarium Azert eo kgmek varosul vegeztek hogy ... ith az Claustru(m) mellet aminemeo helyt kewa(n) a' prouincialis az kiraly Akarattiabol, az meg legie(n) engedwe, hogy tessek megh engedelmessegewnk mindenekbe(n) az eo felsege kewansagara [Kv; TanJk V/3. 278b. — [a]Báthori Istvánnak]. *1590:* Az zamweweò vraim keozzwl kwlgie(n) fel wdo zerent, ketteot ketteot, es wysseltesse gongyat eo kegmeok, hogy Annak hasznos volta valaha tessek meg [Kv; i. h. I/1. 134]. *1610:* meg ne(m) oztoztál, mely ebb⟨ö⟩l teczik megh hog' mostis a' szek szine elöt osztho Birakat kerz [UszT 20/223]. *1619:* Ám megtetszik, kicsoda biztathatja magát lengyellel szegényekkel? [BTN[2] 223]. *1751:* Réti Pável beszéllette hogy neki bizony elég pénze vagyon amint meg is teczik mert az körül valo falukba feles Adossága Vagyon [Szépkenyerűsztmárton SzD; Ks]. *1828:* (A) certificationak mind belsö mind külsö solemnitássai törvénytelenek, mint a' melyből még a se tetztzik meg, hogy mellyik Törvényes Székre certificáltatott Sorbán György által, ezen ... Certificatio tehát cassatiora valo [Ne; DobLev. V/1129. 2b].

5. megbizonyosodik, bizonyságot nyer; a rezulta/reieşi; sich einer Sache vergewissern. *1582:* Lucas Veres fassus est en theorweny zerent Iamborul megh mentettem Magamath hog az azzony Nem Igazat mondot, Tudom azt(is) hog az Azzony eg leant fogadot volt melleye bizonysagwl kinek eg parta Eowet es eg Zokniat Igirth volt, kit az leany eó maga megh valloth az feiedelem tablaian ... es Jllien modon megh tettczek az azzonnak hamis zowa [Kv; TJk IV/1. 29]. *1591:* mind az eo maga nielue uallasabol, s mind penigh az bizonsagokbol vilagoson megh teccik, hogi ez Pap Mihali lopta el az Thamas Deak louat [Kv; TJk V/1. 131]. *1593:* nemeli tanuknak vallasokbol megh teccik, hogi ... az kouach legini nem zinte Innocens [Kv; i. h. 380]. *1672:* az colligalt testimoniumokbol az teczik megh, hogj az I Varadj Peter az Iffiu Cigánnak mondotta meg czérében adott Lova(na)k nyavalyáját [Kv; TJk XI/1. 174]. *1796:* a Nagyságod ujannan epittetett Adámasi malma eddig elé is igen sok praejudiciumakat okozott, a mint az, az iránt valo sok panaszakbol, és az ellen Törvényesen is meg tett procedurákbol böven meg tetzik [Ádámos KK; JHB XIX/56]. *1825:* A' mint meg tettzik ezen ... Doctori Testimoniumbol, ollyan nyomorék vagjok, hogj nem vagjok Capax tovább magam élelmemet keresni [Torda; TLt Közig. ir. 1470 Vutka Ilia Styopu kérv.].

6. tetszést elnyer; a plăcea, a fi pe plac; gefallen. *1723:* ma Szintén Uram eő kgme fel menvén a Mlgos Vajdanét köszöntötte ... hozodott elé mely Szép gyenge pogácsácskákot kalácsokot ... Szokott Kgd készitteni mely is annyira meg tettzett a Meltgos Vajdánénak, hogy Kgdet azon kéreti ha Kgdnek alkalmatlanságot nem tenne vélle hogy egy inast küldene ki Kghez ... meg tanittatni minden efféle sütőgetésekre [ApLt 5 gr. Ferratiné gr. Kálnoki Ágnes Apor Péterné Kálnoki Borbárához Jászvásárból].

7. megmutatódik; a se vedea; sich zeigen. *1594:* Ratio Vinorum Restal az Joszagban ki meretlen hordo bor No 18 ezeknek chjebeőr zama az meres utan teczik megh [Somlyó Sz; UC 78/7. 7].

8. megnyilvánul; a se manifesta; sich äußern/offenbaren. *1662:* A felséges Istennek e világi dolgokban nem utolsó bölcsesége tetszik meg abban is, hogy e külső világi birodalmakat nem mind egyformán levő módokkal akarta, hogy igazgattassanak [SKr 69].

megtetsző (meg)látszó; vizibil; ersichtlich. *1753:* Mentünk a Szekér uton alol meg tettzö nyerges forma élre, vagy is az élen lévö nyerges forma szélre [Marosbogát TA; EHA]. *1757:* Bíró Berke ... határa és métája ... terjedett a' mostis meg tettzö Kűkűllö vize régi observált Cursussa szerint valo alveussáig [Bolkács KK; BK]. *1771:* (A) Rétis ... határoztatik Délfelőll mostanis fenálló és meg teczö föld Gátlással, vagy is tőltéssel [Burjánosóbuda K; JHbK XLIX].

megtett 1. elvégzett; făcut, efectuat; vollendet. *1852:* Ha akár a' mivelés elhanyagolásából vagy rosz mivelésből, akár a' maga idejében meg nem tett bé takaritásból a' tulajdonos Urnak bár mi nemű kára útné ki magát telyesen kár potolni kötelesek[a] [Ne; DobLev. V/1345. — [a]A részes művelők a tulajdonost].

2. végbevitt, végrehajtott; executat; vollbracht, durchgeführt. *1809:* ezen ... General Pardon oly parantsolattal adatik ide zárva által Kegyelmeteknek, hogy aztot a közönséges helyre fel függesztetvén ki hirdettetni, és a meg tett ki hirdetésről magokat a Királyi Gubernium elött legitimalni elne mulassák [UszLt ComGub. 1737 gub.]. *1817:* a szárhegyi nemes communitásból az előre megtett híradás után feles számból öszve lévén gyülekezve megedgyesültek azon[a] [Szárhegy Cs; RSzF 131. — [a]Köv. az ügy előadása]. *1845:* Nagy Alajostol a' meg tett betsüért kaptam 5 ft [Dés; KvNJ 32].

3. *áv* megkötött; încheiat; abgeschlossen. *1842:* azon Telkemet és Házomat; mellyb(en) lakott Racz Luputz adtam ki szolgalatra az előre édgymas között meg tett alkalom szerint a' következendö Irás mellett [Törzs. Dési taxalisták 75].

4. megnevezett; menţionat, amintit; genannt. *1593:* Mikor azt az falu Erdejet fel oztottak uala akkoris en nekem rizembe hattak azt az heliet ez eztendöben mikor oda fele vgarlanunk kellet uolna, meg mondak hog' Jancho Peter az en felöl meg Tet foldemet meg zantotta, meg zollita(m) erte miert zantotta meg az en Irtas foldemet [UszT].

megtévelyeztetett összezavarodott; încurcat; verworren. *1803:* az Exponensek erdojek között valo igaz régi Törvényes Határ olly szövevényb(e) hozatatt ... azon emlegetett Nyil erdejek meg tévelyeztetett hatàrát ki jártatni akarván ezen ki jártotást az Nsgod mostani Tisztye fegyveres erővel valo ellent állásánál fogva meg akadályaztatta [Ádámos KK; JHb XIX/63].

megtéveszt megcsal; a deruta/dezorienta; betrügen. *1669:* rábeszélés megtéveszti az embereket, annak ad

Isten, akinek akar, amennyit akar, és amikor akar[a] [Kv; KvE 210 LJ. — [a]Latinból ford.].

megtevődik végbevitetik; a fi înfăptuit/îndeplinit; vollbracht werden. *1835:* Ujvári István ... meg hala ... Utolso tisztesége meg tevődék 5a Ápril(is) [Damos K; RAk 110].

megtikkad eltikkad/fárad; a se obosi/istovi; verschmachten, ermatten. *1662:* (A hadsereg) az egész teletszaka mind az igen kemény téli üdőnek nagy sanyaruságátul, s mind az éjjeli-nappali sok strázsálás, járás-kelés, szüntelen nyargalódás, nyughatatlankodás miatt nem kevéssé megtikkadt volna [SKr 370].

megtilalmaz 1. megtilt; a înterzice/opri; verbieten. *1677:* A' Kénesö Bányák eleitöl fogva Fiscale bonumok, és akar mely helyeken ez Országban találhato Kénesö, s' aval valo kereskedés a' Fiscusnak kiválképpen valo proventusának lenni rendeltetet, söt annak keresése-is minden privatus emberektöl meg tilalmazva volt ennek elötte [AC 48]. *1762:* az Marokházi Gondviselője azon erdőkőt vágattya, vesztegeti ... méltoztassék az rendetlen erdőltetést s pénzért valo adást meg tilalmazni [Dés; Ks 5. IX. 8 Haller Pál lev.].

2. (erdőt) tilalom alatt tart; a ţine sub oprelişte (o pădure); (Wald) unter Verbot halten. *1720 k.:* hogy az deszkát faragó emberek azon darab havast ki ne pusztítsák és a miatt a fűrészhez kivántató tőkefák dolgában az oeconomia meg ne fogyatkozzék, szükséges azon havast megtilalmazni és annak vigyázására rendelendő gornyikok valakit ottan kapnak, legkisebb fában kárt tészen 12 forintokat az udvarbíró megvegye [ErdO I, 646].

megtilalmaztatik betiltatik; a fi interzis; verboten werden. *1667:* A' Mint hogy az Oláh Nationak vallása-is nem a' négy recepta Religiok közzül valo, ugy az a' szerzet, melyben lévők Kalugyereknek neveztetnek, nem acceptaltatot, söt inkáb meg-tilalmaztatot [AC 136].

megtilhoszik eltiltatik; a fi interzis; verboten werden. *1586:* Az zitkozodasnak tilalmatis Biro vram kialtassa megh ereós bwntetes Alath a' zitokért mind zegent gazdagokat Biro vra(m) meg bwntesse(n) Az waros zolgai ereól feokeppen megtilhoggyanak [Kv; TanJk I/1. 34]. *1637:* Padocz Istua(n) monda hogj im ezt tudam ugj mond hogj az gonosz aszony ez en felesege(m) megh tilhoszik az gonoszsagtul, de ugja(n) latom hogi soha sem leszen io belöle [Mv; MvLt 291. 112a].

megtiloszik eltiltódik, eltiltatik; a fi interzis; verboten werden. *1579:* se Míves legeny se penig egieb rendbely ember az kinek az zóló keozt dolga ninchy ne Iaryon, ha megh Nem zwnnek eo kegme vyssellie(n) gondot Rea hogy megh tiloggianak, vagy az zóleo paztorok fogyak megh, vagy az varas zolgaynak legie(n) gongyok Rea [Kv; TanJk V/3. 198a].

megtilt 1. eltilt, tilalmaz, tilosnak mond/nyilvánít vmit; a interzice/opri; verbieten. *1557:* bizom azt hithwk hog k nagiob Baratsagot tezen velenk, ha isten agia hog k az mi Baratsagonk kelletik ismeg k barati lezenk, ha k nem akart Baratsagal leni chak ne tiltotatok volna meg hog nekenk Bort ne agionak [Gyf; BesztLt 59 Zalanchi ianos lev.]. *1578:* Az Erdeöket mindenik falw hataran, a kik tilalmassok eőriztesse, wagny es hordany senkinek az en engedelmem nelkeöl ne hadgya. Azonkeppe(n) az Vadazastis mindenoth megh tilcha, senkinek erre Zabadsaga es batorsaga magatol ne lehessen [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6]. *1581:* az Jesuitak hordostul attak bort el It Coloswarat ... talalyak meg vrunkat rolla konyórógienek hogy effele zin alat valo compolarságot wyonna(n) megh tilchio(n) tóllek, hogy tóbbe ez ne essek [Kv; TanJk V/3. 245b–6]. *1586:* Nyrelt Janos Vallia ... Engemet Igiarto Georgyheóz Igazitanak fizetest Ighirek neky alattomba Akor mingyarast eott forintot Adek megh benne ... es megh tiltak hogy soha ez feleol Ne zolliak [Kv; TJk IV/1. 586]. *1593:* Maria, Nemet molnar Georgine vallia egj Boldisar neuw Molnar legeni vala, kire volt gianosagunk Megh tiltuk eccer hog' oda ne Jwieon, am megh oda nem Ieoűe, semmi lopas ne(m) essett [Kv; TJk V/1. 326]. *1677:* soha közönséges végezés által meg-tiltva nem-is vólt, hogy mind méz, viasz, barom, és egyéb féle marhák ... bé-hozattassanak [AC 230]. *1755:* inqviráltattván a' dézmás tetön Néhai Groff Kornis István Ur eö Exllja, Légenből-is citáltanak volt egy öreg Aszszont kiis azt felelte mondonék bizony de nem szabad, mivel az ur Szilvási Uram meg tiltotta [Nagygyeke/Légen K; Ks K. 80]. *1761:* (Ferentz Lőrintzet) meg is büntették a' Birák, és meg tiltatták, hogy azon házhoz ne járjon [Szászsztván KK; BK. Andreas Senior Séra (43) jb vall.].

Szk: *pert ~.* *1596:* Az Hoggiaj Benedek nylat mêgh Kornis Mihaly idejebe egy idej haznara megh uette(m) uala, Az tizes ki choùala beleòlle, s mind hogy verre az Benedek Peter Attiat Lúkach Benedeket illete wala, megh tílta az pert keóztunk, merth az ki nylok nekik uala hogy megh oztoztak uala az Attiafianak iútott uala [UszT 11/87].

2. per tárgyát képező ingatlant v. ingóságot zárol/zároltat; a pune sub sechestru bunuri imobile sau mobile aflate în litigiu; den Gegenstand eines Prozesses bildende Immobilien od. Mobilien sperren/sperren lassen. *1565:* en elattam[a] mynden Eoreokseghęwel Egetembe, de walaky meg tyltotta, tartotta az En házamath oknęlkyl [Kv; BesztLt 5 Konth János lev. a lekencei tanácshoz. — [a]A házat]. *1570:* Lakatos Balinth, Es Orsolya Azzon Lakatos peterne kerdetek Borbely Janostwl Thy Kegek Elewt, ky kepeben Thyltotta Megh Az Margitth azzony Marhayat Az My Atthiankfiaeth Nehai Dobos fabyanneyeth | Katalin Hercegh gasparne hallotta az zomzedsagban hogy Montak Am Megh Tylta Isone az hazat [Kv; TJk III/2. 168b, 196]. *1591 k.:* Tilalmat teotte(m) az Ik ellen tiltotta(m) volt megh Atiamtol marat eoreoksegemnek az harmad rezet mert engemet Illien verre Illet, Az en Atiamnak Istwa(n) Thamas vala newé ki lakot orozhegjbe(n) [UszT]. *1597:* Zeoch Adam az varos zolgaya wallia ... Paztor Istwan monda hogy Eregy Adam Olayos Istwanhoz, tilch megh mind eokreot lowat hogi semmyet teorwenygh el ne adhassa [Kv; TJk VI/1. 35]. *1599:* vala abban az chiűrünkben kózós buzank, melj buzankot az peres chiepletni Akara meliben vgja(n) kijs chiepletet, melj buzat en tólem meg is tilttot vala, hogi oda menek monda(m) ne chiplettne tóruennelkül nam te magad tiltottad megh vgimond, varnal teoruentűl [UszT 14/32]. *1602:* Tudom hogy Istua(n) Vram igy tilta az buzat megh az cheplök eleott hogy Im

tiltom hogy ne chepellyetek merth ezt en vette(m) volt megh ez búzát Andras vraméktül [i. h. 16/21 Thomas Zochy de Farkaslaka vall.]. *1624:* Korna Flora ... Az kozlarj Erdeo keozben valo Reteketh feleben akarja vala Adnj kaszalnj de Szikszaj ferenczi megh Tilta [Gáldtő AF; KCs IV/106 Besenjej Gjőrgj ns vall.]. *1629:* az angyomtol hallottam hogy az Bardi Ersikteol marat 14. forint hatra maradot reszt megh tiltottuk volt [Kv; TJk VII/3. 47].

Szk: *bíró pecsétével ~. 1570:* Jlona Nagy Myklosne vallya, hogy Dabo Thamas Be hozta az Mustot, Latta hogy az felesege Meretlen akarya volt adny Zabo gĕrgnenek Az penigh ne(m) akarta venny, hane(m) Byro pechetywel megh Thyltotta, Es az wtan fely Mertek de eo ne(m) Tugia han veder leoth [Kv; TJk III/2. 2] ✱ *háromszor/három törvénnyel ~. 1592:* wgyan az tayba atta wala az I. Egy foldes hordomot el, mikor Ezeomben vettem wolna hogy el atta menek biro wramhoz, warosnak biraiahoz, kerek torwent tolle haromzeor megh tyltam hogy el ne adhassa | aztis emlegeted, hogy Egy feoldes hordot Elis attam volna kit modaczy (!) hogy megh tiltottal volna harom teorwenniel mind azzalis ne(m) gondolta(m) volna [UszT] ✱ *kapitány pecsétével ~. 1600:* aztis az tilalmat elegge halam hogy kapita(n) vram pechetiwel megh tilta Gergely Thamas Zombatfalwa kepebe(n), az waros biraia elǫt hogy az malomnak semmiet el ne tekozolliak, az wamiatis fel ne ozzak, tizen kett forint birságba [i. h. 15/265 Fanchali Lukach, Fanchali Lofeő ember vall.]. *1602:* Mikor en az fogsagban voltam, mentt Tarchiafalwara ... az en hazamhoz Kapitan vram pechetiuel, meg tiltotta hogi semi nemw marhamatt el ne vihessek az àlat, az eonneo(n) tylalma alatt, reà ment Eynek czendessegebe, fel dűlta hazamott, harom zeonyegemet el vitte [i. h. 17/19] ✱ *király levelével ~. 1570:* Czyuka Lazlo ... vallya hogy Mykor ew varas zolgaya volt, Az Both Anna azonnak egy zolgaya Adot volt neky d. 12 hogy Kalmar ferenchne hazat fely kyalcha, Eo fely kyaltotta ... azonba Koppany leorinch es vincze deak oda Erkeznek, Es meg kerdyk ky hazat kyalthia Megh Mongia nekyk, Azok kiral lewelewel megh tylthiak hogy Teobzer Ne kyalcha [Kv; TJk III/2. 184] ✱ *tiltó parancsolattal ~. 1696:* egesz Gerebenes falwa[a] lakosi Mező Bánd Falvátol[b] eddig birattatott Hideg vőlgj; Arpas völgy; Almás völgj es Vargane lyuka nevű hatarokot, az Ngod meltosagos Tilto paranczolattjaval ket beczűletes, konczellarista Deak Uraimek altal Tiltották es ellenezettek volt meg Mező Band Falva egesz minden lakositol, hogy azon meg irt hatarokot ne birnók [T; MbK 83. — [a]TA. [b]MT] ✱ *törvénnyel ~. 1625:* en az Falut Jgaszagal kenaltam megh hogh az en Nylamott megh meryek hogh ha tob talaltatik ennalam ami Illǫnek, azt Bator meriek ki ... De az Falu azzal ne(m) gondoluan az Foldöymett Byrakal el merettek mellyett lattua(n) hogh enneke(m) karoszon eszik nem leöt mitt tenem Teorueniniel megh tiltotam oka ez hogh egh oroksegemre, kin most Fwstom vagyo(n): keuantam uolna az Falutol hogy az Nylat attol el ne meriek miert az Nyl ki uolt ra ennis birtam eddigh [UszT 94a].

3. erdő/legelő/víz használatát/hasznosítását tiltja/tilalom alá helyezi; a pune sub oprelişte/interdicţie folosirea unei păduri/păşuni/unor rîuri; Benutzung/Nutzbarmachung eines Waldes/einer Wiese/eines Gewässers verbieten/unter Verbot stellen. *1571:* keozeottunk valo halas folyo vizeket nagy sokakot sok helyeken meg tiltottak teollunk [SzO II, 325]. *1589:* Thudom aztis hogy Magiary Thamas megh tilta az hatart 12 f(orintig) [Szu; UszT]. *1600:* Tiltottuk wala mi megh az mi hatarunkba walo erdeönket mindenǫt akar mi newel neweztessenek az mienket hogy ne horgyak mi akaratunk nelkeöl [i. h. 15/256]. *1606:* uizwnket tiltottam uolt megh kegmetek akarattiabol, halazoktol az ktek peczietiuel flj. 12 [i. h. 20/143]. *1637:* Vagyon sok teölgy es Bik makkos erdeyek. Az teölgy erdeőtt az Urunk Diznay szamara Mak termeskor meg szoktak tiltani [A.venice F; UC 14/42. 194]. *1726:* Az Aszszony birája tiltá megh a Tavaszszal két Pénzel azon To helyet, s en velem Csováltata megh [A.detrehem TA; Born. IX. 5 Dragán Juon (42) jb vall.]. *1729:* a Somkut fele valo fordulo hatàrunkat ugy mint a Tarlot meg tiltottuk az szánto őkrők számokra, mellyet Hadnagy Atyànkfia eő kglme a Tizedesekkel szorossan el jartasson, hogj Valakik szűkség kivül oda hajtyák Marhajokat potentian Convincaltatnak Cum fl. hung 1/1 [Dés; Jk 389a]. *1751:* az Ecclesia Számára a' falusiak meg tilták azon utrizált Csere erdőt [Nyén Hsz; BLt].

4. (állatot tilalmasból) kitilt; a interzice păscutul (într-un anumit loc); (Tier aus dem Gehege) aus/verweisen. *1767:* (Nem) hallottam sohais, hogy a tulkokat az őkőr Tilalmasbol meg tiltottak volna [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 12].

Szk: *törvényre ~. 1633:* Sebestjen Janos meg tjlta az marhajt tőruj(n)re. ezt mo(n)dua(n) Valakje leszen az Erczer hauassa. az vamjays aze leszen az en marha(m) ne banczjatok Enyek ada es onnet ala Jőuenk [Domokos SzD; WassLt Gjorgj tamas eskwt biro vall.].

5. tilt vkit vmely cselekvéstől/vminek a megtételétől; a interzice cuiva să facă ceva; jm die Handlung/Verrichtung einer Sache untersagen/verbieten. *1570:* Eppel Janos, azt vallya, hogy ... az Azzon hogy ky Ther az hazbol Az Annyat Eleol Thalalya es wgy thyltia megh az Annyat hogi az Bort megh Neh kezdye | Margith Kalmar Albertnę vallya, hogy Egy nehanzor Montha Eoneky Iso Ambruzne hogy megh Tyltotta volna Lakatos Ambrwzt hogy megh Neh venne az Thorday azzontwl az hazat [Kv; TJk III/2. 140e, 196]. *1573:* Mezaros Balint Es az felesege Orsolia, Azt valliak hogy Eok Arwltak volt meg Torozkaywal 118 forintba az hazra harom fizetesbe, tahat meg Ertette palochy Es hozzayok Ieot. Megh tyltotta rolla hogi Meg Neh vennek Mert neky Marhaya volna Benne ... Eok azt halwan fely hattak Nem veottek meg [Kv; TJk III/3. 250]. *1584:* Bonczíday Gergely vramat ... eó kgmek varosul megh tilthiak telliesseggel Attol hogy az Budaj Georgy hazaban valo porcioiat Nemes zemelnek Ne Adhassa [Kv; TanJk V/3. 278b]. *1590:* Ezt az megh newezet vtat tiltottam volt megh hogy be ne kertelhesse, mert ez ennekem hazamhoz Jaro wta(m) volt, reghteol fogwa kinek teob harminczj ket eztendeienel hogy ez Jdeigh bekeseges vrasagaban volt mind az atiam, mind penig en atiam holta vtan [UszT]. *1757:* Opra Moga, fűlem hallottára meg tilta a Birot hogy fa keresni Senkihez ne mennyen [Spring AF; BK sub nro 834]. *1794:* ezen Boérok 'sellerei magok Foldős Uraktol vadnak meg tiltva, hogy semmi Falusi Kőzőnséges Terét ne viselljenek, Falusi Bírotol ne fűgjenek, hanem a' Katonák Tízedessftől [A.árpás F; TKl BB. IV/5 Kosztángyin Sztántsu (70) col. vall.]. — L. még RSzF 283.

Szk: *pecséttel ~. 1615:* Egy Istalloth ... tiltottam volt megh pechettel, hogy oda ne epicse [HSzj *istálló* al.].

6. (munkája/hivatása gyakorlásától) eltilt vkit; a opri pe cineva (de la munca lui); jm (die Ausübung der Arbeit/des

Berufs) untersagen/verbieten. *1579:* az feyedelem, paranchiolattia Altal meg tiltotta az plebanost az p(rae)dicalastul [Kv; TanJk V/3. 189b].

7. vminek a behozatalát/forgalmazását (el)tiltja; a interzice/opri importul/vînzarea unor mărfuri; Einfuhr/Vertrieb einer Sache verbieten. *1594:* Az ideghen Sert ... eo kgmek keozeonsegesen meg tiltak, hogy be Ne Ieojeon [Kv; TanJk I/1. 232]. *1672:* tiltsa meg commissionk által mindenütt az élésnek beszállítását [TML VI, 408 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1677:* soha kőzönséges végezés által megtiltva nem-is volt, hogy mind méz, viasz, barom, és egyéb féle marhák bé-hozattassanak [AC 230]. *1740:* Nagj abusust tapasztalván Nms Várasunk az idegen borok(na)k bészállittatásokb(an) ... senki magától ne praesumállya kikezdeni, az idegen bort; azzal biztatván magát, hogj talám már, a' Desi borok elfogytan(a)k; mert az iránt, a Nms Város fog disponálni, és kőzönséges Conclusumból, vagj felszabaditani; vagj meg-tiltani [Dés; Jk 539b]. *1769:* eo Felsége meg tiltotta hogy ... nem tsak onot, de még selétet Gollyobist és más egyebeket onbol valo miveketis bé hozni nem szabad [UszLt XIII. 97]. *1799:* meg-volt tíltva mínden Falusiak elött a' bor árulás [Makfva MT; DLev. 5]. *1808/1809:* Azt hallottam és tudom hogy meg volt tiltva s publicálva is hogy senki a piatzon szedett szalonnát Summáson idegennek ki ne adhassa [SzU; UszLt ComGub. 1753u]. *1817:* meg vagyon tiltva a' Fenyö fát és Deszkát az üveg Csűrnek szükségin kívűl egyéb kereskedésre fordittani [F.árpás-üveghuta F; TSb 46].

8. betilt; a interzice; verbieten. *1739:* meg kell tiltani a gabona pálinka főzést ne szűkítsék meg ezzel is a gabonát [SzO VII, 401–2 gub.]. *1813:* Kis Vőlgy Feje nevezetű hellyen orotást épittettem ... Mihály János Ur egy alkalmatossággal az Irtások további szaporittását ... meg tiltotta [Kőrispatak U; Pf]. *1814:* az ide valo Asztalosoknak Cehalis Articulussaiban nyilván meg légyen tiltva, hogy egy Kantárkodo vagyis Czéhon kivül lévö Asztalosnak se légyen szabad az Asztalos mesterséget maga kezére folytatni [Kv; ACLev.]. *1816:* Meltoztasson ... Banyászoknak, szén tsinálok(na)k Lo hajtokn(a)k akik Verős kovatsoknak nem neveztetnek a' vas futatást és művelést absoluté meg tiltani [Torockó; TLev. 9/46].

9. (adósság fejében) lefoglal/tilt; a sechestra ceva (pentru acoperirea datoriei); (als Entgelt der Schuld) beschlagnahmen/mit Beschlag belegen. *1590:* Thudom hogy mi minde(n) approlekat az mi marhanknak ott az Jknel meg tiltuk sodora kerezteteme oriais vala ott benne mi minde(n) approlekaual tiltottwk az zalonnakat [UszT]. *1600:* Jffyw Bonchiday Gergely ... vallia: Amy az Erdeody Imreh Adossagat Nezy egykor Ielente Erdeody Imreh hogy Kis Caspar mondotta hogy eo neky Ados Keotelwereo Thamas es neky ne Adgyam az zablyatt, hanem neky kit en Annak vthanna vgy mondek megh Keotelueereo Thamasnak hogy Kis Caspar tiltotta megh Erdeody Imrehnel az zablyat [Kv; TJk VI/1. 512]. *1636:* Miklos kovaczy Uramnal volt egy szónyeghje szálághba(n), en azt tiltam megh, es ugy hozá megh ennekem ... az negy forintot [Mv; MvLt 291. 65a]. *1717:* az lakojnak okrit tiltották volna megh az Császár eo Fge Portiojáért, az Eskűttek rá mentek, osztán Janka Gyeorgy maga intette illye(n) szokkal itt ne tolvajkodgyatok [Kál MT; Berz. 12. 92/129]. *1752:* Az Üveg Csűrtöl ingredialni szokott Arendát ki tiltotta meg azt sem tudom [Bodok Hsz; Ks 22. XXIb]. *1770:* Nyigának a korcsma pénzért ... számtarto Vram meg tiltotta négy őkre árát 133 vonás for(intot) és még mais pénzéhez nem juthat már Sem pénze Sem őkre, és nemis tartya adossá anyival magát [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.].

Szk: *királybíró pecsétével ~.* *1590:* Thudom mertt en tiltotta(m) megh kiralybiro vram Peczietiuel az Iknel az birois ott vala minde(n) aprolekat feiet oriat kerezttetemet s mind az szalonnakat [UszT]. *1690:* ados volt azon ohlanak tiz forinttal, Kirally Biro Ur pecetievel megh tiltottam uala, felis Buczuztam Tiszt uram elöt kezestis adtam [Kovászna Hsz; HSzjP].

10. elzár; a închide; (ver)sperren. *1672:* Mikor Cserminyi uram pediglen az fűvezérnek azt megmondotta, hogy az németek az passust megtiltották, Székelyhidat felverték, embereket fogdostak az erdélyi határbúl, az fűvezér ... megkérdette, igaz-é? nem-e? [TML VI, 125 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

11. kb. megoltalmaz; a ocroti; schützen. *1684:* Mindenkor mikor az céhnek mulatása vagyon, tartozik az céhmester az céhaszt⟨alt⟩ megtiltani annak rendi és módja szerint, úgy hogy valaki az mester emberek k⟨özül⟩ olyankor veszekedést indítana az céh⟨asztal⟩nál, tehát az mennyi akkor ... elköltt azon marad érette [DFaz. 11].

megtiltás 1. eltiltás; interzicere; Verbot. *1677:* Görögöknek, Örményeknek, Ráczoknak, Bolgároknak, Dalmatáknak ... kik kiváltképpen a' Török birodalmábol szoktak jöni, menni, és kéreskedni ... azoknak ez Országban szabados járásoknak, kereskedéseknek meg-engedése, vagy némely időkben meg-tiltása, ál a' Fejedelmeknek dispositiojokban | A' Réznek ez Országbol valo ki-vitele, abbol kőzönséges szűkséget nemz, de ellenben meg-tiltása-is a' kőzönséges szabadsággal ellenkezik [AC 135–6, 236].

2. (le)foglalás; sechestrare; Beschlagnahme. *1746:* az denominalt Executorok ő kgl(ne)k eleibe intra 8vum reportallya hitelesen az Debitor hogy az meg tiltatott lova az meg tiltaskor mit ért volna [Torda; TJkT III. 59].

megtiltat 1. eltiltat; a dispune ca să fie oprit cineva de a face ceva; verbieten lassen. *1658:* Kérem Kegyelmedet, édes Öcsém uram, hogy beszéljen Bedőházi urammal a dolog felől Talám ... ha Bedőházi uramnak is tetszik, jó volna megtiltatnom, hogy ne adja[a] Somboriné asszonyom kezihez mindaddig is, valamég Somboriné asszonyom közre nem bocsátja az többit [TML I, 113 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz. — [a]A búzát]. *1710:* Ezzel a rossz pénzzel bővön kezde fizetni a hadaknak[a], meg is tiltatá mind Magyarországban, mind Erdélyben, az ezüstpénzzel ne éljenek [CsH 352. — [a]II. Rákóczi Ferenc]. *1799:* (Többen) árultak bort ... pedig ugy tudom hogy a' ... possessor Urak a' polgár által meg tiltatták volt hogy bort ellenekre senkiis ne árulna [Makfva MT; DLev. 5].

2. tilalom alá vétet; a dispune să fie interzis ceva; unter Verbot setzen lassen. *1640:* Az Sarkani vize ot folivan ala, abban vagion pisztrangh, lepeni hal, semlingh, kop hal, meliet mostan Urunk eo Naga megh tiltatott: hogy senki ne halaszon [UF I, 717]. *1649:* Kun Kata Aszonj Az Ispan Mezö[a] körül valo faluktul az Ispan mezej hatart Erdőt Megh tiltatta [Kv; RDL I. 135. — [a]SzD]. *1652/1653:* vice szolga birovalis meg tiltatta az be függeőket [Altorja Hsz; BLt]. *1752:* Tudgjátok hánj izb(en) tiltattam meg Falus Birák által, ugj általad is mint udvari Biró által az utrizált Tanorakbeli Sarjut [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 32].

3. (vmely terület használatától) eltiltat vkit; a dispune ca să fie interzis cuiva (folosirea unui teren); (Benutzung irgendeines Gebiets) verbieten lassen. *1570:* ew kegyelme Engemet, Neminemw feóldeok zantasatol, kelementelky hatarban kyk vadnak ez tawazzal, Megtyltata, kybeol tw kegyelmetek eleót, teórwenbe vagyúnk [Székelyvásárhely; BálLt 1]. *1633:* Gauaj Petter Vr(am) szolgaj megh tiltatak Bornemisza lazlo vra(ma)t ... hogj az vta(n) se hatalmasskodgjanak az Gauaj vra(m) hattara(n) [BSz; Ks 41. D. 23].

4. zároltat; a dispune sigilarea unor bunuri; sperren lassen. *1605:* Zakaczine brassaj Embereknek volt ados melj adossagert Zocz györgyneuel meg tiltattak az brassai Emberek per hoc az Zakaczine Testamentoma Zerent az parta eöbeöl es az Kalmar árubol Contentalja Zöcz gjörgjne az adosokoth de vgy hogy meg hitesse mivel volt ados [UszT 20/135].

5. lefoglaltat; a dispune să fie sechestrat; beschlagnahmen lassen. *1676:* adgyon kezest vagy az Balogh Andras Uram marhajat az kiket hazanal tart avagy tartatt úzesse ki mentól hamareb az Zablois fel szabadul az kit Bíro Uram megh tiltatott [Kvh; HSzjP].

megtiltathatik eltiltathatik; a putea fi interzis; verboten werden können. *1677:* Aranynak, tallérnak, dutkának, és egyéb jo féle monetának váltása, és az Országbol ki-vitele meg nem tiltathatik, kiváltképpen az Haza fiaitol [AC 62].

megtiltatik 1. eltiltatik, tilalmaztatik vmi; a fi interzis; verboten werden. *1662:* az Isten méltóságos nevének héjába való felvétele, a sok hamis esküvés ... megtiltattak vala [SKr 583]. *1671:* a' Postálkodoknak, és egyéb rendbélieknek saczoltatások, sok rendben meg-tiltatott [CC 31]. *1677:* A' léleckel valo éktelen szitkozodás-is, mivel illyen szörnyen el-áradot ... mindenüt igen meg-tiltassanak minden rendek közöt | Szölö-szedések-is az innep napokon meg-tiltatnak [AC 229, 237]. *1769:* Valamint hogy minden örökös Országaib(an) ö Felségenek, uj fabricanak vagy tsinalmánnak ö Felsege hire nelkül fel alatasa nem szabad vgy e Nms Hazaban is meg tiltatott [UszLt XIII. 97]. *1782:* Donat Istvan Uram tugya ked hogy meg tiltatott ... az pipázás iljen szeles üdőben ...? [Szörcse Hsz; HSzjP]. *1819:* a Legények közöt minden féle nyerekedö játékok ... szorossan meg tiltassanak [Kv; MészCLev.].

2. (erdő/kaszáló) tilalom alá helyeztetik; (despre pădure/fineață) a fi pus sub oprelişte; (Wald/Heuwiese) unter Verbot gestellt werden. *1765:* (A kaszáló) megtiltatott, tsováztatott őriztetett is volt a' két Udvar szükségére [Zentelke K; BfN]. *1789:* Mint hogy penig a Földes Uraságnak fel adása szerént az erdők erossen Le vagattak, s ... el pusztittattak e részben rendeltetett hogy a le vagattatott erdők leg jobb moddal tiltassanak meg [Kv; TLev. 7/8].

3. vki eltiltatik vmitől; a fi oprit cineva de la ceva; jm etw. verboten werden. *1662:* a kisdedek a szent keresztségnek feredőjétől megtiltatnak vala [SKr 102]. *1666/1751:* Articulus Anni 1666 Az Paraszt ember Törrel, és Tsövel, sub poena flor. 12 meg tiltatik ã Vadászattol [TLev. 11/1 ogy-i végzés Adalbertus Somljai keze írása].

4. betiltatik; a fi interzis; verboten werden. *1769:* a' Muszka birodalombol valo s eddig itt is follyásb(an) levő Tallérok meg tiltatnak | Az Aba nevü Poszto(na)k ez országba valo bẽ hozatatasa éppen megtiltatott [UszLt XIII. 97]. *1774:* 'a Vármegyén való Jobbágyok mivel hogy dézmát adnak Gabonábol, borból, Bárányból a Mult Esztendőkig (: mig az Felséges Udvartól meg nem tiltatott :) Juhbólis, azok nem fizetnek karácson Tyukját [Szentdemeter U; LLt Vall. 37]. *1823–1830:* Minthogy pedig régen a kollégiumbeli komédiákban kisatyrázták, csúfolták az udvarokat, tanácsot, még az udvari táblát is, tehát mintegy 1780 tájt megtiltatott a komédia [FogE 105].

5. hatályon kívül helyeztetik; a fi scos din vigoare; außer Kraft gesetzt werden. *1710:* őnagysága condítója ellen való dolog volna a rab urakot igazságokban megfojtani, holott a jus ligatum az Approbata Constitutióban örök átok alatt megtiltatott Erdélyben [CsH 132].

megtiltatott 1. tilalom alá helyezett; care este pus sub interdicţie; unter Verbot gestellt. *1751:* ezen esztendőben is Falunkban levő Quartéljos Németek számára megh tiltatott Falu közönséges füviböl egj darab megh maradván megh irt Vándorék ennek egj részét erőszakasson kaszálják [Balázstelke KK; IB. Mich. Rempler (60) jb vall.]. *1791:* ezen ujonnanban meg tiltatott Erdőtt haszon vétellel usualni fogják [Nagyrápolt H; JHb XXXI. 30].

2. lefoglalt; care a fost sechestrat; beschlagnahmt. *1736:* Constalvan az Szek elött hogy az Instans Szabo Mihály pénzit az Inctus Finna Pal extra omnem viam juris meg tiltatta tehat cum poena fh 12 juxta sedis hujus authoritatem az Instans megtiltatott penze fel szabadittatik [Torda; TJkT I. 112]. *1746:* fen hagyatván az meg tiltatott és el betsültetett lo dolga hogy az denominalt Executorok ö kgl(ne)k eleibe intra 8vum reportallya hitelesen az Debitor hogy az meg tiltatott lova az meg tiltaskor mit ért volna [Torda; TJkT III. 59].

megtiltattat eltiltat vkit vmitől; a dispune ca cineva să fie oprit de la ceva; jm etw. verbieten lassen. *1800:* Nyekíta és Tisztarto ... el mentenek az Erdöre, azért 'a Falu tiltattatta mèg az Utban hogy ne menjenek mert bé hajtyák, melynek midön nem engedelmeskedtenek, hanem le vàgtanak 17 szál fát, azért 'a Falu ... el fogta Nyekitat az Biro házához kìsèrtèk, innét ki vàltotta magát egy ökrível [M.bagó AF; DobLev. IV/837. 5b]. *1818:* Ifjabb Hegyessi Elek ... mihellyt pénzt érzett a Nagy Annyánál, töstént a Zárokat fel rontotta, és azt erőszakosan el vette ... Nem mulattam el meg tiltattatni a Falusi Biroval a Magyar Regeni Közönségnél hogy valaki Ifjabb Hegyessi Elekkel tarsolkodni bátorkodik a parasztok közül, büntetésül 25. páltza ütéseket fog kapni [Vajdasztiván MT; TLt Praes. ir. 32 Budai István viceispán kezével].

megtilthat 1. eltilthat; a putea interzice; verbieten können. *1573:* Nyilas Mate Azt vallia hogy ... adot volt Eo ely hazanal egi kasat ... egi olahnak, Melliet hogi az kowachok meg lattak Teorwent kertenek rea Mond eo az bironak hogi ha az kowachoknak zabad Idegen mywet arwlny, Eotetis Nem Tilthatiak meg rola [Kv; TJk III/2. 180]. *1592:* Layos kiraly lewele, hogy Senki a' Coloswary Embert, vagy marhaiath, Ne tarthassa, Ne tilthassa semmi modon megh, az Birodalomban hanem ide fwstire Jwiéon, s teorwenniel keresse [Kv; DiósyInd. 30]. *1655/1754 k.:* Ha valamely miveltető Ember a' Mesterek közül valamelyikkel miveltetne, és a' Mester ember munkájának illendö jutalmát meg-nem akarná fizetni; az a' Czèhbéli Társunk a' több Mester Társainkat attól a' miveltető embertöl megtilthassa, valamig nem contentálya mindenekröl [Kv;

ACJk 8]. *1796:* Az Instansoknak ezen irásom altal hatalom engedtetik elsőben arra, hogy minden erdő pusztitokat meg tilthassanak az tilalom rontokat pedig meg-is büntethessenek [Torockó, TLev. 10/6].

2. (ténykedést) betilthat; a putea interzice (o activitate); (Tätigkeit) verbieten können. *1594:* Az Zent paly Janos Ser feozeset, es it valo ki korchomarlasat megh Nem tilthattiak varosul, de ... Mas hatarbol be hoznj senkinek Ser Ne engedtessek [Kv; TanJk I/1. 231].

megtiltó szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: ~ *pecsét* vmit tiltó parancsolat; ordin de interzicere; Verbotsbefehl. *1800/1801:* Intő, Idéző, Egybehivato, Bizonyossá tévő, El, és megtilto Eskető Petsét, Mlgos Groff Kendeffi Eleknē Mlgos Bethlen Krisztina Aszszony eő Nga nevére, mellyre ezen Nemes Maros Szèkben lako mind két rendben lévő betsűlletes személlyek, a nékie ki nevezendő hellyen, és napon, megh jelenni és az igazságot maga valoságában ki nyilatkoztattni 24. forint bűntetés alatt kőteleztettnek [Erdősztgyörgy MT; WH].

megtiltódik tilalmaztatik; a fi interzis; verboten werden. *1600:* kewantatik felette igen az iozansaghis mindenek felet Tetczyk azert hogy ha ennek eleotte valo bekeseges eodeoben tilalmas volt, hogy az mostany niawalias eodeoheoz kepest inkab megh tiltodgyek kywaltkeppen az echakanak Idejen valo rezegeskedes [Kv; TanJk I/1. 353].

megtiltott 1. tiltott, tilos; interzis, oprit; verboten. *1677:* (A) szomszéd Országokkal határozó Vármegyékről ... szomszéd Vármegyéig igasságos mélto dolgokban és szűkségekben, Testimonialis vétel nélkűl-is el-mehetnek. Csak hogy az igaz derekas szabados utakon, s' nem penig a' meg-tiltott utakon, és ösvényeken járjanak | Ha kik penig Ország Statutumi és interdictumi ellen valo dolgokban elegyitették volna magokat ... a' meg-tiltott dolognak meritumja szerint, affélékről decemáltatott poenán convincaltassanak [AC 87–8].

2. tilalom alá helyezett; care este pus sub oprelişte/interdicţie; unter Verbot gestellt. *1650:* fel szabaditoták az megh tiltot lo keóteózeó heliet [HSzj *lókötöző-hely* al.]. *1664:* Vagyon az falunak jo rakos ... kövi halas 12 forint poena alat megh tiltot pataka [UF II, 293]. *1666/1793:* eddig a meg tiltott Szent egyház és Ecclésiánk épitésére rendelt tilalmas Erdőben mindenkor az egyház fiait hitták a meg vett fának le vágására és látására [A.csernáton Hsz; SzékFt 21]. *1670/1740:* Vegezék azt is hogy valaki közönséges meg tiltott Határban vagy Ejjel vagy Nappal bé űzi Marhaját, valamennyiszer be űzi, a Biro mind annyiszor egy egy forintra Zalogollya meg [Homoródsztpál U; WLt]. *1731:* Az Bikkfát penig hordani fel szabaditottuk, melly meg tiltott fáknak szorossan valo Inspectiojára az tilalmas rontoknak meg zabolázasokra Nztes Zilahi István Atyankfiat ujjabban Authoráltuk [Dés; Jk]. *1768:* hoztak a' megtiltott nagy erdőből egy egy szekér fát [Girbó AF; BK. Györgyiu Atyim (36) zs vall.]. *1783:* (A katona) az Utrizált Bogljos nevezetü heljben meg tiltott erdökben vágatot vala, veszszöté vagj karot? azt nem visgaltam [Kissáros KK; JHb XX/8. 8].

3. lefoglalt; sechestrat; beschlagnahmt, angehalten. *1613:* Koúacz Janos, Hada Istúan, Balog Janos ... Kalota szegben, az meg tiltot marhakat fel zedik, és a Mesesen túl valo Tőser emberekkel componalua(n) ... Orszagúnk tilalma s vegezesse ellen az Marhakat harmintzad fizetes nelkűl, altal szöktetik és keserik, az mi fiscúsunknak Nyilua(n) valo karara és fogyatkozasara [PLPr 35 fej.]. *1791:* a meg tiltatt mindenféle Szeműl leuő gabónát ... a Tauasz eleinn mind el hórdóttatta [Mezősámsond MT; Berz. 15. XX/9].

megtisztál tisztáz; a clarifica; klären, klarstellen. *1852:* Ezen kérelemmel Tisztelettel folyamadok a T. Cs. Kir. Kerűleti Bíztossághoz hogy ... Komáromi Klárátol örökölt osztály szerinti Birtokoknak Borozdái ki járatásokra ... azon őregekkel kik a Birtok eredeti állását Tisztán tudgyák szállyanak ki 's az Birtoknak mind két felőlli szomszédgyai kőzt Tisztállyák meg [Nagylak AF; DobLev. V/1329 Dobolyi Bálint kezével].

megtisztaságozhat (bűn alól) tisztázhat; a putea demonstra nevinovăţia cuiva; (von der Sünde) freigesprochen werden können. *1638:* Mivel az ellen megh nem Tisztaságozhattak volna absolutiot kivanok [Maksa Hsz; HSzjP].

megtisztaságozik tisztázza magát; a se dezvinovăţi; sich rechtfertigen. *1693:* Citaltatot volt az felső forumra meghis tisztasagozot volt [Kovászna Hsz; HSzjP].

megtisztel 1. vki iránt tiszteletét mutatja, tiszteletet megad; a onora/cinsti; jm eine Ehre erweisen, jn beehren. *1585:* Lakatos Miklos Vallia hog ige(n) haborgonak hallotta Az Actor Annyat seot tudomis hog az vtolso Vrat Zabo leorinczet meg ne(m) tisztele hane(m) rutolta, kiert vegre vgia(n) megh eole Zabo leorincz [Kv; TJk IV/1. 420]. *1751:* Fogadj Isten Bőlts Emberek ... Oly meszszűnnen el jőttetek Fiunkat meg tiszteltétek Szép ajándékot adtatok [Hétfalu Br; EM LI, 126 betl. játék]. *1887:* A régi Erdély társadalmi és politikai életét jellemző cikkeket adok karácsonyra azok tollából, kik élték az elmúlt egyszerűbb, jobb időket, s a Nagyságod nevével kivált szeretnék eldicsekedni azoké között, kik megtisztelnek közleménnyel [PLev. 136 Petelei István Szilágyi Sándorhoz].

2. (parancsot/szabályt) betart/tiszteletben tart; a respecta (ordinele/regulile); (Befehl/Regel) in Ehren halten/einhalten. *1587:* Eskegyiek megh az be Irando zemely ezekre: hogy ... Az Biraknak tanachnak, es az Varosnak io parancholatith, Weghezesith, Es ez hazanak Colosvarnak minden ighaz megh Allot theorwenyt, zokasit ... megh tartia, megh Eorizy, Engedelmesen Weszi, zenwedy, Es Izenctites megh tiszteli beochwllj az io zo fogado fiunak tiszti es hiuatallia zerent [Kv; KvLt Vegyes III/65–6].

3. tiszteletben részesít; a cinsti, a da cuiva cinstea cuvenită; jm eine Ehre zuteil werden lassen. *1704:* (A generál) csudálkozik az urakon, hogy azt a Toroczkai István unokáját olyan pompával akarták megtisztelni és eltemetni [WIN I, 242]. *1785:* Viszontagolta és kedves praeceptorához való szíves indulatját sokképpen megbizonyította[a] ... és igen szeretett tanítójának áldott emlékezetét mind jeles halotti deák chártával, mind pedig mindenektől nagy aplausussal hallgattatott magyar orációval is megtisztelte [FogE 338 Gombári István sk bizonyságlev. — [a]Szigeti Mihály].

4. megajándékoz; a răsplăti/recompensa; beschenken. *1589/XVII. sz. eleje:* Az Ceh mesterek minden esztendőnkent, szent Pal fordulasa napianak estuęin, az Cehnek min-

den azon esztendei Jóuedelmiről tartozzanak igaz számot adni ... Az igaz számot adot Ceh Mestereket penigh az eő szorgalmatos gonduiselesekert edgi edgi forintal mindeniket megh tisztelni [Kv; KőmCArt. 12]. *1665/1754:* Az mely jámbor Iffiu Társ legénnyé akar lenni tartozik ... az egész Társaságot két asztalra tisztességes collatioval és szabad borral meg vendégleni Annak utánna a' B. Társaság egy szép koszoruval meg tiszteli melyet mind addig mig asztaltól fel kelnek fejében kell tartani [Kv; ACArt. 21–2].

5. megvendégel; a cinsti/trata (cu băutură); bewirten. *1759:* Egy jo hasznos Molnára városunknak meg halván az Tiszteletes Magistratus az papjait az el torozásakor egy veder borral meg tisztelte az árra tészen 48 xr [Kvh; HSzjP].

megtisztelés tiszteletben részesítés; cinstire; Beehrung. *1704:* megparancsolá az úr, holnap reggel az őnagysága paripáit megpatkoltatván, igen szépen megtisztíttassuk e holnapi pompának megtisztelésére [WIN I, 203].

megtisztelő tiszteletben részesítő; care a fost oferit în cinstea cuiva/a ceva; beehrend. *XVIII. sz. v.:* Tompa Ádám Ur fa hozo és fono kalákáját meg tisztelő alkalmatossággal történt verekedés után azon Nemes Házbol erőszakos hatalommal a Musikást Rádully Ferentz rántá ki az Asztal mellől [Kisborosnyó Hsz; HSzjP Kosztándi Lázár (30) zs vall.].

megtiszteltetik tiszteletben részesíttetik; a fi cinstit; beehrt werden. *1765:* Verestói György uram is meghala szegény. Ki is ... halálában is megtiszteltetett mivel esztendeje, hogy fennhúzva viselte nyavalyáját [RettE 182].

megtisztít **1.** megtakarít; a curăţa; säubern, reinigen. *1578:* ky ky mind az eo maga haza eleyt meg tiztichia, es a ganet ky hordassa [Kv; TanJk V/3. 164b]. *1590:* tyztittotak meg, az Keozep Kappú alyat 3 ember Karaznay Janos harmad magaúal ... d. 25 [Kv; Szám. 4/XXI. 28 Kis István sp kezével]. *1665/1754:* Az B. Társaságnak benn létekor tartozik az Szerhordó Legény a ládát, minek előtte az asztalra tétetnék, meg tisztitani a' portól, úgy hogy ujjokkal ne irhassanak rá [Kv; ACArt. 13]. *1730:* Mi ketten porontsoltúk megh hogy az Szekereket és az hintokat tisztittsak megh az külsö udvaro(n), hogy az belsö Udvaro(n) ne gaszollya(na)k [Abosfva KK; Ks 83].

2. kitisztít; a curăţa/curăţi; ausräumen, säubern. *1577:* Az hyd vcza zorossaba valo meg Rekedet foliam felól vegeztek eo kegmek, hogi Byro vram zorgalmaztassa rea az korchioliast hogy tiztechya meg vagy fertalt vettet eö kegme Rea [Kv; TanJk V/3. 151b]. *1584:* Esmeg az kwtot meg tyztitottak attúnk harom Embernek ... d. 63 [Kv; Szám. 3/XV. 17]. *1585:* Az Tanaczhy haznal az Jeg veremtöl fyzette(m) az korczhyolassoknak hogy meg tyztytottak d. 28 [Kv; i. h. 3/XXII. 73]. *1588:* Az Tanach hazban az kement hogy meg tiztitottak attam az kemeny Tiztitonak d. 25 [Kv; i. h. 4/I. 42]. *1633:* Tudom Asztis hogy az(on) Tinko fiak czinalak Tiztitak megh az Toth [F.venice F; Szád. Sztan Ovesza (40) vall.]. *1678/1718:* az kö Istállo mellett valo Arnyék széket közönségesen eö kglmek tiszticsák meg, az ruccságot hordassák ki [Kv; WassLt]. *1680:* vagyon egy öreg halas To is ennek az Tonak szüksseges az Tisztitás olt(na)k szamos hala az Praedecessor R(ationi)sta(ne)k relatioja szerint szepecsken vagyon benne, de az mèg meg nem tisztittyak haloval meg nem vonhatni [A.porumbák F; ÁLt Inv. 33–4]. *1737:* Szikszai Gombkötö István atyánkfia ő kglme Háza mellett lévő kút(na)k oculatiojára, hogy ha élhetnek é vélle a szomszédságok ... ha az ott kőrűl lévő régi kut alkalmatos lenneé ha meg-tisztitanák ... exmittáltatnak Székelyhidi János és Kováts Pál atyánkfiai ő kglmek [Dés; Jk 484].

3. kitakarít; a face curăţenie (în ...); reinigen, sauber machen. *1618:* Az német követ felöl ... még itt semmi bizonyos hír nincsen Mondják azt, hogy Komáromig eljött volt, de tovább annál még az híre nem jött. Itt azért az szállását megtisztíttották s készen vagyon [BTN^2 138]. *1644:* En megh tiztita(m) az hazat hogi bele zalliak Teóreók Janosek az Atiafiak contradjcalnak, es en oda hagia(m) az hazat [Mv; MvLt 291. 425b]. *1681:* (A pincét) ha megh tisztita(na)k megh Ujitanak, es orvosolnak ighen jo volna akar kaposztas, akar boros pinczenek [Hátszeg; VhU 600]. *1765:* az kövek(ne)k vágásakar az vámbol szokták meg tisztitani a Malmakat [Kóród KK; Ks 18. CI. 5].

4. dörzsöléssel tisztít; a curăţa prin şlefuire; durch Reiben reinigen. *1580:* Elöször Tyztich meg Az wasakat zepen, hogy fenyliek Zep siman [Nsz; MKsz 1896. 369]. *1588:* az Varganak azon Nap hogy feyet veottek attam az Ciganoknak f. 1 Az varas teorit hogy meg tiztitotta Chyzar Ferencz attam d. 25 [Kv; Szám. 4/I. 25]. *1591* vettetem Zamott Chyzar ferenczel, az varos kardyatt haromzor Tyztitotta Megh att(am) f — d. 75 [Kv; i. h. 5/I. 45]. *1648:* adtunk az muskétáktól az tisztitáson kivűl, az kinek mi héja volt, az ki nem restellette maga meg tisztitotta [Mv; EM XVIII, 404]. *1771:* a férjem beszéllette, hogy Nagy Josefné, Anuczával miképpen mentek réája Éczaka is hogy hozza is döfföt volna a konyha késsel igaz hogy azon nap a kések mind szépen meg valának tisztítva, más nap reggel pedig a konyha késnek véres volt a hegye, még réá is száratt volt [Dés; DLt 321. 35 Eva Szánto Georgii Hancz cons. (37) ns vall.].

5. (ló száját) kitisztogatja; a curăţa (gura calului); (das Maul des Pferdes) ausputzen. *1584:* Attam Georgy kowachynak hogy Az Rudas lo meg Betegeolt wolt. hogy neky 4 ereth vagot ... es az zayat meg Tyztitotta fyzet(tem) f. — d. 28 [Kv; Szám. 3/XIII. 8]. *1587:* Az Lowaknak hogy Az zayokat Meg tyztetotak. fyzettem f. — d. 10 [Kv; i. h. 3/XXXIII. 21]. *1779:* Gergelj Urfi Lovara 3 Ö patkot fel vertem A száiát is meg tisztitottam, és a' Szeminvaloiat is vettem [Szászváros; BK. Kováts Mátyás kov. szám.].

6. (folyadékot) át/megszűr; a strecura (un lichid); (Flüssigkeit) durchseihen. *1668:* Minden Csaplár tartozzék ... a kezek alá bizattatott borokat tisztán árulni, fadgyutol, virágtol és egyéb az italban meg utálást szerző alkalmatosságoktol oltalmazni és meg tisztitani, egy forint büntetés alatt [KvTOkl. II, 409]. *1823–1830:* Itt láttuk a sófőző házát Lovak által bizonyos masinán tekertetik fel a vizet magasan, s mint egy törökbúzakas, olyan móddal tövisfal lévén rakva, arra omlik a felhajtott sós víz, amely tövis megtisztítván minden gaztól a vizet, foly egy vályúba s onnan csatornán az üstbe [FogE 191].

7. meghánt, letisztít; a curăţa de coajă, a coji; (ab)schälen. *1644:* pestis ellen edes Atiamfia illien oruossagot chinali, egi tista üueghben tegí egí eítel igen io fele erös echetet, aban szaz sem feníö magot, három fö foghagímanak az gerezdít az menni leszen megh tistechak es

aztis bele haniak, niolcz dionak az belitis bele haniak.[LLt Gyulafi László feleségéhez, Balási Erzsébethez]. *1762:* főzőtt vala a' Vén Pápainé két Tál étket; húst is fuszújkát is; de a' faszulykát nem tisztitották meg [Hermányi,EDem. 391].

8. megmos; a spăla; waschen. *1823–1830:* Második vacsora neme volt a faolajos saláta. Ott az olaj olcsó, a szolgáló megtisztítva eléhozta a salátát tányéron, én egy félfertályos pohárba ecetet töltöttem, feljül reá olajat, a salátát belemártogattam, s jó olajosan ettem [FogE 229].

9. (szőlőt) meglevelez; a desfrunzi, a despuia de frunze; (Reben) entblättern. *1587:* Az Zeoleokre walo keolchyegh ... Elseoben keoteoztek es Leweleztek meg ... Masodzoris keoteoztek es Tyztitottak megh ... Kewertek megh Vtolzoris [Kv; Szám. 3/XXXIV. 4 Zabo György isp. m. kezével].

10. megnyes; a tăia ramurile (nefolositoare); a curăţa (un pom); abästen, beschneiden. *1817:* a Kertész ... a Pápel fákot mind szépen meg tisztitotta, a kerek gráditsot is meg készittette [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint tt lev.].

11. irtással letakarít; a curăţa prin defrişare; durch Rodung abräumen/sauber machen. *1578:* minden heleket kik retnek walok wolnanak, meg yarion, megh lasson, es a midõn hozzá ęrkezhet tǫwissektol es egyeb hazontalan faktǫl megh tizitchon [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 140–6 V. Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. *1689:* ez az controversiás szántó főld, mellyen most állunk, régen erdős helly vala az Hidegh kutiak megh tisztiták ... az uton fellyűl valo reszitis, az Hidegkutiak tisztogaták [Lupsa F; Ks 67. 46. 21]. *1714:* Mivel az Kővesdi[a] Eccl(ana)k sok földei vad(na)k mellyeket az töves fel nőtt végeztetett, hogy ha valaki valamely földet az tővisből meg tisztit, dezmáját ki adván birhassa mig akarja [MMatr. 399. — [a]MT]. *1788:* oly parantsolatot adott ki ő Nsga ... hogy a' bokrokkal, és berekkel telyes már bé sántzoltatott nagy rétet ha a' Falusiak meg nem tisztitanák, és a fákot, s bokrokat abbol ki nem irtanák, ö Nsga maga fogná velűnk Jobbágyi és Selléri szolgálatunk által frotvánnyá tenni [Bányabükk TA; BLt 11 Molduván Ignát (60) zs vall.]. *1804:* a' közelebb mult Tavaszon ki hajtatt Horváth Elek Ur Dominalis Biraja engemet is e' következendökkel[a] égy(gy)ütt fejszével ... hogy ottan égy darab erdőt meg tisztittanánk [Csapó KK; Berz. 17b. — [a]Köv. a nevek fels.].

12. (gaztól) megtakarít; a curăţa/degaja (un teren); (von Unkraut) säubern. *1718:* azon pusztát szépen megtisztittyák, megvermelik és magok szöllöjökből szedett jó szép kés allya fákkal béültetik [MNy XXXVIII, 53].

13. *méheket* ~ megmetsz, (a kaptárban levő herék) fejét levágja; a reteza, a curăţi stupul; beschneiden, den Kopf der (im Bienenkorb befindlichen) Drohnen abschneiden. *1823:* 20a Aprilis Mikor a Méheket Meg tisztíttak vagyís Meg Metzették azoknak lépéébol olvasztatott viasz 5 font [Budatelke K; Born. F. Ic].

14. fertőtlenít; a dezinfecta; desinfizieren. *1718:* Pestis alkalmatosságával Az honnan ... el vitetik az beteg az olly Szobát, vagj kamarát is mindgjárást be zárják ... leg aláb husz napig be zárva űressen tarcsák, és az után à fellyeb meg irt modon, meg tisztittsák, és nem kűlőmben hanem ugj meg tisztitva bocsássanak Embereket béle [KvLt I/225 a gub. Kv-ról].

15. (kimutatást) rendbe/tisztába tesz; a pune în ordine (registrele); (Register) in Ordnung/ins reine bringen. *1572:* Eleosser eo k. valaztanak Minden fertalbol ket ket Embert, kyknek eo k. hatalmat ad rea hogy Mindennek eleot zorgalmatossaggal Ez Ideig valo restanciakat fely zediek az Regestumokat megh Thyzticcak, Es Tyzta Regestumot agianak az polgar vraim kezebe Minden Restancianelkwl [Kv; TanJk V/3. 54a].

16. tisztáz; a clarifica; klären. *1704:* bizodalmason kérem ... igyekezzék kegyelmetek ezt az én, nemcsak az én személyem ártatlanságának, hanem az egész Gubernium uniójának, salusának megháborodott forrását per prudentiam et charitatem megtisztítani, méltóságos generalis urammal együtt [WIN I, 177–8].

17. kb. mentessé/mentté tesz; a purifica; jn einer Sache entheben. *1710 k.:* A te igéd, Uram, az: Ha mü bűnünket megvalljuk, hű és igaz az Isten, hogy megbocsássa nékünk a mü bűnünket, és megtisztítson münket minden hamisságtól, mert nem akarja a bűnösnek halálát, hanem megtérését és életét [BIm. 1022]. *1823–1830:* az exegéták egész új értelmet adnak a Szentírásnak. Ők ugyan azt mondják, hogy új vallást behozni nem akarnak, de a Krisztus tudományát a sok barát szennyektől megtisztítani kívánják [FogE 220].

18. (közösséget) megment/szabadít vkitől; a scăpa de cineva (o colectivitate); (Gemeinschaft) vor/von jm retten/befreien. *1578:* Akarwa(n) is az varasnak zabadsaga mellet elny es halny feokeppen penigh igyekezwe(n) az istennek tyztesseget ... eló winny Es az tanachyot affele zarwas bwnnel meg ferteztetet zemelyekteol meg tyztetany ... Igy wegeztek Kappa gaspar es Hennigh Iacab felol, Myert hogy eomagok ... paraznasagnak bwnyt meg wallottak Azok Semmy keppe(n) It ne(m) wlhetnek hane(m) mast kel ertek walaztany [Kv; TanJk V/3. 178a]. *1636:* Azon kezde el az praedikallast Istvan Uram, az mi keppen Christus Urűnk az Templomot megh tiztita, ugy enis elseoben megh tiztito(m), itis vagio(n) egy Iffiu Zabo Janos, felesegeuel, az ki Eretnek uallasu paphoz folyamodot ki meny Te Zabo Janos, mint Lator az Isten hazabol, teis Borbely Janosne mint kurva [Mv; MvLt 291. 67a Kapusi István vall.].

19. (gyanú alól) tisztáz; a dezvinovăţi; (vom Verdacht) reinigen. *1676:* Hallom, Uram, én is hogy vagyok hacsak kicsiny suspitióban is; de eziránt biztat igazságom s jó lelkem ismerete s a körülöttem valók, hogy megtisztítnak abbúl is [TML VII, 226 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

20. *~ja magát* (gyanú/vád alól) tisztázza magát; a se dezvinovăţi; sich (von dem Verdacht/der Anklage) reinigen. *1574:* Azert myert hogi ez Nagi dolog es varosnak egik feo zabadsaga ellene (!) vagion ... tartozik heted Magawal meg tyztitany Magat hogi Twdwa Zamosfalwi Embertwl Zamosfalwy fělden termet bort Nem veot, hane(m) varosy feolden termet gyana(n)t es hogi varosnak zabadsaga Ellen zantzandekal Nem Igekezet celekedny [Kv; TJk III/3. 376a]. *1590:* Boldi Georg monta Zabo Istwannak hogy mind addig orgazdanak mondlak meg magadat megh nem tiztitod beleolle [Kv; TJk V/1. 50]. *1613:* Az masodik el menetelbennis protestatioval elt mi okon ment el[a], hogi az vra nem hogy magat megh akarna tiztitani, de sőt inkab most is hazanal vetkes szemelt bűntetetlen zenvedne es tartana [Dés; KJ. — [a]Férje házától a válófélben lévő asszony]. *1736:* az Incta Aszszony ... éjttzakának idején találtatott paráználkodni ... s úgy pedig továbbra nyilván való kurvánakis kiáltatott 's mind eddig magát meg nem tisztitotta [Dés; Jk 191b].

megtisztítás 1. kitisztítás; curăţare; Ausräumen, Reinigung. *1582:* Az eleo weolgybely kūtnak meg tisztitasatol ... attam két Embernek d. 24 [Kv; Szám. 3/V. 19 Lederer Mihály sp kezével]. *1597:* Korcolias Jstuannak az waros hazanal walo Jegy weremnek meg Tyztitasatwl meg wagatasatwl es be Rakatasatwl ... f 2 [Kv; i. h. 7/XIV. 3 Th. Masass sp kezével]. *1676:* Ezen Vár kőrül valo aroknak volna egyszer szűksége az sartol valo megh tisztitásra [Fog.; UF II, 697].

2. kitakarítás; curăţire, curăţare; Ausräumen, Säuberung. *1582:* Az Keozep Kapwbely teomleocznek meg tiztitassatol attam haro(m) Leginnek d. 20 [Kv; Szám. 3/V. 25 Lederer Mihály sp kezével]. *1592:* az keözep kapu alat valo teömleöcz meg tiztitasaert d 40 [Kv; i. h. 5/XIV. 160 Eppel Péter sp kezével].

3. (fegyver)tisztítás; curăţire (a puştilor); (Waffen)-Reinigung. *1582:* Az mell kett Gylkosnak feiekett veottek, az varos fegwere meg' Thiztitasatoll Chizar Ferenchnek fizettem f. — d. 25 [Kv; i. h. 3/VIII. 41].

4. kiirtás, irtással való letisztítás; curăţare (prin extirpare); Rodung. *1714:* Mivel az Kővesdi[a] Eccl(ana)k sok földei vad(na)k mellyeket az töves fel vőtt végeztetett, hogy ha valaki valamely földet az tővisből meg tisztit, dezmáját ki adván birhassa mig akarja, és senki tőlle el ne vehesse ki menvén az Eccla s meg intézvén mennyi ideig valo dezmája maradhasson oda az föld meg tisztitasáért [MMartr. 399. — [a]MT].

megtisztítatlan tisztítatlan (kőzet); necurăţat; ungereinigt. *1805:* a Tarsoság a Birákkal rendelyen bizonyos szamu hiteseket kik a Banyakot meg visgaljak és a rossz metallumu Banyákot el petsetelyek a Banyaszoknak Kőveit visgaljak meg s a kik rosz meg tisztitatlan Kovet el adni batorkodnak ... az fen Citalt Articulus szerint bűntessek [Torockó; TLev. 9/38].

megtisztíthat 1. kitisztíthat; a putea curăţa; säubern können. *1667:* Borát s egyéb élését azon kis pitvarában levő pinczében eltarthatja. Egy úti kamara széket is csinálhatnak oda s a rabok kihordhatják s megtisztíthatják gyakorta [TML IV, 86 Teleki Mihály Katona Mihályhoz].

2. (tetvektől) kitisztogathat; a putea curăţa (de păduchi); entlausen können. *1752:* ugj oda hatta volt Marinka à gyermekeit, hogj az Sebek és tetvek el töltették volt ... meg mosagattuk őket, de egészszen meg nem tiszthattuk (!) és kenhettük mert őszve csepűzett volt az hajok [Abrudfva AF/Abrudbánya; Ks].

megtisztíttat 1. megtakaríttat; a dispune să fie curăţat; reinigen/säubern lassen. *1584:* Ertik ... biro vramnak illien panazolkodasat(is) hog a' Nemessegteolis zo vagion az vchak es meegh az piacz zeriben valo sok teóltesekreol, Mèsz vermekreól ... Azert valoban Akarwan eo kgmek az vczakat effele Artalmoktol meg tisztitatny, vegeztek azert eo kgmek hog minden ember pwnkeostig haza eleót valo teolteset es oda hordot feóldet ky horgya [Kv; TanJk V/3. 279b]. *1592:* Az Varos kertiben az hitwan zenawal az kertet megh fedettem es az kertet meg tiztittatta(m) 4. legennek fizettem ... d 48 [Kv; Szám. 5/XIV. 148 Eppel Péter sp kezével]. *1683:* Az kerteket alkalmasint meg tisztittattam, az hazokatis tisztán tartatom [UtI].

2. kitisztíttat; a dispune să fie curăţat; reinigen lassen. *1585:* Az Scholaban ... az Zuksegh helt mind a keteot megh tiztitatúk [Kv; Szám. 3/XIX. 27]. *1593:* Hogi az Scholaban walo kútot meg tiztattattúk (!) Attunk d. 32 | Hogy az Cloacabol valo folyamat az warosfalan kywil megtiztattattúk (!) Attunk d 52 [Kv; i. h. 5/XX. 123]. *1596:* Hogi az kwtot meg tiztittattúk fizettúnk ... d 25 [Kv; i. h. 7/II. 33]. *1608:* tiztitatam megy Az scholaban valo kutat Matheual attam neky f — d 50 [Kv; i. h. 12b/IV. 105]. *1648:* Vagion egy réghj el hagyatott haltarto ... kit mostani Udvarbiro Nagj Bendek (!) uram ez juventálas alatt restaurálta, megh tiztittatta, kiben ugian számos piztrangotis boczyatott [Komána F; UF I, 938]. *1697:* Hogy a' Farkas uczai sütő haznak kuttya meg veszet, es rusnyasaggal be tölt volt, ketelenittettem meg tisztittatni [Kv; KvRLt I. C. 8. 7]. *1774:* Kedden ... az Malmon alol valo Toárkot akarnám az Falusiakkal az hinártol, és Béka nyáltol meg tisztittatni [Záh TA; Kf Nagy Sámuel lev.].

3. kitakaríttat; a pune pe cineva să facă curăţenie (în ...); ausräumen lassen. *1591:* Az Gardinal hogy be akart leony az Clastromott Tiztitattam megh 7. legenyel d 56 [Kv; Szám. 5/X. 24].

4. (piszoktól) letisztíttat; a pune pe cineva să cureţe ceva (de murdărie); reinigen/säubern lassen. *1623:* Az Palotakboll az karpytokot zedesse le tiztittassa megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

5. (dörzsöléssel) tisztíttat; a dispune să fie curăţat (prin şlefuire); (durch Reiben) reinigen lassen. *1586:* Az varas eószve Jaro kwpaiat vjobban meg tisztitatta(m) 50 [Kv; Szám. 3/XXIV. 42]. *1589:* Az varos teorit tiztitattam megh Czizar ferenczel, attam teolle de. 25 [Kv; i. h. 4/X. 25]. *1657:* Szebenben leue(n) Bálpataki Uramnak fegyveri, igen megh rosdasoduan, tisztitattam megh ... fl 4//5 | Pánczelokat, sisakokat, kar vasakat mind Uyolag megh tisztitattam Szebenb(en) fl 12 [Borberek AF; WassLt Perc. 28]. *1779:* semmire se tudván menni a' pénzen lévő betűknek ki-tanólásáb(an) Ötveshez confugialtam az végett, hogy mind a' pénzt 's mind a' Csatt darabot vélle meg-tisztittassam, és fgy a' betűket s formájátis jobban ki tanolhassuk [SLt XL Lázár István Suki Jánoshoz Kv-ról].

6. (lovat) megcsutakoltat; a dispune să fie curăţat/frecat (calul) cu şomoiog; (Pferd) abreiben lassen. *1704:* megparancsolá az úr, holnap reggel az őnagysága paripáit megpatkoltatván, igen szépen megtisztíttassuk e holnapi pompának megtisztelésére [WIN I, 203].

7. (ló száját) kitisztogattatja; a dispune să fie curăţat (gura unui cal); (das Maul des Pferdes) ausputzen lassen. *1600:* Az Lowak szajat megh tiztetattam d 28 [Kv; Szám. 9/XII. 71 Igyártó Simon isp. m. kezével].

8. (búzát) tisztíttat/szemeltet; a pune pe cineva să cureţe/selectioneze (grîul); (Weizen) reinigen/auslesen lassen. *1595:* Hagya Biro W. hogy Leg elöszeris feier Lisztet kezjczek: Vöttem 1. köblet[a] en magameban, mellyet meg tisztittattam, és rostaltattam és meg örlettettem, és haromszoris szjtalttattam tt f 2 d 50 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 208 ifj. Heltai Gáspár sp kezével. — [a]Búzát]. *1634:* két kalongiát el czipeltetvén, az hites bironak jelenlétében, szórassék, tisztitassék es mérettessék megh, kiröl az Biro igaz rauast czinallyon es tarcza megh [UF I, 332].

9. kiirtat, irtással letakaríttat; a dispune să fie defrişat; ausroden lassen. *1613/1640:* Az Keortuely Agiban ... Caspar Janos Ur(am) orottata tiztitata meg falu Erdeieből orottak [Gyalakuta MT; LLt Fasc. 7]. *1781:* (A) hellyet ... ez előtt ... Néhai Kolumbán János Vr kezdette vólt fel fogni és holmi apró Bokrotskáktul meg tisztittattni, írtat-

tattni [Perecsen Sz; IB. St. Bontzidai (50) jb vall.]. *1804:* most a tavasz félt ... rèsz erdö portioját ... meg tisztitatta a kotsárdi embereivel [Csapó KK; Berz. 17b].

10. (talajt) elegyengettet; a dispune să fie nivelat (terenul); (Boden) einebnen lassen. *1608:* az gorgoson az nagj halomnal ualo tanorokot tudom hogj az 63 ember ada Becz Palnak rezebe eket Prasmarrol hozatot uala, es ugj tiztittotta megh az sepedekteol azutan bekesegesen birta holtaig [Kozmás Cs; BLt 3 Thomas Bartalis (60) pp vall.].

megtisztíttathatik áttisztíttathatik; a putea fi curăţat (de impurităţi); gereinigt werden können. *1799 k.:* a rozs is a rosz föld mivelés mián fü maggal meg elegyedik, és kitsin rostában valo palolással meg nem tisztittathatik [Kv; AggmLt C. 114].

megtisztíttatott (idegen anyagtól) ki/megtisztított; care a fost curăţat (de impurităţi); gereinigt. *1766:* In anno 1764 Bécsben a pénzverőházban elvétették a rézkrajcárnak való materiát, hanem ahelyett még a réztől meg nem tisztíttatott arany cruda materiát verték krajcároknak, melyet most vévén észre, mindenütt publikáltatott, hogy egy-egy német forinttal beváltják [RettE 206].

megtisztíttattat 1. kitisztíttat; a dispune să fie curăţat; reinigen/ausräumen lassen. *1596:* Az Scola Cloacanak az folyma (!) hogi mind az thimar Balint haza alat, s mind az waros falan kiwilis be teolt volt meg tiztittattatúk, Attúnk Olah Demeternek f—d 56 [Kv; Szám. 7/II. 33]. *1599:* a scolaban az ... cloakat ... meg tiztitattatük a kiralyal fizetünk neky d 25 [Kv; i. h. 8/XVI. 36].

2. kitakaríttat; a pune pe cineva să facă curăţenie (în ...); aufräumen lassen. *1599:* Hogi az Masa hazot az sok gazbol meg tiztittatattuk, Attúnk egi Embernek d 6 [Kv; h. 8/XVI. 40].

megtisztogat 1. megtakarítgat; a curăţa (de ceva); reinigen. *1633:* Az Azzoni penig hogi be kervle az vduar felöl az pituarba, az uta(n) az pincze torokba vle le, es ott igazita heliere az kontiat, az mentéjeis en ne(m) tudo(m) hogi ha kor(m)os ualae, auagi saros de en tiztogata(m) megh mert ige(n) rut uala [Mv; MvLt 290. 128a]. *1655/1754 k.:* (Az inasnak) Ura köntösére szorgalmatos gongya lévén mindennap meg tisztogassa, kiválképpen vasámapra [Kv; ACJk 32].

2. kitisztogat, meg-megtisztít; a curăţa ceva din cînd în cînd; nach und nach reinigen. *1609:* az oras Az Tornio(n) valo dezkakat ... megy Igazitota ... es az oratis megy tiztogatta fizett(u)nk ... f 1 d 85 [Kv; Szám. 12b/IV. 114]. *1676/1681:* Arrais gondgya légye(n), hogi giakorta megh tisztogassák a Lövö szerszamokat, mind öregit, apraját ... ha az szükségh kévánnya ... ne légyen fogiatkozás a dologhban [Vh; VhU 666]. *1710:* a törökök ... nagy vigiliával őrzötték mindenkor[a], és sem a fegyverekhez, sem a könyvekhez különben nem nyúltanak, hanem mikor a rozsdától a fegyvereket, a portól a könyveket esztendőnként megtisztogatták [CsH 55. — [a]Budán Mátyás király fegyveres és könyvtartó házát.].

3. kiirtogat, irtással rendre letisztogat; a defrişa; ausroden. *1701:* Apáczán laktamb(an) Szakasztá el az kérdésben forgó helljet Apácza felé az Ajtai Határból az Ólt vize, edgy Bőlőni Thamás nevű ember kezdé orotgatni, mégh egj Szekér Szénát csinált valais rajta ã kit meg tisztogatott, az után az Ólt vize szapargatta az Ajtai Határbol, Ecclesia számára az után kezdék orotgatni [BNB V/9 Valentinus Salatia de Kőpecz[a] (46) pp vall. — [a]Hsz].

4. *átv* rendbe tesz; a pune în ordine; in Ordnung bringen. *1589/XVII. sz. eleje:* Bereczk Mihaly, Berkeniesi Mathe Ceh mesterek ... Keoniörgęnek ennekokaert, hogi mi az eő Ceheknek es Tarsasagoknak bekeseges, cziendes, hasznos birodalmara talaltatot es ujonnan iratot Articulusokat, kegiesen Atyai engedelemmel vennök, megh ęrtenök, es à mi abban megh iobbitando, igazgatando uolna, azokat az mi meltosagunk szerent megh tisztogatuan, eö nekiek egesz Cehul edgi bizonios erössegwl, Priuilegiumul, ki adnok [Kv; KőmCArt. 1].

5. *átv* megtisztít; a purifica; läutern. *1636:* némelly szükséges üdnepi ceremoniakot ... másunnan fel keresgettem, és sok bennek lévö fogyatkozásoknak szemetektöl nagy munkával meg tísztogatván, az nyomtatothoz ragasztattam [ÖGr Aj.].

megtisztogathat megtisztítgathat; a putea curăţa; reinigen können. *1771:* ha onnan az fákat el hordhatnak s az hellyet az le dőlt faktol meg tisztagathatnák; ott az Batrinai Gazdák szép Irtast keszithetnének [Roskány H; JHb 93. XIX. 6].

megtisztul 1. tisztává válik, feltisztul; a se curăţa; sauber werden. *1744:* En a Lupullj Sztratyi kaszalloját birtam ... mellette egy darabb tővisbol és csere bokorbol állo sűrű gaz volt, mellyhez senki hosza szamat nem tartott mint hogj haszontalan rosz helly volt ő Nsga Tisztartaja ... kezdé ki vágatni, és juhok oklát reá csíináltatni, s annak utanna ... az helly is meg tisztula [Szentmargita SzD; Ks 17/LXXXIV. 27].

2. kitisztul; a se curăţa (prin eliminare); sich leeren. *1657:* hatalmas forró nyavalyája lévén az doctorok tilalma ellen lőrét kezde sokat innya, az megindítván gyomrában az természetet, talán közel százrendbéli széki volt, míg megtisztula, s ekképpen gyógyula meg [KemÖn. 38]. *1811:* kilentz nap kell annak, A' csitkózott Kantzák, hogy meg-tisztuljanak [ÁrÉ 142].

3. (bőre) letisztul; (despre piele) a se curăţa (după o boală); (Haut) rein werden. *1664:* Jankónak az orczája egynehányszor megtisztult, de ismét kiütött [TML III, 27 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. *1750:* kis Ester szép Léányom meg himlözvén Gyenge korában, a' himlöböl midönn 3. hétre meg tisztult volna, mind két szemivel ... meg-vakúla [ArJk 48].

4. (seb) tisztul, gyógyulni kezd; (despre plăgi) a se vindeca/cicatriza; (Wunde) zu heilen/sich zu reinigen beginnen. *1600:* Borbely Illyes ... vallya ... az megh holt ember feye chyontyanak semmy gongya Nem volt Immaro(n) az sebys zepen megh tiztult vala ... En hozzam nem Ieott negy Awagy eott nap, hanem az fia raggatott valamy iros rwhat rea Annak vthanna vgy eszet az rothadas az sebre [Kv; TJk VI/1. 482].

5. *átv* világossá válik; a se clarifica; sich erhellen. *1583:* Az varost illendeó theorweniekreol az Istent hiwa(n) segitsegwl vgy vegezzenek ... Az varos eleot referalliak vegezetre mindenek iol meg Ruminaltatwa(n) A menybe(n) a theorwenyreol Irt keonywechke meg tiztul es helyen hagiattatik, Vrunkal eo Ngawal meg Confirmaltassek [Kv; TanJk V/3. 277a].

6. *átv* kitisztul/világosodik; a se limpezi; sich erhellen. *1704:* valamint mikor a forrást megzavarják és ismét meg

hagyják csendesedni ... úgy ez az dolog is megcsendesedvén megtisztul [WIN I, 119].

megtisztulhat *átv* (neve) tisztává válhatik; (despre nume) a se putea spăla de ruşine; (Name) klar werden können. *1587:* sok hanyas wetes vtan zollottanak derekason az Eottweos Andras be Ieowetely feleól ... Noha Eottweos Andras azzal akjwel dolga volt megh bekellet, mind azon Altal, Az ket Zemelnek megh bekellese Semmikeppen azt a' vetket amyben estenek volt egik vagy masik, vgy le Nem Zallithattia, hogy az eo Newe amely Vetekkel gyalaztatot publice, per c(on)p(robati)o(n)em telliessegel megh tiztulhasson, vgy hogy az Vnionak ellene Ne legie(n) [Kv; TanJk I/1. 57].

megtisztulhatott kitisztulhatott; care s-a putut limpezi; (auf)geklärt. *1845:* Cikmántori[a] meg-űlesztett, de fójtva tartatván, meg nem tisztúlhatott fejér virágbór [KCsl 13. — [a]KK].

megtizedel 1. (legeltetésért/makkoltatásért a hely birtokosa számára) tizedet/dézmát vesz; a dijmui/zeciui; (für Weide/Eichelmast für den Besitzer des Ortes) den Zehnten erheben. *1592:* Thwdom hogy Nywladba(n) tartotta vala diznainkat ... orozhegybe(n) be haytottak volt megh akartak tizedleny. Ala jeo Nagy Balint, valamint de megh mentette ne(m) tizedlettek vala megh | Gergely Albertis tartotta ott diznait azt sem tizedlettek megh az orozhegiek, hizem ha eowek leott volna megh tizedlettek volna [UszT]. *1599:* egizer Banfi Farkas idejiben Zalay Balintal volta(m) itt a' dezma(n), de akkor hogy megh tizedlette wala ez zel falunknak diznajokat zallas heliekbeól megh adatta uala igassagokot ertúe(n) Banffi Farkas az lofeieknek, hane(m) az zegenseget el wette (így!), mert akkor ne(m) chak az haúastol hane(m) chak egy falu hatara(n) valo erdeo(n)nis megh tizedlettek [i. h. 14/9 Nic. Jakab de Farcad (60) pp vall.]. *1600:* Azokot az marhakot az Alperesek megh tizedeltęk, mellyiknek a tizedeben eggyet megh ytettetk, az teóbbit eleúene(n) talaltúk vgy uagio(n) hogy kj attak az teóbbit de az melljet megh itettek azt megh ne(m) attak [i. h. 15/41] | Tudom hogy az honnet most az Oroszhegy diznot be haitottak, az apam diznaitis az Farkaslakiak be haitottak wala, es megh tizedlettek [i. h. 15/106 Jllies Antal Lofeö ember, Malomfalui (80) vall.]. *1604:* Az Abastfaluiak megh izenek hogy megh tizedelik az diznajnkot s ne(m) mereók bele vinnj, hane(m) az tęr bükbe viueök az Zent Marton megjeje szallasaba [i. h. 18/100 Martin(us) felszeghj de S. Marto(n) (53) lib. vall.]. *1606:* egjzer az Keczeti diznot beis yztek vala az Benedek Albert Birosagaba onna(n), es megh tizedlek az var szamara, az Veres Patak túl feląòl yztek vala be [i. h. 20/70 Joannes Georgy de Orozhegy (60) ppix vall.]. *1626:* Harmad jden az Diznokat el hajtottak es meg tjzedlettek [A.szőcs SzD; WassLt Kira Roma(n) (40) jb vall.] | à Diznokat megh tizedelettek most Marko vajdane Aszonio(m) szamara [uo.; i. h. Lukacz Illies (50) jb vall.]. *1681:* vagyo(n) egi nagi Erdő ... Ha mikor ez Makkot terem, az oda hajtot disznokat Tizedelni szoktak, valtoja 4 pinz ... Disznajokbol, ha à makko(n) hízik onnan Tizedelnek; ha penigh makko(n) nem jár à pasitrol is megh tizedlik [Hátszeg H; VhU 150] | Tilalmas Erdő Nro 1 Ha mikor makk terem rajta, a' mely diszno ott hizik meg Tizedlik, ez illyennek valtoja den. 4 [Szentkirály H; VhU 90]. *1757:* (A) Gaz Rezenis ... derekas bükkös vólt, aszt erősen is el járták vólt a' Sertések, ottan kerestük eőkőt a' patak mellett meg tanáltuk, s meg tizedeltük a' Szárhegyiekkel edgyütt bé hajtottuk [Gyszm; DE 3].

2. (termésből) tizedet megkap/vesz; a primi/da zeciuială (din produsele obţinute); (von der Ernte) den Zehnten bekommen/erheben. *1595:* azt a' feóldet ... megh tizedellyem, mert tizedbe atta ... hittam kj Jamborokot, hogy kj adgiák az hataron hogy el hozhassam a' tizedet [UszT 10/69]. *1605:* Sigher Janos Apanknak atta vala az peres feóldet, Eóz Andras Birank vala, el foglala az feòldnek felęt, Az masik felét nekúnk hagia wdeő rah teluen, az Eòz Andras búzaiat megh tizedli [i. h. 19/18 Petrus Gepesi de Kwsmeod (28) lib. vall.] | az peres feòldet ... hallom hogy megh tizedlette az J [i. h. Emericus Gal de Kwsmeod (40) jb vall.].

megtizedelhet (makkoltatásért a hely birtokosa számára) tizedet/dézsmát vehet; a putea dijmui/zeciui; (für die Eichelmast für den Besitzer des Ortes) den Zehnten erheben können. *1590:* az mikor mak termene az Chikfaluiak, zanzandikal, diznaiokat, az Tott vrajm masut ualo Tilalmas erdeiekre Bochatanak szabadon: Be haythassak es megh tizedelhessik [Jobbágyfva MT; BálLt 89]. *1606:* Maknak ideyen azert az Keczeti diznot be yzettek vala Orozhegibe, de en ne(m) tudo(m) hona(n) de akkor minde(n) falúęt be haitottak akar hona(n) az tizt tartok s meg tizedhettek (!), ne(m) neztek azt ki hatara [UszT 20/72 Laurentius Nagy de Orozhegy (40) lib. vall.].

megtizedlet (makkoltatásért a hely birtokosa számára) tizedet/dézsmát vétet; a dispune să fie zeciuit/dijmuit; (für die Eichelmast für den Besitzer des Ortes) den Zehnten erheben lassen. *1633:* az Diznokatys mellieket megh tizedletet Marko Vajdane Aszoniom az felso soczj hatarban tizedlettek [A.szőcs SzD; WassLt Lukacz Farkas (35) jb vall.].

megtizedlettet (makkoltatásért a hely birtokosa számára) tizedet/dézsmát vétet; a dispune să fie zeciuit/dijmuit; (für die Eichelmast für den Besitzer des Ortes) den Zehnten erheben lassen. *1633:* az díznokatys az felsó sőczj hatarbol tizedlettette megh aszonio(m) eò Naga. az vamyatys mynd eltigh jde attak felso sőczre es hauasnak es Erdőnek [A.szőcs SzD; WassLt Voniga Laszlo (73) vall.].

megtódul 1. feltolul; a se aduna/umfla, a creşte; sich aufstauen. *1806:* Néha meg todulván a' Viz az Rétekbe a' viz ki ütésével kár okoztatik [K; SLt Vegyes perir.].

2. *átv* összegyűl; felgyülemlik; a se acumula/aduna; sich anhäufen/sammeln. *1760 k.:* Noha bokroson, és tsoportoson a' Sok roszsz hirek a Mlgs Groff Exponenes Vmakis örökös szomoruságára Ngod ellenn nagyon megtódultanak, és tsoportosodtanak; de a' Groff Vr még is egészszen Ngodhoz való Atyafiságárol persvasus lévén hitelt nem adhat [TKl gr. Teleki Ádám kezével].

megtojít feltol; a aduna, a face să crească; aufstauen. *1757/1758:* ezen Stompnak az Valuja a mint lăczik a Jerugăb(a) szolgál, és mikor mosnak rajta meg tojitya a vizet, a Válun alol pedig a mint laczik micsoda Sebesen foly a viz a Jonăs Pal Ur(am) Stompjăra [Abrudbánya; Szer. Botár Jancsi (67) vall.].

megtojul 1. feltolul; a creste, a se aduna/umfla; sich aufstauen. *1723:* az Adamosi alsó Malmon fellyűl is ki szokott vetni az ár Viz a Dombai Határra, mely osztán le jö az Hegy alatt és a Királyfalvi Malom Gáttyában meg Tolyulván (: mivel az a Gát mód nélkűl magosra vagyon épitve :) ugy széled el a Viz [Sövényfva KK; MbK 150] | égyszer ă Deési gátnak édgyik vége el szakadott vala, s a' mig meg ne(m) tsinálák, akarmicsoda nagy viz volt, meg ne(m) tolyult a' Sz:Benedeki Malom alatt [Szásznyíres SzD; Ks 25. IV. 5]. *1763:* ki hellyén s Földin vettetett a' Gátlás, a' Viznek fekvéseis ki Földin és meddig fekszik és tojul meg ...? [Szecsel Szb; JHb vk]. *1766/1770:* (A) Malom kerekei leg kissebb viz árradas nélkűllis holt vizben állonak 's nem foroghatnak, sőtt még a Gáton fellyűl is meg tojul a' viz [Széplak KK; SLt évr. Transm. 279]. *1770:* ez előttis három négy esztendővel, mikor a viz áradott, a viz meg tojulván alatta az also kerék hibázat, hallottam hogy a Viz alája tojult, s egyszer sem forgott [Dombó KK; JHb LXVII. 142].

2. feltorlódik; a se îngrămădi/aduna; sich auftürmen. *1723:* jégmenéskor meg tolyulván a Deési gáton ă jég ugj nyomja fel ă vizet [Désakna; Ks 25. IV. 5]. *1824:* ott az Jég meg tojult 's a' miatt ki kellett önteni [Kv; EMLt].

3. meggyűl; a se aduna; sich anhäufen. *1770:* két esztendőtől fogva az iszop vagy porond meg kezdett tojulni a' Silip alatt [Ádámos KK; JHb LXVII. 130].

4. összetorlódik; a se îngrămădi; sich ansammeln/zusammendrängen. *1766:* az három szekér az Hidon meg tojulván ott osztán a tojulásban égy őkrok le esett a hidrol [Alparét SzD; JHbB A. 32]. *1789:* az más két Révről ha ottan meg tojulnak a' Szekerek másuva nem hanem a' Dévai Révre tsoportoznak [Déva; Ks 74. VII. 67].

megtojulás 1. feltolulás; adunare, acumulare, creştere; Aufstauen. *1770:* ezen Exp(one)ns Ur Malma pedig azon Malom(na)k az Viznek meg tollyulásával semmi praejudiciumára Nintsen [Berekeresztúr MT; BetLt 7]. *1834:* az ezen Esztendő elein volt árvíz meg tojulásával a' szamos vize tulsó ágán lévő Német gát is el szakasztatott [Dés; DLt 566 az 1837. évi iratok közt].

2. fel/meggyűlés; adunare; Anhäufung. *1770:* ugy observáltom, hogy az Adámosi Malom Silip allyán Lévő porond meg tojulását; nem egyéb okozza, hanem az gátnak el szakadása [Királyfva KK; JHb LXVII. 101] | (A) porondnak meg tojulását, mind az Királyfalvi Malomnak magos gáttya, mind pedig az Ádámosi malomnak meg nyomult gáttya okozhattak [Sövényfva KK; i. h. 112].

megtojuló felgyűlő; care se adună; ansammelnd/häufend. *1740:* mellj defectus esett a csatornában megtojuló hoonak vize miatt [Kv; BfN Gyalui cs.].

megtojult feltolult; care s-a adunat/umflat; aufgestaut. *1746:* a' mint itélem a' felsö gátnál hamarébb ki űtt a' meg tojult viz mint az alsónál [Dombó KK; JHb XIX/8].

megtokmálhat megalkudhat/egyezhet; a se putea tocmi; handeln/vereinbaren können. *1680 k./1715 k.:* Ha harmintzba Drákuly meg tokmálhat veled, Akazd fel bár magad, nem áll el mellőled [Rosnyai,HorTurc. 189].

megtol (hadat rajtaütéssel/riasztással) hátrább szorít; a respinge (duşmanul); (Heer durch Überfall/Abschrecken) zurückdrängen. *1653:* a vajdát az ország hada elsőbben megtolta, és ugyan megfutamtotta, és az ágyuit is elnyerték [ETA I, 52 NSz]. *1662:* reájok rohanván a törökök, horvátok két vagy három lövést tettenek, megtolják őket a törökök, megfutamodék a Kemény hada [Mv; EM XVIII, 456]. *1696:* az Dérék Német Tabor szemben szálván sött az sánczból Török Tábor eleib(en) szálván meg üttkezte(ne)k s meg tolták ă Nemet Tabort rutul igen [Marosillye H; BK. Fogarasi Pap Miklós lev.]. *1703:* lassan-lassan csalogatták a kurucot, hátat adván és hátraseggelvén a kuruc előtt, csalogatták alá Fehérvár felé, és ott vagy két trupp lovas drágány lévén, öszveütköznek, aholottis ... elsőben a kuruc valóban megtolta volna a németet [Kv; KvE 279–80 SzF]. *1771:* Ott egy hétig ellenkeztenek, és mikor a muszka kijött, mindenkor megtolyta a török portásit, s többet kétezernél levágtanak a törökben [CsH 469].

megtolattatik (had rajtaütéssel) hátraszoríttatik; a fi respins (duşmanul); (Heer durch Überfall) zusammengedrängt werden. *1657:* ekkor elsőben mezei harcon is megtolyadtatván, az várasban is az obsidiót nem sustineálhatván, persától is el nem érkezvén az segítség, Ezdrumot Abaza pasa hitre adta volt meg [KemÖn. 88].

megtold 1. meghosszabbít/nagyít; a mări (în dimensiuni); verlängern. *1676:* kő kemence, melynekis magasságat főlyűl mostanában megh toldták [Fog.; UF II, 707]. *1682:* Adtam az malom-mesternek, hogy az külső templomot megtoldotta és megnagyobbította, fizettem neki fl. 4 [Kv; ETF 107. 15].

2. kitold; a înnădi, a adăuga o bucată; anstücken. *1732:* a Pitvarbol mennek bé ... 'a Vendégek szamára valo jó tágas házban ... Veress Paraszt kalyhákbol valo Cserepesinek kivűl valo oldalát le-rontottak, 's veszszővel tódták meg [Dál K; Told. 11/67]. *1747:* tetszett a' Törvény(ne)k, hogj ha a' Farkas Marton édes Annya és testvér Attyafia ... meg esküsz(ne)k azon, hogy tudták, hogy az I. az pistaly tsőt meg toldotta, tehat Farkas Marton eo kglme az már exolvalt 11 mariasokat potollya ki Dolinger Vra(m-na)k 16. mariasra [Torda; TJkT III. 160].

3. (összeget) megnövel/pótol; a mări (suma); (Summe) erhöhen/ersetzen. *1589 k.:* Tudom azt hogy Magiarj Thamas varas akarattiabol eleozeor meg tilta az hatart egy forintba(n), de miel hogj aual igen keűesett gondolnak vala megh ugy giwte be az varost az biro vgj tolta megh Varos akarattiabul vizontagh 12 forintal [Szu; UszT]. *1713:* Békési Andras Ur(am) ... adá az zálgos (!) Joszagat őrők áran meg tóldván az 60 farintakat 11 forintakkal, az mely 11 farintakat mi elöttünk meg is ada Nemes Gabor Ur(am) Békési Andras Ur(am)nak [Gerendkeresztúr TA; JHb XI/1].

4. kiegészít; a completa; ergänzen. *1582:* Keowetkezik az Elwezet talak es tanyrok fizetese Kannagyarto Janosnenak chyereltek el talát, attam mast toldottam meg d. 6 [Kv; Szám. 3/V. 30 Lederer Mihály sp kezével]. *1604:* Szabó Ferenc mester[a] adásakor nem érték meg az ifiú mester borával ő kglmek. Toldottuk meg 58 ejtel bor árával ... in summa f. 5. d. 80 [Mv; EM XVIII, 399. — [a]Utána tollban maradt: asztal]. *1618:* (Kamuti Farkas) az bort is kémélé tőlünk asztalánál, hogy pénzt gyűjthessen véle, azt is csak úgy odaveszték, hogy azmit az bor restantiáinak az árába megadának is, csak az első rovásra hordott bornak az árát sem adhatá meg belőle, hanem más pénzzel kelle megtoldani [BTN[2] 102].

5. (időtartamot) meghosszabbít/nyújt; a prelungi (timpul cît durează ceva); (Zeitdauer) verlängern/(aus)dehnen. *1676:* Ennyi esztendőktűl fogva való szenyvedéseket egy nehány napi szenyvedéssel hogy ne toldana meg Kegyelmed is [TML VII, 325 Teleki Mihály Vesselényi Pálhoz]. *1805:* A Fársángot még megtoldottam fél nappal aludtam és jatzodtam [Dés; KMN 63].

6. (időpontot) el/kitol; a amîna/prelungi/proroga (un termen scadent); (Zeitpunkt) aufschieben. *1834:* Magam reszemre Superléváltam 11 tízen egy Rforíntakat Valtoba meg todván a kí váltást mostantol (!) fogva ött Esztendòkig mind ketten meg egygyezőleg [Asz; Borb. I].

megtoldat kitoldat; a dispune să fie înnădit; anstücken lassen. *1749:* Az Uduarhaz kapunak az Ostor faia el romlot vala, es az Deszkays el romladozua(n) le hullottak vala, az Ostor faiat megh toldattam, az Deszkayt az kik jok voltak vyola(n) ra szegesztette(m) [Kv; Szám. 26/VI. 483].

megtoldoz-foldoz úgy-ahogy megjavít/tákol; a repara superficial/de mîntuială; irgendwie ausbessern/zusammenbasteln. *1771:* (A malomkerekek) minek utánna meg toldozták foldozták ... csak alkolmasint forognak [Ádámos KK; JHb LXVII. 168].

megtoldozott-foldozott innen-onnan összetákolt; care a fost compilat; von hier und dort zusammengebastelt. *1662:* Ez isteni instructióba ... vedd jól eszedbe az két-három dolgot! Először ezt: írja le a törvénynek mását a Lévi papjai előtt való könyvbül, azaz nem valami megvesztegettetettből, megtoldozott-foldozottbul [SKr 689–90].

megtollasodik kb. tollat ereszt; a prinde aripi; Federn bekommen. *1657:* Ezen 1631-ben, mihelyen Rákóczi[a] választaték, ottan mindjárt Esterházy Miklós palatinus haddal indula ellene ezen szókat mondván: Nem hagyom megtollasodni repülésig, hanem míglen csak pihés, addig előzöm meg [KemÖn. 136. — [a]I. Rákóczi György].

megtolmácsol tolmácsol, lefordít; a tălmăci; (ver)dolmetschen. *1599:* Iffiu Andrasne Ilona Asszony Budaj Mihaly szolgaloia fassa est ... Az battya penig azt monda neky, az mint az szolgaia neki meg tolmaczola: hogy en eszt neked meg mondottam [Kv; TJk VI/1. 385]. *1710 k.:* A generális rákészült formán kezde orálni: Ezt a hazát én szintén úgy szánom mintha itt születtem volna ... hogy közönségesen a tü alkalmatlankodástok, tunyaságtok miatt a császár és az ország szolgálatja szenvedjen s elvesszen, azt én meg nem engedem ... Acton megtolmácslá. A gubernátor gondolkozik, cunctal [BÖn. 972–3].

megtolmácsolhat tolmácsolhat, lefordíthat; a putea tălmăci; (ver)dolmetschen können. *1705:* az asszony felmenvén a fejedelemasszonyhoz mondotta, hogy várta az úr a generálist. Kire mondotta, hogy: Mondotta volt ugyan nékem, de én semmit sem feleltem rea, azért nem jött el. Amely attól esett, hogy Acton uram meg nem tolmácsolhatta [WIN I, 570].

megtolmácsoltat tolmácsoltat, lefordíttat; a dispune să fie tălmăcit/tradus; (ver)dolmetschen lassen. *1643:* A reversalist popa Stefán elött elolvastam és oláhul megtolmácsoltattam [Lupas, DocIstTrans 218 Geleji Katona István I. Rákóczi Györgyhöz]. *1678:* Az két oláhországi vajdák mindazon által követei és levelei által urunkat valóban biztatják ... Az ország közibe is hivatták vala, és országostúl megtolmácsoltatók, hogy Paskó nem ország követségében járt [TML VIII, 84 Toldalagi János Teleki Mihályhoz].

megtolmácsoltatik lefordíttatik; a fi tălmăcit/tradus; übersetzt werden. *1662:* a levélnek értelmét is hogy megtolmácsoltassék, csak alig várhatja vala [SKr 614].

megtolvajol 1. meglop; a fura pe cineva; bestehlen. *1598:* Elisabet consors Andreae Balogh ... fassa est az Keoreosben oth volta(m) hogy Cziczénel[a] az olahok megh tolwallianak (!) minket [Kv; TJk V/1. 228a. — [a]Csucsánál (K)]. *1646:* Miuel az alperes Aszonnepek(ne)k az Vrok es fiok ... ez Actorokat es teob tarsaikat megh tolvailottak, azert kewansagok szerént melto hogy javokbol az malefactoroknak excontentaltassanak [Kv; TJk VIII/4. 72].

2. kifoszt/rabol; a jefui; ausplündern. *1596:* tudom hogy ez olah Janos toluaila eggik megh az major hazat teòbbekkel [UszT II/2B. 107 Olah Radúl az Amadefalúj[a] estenan valo major vall. — [a]Cs]. *1629:* Dekany Miklos monda Boros Istuannak hogy az Feleseged mostis megh toluajlotta az hazamatt, niarsat mit uit el onnett [Mv; MvLt 290. 143b].

megtolvajosodhatik tolvajokkal benépesíttethetik; a putea fi populat de hoţi; von Dieben bevölkert werden können. *1731:* mesze lévén az utbol az tőb Faluk, az Csiki Erdeje megis tolvajosodhatnék [LLt Fasc. 163].

megtolvajoz tolvajnak szid/szidalmaz; a spune cuiva că este hoţ; jn Dieb schelten/nennen. *1729:* hallam Mihalcz Joseph ur(am)tol hogy meg tolvajoza Jakab Györgyöt es Janost [Bélafva Hsz; HSzjP Kis Farkasne Anna (46) pp vall.]. *1784:* tudom bizonyoson hogy Jakab Pálnit elsöben Széjes Josef szidá meg Csáki Györgyöt mely Után Csáki Györgyis őszve szida Széjes Josefnek az Annyát és mägátis megtolvajozá [Béta U; IB. Agilis Széjes János (18) vall.]. *1807:* Hallottam füleimmel hogy Szász Gergél meg tolvajozta Imre Daniel Uramot [Gelence Hsz; HszjP Fejér János (19) col. vall.].

megtolyul l. megtojul

megtonkul megtompul, kicsorbul; a se toci; stumpf/schartig werden. *1588:* Az Kovachial tartottam Zamoth hogj az hazhoz müvelt ... mikorontan korong vasak megh Tonkoltanak, s megh elesitettek, es egieb foldozasert fizette(m) f. 1 | elesitette meg az Czakaniokat fizettem d. 83. Esmeg mikorontan korong vasak meg Tonkultanak es megh elesitettek, es egieb fele foldozasert, malo(m) zuksegert (!) fizettem f. 1 [Kv; Szám. 4/V. 37, 46 Gr. Veber sp kezével].

megtoppant 1. megdobbant; a bate din picior; klopfen machen. *1682:* monda Nyirő Janos Ur(am) az lábánál az Főldet megh toppantá ki kel az házbul mennetek mert Ide költőzik más [Kv; RDL I. 162 Frusina Czimbalmos aliás Bálás, relicta vidua quondam Joannis Farkas (80) vall.].

2. *~ja magát* dobbant a lábával; a bate din picior; mit dem Fuß aufstampfen. *1767:* arra a' szűle meg toppantotta

magat, s azt mondotta: Halgass mert abbol a' Penzből osztan jol elsz [Martonos U; Pf]. *1809:* meg szolitya az Apját, hogy mit tsinálna, melyre meg topanván magát Holenik mond a leányának halgass senkinek ne szoly mert e már meg vann [Dés; DLt].

? **megtorbaszik** ? megtántorodik; a se clătina; zu wanken beginnen. *1644:* lattam en hogi az feiszeuel megh ùte Marton Uramat hogi megh Torbaczek (!) s elis esek maszoris hozza huza az fejszet hogi vagja [Mv; MvLt 291. 419a].

megtorhulás (talaj) felpuhulás; scăderea gradului de îndesare (a solului); (Boden) Weich/Mürbewerden. *1793:* a' földnek fel puhulása, vagy is meg torhulása miat rokkonást kapván a Lintzeg Ház fundamentuma [Kv; Pk 2].

megtorkol letorkol, megszid; a închide cuiva gura; kurz abfertigen. *1600:* Bornemiza Thamasne Catha azzonny vallya ... az leany vgy zola ... ha ott leottem volna bizony az kestis nem zantam volna abban az Jakab deakneban bele verny ... kireol en egynehany vttal megh torkolam hogy ne zoljon vgy [Kv; TJk VI/1. 392]. *1634:* Hallam ezt hogy monda halgas Bestye lelek Bozorkany kwrwa, seot ugian megh torkolam rolla, hogy halgasson, ne mondgia azt [Mv; MLt 291. 19b]. *1698:* az Félesége mégh meg torkolá, mondván, mit beszélsz ûdö nap elött; melyre monda az Feleséginek, de bizony megh mondom [Ks Fr. Thordai de Sz. Egjed[a] (60) ns vall. — [a]SzD]. *1705:* Ezek után megtorkolták volna, hogy pap és meg öreg ember lévén miért kellett arra tanácsolni Márton deákot [WIN I, 375]. — L. még i. h. 130.

megtorlik 1. feltorlódik; a se îngrămădi; sich aufstauen. *1577:* Hogy az Viznek Zaya onnet torlot meg, Onnet löt az torlas, Es vgy Jöt fellyeb fellyeb az Colosuarj földre az Akadaly [Kv; KvLt VII/35]. *1578:* Az Gòròffy gaspar gattia(n) a zay ismeg meg torlot es Immar vgyan iol fel allot Az Jegh, keryk eo kegmet Byro vramat hogy lenne gongia Rea hogy leowendore Nagiob kar ne essek Az torlas myat [Kv; TanJk V/3. 177a].

2. elárasztatik; a fi umplut; überhäuft werden. *1599:* az Sokadalom vgi meg Torlott uala Vassal, ki mia el annyira meg szalla az Vasnak az arra, hogi attak 10 p(er) f 10 Alabbis, alioquin Nagi kart uallottam uolna benne [Kv; Szám. 8/XI. 20].

megtornácoz tornáccal megtold; a prevedea/completa cu cerdac/prispă; mit einem Flur verlängern. *1748:* Tudom hogy èpitette annyib(an) ã maga házát, hogy megtornáczozá, s, egészszen nád suppal meg kötteté | házat megtornáczozta, náddal meg fedette supoztatta [Torda; Borb.].

megtornácozott tornáccal kiépített; care este prevăzut cu cerdac/prispă; mit einem Flur gebaut. *1763:* ezen Udvarházba dél felől hat vékony tsere fa oszlopokra, s feljűl fenyő fa deszkával meg tornáczozott, Sendélyel alkalmasint meg fedett, magos Filegoria alat mennek be [Hortobágyfva Szb; Born. XXIXa. 19 néhai Hortobágyi Gergely György conscr. 14].

megtornyoz összetornyosul (felette); a se aglomera/aduna; (über jm) sich zusammenballen. *1710 k.:* Az én keserűségem megtornyozott. Mikor a feleségem ilyen agonban volt, érkezék Bethlen Pál levele Medgyesről: mü a fejedelemmel futunk Szebenbe [BÖn. 746].

megtorol megbosszul; a răzbuna; rächen. *1614:* körülfogák az egész székelységet és szörnyön megholdoltaták. Sokat bennek felnyársalának, kit akasztának ... Ki⟨t⟩ ismég újobban ők is valóba megtorlának, és ugyan megvevék az ő szabadságokat[a] | Ugyanezen esztendőben[b] mindjárt fordula ki Báthori Gábor Magyarországra, hogy megtorolja az rajta tött gyalázatot [BTN[2] 44, 60. — [a]1595-ben. [b]1611-ben]. *1653:* Így torlá meg a nemesség hogy Mihály vajda mellé ment vala Szebenhez a székelység[a] [ETA I, 57 NSz. — [a]1600-ban]. *1879:* megkelt a hónom alja, s 8 nap olta nem fogtam pennát a kezembe. A gonoszkodásokat, melyeket egyszer-másszor ezzel az én pennás jobb kezemmel ártatlan szamarakon ... elkövettem, így torolja meg az osztó hatalom [PLev. 42 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megtorolhat megbosszulhat; a putea răzbuna; rächen können. *1710:* a lengyel király és a német generálisok között controversia támadván, egybenvesznek ... Megviszik a fővezérnek; gondolván, hogy megszakadozván egymástól a lengyel s német, már könnyen bírhat velek, és a Bécs alatt rajta esett gyalázatot megtorolhatja [CsH 174. — 1683-ra von. feljegyzés].

megtorturáztatik (vallatás rendjén) megkínoztatik; a fi torturat; (während des Verhörs) gequält werden. *1680:* Igen hellyes és vilagos Feles Tanuk(na)k vallasibul sok rendbeli Lopasi és Tolvajsága Constal ez p(rae)sens Captivus Gyergyai Alfalvi Varga Istóknak Hogy pedig számos ûdőktűl fogva Raboskodott az Torturával ne bántássék, ha Complicessit szép szerént ki adgya Ha pedig Contumaciter nem tselekedne Torturasztassék megh [Dob.; RLt 1]. *1711:* szép szerént vallja meg Ungvari, velle kik, és ő is kikkel paraznalkodot ... mellyet ha ne(m) cselekszik hoher által meg torturaztatik annakutanna ... meg egettetik [Kv; TJk XV/1. 69]. *1736:* az A. az Inctat p(ro)sequállya mint Feleségét, Felesége is mind addig, valameddig modo legitimö nem divortialtatik, divortiáltatvan, annak utánna kivanhattya hogy megtorturáztassék az Incta [Dés; Jk 192]. *1747:* az J. sokféle Tolvajokkal társalkodván azok(na)k or Gazdája volt, az lopott marhákat duggatta ... meg kévánom à Jure hogj meg torturáztassék, annak uta(n)na fel akasztassék s, meg hallyon [Torda; TJkT III. 133]. *1762:* (A templomból) két ezűst gyertya tartót, el loptak ... hogy pedig complex társai világosságra jöjjenek meg kivannya az A eókegyelme a Iure, hogj elsöben meg torturaztassanak, azután pedig ... mint aféle Sacrilegusok fel karoztassanak [uo.; i. h. V. 101].

megtósodik elmocsarasodik; a se transforma în mlaştină; versumpfen, sumpfig werden. *1848:* a' Szeletskei[a] patak és a' Katzkai[b] vizet is azon rétre botsátották; s annyira meg pesset és tósadott hogy kifolyása onnet a viznek nintsen [Dés; DLt. — [a—b]SzD].

megtöbbít 1. megszaporít, (számot) megnövel; a înmulţi/spori; vermehren. *1580:* Vegeztek eztis, hogy niolcz zekre minden wdöbe elegh hust vagyanak Az Mezarosok nap estigh ... ha penigh az Gywllesseknek es egieb soka-

sagnak It lete teobbet kewanna Akor tartozzanak Az zek zamat megh teobbyteny es fogiatkozastul Az varast megh otalmazny [Kv; TanJk V/3. 222a]. *1619:* mondék: Nagyságos uram, az budai hadat nagyságod ne hadja, hanem többítse meg, teljék 20 vagy 25 ezer emberre [BTN[2] 326]. *1621:* Az Sokadalom Jdeje(n) az kapukon az varossj Attiankfiajvalis az Eörzeöket megh teőbicziek eő kglmek [Kv; TanJk II/1. 322]. *1662:* Kolosvárat erős német praesídiummal megerősíteni, s a több várakbéli német praesídiumokat is megtöbbíteni ... tanácsosnak állítja vala [SKr 662].

2. (vmennyivel) megpótol; a completa; ergänzen. *1618:* Tóth Mihály uramot ugyan cogálnom kellett az sok fogyatkozások miatt, hogy az Nagyságod rendelte 300 dutkát megtöbbítse kétszáz dutkával [BTN[2] 165]. *1621:* Jenej Jstuan Enjedig ment kellet meg teobbiteni fizeteset f—/37 1/2. Jaraj Janosjs Enyedig vtanna ment annakjs teobbitettem fizeteset f—/37 1/2 [Kv; Szám. 15b/X. 12]. *1625:* Vrunk eo felsege menyegzoye lakadalmaba igertek Az vthan meghteobitetek 200 berbechel es 200 eythel vayal [HSzj *vaj* al.]. *1635:* az Hasz reszt es az adossagokatis tellyesseggel az Gyermekenek Borkanak boczata az eö reszere, seött magha sayattjabolis illendeökepen megh teobbitette [Kv; RDL I. 107].

3. (adót) fel/megemel; a ridica (impozite); (Steuer) erhöhen. *1556 k.:* ha myuel megh kellene thebiteny[a] [LLt. — [a]Az adót].

4. (vallomást) kiegészít; a completa (o mărturie); (Geständnis) ergänzen. *1570:* Dorotthya azzon ... Ezt vallya mynt az elsew, chak hogy Ennywel Teobyty Megh hogy, Jillien Zokkal Zytta, Te eb henger bestie kwrwaffy Nem Erdemlened az chehet [Kv; TJk III/2. 74]. *1573:* Thomas feyr, et Agneta Rta Erasmi Mezaros ... fassi sunt hallottak feyr tamasnetol hogy Monta volna Adam Istwa(n) Jm rea(m) hoza az Anya(m) a Battyamot ... feyr tamas ewel meg teobbyte wallasat[a] [Kv; TJk III/3. 198. — [a]Köv. a vall.]. *1584:* Sophia Seoch Iacabne ezel teobbity meg Az elseo wallasat [Kv; TJk IV/1. 220]. *1592:* Nagy Istwan es Myndenes Benedek ezzel teobbitik megh vallasokatt [Dés; DLt 235]. *1597:* Zilagy Miklos azont vallya minth Mindenes Benedek, Cziak hogy azzal Tóbbiti megh, hogy tuggya aztys, s zaz Ferenczy lötth tutora az gyermek(n)ek [Kozárvár/Néma SzD; SLt BC. 6].

5. *átv* kb. emel; a ridica; heben. *1677:* ha Csernel bátyám uram is jelen lehetett volna, elhiszem sok szép tréfáival megtöbbitette volna az ő nagysága és Kegyelmetek méltóságit [TML VII, 361 Teleki Mihály Béldi Pálhoz].

megtöbbítés megnövelés/szaporítás; înmulţire; sporire; Vermehrung. *1677:* azon Vármegyének Tisztei, a' Zászlo alat valo Fö Nemes rendekkel törvény szerint láttassákmeg, és a fogyatkozásnak mivoltához képest illendö poenával mulctallyák, s' jo lélek isméret szerint meg-itillyék, imponállyák-is lovok számának meg-többitését [AC 93].

megtöbbíttetik 1. (vminek a száma) megnöveltetik; a fi înmulţit/sporit; vermehrt werden. *1662:* Kolosvárba ... a fejedelem is Ebeni Istvánt ezer lovas magyar katonával helyheztetvén, a Szamosújvárban, Bethlenben, Kővárban levő praesídiumok is ... mindenik helyen megtöbbíttetvén, magok a deréktáborokkal Zsibó felé kijödögéltek vala [SKr 663].

2. kipótoltatik; a fi completat; ergänzt werden. *1662:* Lorántffy Zsuzsánna azon oskola segítségére fogarasi jövedelmébül egyszersmind háromezer forintot adott vala, s azon summa a várostól megtöbbíttetvén, az oskolán alól levő malom ... megvétetett vala, s az iskolának gyarapodására vala [SKr 422].

megtöbbül 1. megszaporodik/sokasodik; a se înmulţi; sich vermehren. *1570:* Margith Thakacz Jsthwanne, Margith Thakacz Balasne ... vallyak Az annyok azt Monta Nekyk hogy Zegihsenek (!) dolgozny es megh Theobwl az Marha [Kv; TJk III/2. 139]. *1585:* Dienes Jstwan Bachy vallia ... Ez eggik fogoly legeny a' Caspar a' Zwreós mégis Rea megien vala egy ighen Nagy fustellial ... Az teób Tarsays hagigalliak vala My oztan meg teobwlenk es vgy fogok megh a' Caspart Nag' Nehezen [Kv; TJk IV/1. 477]. *1657:* estve sokkal megtöbbüle az ellenség táborának tüze ... és éjjel sajdítottam mint valami szekerek zörgésének és lovaknak lassan alattomban hajtásának jelenségét, de mire vélni nem tudhattam [KemÖn. 241].

2. megtoldódik vmivel; a se completa cu ceva; durch/mit etw. ergänzt werden. *1584:* az Elebely vegezes leuęl hatra nem hagua(n) Seott mynd(en) zikęllebe helyen maragion Ezel megy Thobwlue(n) kyk Ebbe azmy leuelwnkbe Jrwa vadnak [M.fráta K; SLt T. 18].

3. többre becsültetik; a fi mărit; mehr geschätzt werden. *1638:* az meli szína ret vagian Nagi Pal urammal szalogban hat forintban mostan az szőllő megh valtaskor ket forintal megh tőbűlt [Déva; JHb 53h].

megtöcsköl megver; a bate; schlagen. *1643:* monda Cziusz Istvanne, hogi az henger giermeki töckeolek meg az en ludamott [HSzj *lúd* al.]. *1648:* monda Cziusz Istvanné, hogi az pislen labu tőczkeole meg az en pípemett [Kovászna Hsz; HSzjP].

megtökél 1. bevált, megtart; a ţine; halten, erfüllen. *1564:* (János Zsigmond) Etzed alá méne; nagy Báthori Miklós a bátyja által ... szép szót ada a királynak, hogy fejet hajtana; de mihelyt király onnét elméne, abba ő semmit meg nem tökélle [ETA I, 22 BS]. *1568:* teccet my nekwnk tǫruen zerent, hogy ǫtues orban, az kǫtel zegesen el ne(m) maradoth, mert noha nelúel tudomant tǫth, hogy ǫ neky meg mas biraiais volna de azt Chyelekedetiúel meg ne(m) tǫkelete, mert p(er)be erette ne(m) hitta [Kv; TJk III/1. 178]. *1598:* Benedekffy Christoph ... nagy ruth zitkokkal mo(n)dua(n), megh latod este lelek anny maga(m)mal Jeöuek hogy zentyl hazadbaís megh eöllek, kit mi(n)dgyart megh teökellett, merth my(n)dgiart Jobbagyùal zolgaiúal fel fegyúerkezúe(n) hazamra ſeott [UszT 13/103].

Szk: *hitét ~i* esküjét megtartja. *1593:* Zabo Marton vallia: mikor az Keomies Esaiasne hazaba lakot volna, es az hazbert meg ne(m) fizette volna, Keomies Esaiasne akara meg tartatni az toroniba[a], Nagi Benedek meg eskwwek neki; hogy Jsten eotet vgi segillie hogi addigh el ne(m) megien az varosrol az megh megh ne(m) fizet, de eö hitet meg ne(m) teokelle, hanem el mene innet, mostis oda vagion [Kv; TJk V/1. 402. — [a]A városi fogházban].

2. (engedélyt) megad; a da/acorda (o permisiune); (Erlaubnis) erteilen. *1589:* Megh ertettek ... az Mezarossok konyorgesset Az husnak el adassa felól, Akarwa(n) eo kegmek Attiay zwóket es engedelmeket konyergessekre megh tekelleny Zent Marton naptul fogwa pinkeostig Megh engettek az husnak egy forintyawal valo el adassat [Kv; TanJk V/3. 247a].

megtökéletlenkedi magát tökéletlenkedik; a se trîndăvi; sich wie ein Idiot benehmen. *1671:* Amaz tökélletlen Gyerőfi ide vetette vala magát s bizony újonnan megigírtem vala neki, az pénzt le teszem, csak egy conditiot töttem fel, kire mindjárt reá ment s azután meg ismét megtökélletlenkedé magát [TML V, 646 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megtökösödik kb. sérvet kap; a face hernie testiculară; einen Bruch bekommen. *1736:* Tisztarto Uram ... Kirsztian Trifult kéményen meg Verte ugj hogy a mint hallatik S. V. meg is Tőkősődőtt volna [Récse F; JHbT].

megtölt 1. teletölt; a umple; vollgießen. *1558 k.:* Meg tǫltod az tegelth es tapazd be Jol ... agy ǫnekye elǫzǫr lassu twzeth [Nsz; MKsz 1896. 284]. *1573:* Barchay Ianos egi talat veot leh az fogasrol es meg teoltette borral, Zoldenosra keozente es meg Itta [Kv; TJk III/3. 207]. *1591:* Feierdi Janos vallia, Lattam hogi az en korczomamon Kis Thamas az ket olahal egi pohart hozatanak, borral megh teoltek [Kv; TJk V/1. 71]. *1650:* Az So tartokatt töltöttem megh Borssal, Győmberrel ... d 20 [Kv; Szám. 26/VI. 427]. *1730:* aszt Geczi Uramtol magatol hallattam hogy monda en az palaczkamat űressen felejtettem volt egy hordonak minthogy raszszacska vala az Csopja be űtem s abbol meg tőltem az palaczkamat [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 24]. *1752:* Alb Opra két cir(citer) hat kupás Donyitzákat, és egy négy kupás szivo Lopótt adván nékem azon edényekkel el mentűnk meg töltöttük [Algyógy H; BK. Pakalina Petru (28) vall.]. *1763:* meg nem számláltuk nem ügyelvén réá, hány sákot töltettek meg az ott lévő szuszék buzából [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 40 Muntyán Juon (50) zs vall.]. *1785:* Pasku Billye Felesegeis ... meg tőté mézzel kratinczáját [Piskinc H; GyK]. *1804:* én 6. vedres átalagot a Dombai ujj Szőllőből fáin mustal meg tőltettem s még legalább egy Hordot meg tőltek valahogy [Ádámos KK; Pk 5]. *1805:* Egy kis altalagotskát meg töltöttem fenyő vizzel [Szotyor Hsz; Ks Gidófalvi László lev.].

2. telerak; a umple/încărca; volladen. *1578:* wegre zeorzeodesre Indulanak ... Adak frwsinazzonnak Pakochyabely[a] es Kys Nywlasbely[b] Rezekett, Annak felette kett hatas lowatt Eott Ezewst pohart ... Egy Jokorw tallatt penzel Sárga Arany forintal Elegy Meg teoltenek Az attyafiak es neky adak frwsinazzonnak [Kv; Thor. V/14. — [a—b]MT]. *1592:* Orsolia, Bodor Mihaline vallia ... Harom zotior barazkis vala nalla, kit ot teolteot volt meg barazkal [Kv; TJk V/1. 305]. *1599:* Petki Andras egy nehanzer megh teoltette volna penzel erzenjet [UszT 14/41]. *1614/1616:* Mikor penig Jeghet rakattam, hogy az Jegh vermet meg töltettek jeggel és szepen be czjnaltak, úgyan az Jegh veremtöl az Aknara hittam az Birakat [Kv; RDL I. 100]. *1711* ha csak lehet azon leszek hogy ha csak nēzniis vasàrnapra le men(n)nyek kivált az erszényemet ha meg tötenéd [Ks 96 Komis István feleségéhez]. *1764:* Bandi vagy kétszer is a tarisnyáját meg töltette az Ur eö Naga Török buzájából [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

3. feltölt; a umple; an/auffüllen. *1577:* Az felekieknek is, eo kegmek haggya meg hogy az vtakat meg teolchyek es meg chinallyak [Kv; TanJk V/3. 147b]. *1590:* Az Zentlelek mellet valo sart, Az harom vcza Az eó Jowokra, mennel hamareb lehet teolche megh keowekkel [Kv; i. h. I/1. 148]. *1634:* mondek ... hova folt az hordobol az bor, kire monda Borbely Istva(n), ide folt de egy kiczin vermeczke vala alatta ... szinte most toltem megh foldell [Mv; MvLt 291. 3a]. *1637:* Az a'fala az Varnak ... duplas, keobeöl epittett; az keözi feoldel uagyon megh teöltue [Fog.; UF I, 396]. *1723:* Mint hogj a Palló véginél való gát meg tölti ā Berket iszappal, az ā gát ā Falu(na)k nagy kárt tészen [Királyfva KK; MbK 162]. *1763:* a' Szamos áradásaival gyakran azon Tób(a) is ki űtven iszappal meg tőltőtte s meg hánta [Széplak Sz; Ks 92]. *1770:* a viznek ereje a gáton takaradván, mind a silip alá verte az iszapat, söt még a Malmat is meg tőltette iszappal [Sövényfva KK; JHb LXVII. 116]. *1782:* sok hellyeken az Somp árkán fellyűl az iszop ugy meg tőltőtte az árkot, hogy ha ki nem tisztittattyuk vizet adván hamaráb az rétek fele ki omlik [Déva; Ks 94. 24. 4].

4. (gátat/töltést) megépít/erősít/tömköd; a consolida/umple (un dig/rambleu); (Damm/Deich) bauen/befestigen/stopfen. *1590:* Ezert kellett Ennekem az alperest thw kgtek elejbe citalno(m) hog az my nemw oztassunk my nekúnk volt szaldoboson az Eorokssеg Dolga felol Elszozor (!) oztottak keoztunk az viz elen valo teoltest melynek az ket Rezt thw nektek Rendeltek hog meg teolchetek Es nekies allot mind ez Jdeig nem teoltotek melybe En nagy karba voltam ... azt fogadtad hog meg teoltód gongyat viselied melinek the Semykepen toltessenek Gongyat nem viselted [UszT]. *1592:* az iegh hog' el olwadni kezdet vala, az hirtelen valo viz az gaton felliwl akar vala menni, fogatta(m) giorson 8 embert, kik az foliamba(n) à vizet bochiattak, es az gatat ganewal megh teölteöttek, fizettem ... d 96 [Kv; Szám. 5/XIV. 128 Eppel Péter sp kezével]. *1633:* az Tölteset az Tonak mi segitettuk Clakaban megh tölteny Az Malom es haz Epűlesebe(n) is segitettük eo kegmet, Jo akaratunkbol [F.venice F; Szád. Sztan Ovesza (40) vall.]. *1674:* Szegödtem megh En Gavay Miklos Orosz Vaszillyal hogy az also Szovathon az mezöben az Csukas nevű el szokot Tot megh tölcse mindenűt az gattyat, övig az mint maga viseli az övit ... hogy egy szeker el mehesse(n) az gat tetejen [A.szovát K; Törzs.]. *1714:* légy (!) aláb kél hatvanig valo Cűvék, az ... part mellé, és annak igen sok tőtés, hogy ha az Cűvékék mind készén lésznek is, még érrí 3 hétig véllé az joszág, fél vérni, és jol meg tőteni [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. *1727:* Csoma Mihálynak adtam két napra hogy a' Szamoson által lévő deszka rekesz allyát töviselte s töltötte, és az also csatorna allyát is meg tőltötte, s dugta, hogy az föld között ki ne szivarogjon a' viz a' tóból d: 48 [Kv; Ks 15. LIII. 4].

5. (leapadt/hiányos bort) töltögetéssel kipótol; a completa/întregi prin turnare ulterioară; (Wein) nachfüllen. *1595:* Az borbol ki mostis ielen úagion, azt hogy meg teolte es be zadolta hozoth 6 eitel bort kiuel meg teolte ... f—//36 [Kv; Szám. 6/XIV. 8]. *1598:* Az templum borait hogi meg teoltetek attu(n)k f—d 52 [Kv; i. h. 7/XVI. 35]. *1640:* Hallottam azt is ... hogy az várban az Bakó János borát itta és vízzel töltötte meg [Mv; MvLt 291. 233 átírásban!]. *1730:* az ... háram hordo bor iránt aszt tudom mondani edgyikből karácsonbais Pünkestbeis az o borakat töltettűk meg [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 24]. *1747:* (A) Pintzében ... találtunk két Edényben bort ... ebből töltvén meg a tôbb borokat a rela(ti)o szerint a Czinkus a mint meg mutatta csak fele vagyon meg [Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. *1774:* A Félben maradott hordobol Szűret utan meg tőtven a Borokot abban maradatt fogyaték bort

... fizetésért arulvan Administrált ... flo. 8 [Sáros KK; SLt XL Körmötzi József Suki Jánoshoz]. *1834:* A' Rátz Urmös félbe van, nem tudom, ó vagy új borral kellé megtölteni? [Kv; Pk 7].

6. elönt/áraszt; a inunda; überschwemmen/fluten. *1714:* az ... Maros Vásárhelyi Ujj Malomnak Gáttya ... csak közép áradásnak idejen is a maros vizét ki njomja, az Vamos hid kőrűl valo kőzőnseges hires neves Ország uttyát el bontya vizzel meg tőlti [Mv; Berz. 13. II/33]. *1768:* A Stabalis ház kűrűl lévő Sánczokat ásták a N. Ajtai Lovas Katonák, és paraszt Jobbágyok ... tapasztallyuk, hogy a miolta ásottattuk, oly nagy bővséggel nem űti magát mind udvarára, mind pedig pinczejiben a viz, a mint szokta volt meg tőlteni azon Sántzok(na)k ki hanyatása előtt [Nagyajta Hsz; JHb XVIII/29].

7. megdug; a zăgăzui/stăvili; verstopfen. *1673/1682:* az Falka alatt való Tóót az Bothaziakkal az Mocsiak egyenlő akaratbol teolteotték meg hogy marháikat itassák belölle [Mocs K; SLt Q. 12 Horvát János (70) jb vall.].

8. megtöm; a umple; (an)füllen, anstopfen. *1657:* Engemet Petre Telmant ket fjammal edgyűt nylvan fogot loponak s azt mondotta az az Ratz Gabriel nevű Görőgh hogy ô az En hazomnal hálván Hararjat megh metzettűk volna, hol mi Dibdabbal szösszel megh tóltvén megh be varrattuk volna es igy ot kart vallot volna [Nagydenk H; BK Misc. 1143].

9. kitöm; a împăia; ausbalgen. *1584:* Marta Bota Ianosne hallotta hogy Danch Leorincz ig gialazta Viczey Andrast, The Neste Curwa, Roz eb, leochies labu, chonka pechiw az beoreodet zalmaual teolteóm meg, es az Zarad chontiabol sipot chinaltatok azt futatom eleotted [Kv; TJk IV/1. 360]. *1710:* Így fojták meg, fejit elütvén a bársony erszényben tevék, s a császárnak vivék, a bőrit penig testiről lenyúzván, gyapottal megtölték, s a lándorfejérvári kapuban felfüggeszték. Ez lőn vége Kara Mustafa fővezérnek [CsH 175. — 1683-ra von. feljegyzés].

10. (katonasággal) meg/telerak; a umple (cu soldaţi); (mit Soldaten) (an)füllen/vollstopfen. *1678:* azoknak az elfutott embereknek immár egyéb méltó vádjok nem lehet nincsen is, hanem hogy mi idegen hadakkal töltöttük meg az hazát [TML VIII, 97 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1710:* magoknak tiszteket válogatván ... a fellegvárat fegyveres városi emberekkel megtöltik, a lövőszerszámokat elkészítik, sok élést, bort hordatván fel a várban, obsídióban készülnek [CsH 210].

11. (élelemmel) telehord; a umple (cu provizii); (mit Nahrungsmitteln) anfüllen. *1697:* A mi Győzedel(me)s Romai Császar Koronas Kiraly Kgls Urunk eö Fel(sé)ge az kővetkezendő Nyari Hadi operatioinak el mulhatatlan szűksegere nezve kelletven ujjabban ez Orszagban levő eő Fel(sé)ge Profunt Hazait Elessel meg tőltenűnk, vetettűnk fel az egeszsz orszagra Buzat 60/m [UszLt IX. 76. 26 gub.].

12. teleszór; a presăra (cu ceva); voll/bestreuen. *1823:* Csernátoni Sámuel mindent igirt tsak hogy néki éngedgyek, hogy czellyát nem érte ujra réám jött az ételembe ... belé pökdősöt, hamuval meg töltötte, egy falatot sem éhettem [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827hez Vadadi Filep Borbára (40) ns vall.] | Csernátoni Samuel az ételibe pökdősik, meg tölti hammuval, és fenyegeti veréssel [uo.; i. h. Csarvási Joseff (73) ns vall.].

13. teleír; a umple scriind; be/überschreiben. *1888:* Az ívedet nem adom senkinek. Megtöltöm én. Ha még küldsz ívet, elhelyezem én [PLev. 139 Petelei István Kiss Józsefhez].

14. beültet; a sădi/planta; bepflanzen. *1760:* Az Sűtő Házon aloll valö kertet jo féle Szilva fa Csemetékkel, vad alma és kőrtvélj tőkékkel, meg kell tavaszszal tőlteni [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

15. lőfegyverbe töltést helyez; a încărca (o armă de foc); (Schußwaffe) laden. *1582:* Keomywes Peter vallia, Meg vala hagwa Az Mesterekteól hog Ne leoyenek teobbet eg'nel Az Zakalosbol, Azt(is) az eg leowest eo magok teolteottek vala megh az Mesterek, De Zuchaki Ianos ezzel ne(m) gondola hanem ki Swte [Kv; TJk IV/1. 51]. *1775:* le is vévén a Gerendárol azzal a puskamot Seletesen meg tőltém [K; KLev.].

16. (vér) elönt; (despre sînge) a năpădi/umple; (Blut) überströmen. *1597:* az eókret en nyúzam megh s latam hogy nagy ytesek úoltak raita, az Vęr megh teólte uala az beór allyat az hol az ytęs volt [UszT 12/132 Joannes Varga de S. Mihaly jb vall.].

17. eltölt; a acoperi; bedecken. *1752:* Láttam az Avrám gjermekitt el hagjattaknak és szigoru állapatb(an) lévők(ne)k az Var, és tetű meg töltötte vala öket [Abrudfva AF/Abrudbánya; Ks].

18. megfertőz; a contamina/molipsi; anstecken. *1792:* láttam a Papnét, Péter háza körül indulatoskodni ... azért hogy a Péter Felesége a Papné Szapullojában Szapulta gunyáit, illyen szókkal illette fiátt, és a' Menyit: Ti Frantzosok, miert Szapultok az en Szapullómban, hogy engemet is meg tőtsetek Frantzal, és azzal ki hánta ruhájokat a Szapullóbol [F.lapugy H; Ks XLVIII/7. 15 Holgyán Josziv (18) vall.].

19. *bab 1584:* Keomiwes Antal vallia, Egy giermekem ige(n) beteges vala, hiuam hozza(m) az Catalin azont, Azt monda hog meg veztettek, Es ... chelekegietek ezt, hogy ige(n) zepen megh zewriek az feredeyet hogy semmy zeor benne ne legie(n) es abba ferezwk meg ... mert zeorrel teolteottek meg az giermeket [Kv; TJk IV/1. 276].

20. (díszítéssel/hímzéssel) meghány; a umple/acoperi (cu broderii); (mit Mustern/Stickerei) versehen. *1687 u.:* Bikfalvi Sigmond Ura(m) ... conferalt az Ur asztalára égy keszkenőt melly egészsze(n) benn 23. szép himekkel meg vagyon töltve [Harasztkerék MT; MMatr. 116]. *1768:* Aranyos bársony Paplan melynek kőzepe Sárga és fejér Szkofiom fodorgatassal van meg-tőltve [Császári SzD; WassLt gr. Wass Ágnes köntösei közt].

21. *átv* eláraszt; a umple/copleşi; überschwemmen/fluten. *1710 k.:* Megtöltéd szívemet, lelkemet örömmel, vigasztalással és azon szempillantásban felébresztél álmomból, és úgy kelék fel örömmel és egészséggel az én rab ágyamból [BIm. 1006].

megtöltés **1.** teletöltés; umplere, umplut; Vollgießen. *1821:* Az öreg Udvarbironénak egy átalagja megtöltésére 20 veder 4 kupa szin Bor [Déva; Ks 105].

2. telerakás; umplere; Volladen. *1621:* 29 Juny Korcziolias Balintnak az Tanach haznal valo Jegh veremnek megh teölteseiert fizettem neki az Reghy zokas szerent kęz penzt f 1 d 50 [Kv; Szám. 15b/XI. 283].

3. feltöltés; umplere; Anfüllen. *1662:* csak a vár alá való beszállással, sáncoknak, kasoknak megtöltésekhez, lövőszerszámoknak azokba való beállatásához gonddal és sok emberkárral juthatnak vala [SKr 435]. *1794:* vettem 24. szekér tővisset, 15 füzfa bakot ... s ā mélységét tölteni

kezdettem, minden esztendőben ā majoromban gyűlt televént belé rakattam, sőtt más majorjábol is pénzes szekérrel ā gazt oda hordattam hogy azon mélységnek megtöltését hamarább végeztessem [Kv; Pk 3]. *1845:* az ott át menő országos ut sok helyt lévő suvadozásai, és árkoknak veszőveli meg töltésében más faluk általis ... segélytessenek fel vesző hordással [Usz; UszLt XI. 85/6. 234].

4. gáttöltés/építés; construirea/umplerea stăvilarului; Damm/Deichbau. *1590:* az viz elen valo teoltest melynek az ket Rezt thw nektek Rendeltek hog meg teolchetek ... mind ez Jdeig nem teoltotek Harom Helyen valo Eorokssegemet vitthe el az viz az te meg nem toltesed mya mind foldestol kertestol [UszT]. *1766/1770:* Hogy pediglen azon gátnak meg tőtése mián a' Viz az kőzőnseges Kűkűllőn által járo gázlonakis, hogy veszedelmére lett volna nem tudgyuk [Széplak KK; SLt évr. Transm. 320].

5. (töltögetéssel való) kipótolás; completare (prin turnare ulterioară); Ergänzung (durch Anfüllen). *1597:* Jsmegh az waros boraynak meg teoltessere hozatattűnk bort p(er) f—/14 [Kv; Szám. 7/III. 23]. *1725:* Az Ispotálly töltelék borra el fogyvá(n), kétszeri meg töltésekre f. 2 [Kv; Szám. 54/IV. 24]. *1730:* bortőlteskor Karacson tajban az baraknak megh toltese es be pecsétlése után ki szakasztatta volna fel az Ur pecsetit es ki hardatta volna kancsokkal az Ur borat ...? [Kük.; Ks 8. XXIX. 24 vk].

6. telehordás; umplere (cu ...); Vollfüllen. *1697:* Az ő Felsege ez Hazaban levő Profont hazainak meg töltesere kelletet az országra felvetnünk Buzat Cub. 40/M [UszLt IX. 76/31 gub.].

megtöltet 1. teletöltet; a face/dispune să fie umplut; anfüllen lassen. *1598:* pinzyrt teoltesse megh w kegelme az pincetokokat [Kv; Szám. 7/XVIII. 21 Th. Masass sp kezével]. *1662:* a grófasszony maga kannáját parancsolta vala neki megtöltetni [SKr 241]. *1739:* facultaltatik Hadnagy atyánkfia Adjutánt Uramnak egj Pincze-tokot megtöltetni borral [Dés; Jk 414b]. *1770:* ha egy háromvedres átalagot küld, öt-öt poltrán megtöltetem [RettE 221]. *1793:* (A) nagy palatzkot sokszor töltettem meg fáin borral [Koronka MT; Told.].

2. telerakat; a dispune să fie umplut (cu ...); volladen lassen. *1585:* Az varos Jeg vermet töltette(m) meg Jeggel harom Zekeres horta [Kv; Szám. 3/XXII. 1].

3. feltöltet; a dispune/face să fie umplut; aufschütten/auftragen/führen lassen. *1552:* Barchay Gyerg' az feliwl meg mo(n)dath Thoth meg teoltesse, es zwgothys chynaltassan azan Thora [Mezőszengyel TA; BfR]. *1578:* keryk biro vramat, hogy ... az vtakat varasban feokeppen meg teoltesse eo kgme, feokeppe(n) az Monostor vczaba kyveol [Kv; TanJk V/3. 174–5]. *1621:* Az Nadas also hidgianal, az hol az víz el zakat volt, teoltettuk meg aggal faual [Kv; Szám. 15b/VIII. 12]. *1725:* ā To hellyet ... mig Béldi meg tőltette ā Tot a Falu birta [Mezőszakáll TA; JHb XI/15] | Beldi ezen két tokot meg tőltette [Tóhát TA; i. h.].

4. (földtöltéssel) megerősíttet; a dispune să fie consolidat (cu umplutură de pămînt); (mit Erddamm) befestigen lassen. *1653:* Városunk bírája volt Nagy Szabó Mihály uram; csináltatá a szegelet-bástyát a patak felöll ... és a város felöll való szegleten is egy fa-bástyát csináltata, és azt földel meg töltette[a] [ETA I, 124 NSz. — [a]1620-ban]. *1725:* Hallott(am) a' kérdésben forgo Felső to felől: leg elsőben ā gatyát Béldi Csináltatta s töltette meg, annak előtte Csak Patak folyt azon hellyen az elso Tob(an) [Tóhát TA; JHb XI/15]. *1806:* ő nagyságais a' Kűkűllő régi fojomja árkán keresztül kollát kertett tsináltatott, s föld töltéssel azon alol meg töltette, hogy a viz áradások idejénis azon régi árkában ne kapjon, igy vétetett a Kűkűllő vize mostani follyomja hellyére [Erdősztgyörgy MT; WH].

5. töltögetéssel kipótoltat; a dispune/face să fie completat (prin turnare ulterioară); mit Nachfüllen ergänzen lassen. *1582:* Az waras borat teoltette(m) meg az zedes eleoteol fogwa zent marto(n) napig keolt rea d. 28 [Kv; Szám. 3/V. 29 Lederer Mihály sp kezével]. *1657:* Ment teoltelek Bor, a' hűtős kulcsar szamadasa szerént Ur. N. 3 Teoltettem megh 3, hordo Uy Borokra, első forrasokbol megh alapoduan, usque ad Ultimum N(ouem)br(is) negy hetek alat, Ment teoltelek Ur. 7 [Borberek AF; WassLt Perc. 20–1]. *1695:* a' borok meg forván Curator Uramék kőzzűl edgyik(ne)k jelen létiben töltesse meg, és magát quietaltassa ő klmekkel [Kv; SRE 36]. *1742:* az melly o bort az Korcsomárol viszsza hozatánk ha gondolnád hogy el kelne tőltetned még és a papnenit ki kellene kilencz tiz polturán[a] [ApLt 4 Apor Péter feleségéhez Nszből. — [a]Tollban maradt: árulni]. *1774:* az Pintzében lévő 12 Hordo Bort az 13dikbol velem meg töltette, a mellyekbenis ... mindenikben égy égy Veder Bort töltöttem [KS Conscr.].

6. kitömet; a dispune să fie împăiat; ausbalgen lassen. *1662:* Az mieinknek pedig, kik elhullottak, fejeit mindenünnen nagy szorgalmatossággal sátorához hordatván, éjjel-nappal nyúzatja, és a szokott módon megtöltetvén, szekerekre úgy rakatja vala [SKr 555].

7. (csirkét) töltve megsüttet; a pune pe cineva să umple (un pui); gefülltes Huhn braten lassen. *1632:* Azt is tudom, hogy eccer egy csirkét ugy énvelem töltete meg Berkeszíné, mert az anyjátul igen titkolta [Mv; MvLt 290. 79b átírásban!].

megtöltetett feltöltetett; care a fost umplut (cu ...); aufgeschüttet/gehäuft. *1662:* (A) földdel nagy temérdeken, erősen megtöltetett sáncokat, annak erős gerendáit pozdorjánként szakgatná, szerén-szerte hányná, semmivé tenné[a] [SKr 601. — [a]A sűrű lövés!]. *1784:* La Pér nevű helyben semmire kellő, Maros áradásaival kővel iszappal töltetett rosz föld [Arany H; JHb XXXI/56. 9].

megtöltetik 1. telerakatik; a fi umplut; vollgeladen werden. *1662:* a lakosok közül ... kinek nem rakodtak meg minden esztendőnként csűrös kertei gyönyörűséges búza- és mindenféle gabona-asztagokkal, kiknek nem töltettek meg pincéi gyönyörűséges, kedves jízű borokkal ...? [SKr 302–3]. *1679:* Itt az első háznál[a] is sok az defectus ... Az padlása is czak vekonyon tőltetett megh ezek orvosoltassanak meg [Dés; Jk 39b. — [a]A dési pap házánál]. *1710 k.:* a publicum magazinumok minél bővebben töltessenek meg [BÖn. 940].

2. feltöltetik; a fi umplut; aufgeschüttet werden. *1662:* az Aranyas- és a Veres-bástyák alá az árkon által kétsorjával való kasok állíttatván s azok földdel megtöltetvén s felyül deszkákkal sövényekkel a kétsorjával levő kasokkal általhányatván s földdel felyül is beboríttatván, azonnal mindkét bástya alá cuniculusok, hordóporoknak való lyukak kezdenének ásatni | már az árok is megásatott s az istállók is földdel megtöltettek vala [SKr 599, 605].

3. töltéssel megerősíttetik; a fi consolidat cu umplutură de pămînt; durch Damm befestigt werden. *1662:* a Körösnek tekerületitül fogva a várnak éjszak és napkelet között való bástyája szegeleti arányáig nagy erős földtöltéssel mindenütt jól megtöltetvén, hogy az árvíz azon ki ne üthetne [Skr 319–20].

4. (bor) töltögetéssel kipótoltatik; a fi completat prin turnare ulterioară; (Wein) durch Nachfüllen ergänzt werden. *1695:* a' borok meg forván, Curator Uramék hirek nélkül a' borok meg ne töltessenek, hanem Curator Uramék közzül edgyik(ne)k jelen létiben töltesse meg, és magát quietaltassa ő klmekkel [Kv; SRE 36].

megtöltettet (bort) töltögetéssel kipótoltat; a dispune să fie completat (prin turnare ulterioară); (Wein) durch Nachfüllen ergänzen lassen. *1595:* Vr. 60. bor ket altalagba. Azt hogi elseo vtal meg teoltettetem hogi meg forrot volt hozatatam 7 eitel bort ... d 14 [Kv; Szám. 6/XIII. 31]. *1598:* Hogi eyel az templum boranak egiknek az abranchiay le zakatak, Ment ki beleolle nyolcz veder bor, hogy ismegh meg teoltettettük ment beleje 64 eytel bor f. 1. d. 28 [Kv; i. h. 7/XVI. 44]. *1599:* Hogy ez borokat meg teoltettetűk ment azokra in Vniuersim fl 1 d 20 [Kv; i. h. 8/XVI. 40]. *1795:* tanáltunk ... tizen öt edény Uraság borát jol bé petsetelve a petséteket fel bontván az edényeket héjánosoknak tanáltuk volna. Szükség lévén a fel nyílozás elött a hordokat meg tölteni magunk elött, két félbenn volt oh boros altalagokbol minden hordokat meg töltettettünk [Ádámos KK; JHb XIX/50].

megtöltöget 1. teletöltöget; a umple rînd pe rînd; nach und nach vollfüllen. *1760:* feles emberei voltanak eő keglmének mindennek kinek Légejje, kinek penig egyéb edényetskéje volt és azokat mind meg töltögették az Aszony eő Nga számára szedet Borbéli Interesböl ... de mit tsináltak véle nem tudom [Szászörményes KK; Ks 92].

2. (bort) töltögetéssel kipótolgat; a completa rînd pe rînd prin turnare ulterioară; (Wein) durch Nachfüllen nach und nach ergänzen. *1705:* ma töltögettem meg a havasalföldi borokat [WIN I, 370]. *1716:* az borokat el hozták az kolosvari pinczeben be rakattam, az borbirak elot meg is töltögettem [Szamosfva K; Ks 95 Biró Márton lev.]. *1755:* A Barakat ... meg töltegettem meg Czedulaztam bé pecsetlettem [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. *1844:* a' mely 104 ved(er) 5 kupa a' fenekit kitörte a' forrás miatt 30 ved(er) 2 kupa el folyt, a' többi hordokot ebböl meg töltögettűk töltelekre ment 4 ved(er) 2 kupa, a' többit más hordoba huztuk [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

megtöltött 1. teletöltött; care este umplut (cu ...); vollgegossen/geschüttet. *1680:* ezen Pinczének az Curia felől vadnak deszkakkal egy mástol el szakasztott, es fövénnyel nagjob része (!) meg töltet, retek(ne)k, murok(na)k, petreselljem(ne)k torma(na)k valo agyai [A.porumbák F; ÁLt Inv. 19]. *1714:* Tollal meg töltett közönséges Vászonnyal boritott Agjra valo Parna [AH 54].

2. lövésre töltött (ágyú); (tun) încărcat; (Kanone) zum Schuß geladen. *1582:* Keomywes Peter ... vallia Zuchaki Ianos ki Swte eleb az eo Neki megh teolteot Zakalost ... es hat meg Nitotta az Almariumot akiben a' por Allot [Kv; TJk IV/1. 51].

megtöltözik megrakodik; a încărca; aufladen. *1657:* az magyar hadak is megunakozván, s nem annyéra megfáradván, mint megtöltezvén prédával, igen kezdettek vala zúgolodni és békételenkedni [KemÖn. 45]. *1711:* Harmadrendbeli ármádáját Chrimben küldé a tatár hám ellen, azok is szerencsésen járnak, és sok ezer tatárokot levágnak, számtalan praedával megtöltöznek [CsH 467].

megtömlöcöz tömlöcbe zár; a întemniţa; einkerkern. *1650:* az kiket az az reten megh foghattanak megh tőmlóczőztenek bennek [KvAkKt 340].

megtömlöcözhet tömlöcbe zárhat; a putea întemniţa; einkerkern können. *1627:* ha pedig ... eo kegjmit kedue ellen el hagynam, tehat engem eő kegjelme myndenűt es mynden helieken, nemessigemnek mynden szabadsaga ellen, megh fogathasson, megh Tomloczozhessen [Gyf; Berz. 15. XXIV/10].

megtömlöcöztet tömlöcbe zárat; a dispune să fie întemniţat; einkerkern lassen. *1651:* Tot Andor az Damokos Ferencz Ur(am) eo ke(gyel)me Vdvaraban leveo inas malefactioba incurralvan, melliert eo ke(gyel)me meg temleczeztetne [A.csernáton Hsz; HSzjP]. *1675:* Az jobbagiokot annak rendi, s mondgia szerent szolgaltassad Ha kik szofogadatlankodnanak; azokot ertesemre advan, az alat az ollyanokot meg tömleczeztesd [Borb. I Petki János ut. csíkcsicsai jb-bírájához]. *1702:* az Approbata Constitutiot ugy Citallya eo kglme mint ha ez szek előt megh vilagositatot és minden ketségh nélkűl valo Nemes embert fogattam es tőmlőczőztettem volna megh, az melyrűl iterato es protestaluk (!) [Dés; Jk 334a]. *1748:* Tyivorány Szimiont meg akarta az ... Consiliarius Ur fogatni, s tőmlötzöztettni [Záh TA; Told. 28].

megtöpörödött összetöpörödött/aszott; sfrijit, jigărit; verrunzelt/trocknet. *1662:* az Úrnak haragjával teljes vagyok, elfáradtam magamat tartóztatván: kiöntöm azért azt a kicsiny gyermekekre ... az ifjaknak gyülekezetekre, sőt még a férfiú is az ő feleségével és a vén megteperedett emberrel egyetemben fogságba esnek [SKr 708].

megtör 1. apróra tör/zúz; a zdrobi/pisa/sfărîma; klein zerstoßen. *1558 k.:* Sal armoniacomot Igy chinaly: Rp. 2 p(arte)s regy vizeleteth es egy paros kǫz soth es egy paros kormoth es ted egy fazekban Mind adig fǫzed, Megnem elemiztetik ... es zarazd meg, Es annak vtanna tǫrd meg es ... sublimald meg [Nsz; MKsz 1896. 283]. *1639:* Azt is láttam, hogy az asszonyom hozott valami fejért. Láttam, hogy megtörte az tányéron. Énnekem azt mondta, hogy timsó [Mv; MvLt 291. 195–8 átírásban!]. *1757:* az ... Aranyós kőveket a' Bányákbol ki vágjuk, ki horgyuk; mosárokban meg törjűk, s ahoz valo választo teknőtskével ... ki választyuk [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.]. *1775:* Ha pedig valami zűrzavaros idő lenne, a pásztorok a sertéseket haza ne hajtsák, hanem karácsony előtt való héten ... A só pedig leszen húsztól egy ejtel, megtörve [Zalán Hsz; RSzF 188].

2. betör/zúz; a sparge; einschlagen, zerschmettern. *1599:* Monda(m) azt neky hogy mynek izenz ollyanth ra(m) ugymond hogy megh teóred az orromoth [UszT 14/41].

3. *kerékbe* ~ kerékbe tör; a trage pe roată; rădern. *1784:* Krisán a bocskorszíjával megfojtotta magát, a más kettőt kerékbe törték meg Károlyváratt [RettE 427].

4. ostrommal lerombol; a dărîma în timpul asediului; durch Ansturm niederlegen/niederreißen. *1565:* karácson havában Svender Lázár alájöve Németországból nagy erővel, fegyveresekkel és lánczokkal[a] egyetemben; megszállák Tokaj várát, megtörék és hamar megvevék [ETA I, 22 BS. — [a]Lándzsásokkal].

5. ki/megbont; a desface/deschide; aufmachen. *1569:* vachy Peter vgy zerzette az artikulusokat ... hogy az tegeleket Megne meriem törny ö hyre nelkwl [Nsz; MKsz 1896. 371–2].

6. *átv* megszeg; a călca/încălca; brechen. *1568:* eok vetetek kǫtelet kǫzikbe ket vtal, de melik tǫrte meg ne(m) tugyak [Kv; TJk III/1. 225]. *1569:* (A) Keoztek walo wegezest penigh w Nagha teorte Megh [BesztLt 77 Lucas Pistakj de Bongarth[a] a beszt-i bíróhoz. — [a]Szászbongárd BN].

7. *szüzességének koronáját ~i* megszeplősít; a pîngări/viola; beflecken. *1590:* Aztis hallotta az leannak Cathanak Zaiabol hogy monta hogy Pribek teorte megh az eo zwzessegenek koronaiat [Szu; UszT].

megtördel összezúz; a zdruncina; zerschmettern. *1698:* akkori feleseget csak halala elot is nem sok idővel Őrdőgh atta teremtette, őrdőgh tördellye megh belleit, és tőb hasonlo tilal(ma)s szitkokkal szidalmazta [Dés; DLt 476].

megtöredezett 1. eltört/töredezett; spart, crăpat; zerbrochen. *1627:* Egj mester Remek kupa, az fedele meg teoredezet [Kv; RDL I. 134]. *1692:* vagyon ... egy belől tűzelő zőld mazos kalyhabol rakott, tőredezet ô kemencze, vas rud a szajaban faragot kű labakon allo parkanya meg tőredezet [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

2. ~ *szívvel* megtört szívvel; cu inima zdrobită; mit gebrochenem Herzen. *1809:* mostani bününket meg töredezett Szivel Szánván bánván nem tsak igérjük magunk meg jobbitását, hanem tellyesiteni törekedünkis [UszLt ComGub. 1668–9].

megtöredezik megrepedezik; a crăpa/plesni, a se sparge; Risse bekommen. *1587:* az Taualj Biro vram hagia hogi az Toronj belj lampast ki valtsam melj Jueg lampas az Toronj egeskor meg teoredeózeót volt /50 [Kv; Szám. 3/XXX. 6 Seres István sp kezével]. *1592:* az Tanachi haznal az ablakok megh teòredeztek volt, chinaltattam megh Teòlchieres Adammal [Kv; i. h. 5/XIV. 164 Eppel Péter sp kezével]. *1597:* Az weres fedelw waross kocyan Mentenek el ... az elot megh Toredeszet wala megh csinaltadtam [Kv; i. h. 7/XIV. 39 Th. Masass sp kezével]. *1631:* az párta eö meghis töredezet volt majcza el szakadozot kit Pal Pap csenaltatot megh [Mv; MvLt 290. 57b]. *1647:* Zöld padszek harom űvögh Ablaki megh töredesztek [Marosillye H; VLt 55/5415]. *1650:* az Castelyka ... pinczeinek gerendaj meg toredeztek [Folt H; BK sub 117]. *1692:* Jo erkely, jo szendelyesen, a menyezeti igen meg töredezet, regi parkannyi hullolag vadnak [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

megtöret 1. apróra töret; a dispune să fie zdrobit/pisat; klein zerstoßen lassen. *1595:* Vöttem fü szérszamot és meg törettem, és abbol költettem [Kv; Szám. 6/XVIIa. 176 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1621:* Az Taborra Gubernator eo Naga zamara teorettem meg egyk keo sot [Kv; i. h. 15b/IX. 52].

2. összezúzat; a dispune să fie măcinat; zermalmen/mahlen lassen. *1740:* Az Mlgos Groff ur nyomtató es iro papirrosához kivántató rongjot mind meg hozattam ... es már job reszit meg is töretem [Kercesora F; TKl Mohai Mózes Teleki Ádámhoz].

3. (várat/várfalat) megrongáltat/leromboltat; a ordona/dispune să fie dărîmat; (Burgmauer) niederreißen lassen. *1565:* Hamar inditá király hadát Erdőd alá, és Erdőd várát megszállá a király a törökkel együtt, kit sok ideig vítata és igen megtörete, és erőss ostromokat tétete rajta [ETA I, 23 BS]. *1614:* (Nikápolyt) Mihály vajda mind elégette volt, még most is nem épült jól meg, az várat is megtörette volt egy darab helyen ... de az várat mégis meg nem vehette volt [BTN[2] 67]. *1653:* Báthori Sigmond ... Jósika István által megszállá Tömösvárát és sokáig vítatá; meg is töreti a falát jó darab helyen, de meg is ostromoltatá vastagon [ETA I, 48 NSz].

megtöretett 1. megtöredezett; crăpat, fisurat; zerbrochen. *1572:* Pattantyws Balasnak volt harom Serleg pohara nala 25 forintba kiknek az eggik (!) melybe masfel nehezek hean egy Ghira ezewst volt igen meg teoretet volt, kit ew fel myweltetet [Fog.; SLt S. 10].

2. összezúzott; măcinat, zdrobit; zermahlen/malmt. *1843:* A K Monostori Papíros gyár Iro Papirosnak valo elsö Classisu ötven hàrom Mázsa rongy — Csakányok àltal meg tőretett állapotban (: mint anyag Materia :) [KmULev. 2].

megtöretik 1. el/megreped; a se crăpa; sich spalten, einen Sprung bekommen. *1592:* Az scholaban ket kamaraba(n) hog' a gerendak meg teorettenek volt, Azok ala vetettem 2 lab fat [Kv; Szám. 5/XIV. 31 Eppel Péter sp kezével].

2. letöretik, tönkretétetik; a fi nimicit/distrus; gebrochen/zugrunde gerichtet werden. *1562:* Azután a két hadnagyot ugymint Gyepesi Ambarust és a Székely Györgyöt Segesvárnál felnyársoltatá. Így töretének és rontatának meg a támadásért akkor a székelyek a király fiától 1562-ik esztendőben [ETA I, 20 BS].

3. (akarata) letöretik; a fi zdrobit; mürbe gemacht werden. *1662:* amelly ember a gyakorta való feddésre megkeményíti az ő nyakát, hirtelenséggel megtöretik, úgy, hogy meggyógyulhatatlan lészen [SKr 712].

4. (megkezdett bor) megtörik; megfölesedik; (despre un vin început) a deveni tulbure; (geöffneter Wein) bricht, kahmt. *1675:* Az Szegenjek bora megh akarva(n) nyülosodni, belölle ki veve(n), es ismet erőssen megh tőretv(en) tőltőttem azo(n) borb(a), ismet ket Eytelt, apadasara f— d 20 [Kv; Szám. 35/I. 30].

megtörik 1. eltörik; a se rupe; zerbrechen. *1581:* Az waralat valo Malomba meg Teorot volt az Korong wottem egy Keozep wasat a hoz [Kv; Szám. 3/III. 4 Chyanady Thamas mb kezével]. *1585:* Az Ispotaly hidgianak ket faia Törot wala megh Az Korczoliasnak harmad Magaúal Atta(m) hogy mast Chinalt heliere ... d. 20 [Kv; i. h. 3/XVIII. 20b Gellien Imre sp kezével]. *1592:* Az hiidtnak az Jnekse vegin Terett vala haro(m) gerenda Megh à Melyert Mast vettem [Kv; . h. 5/XIV. 259 Eppel Péter sp

kezével]. *1595:* Ez szekernek az hatúlso kereke meg töret vala [Kv; i. h. 6/XVIIa. 135 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1596:* a kis templúmba az ferfiak zeky meg teortenek volt [Kv; i. h. 7/II. 18]. *1597:* (A) ket kemenczeket hogy meg teortenek volt, meg chinaltattúk [Kv; i. h. 7/III. 32]. *1598:* az harang wtteo meg teoreot volt Torozkora vitettetuk [Kv; i. h. 7/XVI. 44]. *1613:* Az czwrnekis kel foldozas mert hullot el az sendeliben helliel helliel egj általfa megteoreot [HSzj *udvarház* al.]. *1816:* (A hordónak) egy holgya meg van tőrve ... 2 dongája a' közepin meg tőrt [Koronka MT; Told. 47].

2. letörik; a se rupe; abbrechen. *1758:* Cserefa deszkábol horgas Lábra készűlt asztalocska mellynek egyik Lába meg tőrt [Déva; Ks 76. IX. 8].

3. (csont) eltörik; a se fractura/rupe; (Knochen) brechen. *1570:* Borbely Leorincz vallya hogy Borbely Marthon ... Kowacz Kalara Labat megh Mwthatta neky es eokys Latthak hogy megh Theort volt | Jlona Somogy Andrasne ... vallya ... fodor estwan Byro ... vytetty el onnath[a] Mas hazhoz hogy be keozzek az Labath eo is Latta hogy megh Teort volt [Kv; TJk III/2. 56–5. — [a]Kowach Kalarat]. *1625:* Fekete Marton ... Az karja megh teőreőt [Kv; Szám. 16/XXXIV. 214]. *1634:* az Téglas Ferenczyne uerese mia tiz seb uala az leanjon, es az fiok cziontis megh tort vala az karyan az eo utese mia [Mv; MvLt 291. 6b].

4. betörik; a se sparge; einbrechen. **Szk:** *~ a feje. 1610:* Jde ne Joy az kapura mertt ... meg torik a feyed [Betlenfva U; UszT 40c] ✻ *~ az orra. 1630:* ugi foga megh Erszenies Petert az Marton Deak szolgaja, hogj viszi vala el essek vele, s ugj teörek megh az orra Erszenies Peternek [Mv; MvLt 290. 218a]. *1747:* En egjeb fenyegetődzesit nem hallottam, hanem egy kor oda menék Bako Ferentzhez s mondam hogy azon erdőt a melly Kisannanak jutott adgják kezib(e) ... amaz azt monda de hiszem mennyen belé, bizony meg tőrik az orra [Aranyosrákos TA; Borb. II Csipkés Borbara Nehai Szekely Györgj ur(am) özvegye (60) vall.].

5. le/beomlik; a se prăbuşi/surpa/dărîma; nieder/einstürzen. *1595:* Az plebanos hazanal az zobanak falait imit amot zelel hogi igen meg teortek vala, meg chinaltattatúk [Kv; Szám. 6/XIII. 44]. *1598:* az keozt hogy az wcza feleol egi darab helyen ... meg teoret volt, meg foldaztattuk [Kv; i. h. 7/XVI. 130].

megtörlés ştergere; Wischen. *1736 u.:* most a nadrágjokban tartják ezek a poszomántos ifjak keszkenőjöket; részszerint igen jó nátha ellen az olyan patika-szerszámmal conficiált ruha az orrok szájok megtörlésére [MetTrCs 456].

megtörlet megtöröltet; a pune (pe cineva) să şteargă (ceva); (ab)wischen lassen. *1593:* Sophia Ach Antalne leania vallia Saswari Lukachnak az labat Cassai Catus egi leannial meg mosatta, es zepen kendeouel meg teorlette [Kv; TJk V/1. 333].

megtörődik 1. összetörődik/roncsolódik; a se zdrobi; zerquetscht werden. *1662:* téli gyalmoláskor ugyan számos hordó kecsegét parancsolván beleküldeni, melly igen gyenge halak hogy a szánakon való hordozásban is meg ne törődnének, hegyes orrok kétfelől a hordók fenekéhez verődvén, meg ne halnának ... vászonból parancsolt vala ollyan előzőt csináltatni és odaszegeztetni [SKr 296–7].

2. (bor) megfölesedik, megtörik; (despre vin) a deveni tulbure; (Wein) bricht, kahmt. *1843:* Bòrzavirágozott 1841 beli[a]. Erősen meg lévén tőrödve ... tettem vala belé 1/3 lot gelatint [KCsl 13 Kemény Dénes kezével. — [a]Bor].

3. el/megfárad; a se obosi; sich ermüden, müde werden. *1661:* Küldj el Beszterczére, hozasd ki a förődő kádat, hadd förödjem meg, mivel igen megtörődtem [TML II, 83 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz]. *1699:* Bizony édes Komám Aszszony mostis lé mentem volna dé az Sok utazásban igen meg terődtem s meg betegesedtem [Ks 96 Apor István aláírásával].

Szk: *szívében-lelkében ~. 1711:* in Anno 1697 Balog Mihályné nős paráznaságba(n) Comperiáltatva(n) ... az akkori nemes Tanács inne(n) városunkbol őrökösön p(ro)scribalta volt. De mint hogy az időktől fogva ... sziveb(en) lelkéb(en) meg tőrödvén Iste(n)e ellen valo vétkes cselekedetit meg ésmérte annyira hogy kivánta vétkes cselekedetinek hellyere viszsza jöni és megbántot Jo-Jstenét s Felebarátit meg kővetni [Dés; Jk 357b].

megtörődött 1. feltört, kisebesedett; rănit (la ...); aufgerieben, wund geworden. *1665:* az mi ajándékban való lovaink igen selejtek, az itt való ayert nehezen állhatják ... ki lúdtalpú, megtörődött az talpa, sántál ... ki ugyan beteg [TML III, 494 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

2. fáradt, elgyötört; obosit, chinuit; ermüdet, abgequält. *1678:* Bizonyos dolog, mind hazánkat, urunkat illető dolgokrúl bűvebb informatioját vártam volna Kegyelmednek, de elhiszem, megtörődött állapotja ... mulattatták el [TML VIII, 46 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz].

3. *~ lélekkel* megtört lélekkel; cu inima zdrobită; mit gebrochener Seele. *1705:* Midőn pedig a statusok ezeket szomorú és megtörődött lélekkel megértették volna, választának két követet [WIN I, 486].

megtöröl 1. letöröl/törölget; a şterge; abwischen. *1584:* Vrsulia Poharos Jacabne vallia be leowe a feredeo hazba Zabo Marthonne Azonkeozbe teortenek hogy Zabo Martonne terhes lewen meg vnnia az feredeot, es Monda Bakos Andrasne neke(m), miert nem teorled meg az illien terhes Azzony allatot [Kv; TJk IV/1. 233]. *1592:* Konkoli Janos ... vallia. Mikor le vagtak az testet ott voltam ... Egi giekent hozanak ... es megh teorlek arczul [Kv; TJk V/1. 214]. *1736 u.:* (A keszkenőt) akkor veszik ki, mikor az orrát kifújja vagy a száját megtörli a fűszerszámos ruhával [MetTrCs 463]. *1811:* ezen inség záporától le-vert Nép, midőn Urától ily' segedelmet nyert, Meg-törli könnyektől el-ázott ortzáját, 'S meg-vidulva kezdi folytatni munkáját [ÁrÉ 19].

2. hozzátöröl; a şterge de ceva; zu etw. wischen. *1631:* Mihaly deak(na)k az kezeben egj darab fa vala, Nagi Mihalynal Czakany s ugj uernek uala Fileki Gergelyhez, Filekys legjez vala ereösse(n) az kardal, s ugi esek az seb ozta(n) Mihaly Deakon; lata(m) aztis hogi megh teőrle Fileki Gergely az kardot az dolmaniahoz [Mv; MvLt 290. 242a].

3. kitöröl; a şterge; auswischen. *1771:* mikor a fiam Hadnagy Uramtol pecsétet hozot volna az iránt hogy az özvegy kántorné Szőlősi Istvánné hazáb(an) meg akart maradni, Pap Andrásné ezt mondá fülem hollottára, hogy szarik a Hadnagy Uram petséttyében magáb(an)is hogy a Seggit meg törli a petséttel mit ér vélle [Dés; DLt 321. 12b Eva Onadi Szabo cons. Alexandri Kis ns vall.].

4. megken/masszíroz; a unge/masa; beschmieren, massieren. *1592:* Anna Sos Mihalne vallia: Lattam hogi Meggiesine az legint chokolta monda egikor az legininek: Iwi ide hozzam teoreold megh az kezemet, mert megh cheomeorleottem, oda mene az legini, es meg kene [Kv; TJk V/1. 269].

5. megsuhint; a lovi/şterge; schwingen. *1597:* mo(n)da erre Balinth menj el Inne(n), mert bizoni megh teörle(m) az oldaladot, mo(n)da Keleme(n), meg az ebet, Azo(n) rah Indula Balint, Keleme(n)t akara vinni, de Keleme(n) egy villaúal úgy wtę Balintot hogy el teörek az villa raita [UszT 12/79 Mart. Nagy de Farkaslaka vall.].

megtörölget megtöröl; a şterge; wischen. *1585:* Anna Maytini ... vallia ... Az vton megh Alla hogy meg teoreolgesse Az lowak zemet, Es mikor tőrólgetne Az eggik lo Rezketny kezde [Kv; TJk IV/1. 467].

megtörött, megtört 1. apróra/darabokra tört/zúzott; sfărîmat; zerbrochen, in Stücke zerschmettert. *1580:* Jo zep festek Mint egy somalch Az terpentinat fözd meg az Meg töröt lakkaual egy kis kazetaban es Jo lezen [Nsz; MKsz 1896. 369]. *1756:* Vagyon ... ezen szin alatt egy alabastrum kővet tőrő nagy vas bot fa eszközeivel edgyűtt, mellyel az ugró kutak esendő romlásit igazittyák, massát készitvén azon megtőrt kövekből, ugy reparállyák vélle [Déva; Ks 92. I. 32 kúrialeír.]. *1778:* Io az igen bádgyatt és álmosságba, hagymázba merült betegnek a' két szárok ikrájára'... Kovásszal és meg tört mustár maggal s' kevés etzettel tsinált keményetske tésztát kötni egy tallérni nagyságra [MvÁLt Mátyus,ConsSan. gub.].

2. eltört; spart; zerbrochen. *1592:* Az lector hazanak Aytayara chinaltatunk eg' meg teoret zaart maskepen ... Attunk Lakatos Balint(nak) d 10 [Kv; Szám. 5/XIV. 30 Eppel Péter sp kezével]. *1597:* vettem ket eoreg mesz chebret az meg teoret chebreknek foldozassatol chinalassatol attam f—/36 [Kv; Szám. 7/XIII. 7]. *1628/1635:* Egi Safjr gjwrw. Mas annal nagjub safir gjwrw, megh teorot [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.].

3. megrepedt; crăpat; gesprungen, einen Sprung bekommen. *1629:* Egy nagy megh teoreot palaszk [Kv; RDL I. 132].

megtőröztetik elgáncsoltatik; a fi împiedicat/ţinut în loc; vereitelt werden. *1662:* az evangélicus státusnak gravaminájok ab anno 1649. usque ad 1655-ben celebráltatott generális gyűlésig halogattatott s azok mellett leendő articuláris executiók is sokképpen megtőröztetvén, elő nem mehettek volna is [SKr 676].

megtörténhetik 1. megeshetik, előfordulhat; a se putea întîmpla; vorkommen können. *1664:* Pecsét nélkül kimenni ezután senkinek nem szabad s béjűni hír nélkül, de csak ugyan németek ők, mi nem történhetik meg, ha fizetetlen lésznek itt az végházban és ha magyar gyalog nem lészen köztük [TML III, 77 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. *1710:* ha most Magyarországon történt meg a veszedelem, holnap, holnapután rajtunk történhetik meg [CsH 106]. *1840:* Mivel azomba megtörténhetne hogy az kikött (!) nyoltz Esztendők eltelése előtt a' költsönzö elhalhatna azon esetben jussa légyen ... Bosla Ferentz Uramnak az egész Ioszág arendáját kezére venni [A.szentmihályfva TA; Bosla. Kövendi Kováts János a szék bírája kezével]. *1849:* igen könnyen meg történhetik, hogy Kelemen Béni meg felejtkezett ... hogy millyen kalap tétetett belé[a] [Kv; Végr. Vall. 77. — [a]A kalapdobozba].

2. végbemehet; a putea avea loc, a se putea produce; stattfinden/erfolgen können. *1846:* Feltéve hogy ezen hid hellyre allitása hat holnapok alatt meg történhet ... a Megyei mérnöknek Rfr 50 [Dés; DLt 858/1847]. *1865:* a' pályázni akarok március 15éig szándékokat az illető T. Esperes urnak jelentsék, hogy Aprilisban a' pap választás megtörténhessék [Gyalu K; RAk 98 esp. kl] | a' T. Papok közzűl azok a' kik Dézma kárpotlási illetékeket másokkal nem osztják meg ... addig is, mig az osztalyozás meg történhetik, kivehetik [uo.; RAk 99].

megtörténhető 1. megeshető, előfordulható; care se poate ivi; vorkommen/vorfallen könnend. *1657:* Mely inventio ... sokat is használa, és ezzel conserválám azon nap megtörténhető veszedelemtől az hadat [KemÖn. 236]. *1847:* (Az) ellenöri erdö Biztosok ... A minden Szorgalom és Ügyekezet daczárais, meg történhető kártevőket ... kötelesek meg büntetni pénzbe, de nem Borba, a mi egészbe eltöröltetik [Torockó; TLev. 10/9].

2. áll-ként; ca predicat; als Prädikat; megeshet/eshető; se poate întîmpla; geschehen könnend. *1793/1794:* ne légyen késő ennékem, ezen és egyéb ezen osztálynak folyásában né talántán meg történhető serelmeimet Reportatio mellett meg orvosolni [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 13]. *1819:* siessen kedves Eotsém Uram bémenni Kolosvárra, hogy a' Szoboszlai huntzfut Opinioját annál inkább meg előzzük, az is meg történhető hogy Szoboszlai ezen Familia Feleletét vagy alterálya, vagy pedig tellyességgel bé nem adja [Császári SzD; WassLt gr. Wass Miklós lev.]. *1854:* a mostani Törvények szerent az által szálitasi díjt az özvegyektöl is meg vészik jonak látnám hogy egy uttal szálitodnak az ötsémekre mert könnyen meg törtenhetö hogy két három vagy negy évek mulva ök is meg fizetik az által szalitasi díjt [Uzon Hsz; Kp V. 394 Kispál György özv. Kispál Lászlóhoz].

megtörténik 1. megesik; a se întîmpla; vorfallen, geschehen. *1619:* Interim penig ez megtörtént, hogy sem magyar, sem német — mert azoknak barátságokban igen megfogyatkoztak itt benn az német uraim —, hanem török valaki volt, kit Habil effendinek tapasztalok [BTN[2] 333]. *1704:* tart attol is hogy mint masokkal mas sokakkal Erdelyben megh tőrtent, oly időre juthat melyben Megyet sem tarthat [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 71]. *1719:* ha olyan remotus helyt indul a pestinentiális contagio, a mint plerumque meg is történt, hurubákban és remotus helyt lévő alacson házakban ... primo azokat kell elégetni [SzO VII, 270 gub-i rend. Cssz-hez]. *1739:* Excellentiád ... Leveléből fájdalmason értettük, hogy ... valami szolgabirák és Commissariusok sokat exorbitáltanak, huztak vontak volna,ném mondhattyuk hogy affele meg ne történt volna [H; Ks 99]. *1809:* a' midön a nevezett károk[a] meg történnek, azok hevenyébe két hiteles Regiusok által ki nyomoztatván, az arol valo munkájok késedelem nélkül küldettesenek bé [UszLt ComGub. 1677 gub. — [a]Árvíz, jég és tűz okozta károk]. *1873:* békére szolitottuk fel[a], de a béke nem sikerült ... mert a házi békételenség gyakran megtörténik [Burjánosóbuda K; RAk 19. — [a]A házastársakat].

Szk: ~ *rajta/vkin* megesik vkivel vmi. *1664:* valahol találják, csak meg foszszák, az mint hogy már meg is

történt némelyeken [TML III, 139 Katona Mihály Teleki Mihályhoz]. *1710:* valamikor négy gyermekem volt egyszersmind életben, egyik mindjárt megholt, most is harmadszor úgy történék meg rajtam: mihelt a kis Susi lőn csakhamar elmene a lelkem édes fiam e világról [CsH 436].

2. végbemegy; a se produce; her/vorgehen, sich vollziehen. *1844:* szegény Intzédiné meghala ... az első hir Anyámra nézve nagy benyomást tőn, 's a' szokott rázkodáson keresztül kelle esnie, de ebből kíutsudva, meggyőződött arrol, hogy ennek elébb utobb megtőrténnie kelletvén, csendes és hideg vérrel kell vennie a' dolgot [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.]. *1849:* Krizsán Mária folyamodott Wendler Károly úrhoz, hogy ötet fogadosnénak bé vegye, mi megis tőrtént [Kv; Végr. Vall. 5]. *1856:* (A) kihirdetés mind két részről megtőrtént [Bádok K; RAk 68]. *1861:* még Kispál György bátyánk halálával az inventálás megtőrtént volt [Uzon Hsz; Kp V. 411 Vajna Tamás Kispál Lajoshoz].

megtőrtént 1. megesett; care s-a produs; erfolgt, vorgefallen. *1773:* én az Utrizált időben egész Nap főd részeg lévén Semmire Nem figyelmeztem; Hanem hogy Más Nap feljozanottam tanálkoztam a' Quaestionalt károssal kiis panaszképpen elé beszélte meg tőrtént kárát [Dés; Ks 32].

2. végbement; care a avut loc; her/vorgegangen. *1796:* E' meg történt változásokat és jobbitásokat adák-fel a' Hitesek, a' Rétek között [Torboszló MT; MMatr. 457. — [a]Köv. a fels.]. *1843:* a' panaszlo veje Beke Móses Fazakas által requiráltattak (!) voltunk ... a' meg történt verekedés környül állásos kipuhatolására [Dés; DLt 586. 1].

Szk: *~nek tekint. 1872:* A cserére vonatkozólag a cath. egyház ügyvéde felszolitást tett ekklánkhoz, hogy a csere állása ellen ne kardoskodjanak, hanem megtörténtnek tekintsük [Burjánosóbuda K; RAk 118].

megtörténte vminek a végbemenetele; producerea unui lucru; Stattfinden/Vorgehen einer Sache. *1847:* Ezen egyezés megtörténte után csakhamar a bucsumi egyesült közönség ... ügyük védelmére Bécsbe küldött vala fel [VKp 165]. *1852:* felsőbb rendelvények nyomán is az urbériségeken alapult adosságok fel vétele a' telyes kárpotlás meg történtéig felvan fűggesztve [Nagylak AF; DobLev. V/1330].

megtörtődik megtörődik/fárad; a se obosi/istovi; sich ermüden. *1598:* En hoszam ieött uolt Simo Janos mikor ki zabadúlt volt Moldúabol, fel vitetę louo(n) Gegeo Balintne Assonio(m) mert ige(n) megh teörteödet volt, az vasis megh sertette volt az labat [UszT 13/38 Tomas Lazar de Taplocza[a] pp vall. — [a]Cs].

Lehet merő íráshiba *megh teöreödet* h.

megtörvényez 1. peres úton/perrel keres/követel; a intenta cuiva un proces pentru a obţine un bun revendicat; durch (einen) Prozeß fordern/verlangen. *1599:* tudgia azt hogy Kerestely Albert adta volt Antal Kelemennek az menes lowat. Azert ot meg teörweniezi az menes lowat Ferenczj deak wgian Antal Kelemennel Azert wgian en wegezem el egy emberwl keözteök az dolgot az menes loert ada Kerestely Abert Ferenczj deaknak flo. 9 [UszT 14/17 Etedi Palphi Farkas szabad székely vall.] | A mikor Ferencz deak waralliaba(n) megh teörwenezte az Menes lowath, akkor engemetis oda hiwot wolt, es ott wolta(m), sok zo es theörekedes vta(n) az Menesen fel wewe az kilencz forintoth [i. h. 14/18 Kando Thamas Jlkei Zabad Zekely vall.]. *1648:* talalua(n) it Colosuarat megh egy fako egér szeorw kancza louat ... megh teőrueniezue(n) az orszagh teőruenie szerent eskwzik ra [Kv; TJk VIII/4. 302]. *1691:* Konya Istvan ... Braso Varossaban Urnapi Sokadalom alkalmatossagaban azon lovon bemenven meg törvenyeztek ... es a Varos statutioja szerent el igazitottak ... aztis mondgja meg mit füzetet miaja s tartozik meg füzetni, az mely lovat Brassoban el igazitottak Konya Istvantol [Zabola Hsz; HSzjP]. *1753:* Olah György az Sokadalomban nem egész batorsággal arulta az okreit félvén attol hogj Palffi Ferencz Uram megh törvenjezi [Csehétfva U; Pf]. *1764:* Hallottam azt hogy két véka buzát itt Bögözben a Páll Joseff Házánál meg Törvenyeztek s akkor Páll Joseffnének szemibe azt mondotta volna a nevezett kertész Inas hogy nyoltz vékát hordott oda [Bögöz U; IB. Lado János (46) jb vall.]. *1768:* Mikor nállam a' penzt meg törvényezték, ha enyim lett volna, én oda nem adtam volna hogj meg törvenyezzek, nekem tudom hogj Balás András adta, ő hol vette én azt nem tudom [Martonos U; Pf].

2. per útján eligazít vmit/határoz vmiről; a da pe cineva în judecată pentru clarificarea unui lucru; etw. durch Prozeß erledigen/über etw. bestimmen. *1804:* ezen háznak el veszet fáit Grof Nemes Antal Ur tzigánya Mosikás Peti lopta el ... a Grof Miko István Ur Tisztartaja észre vevén a kárt nékem mint Falus Bironak meg jelentette, és én hütösseimmel motoztam, nála tanáltam 's törvényeztem meg ezen háznak oldalából el veszet fát, és ... meg is betsültük a hibáját ezen háznak Mosikás Petire [Hídvég Hsz; Mk I. IV/122]. *1806:* midőn az actorok szénájak károk megesett, elmentek Szőts Barabáshoz, magok mellé vett hütösökkel, ahol midőn keresnék, fenn szólván Szőts Barabás, úgy mond: Az kalongya fenekin keressék az magok szénabéli károkot, ott ha megtalálják. Melyet ottan megtalálván, megtörvényezték az actorok [Szárhegy Cs; RSzF 263–4].

3. ítéletig (bírói pecsét alatt) zárol; a pune sub sechestru pe baza hotărîrii judecătoreşti; bis zur Urteilsfällung (unter richterlichem Siegel) sperren. *1625:* czereltem volt az Jtol egj deres zoru kancziat ... melliet mesey[a] zazok megj törueniezuen el Igazittottak miert nem Jgaz marha volt s en Karban maratta(m) [UszT 67. — [a]Mese (NK) községbeli].

megtörvényezés bíróság előtti rendezés; chemare/dare în judecată; Regelung vor Gericht. *1786:* megtörvényezés és békélés a magok allegatiójokból világos, azért ítéltetett, hogy Béres István nem tartozik azon elkárosodott sertésnek árába fizetni, hanem a pásztortársa, Gál András akikkel megbékélett, fizesse meg [Taploca Cs; RSzF 216].

megtörvényezett törvény/bíróság elé vitt, per tárgyává tett; care face obiectul procesului; vor Gericht gebracht, zum Gegenstand des Prozesses gemacht. *1785:* páter Botár Györgynek gonoszul elveszett egy szántó hosszúvasa és egy erdőlőlánca ... Azon portékák tanáltattak zsögöti Pál Mátyásnál, gyalog katonánál, melyeket is exhibeáltak is az törvény színire; de az láncban változás tanáltatik, nem oly móddal vagyon, mint mikor az motlásokor megtörvényeztetett, elszakasztották, eszközölvén véle annak utána; mely⟨et⟩ nem vala szabad azon megtörvényezett portékával eszközölni [Taploca Cs; RSzF 260].

megtörvényeztetett törvény/bíróság elé vitt, per tárgyává tett; care face obiectul procesului; vor Gericht gebracht. *1805:* minden törvényes procesusok az hütösök investigatiójokkal, vagyis tilalmokkal szokott megindítani; mely szerént Sajgó József az Oláh János jószágán megtörvényeztetett fát elköltötte [Szárhegy Cs; RSzF 99].

megtörvényeztetik 1. bíróság elé állíttatik, kereset indíttatik vki ellen; a fi dat/chemat în judecată; vor Gericht gestellt werden, gegen jn Prozeß eingeleitet werden. *1768:* Drágus Márkully ... jámbor, jo Erkőltsüé? vagy Gyílkos verengező, ok nélkűl másokban gráználkodo Személlyé? Valaha valakínek Vérét ontottaé ki? ... Tőrvènyeztetetté mèg eddig elé erkőltstelen tselekedetiért? [Mezőmadaras MT; BK vk] | Miolta ide hozatott Drágus Márkully ismerem, sem Gyilkosságát, sem garáználkodo voltát, sem hogy valakinek Vérét ki ontotta, s azért fizetett és Tőrvényeztetett volna meg eddig elé nem tudom [uo.; BK. Georg. Márton (45) vall.]. *XVIII. sz. v.:* megis törvényeztetett, 's Tsak vitte a zuvatot 'Susi Pistára, 'Susi Pista Szávuly Janosra, Szavuly(na)k adni kellett volna a' Pakulárjára, de a' Pakulár(na)k semmije nem lévén honnat fizessen a' Sidonak, azért a' Pakulárt maga keze aloll Szávuly el szüktette [Kissolymos U; Márkos lev.].

2. per útján/bíróilag eligazíttatik; a fi rezolvat în urma unui proces; etw. durch Prozeß/gerichtlich erledigt werden. *1804:* ezen romladozott háznak el veszet bornait a Grof Nemes Antal Ur Czigánya Mosikás Peti lopta el 's nála is törvényeztetett meg a Falusi hütösök altal [Hídvég Hsz; Mk I. IV/122]. — L. még *megtörvényezett* al.

megtörzsöl l. megdörzsöl

megtöviselt tövissel megduggatott; care este întreţesut cu mărăcini; mit Dornen zugesteckt. *1755:* (Az) Udvarháznak egész keritése ... veszszőből font, meg töviselt és szalmával sátorozott [Ludesd H; BK sub nr. 1020].

megtöviseltet tövissel megduggat; a pune pe cineva să întreţese cu mărăcini; mit Dornen zustecken lassen. *1731:* az pater Eö kemme kapuját parantsalja Nagyad meg Töviseltesem [Abosfva KK; Ks 99 Györki János lev.]. *1796:* az egész Rétet ujjra kisantzoltattam, Fűzfa Karokkal kőrűl űltettettem, és jo modjaval meg tőviseltettem [Kv; KvLt Prot. oec-pol. III/3. 360].

megtrágyáz (földet) trágyával megszór; a gunoi, a îngrăşa (pămîntul cu gunoi); bedüngen | legeltetés által (földet) trágyáz; a gunoi prin mutarea coşarelor în care sînt adăpostite animalele la păşune; durch Weiden düngen. *1761:* A Csengői Szőllő ... annyira meg romlot vólt, hogy kelletett ... egészlen el homlitani, ujra meg épiteni, meg trágyázni [Déva; Ks 94. 24. 4]. *1763:* az mely földet Kajcsa Mihaly és Péter ... meg tragyáztak ... trágya el tőltig maradgyon már ... Kajcsáknál [Impérfva Cs; BCs]. *1781:* Árkosi Barabás Mihály őkegyelmitől kiváltván Köntés Ferenc egy darab szántóföldet, melyet minthogy megtrágyázott ... pretendálja a trágyázás árát, minthogy 3 ugarszer a trágyáznak legitimus terminussa [Árkos Hsz; RSzF 163]. *1798:* attam által azon Fel hold Szántó Földemet Zálogul ... ha meg trágyázná s haszna el vétele előtt a trágyának kellenék ki valtodni a Trágyának íllendő arrát tartazzék a kí valto meg fizetni [Asz; Borb. I]. *1804:* (A dominális bíró) Zuga Silippel a Tavaszszal egy Tehenit el Adatta oly Véggel hogy gyalog Szeres Ember Légyen, és ez által Légyen Pakulár, és Pakulársága által, az Nevezett Bironak főlgyit tárgyázza meg (: a mint hogy az Láthato képpen megis trágyázta :) [Sóakna MT; Born. G. IX. 1 Kimpián Vaszilika (36) vall.]. *1805:* Két Darab szöllö a Buzai szöllö Hegybe ha jól mivelnék, meg Trágyáznák, és el hómlittonák, fél termésbe meg hózna 200 veder Bórt [Buza SzD; LLt Csáky-per 124. L. 31].

megtrágyázhat (földet) trágyával megszórhat; a putea gunoi (pămîntul); bedüngen können. *1774:* az többb Földeket ... magok Tiszt Uraimékis eö kigyelmek, ha igyekesztek Volna az Béres Szekerekkel és Jobbágyok általis meg trágyászhatták volna [Mocs K; KS Conscr. 81–2].

megtrágyáztat (földet) trágyával megszórat; a dispune să fie gunoit (pămîntul); bedüngen lassen | legeltetés által (földet) trágyáztat; a dispune să fie gunoit (pămîntul) prin mutarea coşarelor în care sînt adăpostite animalele la păşune; durch Weiden bedüngen lassen. *1749:* Sojka Győrgy replicat ... En azon földet Ujbaresty Pauel Jvontúl impignoráltam azon kivül nagy Darabot még a mellett irtottam tisztitottam Marhaimmal meg tragyáztattam [H; Ks 62/10]. *1810:* ő Nagysága a' Szánto földeket ... merőbe meg trágyáztatta [Doboka; Ks 76 Conscr. 82]. *1843:* A' Haszonbérbe adott Szántokbol évenként öt véka Féröjüt tizen öt négy marhás szekér trágyával megtrágyáztat a' Haszonbérlő [Nagylak AF; DobLev. V/1248].

megtrágyáztathatik trágyával megszórathatik; a putea fi gunoit; bedüngt werden können. *1812:* Határa ... Sovány és Terméketlen, oldalos hellyekből áll; haszna vehetöbb és jobbak tsak azok mellyekhez hozzájok lehet térni és meg trágyáztathatnak [Szászfenes K; Ks 76 Conscr. 169].

megtrágyáztatik trágyával megszóratik; a fi gunoit; bedüngt werden. *1796:* ezen Szöllö ha meg trágyáztatnék jobban teremne [Cege SzD; WassLt] | ezen földnek az Also részét bé nötte az Erdö ... ha meg Trágyáztatnék még jobbanis teremne Gabanát, de bajos Trágyázni [Szentegyed SzD; WassLt].

megtrágyáztatott *átv* megfűszerezett; condimentat; gewürzt. *1636:* A' Pápa részegitö borának árulói-is sok költségben készült musicai eszközökre tesznek szert, nagy fizetéssel Orgonistákat, és egyéb műsikásokot fogadnak, s-tartanak még az Istennek ... szent igéjét-is hátra hagyják és az sok hiuságos emberi leleményekkel meg trágyáztatott babonákra futnak [ÖGr Aj.].

megtraktál megtárgyal; a discuta; besprechen. *1619:* hütöm s üdvességem szerént from Nagyságodnak, hogy én ezeket mind megtractáltam | Először Görcsi Mehmet pasa urammal tractáltam meg ez dolgot | nem ismérem, hogy hátramaradott volna semmi az én uram dolgába, azkit őnagyságokkal bőségesen meg nem tractáltunk volna, sőt ezeknél Görcsi Mehmet pasa urammal böségesben megtractáltuk [BTN^2 197, 209–10].

megtrébel kikalapál; a bate/întinde cu ciocanul; treiben, ausschlagen. *1769:* az pohárt más trébelte meg [Kv; ÖCJk].

megtrefál eltalál, *táj* eltrafál; a nimeri; treffen. *1630:* Zabo Jakab meg trefalta megh ölte egj louat [Mv; MvLt 290. 209a]. *1670:* Hallottam az veres mathene szajabol hogy azírt ragadta mègh az puskat hogy felt ha valami kippèn mègh trefállya Nagy Mihály [Szúv; RLt 1 Galaczi Ianos Darabant (28) vall.].

megtréfál 1. becsap; a păcăli; betrügen. *1629:* az Azzony monda aztis, hogy bizony megh mostis mastis trefal megh, it valo embertis, megh igen utanna vetette magat [Mv; MvLt 290. 186a]. *1649/1650:* Razma(n) Istuan ... keruen az Cehet hogy eo neki, az elóbbeni felben hagiot Remeket, engednek meg, hogy keszitene el Cehwl eo kglmek igy deliberalanak felólle, hogy vagy az felben hagyott Remeket el bonczya es vionnan kezdgie czinalni, Az vagy egy Gira Somancz Ezwsteot adgyon be az Ceh Ladaiaban ... ha eo keglmeket ez Remek dolgabol teobszeor meg trefalna, ez be adot zalagia teliesseggel az Cehe legyen [Kv; ÖCJk]. *1655:* Panaszolkodat nekem Tòtthàzi Jstván, hogy megh trefàltàk az Olàhok, hàrom száz forint erő arany helyet dirib darab onot, és mértekes apro köveket adtak neki [Kv; CartTr II Steph. Kabzos vall.]. *1765/1766:* nem hogy azon Terminuson Vitéz Klára Aszszony ő Nagysága a' meg irt Portiokot kötese szerint, által adta volna Baro Kemény Sigmond Urnak sött mindenképpen ő Nagyságokot meg tréfálni igyekezvén ... más Emptorokkal ... ujjabb Contractusra lépett [Kv; DobLev. III/574]. *1776:* nékemis meg mondotta vólt az Atyám, hogy ettől az háztól vonnyam el magam, mert Geréb Susánna Fortéllyos, és meg tréfál [Kóród KK; GyL. Gabr. Martonffi (31) káplán vall.]. *1803:* a' Const. 2. Része 3k Articulussában bóven, és Világoson ki tétetet, az tanulatlan Ujj Verős Kovátsok hogj és miként férhessenek bé az Verőben mesterségek folytatására ... minden tzélyok az, hogy a' Gazdákat meg tréfállyák, mert tsak addig tart mig a' tanulatlan Verős Kováts meg nyomulhat a' Verőben, kiis hogy ha magára maradhat, legottan nyomban következik az ell kerülhetetlen kár, és hátramaradás [Torockó; TLev. 9/35].

2. (rossz) tréfát űz vkivel; a face o glumă proastă cu cineva; sich über jn lustig machen, mit jm einen (schlechten) Spaß treiben. *XVI. sz. vége:* Jsten vellem leuen bizoni meg akaro(m) latnj kik legienek az vnio Rontoy ... mert en ne(m) volta(m) meg Cüffolhatoy (!) eigiknekis (!) kegtek keozül kik enge(m) Jg meg trefaltak Sansandokbol kire gondo(m) lesen Zok Peter mp [Kv; TanJk I/1. 544]. *1650:* egj ember az fel kezeuel megh foga az vstóket az Lónak az mas keze az fekemlon vala fekozi vala az Louat fogek egj nagy palczatt hogj odalba surjam vele le kuczorodek az eres vegehoz ot hagia az Lovatt el futamodek utana mondam hogy be igen megh akaral trefalni farkas Janos [Nagykede U; UszT 8/64. 68g]. *1817:* (A Veres János) felesége olyan alávalo Személy, hogy most ís míolta az ura Kolosvárra van háromszor jött hozzá Dávid Budatelkiről látom Dávidot mikor jő, s mikor el mégyenis, eddig régen meg tudtam volna őket tréfálni, de tsak az Nagyságod Udvarát kéménylettem (!) [Szászzsombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.].

3. hadicsellel félrevezet; a înşela cu o stratagemă iscusită; durch Kriegslist irreführen. *1662:* valahány száz gyalogot vívén maga mellé, Olaszira azokkal általsiete alkalmatos helyeken való lesekbe állítván a gyalogságot, jó tanúsággal hagyá az előttök járókat, a tüzet is mint igyekeznének megfogni, s az ellenséget is a lesekből megtréfálni, ha rájok mennének [SKr 451]. *1710:* Rákóczi Bercsénivel úgy concludála, hogy ... Rákóczi ... Erdélyben jőjön be, és az Erdélyben lévő kuruc hadakkal conjugálván magát, a Meszes útján sáncot csináltasson, s ott a németet be ne bocsássák, Károlyi Sándor penig tízezer lovassal a német után legyen, s közből szorítván, a németet megtréfállják[a] [CsH 361. — [a]1705-ben].

4. *a remény ~* a reménység cserben hagy; speranţa te înşelă/păcăleşte; die Hoffnung läßt jn im Stich. *1670:* magyarországi uraimnak is többet segít ez az írás, mintsem egyéb sok vélekedés; de hiszem ha Isten más útat mutat, ez nem leszen annak akadályára, de ennek elmulatása, ha az más reménség megtréfál, bizony káros leszen [TML V, 396 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megtréfálhat becsaphat; a putea păcăli; betrügen können. *1662:* a lippai és szolnoki törökökkel egyetértvén, abba keresnek vala módot, mint a jeneieket hováhamarébb kivehetnék és megtréfálhatnák [SKr 315].

megtréfálódik becsapódik; a se păcăli; hereingelegt/übertölpelt werden. *1654:* Nagy Szabó Ferencz uram hogy temetésen nem volt és ez jégrakásban is az ő kglme szolgája miatt megtréfálódott, adott ő kglme kezünkbe d. 27 [Mv; EM XVIII, 405]. *1657:* Ezen Bécsben lételemben egy vendégséggel meg is tréfálódtam vala; mert ... comes De Tristein invitála másnapra tíz órára vendégségben, s én is elígírkezém; azután Bottyáni Ádám is invitála, kitől megmentém magamat, hogy már amoda ígírkeztem légyen [KemÖn. 116]. *1672:* Mivel az Viski Pál, Otrokoczi, és Pásztai Uramék adosságok(na)k meg fizetéseb(en) meg trefálodtam, ne(m) okoson kűldvén kezemhez, ca(m)biumot fizette(m), ugyan ebből es kölcsönpénzbűl, Tall. 2 [PatN 3b]. *1679:* Én Uram valóban megtréfálódám Okolycsáni miá; itt Uram hire sincs egyéb, hanem egy bokor levelet írt Nemessany uramnak ... hova lehetett maga, nem tudhatom [TML VIII, 400 Bethlen Gergely Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Én megtréfálódám: Csuda volna az, ha egy faluban a bíró azt az asszonyt venné feleségének, aki azelőtt néki is, a polgároknak is kurvája volt [BÖn. 885].

megtréfáltatik becsapatik; a fi păcălit; betrogen werden. *1662:* Melly végbeliekhez is ottan postáit bocsátván, a fejedelem az országtul mint megtréfáltatott volna az ő tanácsa, egyező értelme, voxolása nélkül [SKr 396]. *1799:* (A rétet) az Exponens meg kaszáltatta, ingyen sem gondolván hogy valami fortélyt csináljanak benne, de reménységén kivül lett a' dolognak ki menetele, Mert az Asszony a' Fiát oda ki küldötte, és a' szénát maga számára fel gyüjtettette, E szerént meg tréfáltatván az Aszszonytol, az Exponens az Réthez ennek utánna semmi közit nem tartya [Ne; DobLev. IV/811].

megtrombitál (vhány órát) eltrombitál, trombitálással jelez; a semnala (ora exactă) prin sunet de trompete; (einige Stunden) mit Trompetenschall signalisieren. *1570:* Azwtan Nemy Jdĕwel Latta hogy az Zabo Janosne leanya ely Ment delben mykor az Tyzenket orakort megh Trombitalta volna az Trombitas, Es oda Jart az lean az Trombitas vtan [Kv; TJk III/2. 106].

megtromfol tetézve visszaad; a răzbuna, a-şi lua revanşa; überreichlich zurückgeben. *1657:* Ha él vala, meg is tronfolja vala[a] Bethlen Gábor [KemÖn. 51. — [a]Egy lengyel követ udvariatlan viselkedését].

megtromfolás tetézett visszaadás; răzbunare; Übertrumpfen, überreichliche Rückgabe. *1662:* minthogy a palatinus Szendröt néppel nagyon megerősítette s Regéc várát is ... olly állapottal hagyta volna, hogy azokhoz való juthatását is már fegyver nélkül nem remélhetné, mellyet mind a szerencsi, borsi és újhelyi bosszúnak megtromfolására, s mind hogy Regéc vára ollyan fokhelyen lévén ... ahhoz való juthatását nem kevéssé kívánja vala Az prédicátori rendek elött állattatik vala az is, hogy a vilnai keresztyénségen tött üldözésbeli nagy boszújának megtromfolására menne [SKr 243, 349]. *1664:* némely szolgáinktól értettük, hogy Keres felé igyekeznének nyavalyás Latran András és néhány németek halálának meg tromfolására [TML III, 174 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

megtromfolhat tetézve visszaadhat; a putea răzbuna; überreichlich zurückgeben können. *1662:* Az gyulaiak ezen felette nekibúsulván, hogy soha az ártatlan ispáhia és úrember halála büntetetlen ne maradna, nagy fenyegetődzéssel és szemekre való hányással a jeneieknek értésére adták vala. És minden tanácskozásokat arra fordítván, miképpen a jeneieknek abbéli jó szomszédság ellen való cselekedeteket megtromfolhassák [SKr 315].

megtromfoltatik megtetézve viszonoztatik; a fi răzbunat; überreichlich erwidert werden. *1662:* az ispáhiát mind fiastul levágták vala, és így régtül fogva egymás között szépen megtartatott szent békességet a magok hasznok miatt így felháborították, hogy a bosszú is bosszúval valóban megtromfoltatván soha aztán a jó szomszédság köztök helyre nem állíttathatott vala [SKr 315].

megtromfoz megtetézve viszonoz, kölcsönt visszaad; a răzbuna, a-şi lua revanşa; überreichlich erwidern/Anleihe zurückgeben. *1657:* Ez mesterséget azért palatinusnak duplásan megtronfoztam vala Sáros vára alatt [KemÖn. 210].

megtud 1. tudomást szerez vmiről, tudomására jut vmi; a afla; erfahren. *1570:* ha penigh Az fely peres azzonnak hyre nelkwl es akarattya ellen leot volna az zeoleo ky Meresse es beochwllese, Mindjarast Myhelt megh twtta Byraya eleot ellenzeny kellet volna [Kv; TJk III/2. 166c]. *1584:* Valaky, vagy halat, wagy egieb fele Elęst nieresegre fel zedne es Az wasarbiro megh Tudna: hat el vehesse, vagy a piachon, vagy kiweól valahon a waros hataran [Kv; PolgK 6]. *1655:* Esmett az Ura kardgiátt Gereznayatt, szekeretis, kis Enyede(n) uőtt uoltt, az után tuttam megh, hogy eleő nem atta voltt az osztozásra [Dés; DLt 456]. *1697:* Egykor Gergely Mihalyneval pántolodunk ketten hogy olyan rútt hírben nében (!) vagyon Peter Deakne, ha meg tudgya az ura, bizony egybe rontya [Kotormány Cs; CsJk 5–6 néhai János Benedek relictája Borbára (37) pp vall.]. *1735:* a Culinarekot most szedik mihent be hajtathatom mindgyart meg tudgya Ngd [Imecsfva Hsz; ApLt Imecs Antal Apor Péterhez]. *1751:* tsak akkor tudtam meg szándékjokat, mikor ... az útra el indultanak [Koronka MT; Told. 14/46]. *1771:* azoktol, a kik a' fát hordagatták V. Hunyadra meg tudtuk, hogy azokatis a Serfőző Ház és malam szűkségére vitték [Nagymuncsel H; JHb 93. XIX. 6]. *1843:* meg tudtam hogy a' Puska lopott azt mondá a' ki keresi utasitsom réá [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.].

Szk: *kéz alatt ~. 1887:* Kéz alatt megtudtam, hogy az Ellenzék ... hozni fog egy bírálatot a Beszélyek és apróságokról, mégpedik kedvezőtlent [PLev. 135 Gyarmathy Zsigáné Petelei Istvánhoz].

2. megtudakol/kérdez; a se informa/interesa; nachfragen. *1574:* Vrbeger Gergel Azt vallia hogy eotet es Rwdolph Gërgyet hyttak volt Istwan deak es fenessy Mihal zamot vetny keoztek valamy karmazia Sarw feleol nem alkhatak meg Istwan deak Teobnek Monta, Mihal kewesbnek, oztan arrah halaztot Istwan deak hogi meg twgia Iobban az kytwel veotte volt [Kv; TJk III/3. 392]. *1584:* Maniky Adam vallia, Barat Jstwannę Azzoniom kwlde engemet Reodre hogy az Nezeoteol meg tuggia(m) ha emberteol volna Hersel Martonnenak Niaualiaya vagy Isten Akarattia volna mikor penig meg hozta(m) volna A valazt Ige(n) meg busula Barat Istwanne [Kv; TJk IV/1. 216]. *1588:* az Zaz vraim ala kewldwen az Jdeós vraim keozzewl, Bornemisza Gergelt, Syweghes Gergelt[a] ... Az Also tanach vraim eleybe, megh kerdeny es bizonioson megh tudnj, ha Eottweos Andras az Also tanach hagiasabol montaę Vrunk feyedelmewnk eleot hogy zakadwa volna az also tanach az zaz emberekteol, vagy Nem [Kv; TanJk I/1. 69a. — [a]Köv. még két név]. *1769:* akarminémü Czigányok szállyanak meg valamelly Faluba mingjárt tudgják meg a Falusi Biro es Esküttek, hogy micsoda vallasuak a Czigányok s Felesegekkel hiteseké, vagy nem [UszLt XIII. 97]. *1798:* Bodosi fiak azt kívánták meg tudni Fhirer Vramtol, hogy azon fegyveres katonák ki parancsolatjából jöttenek oda [Barót Hsz; HSzjP]. *1807 k.:* Szekelly Mihally Uramat beteges lévén fel nem költettem hanem az ő Klme reszitis oda adtam az Menyinek mind a husz Forintat az után látagatasara ismet le mentem ... hogy meg tudgyam hogy a kezib(e) ment e a penz, s kérdem, azt monda ide adta Sara a Menyem [Sinfva TA; Borb. II Pető Ferentz (67) szabad személy vall.].

3. (tájékozódás céljából) kiderít/kitud, utána érdeklődik/jár vminek; a afla/clarifica/elucida; (zwecks Orientierung) klären/aufhellen. *1540:* the k. ew hozzayok az wrakthol mynden thanosagal mennyen, merth igen akarnak meg thwdny es ertheny, hogy az wrak myhez thartyak magokat és ez orzagoth [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. *1578:* az zolgaknak az w fizeteseket Meg Twdwan az testamentomosok ... Meg fizessenek, az kiknek tartoznak [Pókafva AF; KCs 47]. *1597:* Az id ben walo haznak prouentusarol nem ad zamot meg kel tudnj az okath [Kv; Szám. 7/X. 3 D. Jacobinus isp. m. kezével]. *1718:* tudgja meg ki akarattjábul és parancsolattjábul nem engedi élni vagj penig gjümőlcsét meg szedni azon Vasas Sz: Iványi[a] ... puszta Szőlő hegjen lévő dio fakat [WassLt. — [a]SzD]. *1724:* Némely Paterek, a' mikben elegyitik magokat bizony nem szép dolog gyanakodnak ā mostani iffiu Paterekre, igyekeznekis meg tudgyák ki dolga ez a sok bestelenség [Altorja Hsz; ApLt 2 Apor Péterné Kálnoki Borbála férjéhez]. *1765:* azt kell meg tudni ... Hogy leg elsőben kitől indúlt a verekedés [Torda; TJkT V. 260]. *1768:* akarnám meg tudni mennyiben foglaltatott az Ipam belső Őrőksége Harroba [Haró H; JHb XXXIII. 39].

Szk: *alattomban ~. 1857:* Kűlőnben is az emberek ugy láttzik buytogatva vagynak, — a' mint alattomba meg

tudtam tám irtak a' Tekintetes urhoz, 's éppen ellenem [Komolló Hsz; BetLt 4 Sylvester Dávid lev.].

4. felsz. módban fenyegetésként; la imperativ, ca amenințare; im Imperativ als Drohung: (miheztartás végett) vegye tudomásul; să luați la cunoștință (pentru a vă conforma); (zur Berücksichtigung der Folgen) soll einer zur Kenntnis nehmen. *1703:* én bizonj, ugy tudgya meg Kgd, az magam részét nem hadgyom, job kg(dne)k tyúkal, kalácsal forgolódni, ne bestelenkednék továb, s magát ne hiresétene [Kv; Eszt. Serédi Zsófia Serédi Gáspárhoz]. *1724:* Ne ady Kurvát Senkinek, mert nem tudod mint lesz a Kurva miatt dolgod ha azt tselekeszed, azonba tud meg, hogy ha viszsza adod és küldöd, magad leszesz az ő bünöknek oka [Mezőbergenye MT; BK. Diénes András (53) hites assz. vall.]. *1757:* hogiha ... az passus kérés Strásállás a ki adott Parantsolatok szerínt nem Compariáltatik, az ólljan Falusi Birok; s hites Uttza Kapitany, s Strásák, bizonyoson tudgiak meg hogi, én bizonj mingiart Tömletzre küldöm [Szkr; Borb. II Pávaj Sándor vice-királybíró kezével]. *1760:* ismét felelt ... Titt Boros Ur(am) Tudgyatok meg azt, hogy ha vagy edgyik, a vagy másik Urnak Mosiajabol el szakasztok vagy pedig egészszen el foglaltok Popa Ház hellynek, azt meg fizetitek [Magura TA; SzentkGy Tomsa Petru (38) jb vall.]. *1764:* Lukáts János azt mondá: hogy tudgya meg az Oltszemeffalva, hogy az edgyik végit meg gyujtom s a más véginél fűttőzőm [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65] | amit meg fog érdemleni, tudja meg hogy meg kapja [Középlak K; BfR]. *1784:* Azért ha a' szép szora innen el mészsz jo; külőmben tud meg azt hogy verésselis innen el kergetűnk [Vormága H; JHb XXXIII. 36]. — L. még FogE 114.

5. rájön vmire; a-și da seama (de ceva); herausbekommen, d(a)raufkommen. *1710:* Sokáig meg nem ismerék az orcáján levő rút sebek miatt, hanem mivel a süly miatt a fogai mind kihullottak vala, a szájában benyúlván s fogait nem érezvén, úgy tudták meg, hogy Teleki Mihály teste [CsH 227]. *1775/1781:* Ezen Al Gyógyi Jószágnak elő számlált jövedelmi egy esztendőben egyik Méltoságos Udvar részére, hány Magyar forintokra mennyenek légyen, a ki tud hozzá ezekből vesse őszve, 's meg tudja [Algyógy H; JHb LXXI/3. 351].

6. tájékozódik; a se orienta; sich orientieren. *1814:* még nagyobban csudálkozom, hogy ilyen szűk időben ... órára vágyol, holott Kolosvárt elég óra vagyon a tornyokba, és a kapuknál, meg lehet tudni hány az óra [Mv; BálLt 1].

7. megért; a pricepe/înțelege; verstehen. *1780:* nem fér nyakokra némely telhetetleneknek s tehetőseknek a' törvenyes iga ... melyen a' szegénység fel indulván várost gyüjtetett, és nékünk elönkben adta, hogy a' meg nyert telhetetlenség orvoslása iránt Natságtakat alázatos Instantiankal meg tanálnók, és az előnkben adatt okokat fel adnók, aztis meg tudnók mi tévők légyűnk, mivel ha a' szerént foly a' munka, a' szegénység pusztulásra jut [Torockó; TLev. 9/16].

8. kb. megtapasztal; a cunoaște din experiență; erfahren. *1762:* Ajtoni Ferenczné eőkegyelme sokaknak botránkozasára azt mondotta, hogy ha Iésus Cxs az Egből le szállana, elsőben az szőleit meg gyomláltotná, s azután ki kapaltátna vélle, had tudná meg, hogy iszszák az jo bort [Torda; TJkT V. 109].

9. nyomára bukkan, felfedez; a da de urmă, a descoperi; auf die Spur kommen, entdecken. *1591:* itt az tw Capitansagtokban, kinek kinek gazdagulasat, neuekedeset, es Apadasat, marhaiaban megh mongiatok Igazan sem baratsagert, sem Adomaniert, sem bozzusagert keoleombet nem mondotok. Azonképpen gonoz zemelieket tizedetekben mikoron megh tuttok biro vramnak megh jelentitek [Kv; Szám. 5/VIII. 35].

10. feltud, elszámol; a socoti, a trece în socoteală; verrechnen. *1588:* Exitus Az Kiraly Rethy kazaltatasat be gywtesset kyleon tudwa(n) megh, teolt f. 35/41 [Kv; Szám. 4/II. 11]. *1592:* Seres Istwannak minden fele keoltsegeth, es el keolt Quarta Boraynak arrat megh tudwan limitalwan teoth in Summa f. 234/68 [Kv; i. h. 5/XI. 11]. *1596:* Az Bewrkeorne perire azmint keolteottem mind megh thwdwan teot f 76. d 64 [Kv; RDL I. 65].

megtudakolás megkérdezés, utánanézés; faptul de a se interesa/informa; Anfrage, Nachschau. *1793/1794:* el tőlt egy Esztendő azon készületre hogy a' Kőz földek mennyiségét meg mutassák, de sem edgyik, sem másik arra készületet nem tett, hanem a' Commissio ... bocsátott ki investigatorokot, a' kőz földek(ne)k meg tudakolására, az el készűlvén ezen Terminust ... hirre adatta hogy az osztály végeződjék [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 16a]. *1846:* irja-ki néki egy czédulátskára meg-tudakolás véget [Kv; ÖCLev.].

megtudakoz *ts* **1.** megtudakol vmit; a afla prin întrebări, a se interesa/informa; erfragen/kunden. *1571:* hol penig ty kegielmetek ezeket meg nem hinne lattassa meg ty kegielmetek oly Jamborokkal kyk kedwezetlen igazan tudakozzak meg es menyenek vegere kyktol ty kegielmetek nilvabban meg ertheti es sokkal beowebben [SzO II, 330 a székely nemzet foly.]. *1598:* B. V. kulde Iffyú keőteluereo Tamast hogy meg tudakozza hol wagion az Nemeth Tabor ata(m) neky f 4 [Kv; Szám. 8/V. 159]. *1612:* Mindezeken küuül egyeb dolgokatis mindeneket, valami minket és Thár hazánkat illetnek, az fele dolgokat-is mindeneket, mindenektöl ... Nemessektöl és Varossiaktol, minde(n) kedúezesnelkül, erös hitt szerent inquirallyon, meg tudakozzon és elö keressen, és minekünk hüseges kötelessege szerént referalyon [Kv; PLPr 51 fej.]. *1635/1650:* valamely Legeny ez Varasra jeo, itt Coloswarat akar miuelnj ... az Mester szorgalmatossan megh tudakozza allapattiat, ha Cehes hellien Tanultě, es ha vagio(n)e Aprod leuele [Kv; ÖCJk]. *1671:* Az eleonkben adott instructio szerent akarua(n) az dologhba(n) el járni, Az varosnak rendel, minden fundussit Utzankent el jártuk; es kwleőn kwleőn az hellyekett megh tudakoztuk, s-visgaltuk [Borb. I ogy-i bizottság jel.]. *1734:* más embertőlis meg Tudakozta Pál Uram az arat az Pater nem mondotta meg [Gyeke K; Ks 99]. *1805:* A Birák a Verős Kovatsi tarsasagot Rendelésem vételivel gyűjtse egybe és mindeniktöl külon külen tudokozza meg, hogy mind a Kohoba mint a Verőbe mennyi restantiaja maradat [Torockó; TLev. 9/4]. — L. még BTN[2], 137, 322, 416; SzO II, 330; WIN I, 102.

2. ki/megkérdez vkit vmiről; a întreba pe cineva despre un lucru; jn über etw. anfragen. *1660:* az atyafiságot én megtudakoztam, de az miá meglehet [TML II, 525 Veér Mihály Teleki Mihályhoz]. *1761:* meg tudakoztuk a' Mltgs Testvér két Fiu Atyafiakot, ha akamaké még valamit Divisiora bocsátani [H; JHb XXXV/40. 10]. *1814:* a' Menyemet midőn kérdőre vontam vólna azt mondotta: hogy ő az Annyánáll vólt, az Annyát a' dolog iránt meg tudakoztam, de semmit sem tudot oda haza való járásából Leányának [Banyica K; BfR 117/1].

3. megvallat; a interoga/audia; ausfragen, vernehmen. *1569:* My elönkben gywtwen Az tanwkat my wket hwtök szerynt erössen megh kerdezwen es meg twdakozwan ez dolgokrol, Jm felsiged Jm Megh Erty az tanwkat myt vallottanak [Kr; BálLt 78]. *1677:* A melly tavalyi Csanadi kerülöt a kiskereki szolga legények meg öltek tartozzanak azokot a gyilkosokot ... ha lappanganak, fel keresni, joll meg tudakozni, meg fogatni ... kit ha el mulatnának ... a két száz forintot exequaltathassa [Csanád AF; JHb XXVI. 42].

megtudakozás 1. megtudakolás, tájékozódás; obţinere/luare de informaţii; Nachfrage, Orientierung. *1574:* Az Barat Istwan es Nyreo Kalman vra(m) kewansagat Az adossag feleol eo .k. Mas gywlesre halaztotak Ioban valo meg Twdakozasnak okaert [Kv; TanJk V/3. 106b]. *1677:* a' Tisztek a' gonosz tévöknek meg-zabolázásokban szorgalmatoson forgodgyanak kotelességek szerint, és minden nével nevezendö vétkeknek meg-tudakozásában, azoknak cselekedöinek magok érdemek és az Országnak affélékröl irot Törvényi szerint valo büntetésekben igazán el-járjanak [AC 122–3]. *1801:* el kelletvén menni ... Tordára ... mivel sokat faradaztunk a' Tisztekhez más levelek(ne)k meg tudakozása irántis, ottan kellett mulatnunk egy egész napon [Torockó; TLev. 5/7].

2. megkérdezés; întrebare; Anfrage. *1761:* meg tudakoztuk a' Mltgs Testvér két Fiu Atyafiakot, ha akarnaké még valamit Divisiora bocsátani; Melly meg tudakozásunkra magokat declaráltak, hogy részét ki adni ell nem mulattyák [H; JHb XXXV/40. 10].

megtudakozhat megtudakolhat/kérdezhet; a putea afla prin întrebări; nachfragen können. *1620 k.:* itt Konstantinápolyban bőségesen beszélhet ember ... Egiptusban lakó emberekkel, és bizonyoson megtudakozhatja magoktól azoknak az országoknak az állapotját, azmely országok Afrikában vadnak [BTN[2] 411]. *1817 k.:* Az éjtzaka két vendégeink voltanak; u:m: Szent Benedeki Bartok Ádam Ur és a' Sogora, nevét nem tudakozhattom meg [Héderfája KK; IB. Utő Bálint tt lev.].

megtudakozhatik alaposan/kimerítően tudakozódhatik; a se putea interesa temeinic; eingehend/gründlich sich erkundigen können. *1615:* tölle meg nem tudakozhatúnk miben legyen dolga [Kv; PLPr 126].

megtudakozik alaposan/kimerítően tudakozódik vki/vmi felől/vmiről; a se interesa temeinic despre cineva/ceva; über jn/etw. gründlich/eingehend nachfragen. *1571:* vadnak szok zolga Renden valo legenyekis es zolgalok, kyk sem Eztendeore sem felre Nem akarnak zolgalny, hane(m) chyak hety Beren laknak ez felekreol eo k. Byro vra(m) es az Thanacz Twdakozzek megh Es vegienek adot raitok [Kv; TanJk V/3. 41a]. *1572:* Myert hogi eo kegek varosswl Nehezlyk Az szok zabadost, Ertyk eo k. hogy zokan vadnak kyk az varosson laknak Elnek es Nemellyek Eoreksegetis tartanak keryk az Ado Zedeo vraimat hogy Megh Thwdakozzanak ez felekreol, Es Minden zemelj valogatas nelkwl Adot vegenek raytok [Kv; TanJk V/3. 60a]. *1585:* wgyan ezek az Boérek felőlis kik hol wadnak yobban megh tudakozzanak [BáthoryErdLev. 270]. *1586:* mikor az Varoson leszen Kendy Janos, Akor ... Biro vra(m) megh tudakozzek, Mierth bochatana a' Varos kezebe a' hazat es Minemeo Euictiot venne fel [Kv; TanJk I/1. 27]. *1589:* Tarpai Gergelt kwlte Biro vra(m) es az tanacz feieruarra, hogi megh tudakozzek Cancellarius vramtol, ieoe vrunk auagi ne(m) ieo, attam neky f 1/50 [Kv; Szám. 4/X. 64]. *1592:* Andrast az Lowas legent kwlte B. vram Feyeruarra az Bathorj Boldisar Meniekezeie vtan megh tudakoznj ... d 87 [Kv; i. h. 5/XIV. 107 Eppel Péter sp kezével]. *1592:* kwlte B. vram Andrast a' lowas legent Egressi Amburusert hog' ide hina hog' megh tudakozunk teolle mint leöt a Janos praedicator megh tartoztatasa attam ... d 16 [Kv; i. h. 5/XIV. 107 Eppel Péter sp kezével]. *1604:* az Tutorsagoth a' teorweny Benedekfy vra(m)nak ítelte wolt ... De az fozagh haznabul mjert hogi megh tudakoztunk minth valo iozagh, Eztendeónkent, a' tutor huz forintoth adgion az Aruanak ruhazattiara migh kezkeneö ala kél [UszT 20/128].

megtudakoztat 1. megtudakoltat; a pune (pe cineva) să afle ceva (pe cela de informaţii); erkunden lassen. *1571* vegeztek volt eo k. varoswl hogy megh Twdakoztasson Byro vram azok feleol kyknek hazok es Eoreksegek Ninchen Az varoson mindazaltal korcsmarlanak es kereskednek Azokon adot vetessen eo k [Kv; TanJk V/3. 50b]. *1577:* az vallatasra rea Gywltek wolth kwlde En hozam Zolokma falwa Kysmeodi Peter deakoth, az hatar dogath meg tudakoztatak teollem [Küsmöd U; DLev. 2. XVIIIB]. *1661:* Tudakoztassad meg, veres angliait kaphatni-e ott, vagy nem? [TML II, 138 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1662:* a vezér ... akik egybegyűltek vala, azoktul szorgalmatosan megtudakoztatta vala: a Bethlen nemzetbül volnának-e valahol valakik az országban? [SKr 664]. *1711* tudakosztasd meg: ha nem mentè parancsolat nèkiek [Ks 96 Komis István feleségéhez].

2. vallatással ki/megtudat; a pune pe cineva să afle ceva prin audierea martorilor; durch Verhör herausbekommen lassen. *1643:* Szalanczi Istuan Vrunk my uelünk azon fellieb megh irt hútókre az megh írt valloktol vyabban megh tudakoztata, ha Beczki Sigmond ... elei birtanake azon az helien auagy Galtőy Balas es Galltöy Martonek birtanak [Pókafva AF; JHb XXV/30].

megtudakoztatás megtudakoltatás; culegere de informaţii; Erkundigung. *1672:* Mivel penig odavaló[a] híreknek bizonyos megtudakoztatása Kegyelmednek volna inkább keze ügyiben, mi is Kegyelmedtűl várhatnánk ottan-ottan tudósítást [TML VI, 56 a fej. Teleki Mihályhoz. — [a]lengyelországi].

megtudakoztatik megtudakoltatik; a fi stabilit pe cale de informaţii; erkundigt werden. *1662:* Az vármegye viceispánjátul s több fő és nemes rendektül ís Patak vára állapotja szorgalmatosan megtudakoztaték [SKr 225].

megtudás 1. megtudakolás, felderítés; aflare, stabilire, elucidare; Erkundung, Aufklärung. *1662:* látták is embereim az ott körül való falukat futni az erdőkre; de egészen így legyen-e ? nem-e? Még nem tudom, megtudására elküldtem [TML II, 371 Teleki Mihály Frederich Cobhoz]. *1714:* én mondottam meg eó k(ne)k hogj Szásznyiresen van ött ökre arra valo nézve jöt utannuk annak meg Tudására ... s ... kérte visszá [Dés; Ks 26. XIII Joh. Nagy (37) jb vall.]. *1737:* Posta Mester Vajda Kosztán Uram által lépett a Nms Város szénafüvéb(e), és sok betsülletes

atyánkfiain(a)k nyilokatis el-kaszáltatta ... mellynek bizonyossobb(an) lejendő meg-tudására 's oculatiojára exmittáltatn(a)k[a] [Dés; Jk 482b. — [a]Köv. a nevek fels.]. *1800:* El küldöttük Filep Mihályt, Vásár Helyre az Procuratorokhoz, az opinio adás miben légyen, annak meg tudására, fizettünk nékie, ezen Utyára nyoltz márjást [Torockó; TLev. 5].

2. tudomásszerzés; încunoştinţare; Kenntniserwerbung. *1677:* Irja Kegyelmed, elméjek az uraknak ott jár, az tavalyi discursus szerint török megtudása elött lenne az indulás [TML VII, 396–7 Sárpataki Márton Teleki Mihályhoz].

megtudat 1. megtudakoltat; a pune (pe cineva) să afle ceva (pe cale de informaţii); erkunden lassen. *1672:* Ne feledkezzék Kegyelmed megtudatni Keresztesné asszonyomtúl, hol veszi ő kegyelme[a] [TML VI, 78 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz. — [a]A harmatkását].

2. fenyegetésként; ca amenințare; als Drohung: tudomására hozat; a face cunoscut; zur Kenntnis geben. *1710 k.:* jő Bethlen László s mond: Édes bátyámuram, az úr gubernátor uram ő nagysága izent kegyelmednek, kegyelmed énreám meg ne neheztelje, mert énnékem úgy kell megmondanom, amint izente ... Miért kellett kegyelmednek két deákot küldeni őnagyságára? talán nem tudja kegyelmed, hogy ő nagysága a gubernátor Erdélyben? de bizony megtudatja s esmérteti kegyelmeddel [BÖn. 936].

megtudathatik kiderülhet; a se putea afla; zum Vorschein kommen können. *1679:* Indi, Minium, Arany Sárga ... festékek ket fazékban. Ezek bé lévén kötözve, nem tudathatot megh mellyikb(en) mennyi légyen [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 43]. *1681:* Hogy itt: haczogon is megh tudathassek külső nemes embemel; kinel mennyi zalogos föld légyen, hogy ez arantis az földes Ur kára el tavoztatodgyék ... im seriesb(e) vetetett[a] [Hátszeg; VhU 152. — [a]Köv. a fels.] | Mint hogi ã Rubricaban valo Titulusok ã Lineazasnak keskenjsege miatt két s harom bőtükkel irattak; hogi azért meg tudathassék mit kellessék érteni azokon, im itt egészlen ki iratik[a] [Vh; ÁLt Urb. 2. — [a]Köv. a rövidítések feloldása].

megtudatik 1. kitudódik, napfényre kerül; a se afla; bekannt werden, ans Tageslicht kommen. *1677:* ha a' Hadnagyok és Kapitányok afféléket lappangtatnának, kik nem iratott és fizetett Katonák, toties quoties a' dolog megtudatik, a' Generalisok végére menvén, hó pénzeket amittallyák az ollyan Tisztviselők [AC 217]. *1735:* Az Aratok(na)k rendeltűnk adni Dnr 12:/:12 napjára akki penig ... többet adna s meg tudatik sine misericordia egj forintal büntettessék [Dés; Jk 456b]. *1786:* egyebekben-is cum protestatione facultást reserválok magamnak ès Condivisionalisimnak, hogy ha mik mostan bizonyoson meg nem tudattak, vagy ha mikben ezen Divisio vagy Executio által valamelly hibák irrepáltanak reformáltathassuk 's meg igazíthassuk [Nagylak AF; DobLev. III/607. 12]. *1818:* a' szomszéd falusi Toháti Hidasunkon ... a' Hidas a' benne levőkkel el sűlyedett a' Nyiresi Nemes Tiszt maga 's felesége ... meg lábalva a' vizet ki szabadultak, hanem a Lova szekere oda veszett — Ezeken kivűl a' mint az estve meg tudatott vagy 10. Ember mellyeket halva fogtak ki [Sülelmed Sz; IB].

2. (hallomásból/értesülésből) ismertté válik; a deveni cunoscut (din auzite); (nach dem Hörensagen) bekanntwerden. *1677:* Hogy ha a' Generalis Circálásban ki-adatot, és halálra sententiaztatot, Urak vagy Nemes emberek udvarokban, és hátok meget lévő gonosztévő emberek meg-tudatnak, azon helybéli Tisztek kéressék kézhez [AC 126].

3. hírré tétetik; a fi adus la cunoştinţă; bekanntgemacht werden. *1789:* minden Vámos Helyeken, Hidakan, és Hidasakan adni szokott Vám meg tudassék [Dés; DLt].

megtudattathatik kitudódhatik, nyilvánosságra kerülhet; a se putea afla; an die Öffentlichkeit gelangen können. *1662:* első dolga az harc után az lőn, hogy nagy mély vermeket ásatván, az elhullott török testeket mind azokba hordatná és eltemettetné, hogy eképpen meg se tudattathatnék azoknak számok [SKr 554–5].

megtudattatik kitudódik, kiderül; a se afla; bekanntwerden. *1677:* senki ez Országból Aranyat, és Ezűstöt kivinni ne mérészellyen, kit ha cselekednék valaki, rajta érettetvén, azon materiat el-veszesse ... azon fellyül két száz forintal büntettessék ... Ha penig az után tudattatnékmeg annak ki-vitele, a' Fiscalis Directorok citaltatván competens Birájok eleiben ... ha mellyik félnek a' törvény nem tetszik, Táblára transmittáltassék [AC 61–2]. *1740:* Hogj pedig meg-tudattassék, mennyi idegen, s mennyi Dési borok légjenek, injungáltatik Borbirák atyánkfiainak, hogj idegen borokat ... senki magától ne praesumállya kikezdeni [Dés; Jk 539b].

megtudhat 1. tudomást szerezhet vmiről, tudomására juthat vmi; a putea afla ceva; von etw. Kenntnis nehmen können. *1586:* Dobray ferenczjs kewana eztt hogy az Eöcheywel ... az Ioszag es minden Marha meg osztassék hogy kj kj tudhassa megh az eö rata portioiat, kjt my Ekkepen Inteztwnk es osztottunk sors szerint [Lesnek H; IB VI. 225/16]. *1604:* Teöb helyekennis az hul megh tudhatom hogi Zalagosok uadnak, valtassanak megh [UszT 20/127]. *1760:* idősbb Szeki Teleki Adám Vr ... Nsgodat idősbb Széki Teleki Samuel Generalis Urat mi általunk ... admonéáltattya ... hogy meg tudhassa eő Nsgais ... mík légyenek a miket Nsgod p(rae)tendál [TKl Steph. Dobolyi et Gabr. Török tab. scribae ac jur. notarii keze frása]. *1845:* A' mái napon lett Harmad napoztatásommal tudhattam meg azt; — hogy a' Tts Tisztség ... réám nézve terhelő Határozatot hozott [Dés; DLt az 1847. évi iratok közt].

2. megtudakolhat/kérdezhet; a putea stabili/afla ceva (pe cale de informaţii); erkunden/erfragen können. *1577:* erre is hatalmot attak eo kegmeknek hogy ha kyheoz ketsegesek lennenek hwttel is meg tudhassak teolle kit hol veot [Kv; TanJk V/3. 145b]. *1699:* van ... ket puszta mellyek(ne)k nem tudhattuk meg neveit minthogy régen holtak ki a meg irt emberek ezen pusztakrul [Rava U; LLt Inv. 107].

3. nyomára juthat; a putea da de urmă; auf die Spur gelangen/kommen können. *1570:* mykor Zabo Balinthnenak ely loptak volna Marhayat Zabo Balintnenak hyrre Theotte hogy az gywreo Zeoch Jmrehnenel vagion ... Megen hozzaya Zabo Balinthne, Es ezkeppe(n) panazolkodyk volt neky hogi ha Jsten adna hogy megh Twdhatna(m) az orwoth es kezbe akadna, Byzon enmaga(m) Megh venne(m) az Jstrangot neky, hohert sem keresnek Enmagam fely keotnem [Kv; TJk III/2. 63].

4. vmely ismeret birtokába juthat; a putea dobîndi anumite cunoştinţe; in den Besitz einer Kenntnis gelangen können. *1619:* monda arra: Hogy tudhattál te olyan nagy titkot meg itt a Portán ? [BTN[2] 178]. *1647:* Ez utolso Juhok száma az 1646. Eztendei Inuentalas szerint vagion mert most megh nem tudhatok szamát [Megykerék AF; BK 48/16]. *1700:* Krecsun Frécse mind jart utánna, hogj ki Tudhassa a vasat ki vitte el, kűlőmben meg nem Tudhatta és vegire nem mehetett, mig kalacs penzel meg nem Tudta hogj ki vitte el [Csolnokos H; Szer.]. *1764:* a Tőmleczben ... egy Hajdu meg verte volt, de ha meg tudhattya hogy hol lakik, ki köti az Háza ajtaját és ben egeti [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65]. *1801:* én voltaképpen meg nem tudhatom, hogy a ... Vadasdi Jószágot az Edes Atyánk Zállogonn vagy őrőkére vásárolta volt meg s mennyi pénzel [Havad MT; Told. 21].

5. rájöhet, megérthet; a putea pricepe; daraufkommen/verstehen können. *1657:* Írja Kegyelmed, hogy bán valamit. Mit bánhasson Kegyelmed, én meg nem tudhatom, mivel okot arra nem adtam [TML I, 63 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz]. *XVIII. sz. eleje:* minden fortélyra ă Tanitő tanittya à lovat ... ha à lo meg tudhattya azt hogy mit vihet végbe, semmit benne el nem mulat [JHb 17/10 lótartási ut.]. *1710 k.:* világosodjék meg inkább a bölcs király szavának ereje, hogy ugyan feljebb is miért becsüli a jó hírnevet a drága kenetnél ? hogy így annál jobban tudhassuk meg, mennyire kellessék a jó hírnevet becsüllenünk, és magunknak kívánnunk [BÖn. 409].

6. ismerhet, tudhat; a putea cunoaşte/şti; kennen/wissen können. *1776:* a' ... Magyar Bogátai[a] határon lévő Commune Terrenumok Sohais az Possessorok között ... fel nem osztattattanak, és egyik-is a' maga ráta portioját fixe nem tudván, vagy többet vagy kevesebbet bir ... hogy azért kiki, a' maga rátáját, Competentiáját meg tudhassa, birhassa, Colálhassa ... Tessék az emlitett Magyar Bogátai határnak periferiájában lévő Commune Terrenumokat ... kinek kinek belsö Possessoriuma Szerint fel osztani [BSz; BetLt 7. — [a]SzD].

7. (miheztartás végett) tudomásul vehet; a putea lua la cunoştinţă (pentru a se conforma); (zwecks Berücksichtigung der Folgen) zur Kenntnis nehmen können. *1823–1830:* E pedig csak arra való volt, hogy hadd tudhassam meg, Erdélyben micsoda gondolattal vagynak irántam, s vajon nem contradisputálják-é az én pappá leendőségemet [FogE 214].

megtudható kideríthető; care poate fi stabilit/descoperit; ermittel/forschbar. *1677:* A' Halas Tókban sok károkat szoktak tenni a' halat lopók ... valaki azért in facto deprehendáltatik ... ha meg-fogattathatik, dijjának le-tételével szabadullyon-fel ... ha penig annak utánna tudatik meg a' Tisztek floren. 12 büntessék, és a' kár tételnek meg-tudhato volta szerint annak-is refusiojával, ha annak mennyisége nem constalhatna-is [AC 110].

megtudódik 1. kitudódik; a se afla; kundwerden. *1614:* Ugyanebben az esztendőben[a] szökék bé nyelvemetütt János deák Ötves Györggyel együtt az Portára ... Ötves György ... az praktikával haza talált volt jőni, és énnékem megmutatta volt. Hogy csak azt eltitkoltam, megtudódék, és engem megfogának, fogva vijének Fejérvárra [BTN[2] 44. — [a]1595-ben]. *1671:* meg is hagyták, hogy Erdélyhez tartó embereket sohol által ne vigyenek az vizeken[a] ... mert halállal fizet az falu érette, ha megtudódik [TML V, 598 Katona Mihály Teleki Mihályhoz. — [a]Husztnál]. *1748:* az I ... az 4dik Fatens Fianak kutsmájatis el lopta s el adván, minek utánna meg tudodott, meg békellett iránta [Torda; TJkT III. 197]. *1790:* a' ki ez ellen tselekszik és meg tudodik ... egy, egy forintig meg bűntettessek [Karácsonfva MT; Told. 76]. *1848:* Ha valaki ... lopásban tanáltatnék, vagy valaki a lopott portékáknak helyet adna, s ez tisztán megtudódnék, akkor a falusi bírák szoros kötelességeknek tartják ... megbüntetni [Jenőfva Cs; RSzF 266].

2. ismertté válik; a deveni cunoscut; bekanntwerden. *1705:* Andrasi Istvanne Aszonjomtol eő Nagatol vönek negj Hordo Borokott ... veder szamaj pedigh akkor tudodnak mégh, mikor az Hordokott megh merik [Kv; JHb II. 23].

megtudósít tudat vkivel vmit; a înştiinţa (pe cineva despre ceva); benachrichtigen. *1681:* ithon valo Majorkodas felőlis nem akara(m) el mulatnj hogj kgdt ne tudositza(m) [Körtvélyfája MT; BálLt 1].

megtuhaszt megdug; a astupa; ver/zustopfen. *1581:* Eotwes Jstwan Kerthe (így!) altal zakat wolt az wyz 10 embernek hogy meg twhaztottak fizete(m) f. 1 [Kv; Szám. 3/III. 3].

megturkál szétturkál/hány; a răvăşi/răscoli/împrăştia; durcheinanderwerfen, herumwühlen. *1843:* a' szabadon járt marhái ... kalongyába rakott szénámat nagyon megturkálták [Dés; DLt 316].

megtúrosít (ló hátát) felsebesít; a roade (provocind răni); (Pferderücken) aufritzen, wund machen. *1597:* Adot (!) poroszlo Martony az w Maga lowat Alaia[a] ... haragiaban Jargalta wesztegedte az Czakantis bele wakta es Megis Twrositodta hogy czák Megh nem holt bele [Kv; Szám. 7/XIV. 67 Th. Masass sp kezével. — [a]A fej. futárja alá]. *1599:* Mate Deakne Aszoniomnak kwleőn az 1. lora fizettem Cassaig miuel hogj megh turositottak uolt ... f 5 d 75 [Kv; i. h. 8/XIII. 79 Szabó András sp kezével]. *1643:* Desi Varosunkbelieknek marhaiok louok el vitetuén kiket megh turositanak es vesztegetnek [Gyf; DLt 407]. *1722:* Ha nyereggel vagy Hámokkal a Lovat rutul meg turosittyák büntetese 60 utes vagj annyi orai penitentia [EMLt].

megtúrosodik (ló háta) túros/sebes lesz, kisebesedik; a se răni (datoriţă frecării); (Pferderücken) wund werden. *1657:* Itt nagy bajom lőn; mert nem lévén több egy paripámnál, az menő utunkban meg is túrosodék, ott helyben meg is kehesedék [KemÖn. 53].

megtúrózik (tej) összetúrósodik, túróvá válik; a se brînzi; gerinnen, klumpig werden. *1584:* Halasz Gergelne vallia, Egy tehenemet Nag veritezve talala(m) eyel, es meg hala Mas Nap, A masiknak Syria el vesze es mikor sirankoznek: Monda feyer Kalmannę: Mennyel es ha chak egy marokal lehetis fey teyet beleolle, es eós bort bele, tedgiem a' twzheóz, es meg twrozik velle Es keossem ozta(n) a' Tűroiat A Niakahoz harsal egy kis ruhaba ... regel verd ky az kapudon, feyemmel erye(m) ... megh ha annak az Curwanak hazara Ne(m) megien aky a' Siriat el vesztette es veótte [Kv; TJk IV/1. 263–4].

megtüpöcsköl elpáhol; a bate zdravăn; verprügeln. *1759:* szolgánk ígen Nagy Bágyadva es meg Verve tüpötskölve jöve késön Hazamhoz [Csejd MT; VK].

Vö. *döböcsköl, dübücsköl* címszóval.

megtűr 1. megtürtőzteti magát vmitől; a se abţine de la ceva; sich gedulden/bezwingen. *1588:* valamely Mezaros egy eztendeoben theoserkedik hat Az masodik eztendeoben telliesegel penitentiat tarchon, se Ne vaghasson, vagattasson ... Ha ky teolti ez egy esztendei poenitentiat, ozta(n) megh engedik varosul Hogy ha penigh ez eztendeoben sem thwrne megh az theoserkedest Mind addegh Nem leszen zabad Meszarlani, Amegh az theoserseget el hagywan, es Attol telliessegel Cessalwan thewr es zenwed eztendeigh [Kv; TanJk I/1. 72].

2. *~i magát* megtürtőzteti magát, uralkodik magán; a se stăpîni; sich beherrschen/gedulden. *1583:* Margit Mihaly Kowachne vallia Maglas Tamasne Monda, Ne zoly olliant it, Mert be tapaztom az Zadot ... valtig kerte Maglasne az Istenertis hog halgasson de vgia(n) Ne(m) thwrthe meg Magat [Kv; TJk IV/1. 147].

megtüremedik (föld) megcsuszamodik; (despre terenuri) a aluneca; (Boden) rutschen. *1752:* (Egy) fundusomatt oda igirtem vala, más egy puszta házhellyért ... de most igen sok, és hoszszas esőzések lévén, megint alább is meg türemedett â föld ... és midön a' sessiónak nagyob ruináját láttam, a' Cseréről is ne(m) iratott levél [Mocs K; Ks 83 Trenk István lev.].

megtűrhet türtőztetheti magát; a se stăpîni; sich beherrschen/gedulden können. *1582:* Sophia Gergel kowachne ... vallia ... Mondek en ... Nem veolę ki az Aranyban. Monda Nem veòttem eggetis Mondek esmeg: bizony chudalom hog meg twrhetted, Az vthan ereóssen Atkozta eoket, hog Nem attak neki rezt benne[a] [Kv; TJk IV/1. 48. — [a]A lopott pénzből]. *1653:* meg nem tűrhetém, hogy a mit olvastam, Jerusálemben a Krisztus koporsójáról, vagy két szóval írjak [ETA I, 119 NSz]. *1668:* Sokat törödtem magamban, mit csináljak ? ... de soha meg nem tűrhettem, hogy az fejedelemasszonynak meg ne mondjam [TML IV, 370 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

megtürköztet 1. lecsendesít; a potoli/astîmpăra; beruhigen. *1605:* Latam mikor az legeniek eózze veztek vala, oda fútamek Balint Balas hogy meg tirkeztesse eóket, Azon az A. attiafia el futamek [UszT 19/39 Andreas Czedeó de Zent Peter lib. vall.].

2. *~i magát* türtőzteti magát; a se stăpîni; sich beherrschen/gedulden. *1704:* Ugyan ma küldött engemet az úr a generálhoz fel De ... magát megtürköztetvén az előbbeni dologban semmit elő nem hoza [WIN I, 194–5].

megtürtőztetteti magát türtőzteti magát; a se stăpîni; sich beherrschen/gedulden. *1705:* A többi között azt is mondotta az úr, hogy sokszor csak alig türtéztettette meg magát, mikor afféle dolgokat mondott, aki nem úgy volt, hogy ki nem ment publice és azt nem mondotta neki szemében, hogy: Hazud abban, pap uram [WIN I, 418].

megtűzdelt tűzdeléssel összefogott; însăilat; durch Steppen zusammengefaßt. *1823–1830:* nevezetes lett osztán a pozsonyi vál, mely selyem matériából gazdagon megposzomántozva volt, belöl meg tűzdelt vászon közé sűrűn halcsontok lévén rakva, s a selyem reávarrva, a poszománt a selymen felül [FogE 66].

megtüzel kb. tűzbe hoz; a excita; in Feuer bringen. *1767:* hallattam ugy mond Barna pistátol kérkedett velle hogy ö haromszoris meg tüzeli Meszaros Ersebetet addig el nem megyen onnan [Ditró Cs; LLt Fasc. 149].

megtüzesít (vasat) tüzesre melegít; a încige (fierul); (Eisen) erhitzen/glühend machen. *1655:* azzal fenyegetőzöt s aszt mondotta ha kezemhez kerethetem, az sing vasat meg tüzesetem s az szemerem testeben sütöm [SzJk 75].

megtüzesül megtüzesedik, begyullad; a se inflama; sich entzünden. *1778:* A kiknek a' Torkok fáj, kivált ha a' Nyeldeklöjök fellyül van meg tagadva és tüzesülve, etzettel s' mézzel meg elegyitett melegetske vizzel gyakron öblögetni a' szájjokat sokat használ [MvÁLt Mátyus,ConsSan. gub.].

megudvarol (szóban v. frásban) udvariasan köszönt; a saluta cu politeţe (verbal sau în scris); (mündlich od. schriftlich) höflich grüßen. *1672:* Akarám, Uram, Kegyelmedet levelem által megudvarolnom, kívánván Istentűl, ezen levelem tanálja Kegyelmedet jó szerencsés állapotban [TML VI, 343 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1678:* Ez órában érkezvén puszta házamhoz ... akartam megudvarlanom Kgdet [TML VIII, 131 Wesselényi Pál ua-hoz]. *1705:* Szentkirályit felküldém a commendanshoz, passusomat is felküldvén ... és megizeném, hogy most estve nem akarék alkalmatlankodni, hanem reggel megudvarlom [WIN I, 635]. *1710 k.:* ki akarván menni a szállásra, gondolám, hogy Béldit megudvarlom, minthogy régen nem láttam volt [BÖn. 681]. *1712:* meg vallom, hogy bizony régtől fogva akartam Nagyságodot meg udvarlani levelém által [Torja Hsz; JHbK III/9 Kálnoki Borbára gr. Csáki Istvánhoz]. *1713:* Mind akartam vékony személyemben meg udvarolni Ntsádat, de a nyavalya semmi képpen nem engedvén, mert vagj három héttűl csak fekszem [Nagybarcsa H; JHb Barcsai György Jósika Imréhez]. *1733:* Szintén ma szerencsésen ide Görgényben el érkezvén elsö bé lépésemmel feöbb gondom volt Mgos Groff Uramot ezzel megh udvarolnom [Görgénysztimre MT; Ks 99 Bornemisza Ignác lev.].

megugarlandó megszántandó; care trebuie arat/ogorît; zu ackernd/pflügend. *1842:* az alj jó mélyen meg-ugarlandó [Csekelaka AF; EHA].

megugarlat megugaroltat/szántat; a dispune/face să fie arat/ogorît; brachackern lassen. *1587:* az feoldeket megh vgarlatattuk [Kv; Szám. 3/XXXII. 9].

megugarlattat megugaroltat/szántat; a dispune/face să fie arat/ogorît; brachackern lassen. *1592:* egj eztendeobe(n) be veteok az feoldet s birok. Annak utanna mikor vgarlasnak Jdeie vala varok hogj megh valczia ne(m) valta megh akarok vgarlottatnj tehat az feoldet meg szantottak kerdezni kezdeok kj vgarlotta megh [UszT].

megugarlott megszántott; care a fost arat/ogorît; gepflügt. *1775:* Azon meg ugorlott Földetis ... Földvári György és Simén Elek s az Asz(o)ny ö Exja birtak [Gálfva

KK; Ks 66. 45 17c]. *1800:* Adván által a Mlgs Aszszony ... Tkts Hatfaludi Péter Urnak egy meg ugarlott Szanto Főldet, mellyért most Titt Hatfaludi Péter Ur is éppen annyi Ugart ád viszszá [Szomordok K; BetLt 2].

megugarol (őszgabona alá ugart) felszánt; a ara/ogorî; (für Herbstgetreide) brachackern. *1573:* Apa Iacab ... vallia hogi ... Adot volt eoneky Berbe egi hold feoldet kessen Megh wgarolwa Tymar Bartos [Kv; TJk III/3. 75]. *1592:* Bogathj Janos vra(m) vgarlotta volt meg azt az darab feoldet [Msz; BálLt 89] | Theoreok Gergely megh Zent Georgj napiának eleotte megh vgarlotta eo vette be [UszT]. *1672:* az el mult 1671 Esztendöben Vas Janos Uram ő kgjlme szamara ugaroltak volt meg ezt az Utrumban Forgo Földöt [Mezőméhes TA; WassLt Szeik Istvan (55) jb vall.]. *1740:* Az Aknás elött valo földet tudom hogy távaly Kováts György meg ugarlá [Szásznyíres SzD; Ks 17/LXXXIV. 13]. *1743:* valami szánto földeket meg ugarlatt [Meződomb K; Ks 5. XII. 10 Burián Győrgj (45) zs vall.]. *1744:* meg Ugarlata volt azon Földet [Oroszfája K; BLt]. *1756:* a földekis meg ugaralva lesznek mellyröl Sogor vramot assecuralom [Lőrincfva MT; Kp III. 135]. *1761:* ezen földöt ... étzer meg ugarlatta de ki vetette be nem tudom [Jedd MT; Told. 45/3]. *1770:* miért Ugaralta meg a Groff Lábját? [Mezőcsán TA; Ks 26. X]. *1790:* Felit meg Ugaralta volt kegyelmed ... enis Ugaraljam meg a Felit [Aranyosrákos TA; Borb.]. *1845:* (A szántót) az Ekla meg-ugorolni, meg-keverni, a' B. O. Mester Magvával bé vetni magát kötelezi [M.borzás SzD; SzConscr.].

megugarolhat (ugart) felszánthat; a putea ara/ogorî; brachackern können. *1857:* csak 40 vékára valo földet ugarolhattam meg, mert két ökröm Szerencsétlenül el kärosodott, s magam is csak nyomorusággal tengődöm [Kebele MT; Újf. 2 Kimpán János udv. gondv. lev.].

megugaroltat (ugart) felszántat; a dispune/face să fie arat/ogorît; brachackern lassen. *1659:* az horomszorj (!) vetes uta(n) Ebeni miklosne Aszszony(omna)k ugoraltotta megh azo(n) feőldott [Kv; SLt AQ. 17 Fr. Igaz (35) centumvir vall.]. *1672:* ezen kerdesben Forgo Földben haromszor volt Gabonaja es be is Takarittatta Senki nem elenzette rola ö kgjlmet az el mult 1671 Esztendöbenis ö kgjlme bekessegessen ugaroltatta meg [Mezőméhes TA; WassLt Oroz Fodor (48) jb vall.]. *1691* tön illy(en) valaszt Lár Janos Ura(m) eö kglme, akkor mikor megh ugaroltattam azon földet miert ne(m) tiltottak eő kglmek rolla [F.zsuk K; SLt D. 20]. *1720:* vagjon ... ket darab föld meljeket meg is Ugoroltatot az pap [Pósa Sz; Ks 15. XLVII. 1]. *1742:* ezt a' földet az Vram Bírája megugaroltatta velűnk, a' Tavaszszal pedig meg kevertette és osztán ugj vetette bé [Buza SzD; JHbB]. *1775:* a' mi Nyil vonás szerint szakasztatott volt az Exponens Asz(o)ny ö Exja részire az ... Láb Földből, azt megis ugaraltatta vólt Udvarbiro Ur(am) ö kglme [Gálfva KK; Ks 66. 45. 17c].

megugaroltatik (ugar) felszántatik; a fi arat/ogorît; brachgeackert werden. *1761:* A Kopiás tetőn egy darab dézmabeli föld Allodialis földnek applicaltatván mostan is meg ugaroltatot [Déva; Ks 94. 24. 4]. *1792:* a Zugonál lévő Szánto Foldetske ... mint hogy meg ugaraltatatt volt név szerént kineveztetvén viszsza adatatt a Melgos Urnak [Msz; MbK XII. 87].

megugaroltattat (ugart) felszántat; a dispune/face să fie arat/ogorît; brachackern lassen. *1764:* minekutanna ... Mlgs Báro Branyitskai Josika Imre ur ezen szánto földet ... meg ugaraltattatta volna, ki involálta magát beléje ? [T; JHb XVI/4. 4 vk].

megugat a lătra (pe cineva); anbellen. Sz. *1820:* az Eskettető Báronéra kezdett neheztelni Tötöri Ur, 's azon Neheztelésit máig is tartja Dregán Juon Feleségestölis haragszik, azért hogy a Köz mondás szerént tégy jol a' Kutyával 's meg ugat érette [Várfva TA; JHb 48 Sigm. Biro (49) hütes assz. vall.].

megugrat 1. megszalaszt/kerget; a fugări, a pune pe fugă; in die Flucht jagen. *1631:* Szalontaj ehez a Baczki Katahoz jart megh az eö Ura megh is ugratta ecczer onnett [Mv; MvLt 290. 237b]. *1643:* mentem uala ... ez vatahazi Erdeore faert es ott kapanak az Czeiti resen valo Emberek es igen megh ugratanak ott, Cziak aligh szaladek el onet hogi ot megh nem foganak [Sárd K; RLt 1 Nagi Mattias Alias Kattona (70) vall.]. *1657:* Küldének egy derék csatát Petki Istvánnal, kit igen megugratának, és futva szalaszták hozzánk [KemÖn. 202].

2. (lovat) megugraszt; a pune (calul) să sară; (Pferd) springen lassen. *XVIII. sz. eleje:* Ha a ló bokájáb(an) ficzamodik megh ... az egésséges lábát kötesd ă farkához s ugy ugrasd megh [JHb 17/10 lótartási ut.].

3. *átv* megtáncoltat; a-l învăţa minte; jm übel mitspielen. *1661:* Még a török helyben van, most gyűlése van Maros-Vásárhelynél. Apafi Mihály is ott van. Szerencse, ha őtet nem teszik fejedelemnek, de bizony megugratjuk [TML II, 197 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1783:* én meg ugrattam volna Ferentzit eddig, de nem Lévén Contractus az kezemben Semmi hatalmom Nintsen [Mocs K; SLt XL Henter János Suki Jánoshoz].

4. *~ja magát* (lovon) megrugaszkodik; a-şi juca calul (stînd călare pe el); (Pferd) springen lassen. *1736:* mindenek felett gyönyörűséges volt, mikor három szál darutollat köves medályban rakva tettek az ifjak süvegekben Mikor az olyan urfiak darutollas süvegben lódingoson, tarsolyoson felűltenek ... aranynyal szőtt portai czafrangokkal felöltöztetett lovakra ... megugratta szép moderatióval magát az lovon, fútták az török sípot, trombitát [MetTr 347].

megugrathat megszalaszthat/kergethet; a putea fugări/pune pe fugă; in die Flucht jagen können. *1665:* ha az váradi török azalatt jűne reá, míg az császár nem parancsol felőle, bizony Erdély megugrathatná azt, s bár csak egyszer mutatna egy kis keménséget, azután csinjábban borotválnának [TML III, 50 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megújít 1. megigazít, kijavít; a înnoi/îndrepta; erneuern. *1573:* Kepyro Ianos Azt vallia hogy Emlekezik rea Keore Ianos Elteben az Zenwchay hazoba vytot meg egy hoszw fogas (!), De ezebe Nem Iwt myt fyzetet Erte [Kv; TJk III/3. 223]. *1586:* Az keobeol igazitasat eo kgmek hattak Az Also tanachbeli Vraimra Mennel iobban tudnak eo kgmek az megh igazitasban Munkalkodnj, visellienek gondot Rea, Az karikat ha zwksegh leze(n) megh vytanj, temerdekben chinaltassęk [Kv; TanJk I/1. 27]. *1609:* Aztalos Lukachy ... az Scholabany ... Az Tornion ket Bakatt vytot megh megis festette ... d 25 [Kv; Szám. 12b/IV.

128]. *1610 k.:* hidat rayta[a] ne(m) tarthatu(n)k hane(m) eoregh hayokat kel yaro hydasokat tartanu(n)k, kiket mikor megh vytunk vgy mint ket eoregh hidast es egy eoregh gyalogh hayot, ket zaz forintba(n) nem eppethetw(n)k [Dés; DLt 325. — [a]A Szamoson]. *1641/1687 k.:* illyen végezést tőttenek volt hogy ā Templom ujjitása után ā Szék hellyeketis meg ujjitsak ... mind(en) ember fizesse bé à Széket ugy mint d 25 [Sóvárad MT; MMatr. 209]. *1789:* Hogy pedig valamit építettenek volna belőlle[a], egyebet nem tud, hanem egy Törökbuza Kast ujittottanak meg [Abosfva KK; GyL. Toth Ferentz (45) árendátor vall.]. *1799:* eszakrol égy részröl mi vagyunk szomszédja a Vicinált füves Joszágnak felöllünk ugyan most esztendeje meg ujittá a közit Czirjék Uram de Dán István felöl az oszszel ujittá meg addig pedig mind örökké rosz volt [Albis Hsz; BLev.].

2. megjavít, kitataroz; a repara/renova; ausbessern, herstellen. *1681:* Vajda Hunyad vára ... Vár hidgyan Ez Nagi Magasso(n) öt Keö Labakon állo, es az also vegenel ket felöl olasz fokos keő fal vagyon. mely kő fal bé menet job kéz felöl, mint hogi ighen kezdet romladozni, ha megh nem ujittyak nem sokara nagi kár lészen benne [Vh; VhU 502, 507]. *1723:* Tudam hogj a Revolu(ti)o alatt el szakadott volt a' Deési gát, ugy hogj tsak alig láttzott, s akkor ugj forgottak a' Szamoson lévő malmok, hogj jobb(an) ne(m) kellett, de hogj meg ujétották, mindjárt meg lassudtak [Désakna; Ks 25. IV. 5]. *1769:* Ha az Istálokban és annak appertinentiájiban a katonaság kárt tészen, azok tartoznak meg ujjittani [UszLt XIII. 97]. *1786:* a' sűtő háznak oldala ki bomlot ha meg nem ujítcsák, posztulásra mégyen [Mezősámsond MT; Berz. 15. XX/18]. *1809:* Vagyon égy pajta ... szükséges meg ujjittani [Kissáros KK; DLev. 2. XIA. 9]. *1836:* az Özvegy a kezén lévö Joszágot eleitöl fogva jobbitotta ... Colonicalis Házokot Esztendönként meg ujitotta [Ne; DobLev. V/1213. 4a].

3. (határjelet) felújít; a (re)înnoi (semnele de hotar); (Flurzeichen) erneuern. *1570:* Mely hatardombot Body Gaspar Iteleo Mester hanyatot volt fely, Azert Eo k. varoswl keryk Byro vramat es az Thanachiot Ne halassak azt Mezze, hanem hywassak rea az Zwkyakat, Es Innetis bochyassanak embert ky, es vychak Megh [Kv; TanJk V/3. 9b]. *1597:* wynek ky bennonket es mynd azon Jarok el az Hatartth ahol mayd az Vraymmal egyetembe megh iarok az elebby kereztes fakat wgyan megh wytak az Alpretyak az hatarba [Színye SzD; Ks]. *1724:* Vingárdi Gondviselő Uszkai János sok Nemes emberekkel az erdőre ki jövén a' régi Jegyeket megh ujjitotta [Gergelyfája AF; JHb XXVII. 2]. *1746:* mind mikor az Trésztia nevű hellyet ki métázták; ugy szintén akkoris mikor az erdő közőtt meg ujitották az halmokat ... Engem Blebe Juont Groff Bethlen Sámuel a halmon megis ütögete, maga Nád páczájával [Lupa F; Ks 67. 46. 21]. *1804:* ott ki keresvén a' Régi Csutakot, asztt meg ujjitták egy Cserefa ully Csutakkal, es Egy fejer Fűszfa Porongy Bokorral [Backamadaras MT; CsS]. *1826:* a metát minden esztendőben megujjitják [Msz; GyL].

4. átalakít; a transforma; umformen. *1573:* Nilas Mate Azt vallia hogy ... eo Mate kowachnak Adot volt kasat[a] kyt Meg Vytot Beleget leh veotte es az Eomagaett vteotte Rea vgy arwlta, kyert az ceh megis Butette[b] volt valamyvel [Kv; TJk III/3. 180. — [a]Értsd: kaszát. [b]Értsd: büntette].

5. újjá varázsol; a înnoi splendid; neu zaubern. *1572:* Anna Pokos Peterne ... vallia hallota Eomagatwl Bonchoknetwl hogi egi nagi partaeo ky derekan volt Eoue volt volna az eleotis chiak hogi az vra hat aranyal vytotta megh [Kv; TJk III/3. 42a].

6. (bort) feljavít; a îmbunătăţi (vinul); (Wein) verbessern. *1796:* Méltaztassék Nsagod rendelést tenni és valahonan ide jo Bort parantsolni hogy had falyan a Kartsama és azakat a meg ramlot Barakat jo volna Trébelyel meg ujjittani [Koppánd AF; GyL. Csia Moses lev.].

7. kb. (szárítással/tisztítással) újra használhatóvá tesz; a face din nou utilizabil (prin uscare/purificare); (durch Trocknen/Säubern) von neuem brauchbar machen. *1586:* Veottem vala ... ket masa saletromot Czinalt ebbeol port Melj 171 font por czinalasert es saletrum meg tisztitasert fiszette(m) f. 5 ... az ó varj hitvan porban attunk vala ket tonnaual nekik hogi meg vjtsza [Kv; Szám. 3/XXIV. 27]. *1592:* Adtanak volt kezebe O port Tonnastol Ezt megh vyttwan ... Adot be mindenesteol Port Masat: 68 [Kv; i. h. 5/XIV. 3 Eppel Péter sp kezével].

8. kb. újra felfektet; a reînnoi/reface; wieder aufnehmen/legen. *1579:* Ertettek e mellet kwlemb kwlemb zwkseges koltsegeket, mind Az wy Eztendeonek meg zerzessere mint penig egieb feo Menyegzokre valo aiandekozassok myat. Melyeknek meg letelere eó kegme Byro vra(m), adot is kewanna. De ... Az vonassokat zwksegh Az vnionak tartassa zere(n)t elózer meg latogatny, es az Registrumokat meg wyetany, es Annak vtanna vgy zoktak adot fel wetny [Kv; TanJk V/3. 181a].

9. *átv* felelevenít/megerősít; a întări din nou, a reînnoi; von neuem bekräftigen. *1657:* Gerendre érkezvén meghallám halálát szegény atyámnak, ki az Bethlen Gábor halála után éppen esztendőbéli azon holnapban ... hala és újétá meg gyászomat [KemÖn. 130]. *1662:* Kegyelmednek írhatom, hogy az Isten az asszonyunk ő nagysága keserűségét s mind az miénket valóban megújítá, mert az kisaszszonyt tegnap hajnalban pestis által az Isten kivevé [TML II, 321 Bornemisa Susánna Teleki Mihályhoz]. *1704:* Ma újítottuk meg Istennel való szövetségünket a szent sacramentum által [WIN I, 62]. *1710 k.:* (Béldi Pál) a dolog kifakadása után azt mondotta: ő hütit, reverzálisát igazán megtartotta, de az ő ellenségi régi conjuratiójokat és az ő életére való igyekezeteket nemhogy letették volna, sőt megújították [BÖn. 694].

10. újrakezd; a reîncepe; von neuem beginnen, wiederanfangen. *1730:* ha ... eddig valo vétkeimet meg ujjitanám karomkodásimmal, vagj paráznaságimmal ... meg fogattatva(n) halállal büntettessem [Dés; Jk 400a]. *1769:* bizonyos légyen az actor abban, hogy ha harmadszor is ily patratumait az actor megújítja, az mostani céhe deliberatumának articuláris büntetéseit el nem kerülli [Dés; DFaz. 26].

11. megismétel; a repeta; wiederholen. *1793:* mostani Levelében az emlitett Harangotskának által adattatása iránt valo kérését meg ujitja [Kv; SRE 288]. *1799:* az Jffju Groff ... kivánta a' Nagysàgod meg sebhett Szivét, fiui bizodalommal egybe kőtőtt alázatos kérelemmel megujjitván, meg nyerni [Héderfája KK; IB. Molnár György ref. pap lev.]. *1823:* A' közelebbi Tsötörtökön sietve irt levelem ... itt hagyodván, — már most ezen ujjal edgyütt abban lévő instántiámat meg ujitva küldöm fiui alázatos tiszteletem mellet [Ne; DobLev. V/1066].

12. érvényességet meghosszabbít; a prelungi valabilitatea; Gültigkeit verlängern. *1573:* Syweges gergel vallia ... Az lewelet vgy Mond kyt az Beochwleskor es oztozaskort Irtak vala ... oztan meg wytak es meg pecetlek [Kv; TJk III/3. 108]. *1638/1762:* meg ujitván és conformálván a' Nemes Ország annak elötte a' Sido tevelygésben[a] élö emberek(ne)k a négy Recepta Religiok közűll akar melyiykre való meg térésekről lett végezést és Articulusit [KvAkKt Mss 263. — [a]Szombatos vallásban]. *1679/1681:* Jol emlekezhetik Ngd réa; hogy V Hunyadon vőttem pénzemen egy hitvan hazat vgy mint f 400. mely Ngd méltosagos eleitűl inscribaltatot in f. 400. Mely Donatiot enis menutenealok, de hogy ennelis nagyob assecuritassal legyek azon Donatiomat megh ujtani, es fellyeb inscribalni méltoztassek [Vh; VhU 456]. *1774:* azon régi Limitatiot meg akarván ujittani [A.jára TA; BLt 9].

13. (vélekedést) fenntart; a menţine (o părere); (Meinung) aufrechterhalten. *1820:* De én Lelkem esmérete szerént azt nem tehetvén az én vélekedésemet ... meg ujjitottam [Aranyosrákos TA; JHb 48 Ferenczi Mihály br. Jósika Jánoshoz].

14. *~ja magát* megújul; a se (re)înnoi; sich erneuern/neugestalten. *1896:* a Kemény Zsigmond Társaságot felújítottuk Most, felkelve hosszú álmából, a Társaság megújította magát, új tagokat választva [PLev. 180 Petelei István Tolnai Lajoshoz].

megújítandó 1. felújítandó; care urmează să fie reînnoit; zu erneuernd. *1796:* Meltoztassek Ngod bennünket authoralni hogy a jo rendet és törvenyeket a Közneppel meg tartathassuk 's ha a meg ujjitando tiltás utannis talalkoznának ollyan vakmerö meg atalkodtak a kik a törvénnyel nem gondolnanak az eddig efféle praevaricatioba[d] elegyedtekkel edgyűtt ... meg büntethessük [Torockó; TLev. 10/6. — [a]Erdőpusztításba].

2. (új tagokkal) felfrissítendő; care urmează să fie împrospătat (cu noi membrii); (mit neuen Mitgliedern) zufzufrischend. *1871:* Elnök jelenti, hogy a törvény értelmében a presbiterium is harmadrészben megujitandó [M.bikal K; RAk 288].

megújítás 1. ki/megjavítás; renovare, reparare; Ausbesserung. *1585:* Biro Vram es az Tanach kert wala minket az itfen walo hatosso haznak megh vytassara es az beiaro helynek megh boltozasara [Kv; Szám. 3/XXIII. 8]. *1635:* ennek eleótte is ... el rendelte voltt az Nemes varmegie, hogy az mikehazi hidaknak megh czinalasaban, es megh vytasaban, az kozaruariak szegittseggel lennenek [BSz; SLt V. 18]. *1779:* Istálo, szeker szin meg romlodozván, facultáltatik ... Raducz Sztojka eö Kegyelme meg ujjitásokra [Ne; DobLev. III/531. 1a] | ezen örökös Curiának azért szükségesképpen lehetö meg ujjitását jobnak, és jövendöreis hasznasobnak allitotta lenni [Nagylak AF; i. h. III/522. 1b]. *1786:* (A) Gát(na)k megujjitására kellene az egész Jószág erejét forditani [Gernyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez]. *1818:* (A ház) fedele meg ujjittása végett az emberek Sisza 'Sendelyeket hordottanak [Szeszcsor F; EMLt].

2. (határjel) felújítás; înnoire (a semnelor de hotar); (Flurzeichen) Erneuerung. *1570:* Erthyk eo k. hogy Zuky Istwan kenallya Magath az hatar dombnak megh vytassara, Mely hatardombot Body Gaspar Iteleo Mester hanyatot volt fely [Kv; TanJk V/3. 9b].

3. új alapokra helyezés; reînnoire; Neugründung. *1561:* az mesterek az ǫ ceheknek meg witasara egienlǫ akaratbǫl ǫ kǫzǫtǫk wegeztek uuolna neminemw articulosokat kyket ǫk es az ǫ vtannok valo mesterekis az cehben megy tartananak [Kv; ÖCArt.].

4. újraszerkesztés; refacere; Neuverfassung. *1681:* ez mostani Urbarium csinálása, meg ujitasa, quo ad antiquitatem a' praecedens Urbariumokkal conferaltatott es sok dolgokra nézve accommodáltatott is [Vh; VhU 3]. *1776:* a' Constitutioknak is rendben valo szedésit meg ujitását munkában vévén edgy rovid terminusra el készityűk és az Méltoságos Familiának ventilatiora bé adván conformáltatni kivánnyuk [Torockó; TLev. 7/5].

5. felújítás, megerősítés; înnoire, întărire; Erneuerung, Bestärkung. *1677:* Mostan-is a' mellyekkel azok[a] közzűl az Országnak Confederatioja vagyon a' Végezések azokban lévö Conditiok szerint meg-tartassanak Ha melyiykkel ... nem volt volna, vagy penig violáltatot volna, annak véghez vitelében, vagy meg-ujitásában, a' mi hasznossabb és szükségessebb ez Hazának javára ... a' Fejedelmek azt cselekedgyék az Ország Statusival edgyűt [AC 40. — [a]Ti. a szomszéd országok]. *1697:* az vadoltatot szemelj ... urgeallja mostanis utolsö napjaib(an) hogj admittáltassek az Szent Gyülekezetben Is(te)nével valö szövettsége meg ujjetására [SzJk 306].

6. érvényesség meghosszabbítása; prelungirea valabilităţii; Gültigkeitsverlängerung. *1790:* Jollehet 1787be ... 11003 szám alatt ... a' Marha Dőginek el távoztatására nézve hasznas Rendelések tétettek volt ... de minthogy ezenn hasznos Rendelésnek meg tártattatása sok Helyiyeken vagy tellyességgel bé nem vétettettek, vagy az hol bé vétetettis annak további telyesittése hanyatlónak tapasztaltatik, a' K. Fő Igazgato Tanátts ezenn Jora tzélozo Rendelésnek meg ujjittását és annak szoross meg tartását igen szükségesnek találta [DobLev. III/676a gub.].

7. helyrehozás; rectificare; Berichtigung. *1761:* (A) rendeletlenségek(ne)k meg újjitására s jobbitására, sok betslts Atyafiak(na)k és az mellett az Betslts Curatoroknak is akarattyából kételenittettünk feles számból álló s Városunkban lakó Köz Embereket gyűjteni, Kikis az ... panaszba tétetett rendeletlenség(ne)k meg jobbitására illyen ... végezéseket tettenek[a] [Torockó; TLev. 2/2. — [a]Köv. a végezések].

8. (új tagokkal) felfrissítés; împrospătare (cu noi membrii); Auffrischung (mit neuen Mitgliedern). *1874:* A praesbiteriumnak harmad részbe történt választása megujitása törvény szerint kitüzetvén ... Megválasztatott Tussai Ferencz [Burjánosóbuda K; RAk 19].

megújíthat kb. (szárítással/tisztítással) újra használhatóvá tehet; a putea face utilizabil (prin uscare/purificare); (durch Trocknen/Säubern) von neuem brauchbar machen können. *1676:* így beszélénk, hogy ha nyár lészen, mivel olyankor csinálhatni s újíthatni affélét[a] meg ... az új pattantyússal beszélek | Az puskaport is megújíthatnák az pattantyúsok [TML VII, 191, 193 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz. — [a]Puskaport].

megújíttat 1. ki/megjavíttat; a dispune să fie reparat; ausbessern lassen. *1750:* ujitatuk meg az haznak a Fedelit ... hét ezer sendejt [Kv; ACJk 82b]. *1794:* a' mi romlások a' Lakók gondatlanságok 's vigyázatlanságok miatt történnek, azokat magok a' Lakók tulajdon költségeken

köteleztetnek meg ujittatni [Kv; SRE 313]. *1830:* Hoszszuaszon az Ut felől valo Deszka kertet a szél le verte meg ujitattam a Fedésihez tsináltattam 80 létzeget [Hosszúaszó KK; Born. F. la Bod László tt szám.].

2. kitataroztat; a dispune să fie renovat; erneuern/ausbessern lassen. *1662:* Kolosváratt amely templomot ... nagy szépen megújíttatott vala, annak felszentelését ad diem 10. Junii rendelvén ... isteni tiszteletekkel ... felszenteltette vala | a kőfalak nagy romlásit ujobban felrakatta és megújítatta vala [SKr 284, 633].

3. újraépíttet; a dispune să fie reconstruit; neubauen lassen. *1662:* Ali passa Váradot megújítatja, honnan nagy sok ón, réz és vas eszközöket elvitet [SKr 633].

4. (határjelet) felújíttat; a dispune să fie înnoit (semnele de hotare); (Flurzeichen) erneuern lassen. *1570:* Az Byro vram Akaratyat Megh Erthettek az Theren valo Zantas dolga feleol ... De eo k. keryk azon hogy az hatar Dombokat az zamosfalwyakal vythassak Megh, Onnatis hywasson Embereketis Azonkeppen Innetis Bochyasson Embereket ky Reyaia es hannyak fel [Kv; TanJk V/3. 9a].

5. kb. (szárítással/tisztítással) újra használhatóvá tétet; a pune (pe cineva) să facă din nou utilizabil (prin uscare/purificare); (durch Trocknen/Säubern) von neuem brauchbar machen lassen. *1675:* azon is eléggé törődtem eleitől fogva, hon vegyönk jó pattantyust Isten annyi időt adván érnönk ha mit tud, mindent megújíttassunk véle [TML VII, 1 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

6. felélénkíttet/frissíttet; a dispune să fie împrospătat; auffrischen lassen. *1749:* az vér szipoimot el felejtettem vala hogy ujjitasd vizzel meg ... talám eddig meg is holtak [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez].

megújíttatás megjavíttatás; reparație; Ausbesserung. *1746:* a' mi penig a' Gátnak, és Malomnak meg újjittatását nézi, nem egyébért ujjittatott meg hanem tsak hogy ... nem oly régiben épittetett Malmának a' Gáttya fel tolyván, a' Mlgos Exponens Aszszony eő Nga malmának a' kerekei alá a' vizet, két kerekeinek ... kelletett állania két vagy három esztendők alatt vesztegségben, a' hólt viznek miatta [Ádámos KK; JHb XIX/7].

megújíttatik 1. ki/megjavíttatik; a fi reparat; ausgebessert werden. *1676:* az tőrvenyek kiszolgaltatására valo filegoria ... padlása alol megh ujjitatott [Fog.; UF II, 698]. *1677:* Az istálló hidlása is meg újjíttatot [Madaras Cs; CsVh 52]. *1694:* vagjon a' Konjha ház ennek p(rae)stila sindelj fedele resz szerent meg ujittatott [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.]. *1746:* a' miólta ... eő Nga gáttya, és malma meg ujjittatott azolta, az Kűkűllő vize Senkinek egy Jambornak is kárt sohult nem tett [Ádámos KK; JHb XIX/7]. *1772:* Már pedig ki kerekedett utoljára hogj a' fel nyomott viz miatt foroghatnának mind négj kerekei az eö Excellentiaja Malmának, ha silipje Gáttja, rosz, és le sülyett nem volna, ha ... silipje, Gáttja mint régentén voltanak, meg ujjittattnának [Kük.; JHb LXVII. 242]. *1777:* (A ház) meg ujjittatott, s más azután epittetett szobakkal augealtatott [Dés; Ks 79. 29].

2. (határjel) felújíttatik; a fi înnoit (semnele de hotare); (Flurzeichen) erneuert werden. *1769:* a' vágott Keresztek ... most ujjabban meg ujjittattak, mind pedig más ujabb keresztek is a' Két Határnak nagyobb meg külömböztetésére vágatának [Meggyesfva MT; EHA]. *1782:* az a fa az Biro Sigmond Uram ... kaszáloja véginek, és az Kidei Nms Refta Ecla ... Erdeje szélinek az Határ fája melyb(en) régi keresztis esmérszett most is uj keresztel meg ujittatott [Kide K; EHA]. *1813:* a régi fogásbeli jegyekis meg találtattak, és meg ujjittattak [F.berekszó Sz; BfR 12/9 Horváth Tamostyé (50) col. vall.]. *1843:* a Táblának ... országut felölli Szélén a Hatart ki jelelé, holis a régi Homp meg ujjittatott [Szövérd MT; Hr].

3. (érvényesség) meghosszabbíttatik; a fi prelungit (valabilitatea); (Gültigkeit) verlängert werden. *1589/XVII. sz. eleje:* Szwksegh penigh hogi minden tartomanioknak, keossegnek, rendeknek, polgari tarsasagnak az eő Teorueny, rendtartasi, erőssege, es ezekbeli Articulusok, mellyek az Regisegh miat megh romlottanak volna ... hogi megh iobbittassanak, meg uyttassanak, es az eő kegies gonduiseleő Feiedelmekteől, Biraioktol, ujolagh uy wdőnek foliasara rendeltessenek [Kv; KőmCArt. 2]. *1662:* akik relígió, vallás dolgában a végezésekhez nem tartanák magokat, azok ellen a közelebb leendő országgyűlésén bizonyos poena, büntetés rendeltetik, és a László király 6-di decrétumának 8-dik articulusa is megújíttatik [SKr 272 A linci béke cikkelyeiből]. *1795:* Meg ujittatik a' Sárdi Gen. Sz. Synodus(na)k ... Határozása[a] [M.bikal K; RAk 18. — [a]A paphoz méltó öltözködésre von.].

4. megismétlődik; a se repeta; wiederholt werden. *1795:* mivel az Nsgtok nevezett Malma edgy Singelis alább nem szálittatott, arra nézve az elébbeni igen magassonn fel emelt ... Gátot újra a régi Magasságához képest szándékoznak Nsgtok meg köttetni, mellyből ismét tsak a kővetkeznék, s azis kővetkezik hogy minden elébbeni károsittotások meg ujittotnak, meg pedig duplasonn [Ádámos KK; JHb XIX/48].

5. kb. felélénkíttetik/frissíttetik; a fi înviorat/reîmprospătat; aufgefrischt werden. *1662:* Minekutána azért Szerencsnél az ármáda megnyugodtatott, prófonttal jól megújíttatott s ... elkészíttetett volna az ármádát Kassa alá fordította vala [SKr 227].

megújíttatott érvényességében meghosszabbíttatott; a cărui valabilitate a fost prelungită; in Gültigkeit verlängert. *1806:* megjelenvén ... a felsőrákosi barompásztorságot vállaló ... pásztori emberek, akik is jelenték ... hogy az írt falusi közönség ökör-, tehén-, ménes-, meddő- és borjúcsordáik pásztorolását ⟨felfogadák⟩ a mindjárt kinevezett 1807-dik esztendőre, kézbeadással és áldomás itallal, még régi időkben s közelebbről az 1786-dikban tétetett írásban megújíttatott, erősíttetett, s mind azolta is megtartatott pontok ⟨szerint⟩, amellyek így következnek [F.rákos U; RSzF 195].

megújul 1. újrakezdődik; a reîncepe, a începe din nou; wiederbeginnen. *1823–1830:* Még egy levelét látom az öreg grófnak, melyben sietteti hazajövetelemet, írván, hogy ha már az öreg apámért kívánok hazajönni, siessek, mert tavasszal megújul a hadakozás s bajosabb lesz utazni [FogE 217].

2. megvidámodik, jókedvre derül; a se înveseli; lustig werden. *1657:* én ugyan megújulék, hogy azon nyerget kaphatám | az igen megkedvetlenedett és zúgolódó vitézlő rend ez kis martalékon annyéra megújult, szívesedett minden engedelmességeket és kész voltokat látom [KemÖn. 60, 220]. *1661:* Édes Uram, az Kegyelmed levelére megújultam, noha hogy búsulás nélkül volnék, bizony nem írhatom [TML II, 164 Veér Judit férjéhez, Teleki

Mihályhoz]. *1811:* Hárs fák árnyékába ismét meg újjulnál [ÁrÉ 10].

3. felfrissül, újjászerveződik; a se reînnoi/reorganiza; aufgefrischt/reorganisiert werden. *1657:* (A magyar sereg) megújulván azért az érkezett tatársággal, s reménséget vévén több török és magyar érkezése felől is ... igen vitézül emberkedvén, az futó csata is megfordult, és, ekképpen az űzőket is megfordíttották, és szinte az derék ármádára hajtották [KemÖn. 68].

4. kiújul; a reapărea, a se manifesta din nou; sich erneuern. *1668:* a nagyobbik leányom ugyan jobbacskán kezdett lenni de féltem, hogy ha még most beviszem, a hagymáz ismét megújul rajta [TML IV, 279 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. *1704:* Pekri uram nem volt ott csak, mert neki, szintén szerencséjére, a sebe helye megújulván, vissza kellett jőni Fehérvárra [WIN I, 247].

5. *átv* újjáéled; a renaşte/reapărea; wiedererwachen, zu neuem Leben erstehen. *1653:* a mint emlékezem 1588-k esztendő tájatt esmét megújula és kétfelé szakada az arianus vallás; mert Szent-Erzsébeten lakik vala egy főember Eössi András ... ez addig olvasá a bibliát, hogy szépen kitalálá belölle a szombatos vallást [ETA I, 29 NSz].

megújulás 1. újrakezdődés; reîncepere, reînnoire; Wiederbeginn. *1629:* Mindezek után az én sok bűnnel megterhelt ... lelkemet ajánlom az én szent Istenemnek Kit hiszek és vallok is az életnek megújulására az én szent Messiásomnak eljövetelében, és az híveknek az örökkévaló nyugodalomnak boldogságára feltámadni [BTN^2 424 Borsos Tamás végr.].

2. megvidámodás; înveselire; Belustigung. *1661:* Írja Kegyelmed, hogy ne legyen kedvetlenségemre írási, de én nekem bizony nem kedvetlenségemre vagyon, hanem igen nagy örömemre s megujulásomra vagyon [TML II, 128–9 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

Szk: *maga ~a. 1661:* az Kegyelmed nekem küldött levelét igen nagy szívbeli örömmel, magam megújulásával vettem [i. h. 84 ua. ua-hoz].

3. kiújulás; reapariţie; (Wunde) Erneuerung. *1657:* az rajtam esett szerencsétlenség miatt ennyit kelletett itthon mulatnom lábomon lött pokolvarnak két vagy három ízben is meg újulása miatt [TML I, 102 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

4. felújulás; reînnoire; (Sache) Erneuerung. *1679:* az mely frásokat ki akar küldeni, most sietséggel küldje ki, hadd lehessen megújulása az dolgoknak, mert addig semmit sem hisznek [TML VIII, 482 Teleki Mihály Absolon Dánielhez].

5. kisarjadás; reînviere; Aufsprossen, Hervorsprießen. *1810:* annak utánna kapta vászá az Erdő meg ujjulását [Jedd MT; LLt].

megújult felfrissült, vidám; vioi, vesel; frisch, froh. *1662:* Az vadkert[a] tisztásán két hosszú épületek voltak hogy alatta főképpen tavasznak idején, mind egyéb vendégeskedésbéli ... mulatságokkal s az szépen zöldellő erdőkben hangcsáló gyönyörű megújult sok szép madarak éneklésivel is újíthatnának és gyönyörködtethetnék magokat, építtettek volna [SKr 265–6. — [a]Lichtenstein herceg kastélyának kertjében].

megun 1. megelégel/sokall vmit; a se sătura de ceva; satt haben/bekommen. *1579:* pop Andras Jöue hozam postan Nagyon fedödyk vala hog syessenek az loal el kel menny ... mek (!) unam morgassat vgy vltetem le es Enny Inna adek [Kv; Szám. 1/XVIII. 25]. *1582:* Beregzazy Lukach ezzel teobbiti hallottam ezt(is) az eochem zaiabol hog az Azzony a' keresnek Napiat eleozeor hetfeore halaztotta volna, es az vtan kedre mely halogatast vgian meg vnt volna vegre [Kv; TJk IV/1. 68]. *1620:* Nagi Balint az öczyet nagy Palt magaert el köldötte volt Lugasban es onnet mégh iöven az drabantsagot megh una, az utan migh ele mind iobbagiul szolgala az Faluval [Szásznyíres SzD; Ks]. *1701:* Ha valamely Mester ember az itt valo lakást meg unná, s, az Betsületes Céhvel meg nem alkunnék, és innét más Városba menne ... ă Betsületes Céh utánna irjon, hogy azon helyen a' Céhben bé ne vegyek [Kv; PosztCArt. 22]. *1749:* ha meg unna le tehetné az viczé Ispánysagótt [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.]. *1779:* Tit. Gerendi Sigmond Ur(am) ă sok perlekedést, fáradsagot és haszontalan költseget megis únta [Nagylak AF; DobLev. III/528. 1a]. *1797:* száraz puliszkával tartotta a felesége ... s meg unta a koplalást, a mint hogy ellis ment a Czárába [Sszgy; HSzjP Ujfalusi István (67) gy. kat. vall.]. *1844:* a más honnyában valo lakást meg untuk [Várfva TA; Borb.].

Szk: *~ja a fennállást* düledezik. *1732:* A be járo nagy kapura nyulik edgy fekünni készülő sövény majorság ól, mely a régi fenn állást meg unta [Erdőszengyel MT/Szászsztjakab SzD; TSb 51].

2. fn-i în mellett; cu un infinitiv; mit Infinitiv; elun/megelégel tenni vmit; a ajunge să-i fie lehamite de ceva; für genug halten. *1670:* az sok panaszoknak sűrű voltát már hallani is meguntuk miattok [TML V, 21 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1719/1724:* Nemes Szilágyi Sophia Aszszonj onszolta Tekintetes Nemzetes Babonyi Ersebet Aszszonyt ... hogj vélle alkodgjék meg és ne perlekedgjenek mivel ő meg unta jámi s kőlteni [Torda; JHb XIV/6. 56]. *1772:* egy Disznot is adot Szatsvai Ur(am) már annak is meg untam a Zabot hordani ő klmétől [Dés; DLt 321. 76b P. Etsedi (45) ns vall.]. *1783:* meg untúk vólt az Eskető háznál tőlteni az időt [Perecsen Sz; IB. Elisabetha Kassai cons. nob. Georgii Sombori (25) vall.]. *1794:* eő Nékie lehetetlen tovább gazdáját szolgálni, mivel Gazdájá őkreit szűntelen hajtogállyák, 's ő meg unta mind a maga béréből ki váltani [Betlensztmiklós KK; BK. Ávrám Toma (34) vall.]. *1805:* magától a Bárónétol hallottam hogy ... meg unta a Joszággal nyügölődni, bajoskodni [Betlenfva U; Ks 65. 45]. *1838:* bár ne Sokáig élnék, mert nagyon meg untam élni [Hadad Sz; Borb. II Árva Kendeffi Rakhel lev.].

3. ráun, elege van belőle; a fi sătul de ceva, a i se urî de ceva; einer Sache überdrüssig/satt werden. *1595:* megis únak az füstelt húst fő keppen az Meleg Nyarban [Kv; Szám. 6/XVIIa. 142 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1635:* az Azzonya mikor tejet kuldot neki, másnak atta, es azt mondotta, hogy eo megh unta cziak az tejet [Mv; MvLt 291. 42b].

4. megunatkozik, elmegy a kedve vmitől; a se plictisi de ceva; einer Sache überdrüssig werden. *1619:* Szölfikár ... valóból szolgált szorgalmatoson, jóllehet mikor az derék tractatusok voltak, bizony úgy megunta, hogy el akart futni [BTN^2 218]. *1632:* Tudom Kayczya Mihali Lazar Istuannehaz io akarattia zerentt köte magatt[a] ... az uttan ot megh vna Beldi Kellemenhez ada magat [BLt 3 Petrus Marton de Kozmas[b] (60) pp vall. — [a]Ti. jb-nak. [b]Csl.

1710 k.: Néha fél óráig is az asztalra könyökölve csak néztem, kínáltam, szóval tartottam a több evőket; sokszor meg is untam, de asztalt nem bontottam [BÖn. 516]. *1837:* Ferentzi Mária aszszonyt esmérem ha itt meg unta, magát gondolta s be ment Kolosvárra [Doboka; BetLt 1 Pákai Dánielné dominalis biróné (40) vall.]. *1867:* Node hagyom már ezeket mert eddig meg is untad, ámbár olyan bolond miska forma levél [Pf Pálffi Károly lev. Kv-ról].

5. betelik/torkig van vkivel; a se sătura/a fi plictisit de cineva; jn satt haben/sein. *1597:* mo(n)da az Tizedes nekj, Ne Iary ide, mert azt mondgyak hogy hassas vagy. Monda az Daika, had szollyanak ... mikoro(n) engemet meg unnak, ismeg mast vesznek elö [Kv; TJk V/1. 137]. *1609:* Az Zallas oztoknak B. V. hagiasabol mert megh vnuan es utaluan eoket semmit nem akarta(m) gazdalkodni, kellet adno(m) 8 font hust d 16 [Kv; Szám. 12b/IV. 328]. *1631:* hallam hogy Beőruey Istuanne mo(n)gia vala nagi fel szouall ... Aha fertelmes kurua io lők addig migh az hasamo(n) fetrengell de immar meg unal [Mv; MvLt 290. 47b]. *1657:* az lengyelség igen meg is unta vala az királyát [KemÖn. 85]. *1668:* régen házasodtunk öszve, de én még meg nem untalak [TML IV, 334 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1748:* már meguntam ezt a' részeges útálatos vén embert [Torda; Borb.]. *1752:* Joseph Urfi ... aztis irja hogy Ngtok engemet minnyájon meg untak [Torja Hsz; ApLt 3 St. Apor Apor Péterhez].

Szk: *~ják egymást. 1591:* Anna Theremi ferenczne vallia, Egikor Georegh Jakabnet zolita megh Zaz Borbolia, es monda az Jstenert kerlek ha mit tuc, tanicz megh mit czelekeggiem, mert Teglas Antalnet igen zereti az fiam Monda Georeogh Jakabne, Nincz iob mint az Azzonnak az ganejaual kenniek megh az legíni sariat[a], es mingiarast megh vnniak egjmast [Kv; TJk V/1. 125. — [a]Értsd: saruját].

6. megutál vmit, megundorodik/utálkozik vmitől; a se scîrbi de ceva; vor einer Sache Abscheu bekommen. *1716:* hadgy bekit az ebnek, mert mentől inkab veszik eszekben hogy haragszol, annal inkab azt gondolják, hogy boszonthatnak, am had czifrázza az orrom hasicsak fel, ha ket esztendőre ugy nem jár mint az Anya tudod az Apor Farkas termeszetit hevenyeben kapja, vegre meg unya [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nsz-ből]. *1823–1830:* sokszor láttam, hogy a juhgyűjteményt mások milyen jó-ízűen eszik, amikor én csak a száraz kenyeret rágtam s örvendettem mindenkor, hogy a gyermekeim szeretik. El is kerültem, hogy kicsiny korukban az én unalmomat észre ne vegyék, nehogy ők is megunják [FogE 204].

7. *~ja magát* **a.** elunja magát; a se plictisi, a se simţi plictisit; sich langweilen. *1653:* Érkezék ide ... egy követ Báthori Gábortól, a ki a fejedelemséget kivánja vala tölle[a] szállitották vala Kádár Istvánnéhoz, egy gyékényszövő aszszonyhoz de nem volt szabad széllyel jámi néki. Végre magát megunván, a gyékény-bordába űle, és ... tanulta a gyékényszövést a szövő aszszonytól [ETA I, 102 NSz. — [a]Rákóczi Zsigmondtól]. *1738:* Szamosfalván ... Feleségemis egy keveség meg unta magát ottan [Gyeke K; Ks 99 Komis Antal lev.]. *1820:* ugy is azt irod hogy meg untad magadott [M.zsombor K; Somb.]. — **b.** megutálja magát, elundorodik/undora van maga magától; a-i fi silă de propria-i fiinţă; vor sich einen Abscheu/Ekel bekommen. *1665:* az magam dolgához is nehezen szólok, magam is meguntam az egészségtelenségem miatt magamat [TML III, 531 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. *1670:* Istennek hála élek, de bizony igen beteges vagyok. Bizonnyal írom, ez világot, magamat is meguntam. Úgy kell lenni, mint Isten akarta, akarja [TML V, 102 Teleki Mihály Veér Judithoz].

megunakodik beleun vmibe; a se plictisi/sătura de ceva; einer Sache überdrüssig/müde werden. *1772:* Borbély János Uram meg unakodot azon Háznak epíttésibe [Mátisfva Hsz; HSzjP Petrus Becző Nobilis de Ikafalva vall.].

megunakozik 1. elkedvetlenkedik, kedve szegik; a-şi pierde entuziasmul; verstimmt werden, die Lust verlieren. *1657:* az magyar hadak is megunakozván, s nem annyéra megfáradván, mint megtöltezvén prédával, igen kezdettek vala zúgolódni | az hadak is pedig igen megunatkoztak vala, az fejedelem maga annál is inkább [KemÖn. 45, 282]. *1750/1785:* Pásztai Gábor Uram meg unakozvan Szent Benedeken maga Felesége ráta portiojában jutott részéről ez okon, hogy távul léte mián majd semmi hasznát nem veheti ... adá és Kőté ... Détsei István Uramnak [Szentbenedek AF; DobLev. IV/596. 340–1]. *1768:* Bolkány Ráduly hozott vala Czikbol egy almás szürke kantza Lovat, mikor elö hozá fejér hállyog vala ... a bal szemiben ... Bolkány addig Nem látván a szemiben az hallyogot, hogy mi meg mondok meg unokozék a kantza iránt, és két vagy három hét mulva ada Vlad Tárásznak 20 Vonás forintért [Bereck Hsz; SzentkGy Sztán Márton (37) vall.]. *1773:* azon Ház helyre Román Joseff épitetett Házat, Pintzét, Istállot de az után nem sok üdö mulva mi oktol viseltetvén meg unakozott és vgy adta által Groff Petki Dávid Urnak [Dombó KK; JHb XIX/15]. *1806:* fel Peres meg unakozván azon vásárral más Nap jo regel pénzit az Al Perestől visza kérte [A.csernáton Hsz; HSzjP].

2. elhidegül/idegenedik vkitől; a se înstrăina de cineva; sich jm entfremden. *1632:* Nemetiben lako Kouaczi Istua(n) Jegzette volt el Deveczierben Molnar Giőrgh leaniatt Ersebetet kivel kezetis fogot volt. De megh unakozua(n) tőlle Jöttenek az Ecclia eleyben per citationem [SzJk 40].

Vö. a *megunatkozik* címszóval.

megunakozott elkedvetlenedett; descurajat, demoralizat; entfremdet. *1657:* (A fej.) minden leveleiben, Istenemre, lelkemre kénszerítvén, hogy mint szemem fényét, úgy oltalmaznám az kezem alatt lévő hadat, mert az megunakozott több hadakat Erdélyben bocsátotta haza [KemÖn. 243].

megunás (el)unás; plictiseală faţă de cineva; Überdrüssigwerden. *1631:* mostani nyomorult allapottyaban Farkas Ferencz Uramnak minden megh unas es Zugolodas nelkűl mint igaz hütös tarsa mellet, nagy io sziuel bant es baylodatt [Szentmargita SzD; Told. 27]. *1635:* (Felesége) Esztendeiglen valo sok sullyos nyavalayban megh vnas es uthalas nelkwl sok szantalan nappali es Eyeli niughatatlansagat mellette faradhatatlanul nem szanvan ... Mind ezekert hatta Testamentumban az Lakatos György Vram mellette valo Hasz reszt [Kv; RDL I. 23].

megunatkozik 1. elkedvetlenedik, kedvét veszti, elmegy a kedve; a-şi pierde cheful/dorinţa de a face ceva; verstimmt werden, die Lust verlieren. *1662:* A német

fejedelemasszony, Catharina nem sok idő múlva az hazában való maradástól megunatkozván ... búcsúját vévén Erdélytől, elment vala jó békességgel [SKr 142]. *1671:* ha megunatkoznék Borsán valo lakástol, tehát tartozzék azon Házhellyel meg kinálni T. Nemzetes Boros Lászlo vramat [Borsa K; Mk III. XXXVIII/1006]. *1766:* (Az orgonista) a Népnek épen nem tettzett, annyira hogy sokan a' Templomba valo járástól meg-unatkoztanak [Kv; SRE 221]. *1819:* minek utánna ... bizónyóssá tétettem, hogy a' Jószág erőttlensége miát Bérest, Béres Inast, Birót s más szűkséges Cselédeket kell tartani, meg unatkóztam [Dombó KK; Pk 5]. *1821:* a' Groff hogy látta hogy az Hazak igen alatsonul vagynak epitve ugy megunatkozot a' további építtése felöl, hogy egy darabig mind ugy állot [Görgény MT; Ks 79. 209].

2. elhidegül/idegenedik vkitől; a se înstrăina de cineva; sich jm entfremden. *1641:* Bone Andras Boncidan lako Zabo Cathat giőrözte volt el iővendó hazassagra, de mivel ... matkajatol megh unatkozot, azert Absolutiot kivan [SzJk 54]. *1654:* Jakab Eőrsebet jelenti hogy igerte magat hazassagnak okaert Berkenyesi Gyeőrgynek, de az legenynek illetlen rut magaviseleseert tűle meg unatkozot, Azert separaltatni kivan ... Berkenyesi Gyeőrgytűl [i. h. 73]. *1761:* Nállunk Riskuliczán[a] lako Barbara nevezetű szegény beteges fekélyes Azzontól hallottam hogy néki itten Bulzesten[b] férje lett volna, de ò meg betegesedvén az Ura meg unatkozot aránta, és ell hadta őtet [Ks 113 Vegyes ir. — [a—b]H].

Szk: *megunatkoznak egymástól. 1695:* Balog Istva(n) matkajatol Szilágyi Ersoktul divortiumot kivan illyen oko(n) hogy csak ittas koráb(an) banyulodott volt bele és már eggy mástul meg unatkoztak [SzJk 293].

Vö. a *megunakozik* címszóval.

megunatkozott elkedvetlenedett; deprimat, indispus; verstimmt, die Lust verloren. *1677:* indulnom kellenék ez elreméntelenedett, megunatkozott és már egy nehány izben frustrálódott nemzet között [TML VII, 430 Teleki Mihály Absolon Dánielhez].

megundokít bemocskol; a murdări/minji/spurca; besudeln/flecken. *1662:* (Lónyai András) az elmúlt 1616. esztendőben nagy békességnek és csendességnek közepette hadat fogadván ... A templomokat istentelen vitézeinek ganéjával megundokítani, pervátává csinálni ... a nyavalyás ügyefogyott elegyes községet is javaiból kiforgatni nem iszonyodott [SKr 108].

megundokíttatott meggyalázott; pîngărit, pătat; entehrt, geschändet. *1668:* Ezeket és Kegyelmednek azért írtam vala, hogy vegye eszében Kegyelmed az én sok szívbeli keserűségemet és orvosolja, mint keresztyén vérének, tagjának ily igen megundokíttatott sebeit [TML IV, 380 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz].

megunhat elunhat; a se putea plictisi de ceva; einer Sache überdrüssig sein können. *1661:* Írja Kegyelmed, hogy megúnta az rossz világot; de én unhatnám inkább meg [TML II, 27 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

megunt 1. elunt; de care s-a plictisit cineva; satt bekommen. *1665:* az mi ajándékban való lovaink igen selejtek kinek a pofája lyukas, ki ugyan beteg, olyan szép vert megunt lovakat hánnak ő nagyságára s ilyen helyre küldetik [TML III, 494 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. *1704:* Isten tudja egyedül, mikor szabadulunk meg innen ez megunt helyből [WIN I, 218]. *1776:* Tkts Nmzts Sarádi Susánna Aszszony meg unt özvegységi állapottyát, Tkts Nmzts Bágyoni Lászlo Uramhoz lett férjhez menetelivel fel váltotta volna [Ne; DobLev. II/481. 1a].

2. mellőzött, kegyvesztett; dizgrațiat; zurückgesetzt/gestellt. *1619:* Meg is higgye Felséged, hogy Gáspár vajda csak most is igen megunt ember az Portán, mert igen sok az ígíret, semmit nem prestál [BTN[2] 323].

3. érdektelen, unalmas; plictisitor, anost; uninteressiert, langweilig. *1661:* Értem, édes szerelmesem, írod, az fecske elmegyen, megmarad az veréb, és ott is nem mind vén emberek vannak, és hogy ti is nem oly meguntak vagytok [TML II, 177–8 Teleki Mihály Veér Judithoz].

meguntat 1. megelégeltet/sokalltat vmit; a face ca cineva să fie saturat de ceva; jn etw. satt (bekommen) lassen. *1657:* Az Isten meg ne szabadítson, ha uram s hazám ártalmára való dologban igyekezem; de ha énvélem kereskedést kezdenek indítani, esztendőnkint nem egyszer őnagyságát és az országot sancoltatni, s azonban az sanyarúságot vélem is meguntatni, Isten és világ előtt oka nem lészek [KemIr. 326].

2. elidegeníttet vkitől; a face ca cineva să se înstrăineze de o persoană; jm entfremden. *1657:* nemcsak engemet, mely nem annyéra csuda, de édesanyját és öccsét is meguntatták véle, úgyannyéra, hogy édesanyját bizony csak az félelem böcsülteti vala, hogy annak libera dispositiója vala minden javaiban [KemÖn. 305–6].

3. *~ja magát* megutáltatja magát; a se face să fie detestat; sich verekeln lassen. *1662:* Az ország népe nyakába is súlyos igát vetvén, minden rendekkel magát meguntatta [SKr 163].

meguntathat eluntathat vkivel vmit; a putea face pe cineva să fie plictisit/satul de ceva; jd einer Sache überdrüssig werden lassen können. *1670:* Ezt, Uram, én úgy hiszem, az mint ő nagysága némely nap felőle beszél vala, bizony Kegyelmed hamar meguntathatja [TML V, 343 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megúsz *ts* (állat vmely vizet) átúsz, (benne) úszni képes/tud; a trece înot; (Tier das Wasser) durchschwimmen. *1592/1593:* Tudom hogy mikor ăr viz volt meg vzta az lo. Aztis tudom hogy ki Apatt | az eokreot neki vgrattuk s meg vzta hogy altal haitottuk oda az zigetbe [BSz; Ks[. *1653:* Oly nagy égszakadás lött vala, hogy ... a piaczon megúszta volna a vizet a ló [ETA I, 51 NSz]. *1672:* az Orszag uttjátis mindenkor el lepte az aruiz, nemelj heljeke(n) megis uszta az marha, az Orszag uttjan meneö uizett [Ádámos KK; JHbK XXI/16]. *1805:* Tudam bizonyosan hogy az Ergének égy része ollyan tos hely volt, hogy az Marha meg uszta Dioszegi tovának-is hivattatott [Dés; DLt Déési Páll György (33) vall.].

megúszhat átúszhat, benne úszhat; a putea trece înot; durchschwimmen können. *1701:* oly igen nagj vizek voltak sokszor ... hogj az lo megis uszhatta és usztais [Mv; Berz. 13. II/21].

megusszant hellyel-közzel úszkál (benne); a înota în unele porţiuni; hie und da (in etwas) herumschwimmen. *1657:* megmondotta ... hogy volna ott oly rév, melyen úsztatás nélkül elmehetnének által. Csak nagy hertelenséggel reáereszkedénk az vízre igen szoros helyen elnyúlva, és általkelvén oly mélységű vizen, hogy némely apró ló kevéssé meg is usszantotta [KemÖn. 75].

megúsztat (boszorkánysággal gyanúsított személyt) vízpróbának vet alá; a supune la proba apei (o persoană bănuită de vrăjitorie); (der Hexerei verdächtigte Person) unter Wasserprobe stellen. *1745:* Hallottam alsó Istvánffi Andrástól, hogy mondá: „én bizony meg merném Szabó Ferencznét usztatni, nem félnék, hogy odaveszne" [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 162].

megúsztatik (boszorkánysággal gyanúsított személy) vízpróbának vettetik alá; (despre o persoană bănuită de vrăjitorie) a fi supus la proba apei; (der Hexerei verdächtigte Person) unter Wasserprobe gestellt werden. *1736:* (Az incta) némellyeket meg-fenyegetvén, babonás Mesterségével meg-kurusolt és vesztett ellene doceálni kész vagyok, doceálvan meg-kivánom a Jure mint ollyan nyilván való Bűvős-bájos Boszorkány si Juris foret, meg-is úsztassék [Dés; Jk 205b].

megutál utálattal elfordul vkitől/vmitől, megvet; a dispreţui/detesta; sich von jm/einer Sache mit Ekel abwenden, verachten. *1568:* eottwes orban akkor, mind bekeseg zerzeswnket, mind Regulankath mind magúnkath meg vete, es meg vtala [Kv; TJk III/1. 179]. *1591:* Teglas Janos vallia En semmi bizoniost nem lattam Baba Catushoz, hallottam azt mastol, hogi mikor en el akartam venni felesegemet, az Aniam kerte azon, hogi czinallion olliat, kiuel megh vtalliam felesegemet [Kv; TJk V/1. 125]. *1632:* Hallotta(m) Pattantius làzlonetol ... edes Kis Andrasnem engemet az leani(m) megh uetettek, megh utaltak ... mar eók nekem czak felemis ne(m) jőnek [Mv; MvLt 290. 107a]. *1692:* Illyés Istvá(n) panaszolkodik h(ogy) Felesege Szász Ersebet va(n) haro(m) esztendeje h(ogy) gondgyát ne(m) viseli ... meg vetette meg utálta láttya idegenseget tőlle [SzJk 267]. *1776:* mondá hogy ugy meg utálta Szőcs Péternét hogy nem szánná a hurkáját a sorkantyuján ki huzni [Kovászna Hsz; HSzjP Gál Gáspár (60) vall.].

megutálás 1. (utálatból/irtózásból származó) elvetés/utasítás; dezgust; Abscheu, Ekel. *1587:* az Iffiusagh, kiben sok fele faytalan indulatok dominalnak, ha megh nem zabolasztatik zokatlansagba merewl be. Melynek okaert, hogy sok effele immar be Ieott, es az io Rendtartasnak meg Vtalassa, s meg Wettése miath megh reghzet alkolmatlansagok megh gatoltassanak: Wegheztetet, hogy minden Iffiak magoknak walo kereskedesekteol Nagy tilalomba legienek es bwntetesbe [Kv; KvLt Vegyes II-I/65]. *1662:* Ezekre a kapitány csak contemptusból, megutálásbul-e, vagy mitől viseltetvén semmit nem felelvén, csak nagy dúlva-fúlva, kezdett írását continuálni kezdte vala [SKr 396]. *1710 k.:* a csudálkozás ... nem egyéb, hanem a szemben vagy elmében ötlött objectum, vagy valóság, dolog minéműségeinek vizsgálása és azokról való elmélkedés, tanácskozás, szemlélés, melyet követ annak megszeretése vagy utálása [BÖn. 438].

2. utálkozás; scîrbă, repulsie; Anekeln. *1635:* (Felesége) Esztendeiglen valo sok sullyos nyavalayban megh vnas es uthalas nelkwl sok szantalan nappali es Eyeli niughatatlansagat mellette faradhatatlanul nem szanvan Mind ezekert hatta Testamentumba az Lakatos György Vram mellette valo Hasz reszt [Kv; RDL I. 23]. *1668:* Minden Csaplár tartozzék ... a kezek alá bizattatott borokat tisztán árulni, fadgyutol, virágtol és egyéb az italban meg utálást szerző alkalmatosságoktol oltalmazni és meg tisztitani, egy forint büntetés alatt [KvTOkl. II, 409].

megutáló vmit megvető, semmibe vevő; care ignora ceva, care nu ţine seamă de ceva; etw. verachtend. *1664/1750 k.:* Ha a külső Potestassal is ... nem gondolta a Deserens Pars, az Eccla az ollyat ... az Ecclesiastica Disciplina Szerint a Templombul excludallya mint Fide fragust es az Ecclai Fenyiteknek meg utalóját [RGyLt A. 12].

megutáltat 1. meggyűlöltet/vettet; a face pe cineva să urască; jm etw. verhaßt machen/verleiden. *1567:* Vxor francisci Hes p(ro)clamasset vgianis azt erte(m) te file ferenczne hogy te miattad gywlolt meg enge(m) az en Anyam the vtaltattal meg engem velle [Kv; TJk III/1. 104].

2. *~ja magát* meggyűlölteti magát; a se face sa fie detestat/urît; sich verhaßt machen. *1677:* Rút dolog magát olyan embernek megutáltatni [TML VII, 517 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1766:* ezen sok verés utan anyira meg utáltatta magát az I.[a] hogy kéntelenittetett az A.[b] arra fakadni h(ogy) ő keszebb az Hoher kezib(en) menni hogy nem férjéhez redealni [SzJk 205–6. — [a]A férj. [b]A feleség]. *1879:* Herrmann Antal megutáltatta magát az egész várossal [PLev. 47 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

megutáltatik meggyűlöltetik; a fi urît/detestat; verhaßt werden. *1662:* midőn az evangélicusok nem akarnak tőlük függeni, és lelkiismeretök ellen hozzájuk hunyorítani, megutaltatnak, mindenképpen kesergettetnek, törvény szerint való igazságukban ... elő nem mehetnek [SKr 115].

megüdül (vmely földdarab más szántóföld lábánál) keresztben fekszik; a fi situat în curmeziş (faţă de celelalte parcele); (irgendein Feldstück am Fuße eines anderen Ackerfeldes) über Kreuz liegen. *1761:* ã mellyenis a Vajna Uram földei ... üdűlnek meg [Verebes Cs; EHA].

Vö. a *dőlő, dűlő* címszó 2. jel-vel és az oda csatlakozó jegyzettel.

megüdüttődik (vmely földre) keresztben fekszik; a se întinde în curmeziş (faţă de celelalte parcele); (zu einem Feldstück) über Kreuz liegen. *1841:* ſgyírtünk a nagy Rétbe az ásás mellett, attól a Retki korposa nevezetű szénafűtől kezdve napkeletnek ki a mező fele 35 ... ölet szélességre, délre pedig ezen szénafűszakasz üdöttődik meg az 1-ső kötélfűn, úgynevezett t⟨ano⟩rok rész nevezetű particulával egy mértékű hosszúságra [Taploca Cs; RSzF 293].

Vö. a *megüdül* címszóval.

megüdvözöl köszönt, üdvözöl vmit, örvendezik vminek; a saluta cu bucurie; begrüßen, sich freuen. *1598:* Zabo Miklos vallja menek mingyarast Barbely Ferenczne hazahoz ... hat az leanj mellet eol Zabo Georgy es monda(na)k ennekem hogy nem tuggyak hwn Jarok, mert

eok immar zenteol zembe megh kertek Ersebet azzont az Annyatol ... en ereossen megh eodwezlem minth annak az moggya, ott en eleottem Jegybe az leannak egy gyemantos georeot Ada | Balassj Pal vallja az Annya Zabo Georgnek ... monda az Anya(m)nak en azzoniom az fiamnak Zabo Georgynek egy leant nezek es megys kerem, az Aniam ereossen meg eodwezle [Kv; TJk V/1. 236–7].

megüdvözült megboldogult; răposat; selig, verewigt. *1682:* Jm latom az ketek Exhibitait, s hallom az mellet valo qualificatioit, de azokbol nem elucescal megh üdvözult Berki Jstvan Ur(am)n(a)k nilvan valo adossága, hanem cziak az hogy ratioiat el igazittia, melliet elis hiszem hogy el igazitot [Kv; RDL I. 161].

megügyel megvizsgál; a examina; prüfen. *1841:* ott akkor, kezen közön meg ügyelve az elé mutatt (!) szőrt, tsak ugy találtuk, hogy a bizony, — nem lehetett a tsiko farkából; hanem a serénnyéből [Dés; DLt 1541. 10b].

megül[1] 1. megmarad vhol, helyben marad; a rămîne pe loc; irgendwo verbleiben, sitzen bleiben. *1619:* Azmint látom, az urad csak mind menten megyen elő tova, és idehátra semmit sem gondol. Jó lött volna Kassán megülni, vagy még onnet is hátrébb szállani [BTN[2] 347]. *1672:* Én nekem úgy tetszik, ha igen sokra nem menne az passák fizetése, jobb lenne, hogy sem az országot rontsák, pusztítsák; mind nemesség, szegénység inkább megülne, ha tízezer tallért vagy többet is kellene is fizetni [TML VI, 182 Szilvási Bálint Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. *1832:* (A marha) a' Gulyánkba nem akar ülni hozzászokván már a' jó élethez, — de különben is ha meg-is ülne ott egészszen el-hitványkoznék [Dés; DLt 691].

2. *ts* betelepít/népesít; a popula; be/ansiedeln. *1677:* (Ha az elpusztult helységeket) ujobban ... meg-ülik, emberek telepedvén reá, a' meg-telepedésnek idejétöl fogva hat Esztendeig az adózástol üressek ne légyenek külömben hanem a' fellyeb meg-irt mód szerént [AC 69]. *1683:* bizonyos ideigh, addégh migh lakosib(an) Egerhatnak vagy haza mennek azo(n) Egerhati puszta Falu Földére s meg ülik másokkal vagy à Mater Ecclab(an) Monoban meg térnek attam ... à Szilagytsehi varbeli Ecclesiab(an) ... azon Egerhati kettőztetve szollo szep harangot [Szilágycseh; SzVJk 117]. *1712:* ezen Vas-láb nevű hellyet mikor ültek, és Telepedtek meg [Kilyénfva Cs; LLt Fasc. 160]. *1744:* Mikor leg elöbször Vládházát[a] bizonyos Lakosok meg ültek, s oda telepedtenek, és akkor azon erdött vagy határt magok(na)k el foglalták ... az Ik eö k(ne)k Praedecessori az ellen nem contradicaltak [Incz. X. 11b. — [a]AF]. *1753:* Puszta Szent Mihállyt[a] praediumnakis értem, már Circiter tizenhat esztendeje a miólta meg ültek [JHb XXX/9 Emericus Cziko de Csik Mindszent (62) dési lakos vall. — [a]K]. *1755/1797:* Titt Dodai István Vramnál ... lévén szólgálatban, eö kigyelmétöl hallottam, hogy mikor Kis Dobát megülték, akkor az ő kigyelme Elei Kapitányságot víselő Emberek vóltak [Nagymon Sz; Borb. II St. Varga (65) vall.]. *1777:* a mint mondják a Batsitya Nevű helyen volt egj Szeketuricze Csertyászke Nevezetü Falu melyet a Háboru idökben ültek meg valami Emberek ... s a békességes idöb(en) osztán el oszolván onnan az Emberek a Faluis el pusztult [Konkolyfva SzD; JHbK LVIII/28].

3. meghódít, elfoglal; a cuceri/ocupa; erobern. *1662:* az úri és főrendek ... egyet magok közül Bécsbe felküldtek vala, római császárnak Kemény János halálát értésére adván, s kérvén, hogy Erdélyt töröknek megülni ne engedné; hanem maga méltóságos személyét interponálná s Erdélyt a békességbe befoglalni méltóztassék [SKr 672]. *1677:* Beszterczén fellyül az hol a' Dorna Vize a' Beszterce Vizében szakad, mely az Erdelyi és Moldovai határt separallya ... ha a' Vajda azt a' határt fel nem szabadittya, és el nem szállitya onnan azokat kik meg-ülték, avagy akarmint-is el foglalták; az Ország és a' Fejedelem semmiképpen meg ne engedgyek, ha bizonyoson Erdélyi határnak találtatik lenni [AC 169].

megül[2] megünnepel, ünnepet megtart; a serba, a ţine sărbătoare; feiern. *1596:* hogi Azzoniunk ide ieot, gazdalkottunk eo felsegenek ... megh Izentek vala, hogi ugi kezwlliunk hozza hogi Azzoniunk Aldozo Innepet it akaria megh Illeni, estinnis vachoran it lezen [Kv; Szám. 16/XXIX. 143]. *1726:* Concludaltatott az is, hogy az eretnekek, a kik pápisták között laknak, tartozzanak a pápisták ünnepit megülleni sub poena fl. 3 [Somlyó Cs; SzO VII, 324]. *1823–1830:* Szent György-napkor ülik meg a király születése napját [FogE 239].

megül, megöl mögül; de după/dindărătul; hervor. *1569:* az kert megheolis az kerezt fan kyweol, az fekete feleöl, boryokat, teheneket el haytottwk [Mezőbánd MT; VLt 7/692 Paulus Zekeres de band vall.]. *1574:* Barany Pal, Zas Andras, těmeswary Andras azt valliak Lattak hogi Adam Eoweh Megwl Zekerceyet ky Rantotta es fely hwzta | Veres Lenardt ... valla, hogy zeochy martonys egy reouid Nyelw Zekerchet rant ky eowe megwl [Kv; TJk III/3. 345b, 387]. *1586:* Anna Zasz Georgne vallia ... Monda vram, Eregy las ki la mint vghat a' kuthia ky Indulek Az pitwar Aytayan, es hát az egik olah Az Ayto meget Al, Az masik az haz meghwl Arczal futamodek Ream [Kv; TJk IV/1. 562]. *1592:* Nimeti orbanne, Anna azzoni vallia ... Azomba ki Jwue Somogi Sara, Mihali az eoue megwl egi zekerczet vona ki, es kecceris czapa az Azzonhoz [Kv; TJk V/1. 211]. *1656:* Az konyha megül nyilik az patakra fa sarkon forgo felszer ajto [UF II, 177]. *1663:* az szovarosi Gergely pap lóuöldözöt elebis be az ablakon, az Nagy Ianos hazara es az Felesegetis ő vonta ky az kemencze megöl [Szék/M.köblös SzD; RLt 1 Szekely Janos (35) jb vall.]. *1847:* valaki hátom megöl oroszba egy fával meg üt mindjárt le estem [Dés; DLt 1135].

Szk: *hát ~* hátulról. *1662:* Azon szempillantásban pedig a rétségekrül is mindkét oldalrul s hát megöl nagy sűrűséges sokaságú darvak ... szokatlan kiáltást kezdének [SKr 177–8]. *1796:* Tusa Joseff ... a Tenyerivel Nyakan vágta ... Tusa Lászlois, hát megül egy Vasvillával ugy meg üté hátb(an), hogy mingyárt a Béres el bukat [Fodorháza K; RLt Franc. Jakab de Középlak (42) ns vall.].

megülepedik 1. leülepedik; a se depune/sedimenta; sich (ab)setzen/ablagern. *1757:* Tanáltatnak Mineralis Vénák ... minek utanna ki hordatik néholt a' Bányából ki jövő, néholt pedig Tokbol a' Bányá szájáhaz csatornákan dirigált vizre harom arasz szélességű, és négy arasz hoszszuságu ládátskát tsinálunk az illyen vénát ... réá töltyűk, a vizet réá botsáttyuk, vas gereblyével ... addig roncsollyuk mig zavarja el mégyen, az Arany pedig rész szerint a' láda fenekére leszál, rész szerént a' ládából ki folyo viz menté-

re teritett czondra posztobol lévő fotakon meg ülepedik [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

2. megszáll/telepedik; a se stabilit; sich niederlassen. *1740:* mind az Dislocatiot, mind pedig az Repartitiot véghez vittük, mellyeketis minekutánna az Militia meg ülepedik, el készítvén fel külgyűk [Hosdát H; Ks 83 Zejk István lev.].

megülés[1] szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: *asztal ~* asztal-körülülés, vendégeskedés; ospăţ; petrecere cu masa mare; Sitzen um den Tisch, Gasterei. *1684:* Az céhházánál ecceri asztal megülés ⟨egy ej⟩tel bor, egy pohár bor elöntözés egy ej⟨tel⟩ toties quoties [Dés; DFaz. 11].

megülés[2] megünneplés; serbare (a unui eveniment); Feier, Begehung. *1842:* Szabó Czéhunk a maga Öröm Innepe megülése napjára ... [HSzj *szabó-céh* al.].

megülesztett leülepített; sedimentat; abgeklärt/gelagert. *1845:* Cikmántori[a] meg-ülesztett, de fójtva tartatván, meg nem tisztúlhatott fejér virágbór [KCsl 13. — [a]KK].

megület (katonasággal) megtelepít; a populá/umple (cu soldaţi); (mit Soldaten) besiedeln. *1675:* Minapi Kegyelmed írásához képest Vesselyéni Pálnak írtam vala. Menti magát, sem hogy mások jószágára quartélt nem adott, sőt inkább Szilágyban egynehány puszta falut megülletett [TML VII, 23 Béldi Pál Teleki Mihályhoz].

megültet 1. vkit vhol letelepít; a aşeza/stabili pe cineva intr-o localitate; jn irgendwo ansiedeln. *1755:* a Gálbina nevű hellyben Mihutz Dávid, és Moga Péter űltettek meg két Selléreket Thordasán Dávidutzat, és Néhai Kapota Sztánt, kik is nagy Erdőből irtás által készittettek magok(na)k őrőkségeket abban a hellyben [Balsa H; GyK].

2. benépesít/megtelepít vmely helyet; a populá un ţinut; einen Ort bevölkern. *1609:* Tuggia azt hogj Thormapataka al(ia)s Vyfalu, mostan az melly helyiben vagion, ott chak Erdeo uolt, Hane(m) Kendj Sandor wltete megh Jobbagiokkal, es birtays mind halalaigh [Kv; KvLt Fasc. D. 44]. *1640:* constal hogy ezt a falut Istvan Kirali be iouetelekor, Maylad Gabor Ideieb(en) ultettek es telepitettek volt megh elsőb(en) [Holbák F; UC 14/48. 45]. *1699:* Pintek regen puszta falu hely lévén, az akkori Possessor szabadságot kiáltatot, es ugy ültette volt meg az helyet [Teke K; LLt Fasc. 140]. *1716:* Ha csak olyan fugitivus jobbagyoknak reductiójába is és jó kezesség alá való vetésében, melyek Kraszna vármegyében laknak szorgalmassan munkálkodjék és az puszta telkeket itt Krasznán közlebb mind affelekkel, mind más jövevényekkel megültetni hova-hamarébb munkálkodjék [BfN Krasznai cs. Rhédei Pál ut. Mészáros Ferenc krasznai ub-nak].

3. (katonasággal) megrak/telepít; a umple (cu soldaţi); (mit Soldaten) besiedeln. *1661:* (A) hatalmas nemzetnek ... derekas készületi méltán rettegtethet bennünket, mirajtunk fogja elkezdeni az kereszténység veszedelmére feltött szándékját, hogy minekutána Erdélyt elegendő néppel megülteti, bátorságosban ... háborgathassa az szomszéd keresztény nemzeteket [KemIr. 343].

4. *vkivel a kalitkát/tömlöcöt ~i* fogdába/börtönbe zárat vkit; a face să fie băgat în închisoare o persoană; jn ins Gefängnis sperren lassen. *1710 k.:* Hivatám az ötvest és meghagyám hogy ne csinálja[a] ... de nem fogadta, meg is ülteték a tömlöcöt nyavalyással érette [BÖn. 877. — [a]A pecsétet]. *1748:* jóllehet szándékom vala azon Molnárméval az Kalitkát meg ültetni, mind azon által az Mlgs Sogor Vr(am) respectussa előttem forogván az emlitet detentát el bocsáttattam [Somlyó Cs; ApLt 1 gr. Kálnoki Ferenc lev.].

5. (fával) beültet; a planta; bepflanzen. *1656:* Ezen to keöreös keörnyül füz fakkal leven megh ültetve, az tonak belseö szeli reghi rosz kertelessel vagyon megh kertelve [UF II, 181].

6. kotlót ültet; a pune cloşca pe ouă; eine Bruthenne/Glucke setzen. *1656:* Lud p(ro)miscue vagio(n) Nro 55 Ketteit meghis ültettek [Doboka; Mk Inv. 11] | Ezen majorhaz udvaran tapaszos rekeszek kamarak, azmelylyekben tollas majorsagokat szoktak megh ültetni [Fog.; UF II, 179]. *1817:* Ami a tőbbi rideg majorságokot illeti, a Ludak közül 3mat meg ültettünk 30. tojásra [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint tt lev.]. *1844:* a' szakáts 's Biri ügyeljenek a' lud 's rétze tojásokra, ha kotolnak ültesek meg Todora tud hozzá [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

7. bevon/futtat; a polei; vergolden. *1671* Karvasat is kerestettem azelőtt is, de bizony csak semmire kellőt tartottanak 60, 70, 100 talléron is; afféle viseltes karvasat arany füsttel ültettek meg s új gyanánt szintén oly drágán adnák [TML V, 429 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

megültettet (fogolyként) meglakat vkivel vmely helyet; a obliga pe cineva să locuiască/să stea (ca prizonier) într-o anumită localitate; (als Gefangener) einen Ort durch jn bewohnen lassen. *1748:* Vagyon még néki ... egy oláh Pap Esperest Báttya, a ki igen nagy Orr-gazdának tartatik, s szintén ugy meg érdemelné a ki keresést, mint Vánka Ha meg kapattathattam volna Exlld Parancsolattyára ... Hadadot meg ültettettem vólna vélle [Hadad Sz; Ks 27 XVIIb Fr. Wesselényi aláírásával].

megünnepel l. meginnepel

megüresedik 1. megszabadul vkitől/vmitől; a se elibera, a se debarasa de cineva/ceva; eine Person/Sache loswerden. *1661:* Ezúttal megüresedett Máramaros is az pogánysságtól [TML II, 157 Kemény János Teleki Mihályhoz]. *1670:* Az ő felsége hadai tágulván rajtunk s harmadnapja üresedvén meg tőlek, az mint arról szóval is fogja tudni Kegyelmedet informálni jámbor szolgám, nemzetes Hosdáti Nagy Sigmond uram [TML V, 348 Thököly István ua-hoz]. *1777:* Nehai Budai István Uram Özvegye Székely Borbára Aszony Jelenté mi előttűnk, hogy Mivel már Őrégsége miat el erőtlenedet volna nem kívánná továb Joszágát keze kőzőt tartani, hanem evilági terhes Gondoktol, meg kivánván üresedni ... maga saját Joszágát Gyermekeinek osztályra kevánná bocsátani [Vajdasztiván MT; MbK IX. 48].

2. (állás) megürül, betöltetlenné válik; a deveni vacant; (Stelle) frei/unbesetzt werden. *1861:* A' Széki Egyházmegyében három papi állomás üresedett meg [Gyalu K; RAk 61]. *1864:* A' Brassoi ének vezető állomás meg üresedvén ... a pályázás Január végével be zárodik [uo.; RAk 95].

megüresít 1. kiüresít/rabol; a goli/prăda; entleeren, ausräubern. *1722:* Talám Jsten njakára fordittya némellj(ne)k, ā kik Glorialodta(na)k a mi rajtunk történt bestelen inves-

tigation mint az jo sogor Varadi is; Ha meg emésztheti ŏís à menyi jármat meg száraztatt Fogaras földin és aklot meg ŭresitett szerencsés ember lesz [KJ. Rétyi Péter lev. Fogból].

2. (javaitól) megfoszt; a deposeda (de bunuri); jn (um seine Güter) bringen, jn (seiner Güter) berauben. *1660:* az Úristen énrajtam különvaló mértékkel is megtetézte atyai látogatásait ... idős koromban rabi sanyarúság által is megerőtelenített, értékem felett való sanc által külső javaimtól megüresített [KemIr. 336].

3. birtokot kiürít/átad; a elibera/ceda o posesiune; Gut/Besitz räumen, übergeben. *1593:* Kovach Balint vallia, Mikor Indali Janos zegedi Caspar vramat kenzergetne hogi az eo Maiorat megh wresitene, monda Caspar vram, ne(m) wresitem, mert attak neked ahun maiort az Barat Janosne maiorat [Kv; TJk V/1. 426].

4. *~i magát* kiköltekezik; a se ruina cheltuind peste măsură; sich verausgaben. *1671:* Úgy tudom, egyik fejedelem sem üresítette úgy meg magát, mint mi az ország javára ... mégis azt halljuk, rosszul folynak az dolgok [TML V, 635 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

5. *fejedelmi méltóságtól ~i magát* lemond a fejedelemségről; a abdica de la tronul princiar; als Fürst abdanken. *1662:* (Bethlen István) készebb lett volna magát a földnek poráig megalázni, és fejedelmi méltóságátul magát megüresítvén, maga helyett más fejedelemválasztásra szabadságot engedni | az ország a fejedelemmel magával való egyértelembül, a nagy kényszerítő szükséghez képest, arra lépni kénszerítetett vala, hogy a fejedelem magát a fejedelmi méltóságtól megüresítvén, más fejedelem választassék [SKr 163, 391].

megüresítés (tisztségből való) felmentés; eliberare (din funcţie); Abberufung. *1662:* tisztitül való exautorálása, megüresítése mindazáltal Bornemisza Pálnak nem nagy kisebbségére esék, mert hogy a fejedelem nagyon kedvellené [SKr 156].

megüresíttet kiüresíttet/üríttet; a pune (pe cineva) să golească ceva; entleeren lassen. *1567:* w felseghe kegyelmethektol jo Newen Veotthe az Malasath Myndyarasth az palachk tokokath megh nem kelddhetem de Myhelen w felseghe wyzza ther feyer warra azonnal megh wresethethem es Thy kegyelmethok En nalam talallya megh [BesztLt 91 Wronk w felseghe hopp Mesthere Pokay Jakabh Thymar Gergel beszt-i bíróhoz és tanácsához].

megüresíttetik *átv* megszabadul; a fi dezrobit/eliberat; frei/befreit werden. *1663:* Áldassék Istennek neve, hogy már egyik féle nemzet az országbúl kiment, melylyel is, elhiszem, kegyelmes Uram, nem kevés búsulási kevesedtenek; adná Isten, mindenik féle idegeny nemzettűl üresíttetnék meg szegény hazánk [TML II, 60 Teleki Mihály a fejhez].

megüresül 1. megüresedik; a se goli; leer werden. *1653:* jöve egy marosszéki szekeres hozzám s jelenté azt, hogy őtet ha haza bocsáttanám, megfizetne ... Én gondolkodásra vőm a dolgot, és el haza bocsáttám azt a jámbort ... és embert állaték a szekér mellé, és enyim lőn mind ökör s mind szekér, s az hova az helye vala, szinte oda vitetém. És hogy megüresült, 40 aranyon adám el szekerestől [ETA I, 128 NSz].

2. szabaddá válik; a deveni liber, a se elibera; frei werden. *1823–1830:* Kendeffi János Göttingában létiben az ott való Akadémiai Tanácstól ... azt a beneficiumot nyerte volt, hogy két erdélyi ... deáknak szabad asztala legyen Már még Kolozsvárt létemben az egyik asztal üres volt, a másik fél esztendő mulva megüresült azért eljártam az oda való professzorokat, s meginstáltam, hogy recommendáljanak azon beneficiumra [FogE 159–60].

megüresült megürült, szabaddá vált (állás); (post) devenit vacant; (Stelle) frei/vakant geworden. *1861:* a' Mező Csávási és a' Tompai megüresűlt Papi állomásokra ... Pályázás nyittatik [Gyalu K; RAk 61 esp. kl]. *1865:* A' Mlgs Fő T. Püspök ur ... a' Marosi Egyház megyében meg üresűlt M.madarasi elsö oszt. papi állomást rendeli kőröztetni [uo.; RAk 98].

megüríthet kiüresíthet; a putea goli; leeren können. *1851:* A zsákokat nem ürithettem meg mert nem volt kivel [Kv; Pk 6].

megürmöz (bort) ürömmel ízesít; a pune pelin (în vin); (Wein) mit Beifuß würzen. *1704:* Ma jöve meg Nicodim uram Havasalföldéből, és hozott az úrnak két hordó bort, melyet maga ürmözött meg [WIN I, 276].

megürül 1. megüresedik, szabaddá válik; a deveni vacant; frei/vakant werden. *1864:* a' Daniel féle kegyes alapítványon, melynek papi, mesteri, és elnyomorodott világi özvegyek lehetnek részessei, három hely ürült meg [Gyalu K; RAk 86]. *1868:* meg ürült a' Fejérdi Iskola mesteri állomás, hol az öreg Iskola mester fele fizetéssel nyugalmaztatik [uo.; RAk 141].

2. *terhétől ~* terhétől megszabadul; a se scăpa de povară; seine/ihre Last loswerden. *1755:* haza felé indulánk, terhunktől megűrűlvén [Faragó K; Told. 36].

megürült 1. kiürült; golit; leer geworden. *1711:* Bors Giorgi ur(am) hazanal volnanak az szeredaban[a] megh ürult Boros hordok had hozatnam az kegd hazahoz [Impérfva Cs; BCs. — [a]Cs]. *1792:* bé menvén a Pálinkát meg tekéntettűk, a meg ürült edényeket Számban vettűk, a tele lévőket pedig meg pecsételtűk [Ks XLVIII/7. 21 Bunda György (36) judex pagi Gerend[a] vall. — [a]H].

2. feltöltetlenül/üresen maradt; de pe care s-a tras/golit lichidul; unaufgefüllt/leer geblieben. *1823:* 'A meg ürűlt Etzet ágyokra töltetett romlott zavaros Bor 10 v(eder) [Déva; Ks 106. 128].

3. megüresedett, szabaddá vált (állás); (post) devenit vacant; (Stelle) leer/vakant geworden. *1843:* Bukovínának Isten segits, és András falva nevű helységeiben megürült két elemi Tanitói székek csőd útjáni bé töltése [KLev.]. *1865:* A' Fő T Mlgs Püspök ur ... három meg ürűlt papi állomást rendel kőröztetni [Gyalu K; RAk 101]. *1866:* A' N. Kapusi meg ürűlt Kántori állomás kőröztetik [uo.; RAk 107].

4. felszabadult/gazdátlanná vált (örökrész); (parte de moştenire) care a rămas fără moştenitor; (Erbteil) frei/herrenlos geworden. *1863:* Ha valaki őrökőseim kőzzül ezen végrendeletemen meg nem nyugodna, kedves nőmet ... perrel megtámadná, az ólyan veszesse el tőrvényes részét, és csak kőtelességi részét kapja ki, a meg ürült részt kapja kedves Nőm [Kv; Végr.].

megüt 1. megcsap/hozzácsap/üt; a lovi; zuschlagen/hauen. *1567:* ha tudnam e ver aruloth ky uuolna ky az en gyermekemet meg ewtthe en magam lennek hengeere [Kv; TJk III/1. 49]. *1568:* Eregy miklos, Ne moragy neste mert meg vtlek | Anna c(on)sors Ambrosy zakal ... fassa e(st), Ezt lattam hogy kalmar peter az kakas Andras Jnassat meg wte [Kv; i. h. 167, 187]. *1582:* Lazlo Caspar ... vallia ... Eg'kor leowe el Az Aztalos Imreh fia es ez Nag Antalnak fel haga seowenyere ... Ez Nag Antal monda Neki, Ne hag fel vgmond mert bizony meg wtlek, Amaz vgian fel haga es Azt Monda hog: vay Ne ws, mert ha megh wcz enys meg wtlek [Kv; TJk IV/1. 58]. *1584:* Sardi Monda: Im meg wtel essez fia de bizonj meg bantatom veled [Kv; i. h. 348]. *1599:* búsúlt lelekkel valek, Mondam hogy ha ferfj volnal megh ne(m) engedne(m), mind az altal gondom lezen rad, monda erre Jeózte ysze megh[a] [UszT 14/45. — [a]Értsd: üss sze meg]. *1618:* Zent kiralj napian Estue ualamj palczja Czjattogast hallek Azon keözbe halam hogj egj azt monda hogj megh wtenek enge(m), az más monda hogj ne(m) megh wtenek hane(m) megh uaganak [Kozmás Cs; BLt 3 Orban Gergelne Annos Azzon ns vall.]. *1750:* nem vettem észre hogy meg ütéji[a] ... Kotsis Dani Fodor Mihályt [Kál MT; Berz. 12. 92/6. — [a]Értsd: megüté-e]. *1767:* Láttom hogy Kocsis Gyurinok vérres az orra s meg van sértve, melykoris mondá hogy Udvar Laczko ütette Légyen meg a vas villája ágával [Betlensztmiklós KK; BK. Kun Eva Gombocz Miháj Felesége (42) vall.]. *1786:* Bedőházi Sára úgy megütte ... az actor malacát, hogy ... harmadnap múlva meg is döglött [Árkos Hsz; RSzF 278]. *1819:* az aszszony egy hasáb fát ragadván hozzám igyekezett szőkni, hogy meg üssen [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

Szk: *arcul/arculat(já)ban ~. 1584:* Az feredeos Marton vallia ... meg wteotte volt arczul a' Ruhawal Hozzw Janosnak felesege [Kv; TJk IV/1. 234]. *1753:* kialtattuk hogj ne üssék mert mű senkit nem ütünk azamban az Udvari biránkat meg üték arczulattyában [Marossztgyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. *1845:* az Erdő pásztor is arculatban erösen meg volt ütve [Moson MT; TSb 35] ✱ *forgócsontjában ~. 1722:* Pap Vonkát tudom; hogy ... egj szegény Palagyia nevű Aszony(na)k is az forgo Csontyáb(an) rutul meg ütötte, úgy annyira, hogj ... Sokáig Sántikált belé [Kecsed SzD; TL. Koszta Thamás (60) prov. vall.] ✱ *főben ~. 1631:* engem ugj megh ütenek feöben hogj en rajta(m) soha ollia(n) ütes nem eset, az sűegemis oda vesze [Mv; MvLt 290. 245a]. *1747:* Egj alkalmatossággal velem egjüt Szántot a Papnak ugj meg üté főben egj jármas tehenit a Gazdájának hogj mingyárt fel dőle azon a napon nemis dolgozhattunk vélle [Szőkefva KK; Ks 17/LXXXI. 14]. *1802:* midőn jöne ki ... Forro Lajos, ugy meg ütte Főbe ... eő Nagysága kotsissa ... hogy a kalapja is Fejeből meszszére pattant [Mv; Born. XXXIX. 53 Georg. Gombási (59) vall.] ✱ *fülszegen ~. 1804:* Bottal vette meg a maga pretensióját, mivel Fülöp Antalt fülszegen megütötte [Szárhegy Cs; RSzF 99] ✱ *fültőn ~. 1750:* Kotsis Dani ugy meg üté az őklivel fűl tűnn ... Fodor Mihályt hogy mingyárt le esék a Főldre [Kál MT; Berz. 12. 92/61] ✱ *hátba(n) ~. 1629:* egiszer jol megh üte hatba(n) az Inast Simon, de nem látta(m) hogy uagta volna [Mv; MvLt 290. 162b]. *1763:* megis üté derekasint kétzer hátban [Nagyida K; Told. 9]. *1802:* a' kotsis ... ugy ütőtte Meg hátba a' Vas villával, hogy elő bukkot Forro Lajos uram [Mv; Born. XXXIX. 53 Dion. Ferentzi (22) táblai kanc. vall.] ✱ *homlokba ~. 1779:* Láték egy Czigant az kiis Stephan nevű beressit az Expon(ens) urnak vgy meg üti homlokba, hogy mingyart még az egész abrazotyat is el lepi a vér [Záh TA; Mk V. VII/12 Punze Gyorgyitza (62) jb vall.] ✱ *mellbe ~. 1714:* az Tisza István Uram Dalia nevű Jobbágját ... ugj meg ütötte egj Magjar országi katona melyben egj buzdugánnyal hogy az mingjárt le rodgjant [Berekszó H; Szer. Faur Sztán (40) jb vall.]. *1794:* ugy meg ütette mellybe, hogy egyszeribe az ház falára dőlt hanyattán [Marossztkirály MT; Berz. 9. 74] ✱ *nyakba/nyakszirt ~. 1747:* Míkla Gyermán ... egy bottal Jol meg üté nyakszert (!) [Nagysomkút Szt; TKl Tyekár Petre (50) vall.]. *1802:* Forro Lajos ugy ütte meg Nyakba a' Báro Bánffi kotsissát [Mv; Born. XXXIX. 53 St. Jákob (21) vall.]. *1822:* egy üszög farkal meg üté vagy háromszor Zajzon Sigmondot nyakszirt [Uzon Hsz; HSzjP Péter Klári (16) N. Kászoni gy. katonaleány vall.] ✱ *pofon ~. 1728:* pafon gőrcsős bottal meg ütvén verit ki ontotta [Dés; Jk]. *1760:* Kotsis Péter orozva meg ütette pofon egy darab fával (: melynek a' helyit megis mutatá ... :) [Kóród KK; Ks 17. XXXI] ✱ *tetőn ~* főbe üt. *1782:* oda szalada hogy egy darab fával teten üsse meg [Szörcs Hsz; HSzjP Donat Debora (34) ns vall.] ✱ *vállközben/vállközt ~. 1638:* engem igen megh ütenek val keozben [Mv; MvLt 291. 155b]. *1730:* egyet vál közben meg is ütöt [Türe K; Told. 28]. *1755:* az Eskűvés után ezt monda Iszakul Blende Te átkozott miért Eskűszűl hamissan, melly Szavairais Szille Szándu botott kapván vagy kéttzer meg ütőtte Váálkőzt [Oprakercsesora F; TKhf 31/11 Algya Blengye (50) jb vall.].

Sz. *1768:* azt mondá Drágus Márkully ... Őrdög atta ne ály az ökrök eleiben, mert ugy meg ütlők, hogy soha sem eszel tőbb kenyeret [Mezőmadaras MT; BK. Kalányos Miklos (30) jb vall.].

2. (embernek/állatnak) vmely testrészére ütést mér; a aplica o lovitura pe/a lovi o anumită parte a corpului; (jm/einem Tier) einen Schlag/Hieb versetzen. *1582:* Petrus Zekel fassus est ... keczeris kapanak eg'be, vegre vgy wthe Leorincz megh az legennek a feyeth [Kv; TJk IV/1. 27]. *1596:* mo(n)da az J hogy, meny be, ne zaiogj ide mert ... megh ytem az farod, mo(n)da ra az A megh yted az ebet [UszT 11/18]. *1597:* Az J erösse(n) hagigallia úala keöuekkel be, zidgia uala el menek en egikor tekente(m) tahagh megh az eleótt megh ytte volt az J az Actornak az orchaiat, ugy Annjra hogy ki zakatt uala az orchaia [i. h. 12/78]. *1747:* kővel hajgaljak vala Bíro Mihalj Uramot meg is ütek a bucsat [Bereck Hsz; HSzjP Gabor Antal Csiganj (79) vall.]. *1767:* Udvar Lászlo ... mondá hogy Kocsis Gyurkáék ütették meg a kezét, de én nem Láttom [Betlensztmiklós KK; BK. Tatár János (60) zs vall.]. *1771:* a tilalmos pásztor Nagy Janos beszéllette, egyszer a' Bika őtet meg is támadta ugyannyira hogy ha meg nem ütötte volna egyszer jol az Orrát le tapodta volna őtet [Mája MT; BetLt 7 Nagy Mihály (32) vall.]. *1796:* e Béres egy Veszszőt kapván a vastagabb végivel Tusa Josuffhez tsapván a Nyakát meg ütette [Fodorháza K; RLt Franc. Jakab de Középlak (42) ns vall.].

Sz. *~ik az orrát* az orrára koppintanak. *1775:* Hallottaé midőn Potsa Lászlo Torjárol gusallyosbol Haza érkezett, Márkos Klára Aszszony szitta és fenyegette illy formálag: a Gusallyosságért meg ütik az arrát ? [Peselnek Hsz; HSzjP vk].

3. vmijét beüti/veri; a-şi lovi (o anumită parte a corpului); (einen Körperteil) stoßen. *1710:* hirtelen leesém, a

kőgrádicsban úgy megütém az oldalamat, nem szólhattam egy darabig, azután két hétig feküttem [CsH 439]. *1714:* a lábamot igén még ütvén séb vagyon rajta minap azon sébésen járván az hidég meg ártot nékí [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. *1722:* Az mely kis bűr elmenes latczott az orczajan ... Nimeth Sigmondnak tudgyae az Tanu hogy ez igy tőrtént az nyavaja tőres rea juuen felen esven ... ugy űtőtte meg valamiben az orczajat ... ? [Kük.; Szentk. vk]. *1727:* Luka ã loval le esett, és ã fogat meg ütvén s az ütis miatt meg feketedvén ki vonatta hogy inkább meg ne esmerjik [Kendilóna SzD; TKl]. *1776:* a hűvelykit is annyira meg űtőtte hogy veszedelembe el szakadolag volt az Ujja [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28]. *1829:* az Lábom Szárát meg ütötem egy kevéssé akor Számba sem vetem [F.gezés NK; Told. 7a]. *1848:* hihetö a' mint le esett, tám megűtőtte a' fejét az ajtoba [Dés; DLt].

Sz: *~i az inát/szárát* megüti a bokáját. *1667:* Mindazáltal ha mind az követ idején, el nem készíttetik, az meg igírt summával, bizonnyal mindkét részről megütjük az szárunkat [TML IV, 168 Baló László Teleki Mihályhoz]. *1672:* Adja Isten, szerencsésen vigyék, de bizony ha innen megszünik az dolog, megütik hamar az inokot [TML VI, 379 Bánfi Dienes ua-hoz]. *1806:* Sandor Ferencz Uram ... ezeket mondá Tsak Valaki meg ne ütné az Inát s felele[a] hogy valaki meg üti az Inát [Szu; UszLt ComGub. 1753u. — [a]Daroczi Josef].

4. *~i magát* a se lovi; sich stoßen/hauen. *1708:* a német kevés számmal gyalázatosan a magyart megveri, maga is a fejedelem lovastúl elesvén, rutul megüti magát Nyitrát a német megveszi [Kv; KvE 252 VBGy].

5. megütöget/csapdos; a lovi de mai multe ori; anschlagen/anhauen. *XVI. sz. m. f.:* Az Mely lonak az vizeleti megh áll vegienek ... harom bozza agachkat, es azt haromzor vonniak altal az lo vekonjan es fen az kerezt chontot az hátan haromzor kell megh ewttny velle, es megh indul az vizeleth [MNy XXI, 142 St. Galaczj kezével]. *1736:* Vacsora előtt[a] az leányt ebédlőpalotában kihozták az legény czifrán, kardoson, lódingoson az leányhoz ment, és szép gyengén az kezinek első ujjai végével megütötte az leányasszony keze ujjainak végit [MetTr 376. — [a]A kézfogás napján]. *1771:* az én Uram ... vett ugyan észre a Zilahi István Uram ablaka alat égy rakás (!) de ... kétségeskedet hogy nem Gunya volna, melyre meg térvén meg üte a páltzájával hát láttya hogy égy Mente és égy szoknya [Dés; DLt 321. 21 Elizabeta Gaspar cons. nob. Ioannis Gyongyosi (36) vall.]. *1809:* mikoron ... kőpenyegétt viszsza huzta mindenkor kőnyőkévell a' vámház Ajtoját meg űtőtte, Ugy hogy az Exponens Nem álhatván a' dőngőlést és lármát Az Ajtoját kinyitotta [Dés; DLt 145].

Szk: *asztalt ~. 1665/1754:* Ha ki meg haragszik az érdemes bűntetésért, embertelenűl szoll, vagy az asztalt meg űti bűntetése egj heti bér. Az mulatság kőzt játékbol esett asztal ütésnek bűntetése egy kupa bor [Kv; ACArt. 14]. *1708:* Eoszve veszven az Apánk Urammal le falangatta mind magat s, mind fiait mondva(n) nem dependeal eo kigye(lme)től sem tisztitől, az Asztalt őkőllel otta(n) meg ütvén [Kv; ACJk 66] ✱ *mellét ~i. 1653:* Ezt az ország népe acceptálá ... minden ember oda adá hitlevelét, és a ki béadta, tehát annak gratia-levelet adtak helyette. És azt mindenütt magával kellett hordozni, és ha elöll találta a bolon vagy német, vagy hajdu vagy rácz, csak azt mondotta: „Hun gratia ?" S csak megütötte a mejjét és azt mondotta: „Ihon itt" kivette és megmutatta [ETA I, 86 NSz]. *1843:* kérdém tőle, hogy hát néki volna-é felsőbb helyekről írásbeli felhatalmazása az embereket az uradalom jogaibani gázolásra felszabadítani ? Mire megütvén mejjét, azt felelé: „Eddigelé ugyan még nincs, de reménylem, hogy majd lesz" [VKp 71].

6. (állatot) leüt/taglóz; a omorî (un animal) lovind (u-l) cu ceva; (Tier) niederschlagen, schlachten. *1590:* Theoreok Gergely ker vala engemet hogy oda menniek velle ahol az eo diznat megh wteottek el Menek velle es latam mind az Zalonnat es mind az feiett [UszT]. *1600:* Azokot az marhakot az Alperesek megh tizedeltęk, mellyiknek az tizedeben eggyet megh ytettek, az teóbbit eleúene(n) talaltük vgy uagio(n) hogy kj attak az teóbbit de az melljet megh itettek (!) azt megh ne(m) attak [i. h. 15/41]. *1604:* haytotak wolt be az Erdö paztorok az sipos Janos diznayt hiwa el wele Sipos Janos hogy meg kernők az diznokot Tőllek hat adig meg wttek bennek, Elegye kerök Töllek hogi meg adnak, semj Jo zot nem adanak [i. h. 18/129 Sipos Balas Nagi Soljmosj lofw vall.]. *1616:* Fazakas Lukaczi Lazar Istwan Vramnak keoteötte vala feyet hogj az marhayat megh wtte vala, azert keotte vala feyet [Kászonfelsőfalu Cs; LLt]. *1650:* Diffamalt Azzal hogi Az eó Diznayat megh ítők ... Ertem mit p(ro)ponallianak az Actorok, hogi aszt mondtam volna hogi az en disznomat megh üttek, es megh öttek volna [UszT 41]. *1711:* Lázár Ferencz ur(am) fel hajtata à maga Udvar házához két Tehenet és egy Tulkot, magamis ott voltam ... mig az ketteit meg üték [Szárhegy Cs; WLt Joan. Szilágyi (30) jb vall.]. *1778:* meg mondám az Anyám(na)k majd egy Pujkát űtők, mert én étel nélkűl a' mezőre nem mégyek ... egyet meg űtőttem, és vittem a Mezőre [Pósa Sz; Ks 34. VI. 1].

Szk: *tromffal ~* viszonzásként/bosszúból leüt. *1664:* akorron lattam hogy az fyam lovat ki hoza az Udvarbul Tompay György fekestűl Niérgestűl s monda akor hayczad lilek bestie lilek kurva fya, az marhakat mert megh mondam hogy Tromfal űttőm megh [Császári SzD; WassLt Drabant Mihaly (70) jb vall.].

7. (villám) belecsap vkibe/vmibe; (despre trăsnet) a lovi pe cineva/ceva; (Blitz) einschlagen. *1627:* 8 Junii, úgymint Medárdus napján szörnyű mennydörgés, villám(l)ás lőn, annyira, hogy egynéhány házakot üte meg; ez Toronyt is megütötte vala, és egy koldust is ütött vala agyon [Kv; KvE 156 SB]. *1668:* rettenetes esők s oly rettenetes mennykőesések voltak, hogy házokat s embereket, buzát s egyebet ütött sokat meg [AMN 146]. *1704:* Ma délután és este igen nagy égiháborúk voltak, jégesők és menykőhullások, embereket is ütött meg, ki meghalt, ki holteleven maradt [WIN I, 113]. *1766:* mikor az menykő le esik üsse meg Datzonak az egyetlen gyermekit [Sszgy; HSzjP Sara Jantso Consors Civis Sigismundi Málnási (48) vall.].

Szk: *az Isten haragja ~. 1799/1802:* az Isten haragja meg utütte volt a' régi Házat [Makfva MT; DLev. 6] ✱ *az istennyila ~. 1761:* Marosvásárhelyt éppen mikor a pap az ostyát ... felemelte volna, akkor ütötte meg az istennyíla [RettE 123]. *1771:* 13-a Julii Délután szörnyű záporeső volt Köblösön, iszonyú mennydörgés. Egy sertést meg is ütött az Isten nyíla [i. h. 249] ✱ *a menny~. 1595:* Biro W. meg hagya: fizessem Domokos Mattyasnak az mit költet az Sz. Peteri Egyhazra, mellyet az Nyaron az Męny meg ütöt volt [Kv; Szám. 6/XVIIa. 313 ifj. Heltai Gáspár sp kezével] ✱ *a mennykő ~. 1586:* Az egyhaz fiak Honorari-

umokra deputaltanak, holot ezen eztendeoben az Menykeo megh Wtwen Giutwa(n) az Torniot, sokat faradtanak az Epitesben ... f: 26 [Kv; Szám. 3/XXIX. 17 Gr. Diosy not. kezével]. *1628:* 27 Junii. Ütötte meg az mennykő az mészárosok tornyát, éppen az nagy erős boltáson átment, és az kapu levelének az sarkánál az földbe [Kv; KvE 157 SB]. *1847:* a menykő is nemkevés Embert ütött meg [KCsl 13] ✱ *a mennyütő kő ~. 1647:* Popa Toma praetendallya hogy Bojer volna ... az apja pap volt, az menyütökö (!) ütötte volt megh [UF I, 834]. *1653:* Anno 1653 die ultima Februarii utötte megh az megyessi torniot az meny ütö kö [Kv; ACJk 87b] ✱ *a száraz menykő ~. 1805:* ebéd alatt igen nagy menydörgés volt, a Város fogadoján(an) meg is ütött egy embert a szàroz mennykö [Dés; KMN 92].

8. *szitk* csapjon bele/csapna bele ...; trăsni-l-ar (să-l trăsnească); daß einen (der Donner) erschlage.

Szk: *üsse meglütné meg a mennykő. 1666:* az menjkő üssen megh the eb nemzetsigh [KJ]. *1728:* monda Sorban ki fogna engemet meg Üsse meg az ménkő [Altorja Hsz; HSzjP Borbandi Miklos (30) jb vall.]. *1754:* hallék illyen szokot vagyis panaszt: A Menkö ütné meg [uo.; i. h. Rebecha Szőts (40) jb vall.]. *1785:* űsőn meg a' Menkő ebatta huntzfuttya foldeddel edgyűtt [Kv; AggmLt B. 26]. *1793:* űssen meg a' menkő Siket bolondja, soha tőbbé mellém nem tészed a' tested [Koronka MT; Told.] ✱ *Isten a mennyütő kővel üsse meg. 1606:* Gellien Vram ... azt monda hogi: Az Jsten az Meniwteo keöuel wsse megh, ha gonozt es Romlast akar [Kv; TJk VII/1. 70].

9. szk-ban; in construcţii; in Wortkonstruktionen: *~ a guta* **a.** szélütés ér; a lovi (pe cineva) damblaua; Schlaganfall bekommen. *1576:* Egy zegeny Azzony vagion Hydelwe Steppen otthneh kyt az gwtta meg wteot volt, eo K. Byro vra(m) adaßon az quartabol ket keobel Bwzat Neky zegitsegwl [Kv; TanJk V/3. 133a]. *1653:* 1649 esztendőben volt bírája a városnak Ötves Márton, első birósága, de ezt sem várhatta meg; megüté a gutta és ágyba esék nyavalyás ember [ETA I, 152–3 NSz]. *1704:* Apor Péter uram mondá, hogy Mikesné Asszonyomat a gutta megütötte volna, és igen nyomorultul vagyon [WIN I, 299]. *1839:* Dónáth Éva aszszonynak a' szova el állott volt halála elött két napokkal hogy a' gutta meg ütötte volt [Angyalos Hsz; HSzjP Ferentz Lászlo (58) gy. kat. vall.]. — **b.** (indulattól) majdnem gutaütést kap; mai să-l lovească damblaua (de furie/necaz); (vor Aufregung) fast Schlaganfall bekommen. *1670:* Ez úgy búsul, az gutta üti meg [TML V, 277 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1677:* Komám uram, ezek miatt az dolgok miatt az gutta üt meg [TML VII, 511 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz] ✱ *~ a (pokol) szél* szélütés ér; a fi lovit de dambla; Schlaganfall bekommen. *1717:* egy szép elő hasu tehenet űtőtt meg a' szél, az eleit nem birja, mint epűlhet ki belőlle nem tudom | Minap irtam vala Ngk hogy egy szep ifiu elő hasu tehene(t) a pokol szèl meg űtőtt, ez éjel az is meg dőglőtt [Mezőméhes TA; ApLt 2 Makai Mihály Apor Péterméhez] ✱ *csaknem/nemsokára/szinte ~ a guta* (ijedtében/mérgében) majdnem gutaütést kap; mai să-l lovească damblaua (de spaimă/enervare); (vor Zorn/Furcht) fast Schlaganfall bekommen. *1619:* Az nyavalyás Startzert csaknem megüté az gutta, úgy ijede [BTN[2] 325]. *1672:* Hidd el, édes Komám, nem sokára az gutta üt meg az sok gondolkozásomban [TML VI, 142 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1763:* Ugy mondják, hogy Brukenthalt szinte megütötte a guta, mikor megértette, hogy fel kell menni Bécsbe [RettE 151].

10. megtámad, rajtaüt; a ataca prin surprindere; angreifen, überfallen. *1614:* úrnapjára virradólag[a] éjfélkor az Básta hajdúi megüték az várost [BTN[2] 52. — [a]1602-ben]. *1653:* (Imecs Mihály) is esmét eljött volt[a], hogy Háromszéket ugyan derekasan megüsse, és boszszuját kitöltse rajta Mósesért [ETA I, 80 NSz. — [a]1602-ben]. *1657:* csalárdul az tracta alatt akarják vala táborunkat is megütni [KemÖn. 182]. *1674:* az Colosvári katonak(na)k parancsolt a' Fejedelem azok rea menvén, két felől ütőtték megh Mezö Szilvást, ugy foglalták el [Mezőörményes K; JHbK XX/20]. *1705:* az a jelek, hogy ha megütik őket, trombitával adjanak jelt a derék táborának [WIN I, 579]. *1710:* Rákóczi Károlyinak is megizeni[a], hogy maradjon kün, s a német mikor a sáncra jő, hátul üsse meg [CsH 362. — [a]1705-ben].

11. agyonüt; a lovi mortal; er/totschlagen. *1595:* Az mely vasarnap az legeni halala lett vala, az ige(n) nagy zél vala vgy annyra hogy barmajnkot kiket ott eórizénk vala tiztara kergeteók, fęlúnk vala hogy megh yti a' fa | Az zegenj legennek halala vtan minth egy hettel megyúnk vala tekeneő chenalnj kerenek hogy men(n)enk be latnok megh az fat mikeppen teórett ki es michoda modo(n) lett az halal elegge nezók, de mj sem abba hogy a' fa ytte volna megh, sem abba hogy ember eólte volna megh egy chep jelt sem vehetenk [UszT 10/57, 10/58].

12. (bánya) ráomlik; (mină) a se surpa peste/pe cineva; (Mine) auf jn stürzen. *1759:* Nyikula a Bánya miolta meg ütette nagyon meg romlott erejeben ugy hogy már fiai által gazdáskodik [Abrudbánya; Ks 111 Vegyes ir.].

13. (dobra halkan) ráüt; a lovi (uşor toba); (Trommel leise) anschlagen. *1621:* Biro Vram oda felis az Toroniba(n) az kett Trombitas melle elegedendő hiteles Embert rendellie(n) ... az Trombitasokkal egesz Eszakanak idejen olj vigiazasba legienek, hogj minden ora vtha(n), az menyt az ora wt, el vegezue(n), szinte(n) az Dobot anny szamůa(n) wssek megh szep halkwa (!) az menyt az ora wteőt, de megh ne perdicziek az Dobot [Kv; TanJk II/1. 317–8].

14. (húrt) megpattint; a atinge/lovi uşor (corzile); (Saite) schnellen. *1710 k.:* a cimbalom vagy virgina húrját ha megütöd a végén, elfut rajta az ütés végig s megpendül [BÖn. 435].

15. (óra) vhányat elüt; (ceas) a bate o anumită oră; (Uhr) schlagen. *1573:* Rettegy Ianos deak Azt vallia hogy hatta volt meg egy deaknak hogi mykor az kilenchet Meg wthy Az ora vtanna Ieone Es hirre tenne Neky [Kv; TJk III/3. 277].

16. (betegség) lábáról lever; (despre boală) a dobori; (Krankheit) umwerfen. *1761:* itt Istennek hálá marha dögi nincsen hanem valami egyéb Nyavallya ütött vala meg egy néhány marhát melyben vagy három meg ís döglött a Tavasz félt [Kv; SLt XL Jenei István Suki Jánoshoz]. *1798:* Nagy nyomoruságba estünk a Szegény Szarvas Marhákra nézve mert a Lább fájás és a Szájj fájás ütötte meg öket, mert néhány napoktol fogva szüntelen vagy egyik, vagy másik beteg [A.esküllő K; RLt 0. 1 Imreh István lev.].

Szk: *~i a dög. 1787:* Juhok Jöttenek kezem alá Nro. 40 ... de a Dőg meg űte, és majd mind el hullának [RLt Mich. Szarvadi nyil.].

17. *a ragya ~* ragyás lesz; a fi atacat de tăciune; brandig werden. *1757:* 756. esztendőbéli 247 Kal; elegyes Buza (: mivel az Rogyais erőssen meg ütőtte, és az Asztagbanis az

egerek sok kàrt tettek volt :) eresztett mint edgyűtt 29 köböl [Kiskend KK; Ks 71/52 Szám.].

18. eléri a mértéket; a atinge/avea greutatea necesară; das gehörige/nötige Maß haben/erreichen. *1558 k.:* azth kewannyak Mind kǫsseg es Mind aranywalto, hogy Jo garattal es bǫuǫn walo Nyomassal wsse meg az aranyat, de Mikeppen wthety Meg azkor az pondust, Mikor zwkon es kǫnyw Mertekel agiak be Mind ezwst es Mind aranyath [Nsz; MKsz 1896. 296].

megütés 1. agyonütés; lovitură mortală; Totschlagen. *1795:* Kontrátyinak Nagy Josi által lett meg ütese esett estve bé-Alkonyodatkor, a vett ütésböl pedig halála más Nap reggel viradta tájékán [K; KLev.].

2. rajtaütés, megtámadás; atac prin surprindere; Überfall, Angriff. *1657:* az puszta mezőben laktunk, mindennap az ellenkezések egymást érvén, és éjszaka is strázsák, táborok megütésével egymást fárasztván | készen vártam táborhelyünknek megütését nagy csendességben [KemÖn. 238].

megüthet 1. hozzácsaphat/üthet; a putea lovi; zuschlagen/hauen können. *1591:* Fodor Jllies vallia ... Kis Mihali oda ſuta egi czakannial, es hozza huzuan az chakant hogi agion wsse ... En hogi ezt latam ... egi zekerczeuel valba wtem Mihalt, hogi Balintott megh ne wthesse [Kv; TJk V/1. 149]. *1598:* Danchy Leorincz ... vallya fel keolt Pazthor Jstwan es egy nagy Palczawal leowe reank Akara meg eotnj Baka Ferenczet ... megh kapa az kezeben az palczat Nehez Mathjas, es vgj nem eothete megh [Kv; TJk V/1. 253]. *1632:* az Jspotali mesteris ismet utan(n)a indula az legeninek hog' megh vsse, de az legeni el futamodek es az Jspotali mester nem ere el, es ne(m) vthete megh [Mv; MvLt 290. 107a]. *1762:* magát ugyan meg nem üthetem, de a lovára ugyan réá üték [Szucság K; AggmLt B. 3]. *1786:* Pap Todor ... ki méne az Házbol és akkoris utánna űtött Tott Jstván, de mások meg ragodván Tot Jstvánt meg nem űthette s utánna sem mehetett [Hidvég MT; GyL. Jarolin János (52) fogadós vall.].

2. (villám) megcsaphat; a putea lovi (trăsnetul); (Blitz) schlagen können. *1846:* Darvas János meg lehet ittas is levén — mondotta Virág Lászlonak ne feszengjen olyan nagyon mert a' menykö fenn van s egyenként az emberekre szokott le szálni 's meg ütheti [Dés; DLt 530/1847. 15].

3. rátámadhat/üthet; a putea ataca prin surprindere; überfallen/angreifen können. *1662:* azon vala a tanácskozás, mint üthetnék meg a töröknek derék táborát | a mieinkre rendelt seregekben úgy mennének, hogy őket csak véletlenül is készületlenül üthetnék meg [SKr 183, 519].

4. elérheti/ütheti a mértéket; a putea atinge greutatea necesară; das nötige Maß haben/erreichen können. *1558 k.:* azth kewannyak Mind kǫsseg es Mind aranywalto, hogy Jo garattal es bǫuǫn walo Nyomassal wsse meg az aranyat, de Mikeppen wthety Meg azkor az pondust, Mikor zwkön es kǫnyw Mertekel agiak be Mind ezwst es Mind aranyath [Msz; MKsz 1896. 296].

megüthetés rátámadhatás; posibilitatea de a lovi; Möglichkeit des Überfalls. *1657:* midőn az sáncból kijüttem volna, nem sok idő múlva hatalmas sűrőséggel mindenfelől az pogányság körülvette az sáncot előbbeni szokások szerént és reányomult az sáncig, csaknem kézből megüthetésig, az tractának, tött békességnek színével [KemIr. 319]. *1662:* midőn a sáncbul kijöttem volna ... mindenfelől a pogányság környülvette a sáncot ... csaknem kézbül megüthetésig, a tractának ... színével [SKr 379].

megütközés 1. összecsapás; ciocnire, bătălie; Zusammenstoß/schlag. *1657:* Az expertus fejedelem considerálván az időt, helyet, az seregek állását, tüzek rakását, kitanulá ottan, hogy azon nap nem volna szándékja, sem módja az ellenségnek az megütközésre [KemÖn. 71].

2. megütődés/botránkozás; indignare, scandalizare; Entrüstung. *1665:* mivel Nagyságod az tegnap érkezett kegyelmes uram ő nagysága levelének postscripájában, melyben parancsolván némely dolgoknak tractálásáról, az utóljában írja, traktáljak, nem praejudicálván azok előmben adott instructioimnak, melyben nem lehet Nagyságodnak méltán semmi meg ütközése, mivel azt ő nagysága az én kegyelmes uram fratta [TML III, 361 Teleki Mihály gr. Rottal Jánoshoz].

3. megdöbbenés; consternare; Bestürzung. *1853:* Leveledet ... kezemhez kapva még fel bontása elöt minö meg ütközést és sziv bé kötödést okoza azt ki nem irhatom, mert elöre gyanitám hogy néhai Jo Bátyám halalát adja tudtomra [Uzon Hsz; Kp V. 393 Kispál György Kispál Lajoshoz].

megütközik 1. nekiütődik; a se lovi de ceva; an etw. anprallen. *1710 k.:* (A pataknak) meredek martja volt a ló szügye megütközék belé | a hajónak az oldala valami fában vagy kőben megütközék s meglyukada benn alatt a vízben, melyben mü semmit sem tudtunk a hajóban [BÖn. 568, 588]. *1765:* mikor az Ajton ki ment volna, pofon tsapám, és viszsza rántám hogy a padba meg ütkezek [Illyésfva Sz; BfR 45/11 Bankos Iuana cons. nob. Alexandri Pap (25) vall.]. *1771:* az ökörnek jo kedve léven meg szőké magát és egy tökében meg ütkezvén az tőke réja eset az lábára [Mezőmadaras MT; BK. Medve János (44) ns vall.]. *1791:* vasárnap szerencsétlenül járt egj Dám vad egj kutya bé szőkvén kőzikbe olly sebessen szaladat hogj a hinto szinbe ahová másszor is szokták recipiálni magokat ugj meg ütkőzött egjik hogj míngjárt el terült, vérét vétettem [Királyhalma NK; Ks Jenei Dániel lev.].

2. (földdarab másikkal vhol) ütközik/határolódik; (despre două terenuri) a se învecina (într-un anumit loc); (Feldstück an ein anderes irgendwo) anstoßen/grenzen. *1681/1748:* (Egy föld) also oldaláb(an) a' tulso láb földek ütkőznek meg | ahol a' kőzép láb nevü földek ütkőznek meg rajta [KvAkKt Mss 236]. *1743:* Masodik örökség ... mind alsó, mind felso végeivel határosodik vagy ütközik meg ã Meltgs Groffné Kollatovith Kata Aszszony ő Nga puszta Colonicalis Sessiojiban [Vajdasztián MT; BálLt 86]. *1750/1797:* egy darabb szánto föld vége a' Szabo Mihály földín ütkőzik m(e)g [Kisdoba Sz; Borb. II Szabó Palkó (50) jb vall.]. *1752:* edgy darab Szánto föld edgy darabja ütkőzik meg az Pálffi Sigmond ... edgy darab kaszálo széna fűve és edgy darab Szánto földe bűtűje vagy végében [Tarcsafva U; Pf]. *1760:* egy darab parlag ... edgyik vége a falu gyepjűibe ütközik meg [Mikháza MT; Berz. 3. 54/7]. *1780:* mind az Ambrus Istvan része, mind a Gothard Peteré, meljet bir meg ütközte(ne)k az Kovacs Samuel Vicinalt Szenafűvében [Csehétfva U; Pf]. *1810:* a Dombon feljűl és alol ... a' Nagy árokba meg ütkezik ... 12 vékás Szánto Föld [M.bölkény MT; Born. G. XIIII. 5]. *1834:* Napkeleti vége meg ütközik a' Somosdi Sipas Fijak Erdejébe [Fintaháza MT; MRLt].

Szk: ~ *véggel. 1681/1748:* más darabjáb(an) pedig a' borsos pad béli földek ütköznek meg véggel [Balázsfva AF; EHA].

3. (határvonal vmerre haladtában) beleütközik vmibe/érint vmit; (despre linie de hotar) a trece exact pe lîngă ceva; (Grenzlinie in ihrer Länge) an etw. anstoßen/etw. berühren. *1747:* a Meta egy keresztes nagy Gyertyán Fába meg ütkezik, onnan egyenesen alá ... a' Mezoig [Told. 27]. *1760:* Hesdáth nevű Falunk(na)k határ széllye, el kezdven ... Oláh Léta félöl, indul Mojki nevű pataknál, és tart Eszak fele mindenűt Tufoi mori nevű hegyen, az honnan alá szálván Kerésztül mégyen Vále mare nevű patakon, meg ütkőzvén it ã Szent Lászloi határrál, innét féll hágg Válle Bouluj nevű hégyre, az hova Hátár Kőis tétetét [Hesdát TA; EHA]. *1800:* a' Határ nem az árkon megyen le felé, hanem fel tér az óldalra Kőöd felé, és az azon lévö a' többeknél inkább ki tettzö magoss Dombnak elöre Kőöd felé rugó Bértzes élezeti vagyon, melly ugy neveztetik Paroú Hidsuluj [Benedekfva Sz; BfR 58/21 Csatári János (50) ns vall. Vérvölgyi Bányai János keze írása].

4. (víz) nekiverődik; (despre apă) a se izbi/lovi de ceva; (Wasser) anschlagen. *1723:* meg ütkőzvén a' N: Szamos a' Dési gátban, ugy nyomja fel a' Kis Szamost, ollyankor holt vizetis vét a' Malom alá [Désakna; Ks 25. IV. 5]. *1765/1770:* Simény András Uram Uj Malmának Árkát a' mint ásatta, ha az Viz oda vétetödik, Titt. Horváth rész földben ütkőzik meg, és nagy darabot fog el szakasztani [Széplak KK; SLt évr. Transm. 178].

5. (szem/tekintet) megakad vmin; (despre ochi/privire) a se opri asupra unui lucru; (Auge/Blick) an etw. haften. *1811:* Vagyon égy Ház, szegén a ki-menő kőznek Melyben az el-menő szemek meg-ütköznek [ÁrÉ 28].

6. harcba száll, összecsap; a se ciocni/încăiera; die Waffen ergreifen, zusammenstoßen. *1657:* ha utánam ereszkednek, alól, feljül partos helyek lévén, az egy általkelö helyen rendesen nem fogná hozhatni seregeit, egymásután költözve pedig az mennyi nékem való volna, bocsátanám által, és azzal megütközvén az többi nem fogná jól segíthetni, s szerencsés harcocskám lenne [KemÖn. 246–7]. *1661/1799:* Kucsuk Mehmet basa ... menten mégyen ... Nagyszőllős felé, hogy megütközzék Kemény Jánossal [Mv; EM XVIII, 455–6]. *1696:* az Dérék Német Tábor az sánczából Török Tábor eleib(en) szálván meg üttkezte(ne)k s meg tolták a' nemet Tabort rutul igen, rabulis sok német Generalisokat vittek volna Tömösvárra [Marosillye H; BK. Fogarassj Pap Miklós lev.]. *1707:* Ezalatt a Dunántul Andrássy István és Bezerédi a Heister generális ármádájával megütköznek, a németet megverik [Kv; KvE 249 VBGy]. *1710:* Kucsuk basa ... a hadait Segesvárból kivivé, megizenvén Apafi Mihálynak, hogy üljön veszteg a városban mert ő ma valahol találja Kemény Jánost, felkeresi és megütközik véle [CsH 51. — 1662-re von. feljegyzés].

7. megbotránkozik, felháborodik; a se scandaliza/indigna; sich entrüsten/empören. *1588:* ha vrunk eo Nga ez illien el ért meg tapaztaltatot vetkesnek gratiat Ad tiztessegenek, be vehessekę vagy Ne[a], Hogy azert se az Articulus ellen, se valamely megh eset felebaratunk ellen az Waros Ne wtkeozzek megh [Kv; TanJk I/1. 91. — [a]A száz emberek közé]. *1662:* abbeli írásunkon nem illik megütközni Kegyelmeteknek, melyben írtuk, hogy az élést takarosan költse [TML II, 407 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. *1700:* Irtam nemelj nap nyavaljás Lakatos Ferencz Ur(am) mellett Kgldnek ... hallom Kgld meg ütkőzzet azo(n) dologb(an), ketczegb(en) hozva(n) azo(n) levelett [Dés; RLt]. *1701:* Egyéb aránt meg ne ütkőzzék azon kegyelmed hogy dolgunkat tudya[a], mivel nagytekintetű ember udvarnàlis, Sokat Szolgálhat kegyelmedhez [Ks 96 Komis István Gyerőfi Borbárához. — [a]Pater Kapi]. *1710:* Megértvén a fejedelem a tanáccsal együtt Bánffy Dénes elszaladását és a végbeli hadaknak mellette való ülését, igen megütközének rajta [CsH 119]. *1776:* A levél ugyan Kedvetlen Választ foglal magában, de azon ő Ngok meg ne ütkőzzenek, mert ez mind az Cziki Hadnagy mestersége [Kóród KK; GyL. Geor. Vizi (30) rk kántor vall.].

Szk: *elméje* ~ vmin fennakad. *1676:* most indulok Lónáról Tsáki uramhoz is Oda senkit nem praemittalék, meglepem; hanemha valamint az elméje jobban megütköznék, mintsem kelletnék, szemben sem lenne velem [TML VII, 211–2 Matskási Boldizsár Teleki Mihályhoz].

8. megretten/ijed; a se speria; erschrecken. *1661:* Ha az alatt, míg ide leszek, riadás lenne, kérlek, azon is meg ne ütközzél, cselekedjél a szerint, az mint veled, asszonyommal beszéllettem [TML II, 77 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1710:* az erdélyiek is a német jövetelin megütközvén, haza kéredzvén sok színek alatt, kevesen maradtanak vala Thököly mellett | még a német officérek is megütköztenek vala, látván a nagy fényes kurucságot, nem is biztatják vala a generálist a harc kimenetelivel [CsH 231, 342]. *1787:* Midőn szegeny Qvartejamra meg erkezém, meg látám Mártont, melyen meg ütkőzém [Kackó SzD; Kp II. 27 Újfalvi Sámuel Máthéné Újfalvi Krisztinához].

9. kételkedik; a se îndoi; zweifeln. *1661:* Kérlek, édesem, valami idegeny itélettel ne légy felőlem, annál inkább meg ne ütközzél hozzád való igaz, tökélletes szeretetemben, hogy most mentest oda nem mehetek [TML II, 8 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1669:* Bizzuk pedig magunkat Kegyelmed igaz atyafiságára, melyben noha első írása szerént Kegyelmednek, scrupulussát írja Kegyelmed, de bizony nem méltán, holott látja Isten, Kegyelmed hozzám való affectiojában meg nem ütköztem [TML IV, 433 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

10. fennakad vmin; a fi surprins de ceva; sich über etw. aufhalten. *1667:* Csudálkoztam csak azon, Baló uramnak ő kegyelmének miért kellett az regestrumokban megütközni, tudván, az utolsó helyesebben lőtt, mivel az elsőnek irattatásakor minden vásárlások még készen nem voltanak [TML IV, 240 Rosnay Dávid ua-hoz].

megütköző érintkező; care se atinge, care trece exact pe lîngă ...; angrenzend/stoßend. *1755:* ezen molduvai határral még ütközö Gaz Rez és Kapra nevezetű havasok [Gyszm; EHA].

megütődik 1. meghökken/botránkozik; a fi surprins, a rămîne uimit; betroffen werden, stutzen. *1823–1830:* Ezen beszélgetés között az én úrfim és a doktor csak nevettek, melyen megütődtem [FogE 171]. *1879:* Ne ütődj meg, hogy egy kicsit kertszagú ez a hasonlat. Ide az ablakra hajlik egy almafának virágzó ága [PLev. 54 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. fennakad vmin; a fi surprins; sich über etw. aufhalten. *1807:* a Testamentum ... az elein ugy vagyon írva hogy 1802ben a vegin pedig 1807dik Esztendöben irattatot volna, de nem kelletik Confundalni es meg sem ütödni,

mert volt a Testálás 1802dik, és iratot meg 1807dikben [Aranyosrákos TA; Borb. II].

3. megdöbben; a se ului/consterna; betroffen/stürzt werden. *1819:* bizan György Uram bajjal, buval, és nyughatatlansággal, én is bezzeg nem az elsö feleségemre akatam — hogy busult meg ütödve volt a' valoba az ábrázadtyábol ki tetzö vala [Kv; Pk 2].

4. megretten; a se îngrozi/înspăiminta; erschrecken. *1847:* a görög nem egyesült püspöki helytartó úr ... engemet maga elébe hívatván, felolvasta az én befogatásomat tárgyazó felsőbb rendeletet, melynek hallására én megütődve, menekülni igyekeztem ugyan, de ... engem feltartóztatván csakhamar szánon ide Enyedre, mostani helyemre hozattam [VKp 166].

5. kételkedik; a se îndoi; zweifeln. *1767:* én tudom, hogy erössen meg ütödött az Mlgs Ur a' Terminusb(an) de én bizony igaz lelkem ismméreti szerént irom, mostis hogy ... Csűtörtökön meg lesz minden bizonyal [Kv; SLt LX Ferenczi György Suki Jánoshoz].

megütöget 1. el/megver, megütlegel; a lovi de mai multe ori; verprügeln/hauen. *1600:* Keotelwereo Thamasne vallja ... az darabantok neky tamadanak es ereossen megys eoteogetek [Kv; TJk VI/1. 453]. *1601:* Fodor Gergelyne Anna azzony vallya az darabant foga az chyontott s vgy hagyta az mezarost Archul hogy az veer ky leowe az orchaian ... itt keon vgy tamadanak neky az haborusagot latwan teob mezarosok, es vgy eregetek es eoteogetek megh [Kv; i. h. 530]. *1630:* Kalos Giorgj az feleseget megh wteogette volt [Kv; RDL I. 19 Relicta Georgy Borbelj, nomine Helena vall.]. *1631:* mondak hogi niuzo gjurka megh uteögette eokett [Mv; MvLt 290. 50a]. *1743:* Dómókos Jmreh Vram Marosán Illyét is meg kérgetvén meg ütegette [Meződomb MT; Ks 5. XII Burján Vaszij (40) zs vall.]. *1744:* Az Uram ő kglme ütőgette meg Moldován Kratsont, mert Zálogra ki nem atta a' borjainkat [Szentegyed SzD; WassLt Cath. Janosi Francisci Eltető conj. (30) ns vall.]. *1746:* mikor a Trésztia nevű hellyet ki métázták Engem Blebe Juont Groff Bethlen Sámuel az halmon megis ütögete, maga Nád páczájával [Lupsa F; Ks 67. 46. 21]. *1764:* hallattam hogy a Biro Stéphán a Pásztor Inast meg ütegette ... mivel a Marhákat nem őrzette jol [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

2. (bűnöst) veréssel büntet; a pedepsi cu bătaie (pe cel vinovat), a aplica cuiva lovituri cu bîtă (drept pedeapsă); (Sünder) mit Schlägen strafen. *1594:* Myerthogy ... ez Azzonj eleiteol foghwant lopasba viselte eletet, Azert, megh Wtegessek a' perengeren, es ez varostul tawol legien [Kv; TJk V/1. 460].

3. megcsapdos; a lovi (uşor) de mai multe ori; wiederholt schlagen. *1803:* Fodor Sigmondnénak Komjattzegi Miháljne a maga mezitelen seggit meg mutatván azt mondotta meg ütegetvén tenyerével tsak annyit félek mint a Segemtől [Aranyosrákos TA; Borb.].

4. meglapogat; a atinge cu palma de mai multe ori; wiederholt schlagen. *1634:* monda neki Fekete Janos, meny el ne aly it, mert megh az arromb(a) al az regy bizony meg ontlak, seot ugian az orrat megh utögete Fekete Janos [Mv; MvLt 291. 17].

5. megkocogtat; a ciocăni/bate la ...; wiederholt anklopfen. *1637:* az Kovacz Janosne Aszonio(m) aitaia be vala szegezve, czak embersegese(n) megh üteőgete az kezeuel az aitot [Mv; MvLt 291. 95b].

megütött leütött/ölt; care a fost sacrificat/tăiat (pentru consum); abgeschlagen. *1600:* Azert azt mo(n)dgiuk hogy mjert igy hatalmaskottak hatarúnkon erette az maior potentianak terhén vadnak, Affelett az egy megh ytett marhanak bechyen [UszT 15/41]. *1746:* az Iklandi emberek az meg ütött Sertésen esett ütést meg hallottak [Torda; TJkT III. 101]. *1785:* Midön a Nemet Sereg Ravába[a] quárteljjözot, azok számokra meg ütött vágo Marha bonificatiojára fizettem Flor. h. 5 [UszLt X. 80. — [a]U].

megüttet 1. megveret/csapat; a lăsa să fie bătut; schlagen/verhauen lassen. *1670:* Mivel én sokat is vesztek, én bizony kész volnék az hátamat is meg üttetni egyszer azért az földért, mintsem ily könnyen hagynám [TML V, 350 Kapi György Teleki Mihályhoz].

2. (bűnöst) veréssel büntettet; a dispune să fie pedepsit cu bătaia (cel vinovat); a dispune să i se aplice cuiva lovituri cu bîtă (drept pedeapsă); Sünder mit Schlägen strafen lassen. *1581:* Megh ertettek eo kegmek varossul Az panazt a ky essyk minden felól az kapunallo drabantokra Reggel mykor le ereztyk az kapw hidgyat ot leg'enek mindyaia(n) ha penigh valamelyk ez ellen vetkezyk harom palczawal bwntessek. Azonkeppe(n) valamely drabant az czegernel talaltatyk eó kegme vonassa leh es harom palczawal vtesse megh Az farat Az tanachy haz elót [Kv; TanJk V/3. 244a].

3. (állatot) leüttet/ölet; a dispune să fie sacrificat/tăiat (un animal); (Tier) niederschlagen lassen. *1599:* egy diznot(is) yttettek megh ott abban az zallas helyben [UszT 14/4 Joan. Lazlo de Farkaslaka (45) ppix vall.]. *1604:* Az sipos Janos diznayt be haytok wgian az En eletemrę: Az tizt tarto meg wttete Egiet benek [i. h. 18/129 warga Andras nagi Solymosj lib. vall.]. *1711:* Egj üdöb(en) Lázár Ferencz ur(am) ganesztatott vala, akkor énis ott voltam, tudom hogy azon dolgosok számára üttetett vala meg eő kglme egy Szép Tehenet [Szárhegy Cs; WLt St. Gaspár (43) pp vall.].

4. *Isten a tüzes mennykővel üttesse meg a lelkét* büntesse Isten villámcsapással; să-l pedepsească Dumnezeu cu o lovitură de trăsnet, să-l trăsnească Dumnezeu (drept pedeapsă); Gott soll einen mit Blitzschlag strafen. *1644:* amaz eskuuessel tagadta, hogi az Isten az tüzes menkeöuel ütesse megh az lelket, ha eo czelekette [Mv; MvLt 291. 400b].

5. *a gutával ~ vkit* gutaütést okoz vkinek; a face ca cineva să fie lovit de damblaua; Schlaganfall bekommen lassen. *1755:* anyit kutyálkodig (!), hogy ā katzagom már mind egybe romlott, s ā nyelvemis majd ki sebesedik, hogy nem mérek ā kaczagásb(an) erumpálni, de az Mlgos Groffnékot sem engedi ā guttával meg ütetni [Ks 96 Baló Antal lev. Nsz-ből].

6. megostromoltat/támadtat; a dispune sa fie atacat/asaltat; bestürmen/angreifen lassen. *1657:* Szatmárhoz közelíték, és az németieket alattomban megintvén, tűzre és fegyverre ne bocsátkoznának ... csak színesen hajnalban üttettem meg békerített árkú városokat, s ők is lövöldözének mindenik félnek sérelme nélkül [KemÖn. 194].

7. *~i magát* levágatja/feláldozza magát; a se sacrifica; sich opfern. *1663:* Én már, kegyelmes Asszonyom, magamat egészen Nagyságtok szolgálatjára adtam és bizony meg is mutatom, hogy Nagyságtok mellett ... ha kivántatik, mind megvágatom, üttetem magamat [TML II, 474 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

megüttetett leölt/vágott; care a fost sacrificat/taiat; niedergeschlagen, geschlachtet. *1791:* Egész esztendőben Meg ütetett, és meg dőglőt Szarvas Marhák, és Lovak bőreit az Udvari Cselédek Lábbeliűl el Szagatták [H; Ks 108 Vegyes ir.].

megüttetik 1. megcsapatik; a fi lovit; verprügelt werden. *1829:* meg üttetett vak szeme s füle táján, Felesége ismét bal vak szeme táján [Dés; DLt 300].

Szk: *főben ~. 1847:* Varga Kata által a kisgyermek is megüttetett főbe, elannyira, hogy orvoslás hozzá nem járulván, talám emiatt el is halálozott volna [VKp 296].

2. (állat) leüttetik/öletik; a fi sacrificat/taiat; (Tier) niedergeschlagen/geschlachtet werden. *1666/1793:* Ha valakit a Falu tilalmas Erdeiben kaphatnak az Erdő őrzők ... ha ... az marha magajé lészen, az jobb ökre meg üttessék, és a Husa Falu számára fel osztassék [A.csernáton Hsz; SzékFt 18].

megüvegeztet beüvegeztet; a dispune să fie prevăzut cu geamuri; be/verglasen lassen. *1710 k.:* A fejérvári templom fedele szinte a nyakunkba szakad vala Egy collectát tevénk építésére ... az ablakait szépen megüvegeztette vala[a] [BÖn. 888. — [a]Keresztesi Sámuel].

megűz 1. (ellenséget) űzőbe vesz/megkerget; a fugări, a pune pe fugă; (dem Feind) nachjagen. *1657:* hallván a tatár jövésit, csatát bocsát elejekbe Kemény János uram, és egynéhány úttal megűzték a tatár elölljáróját [ETA I, 164 NSz] | újobban megforgatván az seregeket arccal az ellenségre, az is semmiképpen nem hogy megűzni, de az árkon csak által sem mere jűni [KemÖn. 205]. *1662:* a fejedelem maga is az urakkal általmenvén s számos csatázó seregeket bocsátván ellenek, megűzik, kergetik vala őket csaknem Legyesbényéig | Az vezérnek visszafordulását Rákóczi fejedelem megértvén, olly véggel, hogy megűzze, hadaival utána indult vala [SKr 251–2, 523]. *1704:* első lövésre az székelység megszalad, az kiket is az rácz, némettel együtt meg üzvén, igen felesen levágnak benne [SzZs 315–6].

2. meghalász, halászva végigpásztáz; a pescui de-a lungul rîului; (Fluß der Länge nach) fischen/angeln. *1606:* mentink vala mi(n)d az altal halaznj ... Az ket malom keözit Arpas kert melljeket wztwk vala megh, mikor fel oztok a halat ... harmadat attuk Tibald Antalnak [UszT 20/144 Fr. Miklosj de Kadiczfalua pp vall.].

megűzés megkergetés; fugărire; Verfolgung. *1657:* vivém alá az hadakat kár nélkül Filekig. Innen kijűvén ellenkezők, annak megűzésére jó ordinanciával Bánházi Istvánt bocsátám [KemÖn. 249].

megűzet megkergettet; a pune să fugărească; verfolgen lassen. *1603:* Hez Mattias Fenesy vallia ... addegh vetekedek veleonk hogy egikor ky wte magat, es el futa keozwlleonk, vala(m)j Jffiakal megis wzete(m) ... de el ne(m) erhetek [Kv; TJk VI/1. 692]. *1657:* én is felülteték ... valahány sereget, és megűzetém az ellenséget [KemÖn. 220–1].

megűzetik megkergettetik; a fi fugărit; verfolgt werden. *1662:* a várból kitűtenék, s a török tábornak utolját megűtvén, a törökben le is vágának s el is fogdosának, kik megűzetvén a kastélyba szalasztatának [SKr 545].

megűzöget megkerget; a fugari, a pune pe fuga; verfolgen. *1686:* Mentem a német tábor visgálására 15-öd magammal ... Buzás-Bocsárdnál találtunk fortuito négy németekre, idején eszekben vévén, elszaladának, — valóban megüzögettük [SzZs 508].

megvadász *ts* végigvadász; a străbate o regiune vînînd; bejagen. *1738:* itt körülbe már az Nàdakotis keczer àromszor meg vadàszvàn, nincs hun vadàszni ... se Rokaknak, se farkasoknak hirit nem halya az ember [Gyeke K; Ks 99 Komis Antal lev.].

megvadászhat végigvadászhat; a putea străbate o regiune vînînd; bejagen können. *1662:* a vacsorát is csak imígy-amúgy evén, noha a mocsárt most szokása és kedve szerint eléggé meg nem vadásztathatná, hajtathatná másnap onnan is Marosvásárhely felé indult vala, hogy szokott szép vadászóhelyeit mentében megvadászhatná, csak keveset-keveset menvén napjában [SKr 291].

megvadásztathat végigvadásztathat; a putea dispune/ordona străbaterea unei regiuni vînînd; bejagen lassen können. *1662:* a mocsárt most szokása és kedve szerint eléggé meg nem vadásztathatná, hajtathatná [SKr 291. — A teljesebb szöv. *megvadászhat* al.].

megvádol váddal illet; a acuza; beklagen. *XVIII. sz. eleje:* Tudom aszt, hogy Imre' István két izben vadolta meg [Szentkirály Hsz; HSzjP Küs György senior (50) pp vall.].

megvág 1. megsebesít, sebet ejt; a răni (cu un obiect tăios); jn verwunden. *1570:* Anna Symon vargane hity zerent vallya, hogy Mykor fwzessy petert megh vagtak volt ... hogy latta veresen [Kv; TJk III/2. 39]. *1574:* Molnar Demeter Azt vallia hogi mykor Meg vagta ferench az germek kezet Eo Nem latta Mint leot chiak hogi az Sirasat hallotta vgi latta az Sebet kezen [Kv; TJk III/3. 338]. *1597:* Buzay Matyas vallia en az teob eorizeokteol el marattam wala az piaczon amideon vtannok erkezém hat Giergi deakot immar megh vagta volt az eötwes legeny ... kere hogi ne hadgiam keressek borbelt neki [Kv; TJk VI/1. 52]. *1609 k.:* engemet megh uagot Viremet ki ontotta artatlanul [Dés; DLt 311]. *1633:* lattam hogy az kardis erőssen villogot közötteok, de en ne(m) tudo(m) vagtake meg az legent uagi ne(m) [Mv; MvLt 290. 116b]. *1746:* az J. réám támadott egy baltával kezemet rútúl meg sebhette ... az alattam lévő lovamat ... erőssen meg vágta [Torda; TJkT III. 81]. *1753:* látám hogy a kezin lévő kis ujja ketté volt vágva, az oreg ujátis meg vágta volt, a Kis Ujját én magam kötém bé [Erdőalja KK; Ks 38. X. 10]. *1769:* Hallottam a Leanyomtol hogy ... Putzi András meg vágta volna egy tsonka kardal a Tit. Sándor Mihály uram Harka nevezetü Czigány Jobbágyát [Agyagfva U; IB. Iffjabb Követsi János (42) pp vall.].

Szk: *főben ~. 1687:* Halota hogy Raduly Hertseg vagta meg Komsa Markat egy lantsaval feőben, lattam hogy Sebes volt Komsa Mark gyakarta Fogarasbol hazza jőt a Borbélytől, meg visza ment [Hurez F; Szád. Popa Opra falusi Pap (50) vall.].

2. megcsap/üt; a lovi; schlagen | leüt; a doborî (prin lovituri); erschlagen. *1573:* Kinches Georgy Azt vallia hogi

... peter Megh zitta kwrwazta Eoket es az Merteket Mind borostwl keozikbe haytotta, Azok fely zeokelletek es egybe elegetek ... Az wtan Mykor az Ayton ky toltak volna vgi Montak hogi meg vagtak volna [Kv; TJk III/3. 202]. *1586:* a' hazra mentenek az teobi el futwan, ez petert ... megh Akarwan foghny, viaskodot Seót megh vagta mingiarast ferencz deakot [Kv; TJk IV/1. 563]. *1591:* Sophia Georgy kowachne vallia az Eotweós Rea Indult vala chakanniawal, Az Vrat kere vala Iere Vra(m) waghd megh Az essez lelek Curwat [Kv; TJk V/1. 113]. *1618:* En egiebet ne(m) tudok hane(m) Zent kiralj napian Estue ualamj palczja Czjattogást hallek Azon keözbe halam hogj egj azt monda hogj megh wtenek enge(m), az más monda hogj ne(m) megh wtenek hane(m) megh uaganak [Kozmás Cs; BLt 5 Orban Gergelne Annos Azzon ns vall.]. *1771:* a Gyermek Inas fel ment a Béla Hegy tetőre ott étette az Ökrökket Imbrefi Ferentz is azt mondá ki mondotta hogy ide jöj ? és az szekercéjet hozza csapván hogy meg vágja, amaz a karjával vetvén ellent meg is sértette volt nagyon az Inaskának karját [Dés; DLt 321. 39–40 Lad. Mak (26) vall.]. *1779:* most ki potlék edgyet a Lapádiak(na)k, mert meg vágám kétszer ugy Ádám Tzigányt hogy eltőrék a páltzám [M.lapád AF; Mk 5/3 Haris János (32) jb vall.].

Szk: *fültőn ~. 1745:* az Gyekei ember az mint ivut volna az égetboron egy katona bele botlot ugy vágta meg fül tön [Tuson K; Ks 5. X. 6 Moldován Lupuly (38) zs vall.] ✱ *pofon ~. 1766:* Az asszonyt ugy meg vágta pofon hogy mindjárt el dült [GörgJk 205]. *1786:* Tot István be vezette az Lovat az Házban s hogj nem akartam engedni egj Pipa szár lévén nálla ugj meg vág Pofon hogj mindjárt kijött a vér a számból [Hidvég MT; GyL. Kotsis Stéfán (39) vall.] ✱ *vállba ~. 1767:* Enis ... jelen voltom az Csenteri Miháj Házánál hovais hozzánk jővén Telegucza Juvon jol tartottuk borral s mikor az ajton ki akara menni az bottyával jol meg vágá vállba a Hegedűst [Betlensztmiklós KK; BK. Musnai Márton (22) vall.].

3. *eret ~* eret vág vkin; a face o venesecţie; jn zur Ader lassen. *1637:* meg vagta Borbely Istuan az homlokan az erett s mihelt en hozzam haza iöue mindgjart le esek az szeőmeőldeőke az uta(n) nemis latot | Borbely Giörgj azt mondotta hogi eö nem vagja, mert eczeris ... egj komja Aszonnak uagta megh az eret az homloka(n) s ki vagta volt az szemet [Mv; MvLt 291. 404b].

4. (állatot) lemészárol/vág; a tăia/injunghia un animal; (Tier) schlachten. *1573:* valamely Meszaros Barmot akar vagny, Az Estwere valot Regwel het orakor vagia meg Mely oraknak Eleotte Az korlatban legen az Barom, Es ... Az Lato vraim tartoznak ky Menny meg latny [Kv; TanJk V/3. 86b]. *1583:* Ha ualamellykunk az piaczon barmot venne es az arrat megh nem adhatna, Az masikunk tartozzek neki anny penzt adni keolczieon De az is ugy adgia neki oda az pénzt, hogy mihelt azt az barmot, a' veueo fel meg uagia, tartozzek mingiarast ugian azon tablan meg fizetni [Kv; MészCLev.]. *1588:* vegeztek eo kgmek varosul hogy mostantol foghwa pwnkeostigh ... Ha Az eokeor Io egy penzre vagassa le fontiat, Ha penigh Az megh Wagando eokeor Nem Erdemly hogy egy fontiara vagya megh, tehat egy fontot es ... egy fertalt Aggyon egy penzen [Kv; TanJk I/1. 61]. *1602:* Ha mely penigh az varosy vraim koezewl laban Arron az mezarosnak nem akarya adny barmat tehat az mezaros tartozzek hwzoneot penzert megh vagny, es merwe kezehez venny, s az keozeonseges piaczon fontal ki merny [Kv; i. h. 414]. *1606:* Aztis tűdom mikor Agoston Balint oda hozta vala az A. aszont akkor 7. eokre vala de vgjan akkor harmat az vad megh zaggata hogy megh kelle vagnik (!) eggiket megh vagak [UszT 20/156 Petrus Leórinchj de Sofalua pp vall.].

5. (állatot) leüt/agyonvág; a omorî/doborî prin lovituri (un animal); (Tier) niederschlagen. *1573:* Racz ferench Siluassy Imre ... azt valliak hogy Tawali Zwretkor Eztendeie Mwlt mykor az Kis Mihal dyznaiat meg vagtak volt ... hitta volt eoket Kis mihal meg latni hwl esset az eo dyznayan az vagas | Rach Mihal azt vallia hogi mykor meg vagta volt tehenes myklos Kis mihal dyznaiat Eotet Ely hitta volt hogi meg Mwtassa neky az heliet az kar teteltis ... aztis vallia hogi az tehenes Myklos Barma gyakorta Teot kart zomzedinak [Kv; TJk III/3. 148]. *1682:* Becski Istva(n) ur(am) mene nagy szitkozodassal az Diosi Janos ur(am) lovaira mezítelen pallossal hogy le vágja de ne(m) vágá megh [RLt 1 Balogh Laszlo (40) ns vall.]. *1736:* egy szőke kajla őkrőmet meg-vágta [Dés; Jk]. *1779:* mult Tavaszon egy szép borjuzo 12. forintokara (!) betsültetett tehenünket meg vágták a Zdraptziak ugy hogy azt káré vallottuk [Déva; Ks 111 Vegyes ir.].

6. (fát) felvág/aprít; a sparge (lemne); (Holz) hacken. *1595:* Igen szep Tölgy fank vala az Vdúaro(n) Ne hogy Teelre igyen mastol ketszer arran vönnök az asszúffat, Vagattam igen zep 6. öll fat, és be is rakkattam Czok Janossal, Attam öliel hogy meg vagya be hordgya ... d 9 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 125 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1750 k.:* és mivel az két faluból az ölfa nem elegendő a papirosmalom szükségére, nyárban midőn hosszú szokott az nappali munka lenni, rendeljen az nevezett két faluból bizonyos embereket, kik az ölfákot megvágják, két napi szolgálatban egy öl fát imputálván [Déva; ErdO II, 117].

7. (fát) le/kivág; a tăia/doborî (arbori); (Baum) fällen/abhauen. *1551:* Az my k: v. Akarattyabol kwldiwk Egh Emberwnketh, Es achyokat kyk keressyk es wagyak megh Az fakath, kyrem Azyrth k: hogh the k: Aggyon Egh Emberth Velek, ky Mwtasa megh Az helyet holott Eóregh fakat talalnak [BesztLt 49 Joannes Dobai Vincencius swch beszt-i bíróhoz]. *1730:* Kaczkai Illye György nevű Malom Mesterét Deesi Rosahegj alatt lévő Malmunk(na)k s Gáttyának, Malom mester(ne)k meg fogadtuk ... most penig Malmunkhoz kivantato fa vágni s vágatni ki megjen, és meg vágván s be hozatvá(n) mingjárt renovatiojahoz hozzá fogni tartozik [Dés; Jk 399a]. *1752:* harmad ideje vagyis in Anno 1750 az midön kijöttünk volna ... fa vágni ... az Fát meg vágtuk, és leis eregeltük az oldalrol [Szeredasztanna MT; LLt 55/22].

8. bemetsz/vág; a tăia/cresta; einritzen/schneiden. *XVIII. sz. eleje:* A fekely ha az elein indul megh ă lónak ... azon részirűl ă hol elsöbben kezd bibircsosodni, Szakasz le egy csoport Szőrt, nap haladkor (!) meg vágván a Csipke bokornak az alyat, harom ujnyira a földtűl csiptesd oda ă Csomö Szőrt, és harmadnapra Száradni kezd a fekély [JHb 17/10 lótartási ut.].

9. erdőt (derekasan/jócskán) pusztít/irt; a tăia arbori (pricinuind mari stricăciuni); Wald (gründlich) roden. *1783:* a' Domoban levőt[a] most nem régenis erőssen meg vágták [Udvarfva MT; Told. 69. — [a]Ti. erdőt]. *1798:* azon deutralt Erdejét ö nganak a Petrotzi György ur tseledgjei igaz hogj meg vagtak de hogj a Magok fejektől é vagy T. Petrotzi Györgj ur parantsalattyabol azt nem tudom [Ádámos KK; JHb XIX/58. 27].

10. (srófra) menetet vés; a fileta; Gewinde schneiden. *1777:* Fel Csinaltom Nro 10 Otska Srofakot negyinek az Srofjat meg vágtom Srofházával edgyűt ~ kiis todtam őket az magam vasabul Rh. f. 1 dr. 12 [Szászváros; BK]. *1779:* 16 Srofat Uira meg Vagtom ... Negj Ui Srofházat is xr. 12 [uo.; BK. Kováts Mátyás kov. kezével]. *1780 k.:* az hamuszín híntora hátul 7 srofat meg vágtam xr. 21 [uo.; BK].

11. megvagdos/rongál; a deteriora (lovind de mai multe ori cu un obiect); anschneiden. *1633:* az legenj az kapura mene, es az mezitelen zabliaual megh vaga az kaput | Cassay Ferencz az kaput zabliauall megh vaga, es beis szura az kapűn az szabliauall es ugi talalta Aniamatt megh sebesiteni [Mv; MvLt 290. 131]. *1803:* az Bátya egy Nagy darangal bé rohonván az ajton oda jőtt volt ... s ... az ajtot meg vágván a' dorongal onnat ugy mentenek viszszá [Berekeresztúr MT; Berz. 3. 5. B. 1].

12. *véket* ~ léket vág; a tăia/face copcă (în gheaţă); ein Loch ins Eis schlagen/hauen. *1598:* Sarga Ianossnak es Halasz Jstűanak adtam Seress istűan wram hagiott byro wram Akaratiabwl az wíget[a] hogy megh waktak az waross Tawan Mindeniknek Negy Negy Napon halasztanakis az wiken ... f 2 [Kv; Szám. 7/XVIII. 8 Th. Masass sp kezével. — [a]Helyesen: wíket; értsd: léket].

13. megparáznít; a batjocori, a necinsti o femeie; Unzucht treiben. *1777:* jollehet hogy a' Természet rajta volt, még is meg vágta a' Déák [Msz; Pf]. *1793:* Szent királyon hallottam hogy a' mészáros tőkén meg-vágták vólna a Grófnét, de azután magától a' szegény Néhai Groftól ugy hallottam, hogy azon dolog a kenyér árulo tőkén esett volna [Udvarfalva MT; Told.].

megvágandó levágandó, levágásra kerülő; care urmează să fie tăiat/sacrificat (în scopul valorificării); abzuschlachtend. *1588:* vegeztek eo kgmek varosul hogy mostantol foghwa pwnkeostigh ... Ha Az eokeor Io, es keower, hat egy penzre erezzek fontiat, egy penzre vagassa le fontiat, Ha penigh Az megh Wagando eokeor Nem Erdemly hogy egy fontiara vagya megh tehat egy fontot es ... egy fertalt Aggyon egy penzen [Kv; TanJk I/1. 61].

megvágás 1. megsebesítés; rănire (cu un obiect tăios); Verwundung. *1687:* Tudam lattam hogy Komsa Mark Feje meg vagasa uta(n) elt ket hetigh, Fogarasban Borbely gogitatta [Hurez F; Szád. Koman Mark (66) jb vall.]. *1736:* az I. ő kglme, egy szöke kajla őkrömet meg-vágta ... 's még meg-vágása utánn is fejszével kergette [Dés; Jk 202a].

2. *média ~a* érvágás; venesecţie, luare de sînge; Aderlaß. *1657:* Énreám őszön esvén az negyednapi hideglelés, noha mind stubnai, bajnóci fördőkben, váradiban is próbáltam, orvossággokkal is, de mind háborgatott nyolc holnapig: Erdélyben media megvágásával hagya el [KemÖn. 50].

3. levágás/mészárolás; tăiere/sacrificare (în scopul valorificării); Abschlachten. *1620:* mind az kwlseő es belseő Mezaros Ceh Mesterek hwteosseők legienek, az marhaknak megh belieghzesere, megh vagasara, es az husnak megh latogatasara [Kv; TanJk II/1. 288].

4. felvágás/aprózás; tăiere (în bucăţi potrivite); Aufhacken. *1582:* az korchyolyasnak az Jegnek meg wagasatol es berakasatol az thanachy hazhoz negyed magawal két ket napszamot d. 12 barmanak 72 Eo maganak napszamra d. 16, d. 32 [Kv; Szám. 5/XIV. 124].

5. bevágás/vésés; filetare; Einschneidung. *1846:* (Az) uj Tengelynek ... mind a két vége ujra meg vágasa 2 uj Muterel együűt Rf 12 xr 30 [Kv; Újf 1 Augner György kov. m. kezével].

megvágásosul (út kereknyomtól) vágásos lesz; a fi plin cu făgaşe/urme lăsate de roţile unui vehicul; (Weg von der Radspur) eingeschnitten werden. *1800:* ha egy hejjen meg Sárosodott vagy meg vágásosult, más hejre verték az utat [Backamadaras MT; Hr 1/40].

megvágat 1. megcsapat/üttet; a dispune să i se aplice cuiva lovituri cu varga; schlagen lassen. *1763:* némelly nyakas Hajdut bizany tsak keves közi volt hogj jol meg nem vágattam [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. *1796:* a Fa vágora le vonatatt ... meg vágotatt, hatat űttettvén réám [Kv; AggmLt B. 15]. *1831:* Dávid Antal egy részeges, kártyás korhel ember lévén a' mult uj esztendő napján Sz. Mise előtt Offen Bányán kártyázott, s ... az oda valo K. Ispány Ur meg vágotta [A.jára TA; TLt Közig. ir. 403 Csiktaploczai Lázár Antal szb keze írása].

2. *~ja magát* leütteti/feláldozza magát; a se sacrifica; sich opfern. *1663:* Én már, Kegyelmes Asszonyom, magamat egészen Nagyságtok szolgálatjára adtam és bizony meg is mutatom, hogy Nagyságtok mellett, mint az több uraim mellett, ha kivántatik, mind megvágatom, üttetem magamat [TML II, 474 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

3. (állatot) leüttet/kaszaboltat; a dispune să fie tăiat (un animal); (Tier) schlachten lassen. *1593:* az tehen egy kormos zabasu zeoke wala, Az kit meg wagatotth seott illyen zotis zolt, ha zaz forintott ymeis meg wagattia, chiak teolthesse bwzwyath [UszT].

4. lemészároltat; a dispune să fie tăiat (un animal pentru consum); niedermetzeln lassen. *1587:* vagattam egj Bikat meg, melliet gonozsagaert kellett megj eolneom ... zegenieknek es zolgaknak zűksegere [Kv; Szám. 3/XXVI. 33].

5. (fát) kivágat; a pune pe cineva să taie/doboare (arbori); (Baum) fällen lassen. *1724:* Egy Uy Viz kerekhez valo fátis tartoznak hordani az Tar Tamás Ur(am) malmához a három Atyafiak ... és az fákat megvágatván az szabad Erdőn [Asz; Borb. I]. *1724/1779:* a Mester Emberek innen fel menvén a hajo fájit vágosa meg és küldgye le ide [Gerend TA; KS. Bethlen Ágnes lev.]. *1774:* a Kolosvári épűlethez hozzá fogtunk a Fenyő Fának is jó részit meg Vágattam volt, de látam nem lészen szűkségűnk réá ebben az Esztendőben, hatsak más szemre Nem fogjuk a dolgott [Kv; Ks Conscr. 48d Farkas János gr. Bánffi Györgyhöz].

6. felvágat/fűrészeltet; a dispune să fie tăiat cu joagărul; aufhacken/sägen lassen. *1725:* Az Asztato kád el rothadván arra valo Deszkák(na)k hozattunk 3 Tölgj fát 12,,64 Ezeket az Monostori Fűrészen meg vágattuk s béhozattuk 5,,41 [Kv; Szám. 54/V. 8].

7. (követ) kifejtet; a pune (pe cineva) să extragă (piatră); (Stein) ausbrechen lassen. *1568:* meg talaltam vala k. az kömyues antal tolmaczaual k. azt Jzene hogy cziak uagasam meg az követ azert en most meg uagatam az követ [Buza SzD; BesztLt 74 Bornemyza Benedek Timár Gergely beszt-i bíróhoz].

8. (ugart) feltöret; a dispune/face să fie arat (ogorul/terenul necultivat timp de un an); brachackern lassen. *1771:* Ugarat is Istennek hálá három lábat jó szarazba, ⟨me⟩g vágattam, meg két láb vagjon fel allittya az I(ste)n az időtt jó időbe azt is meg vágatom [Esztény SzD; Told. 5a].

megvágatás 1. levágás/kaszabolás; măcelărire, masacrare; Abschlachten, Niedermetzeln. *1596:* Deliberatum. Mjert az J. Absentallja magat, es az A egy eokrenek megh vagatassaert f. 6. es az el vetelert hatalmat keresett. Az teórúeny azon hadgia [UszT 11/50].

2. felvágás/aprítás; tăiere (în bucăţi potrivite); Aufhacken. *1597:* Korcolias Jstuannak az waros hazanal walo Jegy weremnek meg Tyztitasatwl meg wagatasatwl es be Rakatasatwl f 2 [Kv; Szám. 7/XIV. 3 Th. Masass sp kezével].

megvágatik (fa) kivágatik; a fi tăiat/doborît; (Baum) gefällt werden. *1822/1823:* A Megye Erdejin, az honnat az Bérfa meg vágotatt [Mezőbergenye MT; MRLt].

megvágattat megcsapat/üttet; a dispune să i se aplice cuiva lovituri cu varga; schlagen/verhauen lassen. *1793:* Ezen dologért még jó reggel a Mlgs Grofné tudakozódott, hogy ki tselekedte; mert ha meg tudná, mindjárt megvágattatná [Koronka MT; Told.].

megvágattatás levágattatás/kaszaboltatás; măcelărire, masacrare; Abschlachten, Niedermetzeln. *1737:* Mint hogj nem Constál világosonn a Tktes Nms Tanáts előtt Kerekes Gál István atyánkfia Őkrének Balog Sámuel által lőtt megvágattatása ... azért itéltetett hogj minor potentiánn nem Convincaltathatik az Inctus Balog Samuel [Dés; Jk 235].

megvágattatik kivágatik; a fi tăiat/doborît; gefällt werden. *1820:* Mikor a Bér fa meg vágottatatt [Mezőbergenye MT; MRLt].

megvagdal 1. összevagdos, megsebesít; a răni de mai multe ori (cu un obiect tăios); zusammenhauen, verwunden | leszúr/vág; a înjunghia; niederstechen/hauen. *1573:* Eothues ferench ... vallia, hogy Az mely Eyel Kerestury petert megh vagdaltak volna, Masnap talalia Eotet Kappa Myhal Kerdi teole hogi hwl vagdaltak es ky myelte, Mond hogi az eo hazanal valamy legeniek ... az legeniek megh akartak fogny, De eois Zabliat fogot hozzayok es wgy esset rayta [Kv; TJk III/3. 53]. *1590:* Mykor Lorincz deakot meg vagdaltak az kegltek hataran vittúnk egy feo Zolga Byrot. egy nemes embert mellette ... Koltottem vellek f. — d. 28 [Kv; Szám. 4/XVII. 12]. *1596:* Miklos be megyen, ysteoken fogia ki vonnia az Jt zellel vondoztak minth zerettęk, vgj uagdallyak meg [UszT Gr. Istuanfi de Kaidichfalua jb vall.]. *1609 k.:* az igaz utamban ram tamada hatalmasul s megh vagdala [Dés; DLt 311]. *1630:* vala hun megh kaphattiak eökett, de bizony vagj altal leöui vagj megh vagdallia eökett [Mv; MvLt 290. 204b]. *1651:* Diosi Miklos ... elömb(e) ioue Nagy viresen es Erosen protestala hogj Beczki Sigmond az Eo puszta Haz heljere iőt es ott vagdalta megh vőstül [M.köblös SzD; RLt 1 Racz Peter (28) ns vall.]. *1677:* az szegény Apámotis Bedő mathét megh vaghdalák, s sebbe fekszik vala [Désfva KK; Ks 19/III. 6]. *1744:* Azon főldről ki hajtogatta bé a' Marhákat, s magánál meddig tartotta, és vagdaltais meg fegyverrel vagj fejszével ... ? [Dob.; WassLt vk]. *1794:* Veres Győrgy meg támadván Johanest, Muntyán Zaharia Vagdalta meg egy kardal [Déva, Ks 79. XXVI. 10].

Szk: *főbe ~. 1704:* amint ott dézmált volna, úgy kapták meg a rácok és rútul megvagdalván főben, béhozák ma és a profuszhoz kísérék [WIN I, 199]. *1705:* egy Pok nevű kornyétást is főben megvagdaltanak volt [i. h. 590].

2. bevagdal; a face mai multe tăieturi/incizii; wiederholt einschneiden. *XVIII. sz. eleje:* A mely lovon holt tetem indúl nem kel varni hogy meg keményedgyék ă Csomoja, io idején gyengén, és nem méllyen meg kel vagdalni ă Csontot, aprő sót kel rea hinteni ... mogyoro fával mind addig kel dörgőlni, még megh lágyúl ă Csomója [JHb 17/10 lótartási ut.].

3. megvagdos/karcol; a zimţui; einschneiden/kratzen. *1769:* melly régi márjások petákok meg vadnak láthato képpen vagdalva azok nem vétetődnek el, hanem Fejér várot a pénzverő Háznál, a menyit ér a materiája annyiban felváltatnak [UszLt XIII. 97a].

4. (fát) meghánt; a coji din loc în loc (un arbore); abrinden. *1733:* meg volt vagdalva a fa ki akart szárodni [Hévíz NK; JHbT].

megvagdalás ? (lószáj) tisztítás; curăţire (a gurii la cal); (Pferdemaul) Putzen. *1625:* Az Talygas louaknak az szajokat (!) meg tiztitasa es vagdalasatol fizettem d 35 [Kv; Szám. 16/XXXII. 13]. *1725:* A Tajigás lovak meg vagdalásokért a' Németh kovátsnak den. 36 [Kv; i. h. 54/IV. 23].

megvagdalkod ' *1640:* lattam azt hogy Szilagi Pal es Bese Istvan elejben allanak az Uton az Nadas Palne Azzoniom emberenek es megh fogua(n) az fogoly Azzonyon az kőtelet es monda boczassa el kgld Mathe Ura(m) mert evel se en se kgld ne(m) hasznalunk mert effelet ne(m) kel meg uagdalkodnj, amazok mendgiarast el ereztek es amazok az kotelet megh oldak az fogoly Azzonyrol uiza adak az Nadasi Palne Azzoniom Emberenek [Kv; RLt 1 Halaz Marton (35) vall.].

megvagdalkozik (karddal) megverekedik; a se bate (cu sabia); (mit dem Schwert) um sich schlagen/herumfechten. *1599:* Lata(m) hogy megh vagdalkozanak, de en ne(m) tudom kjn mj esett s kj kj kezeteól sebesedett megh [UszT 13/108 Margaretha consors prouidi Stephani Zeores de Kaidichfalúa jb vall.]. *1630:* Az mikor Nagj Gergely Ura(m) haza joue reszege(n) hallotta(m) azt hogj monda, hogj ... mindenkor vagjon ollia(n) ember, mint eô s ha kiuannia, mennie(n) ki, akar egj kopiara, s akar egj kardra, s megh vagdalkozik vele [Mv; MvLt 290. 196a]. *1640:* elege ittak ot Aztalos mihalinenal az katonak s rutul megh vagdalkoztak [Mv; i. h. 291. 226b]. *1651:* az Beldi Uramek Jobbagy s az Szaszok az oh nyeni kapunal eószve talalkozva(n), ereosse(n) megh vagdalkoza(na)k, annyira hogy mind az ket felbe(n) egy nehany megh hala [BLt]. *1728:* Az Balavásári possessorok penig egy alkalmatossággal fel készűlvén fegyveresenn az Salamon Rétire mentenek kaszáltatni, és Delnei Mihály nevű akkori korodi p(rae)fectus és Gyárfás Tamás Tisztarto tőbb korodiakkal ki menvén, ott megh vagdalkoztak s őszve Lővőldőztenek [Kóród KK; Ks 12/III Petrus Kővér (60) jb vall.]. *1743:* az mely főldőn Pap Lászlo és Posoni Andrasék meg vagdalkoztak vala [Szentistván MT; LLt 61/9]. *1760:* elindultak a menyasszonnyal a vőlegény házához, ott is ettek-ittak, táncoltak, néha veszekedtek, verekedtek s meg is vagdalkoztak [RettE 100].

megvagdaltat 1. megsebesíttet; a dispune să fie lovit de mai multe ori; verwunden lassen. *1773:* A cifra paszaman-

tos embert gyomorból gyűlöli. Egynéhányat, úgymint a Fehér vármegyei viceispánt, Sándor Mihályt, rútul megvagdaltatta a paszamantos köntösért [RettE 303].

2. '?' *1625:* Az Louakat meg vagdaltatta(m) az Nemes János kováttsal attam ... d 35 [Kv; Szám. 16/XXXIII. 10]. — Vö. a *megvagdalás* címszóval.

megvagdaltatás megsebesíttetés; rănire; Verwundenlassen. *1766:* Szegény Bethlen Olivér meghala s rajta marada a tavalyi megvagdaltatása s verettetése ezek által az limitaneusok által [RettE 198].

megvagdos ? megver; a bate, a da in cineva de mai multe ori; schlagen. *1640:* Barczai Sigmond Vr(am) Trombitassa Imreh Thamasnet megh vagdosta volt [GyK. Nagy Miklosne vall.].

megvághat (karddal) vágást ejthet, megsebesíthet; a putea răni (cu sabia); (mit Schwert) verwunden können. *1631:* nem vaga megh maga megh vaghatta volna [Mv; MvLt 290. 233a]. *1633:* Somliai Gaspar Vram loua hatan ... be rugoszkodek az uduarra, Tordai Peter all uala az Tornaczban, hozza haita Somliai Gaspar az Cziakannial megis talala melle(n), Tordai Peteris be futamodek az hazaban, Somliais (!) le ugrek louarol, az szabliaual hogi megh nem uaghata hozza giaka az aytoba Tordai Peterhez [Kv; RLt 1 Nagi Ianos alias Varga (26) vall.]. *1644:* en hozzamis hozzam huzta vala az feiszet, de megh ragadam kezeben nem vaghata megh [Mv; MvLt 291. 420a]. *1732:* latam Medgyes Janos Uramot hogy Balog Sandort minden igaz ok nelkül meg tamadá, es a mezitelen kardal hozzája vagdala de nem vaghatta meg [Szentimre MT; BalLev.].

megvágott 1. lemészárolt, mészárszéken levágott; care a fost tăiat (în măcelarie); (im Schlachthof) abgeschlachtet. *1573:* Ez negy vraim legenek gondwiseleok es Lato Mesterek Az Mezarsekre valo Barmoknak mynd Az Mezeon valo meg latasara ... Mind penig az meg vagot baromnak Az Mezarseken valo ely keoltesere [Kv; TanJk V/3. 84a].

2. lekaszabolt, agyonütött; ucis prin lovituri; niedergemetzelt, erschlagen. *1737:* itéltetett hogj ... az A. Kerekes Gál István atyánkfia jurállyon Expensairól, farattságáról, és meg-vágott őkre miatt lőtt karát az Anak ... fizesse meg az I. Balog Samuel [Dés; Jk 235].

3. kivágott; care a fost tăiat/făcut; ausgeschnitten. *1736:* Halászni, halásztatni mindenik Possessor Urak(na)k szabad lészen, de a' megvágott Vekétt[a] egyik Possessor a' másik Possessornak sine Consensu illius meghalásztatni nem lészen szabad [Záh TA; Mk V. VII/10. — [a]Olv.: véket; értsd: léket].

megvagyon, megvan 1. (még) létezik; a exista; (noch) sein/bestehen. *1632:* Az Bathori Bastian ... Elseö algiu 50 masas agia es kerekei romladozottak, minden vasai eppen megh uadnak [Fog.; UF I, 132]. *1647:* Mas malomis vagjon ... Uj sendeljes, kővej meg vadnak, czak fel kel állatni [Marosillye H; VLt 55/5415]. *1694:* Ezen Hazakban valo praenotalt fa eszkőzők penig intacte meg vadnake ugjan ott, bizonjoson nem attestalhattjuk | vagyon Mas Szeker szin helyeis, melynek minden Epülete, el sorvadot, elis veszet, hanem csak az oszlopai vadnak meg, azokis meg senyvedeztek [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1733:* Ki járván azon emlitet Nemes Fejer vármegye Tisztei az emlitet Rétet kővet egyet sem ástak fel, hanem az olt marton egj Fűz fára keresztet vágtak, ugj hallom hogy mostis meg vadnak azon Füzfák, a kereszt vágásis tetzik rajtak [Hévíz NK; JHbT]. *1772:* Azon Udvarházoknál ... minémű Házi Portékák, nevezetesen pédig Asztalok ... Fa Székek, Kanapék ... Almáriumok ... meg vadnaké mostis, vagy hova lettek ? [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. *1779:* zomantzos kardok is többen voltanak ... azok meg vagynake nem tudom [A.csernáton Hsz; HSzjP Petrus Kerestellj (36) jb vall.]. *1810:* Sajto, és Nyomo Szin meg vagynak [Kispacal Sz; Ks 77/20 Conscr. 99]. *1824:* A' N. Nyugotti részen lévö ablak(na)k rámája gyenge vas veszszei meg vagynak [Erdőszengyel MT; TSb 43].

2. fennáll; a persista/exista; bestehen, vorhanden sein. *1638:* az malom haz, faragott boronakbol fel rott, uj sendelyes ... minden keszsegenek es szerszamaval megh vagjon io epp allapattal [A.porumbák; UF I, 665]. *1736:* vadnak Magyar és oláh Tótfaluk zálogban mikor üdvőzült szűleim a Patereknek atták vólt, akkor két falu vólt, most pedig csak edgyik vagjon meg, és a' másikat ugj mint Magyar Tót falut el pusztitották [Kv; JHbK LVII. 28]. *1772:* eö Excellentiája Malma abban az időben mikor a Fekete Uramé meg volt sokkal felyebb állatt ugy hogy az also, a felsőnek, semmi ártalmára nem volt [Szőkefva KK; JHb LXVII/2. 360]. *1777:* Az elöbbeni épületek meg vagynaké, vagy azok hellyibe ujjak epittettek ? [BSz; Ks 79. 21 vk] | Mikor az utrizált Telket és Házat, Néhai Salánki Gábor Uram ... meg vásárolta, akkoris az a' Boltos ház, mely most vagyon, meg volt [Dés; Ks 79. 29]. *1792:* ma meg vadnakē azak az Epűletek [Aranyosrákos TA; Borb.]. *1796:* a Néhai Mlgos Groff ur egy allodialis földe végib(en) égy jó Fogadot épittetett a melly Fogado mais azon modulag maga állapottyában meg vagyon [Szentegyed SzD; WassLt]. *1810:* (A) Malom meg vagyon — használhato lenne még [Rákos Sz; Ks 77/20 Conscr. 64].

3. (még) él, vhogyan/vhol van/létezik; a trăi, a fi în viată; (noch) am Leben sein, irgendwie/wo sein. *1671:* Megírám, Istennek hála még megvagyok [TML V, 646 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1705:* Ezek az Réczék meg vadnak [Holtmaros MT; Told. 27]. *1722:* az kgd Malmabéli süldök meg vad(na)k ott ă malomb(an) | Meg vad(na)k a 3. Fekete Lovak [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1730:* voltanak A' Jobbágyok(na)k házas és nőtelen Fiok, és azok most meg vagynak é, vagy hová transfugiáltak, s most hol laknak ? [Dob.; TKl vk]. *1740:* Akaram kgdet levelemmel latogatni ... mi ugyan meg vagyunk de igen erőtelenkedö beteges allapottal [Hadad Sz; WLt Árva Gálfi Susanna Wesselényi Ferenchez]. *1770:* az Exponens Urnak ... 3 bornyuzo tehene volt edgyet Pap Iosinak Pomináb(an) mást pénzen adott el a 3dik meg van [Récekeresztúr SzD; SzentkGy Bocsa Kosztán (52) jb vall.]. *1850:* én istennek hálá még meg vagyok az ezután valo sorsomat nem tudom hogy lesz [DLt 860 Erdődi Károly dési újonc lev. Gyf-ról].

4. (megőrizve) kéznél van, fellelhető; a se găsi/afla undeva; (aufbewahrt) auffindbar sein. *1592:* Mathias kiraly Jo lewele, hogy senki ideghen bort ez varosba be ne hozhasson, ezen lewel a' Conuent Transuntuma (!) alatt meg vagion [Kv; DiósyInd. 25]. *1661:* csak legyen Csendesseghbe varja el holtomot az levelek mind megh vadnak s olly emberre biszta(m) hogy egy altallya(n) ö kgme keze-

ben akadnak, Iste(n) engemet ugy segillyen [Sófva BN; Ks 41. K]. *1671:* Az kik az adorol valo Quietantiakat elvesztettenek, az Generale Regestumok meg-vagyon, azokbol uj Quietantia adassék [CC 99]. *1712/1722:* Hát aszt tudode bizonjosson ... hogy azon joszágokrol valo per foljta levelek, melljek Bánházi Pál idejében költenek hogy meg voltanak [T; JHb XIV/6 vk]. *1716:* Az Gáltöi joszág, avagy határ iránt ... ha az levelek meg volnának minden oráb(an) ideje volna az határ ki keresesnek [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. *1764:* ezen most küldött Compositionalisnak Vidimazott Copiája ittenis meg vagyon [Bonchida K; BálLt 1]. *1765:* eő kegyelménél maradott tőbb része az a féle connotatioinknak, s kétség kiuül eddig el tevelyedtenek, mellyekből lehetne eliciálni a kőltséget, ha meg volnának [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 24].

5. nála együtt van, rendelkezésre áll; a fi/sta la dispoziţie; bei jm zusammen sein/zur Verfügung stehen. *1542:* Demeter vram azt mongia hogh ǫ thǫle semmit ne warywunk, semmit sem ad most sem keth forintott sem ilysth sem egyebeth nem akar adnia Az thewb vraimnak ennek elǫtteis zolthwnk, ennek vtannais zolwnk hywen, igazán jamborulis zolgalni akarwnk Nnak es Ngod hazanak, ǫk azt thwgiak, hogh az mienk megh wagyon, my ... pokol peldat nem akarwnk adnia, hanem vgh zolgalnia mint jamborok, chak thelyessiggel Nnal el felyedetthek ne legewnk [Fog.; LevT I, 20 Olah Balas es Mottnoky Lajos lev.]. *1663:* voltak oly török jóakarói urunknak, kik biztatták, hogy csak most küldjön[a], ha megvolna is mind, egészen ne [TML II, 486 Szentpáli János Teleki Mihályhoz. — [a]Adót a portára]. *1716:* az Ngd tudositását alázatosson el várom, ha azon két Pipey[a] Deszma bort, mély még meg vagyon, vagy masokat, melyeket kűlgyek alá most Praemondára [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev. — [a]Pipéről (U) való]. *1732:* az husatt felfűstőltem mind meg vagyon szamb(a) tudom adny mind egy fikarczaíg [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péternéhez]. *1747:* (A) Pintzében ... találtunk két Edényben bort ... ebböl töltvén meg a tőbb borokat a rela(ti)o szerint a Czinkus a mint meg mutatta csak fele vagyon meg [Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. *1802:* a' ... vásárolt 35. szál fennyő fa gerendáknak miben léteket nem láttyák az Exactorok; azért tartozzanak a' Szám adok ezen fakrol demonstralni, hogy mennyit dolgoztattanak fel a' Hidra, és még menynyi vagyon meg [Torockó; TLev. 5]. *1826:* Gabona, széna, sarju többire mind megvagynak [Mv; Told. 7].

6. bizonyosan van/létezik, fellelhető; a exista; gewiß vorhanden sein. *1662:* Megvoltak a jegyei is eléggé romlásunknak [SKr 716]. *1672:* az suspitio pedig azelőtt is megvolt [TML VI, 245 Keczer Menyhért és Szepesi Pál Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* az örökkévalóság az Istenben megvolt még teremtés előtt [BÖn. 449]. *1742:* Az Jobbágjok kőzőtt az irtoztato Veszekedés meg vagjon mostis [A.árpás F; TKl Váradi Zsigmond Teleki Ádámhoz]. *1745:* az gravis es gyanos circumstántiák irántok ugjan csak meg voltanak [Kv; TJk XVI/5. 46]. *1779:* Mikor az Ádám Czigány Leánya haza jőtt Cseszlvéről a volt a híre hogy ördőg butt volna beléje, a mely baja leánykorában nem volt meg [M.lapád AF; Mk 5/3 Tzigány Ilona cons. Tzigány Vaszi (20) jb vall.]. *1782:* Generális gr. Teleki Sámuel is megholt Jóforma úriember volt, hanem a Teleki természet megvolt benne, azaz levitas [RettE 419].

7. benne foglaltatik; a conţine, a fi inclus/cuprins; (darin) enthalten sein. *1574:* Mikor az Nehay Priny Bernardne testamentomoth tenne, meg Emlekezek Zabo Palnak Zolgalattyarol ... Hagya annak okaerth neky Egy Puzta hazath ... Es keote Sommába tudny Jllyk hetwen forintba az minth az testamentom lewelbe ... nylwabban meg vagyon [M.gáld AF; KCs 41]. *1594:* Megh ertettem miel mentj magat az en peresem Megh vagio(n) az en feleletembe(n) hogy Zent Mihaly nap taűatt mikor el vezettem volt nem akor teott twdoma(n)t [UszT]. *1618:* az zsitvatorokbali confederatióban is expresse megvagyon, hogy tizenegy kővárat, kit akkor bírtak az törökök, semmi szín alatt többhöz közöket ne mondják Magyarországban [BTN[2] 134]. *1629:* (Szombathely Márton) a Palatinus komornikianak leweleket irt kikben sokat irt ... teóbbi keózott igaz irassalis meg vagyo(n) hogy eó nyolczad nap alatt meg indul Beczben, Csaszarhoz megyen [Fog.; KCs IV/114 Kemény János Kemény Boldizsárhoz]. *1770:* megvagyon az becsületes pásztorfogadás contractusának 3-dik conditziójában, hogy minden törvénybeli remediumokkal élhessen mind a gazda, mind a pásztor [M.hermány U; RSzF 209]. *1792:* felelni oda jőve Sz. Ersebethi Idősb Győrgj Péter és ... meg felele a kérdésekre melj feleleti meg vagjon a Rellatoriában [Usz; Borb. II].

8. létrejön, megvalósul; a se realiza; zustande kommen. *1657:* (A) titkos factio még éltében az fejedelemnek megvolt [KemÖn. 103]. *1705:* Bécsből is bizonyosan írták ... hogy talám a békesség már megvolna | azt mondották, hogy békességet hoztanak, hogy megvolna már a békesség [WIN I, 567, 643]. *1736:* A békesség minden bizonnyal meg van a Franczia és a mi Urunk kőzőtt [ApLt 2 Kálnoki Mihály Apor Péternéhez Nsz-ből]. *1796:* Komám Asszszony nekemis fel jőve a' tsillagom mert meg vagyon Dosa Ádám urammal a' Mátkaságom [Lukafva MT; DLev. 4. XL. A].

9. végbemegy, lezajlik, megtörténik; a se desfăşura; vonstatten gehen, ablaufen, geschehen. *1568:* Barbara vxoris Casparis Jaxit fassa est, hogy eǫ ezt hallotta, hogy Jmár a per meg volt, haza megien volt gergel deak hegedwlúe, es hogy Andras Kato meg hallia, mond hogy Jhol az en hegedǫsom [Kv; TJk III/1. 236]. *1592:* Zekeres Jakabne, Duruttia valla. Immar meg volt az viaskodas keozteok, mikor ki tekintek ablakomon, es latam hogi az katonat le niomtak vala az feoldre [Kv; TJk V/1. 260]. *1600:* Andreas Beuchel Regius Judex Ciuitatis Coloswar ... fassus est Annak vthanna az diuisio megh volt kinek minemeo portioya Iutott azt sem thwdom [Kv; TJk VI/1. 434]. *1653:* Úgy látom, hogy a Szeben dolga a Kalendáriumban 1611-k esztendőre íratott; de nékem úgy jut eszembe, hogy 1610-k esztendőben vala — akármelyikben, de az megvala [ETA I, 103–4 NSz]. *1726:* Zilahi Eke Janos méltatlanul bestelenitette meg Göntzi Janosnét, inassával valo törvénytelen öszve fekveseket asseralvan, melyb(en) voltakeppen hazudott, mind az al(ta)l az bestelenites meg volt, melyb(en) ugjan szokásos ezen Eke János [Kv; TJk XV/6. 52]. *1770:* tavaly az Commissio itt valo meg fordulasakor a' protestatio ... a Commissarius Urak előtt meg volt [Berekeresztúr MT; BetLt 7].

10. szokásban van; a persista; in Gebrauch sein. *1681:* Az Borfoglalás, eleitől fogva kőzottok megh volt, mostis megh vagyon [Hátszeg; VhU 150]. *1763:* a virgás, veszekedés ő kglmek kőzőtt már az előttis meg volt [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. *1770:* A Marha Teleltetés Minden esztendöb(en) meg volt meg van mais, a' mint hogy en egyedül teleltettem az iden is egyet mások Pedig

hol harman hol Négyen teleltettnek egy marhát [Babuca Sz; IB]. *1784:* Meg volt az Torotzkai Biráknál eddig az ollyan abusus, hogy az Gonosz tévőt, vagy gyanu alá esett Személyt el fogván, ugyan magok kezességen, és néha simpliciter elis botsátották ... mely dolog ... ezentul szabad nem lészen [Torockó; TLev. 2/6. 5a]. *1820:* ezen szokás beli adomány, az ilyen természetü helységekben, mindenütt megvan [Báld K; BLt 6].

11. készen van, elkészül; a fi gata; fertig sein/werden. *1670:* Minemü leveleket kivánt Kegyelmed Katona Mihálynak s Ujhelyi Pálnak ... iratni, azok mind megvadnak s ha stilusok mindenekben Kegyelmednek tetszeni nem fog, arrul nem tehetek [TML V, 56 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1796:* a' Mlgs Fell Peres Urnak eddig tett replicájára elegedendőleg meg vagyon a' Felelet [Mv; TLev. 5/16 Transm. 57 tábl.]. *1818:* A hajokászo Tiszaiakra álabb meg vagyon a' Felelet [H; Ks 111 Vegyes ir.]. *1823–1830:* A költségről való specificatióm is megvolt, de anynyiban hagytam, hogy vele többet ne levelezzek [FogE 116].

12. fennáll, érvényben van; a exista, a fi in vigoare; bestehen, gültig sein. *1741:* az gratuita victitutio mostis meg vagyan, ĕn ĕlĕgge inhibealtam de az szegènység kételen vĕle, nemis mér semmitis in computu referalni [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.]. *1810:* Az Mgs Exponensek Territoriale Jussaik meg vagy(na)k, de nem jőven haszon belőllek nem gyakorolyák [Varsolc Sz; Ks 76 Conscr. 333].

13. *jog* vmilyen jogsértés állapotában/helyzetében van vki; a fi găsit vinovat de ceva; sich im Zustand/in der Lage einer Rechtsverletzung befinden.

Szk: *hatalmon ~. 1602:* reà ment Eynek czendessegebe, fel dűlta hazamott az kitt Eyel vitt el hazamtol, tűdni illik az harom zeonyegett mind az hazra ment hatalmon, mind az eyeli hatalmokon, kile(n) kile(n) meg vagion, valameniezer ott hatalmaskodott [UszT 17/19] ✱ *a pecsétnek engedetlenségén ~. 1598:* az az Alperesek ... vittek el zekereken vgjminth hetue(n) eőt kalongiara valo keúe buza(m)o⟨t⟩ ... Azerth azt mondo(m) hogy valamenj nap tartottak Attúl foghán (!) minde(n) nap haro(m) haro(m) ghyraual tartottak; Affelett az pecsetnek engedetlensegen(n) is megh vadnak kylen, kylen, seót mjert eyel vitték el az terheis nagyub [i. h. 13/17] ✱ *a szék hagyásának engedetlenségén ~. 1603:* Az mikor pedig teórúenihez indultattúnk volt az malom feleól, zabadsagot keuanta(m) volt az en igassagom zerent, mellyet a' teorúenys megh itelt uala, ez J. az en szabadsagom alatt el birta ... Si Juris Azt mondo(m) hogi a' zek hagiasanak engedetlensegén megh vagion [i. h. 17/5] ✱ *a tilalomszegésen ~. 1595:* hogy az tilalom elle(n) el viúe[a], az tilalom zegesen megh vagio(n) [i. h. 10/68. — [a]A szénát] ✱ *a törvénynek engedetlenségén ~. 1592:* mjuelhogy meg tiltottam wolth es az tóruennek engedetlen l⟨eon⟩ Az tóruennek engedetlensegenni s meg wagion erte [i. h.].

14. vmilyen büntetésen elmarasztaltatik; a fi condamnat (în justiţie) pentru ceva; zu einer Strafe verurteilt/sachfällig erklärt werden.

◇ **Szk:** *a kötelen ~. 1600:* Miert azert a wegezest hatra hattak, ha teörweny azt mo(n)dom hogy mi(n)den keresetektol el estek, a keötele(n) is megh wadnak [UszT 15/54] ✱ *az útállásnak terhén ~. 1597:* (Amiért azt) az orzag wta(n) chelekette Azert azt mondom az wt allasnak terhennis meg wagyo(n) [i. h. 12/40].

15. biztosítva van vmi; a fi asigurat ceva (pentru cineva); gesichert sein. *1584:* Vrsula Theolcheres Janosne vallia hogy ez Iffiw Istwan deak giermek vala oskolaba Iaro ... de megh az Etele sem volt megh, vegre chak otta(n) kalachswteo ferencz veowe kezeheóz, es eowis Iartata A scolaba [Kv; TJk IV/1. 323].

16. (adott mennyiséget/nagyságot számszerűleg/pontosan) kitesz; a face exact (cantitatea/mărimea respectivă); (eine gegebene Menge/Größe zahlenmäßig/genau) ausmachen. *1569:* Nyrǫ Josa, kwldǫth volt ky 160 ftot, Kys Imretǫl Beke Gergelnek Debrecenbe, es azt a penzt Kys Jmre pechyet alat oda vitte, es keszebe atta Beke gergelnek, Az penzt Megis oluastak, es fogiatkozas nekwl meg volt [Kv; TJk III/1. 255]. *1573:* Caspar Tamas Azt vallia hogi Eo megh kerwly az zeoleot Es Mond Benedeknek, Ez Ninchen harom fertal Io ha fely hold volnais, Mond esmet Sarka Istwan hallode Te gaspar vgian Meg vagion ez harom fertal, meg teobis | Anna Eottues Gĕrgnie vallia ... hogi meg volt az giolch 12 zing Meg teob kewes hean fely fertalial [Kv; TJk III/3. 80, 269]. *1593:* Az kett kwpa bor arratt az azzonnak adam eggik kezemmel masikkal az zomokott kiwel borert mente(m) vala adam az leannak Mikorra fel hoza az leany az bortth meg tekintem az bortt latam hogy kewes kerdem ha megh vagione, s monda ... hogy megh vagion cziák hogy az zomokban nem teczik mert Jgen zeles oda alat [UszT].

17. *~ vmennyi ideje* lehet annyi ideje, legalább annyi idő elmúlt azóta; a trecut un anumit timp de atunci; mindestens so viel Zeit ist seitdem vergangen. *1573:* Kozma Balint Zeoch Demeter, Azt valliak hogi Meg vagion 11 eztendeye mykor Az eo zeleyek alat egi darab Santo feldet vettenek volt Zabo lenartwl [Kv; TJk III/3. 302]. *1704:* Ott, megvan fél esztendeje, hogy egyik asszony sem volt [WIN I, 195].

18. vki birtokában van vmi; a fi în posesiunea cuiva; etw. in js Besitz sein. *1739:* (A föld) harmad resze ... mind eddig maganal Balas Mártonnál meg volt hatsak most el nem Zalagosittatta [Ne; Incz. IX. 8a]. *1810:* a' mint hallottuk régen ezen Falunak meg volt a' Sokadalom tartás Privilégiuma, de mitsoda uton modon maradott el tőlle nem tudjuk [Doboka; Ks 76 Conscr. 101].

19. kijár vkinek vmi; a i se cuvine cuiva ceva; jm etw. zukommen/gebühren. *1752:* A Commendans Ur discretioja ab antiquo meg volt [Kv; Szám. 69/XXVIII. 5].

20. mutatkozik, látszik; a se vedea, sich zeigen. *1595:* Lattak az fat mely le teórett volt az zegenj legen(n)ek hul halala teórte(n)t, az fa romlas megh uagio(n), de eők ne(m) intezhettek ember ytese miatt, Auagy az fa le teórese miatt holt megh [UszT 10/58]. *1662:* Ó, áldott s boldog nép azért, amellynek külső-belső jó állapotban való virágzása megvagyon [SKr 696].

21. (továbbra is) működik; a funcţiona (şi în continuare); (auch im weiteren) tätig/beschäftigt sein. *1764:* Eő Nagának Udvar birája Stéphán, Koltsár volt Hoszszu Marian, Malom Mester volt Álgya ... Ezek most is mind meg vadnak magok hivatallyakban [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

22. kb. adva van, így van (nem lehet már változtatni rajta); a se produce/întîmpla; es ist so, so ist es (daran kann man nichts mehr ändern). *1584:* az mynemeo karom Ennekem wolth az Enym meg wagyon [Kv; IV/1. 300a]. *1619:* Azmi megvagyon, megvagyon, csak Nagyságod igyekezzék preveniálni in tempore [BTN[2] 213]. *1661:*

Kegyelmed nekem nem írja, az szegény székelyeket az ellenség megverte volna. Azt szívem szerént bánom, de ha megvagyon, arrúl nem tehetek [TML II, 215 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

megváj (tartozást) kivakar/szed vkiből/behajt vkin; a încasa (o datorie); (Schuld) beitreiben. *1657:* Dávid deák nevű kőhalmi királybírótól is magam kezességemre azután kértem vala az fejedelem számára parancsolatjából kétezer forintokat, azt is hasonló nehézséggel vájtam meg [KemÖn. 133]. *1669:* Görög Andrástul valami nagy nehezen megvájám a négyszáz forintot [TML IV, 480 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1764:* Keczeli György mindent kér, mindent veszen hitelben, de az árát nehezen lehet rajta megvájni [RettE 173].

megvájatik kb. megpiszkáltatik/turkáltatik; a fi scormonit/răscolit; herumgewühlt werden. *1657:* feljebb indulánk az víz mellett, és Pöstény ellenében jutánk holott az Vágparton minél közelb akármely hidegségében is az víznek, ha megvájatik, mindjárt igen meleg és orvosságos förödő víz fokadni szokott [KemÖn. 75].

megvájkál megpiszkál; a scormoni; stochern. *1779:* az meg verettetes helyen lévő tett (így!) vérontást másod Napján meg lattatván mi velünk jollehet az Csokák s varjuk meg vajkáltak volt az helyet de mégis mint ha valami marhaknak vettek volna véreket ... az hol a' kétt legényeknek volt lábokrol valo leveréssek [Záh TA; Mk V. VII/12 Fratyán Atyim (45) zs vall.].

megvájkol sárral megken; a lipi cu lut; mit Schlamm beschmieren. *1820:* egy Ujadon Uj kisseb pajta ... nints meg vájkolva Szalmával bé fedve jol [M.lapád AF; BLt]. *XIX. sz. köz.:* Az Istállo meg vájkolni megtapasztani, megsikárolni és kivül meg meszelni [Pk 5].

megvájkolás bevakolás; tencuire; Bewurf. *1854:* Mint hogy az idén Curialisomra ujj lakot szándékozom csáltatni annak a' fel allittásáert, meg váj kolásért (!) én fizetek [Egerszeg MT/Mv; DobLev. V/1373 Dobolyi Bálint kezével].

megvajudt meglankadt, elpilledt; moleşit, lipsit de vlagă, sleit de puteri; ermattet. *1586:* Keówetkěozik az Varas Retin valo kazaltatas. 10 Julj Jndultunk ala az olahokkal ... Miert hogi Jgen meg vaiwttak valanak keoniorgenek, hogi Jo Jzw bort adiwnk nekiek [Kv; Szám. 3/XXIV. 28].

megvakar 1. megkapar; a zgîria; kratzen. *1593:* Smelczer Georgi vallia: az Jnast lattam ... hogi halua fekzik vala latam az oldalat hogi egi feleol igen kek vala, mas feleol peneg mintha megh vakartak volna [Kv; TJk V/1. 405].

Szk: *~ja fejét. 1791:* hallattam ... azon Hurubás nevezetü Pakulártol, hogy midön a Gazdai pirongatták ... azt felelé ... várjatok meg mert meg tanitlak benneteket hogy meg vakarjatok a fejeteket, tudjatok meg [F.kápolna KK; SLt évr. Koros Iuon (38) fogadós vall.]. *1823–1830:* a fésűt ottan-ottan kivévén fejekből, azzal hajukat simították, s ha viszketett, fejük megvakarták [FogE 67].

2. *gúny* elver, megpálcáz; a bate/scărpina; verprügeln. *1584:* Margit Borgias Matene vallia, chak igy zola hagione Moldouasnenak, The vgmond Ne(m) véhed vala el az fr 60, ha en melletted Ne(m) eskeze(m) vala, de Ne(m) monta igy, hogy ha en melletted meg Ne(m) eskezem vala hamissa(n) hane(m) Meg vakarîak vala az Alfeledet a' perengernel [Kv; TJk IV/1. 363].

megvakarít megvakarint; a scărpina; kratzen. *1631:* Forraj Benedekne jü nem keöszeöne, hanem az seggit fordita reank s megh vakarita monda Kutas Janosne hogi en rea(m) haragszik s azert czelekeszi [Mv; MvLt 290. 253b].

megvakít 1. elveszi a szeme világát; a orbi (pe cineva); blenden. *1843:* az Isten vakitsan meg 's törje el az lábamat [Dés; DLt 65].

Szk: *egy szemében ~. 1765:* Foka el vöve egy Kanczámot, addig hurczalta egy hellyreis más hellyreis, hogy el rontotta és megis vakitotta egy Szemiben [Marosbogát TA; Mk V. V/97 Marcsinán Toma (40) zs vall.].

2. elszédít/vakít; a orbi; verblenden. *1662:* Az ajándékvételnek ártalma az ... hogy megvakítja a bölcseket és elfordítja az igazoknak szavokat [SKr 692]. *1829:* Csudálkoznak a' Fperesek az Aperesnek ide nem tartozo haszontalan mind tsak a' Birot meg vakittani, a' dolog valoságát meg homályosittásra czélozó iratásain (így!) [Ne; DobLev. V/1135. 10a].

megvakíttatott megvakult; orbit; blind geworden. *1694:* Nagyhírű Cyprianus, Franequerának kedves doctora egy belső hályogtul egészen megvakíttatott asszonyt megszabadíta; ki is szemünk láttára azon szempillantásban látni kezde [Kv; KvE 233 VBGy].

megvakmerősíti magát vakmerőségre ragadtatja magát; a-şi lua îndrăzneala, a se obrăznici; sich erdreisten. *1782:* (Tyitult) az Méltoságós udvar vasra veretvén az udvarban nem-sokáig raboskodtatta, s látván hogy továbbrá-is magát meg-vakmerösitve, sem miképpen Kezesseket ki-szabadulhatására álitani nem akar, igy asztán a' Nemes Vár(me)gye Magistratualis Tőmlettzében által küldvén maig-is ottan vagyon [Újfalu K; Eszt-Mk].

megvakol bevakol; a tencui; (mit Malter) bewerfen, verputzen. *1588:* Keomies Mate vakolta meg az Pwspeok hazanal walo Kapw keozit ... attam f. 1 d. 40 [Kv; Szám. 4/I. 37]. *1592:* Az keómiweseknek fizettem a' Mellek à megh newezet keö falt megh vakoltak es rakogattak [Kv; i. h. 5/XIV. 177 Eppel Péter sp kezével]. *1609:* Keomuues Kis Mihal, Miuel hogy Az esseo Asz elleobeli vakolast az chynterembe(n) le mosta vala megy vakolta [Kv; Szám. 12b/IV. 117]. *1623:* beleoll kelletik az Jstallokott keőz falokkall ... altal zagattny ... az keőz falakotis talph fakban allassak zepen s azokott keth feleőll megh Tapazzak vakollîak [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. *1625:* Keomjes Viczej And: az Kezep kapu felet valo Ora heljet meg vakolua(n), es meg tehelizue(n) Negied fel napra atta(m) ... f 1 d. 22 1/2 [Kv; Szám. 16/XXXVI. 174]. *1680:* Ebedló Palota ... Ezen hazok(na)k falai kövel lévén megh verve messzel vad(na)k mind kivül belül meg vakolva többire iratossok [A.porumbák F; ÁLt Inv. 11–2]. *1752:* az Udvarhaz ... egerfa baranakbol epült ... négj jo tagas Házok, mellyek jo tapaszasok és meszessek, meg is voltak vakalva [Pókafva AF; JHb XXV. 73]. *1829:* A Malom ... egészen uj Kő Falakból Kőrős Körül ujbol épit-

ve vagyon, Téglából s Köböl s meszes porondal rakva megvakolva [Km; KmULev. 2].

megvakolás bevakolás; tencuire, tencuit; Bewurf. *1668/1799:* A torony zsendelyezését és a torony megvakolását és meszelését Isten segedelme által boldogúl elvégezték [Mv; EM XVIII, 457]. *1726:* az Istálló és Majorság pajta meg vakkolásáért, és fejéritesiért fizettem fl: hg 24 [Kv; Ks 15. LIII. 4].

megvakolt bevakolt; tencuit, acoperit cu tencuiala; (mit Malter) beworfen, verputzt. *1638:* Az hazok eppen mind faragott fakbol vadnak fel rova; mind kiuöl, beleöl megh vakoltak [A.porumbák F; UF I, 660].

megvakoltat bevakoltat; a pune (pe cineva) să tencuiască ceva; (mit Malter) bewerfen/verputzen lassen. *1585:* Az varos kohnyaiat foldoztatta(m) vakoltattam meg az Andrassal fyzettem d. 32 [Kv; Szám. 3/XXII. 76]. *1589:* A keomiwesnek a keo falba valo hassadassokat hogy be foldozta s thil thul a falt meg vakoltata attunk f. — d. 54 [Kv; i. h. 4/IX. 26]. *1609:* Az Keomuues Mihal Inassaual vakoltatam megy, Az Scholabany haro(m) puszta kamerakat attham nekj f — d 16 [Kv; i. h. 12b/IV. 117]. *1623:* Az jstalloknak az tornaczy feleöll valo falaytt kiuul igen zepen megh tapaztassa, vakoltassa, teheltesse [BGU 124]. *1625:* Filstich leorinc Vr(am) boltianak az Ajto mellieke Igen meg mozdult vala, es azt be chinaltattuk es egieb heliekennis, az hol meg bontakozot volt, meg chinaltattuk es meg vakoltattuk [Kv; Szám. 16/XXX. 20]. *1752:* Györfi alias Simon Marton ... Templomot megvakoltatta meg meszeltette [Bő MT; MMatr. 265]. *1785/1797:* Jankó Ferentz Uramra maradván eő kglme viselte gongyát ezenn kápolnának ... küllyel egészszen ujjra meg vakoltatá, fejéritteté [Zágon Hsz; HSzjP Andreas Hajdu (68) pp vall.].

megvakoltatik bevakoltatik; a fi tencuit; (mit Malter) beworfen/verputzt werden. *1674:* Az hazak fala faból rotattak, kivűl belől faval megh hanyattak, és mészszel megh vakoltattak [A.porumbák F; UF II, 599]. *1756:* Ezen eddig describált egész épűletek az Ur Házán és a két Boltokon kivűl, mellyek belöl meg vakoltattanak alnak készulendő félben vakolatlan [Branyicska H; JHb LXX/2. 23]. *1777:* Az el adás után, a' házak renováltattak, Stakaturáztattak ... meg vakoltattak [Dés; Ks 79. 29. 263].

megvakul elveszíti a szeme világát; a orbi, a-şi pierde vederea; erblinden, blind werden. *1637:* En azt nem tudom ki miat vakult megh szanto Marton [Mv; MvLt 291. 17]. *1723:* Ezt az Hugomatt ... kételen nékem kellett tartanom, kicsin lévén mind a két szemeivel meg vakulván az ölemben hordoztam, az Német Borbéllyhoz, az gyogyitá meg Isten után [Kv; KvRLt VII. 18 Miszti Eötves Pál végr.]. *1750:* kis Ester szép Léányom meg himlözvén Gyenge korában mind két szemivel ... meg-vakúla [ArJk 48]. *1768:* Ugyan Etsém hogy vakula meg ez ã Kantza [Kovászna Hsz; SzentkGy St. Mezei (60) jb vall.]. *1778:* Emlékezem réá hogy meg vakult volt Etzken András, s holtig vak volt [Albis Hsz; BLev.]. *1783:* Kolosvári Istvánnak is meg ütőtte volt a szemit hogj szinte meg vakult mais hibás a szeme miatta [Udvarfva MT; Told. 44/54].

megvakult I. *mn* **1.** szeme világát/látását (el)vesztett; orbit, lipsit de vedere; erblindet, blind geworden. *1710 k.:* sokat írhatnék itt, de nem ide való. Kérdezzék meg, ha él, Dévában megvakult Szabó Miklóst [BÖn. 961].

2. elvakult; orbit, zăpăcit; verblendet geworden. *1619:* Közel való példa, tavaly mennyé rettenetes had Perzsiára volt, kit szörnyítnek ő magok, mégis elég vala itthon is, de azmennyé jutott vala az szegény megvakult lengyelekre benne, azt Nagyságod jobban tudja [BTN[2] 214].

II. *fn* szeme világát elvesztett/vak ember; orb; Blinde(r). *1816:* Kortskevits Károly Szem orvos, ajánlja szenvedö felebaráttyainak ... a' maga kész segedelmét ... a' himlö által meg vakultak szemek világait az ö segedelme után viszsza nyerik [DLt 103 nyomt.].

megválás 1. elszakadás/válás; despărţire; Trennung. *1662:* Fejedelemnek ollyan hasznos főúri hivétül való megvállása nem kicsin kedvetlenségére esék [SKr 156] | ő kegyelme Kegyelmedet nem haragítja, hanem szépen akar megválni Kegyelmedtől ... legyünk azon, hogy találjunk tisztességes módot a megválásban [TML II, 229 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. *1811:* Kedves Házam! nékem tiz esztendős szállás! Hát tsak néma legyen a' tőlled meg-válás ? [ÁrÉ 186].

2. elválás (házasság megszakítása); divorţ, despărţire; Scheidung. *1711:* Már circiter tizen őt vagy tizenhat esztendeje mi ólta el hagyott, az időtől fogva nyolczor fogtattam ... ezekkel a fogságokkal Törvény által tőle valo meg válásomat akarta(m) munkába venni; de eő kgle mindenkor el szőkőtt [Dés; Jk 359b–60].

3. vmiről való lemondás; renunţare (la ceva); Verzicht. *1667:* Az én dolgaimban való fáradozását Kegyelmednek megszolgálom. Hogy penig intimálja az szamosujvári tisztemtül való megválásomat, azt is atyafiságnak jeléűl veszem [TML IV, 100 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1678:* azon kicsin portiócskámnak helyben való megmaradásában mutassa istenes jóakaratját ha hol pedig Uram semmi uton-módon egyéb nem lehetne benne, én inkább kész vagyok attól való megválásra is, mintsem ebben az sanyarú rabságban meghaljak [TML VIII, 376–7 Lázár István ua-hoz].

4. különválás, önállósulás; separare, despărţire; Verselbstigung. *1560:* Az legenyeknek uroktul ualo meg ualasanak mogg'arol Az Bwchu hetrol Art. 14 [Kv; ÖCArt.].

megválaszt 1. elválaszt; a despărţi; trennen. *1736:* Melly Ns Telek osztatott vagy Szaggattatott őt darabokba vagy Szakaszokba Ugymint ... Viragos Kis kert, első Udvar, Kőzepső Udvar, Kűlső Udvar, és Veteményes kert de tsak ollyan mintha tsak egy Corpusba volna, mert amelly ... Deszka kert egy mástol meg valasztotta, szinten Semmivé leszen, el avult [Várhegy MT; CU XIII/87]. *1750:* A Falu felső végénn edj ház hellyetske E mellett más Ház, tsak a Falu utzaja választya meg őket [Vecsérd NK; Berz. 11. 88/5.] *1756:* vagyon Téglából Bolthajtásoson rakot két Sűtő kementze, mellyeket a kőzötte lévő Téglából rakot fal választ meg egj mástol [Branyicska H; JHb LXX/2. 25]. *1757:* a régi veteményes kert ... circum circa vétetett jo sövényből font Szalma fedelu Támoszos kertel, a Curialistol pedig választya meg Gyalog sövényböl font kert [Budatelke K; LLt Fasc. 129]. *1778:* (A) Fogadois éppen az én szomszédságomban vagyon, tsak

egy patak válosztya meg egymástol [Egerbegy TA; JF Marosan Matyéj (34) zs vall.].

2. elhatárol; a delimita; begrenzen, trennen. *1731:* Nagy Völgyben két föld edgy patak valasztya meg [Kászonjakabfva Cs; BCs]. *1757:* A Köles kerten egy darab Bokros Erdő ... vicinusa Delről a Falu erdeje, melytöl a To falvi Osvény választya meg [Nagyernye MT; EHA]. *1768:* ezen Bérczen járo ut mindenütt meg választya az Szent Lászloi határt ... az Oláh Letai határtol [Szentlászló TA; JHb XXXVI/17]. *1775:* Ezen köz élö hellyet Eszakrol az Málnási Erdoktöl válaszsza meg az Heresz pataka [Málnás Hsz; Mk II. 2/71[. *1801:* Szomszédja ez helynek Napkeletről a' Bikfalvi Határ, melyet ez a' nagy határkő választ meg a' Kőkősi Határtól [Kökös Hsz; Kp IV. 297 Serester Mihály (76) gy. kat. vall.]. *1826:* ezt a helyet ... Néhai Bartos Pap Ur vágatta el. Szomszédjai Délrol a Gidofalvi atyafiak it a Régen volt kijáro ut választotta meg [Albis Hsz; BLev. Vall. 5].

3. kihatárol; a demarca/delimita; abgrenzen/scheiden. *1725:* ezen szekér út valasztya meg mindenütt nap nyugot felöl az Exp(onens) ö Nga Arvái erdejét [Ménes MT; BK]. *1728:* terminállyák és vállasztyák meg ezen Mikó részre valo Havad út tetejit vagy Erdöt, ã Drisén nevezetü helly mellett lévö út [Hidvég Hsz; Mk I. I Nic. Mihály (71) jb vall.]. *1746/1756:* (A kaszálónak) mindenütt az Vétzke árka választya meg ódalát [Szentgerice MT; EHA]. *1761:* (A) Szánto Földet az eke ut válossza meg [Jedd MT; Told. 45/3].

4. (határkijelöléssel) különválaszt; a delimita/separa; (durch Markierung) abscheiden. *1765:* hallottuk az régi eleinktől, hogy régentén ... edgyik Erdélyi Fejedelem a Görgényi Fiscale Dominiumhoz tartozó Havasokat és Erdőkőt ki jártattván, egy Cseber vizet fel vittek a Kereszthegy tetejire, s aztot ottan le tőltvén, egy része folyt Gyergyó felé, más része pedig Görgény felé, és ezen viznek le tőltésèvel választották meg a' Görgenyi Havasokot a' Gyergyo széki Havasoktól [Born. G. VII. 36].

5. elkülönít; a separa; absondern/trennen. *1737:* az régi ős Haz hellyeket, mivel őszsze elegjettenek, nem tudom meg valasztani [Mocs K; JHbK LIX/26. 11].

6. szétválaszt; a separa; trennen, scheiden. *1681:* Tej felhez valo réz üst ... ez arra valo, hogi ã Tej felt ebb(en) tőltvén ã savojatol itt valasztjak megh [Vh; VhU 567]. *1757:* (Az aranyrögöket) menedékesen állo válura tőltyűk, vizet botsátván réá addig agitállyuk, keverjűk, mig ... meg marad az Arany 'a Váluban, s azt ... választó tekenőben tévén apránként a' még kőzte lévő impuritástol meg választyák [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

7. kiválaszt; a alege; auswählen. *1570:* Kwpas Isthwan ... vallya ... ew neky[a] Teort volt ely farago Zekerceye ... akar ely Menny hogi Mast vegen, Mond neky Kadas myhal ... Jm en ely megek veled megh valaztom mert en Jol esmerek az felehez [Kv; TJk III/2. 85. — [a]Eotthwes Lwkach-nak]. *1585:* Gyeongfwzeo Mathias ... vallia, Tudom bizonnial hogy Giülay Demeter kerte Barat Peter vramtol az vonth Araniat es ezwsteòt, Mert Giulaj Demeter hiwa Peter vramhoz chak Azert hogy ottan chak valazzak benne, Es vgy Menek ell velle, en megh valaztam, de eò veowe megh ... es chinal vala gieongiéos premeth [Kv; TJk IV/1. 456]. *1836:* minek utanna a' leg vékonyát, a' kenderfonalnak ki választotta az ött abrosz: Mejjékihez Az után Ujra valloszsza meg az kender fonalnak az vekonyát, és azt vesse meg mejjéknek [IB gr. Bethlen Sámuelné takácsnak szóló ut.].

8. kiválogat; a alege; auswählen. *1657:* ettől fogva bezzeg olyan occasiókban emberre megválasztva bíztam, s magamtól távozni sem hagytam vezetékemet[a] [KemÖn. 76. — [a]Értsd: vezetéklovát]. *1679:* Rucza, mint hogi az majorne megh nem tutta választani, azert mind őszve olvasztatot, nro 140 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 114]. *1868:* ha tán házasodni keszűlnél válazd meg jol ... szép is jo is gazdag is nem is, mert az elsőben sincs mindég köszönöt [Kv; Pf Barabás Sándor jogász lev.].

9. megválogat; a alege; wählen. *1672:* observálhatták, kik arra vigyáztanak, kiknek az szívekben is be kellett látni ez iránt ... ha az dolgokat, szókat in rei veritate le akarta írni, az kiket is igen meg kellett választani, kik, Uram, rendesek s kik rendkivül valók [TML VI, 398–9 Béldi Pál Teleki Mihályhoz].

10. egymástól megkülönböztet; a deosebi/distinge; absondern, unterscheiden. *1710:* aki több históriákot olvasott a magyarok dolgairól ... könnyen meg tudja választani az igazat a hamistól, a valóságot a hízelkedéstől [CsH 49]. *1798:* Minek utánna mind ki takaradtanak különössön ki mit beszéllett a' sok ember közzül meg választani nem tudom [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

11. *átv* elszakít; a smulge (din ...); jm ent/wegreißen. *1597:* Nagy Andrasne kepebe pedigh azt mondo(m), hogy engemet zihernek zihernenek mondot mjert kereztiensegemteöl megh valaztott, kylen dion vagio(n) erette [UszT 12/27]. *1610:* mondek nekj ne szidgj Ferencz vram mert ne(m) kurua uagiok en, sem bestie lelek nem uagiok ... Azert azt mondom miert kereztiensege(m)teöl meg ualaztott megh holt Diomon vagion [i. h. 34a].

12. (vmely tisztségre) választ; a alege (într-o funcţie); (in ein Amt) wählen. *1667:* Az kapichihát bizony valóban megválasztották ő nagyságok [TML IV, 192 Nemes János Teleki Mihályhoz]. *1846:* falugyűlésében közmegegyezésből közönségünk erdő- és fűpásztoroknak megválasztotta[a] [Zalán Hsz; RSzF 176. — [a]Köv. a részl.]. *1874:* Egyházfi Ilyefalvi Jozsi egy évi ideje letelvén, kit ismét megválasztottak többséggel [Burjánosóbuda K; RAk 19].

13. (testületbe) beválaszt; a alege (ca membru într-o asociaţie); (in eine Körperschaft) wählen. *1880:* Szerfelett örvendek, hogy a Petőfi Társaság megválasztott tagjául [PLev. 82 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

megválasztás **1.** (vmilyen tisztségre való) választás; alegere (într-o funcţie); (für ein Amt) Wahl. *1823–1830:* (Székely Mártont) az ifjúság nem szerette, s beszélni kezdették, hogy nem választják meg contrascribának s nem votizálnak reá ... azért minden megválasztás nélkül folytatta a contrascribaságot [FogE 137].

2. beválasztás; alegere (ca membru într-o asociaţie); Wahl. *1880:* Te maradtál a sor legvégén, mert tudom, hogy ... egyformán veszed, akár korábban, akár későbben köszönöm meg azt a szíves hangu levelet, melyet megválasztásom[a] alkalmából hozzám írtál [PLev. 82–3 Petelei István Jakab Ödönhöz. — [a]A Petőfi Társaságba való megválasztása].

3. különbségtétel; diferenţiere; Unterscheidung. *1784:* Felettébb valo lelkünk fajdalmával ... hallyuk fűleinkelis naponként egész Városunknak ... minden meg választás nélkül némellyektől a' Mágnasok elött tett, 's mostanis continuálando vádaltatását [Torockó; TLev. 4/12[.

megválasztatás megválasztás, (vmely tisztségre való) választás; alegere (într-o funcţie); (in ein Amt) Wahl. *1875:* Nyirő Lajos egyházunkban a kántori állomásért pályázván, megválasztatását kéri [Damos K; RAk 200].

megválasztatik 1. (föld) kihatároltatik; a fi delimitat; (Feldstück) begrenzt werden. *1757:* a Kotzkán rész erdő(től) ... Keresztes fák által választatik meg [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129].

2. elhatárolódik; a se delimita; begrenzt werden. *1666:* továb akarván menni ... az egész Aranjas Szék lakosi képekbe(n) es Nevekbe(n) az vicinusok és Commetaneusok lattokra ott az hol az litigios(us) hely meg választatik az Thorda vármegjei Borrévi hatartol féligh ki vont kardal repellála bennűnket [Thor. III/6 országos komisszió jel-ből].

3. (vmilyen tisztségre) választatik; a fi ales (într-o funcţie); (in ein Amt) gewählt werden. *1836:* Szavazatok többsége altal Molnár Jósef Kis Czéh mester atyánkfia Gelét mérőnek meg választatott [ZFaz. *kiscéhmester* al.]. *1871:* a presbitérium is harmadrészben megujitandó. A kilépettek ujra megválasztattak [M.bikal K; RAk 288]. *1874:* Szavazat többséggel megválasztatott ismét kurátornak Babos Jozsef volt kurátor 3 évre [Burjánosóbuda K; RAk 19].

megválasztatott (meg)választott; care a fost ales; gewählt. *1837:* a' Megye Birák a' Tiszt. Paptol, Pátronusoktól és Presbyteriumtol Candidáltassanak, kik kőzzül a' Megyegyülésibe Szozatok tőbségénél fogva meg választatott személlyt a' Tiszt. Pap eskesseis fel [Nyárádsztbenedek MT; HbEk].

megválasztó elhatároló/választó; care desparte; begrenzend, trennend. *1767:* szomszédi ... a határt meg választo határ győpü [Udvarfva MT; EHA]. *1800:* ezen meg nevezett két Erdők közt valo nagy árkot tartottuk ... a' Kődi és Kelentzei Határokat egymástól meg valaszto leg bizonyossabb Jegynek [Benedekfva Sz; BfR II. 58/21 Morár Maftyé (75) vall. Vérvölgyi Bányai János keze írása].

Hn. *1757:* a Past vagyis ă Delnei és Taploczai Hatarokat meg valaszto Gyép mellett (sz) [Taploca Cs; EHA].

megválasztódik elválasztódik; a fi despărţit; getrennt werden. *1736:* Csere Agosokon állo perellyésen Szarvazott Árnyék, melly alatt szoktak esős időben állani rüdeg Marhák, ezen Akol az alább meg irandó Tőkős kertől Válosztodik meg ... rosz gyepüvel [Földvár TA; CU XII-I/1. 271]. *1744:* A belső Pinczébe edgy Ajtó hellyel választodik meg a kűlsőtől [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

megválasztott (vmely tisztségre) választott; care a fost ales (într-o funcţie); (in ein Amt) gewählt. *1845:* az ujanan meg választott bejáro Mesterek [Kv; ACArt. 30]. *1847:* Dánts Juon Plésa megválasztott s felesketve volt vármegyei kisbíró ... vallja [VKp 183]. *1866:* N. T. helyettes esperes Szakács István ur beiktatja hivatalába az egyháznak ... törvényesen megválasztot uj papját [M.bikal K; RAk 259].

megválhatik 1. elszakadhat/válhatik vkitől; a se putea despărţi (de cineva); sich von jm trennen können. *1658:* mindaddig ő nagysága hűségében megmaradj, valamig az dolognak jó kimeneteli leszen s azután osztán, ha akarsz, tisztességesen megválhatsz ő nagyságátul [TML I, 272 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

2. elválhatik, házasságot felbonthat; a putea divorţa, a se putea despărţi prin divorţ; scheiden können. *1593:* Orsolia Azzoni, Dobroker Janosne vallia, En eggiwt jartam vadalma Gergelneuel az zeoleobe kerdettem miert jar oda kis Georgiheoz azt mondotta hogi azert jar, mert neki azt mondotta Kis Georgi, hogi ha megh valhatik az felesegeteol, eotet el vezy [Kv; TJk V/1. 354]. *1694:* Balog Mihaly ... biztatv(an) lator szolgalot azt mondv(an): Ne fellj: Mert ha az Feleseg haza jó is, szeme lattara is fel vetlek az ágybán hogi annál inkáb meg valhasso(n) túlle [SzJk 286]. *1771:* Reáunván a szegény Kádár az első feleségére, repudiálta, de semmi úton-módon meg nem válhaték tőle [RettE 252].

3. megszabadulhat vkitől/vmitől; a se putea scăpa de cineva/ceva; jn/eine Sache loswerden können. *1570:* Neste Pays Iarto Illyesne hity zerent vallya hogy egy korba Az piachon Talalta az Darochy Tamasnak Az annyat, Eo neky Illien Modon zolt, Am az Te veodnek adwk az zeolet, hala Istennek hogy az en vram megh valhatek teole mert Nem Mywely vala [Kv; TJk III/2. 178]. *1572 k.:* Mikor el űaltanak űala egj mastűl ez el műlt niaroni ... ioüe Battiamhoz s mondek nekye mit pironkottok Janos űram űed haza az orsolia azzont azt monda hogy ne Solliak arra mert Kerte eô azt az istenes orat hogj meg ualhassek az bestie hires kűrűatűl [Kv; TJk III/3. 44a Albert Deakne vall.].

4. (tisztségről) lemondhat; a se putea retrage (dintr-o funcţie); (einem Amt) entsagen können. *1657:* látom vala az én állapotomnak félelmes voltát, és búcsúzom is vala, hogy megválhatnám szolgai kötelességemtől, de abban repugnál vala. Consuláltam azért hiteles jóakaróimat, kik azt tanácslák, ne vonjam el magam szolgálatjokból [KemÖn. 306]. *1669:* kérem azon Kegyelmedet készítgesse az útat arra, hogy minden hivatalomtúl válhassam meg ő nagysága nehézsége nélkül [TML IV, 417 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

5. (testületből) kiválhat; a putea ieşi (dintr-o corporaţie); (aus der Körperschaft) ausscheiden können. *1780:* mi Hidelveiek egyenlő akaratból megváltunk és hogy az akkori Várbeli vagy Belső Kalandostól békességesebben megválhassunk minden perpatvar nélkűl ... minden kalandos szerszámainkat ... oda engedtük [Kv; EM XI, 223 Az öregebb hidelvi kalandos-társulás cikkei].

megválik 1. (vmennyi időre v. végleg) elszakad/válik vkitől; a se despărţi de cineva (vremelnic sau definitiv); (für eine bestimmte Zeit od. endgültig) sich von jm trennen. *1568:* Meg valtal az apadtwl a sententiazot Beste pelengerezet Nemzetw kuruafiatul [Kv; TJk III/1. 145]. *1573:* Racz agota Azt vallia hogi mykor Kalmar Albertne halwa meg hozta volna leaniat azt Monta Neky Jo Margit azzon zanom keserwsegedet, Mond hogy mynt Isten akarta vgi kely lenny, Aggion Isten eleot okot rola ky myat enneke(m) Az en germekemtwl meg kellet valnom [Kv; TJk III/3. 112]. *1633:* egy beőteős keszkenőt varratott vala en velem Zabo Jacabne Ez uolt rea varua. Bucziumat veszem mar az en szereteőmteől, ne(m) küleömben ugi mint egy ellensegemtől. Jdeje megh ualno(m) te szep szemeliedtőll Mert mindenkor bűmra jartal cziak egiedőll [Mv; MvLt 290. 124b]. *1666:* ez vilaghtol még kőlleték válnom [Kv; BLt]. *1785:* igen szerette ... két Testvereit ... ugj hogj mikor együtt volta(na)k ... Katsone

Asszonyomal, és onnan el akar jöni Katsoné Aszonyom elig váltanak meg egjmástol [Mv; DLev. 4. XXXVI]. *1791:* én igen jó szivel meg válom tőle [Méra K; RKA]. *1851:* én a' mikor te bé jösz mehetek bár nehezen válom meg Lelkem Anyámtol [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. elválik, házasságot/mátkaságot felbont; a se despărţi de soţ/soţie sau de logodnic/logodnică; scheiden, Ehe/Verlobung lösen. *1629:* Az Aszonytul magatulis hallotta(m) akkor taiba(n) hogj el ment vala, hogi azt mondotta, hogj meg valik az Uratul ha papot talal [Mv; MvLt 290. 187a]. *1691:* Győrgy Miklós Judith kiván separatiot Posoni Győrgy Mátkájátul, ez okon hogy az legénytől mindenkép(p)en meg hűlemedett ... jó most meg válniok egy mástul, mint sem ez után őrdőg(ne)k ellyenek [SzJk 249].

3. (vagyonelosztással) önálló gazdaságra lép; a se separa (cu gospodărie); (durch Vermögensteilung) selbständige Wirtschaft führen. *1634:* ha lehet, bekeuel ualom megh az Atyamtol nem uezekede(m) [Mv; MvLt 291. 1a]. *1705:* en az en fiamtol könnyen meg valom mert ö sem virgot velem en sem velle | En az edes fiamtol könnjen meg valam, de hogy ozt monta volna hogi meg osztoztak nem hallottam sem nem tudom osztozkodásokot [Pálfva U; Pf].

4. (mesterétől elválva) önállósul; a se separa/despărţi (de maistrul/meşterul său); (sich von dem Meister trennend) sich selbständig machen. *1635/1650:* valamely Eottues Legeny, Jdegen orszagbol vagy Varosbol Jeone ide Coloswarra, Es it akarna miuelnj. Az Eottues Legenyek Elötteok jaroit ... talallyak megh, es azok altal keressenek miuet az Mesterhez, Hogy ha penigh valamely Eottues Legeny, Gazdaiat el hadna, Es mas Mesterhez akarna miuet keretnj, vgyan azon Gazdàk altal keressen miuet, Mert azok tudvan az Cehnek Teorvenyt, es Rendtartasit, szorgalmatosson megh Tudakozva(n) ... az Legeny mint valt megh Vratol Gazdaiatol [Kv; ÖCJk].

5. vhonnan eltávozik, el/odahagy vmit; a părăsi ceva, a pleca de undeva; sich entfernen, etw. verlassen. *1832:* Megmondottàk nèkem sokan — Üllyek a vaszkamba — ha betsületes Embernek akarok maradni — meg mondták, hogy ezen udvartol lehetetlen betsületesen megválni — nem hittem ... ugy itéltem ... hogy én másképpen fogok onnan kilèpni [Torda; IB. Demény János tt nyil.]. *1800:* Czakó Jóska egy hónap óta Vásárhelyt van. Megvált a Kelettől [PLev. 83 Petelei István Jakab Ödönhöz].

6. lemond vmiről; a renunţa la ceva; auf etw. verzichten. *1605:* Zakacz Benedekneteól hallam monda hogy eó neki az pohara ... attul is meg kel valní s hazat kel chinaltatny [UszT 20/132 Catherina Consors Agilis Joannis Leorinchy In Uduarhely vall.]. *1671:* az Békés Vármegyei Nemessek és egyéb rend nem akarna fizetni az töllünk Országul fel-vetett rend kivül valo adozásokban; végeztetett azért hogy ha ... nem contribualnának, akar melly szin és praetextus alatt-is, Nemességektöl kell megválniok [CC 91]. *1753/1781:* el nem mégyen, 's inkább készebb lészen holmiitöl meg válni [Nagyalmás H; JHb LXXI/3. 319]. *1760:* minthogy a Joszágtól ... 40. ezer forintokért meg nem válnám, Sokáig annak ki váltását nem is engedem [Igenpataka AF; TL gr. Teleki Ádám aláírásával]. *1846:* készebbek vallásaktol meg válni [Magyaros MT; MvRLt].

7. megszabadul vkitől/vmitől; a scapa de cineva/ceva; jn/eine Sache loswerden. *1653:* Toldalagi Mihály uram egyszer oda jövén a mi szekértáborunkhoz, azt kérdé töllem: vagyon é még sok liszt, a kit a basáknak oda nem adtunk vala ... ím én megrendelem kit hova adjatok, és légyetek azon, hogy váljatok meg tölle, mert nem jó ha a Dunán tul kezdenék vitetni veletek az élést [ETA I, 128 NSz]. *1664:* Kegyelmedet kérem, ha lehet, szakaszsza végét immár az Toldi György urammal való dolgomnak, mert nagy gondomtul válnám meg, ha elválnék dolgom akármely felé, az mint az igazság lenne [TML III, 28 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

Szk: *törvénnyel válik meg vkitől* törvénnyel mond le vki szolgálatairól. *1573:* myert az Espotal Mesterne keonergesere az feiedelemis azt paranchollia hogi tĕrweny zerent Igazitassek ely dolga, Azert eo k. Azt kewanniak hogi az Mint ely Indwltatot Mennjen Tĕrwenniel veghez, valliek teorwenniel meg teolle Az varas [Kv; TanJk V/3. 93a].

8. egysz 3. szem-ű alakban; la pers. a 3-a sg.; in 3. Ps. Ez.: eldől/válik vmi; se va decide; es entscheidet sich etw. *1613:* ő kgmek az ő Fge leúelenek helt ne(m) attanak volna ... kiböl ez útan mi köuetkezhessék meg valik [Kv; PLPr 1612–15. 96]. *1618:* Ha mi akarunk, csak egy holnap alatt annyi hadat küldhetünk Erdélyre, hogy megválnék, ha hamar hozna Kamuti uram hadat ellene [BTN[2] 131]. *1722:* Már meg válik mi sül belölle [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1743:* mikor ki jártattya az Vr ő Nga ujjolag ā határat akkor valik meg, mellyik Uréhoz valo ā kit Csaloka viszszá szántott [Vajdasztiván MT; BálLt 86]. *1762:* magátolis hallottam szolgabiro Uramtol onnan ki jövén, no Citálám Getzi Lászlo Uramat a' Vár(me)gye székire meg válik mi lesz belölle [Szentgothárd SzD; WassLt Kratsun Todor (32) jb vall.]. *1783:* sokot akar ott Magos Pál Ur(am) végben vinni megh vállik, hogy éri el [JHbCs Árkossi Ferenc Csáki Katalinhoz].

Sz. *1811:* Égy Példabeszéddel végzem beszédemet; Azt mondják Idején meg válik, mely Téjböl Lészen a' jó Turó [ÁrÉ 82].

9. *vkitől/vmitől megválva* vkitől/vmitől eltekintve, vkit/vmit kivéve; exceptînd pe cineva/ceva; abgesehen von jm/einer Sache, jn/etw. ausgenommen. *1540:* Kegyelmes wram, az myth thy kegyelmethek en thwlem Bathory Andrasnak es Dragffy wramnak yzenthenek wala, myndenth en am az egy dologthol meg waalwa, ky tythok, nekyek meg mondęk [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. *1558:* Ha az wr Isten Ennekem leyany Magzathot adand, Attwl még walwa kyt Myhalfy Thamasnenak hattam vala, es egyeb gyermekymnek, hagyom Mynden rwhaymat es Egyeb eltezetymet [JHbK XLIII/21 Mikola Ferencné Melyk Anna végr.]. *1577:* valamely Ember penigh az bor Iwoknak etelt ad Io baraty es zomzedytol megh walwa, az vasarbirak vehessenek fl. 1 [Kv; TanJk V/3. 144a]. *1581:* Az fellywl megh Newezet zemelyek Mestersegeknek el weztesse(n) el marattanak Eztendeigh Matul fogwa az chehnek minde(n) zabadsagatul Rendtartassatul ... wróssek legie(n)ek az temetestwl megh walwa [Kv; i. h. 242b]. *1584:* Az Wasar Vamrol ualo ieczes ... Zekereken ... walamy giewmeolcheót hoznak, Atwl minden zekertewl wegien az Wasarbiro ket pinzt, Az Thorday es Dessy zekertewl megh walwan [Kv; PolgK 9]. *1603:* gothart balas mindenekböl ki elegitte ez peres azzoniokot, az öröksegtöl meg walua, mind buzabol, zabbol penszbölis [UszT 17/25 Palfj Andras Tarcziafalwy nemes Ember vall.]. *1614:* Az Zaz vraink s Attiankfiays hasonlokeppen igirik magokat Zeben varosatol megh valua [Ks 87 ogy-i végzés]. *1653:* Báthori Gábor hogy a

Barczáról kijöve, gyűlést hirdete Szebenbe[a]. Holott több dolgai között Brassótól megválva és a benne való nemességtől, és azoktól a kik a török közé futottak megválva, mindennek megkegyelmeze [ETA I, 109 NSz. — [a]1612-ben].

megvall 1. vallomásban kifejt, megbizonyít; a mărturisi ceva; (ein)gestehen. *1568:* Anna Andreę bakos aztys monda, hogy ǫtet tyz forintal kenallya volt eǫthues palne, hogy a myt tud eǫweges Anna felǫl meg vallya [Kv; TJk III/1. 209]. *1570:* Annos Nyrew Ambrwzne vallya hogy Ew egebet nem Thwd Mondany Trombitas Demeter es Zabo Janosne feleol sem az vra feleol, Annal kyt ennekeleote megh vallot [Kv; TJk III/2. 33]. *1586:* deliberatur Myerthogy Az tellies bizonsagok egy arant megh valliak, Mint ostromlottak az ferencz deak hazat[a] ottis eolni Akart vagdalkozot, teczik a' teorwennek hogy elegh a bizonsagh, es vilagos Ferencz deak heted magawal Allion Rea, es vonniak Niasba [Kv; TJk IV/1. 563. — [a]Köv. a részl.]. *1602:* Azert hitta Peter Deak hogj az haz kje wolt ahoz az emberhez valo Genealogiat vallja megh: Azert affeleól igy vall[a] [UszT 16/74 Prisca relicta quondam primipili Joannis Theörek de felseó Bodoghaszonffalwa vall. — [a]Köv. a vall.]. *1633:* valtigh taczíolok ... de eő semmit ne(m) gondolt velle hanem ugia(n) ugi zitkozodot az mint megh vallam [Mv; MvLt 290. 141a]. *1762:* egy Fatensem ... constanter az előtis masok előt hirtelen meg vallatta ... hogy bizonyoson tudgya, hogy az Ia az fen specificalt Esztendőben viselős volt [Torda; TJkT V. 93]. *1780:* (Az erszényt) ki vette, dugta, vagy lopta el ? és el lopását kire fogta, hogy azzal magának szines mentséget tsinályon ? ... a Tanu igaz Lelke ismérete szerint valya meg [Msz; BK vk]. *1821:* Mind ezekről a' mit tud látott a' Tanu valya meg le tett Hite után környül-állásoson [K; RLt O. 2 vk].

Szk: *üdvözülendő lelkére ~. 1762:* az Tanu ... el mondott hűti után üdvezülendő lelkére valya meg [Kővár (Szt) vid.; Ks 25. III vk]. *1812:* Mindezekre kőrnyűlállásason a mit tud, látott vagy hallott a Tanu letett igaz Hűte után idvezűlendő Lelkére vallya meg igazán [Héderfája KK; IB vk].

2. *tlan* vallomást megtesz; a depune mărturie; Geständnis ablegen. *1585:* Neb Janosne vallia ... Az leantul ky most meg vallot[a] hallotta hogy a Napokban ruhazatot es penzt igirtek neky hog' megh Ne vallia amit tud, es latot [Kv; TJk IV/1. 493. — [a]Ez az előfordulás tartozik ehhez a jel-hez]. *1605:* En az mely fęl hyuatalara megh vallottam, most sem tudok egiebet vallanj [UszT 20/133 Anna consors providi Michaelis Horuat In Vduarhely vall.]. *1607:* en meg vallottam az hiuatalra nezt megh kellet vallano(m), Eskuesem vtan valo kerdesre [i. h. 20/56]. *1610:* Mindenik fel p(ro)testal teőruenire tamaztiak ha megh kel uallanik uagy nem, ha az teőrueni azt itili hogi megh kel uallanik keszek lesznek [i. h. 38]. *1634:* Nyerges Thamas ... kerte eőtet ... hogi menjen el hazatol hogi ne eskethessek megh bizo(n)sagul ... elis ment volt hazűl az hit előtt de az utan ugia(n) megh kellet vallani [Mv; MvLt 291. 23a]. *1697:* Mű ugj vettűk eszunkb(e), hogy az első kerdendő Utrum mű ellenunk volna, Azert arra az első Utrumra meg nem eskűszűnk, meg sem vallunk [Mezőbánd MT; MbK 87]. *1798:* az 3dikra és következett több kérdésekre is ezen Valamásomban belé foglalva lévén meg vallattam s egyebet vallani nem is tudak [Ádámos KK; JHb XIX/58].

3. el/beismer vmit; a recunoaşte ceva; bekennen. *1570:* Borbely ferencz ... vallia Harsandy Thamas megh vallya Byro eleot hogi eo neky ne(m) eorekbe hanem zalagba 12 forintert vetete[a] addegh mygh megh valthatya [Kv; TJk III/2. 116. — [a]A földet]. *1572:* Barbely Istwan vallia hogy twgia Zabo Janos Eotthwen forintot Adot volt keolchen Barbel Janosnak Twgia hogy Borbely Janos halala vtan ... Zabo Ianos ely hitta Borbel Janosnet Nyreo Kalman Eleybe Byrosagaban, hwl megh vallota az Azzon hogy ados neky [Kv; TJk III/3. 23]. *1638:* Az Ura pediglen ante Copulationem maga megh vallya, hogy kőzőskődőt velle [Dés; Jk]. *1748:* bizonyos esztendőktől fogva az en kegyelmes Vram(na)k szolgàlatyában üdőmőt folytattam, melyekbenis alázatoson meg vallom, hogy Gyakorta Sok fogyatkozásim voltanak [Szentdemeter U; Ks 83 Ambrus Gergely gondv. lev.]. *1766:* Midőn a Docz Gligor Özvegyènek Opriczának terhe nevekednék; nékem maga meg vallotta, hogy eőtőt Docz Iuon terhesitette meg [Grohot H; Ks 40/9 Román Juon (40) jb vall.]. *1793:* az Vak Esztendős Borjut le uttettem hibáztam meg vallom de nem egyébb okbol, hanem kéntelenségből [Kályán K; JF 36 LevK 316 Vég Mihály pref. lev.]. *1831:* midőn több rendbeli Tanuk szemedbe mondatták, hogy ott nem háltál, meg kellet vallanad azt, hogy nem igazán erősitetted azt, hogy azon éjtzaka ott háltál volna [Dés; DLt 332. 16].

4. bűnt (törvény előtt) bevall; a mărturisi un păcat (în faţa instanţei); Schuld/Sünde (vor Gericht) gestehen. *1578:* igyekezwe(n) az istennek ... tyztesseget ... eló winny Es az tanachyot affele zarwas bwnnel meg ferteztetet zemelyekteol meg tyztetany ... Igy wegeztek Kappa gaspar es Hennig Iacab felol, Miert hogy eomagok ... paraznasagnak bwnyt meg wallottak ... Azok Semmy keppe(n) It ne(m) wlhetnek hanem mast kel ertek walaztany [Kv; TanJk V/3. 178a]. *1585:* kenoztassek megh, es ha az Wetket megh Vallia ez Nagy suspitiot megh vilagosittia hath megh hallion, Ha penigh Nem vallia megh Ne eolliek, hane(m) veryek ky[a] [Kv; TJk IV/1. 454. — [a]A gyermekgyilkos anyát]. *1602:* Oloz Anttal, eomaga ante torturam megh wallotta hogy az Lakathott, mely az boltt aythayan woltt fel vetwe, eo maghha nytottha fel, kolchyal [Kv; TJk VI/1. 576]. *1739:* Nyilvan valo Lopasa elucescalt Kováts Ersoknak az mint maga is in facie Sedriae meg vallotta [Kv; TJk XV/13. 16]. *1752:* az Alperes meg vallá hogj lopott valami Arannjat az Ablakan ki [Abrudbánya; Ks]. *1771:* meg vallam igazán din Pojána Márkonuluj feles fát vágtunk le [Roskány H; JHb 93. XIX. 6]. *1776:* utolyára meg vallatták, hogy ... lovakat vittek el adni Halmágyra [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.]. *1809:* Mostani bününket egyenessen meg vallottuk nem tagadoztuk ebölis az jö ki hogy meg rögzött Tolvajok nem vagyunk [UszLt ComGub. 1668–9].

Szk: *szájával ~. 1745:* Vizi Borka[a] szájával megvallotta feleségemnek, hogy valaki méhit egérköves laskával megölte [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 161 Simén György (42) un. préd. ns vall. — [a]Boszorkánysággal gyanúsított asszony].

5. *vall* Isten előtt bűnt bevall; a mărturisi un păcat în faţa lui Dumnezeu; Sünde vor Gott gestehen. *1710 k.:* Én Istenem megvallom, ha a büntetés, jutalom előttem nem lett volna, talán az én Istenemnek szent nevét soha nyelvemre, elmémre sem vettem volna | A te igéd, uram, az: Ha mü bűnünket megvalljuk, hű és igaz az Isten, hogy megbocsássa nékünk a mü bűnünket [BIm. 1011, 1022].

6. őszintén megmond; a mărturisi/a spune sincer; aufrichtig sagen. *1636:* De én ebben, meg vallom, tsak hijjában fáradoztam vólna, hogy ha a mi kegyelmes Vrunk, Fejedelmünk ... benne, Isten után elöl nem segitett volna [ÖGr Aj.]. *1717:* I(ste)n(ne)k hála az Gyermekeim jobbacskán vadnak ... igazán meg vallom hogj féjtem őköt [ApLt 2 Kálnoki Borbála férjéhez, Apor Péterhez]. *1764:* a Judicium után pedig sem hasznos sem barátságos nem lett volna Urgéalni, nemis gondoltam, meg vallom hogy ex officio urgéalta volna [Középlak K; BfR]. *1777:* azonn Irina igazán meg valva nagy Ringyo lévén azon Ferje Gligor szégyenletiben el hagyta volt [Szentbenedek SzD; Ks 30. 28]. *1794:* szinte 1000. karonyi kertet keletvén fel álitanom, bizony meg valom, hogy az akarat meg vagyon, de most semmi tehetségem nintsen [Déva; Ks 75. VII. 256]. *1833:* meg valyuk Szegények vagyunk, a kéntelenség viszen rá, erre a mestersègre [Torda; TLt Praes. ir. 1534].

7. kijelent, leszögez, megállapít; a declara/constata; feststellen. *1762:* Szeredán bementem vala Szamosújvárra Dániel Tódor uramhoz Hozódék elé a religió dolga is ... Én nem szólék semmit, mivel csak egyedül voltam református. Utoljára megvallá, hogy a papok adtak okot az ennyiféle vallásra [RettE 140]. *1824/1826:* a Feleségem ditséretére örömmel megvallom, hogy az Ur Isten után Feleségem fenn tartotta Világi életemet, és nékie köszönöm azt, hogy még élek [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1092. 4b Kökösi Dobolyi István végr.].

8. közöl, elmond; a spune/mărturisi; mitteilen. *1750 k.:* a' feleségemnek természetét ha meg kell az Mlgos Urnak vallanom, eö igen njájas, tréfás, es batron sok féle bolondságot indito, s végben vivö Aszszony [Ks 83 Onadi Szakáts Mihály lev.]. *1776:* Csizi Hadnagy ... egy Katonáját utánnam küldé, ki engemet bé érvén, elöszőr-is így szóla én hozzám: Ugyan régen hajtom Kgymedet, el ne titkollya, vallya meg mit izent Szóval Gróff Lázár ? [Kóród KK; GyL. Geor. Vizi (30) rk kántor vall.].

9. *átv* feltár; a destăinui/mărturisi; aufdecken, enthüllen. *1815:* Az tőbb reszeire Levelinek Ötsem Uramnak tsak azt valaszalhatam, hogy műdőn Ötsém Uram igirete szerent hazzám méltoztatik el jőnni Sincere minden Serelméimet meg vallom, és egészen ki nyilatkaztattam magamat [Várfva TA; JHb 48 br. Jósika István br. Jósika Jánoshoz].

10. *vminek ~ja magát* vminek vallja/nyilvánítja magát; a se da drept ...; sich etw. nennen. *1782:* Nem ment ugyan annyira a bátorságok[a] hogy magokat Jobbágyok(na)k lenni ne esmerjék ... azért meg valják magokat Taxa fizetők(ne)k, és egyébb szolgálat alá vettetteknek lenni [Thor. XX/4. — [a]A torockóiaknak].

11. *~ja a gyalázatát vminek* gyalázatot vall vmivel; a suporta consecinţele unui fapt ruşinos; Schmach davontragen/erleiden. *1746:* Az Mlgos Ur Sz. Demeterröl Károlly várrá küldett Almájának is a' mint hallám hirit jo Gondviselok miá meg vallottam a gjalázattyát mivel mig Cseszt-vére érkezetis meg ázot az Sákja az alma leve miá [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.].

megvallás 1. vallomástétel; mărturisire; Geständnis. *1572:* a Thanwknak megy vallasok wthan az Arok fewre Jgyenessen fel Menwyn eg' Ther helyen Talalank ... egy ryghy fel hant hathar dombochkat [Dés, DLt 184]. *1606:* Petrús Kosa de Vduarhelj; Azon hwtre az kire megh eskútt ennek eleótte valo megh vallasakor, Az mit Akkor vallott mostis azt vallja [UszT 20/207].

2. bevallás, elismerés; recunoaştere, mărturisire; Bekenntnis. *1804:* Az All-peres Rabok önként tett megvallásokkal magokan annyit segijtettenek is, hogy ellenek elëg kegyelmes Itëlet mondattatott [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

megvallat 1. vkitől vallomást bevesz; a interoga, a supune la un interogatoriu; ein Geständnis abnehmen | kínvallatásnak vet alá; a supune pe cineva la tortură în timpul interogatoriului; einem peinlichen Verfahren unterwerfen. *1557:* hozak my, nekwnk az Felseged paranczyolatthyath hogy my el mennyewnk zenthmarthon Machkassara[a] hogy ... az Thyzthelendew Albert papoth Borsayth megh wallathnwk, Az felseged paranczyolatthyawal el menthewnk ees megh wallathwk ewkewth [SLt ST. 5. — [a]K]. *1586:* azmely bizonsagokat eleonkben hittanak wala, azokat ereos hittel megh Eskwtven megh vallattuk, es Nag'sagodnak megh Irthuk [Cssz; BK. Misc. 1145–78]. *1592:* mi azert az Ngod parancsolatianak engedelmesek leuen azon napra es helyre melyre minket hiut el mentünk es az kiket mi elönkbe hiut azokat erös hittel meg esketuen meg uallatuk [A.jára TA; Berz. 7. LXV/6]. *1592/1593:* hoza Mynekewnk, Deesy Bornemizza Mihaly Vrunk eo Naga vallato paranchiolattiat hogy az minemeó vallokatt, mi eleonkbe hoznanak, mi azokat megh vallatnok es vallasokat be irnok [BSz; Ks]. *1595:* Vadnak mëgh teób bizonsagys kiket hytt nemellyek betegek, nemellyek hon ninchenek, Azoknak ydeót ker, es Arbitereket az zekteól kik megh vallassak [UszT 10/107]. *1598:* paranchola my nekunk hogy az mely szemileket my elonkbe hina, azokott megh vallatnok [Pálfva Cs; BálLt 81]. *1643:* el mene(n)k ... Maros kopanra Feyer var megeben az Maros Kopany Falus Biro ... hazahoz Es ot az my nemű vallokatt mi elo(n)kbe allattata my azokat eros Hittel megh vallattok es valassokat Be vettük meg Jrtuk [DobLev. I/13]. *1648:* apparenter mint ha megh akarnak vallatni ieszszek megh legyen keszen az Czigan ahoz valo eszkeőzeockel ... de ne(m) kel azert mint illie(n) esztelent kenozni [Kv; TJk VIII/4. 272]. *1705:* tegnap izent nékem egy magyarországi rab ... kit is megvallattanak és a két hivelykét igen megsrófolták [WIN I, 512].

2. kikérdez/vallat; a pune cuiva întrebări insistente, a interoga; ausfragen. *1658:* Itt azt beszélik, hogy az marosszéki kapitány, Bakó István, fogatott volna egy nyelvet, az kit megvallattak [TML I, 256 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

megvallatás vallomás-bevétel; interogare; Geständnisabnahme. *1593:* hiua minket az vitezleo fratay Janos Vram ... Neminemw Embereknek meg vallatasara [K; SLt S. 40]. *1641:* hiua minket az Nemzetes szempali Andras vra(m) ... nouaiban Colosmegeben nemw nemw valoknak megh vallatassara es ualasoknak be uetelere [K; JHb]. *1720:* Biro Janos Ura(m) kére bennűnkőt hogy el menuen Nemes Kolosvarmegyebe Velkerre holmi emberek(ne)k megh vallatasara [K; Ks 7. XV. 4].

megvallatott (vallatás rendjén) kikérdezett; care a fost interogat; verhört/nommen. *1795:* ezen érdeklett első Pont alatti, mind pedig az azt követett s, fennebb inserált Esketésbeli Kérdéseinkre ... ugy vallottak mindenekben, mint az előbbeni ... meg vallatott ... Magyar Tanuk [Berz. 5. 43. S. 1].

megvallattat megvallat; a interoga; verhören/nehmen. *1568:* Ezeknek vtana meg Ertettuk a K. lewelebol hog' aminemw bizonisagok wolnanak Ótwos gergelnek hog' my hyt zerint be wennok es the K. Jrwa kwldenok, Jm my hyt zerint meg vallottattűk Ewket [Abrudbánya; Törzs]. *1628:* Biro vram, es Kiraly Biro vram Egi nehanszor kwldeöt ream[a] ... Azert kelletett vtrumot adnunk, Es az Minnen keoztwnk ualo Divisor Attiankfyait vallattattak megh az varas teöruinie szerent [Kv; RDL I. 18. — [a]A divizorra].

megvallattatik megvallatik, vkitől vallomás bevétetik; a fi interogat/supus la un interogatoriu; verhört/nommen werden. *1832:* mikor a' Két Aranyos vize között valo Hellyen Felső Sínfalva részére a Tanu meg hiteltetett megvallattatott, Vallottaè azt, hogy ... a Felső Sinfalvíak ... Marhait bé hajtottak meg büntettek volna [Asz; Borb. II vk]. *1834:* azon Esketés alkalmával némely Tanuk törvénytelenül egy(gy)űtt vallattattak meg, s némellyek(ne)k Vallamásaik ott a' helly szinén le sem frattattak [Asz; i. h. I].

megvallhat 1. vallomásban állíthat vmit; a putea mărturisi la interogatoriu; eingestehen können. *1583:* Jlona Zamoskeozy Peter leania vallia, Engemet ez Gergel kowachne erre kenzergetet mikor az el mult Napokban az Toromban[a] tartanak vala, No vgimond Mond ezt es vald ezt, hogy Tudod azt hog Balas kowachne kendy Ianossal leót volna hizem Azert Me(n)te(m) vala mostis feyerwarra hog meg otalmazzalak s ym Nalla(m) Az gratia, Zabadon meg valhad azt Nam teobbenis vallottanak hamissan [Kv; TJk IV/1. 147. — [a]A városi börtönben].

2. *tlan* vallomást megtehet; a putea depune mărturia; Geständnis/Bekenntnis ablegen können. *1598:* Azt mo(n)dgia hogy lattia hogy az eggik J. Varga Ambrus bizonsagokot az Varossbelyeket hytt, kik az Vrunk eó felsege Varosabelyek Azt tudgia, hogy ne(m) valhatnak megh, ha megh vallanakis ereötlen volna [UszT 13/59].

3. vallomásban megnevezhet/meg tud nevezni; a putea indica numele unor persoane într-o mărturie; im Geständnis benennen können. *1807:* a mi a fel fogott kaszállo Rétet illeti, annak szomszédjait bizonyoson meg nem valhatom [Borsa K; RLt 0. 2 br. Josintzi Mihály (40) vall.].

megvallható vallomásban bizonyítható; care poate fi dovedit pe baza mărturiei; durch Geständnis erweisbar. *1795:* Meg valhato az is hogj egy télen husz vagy harmintz Malatzat egj nehánj Napok alatt Roskánban az Krainikális háznál tartottam [Dobra H; Ks Dévai urad. Mixtae relatoriae et documenta XXVI/1–12 Kiss Lukáts volt krájnik nyil.].

megvallott 1. vallomást tett; mărturisit; gestanden. *1595:* Az mynt pedigh az kesebbe(n) megh vallott bizonsagok vallyak hogy ket vendelt ... vitt el az J felesege, mellyeket meg keua(n)na az A [UszT 10/1].

2. vallomásban megnevezett; care a fost indicat în mărturie; im Geständnis genannt. *1792:* a' kerdett vatzkorfa le vágottatot volt de ki altal nem láttam az elöttem meg vallott vaczkorfa Czömpöjt énis láttam volt a' nevezett Csere erdö szélin heverve [Nyárádsztlászló MT; Sár.].

megválogat 1. kiválogat/választ, megrostál; a selecta/tria; auswählen, lesen. *1577:* keryk ... eo kegmek Byro vramat hogy az zolgakat megh rostalwa(n) megh valogatwa(n) az waras penze(n) tarchion oly zolgakat kik ... az varasnak hwen ... es Io emberseggel zolgalyanak [Kv; TanJk V/3. 141a]. *1602:* Vagion sok panazolkodas az kwldus gyermekek myat valo rusniasaghrol ki miat varosul inficialtatunk ezeknek megh circalasara es megh valogatasara valaztottak ket vraimat Merten Crauzt es Rettegy Mihalt Eo kgmek zorgalmatoson vigyazzanak es megh valogassak eoket a' kyk varosy zegeniek azokat az Ispotalyban helyheztessek es Az Jdegeneket Abarcealiak [Kv; i. h. I/1. 422]. *1603:* Jspotaly mester Vram az Seerfeozeo helt eppitesse megh, es megh valogatwan az kuldusokat, ky erdemly az Alamisnat s ky nem rekezzek oda [Kv; i. h. 462]. *1665:* már nekem ki kellene Kővárban mennem mivel urunk ő nagysága is kegyelmesen parancsol puskásoknak be küldése felől, kiket meg kellene válogatnom [TML III, 527 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

2. vminek a javát kiválasztja; a alege (din ...), a alege partea mai buna (din ...); das Beste einer Sache auswählen. *1628:* ő kglmek meghagyták volt minekünk, hogy az dutkákat megválogatván, az slejtiből csináltassunk egy girás pohárt [Mv; EM XVIII, 56]. *1771:* a fáknak a' jovát, a' nagygyát s a' szépit meg válagatván, le vágták és el vitték | az Átsok ... válagatták meg az fának a jovát; s azt mind szűntelenűl hordatták: addig, mig a Serfőző Ház Malam s egyéb épűleteskék el készűltenek [Nándra H; Ks 93. 19. 6].

3. különválogat; a tria/sorta/selecta; absondern. *1681* Zár nelkül valo ô Lada Ebben is reghi sok haszontalan levelek ... (: NB: jó volna megh valogatni, ha mi haszonra valo volna bene :) [BLev. 554]. *1827:* 600 véka csős málébol a magnak valo meg fejtettvén az udvari cselédekkel meg válogatva lett szeme 58 1/2 véka [Budatelke K; Born. F. Ih]. *1851:* a' szujszékbol vegyenek fuszujkát mérve — azt válagassák meg nagy lapast külön, apro egy lábut külön [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

4. kb. szigorúan megvizsgál; a examina riguros; streng untersuchen. *1717:* A tavalyi buzában vagyon mèg 3 kóból buza ... en azt lé küldóm. ki potolván a tóbbit a dezma buzàbol hogy az executio kárt né tégyen. de ot igén még vàlogàttyàk a buzát. s azt nekém ujjabban szepen még kel rostàltatnom. mert a buza rosos [Búzásbocsárd AF; BfR Sigmond János lev.].

megválogatás kiválasztás; selectare; Wahl, Auswahl. *1602:* ezeknek megh circalasara es megh valogatasara valaztottak ket vraimat [Kv; TanJk I/1. 422. — A teljesebb szöv. *megválogat 1.* al.].

megválogatatlanul kivétel nélkül; fără excepţie; ausnahmslos. *1683 k.:* Ezen Diosi szóllót meg-valoghatatlanul eppiteni az Falu tartozik minden műveb(en) [Bagos Sz; SzVJk 45].

megválogathat kiválogathat; a putea alege/selecta din ...; auswählen können. *1626:* Az moldovai vajda hogy válogatott tizenkét száz lovas kurtánt, az havaseli ezeret készitsenek, kiket magunk embere válogathasson meg, és azok készen legyenek [TMÁO I, 461 Bethlen Gábor Tholdalagi Mihályhoz]. *1677:* Az én inclusám, kiket Kegyelmetektűl visszavárok 18. Ha jobban lettem volna, némelyiket oda sem küldtem volna, de nem válogathattam meg; én azért küldtem oda, ne mondhassa Kegyelmetek, hogy

én Kegyelmetektűl legkissebb dolgot is eltitkolok [TML VII, 409 Teleki Mihály a tanácsurakhoz].

megválogattat kiválogattat; a pune pe cineva să aleagă (din ...); auswählen lassen. *1665:* A hosszú puskáimat ... válogattassa meg Kegyelmed ahoz értő emberrel [TML III, 444 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1667:* Az rárókat mind a hármat ide hozassa Kegyelmed, azt kivánja asszonyunk; itt válogattatja meg [TML IV, 144 Naláczi István ua-hoz]. *1679/1681:* à mihek szamat is eò kglme[a] szaporitani el ne mulassa ... ha mikor mennyit kell az szükséghez képest megh öletni bennek, megh valogattassa, hogi a tartani valo helyett valami roszszat ne hadgianak [Vh; VhU 675. — [a]Az ub]. *1708:* most ezen Sarkanyi emberek által hajtatta(m) bé Szebenb(e) Discretiokra valo Disznokat nro 6. meg vállagattatva őkőtt, azok kőzzűl a mellyeket venditiora hajtattam Segesvárrá [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

megvalóságosít ? jóvátesz; a îndrepta/repara; wiedergutmachen. *1747:* (Az alperes) ezen gonosz tselekedetit meg valoságositotta azzalis, hogy a kár vallott Szemellyeket békességgel kénalta mellyet nem effectualhatván, magát a' katonak kőzzi ugj applicalta [Torda; TJk III. 188].

megvalóságosodik valósnak bizonyul, a se dovedi real; sich als wahr erweisen. *1677:* ha valaki az ő adóssát az elég-tételre nem vihetné kűlőmben, competens Birája eleiben idézze, annak szokott rendi szerint, és hogy ha az adósság meg valóságosodik, a' Birák mindgyárt elég-tételt szolgáltassanak az adósságot kereső félnek [AC 190].

megvalósítás végbevitel; realizare, înfăptuire; Durchführung. *1896:* (A Kemény Zsigmond Társaság) érdekében meggyötrünk téged. Nem hogy írj, de közbejárj egy nagy terv megvalósítására [PLev. 183 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megvalósíttatik bebizonyosodik; a se dovedi; sich erweisen. *1799:* a Quietantionalis Könyveknek édgjben vetése után azis meg valosittatott, hogj Szász Régeni Communitás ... 180. f. 33 1/2 Xrokat superfluē administralt [TLt 662 kv-i gub-i rend. 6074].

megvalósodik megbizonyosodik; a se dovedi/adeveri; sich bestätigen. *1670:* ezeknek mind igazságok s mind hamis voltok az Dávid diák uram haza jövetelivel valósodik meg [TML V, 9 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1706:* Hallatott, hogy az kurucság Abrugbányára jött volna, Ezen hir megvalósodván, és Thoroczkóra is feles kurucz érkezvén, az computus el halad [SzZs 321]. *1727:* Ha valaki erdőnkben hántogatna vagy harapót gyujtana és megvalósodik, ki dolga, azt a falu megbünteti három forintig [Szemerja Hsz; SzO VII, 335].

megvalósul megbizonyosodik; a se dovedi; sich erweisen. *1840:* hibásnak találom a' panaszlo Károst, hogy miért késett jelen keresetével, és miért nem inditotta meg azt mingyárt, mihent kára meg valósult [Dés; DLt 370].

megvált *ige* **1.** (örökséget/jobbágyot vérrokonsági jogon) magához vált/kivált; a răscumpăra (o moştenire instrăinată/un iobag); (Erbe/Leibeigene(r) mit Recht der Blutsverwandtschaft) sich ablösen/freikaufen. *1545 k.:* En Sombori Janos fogadok (!) az en atyamfyanak Sombory Mihalynak tistessegemre hogy valamikor entewlem Somborth rakosth[a] es dalth[b] megh akarya valtani ew neky megh bochatom ... rakost ha kewlen akarya megh valtany adyon keth zaz forintoth [MNy XL, 138. — [a]Sz. [b]K]. *1567:* az meg Jrth Reez Jozagonkat ... az my keppen eo atta vgy valtywk meg mynden fele Bechywth ky rekeztwen [Gyf; Ks]. *1568/1585:* Azert az en Rezemetis ez feliwl meg Neuezet Jozagokban neked engettem hogi meg valtsad [Gyerőmonostor K; JHbK XXVIII/29]. *1572:* az Retet ... Sak falwsi[a] Ember hatta volth lelek valcziagaert az Romlotti[b] papnak, attul waltotta wolt meg Bredj Paska wajda, attul esmet ahoz valo vér valtotta meg [WLt. — [a—b]Sz]. *1579:* Kenzerittetwen hogy egj feó Molnos őreóksegwnket kelleteek megh váltanwnk Zoltanban[a] az Nemes czeryek vitaliustol, es ennek ez őrőksegnek valtsagabalj zwksegwnkert Adank ... Lazlo papnak ... egy pwzta wles helyett [Uzon Hsz; Kp I. — [a]Hsz]. *1602:* En egikor meg mo(n)da(m) Balas matęnenak s monda(m) hogy nem elegh rah hogy most fel tarchia az eórekseget, de ez vtan meg valtya ha elegh leze(n) rah, mo(n)da hogy eóchenek engedi ... mig fel valthattia teőlle ... en 55 forinto(n) hattam vala [UszT 16/72 Joannes Jakab de Bikafalwa jb vall.]. *1614:* Sutó Marton Berei az szűle Apja hazat valtotta megh azert kötte el magat Balassi Ferencz(ne)k penzt adot nekj [Udvarfva MT; UszLt VI. 56 Connum. 44]. *1682:* az szappany uczai házamat ... az nyomorék néném holtok után valo divisiokor váltottam, és tartottam volt megh az Atyafiaktol harmincz forintal [Kv; RDL I. 160]. *1738:* hallottam sok izben néhai Léva István attyámtol hogy ... a' Szent Léleken Levő jószág ... tüktököt illet váltsátok meg [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP Agillis Gr. Léva de Altorja (70) pp vall.]. *1761:* ā mit ezen Bonumokból ā Vidua eletib(en) ā p(ro)prietariusok meg váltaná(na)k azonn pénzb(en) szabados dispo(siti)oja leszen a Vidua(na)k oda fordittani az hova akarja [Hsz; BLev.].

Szk: *(saját) pénzen/pénzzel ~.* *1574:* Zeoch Georgy Azt vallia hogy Mykor az Zas peter germekj keozet oztozas leot volna Eotet hittak volt egimast fely Irny kinek My Iwt, latta hogi az myn meg Nem Alkhatanak Azt Kowach Ianosne Az Rokona az lean Reszere penzel valtotta Meg az teobytwl ... Mond kowach Ianosne ... En vagiok keozelb attiafy hozza [Kv; TJk III/3. 364]. *1578:* ez galdy peres Jozagh Zalogban nem volt es penzen sem valtotta megh az alperes [KCs Kornya Mihaly Magiar galdy[a] jb vall. — [a]AF]. *1597:* Sypos Janost Lomperto(n) Kolos warmegìeben, sayat pinzen valtotta megh 32 forinto(n), kit Galaczy Janos hagiot volt testamentomba az feleseghenek valamikor [Galac BN; WLt].

2. (elzálogosított birtokot/jobbágyot) ki/visszavált; a scoate/răscumpăra (un bun imobil/un iobag zălogit); (verpfändetes Grundstück/Leibeigenen) zurücklösen. *1552:* My Hozzwtelky Myklos porkolab ferencz, wallywk ezt ... hog ez vytezlew pesty Albert Frathay ... vete zalogon az Sylakthoban ... valo rezet Fratay Gergelnek, Tyzennegiedfel forinthba, Jg, ha mykor meg valtana az keth negwen veder halbol kyt frathay gergelj az silak thoba hordathot, az my rez pesthy alberthra Jwthna benne, annakes az arrath tartozzek le tenny [Fráta K; SLt V. 19]. *1577:* ada my előttűnk zalagba, Ig' hog' mykor meg akarya valtany vag' w maga vag' gyermeke aző penze meg lewen meg erezze

mynden tôrwennel kwl [Méra K; AggmLt C. 3]. *1580:* az Nehay Kemeny Lazlo fia wetette wolt zalogba Gyereó Monostorban ... Bedeczybel walo Rezyt Kabos Gabrielnek Melljet Kemeny Janosnę Azzonyom fia Kemeny Boldisar kepeben megh waltott wgy minth ez Joszagnak teorweny szerent walo Eóreókeose [Gyerőmonostor K; KCs IV. 52]. *1585:* bar biriuk addegh az zalaghos feoldeket mighlen wagy eo magha awagy Jobbagia az ki zalaghba weteotte megh waltia [Firtosváralja U; UszT]. *1590:* ezek az Jobbagiok Darlaczy Jogha vrame vala es zallagba vethe vgj valtha megh Illiessi Caspar, es ugy bira [Szénaverős KK; BálLt 81]. *1598:* az meli riz iozagot vgian Chiereni Lazlo vrunk zalogositot volt Also Balasffalvan[a] azt az zalagos riz iozagot engede cum plena auctoritate Teke Ferencz vrunknak es az eo kegme hazas tarsanak meg valtani mint propriumokat eoreokbe [Törzs. — [a]BN]. *1607:* Az molnotis tudom hogi Becz Palne azzoniomnak ada zalagon ugian Galfi ura(m) hallottam hogi f 100 adot rea azzoniom czak hogj az penz oluasasban zinte eot (!) nem uolta(m) nemis tudo(m) hogi megh ualtotta uolna [BLt 3 Hollo Antal de Zent Simon[a] (53) pp vall. — [a]Cs]. *1617:* ada Za(lo)ghban ... egj feoldet ... ugj hogj ualamikor megh valttia ... tehat Zenth Giórgj nap elot valtczia meg [Ilencfva MT; DLev. 2. XVIIIB]. *1656:* annak az tanorok(na)k egy reszet mű tőlünk ualta megh Czutak Geőrgy miuel mi nallunk zallago(n) uala [Kászonimpérfva Cs; BCs]. *1709:* Lévén égy Malombéli réz kertivel égyűtt Zállagban ... p(er) flo//20 meljhez praetendálván Vérseget Mihálj Mathe U(ram) ... Váltotta még én tőllem eó kegjelme [uo.; BCs]. *1820 u.:* az Testvérűnk meg mutatya hogy volt keresetye az Zálogost meg váltoni [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

3. (zálogba vetett/zálogként lefoglalt) ingóságot/állatot kivált/magának meg/visszaszerez; a scoate/răscumpăra (bunuri mobile/animale zălogite/sechestrate); (verpfändete/als Pfand beschlagnahmte) Mobilien/Tier auslösen/sich zurückerwerben. *1548:* Azyonom Aniam Zwch Thamasnak wettet volt zalagon Egy Arranas Barsont Nigy forintirth Azirt, Az Ew fyatul Zwch Lenarttul, En Meg váltottam [Somkerék SzD; BesztLt 64 Erdelyi Bertalan elismervénye]. *1560:* Keth serlegh pohar Egy aranias Kupachka fedelestól kyt barchiay gaspar wettet zalagon tyzen het arany foryntban ha megh valtyak vgian annokaye az pynze [JHb QQ Temesvári János reg.]. *1570:* Zabo esthwan vallia, hogy Az Annyanak vetetth volt Byro Mihalne zalagba egy kehlyet, Es Nemy korba ketten Mentek oda es vgy valtottak megh | Beztercey Gérgh ... vallya ... Illyen Modon kezd zolny Eotthwes Adoryanne Vichey Janosnak, K. valtana megh az zalagot ky Nalam vagion [Kv; TJk III/2. 162f, 204]. *1572:* Byro vram eo k. holnap ... megh kyaltassa hogi az kinek Zalaga vagon az varos hazaba harmad Ezten cheotértekigh Megh valchia, Mert az ky Megh Nem valtya Az vtan ely agyak chyak azonnis az mybe Zalagba al | Vegeztek volt eo k. Arrolis hogy az Adoert zedet Zalogokat meg kyaltanak es hagiot Napra ky meg Nem valtana ely adnak [Kv; TanJk V/3. 58b, 66b]. *1604:* Galamfaluy Benedek Istuannak ... attam ismeth eőtt florintot keólchjon, kiuel teóreók Jakabtol ualtot ket twlkot megh melyet uetet uolt szalago(n) toreok Jakabnak | uetet uolt egj farkas bórt szalogon ennekem flor. 2. sokszor kertem hogy megh valchja [UszT 18/65]. *1776:* mikor Csemátombol viszamentem az uton az kardját az Vásárheljji estrasa mestertől megváltotam [Kvh; HSzjP].

4. (nyilas) közföldet/erdőt használatra kezéhez vált; a obţine (în schimbul unei sume de bani) dreptul de a folosi o parcelă din pădurile/păminturile stăpînite în devălmăşie; (durch Pfeilziehung) zugeteiltes gemeinsames Feldstück/Wald zum Gebrauch ablösen. *1624:* Vagion Harmincz ket eztendeje miteol fogua tudom, hogy ... megh valtottuk az valto retet [Marossztgyörgy MT; EHA]. *1795:* a Bor Birákok két versen meg kinaltották Imreh Ferentzet hogy váltsa meg az Erdejét és az Törvény Napok mind eltőltek s meg nem váltotta [Kakasd MT; DLev. 1. II. 1].

5. visszavált/vásárol; a răscumpăra; zurückkaufen. *1553:* Sterczye akim Agya el az Rethet Czarno Thywadarnak Nyegy forinton, Illyen Modon hogy Az mygy Ew Elne Megy Nem valtana de Atyafiay felewl ... Nem felelt [Sólyomkő K; KCs]. *1620:* attam el egy hazat Horuat Giorginek Ily conditioual, hogy ha harmad napra megh nem ualtom, akar kinek el adhassa, mely hazat Horuat Gieorgy el adot ... mely hazhoz semmi proprietassagomat nem mondom Myuel az harmad napot negligaltam es hozzam nem ualtottam fogadasom zere(n)t [Kv; RDL I. 110]. *1632:* ha valamellyik el akarná adni[a], a falut tarozzék megkinálni vélle, úgy athassa másnak, hogy ha a falu meg nem váltaná, azt is úgy, hogy rendünkön való embereknek adgyak, más külemben meg nem engedgyük [Udvarfva MT; Barabás,SzO 365. — [a]A falutól kapott nyilas házhelyet]. *1646/1667:* váltott meg Zágorban Kendi János vram idegen kézből két ház jobbágyokat, ugymint Ordás Jánost és Varga Győrgyőt [Siketfva MT; Ks NN. 25]. *1698:* Ezeket az harom darab fődeket valtottam megy masoktol mivel az Atyam el atta volt [Sepsisztkirály Hsz; LLt].

6. (jobbággyá-kötés ellenében) börtöntől/(halál)büntetéstől megment/szabadít vkit; a scăpa pe cineva de la închisoare/pedeapsă capitală (în schimbul acceptării starea de iobag); jn (gegen Leibeigenen-Bindung) von dem Gefängnis/der (Todes)Strafe retten/befreien. *1614:* Feye keoteott. Lukaczy Thamast Agosto(n) Istva(n) Lopassert fel akarja vala akaztanj Keleme(n) Mihaly valtotta meg [Pálfva Cs; BethU 465] | Georgy Kovaczy Imreh Koczo Demeternek keötte volt magat adossagert hogy megh nem adhatta az utan Koczo Demeterne vyolagh megh valta Kamoti Farkastol [Szentgyörgy Cs; i. h. 465] | Pal Győrgy gyilkosagba(n) esset Bako Istua(n) valtotta megh [Geges MT; i. h. 64] | Jobagiones Subiugati. 1. Kis Mihaly ezt az akazto fatol valtotta megh Kun Janos [Székes MT; i. h. 27]. *1616:* az Fejer vari Teomleczbeolis Lazar Ferencz vra(m) valta megh [Cssz; BálLt 61]. *1619:* Kopacz Miklos ... w neki lopasaert feje keoteot Jobagia uolt mint hogi akaszto fatol ualtotta uolt megh [Szentkatolna Hsz; Berz. 15. XXIV/9]. *1637:* Radul Ispannak vadnak ez faluba(n) harom jobbagy N. 3. ketteit halaltul ualtotta megh pe(n)zen a' mint referallia [A.vist F; UC 14/42. 150]. *1679:* (Nytrai Janost) Bolonia Balástol valtá meg az haláltol, mert fel akasztattya vala ha Radai Balintne Asz(onyo)m meg nem valtya vala [Csapó KK; Berz. 12. 92/210]. *1703:* Kata nevű Asszony ... nekem kötelezte magát jobbágyságra, mivel az kurvaságért az megye' Birájától viaszal meg váltottam pelengertől [Altorja Hsz; HSzjP]. *1727:* Balo István lopta volt el a penzt és fel kellet volna akadni, ha a p(rae)titulalt Ur eő Nga meg nem váltotta volna az akaszto fátol ... ezért kőtötte magat ide, az Mgs Udvárhoz őrökös Jobbágjul [Hévíz NK; JHbT].

7. rabságból (váltságdíj ellenében) kiszabadít; a elibera din captivitate (plătind suma de răscumpărare); (gegen

Ablösegeld) aus der Gefangenschaft befreien. *1565:* Senyei Miklós foglyá esék a jancsár agának, kit király nagy törekedéssel megválta [ETA I, 23 BS]. *1604/1675:* Bernald Ferencz addegh megh hazasodot miglen az felesege megh nem holt es megh nem valtotta Törökorszagbol [A.csernáton Hsz; HSzjP Benedictus Hamar pp vall.]. *1703:* Váltottam volt meg a' Csiki romlás alkalmatosságával el rablot három Csik széki Iffju Legényeket rabságbol a' Tatár kezéből adván értek in Summa nyoltz száz Izlotokot [Marossztgyörgy MT; Ks 14/XLIIIb özv. Torma Jánosné Petki Anna végr.]. *1710:* Nemes Tamást a maga házánál éjszaka Oltszemin a tolvajok elfogák, s a kászni erdőre vívék, hatszáz forinttal váltá meg a felesége [CsH 437]. *1710 k.:* anyámat fogva vitték Balásfalvára, Szamosújvárra és Kővárba, nagy részént ökörszekeren, csak egy hitvány szolgálóleánnyal és egy Nagy György nevű nemes ember öreg szolgájával, akit az atyám száz aranyon váltott volt meg a tatár rabságából [BÖn. 563–4].

8. katonaságtól (pénzért) kiment/vált; a scăpa de serviciul militar (plătind o anumită sumă); (gegen Geld) vom Militärdienst befreien/auslösen. *1614:* Balasi Balas hadba nem ment s ezert megh valtak Dako Istvan valtotta megh [Vadasd MT; BethU 67]. *1734:* Nms Komornyik János, magát Attya és Attyafiai akarattyok ellen katonaságra adván, ă katonasághoz való kötelesség ălol őtet harmincz magyar forintokkal, és husz pénzekkel váltották meg édes szűléi [Szécs Sz; Borb. II].

9. szk-ban; in construcţii; in Wortkonstruktionen: *akasztófáról ~* (a halálbüntetés elkerülése érdekében) eleven díját lefizeti; a plăti suma de răscumpărare (pentru a fi scăpat de la spînzurare); (zur Vermeidung der Todesstrafe) Blut/Wehrgeld zahlen. *1597:* Biro vram Egez Tanachy akaratyabol Mentte(m) Miklos Deiakal Beztertzere, hogi Az ollah Jobagiott, az Akazttofarol Megh walttûk, keolttette(m) vtty keolchyegre f 1 d 25 [Kv; Szám. 7/VIII. 24 Steffen Lusten kezével] ✱ *alfelét ~ja* a megvesszőzés/botozás váltságát kifizeti; a răscumpăra osînda de a fi bătut cu nuiaua; Ablösegeld für Ausstäupen/Durchhauen auszahlen. *1692:* Bűntették Kőrősi Szabo Mártont hogy az Urához Fejer⟨uary⟩ Mihályhoz fát fogot az űstőkehezis kapot volt hogy az al felet megh váltotta adot három forintot mind az B: Czéhet mind penigh az Urát meg kőveté az B: Cz előt ez rosz czelekedetiről [Kv; MészCLev.] ✱ *életét díján ~ja* (a halálbüntetés elkerülése érdekében) eleven díját lefizeti; a plăti suma de răscumpărare (pentru a fi salvat de la pedeapsă capitală); (im Interesse der Vermeidung der Todesstrafe) Wehrgeld zahlen. *1600:* Teczyk ... az theorwennek hogy maga eletet Balinth valcha megh dian negywen forinton, Annak vtanna az fogsagbol megh menekedik [Kv; TJk VI/1. 390] ✱ *fejét ~ja* 'ua.; idem'. *1591:* Az mikoro(n) az megh holt Imreh Miklosnak diat el vegeztwk Thamas Janosnak az mi atiankfianak feiet megh valtok fl. 104 [UszT] ✱ *fülét ~ja* füle levágásának elkerülése érdekében váltságot fizet; a plăti suma de răscumpărare ca să nu fie executat tăierea urechii; im Interesse der Vermeidung der Abschneidung der Ohren Ablöse zahlen. *1715:* Szaz Mihaly Uram mű velünk Törvint lattata ă Törvín ugy talala, hogy ă fel füle vagattassek el ... a' vagy 12 forintal valcza meg a' fulit [Bethlen SzD; BK] ✱ *nyelvét ~ja* nyelvváltságot fizet; a plăti suma de răscumpărare ca să nu fie executat tăierea/smulgerea limbii; zur Vermeidung der Abschneidung und des Herausreißens der Zunge Ablöse zahlen. *1583:* Petrus Gruz ... fassus est ... Balas kowachne eg kamaraba Reytezet Balossy Gergelliel ... ky Iambor Azzonyhoz Nem Illenek En Monta(m) Nekj, Mit zolasz te gonoz Azzony ha Neked ezert kj Vonniak Nielwedet, Eo monda Kwrwa gondollion velle, Meg kwldwlom Az varost es meg valtom Nielwemet [Kv; TJk IV/1. 149].

10. (tilalmasból) befogott/hajtott állatot kivált; a răscumpăra un animal luat de pripas/drept zălog (pînă la recuperarea pagubei); das eingetriebene/eingefangene Tier (aus dem Gehege) auslösen. *1574:* Ryr Adam Dypsebe lakozo ... ezt walla ... Az Bor kwton fellywl ky Ryth wagyon onnatys twdom byzonnyal hogi az tekey Lowakat be haytottak az erkedyek es az tekeyek onnat waltottak meg [Erked K; LLt Fasc. 29]. *1650:* ket eókrómet el votte vala az Fejeregyhazy[a] gondviseleő s' harom forinton kellett meg' valtanom [KvAkKt 340. — [a]NK]. *1756 k.:* Ha ki apro marháját, akár Falu, akár város, akár idegen Falubeli légyen, 'a tilalmasban szántszándékkal ereszti, előbb egyet, másodszor 2tot harmadszor 12 nyuzzanak meg belőllek, avagy pedig 12 for.valtsa meg [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.].

11. pénzt átvált/megvásárol; a schimba/cumpăra bani; Geld wechseln/kaufen. *1585:* Ioannes l(ite)rat(us) fatetur, Ez el műlt Zentmarthon Nap tayaban ... Zekely Gergel ... Mutata egy lisimachus Araniat es egy dupla Araniath, En az Lisimachus Araniath meg valtam teólle es mostis nalla(m) vagyon, vgy valtotta(m) Amith Niomoth vgimint ket Araniat Niom es Mas fel ortoth [Kv; TJk IV/1. 389]. *1675:* egy Ember Désen létemb(en) Tallerokat adott hogy meg váltanám, megis váltotta(m) ... esmérvén hamis Kamarán költek(ne)k lenni, meg fogá(m) ... menénk Fő Hadnagy Vr házához hogy kézhez adgya(m) [Kv; TJk XI/1. 352]. *1705:* (Voltak) sokféle válogatott pogány aranyak régi tallérok akinek a százasát és azonkívül huszonöt régi pogány aranyakat az úr megváltott magának és mást adott helyettek az ezer aranyban [WIN I, 561].

12. vmely kötelező munka/szolgáltatás váltságaként váltópénzzel/munkával/másnemű szolgáltatással fizet; a plăti suma de răscumpărare pentru diferite dări şi obligaţii stăpînului feudal; als Ablöse irgendeiner verbindlichen Arbeit/Leistung mit Lösegeld/Arbeit od. andersartiger Beistellung zahlen. *1594:* Pasit disznoual tartoznak az varhoz az kinek zaz vagionis eggiet ad, ha penigh chiak tiz vagionis eggiet ad. Tyz alat az ki ualto lezen kett penzel ualtiak megh [Bagos Sz; UC 113/5. 16] | Mehbeölis dezmat adnak ha az tiszet fel nem erik mehekkel minden kosar Mehet kett kett Penzel ualtnak megh [Goroszló Sz; i. h. 34]. *1605:* minden varosy ember az maga fele dezma borat egy forinton niolch niolch vedreúel Maganak megh tartozzek valtanya, kit az dezma zynnel tartozzek megh fizetny [Kv; TanJk I/1. 531]. *1632:* Méh Dézma. Minden Tiz Kosar mehbeől Dezmaban edgjet adni tartoznak ... az regi usus szerent, es ha tizre nem telik, kilenczbeőlis edgiet ... azon alol à mi marad ualto penzel, az az két két penzel ualtia megh a' Dezman [Grid F; UC 14/38. 5]. *1740:* a' Makkon hízott sertés infra decimáját penig 8–8 pénzel váltják meg ha jó kövér, ha pedig fél-húsban vagyon négj negj pénzel redimállják [BfN Gyalui cs.]. *1777/1800:* mikor a Juh ketskével egyetemben tizre nem exurgal edgyet szokot meg váltani a D(en) 10 [O.vásárhely SzD; JHbK LII/3. 271]. *1784:* Lo fát nem adunk hanem meg valtyuk Vassal advan az elsö Classis 3. Pánt Vasat Masodik 2 Pantot [Torockó; TLev. 4/9. 14a]. *1785:*

Az Karátsan fáját az Elsö Classisbéliek váltyuk meg három sing vassal az második Classisbéliek kettövel | Loval valo postálkodást Esztendöt által egy Személly kilentz Márjással váltya meg | az Törökbuza kapálást ... váltyuk meg egy rúd vassal [uo.; i. h. 6/1 Transm. 5a, 6b]. *1792:* akkor parancsolta hogy a kik bé nem vetik a fölgyeket, azak, ha vagy dologgal, vagy más uton a fűveket meg nem váltyák, azok(na)k a fűveit az Udvari Béresek ökrekkel étessék meg [Déva; Ks 73. 74. VII. 98]. *1820/1875:* a falusi Biro hellyet a ki szolgálatot nem tesz a Biro földes urának minden gazda ember egy nyári napot szolgál kalákába vagy pedig minden üdöbe ezen napszámokat 20. 20 xrokkal minden gazda megváltya [Zsobok K; WassLt].

13. úrbéri váltságot megfizet; a plăti compensaţie pentru o sesie; Urbarialablösung bezahlen. *1857:* Pásztor András — ennek külsöje allodizálodott a' belsöbe benne lakik — de senkinek se fizet rolla s 1848 olta nem is fizetett — azt àlittya, hogy az ö Telke, és egész birtokais urbériség volt — s azért a' Telket kivánná is meg váltani [Komolló Hsz; BetLt 4 Sylvester Dávid lev.].

14. elkészült munkát (díját kifizetve) átvesz; a scoate (de la un meseriaş) un obiect executat (plătind preţul cerut); verfertigte Arbeit (den Preis bezahlend) übernehmen. *1590:* Byro vra(m) par: valtottam egy Lakatot meg varosset. Lakatos Mathiasnetol kyert fyzettem Errette f. — d. 35 [Kv; Szám. 4/XX. 2 Hooz Lőrinc sp kezével].

15. okiratot kivált; a procura un act oficial; Urkunde auslösen. *1589:* Veottúnk egy Jobagiot, Az ky Azzony falwara[a] hazasodot volt. Koreossy Petertwl p(ro) f. 8 d. 25 Az Coment(!) leuelet Atta valtottuk azt meg p(ro) f. 1 [Kv; Szám. 4/XII. 18. — [a]Kv jb-faluja (TA)].

16. kb. megszerez; a obţine; erwerben. *1568:* Az Lewelet az Zyghyn Emberek zabadsagrwl (!) harom Eztendeigh Zabadsagoth hogy adoth Kyral, azth Chyaky wramtwl Nagy Neheze(n) Nagy wezellyel zerzem ky Soha kwlemben nem akarya wala tyzen ket foryntnal (!) Nem Merem otth hadny Myerth hogy kegd Megh hagya hogy Megh walchywk Az en pynzembwl kellet ket foryntoth hozza adny, es wgy waltam ky Nagy Neheze(n) Eoth forynthon [Torda; BesztLt 31 Lucas Pysthaky de Bongarth a beszt-i bíróhoz].

17. megvásárol; a cumpăra; erkaufen. *1855:* A' Császár házasságára vert emlék pénzt megváltani [M.bikal K; RAk 55].

18. vkit vmiben felvált; a înlocui pe cineva; jn in einer Sache ablösen. *1665:* Cséplők vannak itt 7 heten, de többel mit csinálnánk ? mivel nincs helye, csak enné heában az kenyeret, hanem ha ezeket váltanák meg mások [TML III, 401 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

19. *vall* üdvözít; a mintui; beseligen, selig machen. *1710 k.:* én Teremtőm ... Az üdőnek teljességében kibocsátván szerelmetes fiadat ... általa engemet a keresztfán megváltál [BIm. 985]. *1739:* Az minden hato nagy irgalmú Isten, az ki semmiböl teremtett ... Fiának drágalatos verével meg váltott, és Szt Lelkével meg szentelt ... vilagi nagy ádásitis nyujtani, és adni méltoztatott [JHb IX/30 Bornemisza János végr.].

20. *~ja magát* **a.** életét megmenti; a-şi salva viaţa; sein/ihr Leben retten. *1597:* Zekely Marton varos zolgaia wallia. Mikor Kadas Janost megh fogak menek hozzaia az toronba[a] monda ... azt akarna(m) hogi holnap ki vinnenek s el ewtnek az feiemet, ha chiak két penzel megh waltnam is magamat nem miuelne(m) mert immar telliesseggel el keseredtem [Kv; TJk VI/1. 98. — [a]A városi börtönbe]. *1725:* Bula Avram az Babolnaj erdőre reá jött, aszt az Urak hirek es akarottyak ellen vágta hordotta es usualta ... az orszag Törvennye szerint a Potentiarius ... maga holt dijjanak id est negyven forin(tna)k le tetelevel keletik magat meg valtoni [Bábolna H; BK ad nr 1105]. — **b.** fogságból kiszabadítja magát; a se răscumpăra; sich aus der Gefangenschaft retten. *1800:* az Erdőből mintegy 18. szál fát le vàgtak, 'a melyèrt 'a Falu meg kőttette azon Nyekita nevű emberit az Exp(one)ns vmak és az Bìro házához kísértette, az honnan magát egy ökrìvel váltotta meg [M.bagó AF; DobLev. IV/837. 4b Timár Juon (40) paraszt személy vall.]. — **c.** katonaságtól megszabadítja magát; a se elibera de serviciul militar; sich vom Militär freimachen. *1756:* Imreh István ... kentelenitett⟨et⟩ magát a' Pater Minoriták assistentiaja által a Katonáktol meg váltanni [Nagyernye MT; EHA]. — **d.** jobbágyi kötöttségből kiváltja magát; a se răscumpăra din iobăgie; sich von der Fronpflicht ablösen. *1614:* Borka Janos orzasert keotte magat Buryan Gergelynek tizen harmad fel ftert, ha megh valtya magat kj erezti kezybeöl [Szentlélek Cs; BethU 436]. *1659:* száz hatua(n) forintal valtok megh mi magunkat eő kglmetól és huszon ött forintos Gyermek loval [Kv/Gyalu K; SLt AQ. 17 Anna Erős rel. vidua Mich. Parlogha (30) vall.]. *1679/1681:* Haczogi Szeverin Muntyan Mivel most valtotta megh czak magat es ezen helyben telepedet, nem banom fizessen Taxat alkalmaztatva(n) magat az töb Taxasasok (!) szolgalattyahoz [VhU 477]. — **e.** füle levágásának váltságát megfizeti; a plăti suma de răscumpărare ca să nu fie executat tăierea urechii; Ablöse für das Ohrenabschneiden bezahlen. *1783:* Nanya Makavej ... mintegy 12 véka buzát elis lopott volt belőlle, de azért Tőrvénye volt az Udvarban s ugy emlékezem hogy 24. forintal váltotta meg magát hogy el nem vágták a Fülit [Faragó K; GyL].

megvált *in* elvált/szakadt; despărţit; losgelöst/abgetrennt. *1710 k.:* Hiszen tudta a Krisztus, hogy még el sem rothad a teste, harmadnapra ismét egyesül a lelkével, addig sem szenved a lélektől megvált test [BÖn. 468].

megváltakozás saját magának jobbágyi kötöttségből való megváltása/szabadítása; răscumpărarea sarcinilor urbariale; Ablöse/Befreiung von der Fronpflicht. *1735:* Constal az is hogy a jobbágyságból való meg valtakozásunk sem az öcsém sem az Atyám industriája és költsége által nem lett hanem sok véres veritekkel és faradsaggal kereset tulajdon acquisitumimbol [Torda; TJkT I. 70].

megváltandó kiváltandó (föld); (pămînt) care urmează să fie răscumpărat; auszulösend (Feldstück). *1588:* az patak mellet ket Ala Jaro feold Vgyan eheóz teob feoldek vadnak megh Valtandok [Kv; Szám. 4/IV. 5].

megváltás 1. (örökség vérrokonság jogán való) magához váltása; răscumpărare (a unei moşteniri); Ablöse (des Erbes auf Grund der Blutsverwandtschaft). *1589:* (A) haz post Morte(m) et decessum Anne Zilagyzegy az en felesegemre Zilagzegy Katara zallott wala. de mywel az megh Newezet haznak megh valtasa Jűre successorie Jllette Toldalagy Ferenc vramnet Fratay Calarazzont, Walta megh En teollem Toldalagy Ferenc uram [Iklód SzD; SLt Y. 32 Hewessj lukac Jklodj predicator keze frása]. *1677:*

hogy ha ualami Vèr Atyafi talalkoznek à Jobagy(na)k, szanto földnek, szena fünek meg ualtasara, elsöbben à Paterek(ne)k ö kglmek(ne)k deponalyon szaz sàrga Aranyat [Csíkszereda; CsÁLt F. 27. I. 28].

2. (elzálogosított birtok) kiváltása; răscumpărare (a unui bun imobil zălogit); Ablöse (des verpfändeten Besitzes). *1556:* dorottya azzon nagy sebestyenne almadj tamasnak eg haz heljet olah frathan akarna Jsmeg valamy summa penzbe el zalagosithany, mas Jozaga(na)k annal haznosbnak meg valtasanak okayert [Fráta K; SLt V. 26]. *1569:* Iztrigy Ianos Az Annyanak Chyereny Calara Azzonnak Iegh Rwhaiaerth Atta Baldj Rezeth Zaloghba Minden hozza tartozoiawal Egyetembe, az megh waltasnak Jdeyeyk zaz forintik, Jllyen okkal, hogy ha Jowendőbe Jztrigy Janosnak Awagy az Ew Maradekynak awagy walamely Attyafyaynak az kjkre Nezendeö wolna Annak meg valtasa, az megh waltasra alkolmatossak lehetnek, tartozik minden perpathwarnelkwl ... megh bochyatany [Mányik SzD; IB VI. 226/13]. *1586/1629:* ha mit az Zalagos eoreoksegeken az megh valtasnak idejeigh az Jobbagyok epittenek azt az megh valtasnak idejen, eoreok beczw zerint megh beczwluen, az arrat le tegyek [Dob.; JHb III/30]. *1605:* Az buzatis az dezmás vraim menteol iob arron el adhattiak ... adgyak el, es abbolis terempchyenek penzt az malomnak megh valtasara [Kv; TanJk I/1. 531]. *1614:* Mi feyedelmi kegmessegwnket szemwnk eleot viselúen, nem akariúk hogy towab Jozaga kiúeól periclitallio(n), hanem à mely modot magad, az megh valtasaban talaltal, megh engettwk hogy ott az Zent Pali Hataro(n), Negy szaz forint ereő sòt vagatwan, abbol az Bornemizza Diznay Jozaganak valtsagat leűalhassa [Törzs. a fej. Szentpáli Kornis Ferenchez]. *1624:* illien Conditiok obserualtassanak, az zálogianak depositioiaban, es fel ueteleben mely specifice megh uagion irua, az Benkeök teób rez zena fwueöknek megh ualtasaban[a] [Kvh; Borb. I. — [a]Köv. a részl.]. *1653:* Hamit Banffy Sigmond vram eő kglme azon megh irt házon epittetni fogna száz forintig valot azt az megh valtas idejen megh böczültessek ... mit irendő lejend es annak arratis az redimens fel elsöben deponalni tartozzek [Gyf; Told. 1a].

3. (zálogba vetett ingóság) kiváltása; scoatere/răscumpărare (a bunurilor mobile zălogite); Auslöse (des verpfändeten beweglichen Guts). *1570:* Zegedy Georgy vallia hogy vgy Emlekezyk Rea hogi Az Anyay harmadot ... biro Myhal az Eomagayebol fyzette volna valamy zalogba vetet poharnak Meg valtasaert [Kv; TJk III/2. 162a].

4. (fogságból/halálbüntetés alól való) megszabadítás; scăpare/salvare (a unei persoane din captivitate/de la spînzurare); Befreiung (aus der Gefangenschaft/von der Todesstrafe). *1642:* En Pap Gyeörgj adom ertesere mindeneknek ... hogi ... leöttem kezes egj Moldovaj Radiczel Tuador neveö olah deakert azon forman es modon: hogj az jeöve nagj kedre egj Moldovaj lovatt szerzek az nemzetes es vitezleö Appaffi Istvan vramnak az megh irt olah deaknak megh valtassaert [Beszt.; Hurm. XV/II, 1089]. *1731:* két izben valtotta volna meg Felvinczi Janos Vram Juon Juonuczot az akasztó fátol, es ezen ketszeri meg váltásáért ejtette volna magat s posteritását örökös képpen valo jobbágyságban [Csapó KK; Berz. 12. 92/51].

5. (kötelező szolgáltatás) pénzbeli váltsága; suma de răscumpărare (pentru diferite dări şi obligaţii); Geldablöse (für die Pflichtleistung). *1843:* Magoktól ezen helységek lakosaitól hallottuk, hogy régibb privilegiumoknál fogva fizettek évenként 300 pizéta aranyot a szolgálat megváltására [VKp 132].

6. úrbéri váltság; răscumpărarea sarcinilor urbariale; Urbarialablösung. *1843:* a kérelmesek ... azt követelték hogy ők az elődeiknek adott privilegiumnál fogva évenként az úrbéri tartozásaik megváltásába csak 300 pizéta arannyal tartoznak [VKp 135–6]. *1863:* A Szilágyságban fekvő részjószágokat az urbéri és dézma kárpotlásokat ide nem értve, azonban az urbéri megváltásokat beleértve, osszák fel egy formán [Kv; Végr.].

7. (vmely jog) megszerzése; obţinere (a unor drepturi); Erwerbung (irgendeines Rechts). *1843:* Ami a malom és pálinkafőző üst taxáját illeti, mind a kettőt egyezménynél fogva fizetik. Az elsőt a földesurat illető malomtartási jog megváltásáért, a másodikat a pálinkafőzéshez adni szokott fáért [VKp 137].

8. megvásárlás; cumpărare; Erkauf. *1861:* a köztemető javára adott tánczvigalmi bemeneti 2 darab jegy meg váltása árában 2 f [Kv; FésCJk 105].

megváltásbeli *vall* üdvözítésbeli; de mîntuire; Beseligungs-. *1710 k.:* Ebben megtanulja a lélek az Istennek ... a teremtés és megváltásbéli munkáiban lévő titkait és bölcsességit [BÖn. 466].

megváltási (birtok)kiváltási; de răscumpărare (a unui imobil); (Besitz)Ablösungs-. *1867:* Sogor Urék azt kivánják, hogy a miképp a törvény ki mondotta, a szerint a Joszág meg váltási árt fel veszik [Bözödújfalu U; Pf Kovács Sándor lev.].

megváltat (birtokot) zálogból kiváltat; a pune pe cineva să răscumpere (o proprietate funciară zălogită); (Besitztum) aus dem Pfand auslösen lassen. *1579:* ǫrǫksegheth Sylwaszy Balas wethy zalogba az mykhazy Horwat Boldysarne eleby wranak es oda Byrtak ennyhan eztendeigh mykhazara wgy annyra hogh imár az Tws es harazt Nagiob rezre felis wotte wolt annak wtanna az desy Byrak waltattak megh buda Janossal, wgian azon 32 ffton [Dés; DLt 205].

megváltatik 1. zálogból kiváltatik; a fi răscumpărat (o proprietate funciară zălogită); aus dem Pfand ausgelöst werden. *1604:* Galfy Mihalj Vram éltében az Janosy Mihalj taua neuy helíbelj zena fúuet ... tizenket ezwst tallerert zalagositotta él Zombatfalwy Leórinch Peternek, Az felere az Galfy Mihalne Aszoniom, felere az Galfy Peter marhaiabwl waltassek megh [UszT 20/127].

2. *akasztófától* ~ halálbüntetéstől megszabadíttatik; a fi scăpat de la spînzurare; von der Todesstrafe befreit werden. *1757:* Sipos János mitsoda okbol obligalta magát Jobbágyul Akaszto fatol váltatatté meg, avagj Tömletzből szabadíttatatt meg [Dob.; Ks 4. VII. 8 vk].

3. (okirat) kiváltatik; a fi obţinut (un act oficial); (Urkunde) ausgelöst werden. *1798/1799:* (A privilegialis levél) Copiáját a' Fatensek látták ... a' mellyet az Al-Peres B. Úr állatása szerént 500 Forinton kaptak; az honnan ismét azt lehet ... ki-hozni, hogy ezen Copia magából az Originalis Levélből irattatott, mert kűlömben, oly drága árron meg-nem váltatott volna [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 424].

megválthat 1. (örökséget) kezéhez/magához válthat; a putea răscumpăra (o moştenire); (Erbe) zur Hand nehmen

können. *1570:* hyre Nem volt Andras Kowachnak mykor az felesege Razmanne kezebe Ereztette az hazat, hallotak aztis hogy kery volt Kowach Andrasne Razmannet hogy varna Mygh megh valthatna es Zegitene megh Tartany, Azt Monta hogy Kes varny egy Ideigh | kerteh Razmannet Kowach Andrasne hogy ha megh valthatywk az hazat, K. megh engedye az haz Bert [Kv; TJk III/2. 140–1]. *1576:* ha valamykor meg valthatom vagy penyg Maradekym [Andrásfva MT; BálLt 86]. *1587:* addeg senky Eo kegjmetűl azt az en wram rezit Eörmenzekesbe kj wolna, Zalanczy Georgytúl se maradekjtul megh ne walthassa, megh ne(m) azt az Tizen haro(m) forintot kit en fel weöttem es az en Jegy ruham mit tenne azt megaggiak [Pókafva AF; JHb XXVI/10]. *1600:* Ahol penigh az en giérmekemen kiueôll walamelly attiamfia megh akarna waltany[a], kwleómben megh ne walthassa, hanem Batthory Peter wramnak 35 forintot tegien le [Perecsen Sz; WLt. — [a]A rétet]. *1613:* Ezen kivul szanto feoldet szena Retet, es egieb fele Eòreokseget, az mit Geòrfi Aghota megh bizonithat hogj az Attya penzen vette, Georfi Marthon megh engede Geőrfi Aghotanak hogi biria migh Georfi Marthon megh valthattia [Lozsád H; Törzs]. *1643:* az hazat ellenek semmi uto(n) el ne idegenithessek; hanem ha el adoúa tennek, azon beoczwb(en) az Rosas Margit aszoni maradeki megh valthassak [Kv; SLt FG. 7].

2. (birtokot/jobbágyot) zálogból kiválthat; a putea scoate/răscumpăra (un bun imobil/un iobag zălogit); (Besitztum/Leibeigenen) aus dem Pfand auslösen können. *1539:* az Sombori benedek az Sombor mellett walo rythbely rezyeth, wetthe zalogon az ew atyafijanak Sombori mihalnak huzon harom forynthba es az feleth kewtthe magath hogh az my zalagossa ew Neky Sombory Mihalnal, wolna egy masnal kewl Megh nhe (!) walthathna, ha nem ha echyersmynd mynden zalagossanak le thenne az penzyth az kor thartozzyk megh adny [Zsombor K; MNy XL, 137]. *1551:* my kǫzykbe zolwan hozok Jllyen bekesegre hogy az kǫwǫs pado(n) valo es az hydeg kwdbaly reze fywit vete hwzonnyot (!) foryntik zalagon az terthenth Jllin (!) okal hogy mykoron meg valtana ǫwmaga tartozzek meg bochyatany sofiazzony Egyeb senki meg ne valthassa [Torda; SLt QR. 2]. *1578:* mj batory elek vrönknek (!) attuk eg Jobagonkat Jambor Palt Dyosadban lakozot zalagban tyz forintban ... birnj, Jg hog ew Kegelmetol meg ne valthasa senkj hanem mj Keten egienlö akaratal [Diósad Sz; WLt]. *1600:* eöis zalogo(n) neki aggia egy feőldit, melliet biria mi(n)d addigh mygh wagy eö magha wagy az fiay megh walthattiak [UszT 15/4 Balas Miklosne Duruttia Betle(n)falui vall.]. *1606:* ada ket feoldet ... ket forintert ... Jllien okon, hogy harmad vgar zerigh megh ne valthassa ... harom vgar zer el telwen, pensze megh lewen tartozzek Kws Pal Balintis ki erezteny kezebol [Szentiván Hsz; Kp I. 19]. *1621:* Ada Cziutak Mathe Cziutak Gieőrgynek egy darab belseo eőreőkseget mi eleőttűnk harmincz forintert, tiz esztendeigh megh ne valthassa semminemeő okon, hane(m) tiz esztendőnek vtanna azon penzel megh valthattja, de illie(n) oko(n) hogy maga penzin valtsa megh ne(m) mas emberewel, maga szamara [Kászonimpérfva Cs; BCs]. *1631:* Hogj ha penigh valamellik feoldet megh Ganeznak, walameddig az Gane szer, udgj mint tizen negj eztendeó el nem telik, Addigh meg ne walthassa Santa Peter, s Succesori [Cssz; IB]. *1711:* En Albisi Etzken Moses attam Barabas Ferentznek Fel áll főldet zalagba kilentz forintokig illyen Conditioval hogy mikor a föld űres leszen tehettsegem leven meg valthassam [Albis Hsz; BLev.].

3. (zálogba vetett ingóságot) ki/visszaválthat; a putea scoate/răscumpăra (bunuri mobile zălogite); (verpfändetes bewegliches Gut) aus/zurücklösen können. *1570:* Beztercey Gĕrgh vallya Illyen Modon kezd zolny Eotthwes Adoryanne Vichey Janosnak, K. valtana megh az zalagot ky Nalam vagion ... Arrah vichey Janos azt Mongya Jm ados lewelet adok addegh, chyak hogy kerlek az zalagot Neh Mwtasd eleh az Attyafiaknak Bathor Nalad legen Mind az zalagh Mind az Ados lewel mygh megh valthatom [Kv; TJk III/2. 204]. *1632:* edes giermeke(m) ige(n) kerlek hog' az szólót masnak ne had nam egi mesgien uagion veled hane(m) ha rea szvkeólleónk az ruhadatis ad el es megis megh tarcs az szölót, mert az leueból megh valthatod az ruhadat [Mv; MvLt 290. 106b].

4. kötelezettség alól váltságfizetéssel mentesülhet; a putea fi scutit de diferite obligații plătind suma de răscumpărare; durch Ablöse(zahlung) der Verpflichtung enthoben werden können. *1769:* mint hogy a Personalis Insurrectiora most szükség volna kegyelmesen eo Felsége rendelte hogy azon Personalis Insurrectiot minden Nemes ember válthassa meg ugy hogy minden Jobbagyirol husz Zselléríröl 10 krajczárokot fizessen ha ki penig Gabonat adna ezen Redemptio Taxájába acceptaltatik az is egy véka buza 20 xfrba [UszLt XII. 97].

5. visszaválthat/vásárolhat; a putea răscumpăra; zurücklösen/kaufen können. *1570:* Leorincz deak[a] hogy Az Mely zeolet Hozzw Lwkach ely cherelt Lombon Nem volt Myth egebet neky fyzetny, hane(m) az zeolet attha oda, De az koris megh Monta Eotthues adoryannak hogy Ĕrekbe Nem Aggya, hane(m) Ideowel vagy Eomaga vagy germeky megh valthatyak vyzza akarya theole venny [Kv; TJk III/2. 193. — [a]Vallja].

6. *~ja magát* **a.** életét megmentheti; a-și putea salva viața; sich das Leben retten können. *1677:* Ha residentiatlan Nemes ember, Urak, vagy fő rendek szolgai, a' falu felkelvén, személyeknek meg-sértések, és meg-kárositások nélkűl, ha magokat meg adgyák, fogják-meg, es vigyék Tiszt kezéhez, a' ki törvényt láttatván, és a' dolog meg bizonyosodván, a' kárt refundaltassa, s' magokat pedig dijok le-tételével válthassák-meg [AC 222]. — **b.** jobbágyi kötöttségből magát felszabadíthatja; a se putea salva/scăpa de obligații iobăgești; sich von der Fronpflicht befreien können. *1614:* Keolne Istva(n) Lofeo vala penzt veött fel Georgj Deaktol 25 ftot meddigh magat megh valthattya addigh oda keottotte magat [Várdotfva Cs; BethU 469]. *1615:* mentenek uolt az földés vrokhoz, hogy valamy segitséggél legye(n) nekiek, mert zegeny allapattal uoltanak, s mond az vrok, en nem adhatok, hane(m) ... az migh magatokat megh ualthattiatok, en el leszek addig zölgalatotok nelkűl [Törzs].

megváltó üdvözítő; mîntuitor; selig machend, beseligend. *1699:* Lelkemet az én teremptő, meg-váltó és megszenteleő Istenem(ne)k, testemet viszont, az eő Annjá(na)k az főld(ne)k, meg adni és adatni akarom [Mk Macskásy Boldizsár végr.]. *1710 k.:* a te véghetetlen kegyelmedet pedig mely csudálatoson bizonyítád és ugyan megpecsétléd, én megváltó Jézusom [BIm. 1006].

megváltódik (föld zálogból) kiváltódik; a fi răscumpărat (o proprietate funciară zălogită); (Feldstück aus dem

Pfand) ausgelöst werden. *1632:* ha Kispal Balint vram ezek az feoldek keozúl valamelliket megh ganeztattja, harom vgar szere el teluen valthassa megh, Az teobbys vgar szeri el telluen valtodgianak megh [Szentiván Hsz; Kp I. 33].

megváltogat (birtokot) rendre magához vált; a răscumpăra rînd pe rînd (o proprietate funciară); (Besitz) nach und nach erwerben. *1598:* az minemeo zab feoldeket zezarmarul[a] es egiebeonet idegen kezteol mwg ualtogatot azon keozep falui[b] hataron telliesigel Chiereni lazlo vrunknak ada es engede azon kipen czierebe bimi [Törzs. — [a—b]SzD]. *1777:* Bartos Marton Uram Kezire menének mind Joszágok szanto Földek — az Etzken Jusson Felesege utan majd mind el adogatta vala, annakutanna Bartos Kelemen Uram meg valtogattván, ma eoklme birja az egész just [Albis Hsz; BLev.].

megváltott 1. kiváltott (föld); (pămînt) răscumpărat; ausgelöst (Feldstück). *1623:* Mely megh írt szena fw hellynek ... az negjed reszet pedigh eppenséggel penz nelkwl kezekre bochyata az vitezleő Retthy Istuan Deak Benkeő Gieőrginek es Benkeő Gasparnak, az Rakosi Demeterteől megh ualtot szena fw helyen kiuwl [Márkosfva Hsz; Borb. I]. *1757:* Sükősd Jánostol Szombatosságáért Feo Váltságban meg váltot két Sessiok [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129].

2. *haláltól* ~ halálbüntetéstől megmentett; care a fost scăpat de la moarte; von der Todesstrafe befreit. *1683:* Vagyo(n) harom halaltol meg valtott emberis Diodra szalitva, mellyekkel kegyelmed cselekedgyek maga Discretiója szerent [Diód AF; Incz. V. 20].

megváltozás 1. módosulás; schimbare; Veränderung. *1665:* Bethlen János uram választtétele rendesen esett, melyhez képest Kegyelmed dolgának megváltozásától nem félhet már [TML III, 536 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz]. *1711:* Brassóban, Háromszéken ... die 17. Octobris virradólag egy s két óra között szertelen nagy földindulás tapasztaltatott ... Erdélyben bizonyos experientiákból már kitanulták, hogy a földindulás Erdélyben mindenkor a jelenvaló állapotnak megváltozását jelenti [CsH 474–5].

2. vmely szolgáltatás alóli megváltás; răscumpărare pentru diferite prestații; Ablösung von irgendeiner Leistung. *1774:* Az Joszagokhoz tartozo Jobbagyok minden Esztendőben kézi Munkával tészíké a Szolgálatott vagy némellyek asztot egyébel Szokták lefizetni, ha igen Taxát adnaké vagy egyeb Naturáléval, ugy mint: Borral vagy egyeb(b)el fizettek, mennyire menyen azon Taxa vagy meg változás különösön minden Jobbágy Gazdájé ? [K; KS vk].

megváltozhatatlan megváltoztathatatlan; care nu poate fi schimbat; unveränderlich. *1629:* Az kívül való nagy kőházamot hagyom ketten Borsos István fiamnak és Borsos Judit leányomnak, de ily erős és megváltozhatatlan conditióval[a] [BTN[2] 421 Borsos Tamás végr. — [a]Köv. a részl.]. *1662:* császár szava egy és megváltozhatatlan [SKr 425]. *1769:* Eo Felségének Nyilvánságos meg változhatatlan porontsolattya Lévén az Három határak(na)k mindenüt valo fel állittása, mely szerént minden Falu, a ki fel állitotta volt el bontani ne bátorkodgyék [UszLt XIII. 97]. *1790:* a határ ... Napkelet felöll való véginn látszó nagy és élö meg változhatatlan barázdánál megyen [Báld K; BLt].

megváltozhatatlanul megváltoztathatatlanul; definitiv; unveränderlich. *1676:* ha Kegyelmed szolgálatját megtapasztalom magamat megváltozhatatlanúl megnyugotom ... Kegyelmed hozzám való tökéletes kötelességében [TML VII, 227 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. *1678:* Soha Uram oly jól megkészíttetett dolog nem lehet, ha oly is, a kit már az ember emberi mód szerint megváltozhatatlanul tartana [TML VIII, 155 Vesselényi Pál ua-hoz].

megváltozhatik 1. módosulhat; a se putea modifica/schimba; sich (ver)ändern können. *1618:* mondám arra, hogy: Ez meg nem változhatik [BTN[2] 98]. *1656:* más soha nem is lehetek, az ki az előtt voltam; szívem sem változhatott meg, kit lát az Isten [TML I, 21 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1665:* Kegyelmed(nek), édes Sógor uram, (ha ugyan meg nem változhatik ennek az erős véghelynek elrontatása), az híd csináltatásra kell elébb gondot viselni, kin az ágyúkat kivigyék [TML III, 367 Boldvai Márton ua-hoz].

2. megválthatja magát; a se putea răscumpăra; sich auslösen können. *1614:* Antal Marto(n) magat Incze Balas(na)k vette zalogo(n) penzert meddig megh valtozhatik [Várdotfva Cs; BethU 469]. *1619:* monda Janos Mihalj: Vattoke Adosok en neke(m) monda Kayczia Istwa(n) wagiok mert buzatis weöttem penztis Adot Kegld szwksegemben Enis szallogh keppe(n) Attam magamot hogj az meddigh megh waltozhatom, Kegld szamara leszek [Kászonimpérfva; Cs; BLt 3]. *1681:* Halalert ... ha megh nem valtozhatik, valamigh él fogoly lészen az hunyadi várban [JHb XXXII. 57].

3. (bor íze) elváltozhatik; (despre gustul vinului) a se putea schimba; (Geschmack des Weines) sich verändern können. *1751:* tegnap az borokat mind meg gostoltam (!), I(ste)nnek hála Semmi meg vetö bort nem kaptam az kiről gyanakottunk, hogy meg változhotná(na)k tsak egy sincs [Szentdemeter U; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

megváltozható változékony; nestatornic, inconstant; veränderlich. *1661:* lelkem, édes kis Feleségem ... megnyugodott elmével légy hozzád való tökélletes és meg nem változható szeretetemben [TML II, 140 Teleki Mihály Veér Judithoz].

megváltozik 1. módosul, változást szenved; a se schimba; sich ändern. *1590:* Warosul eó kgmek ighen megh zendwltenek az Espotaly Mesteren Balogh Farkason, hogy az Espotalyban megh gyermekesedet volna es Wegheztek hogy ha a' gyermeknek elete lezen, eztendeore eó kgmek semmikeppen, ot Nem Akariak Zenwednj, hogy az Reghy Attiainktol reank zallott vsus, megh Ne valtozzek [Kv; TanJk I/1. 128–9]. *1619:* 25 die Novembris változék meg az pénz dolga itt Konstantinápolyban, és az előtt való oszporát mind elveszték [BTN[2] 376]. *1677:* bizonyos okora nézve az ackori végezés meg-változván, rendeltetet illyen formán, hogy az Erdélyi Nemességnek Terminussa ... durállyon egy holnapig [AC 175]. *1752:* kivántam alázatoson az Mlgs Urnak magamat praevie insinualni, hogj ha az Mlgs Ur azon sz: Devotiora le mégyen azon eo

Excellentiájától praefigalt Terminusnak denecessē megh kelletik változni [Sáros KK; Ks 83 Fr. Árkosi lev.]. *1814:* A Szegény Konnert halálával, az kit is ugyan sajnállak hogy olj véletlenűl esett, az Contractusunk meg váltazat [Apanagyfalu SzD; TKhf gr. Bethlen Sámuelné Fekete Klára Bartalis János inspektorhoz]. *1842:* nem volt drágaság, és a' pénz betse is meg változott [Szászrégen; DE 2].

Szk: *szava ~* szavát szegi. *1619:* írd meg az uradnak, hogy ebből is semmi idegenséget ne gondoljon, mert nem változik meg az én szóm [BTN[2] 353]. *1664:* Most igen szép alázatos, engedelmes levelet írattak seregestűl urunknak, melyet reggel be visznek, ha meg nem változnék szavok szokások szerint, mert ezek minden nap különkülön állapotban változtatják szavokat [TML III, 319 Stepán Ferenc Teleki Mihályhoz].

2. alany nélkül; fără subiect; ohne Subjekt; másként esik/fordul (a dolog/terv); se schimbă (treaba/planul); (Sache/Plan) sich anders wenden. *1670:* Urunk ö nagysága, ha meg nem változik, I. Februarii fog innet indulni s Porumbákon mulatván, ha meg nem talál változni, Szebenben is bemegyen ő nagysága [TML V, 7 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1775:* a császár bagazsiája leérkezett volt, maga is Budáig lejött, de hirtelen megváltozott a császár is útból megtért [RettE 356]. *1788:* Ugy vólt, hogy innep utánn mindjárt induljak Szebenbe, de meg változott, mivel G Bethlen Lászlo, holmi Szorgos objectumok miatt bé citala [Mv; IB. Toldalagi László lev.].

3. (az időjárás) jóra/rosszra fordul; se schimbă (vremea); (Wetter) besser/schlechter werden, sich verbessern/verschlechtern. *1668:* 4dik April regeltöl fogva eset az ho derekason egesz diligh az Samosnak ket szely megh fogyot es ugy folt szayal ... 6 April az utanis derek hidegh volt ... 14 April meg valtozot jo üdöre [Kv; ACJk 41b]. *1710:* az idő megváltozván, rút havas eső kezde esni [CsH 233]. *1725:* tegnap[a] estve felé meg valtozván az üdő az éjjel ollyan tél lön, hogy majd Szár kőzépig érő hooban jártak [Darlac KK; ApLt 2 gr. Haller János Apor Péterhez. — [a]A levél kelte március 18]. *1806:* Féburiusnak napjai mind eddíg szép nap fénnyel töltenek ma kezdett meg változni felleggel [Dés; KMN 164].

4. megváltoztatja magatartását; a-şi schimba atitudinea; sein/ihr Benehmen ändern. *1618:* De valami új dolog találá az pasát, ismét hamar megváltozék ... azután sokáig csak szembe sem lött velünk [BTN[2] 75]. *1619:* eddig semmi részében nem ismertem, hogy őnagysága az vezér Felségedhez megváltozott volna [i. h. 328]. *1669:* Ha egy órában valamire hajlott ő nagysága, más órában ottan megváltozott [TML IV, 544 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1766:* Szilvási János emberséges, jó ember volt még eddig, hacsak ezután meg nem változik [RettE 199].

Szk: *elméje ~* meggondolja magát. *1597:* Gellien Jmrehne Kalachsewteo Kata azzony ... wallia en mondek kegmed azzoniom az leantol iol megh ertekezzek, ha meghis aze akarattia hogi Globicz Mihalihoz nem akar menny, mert az ew elmeie megh igen gienge, ha Kegmetek walamit indit, netalam eddigh megh waltozot elmeye [Kv; TJk VI/1. 59].

5. (föld) zálogból megváltódik; a fi răscumpărat (o proprietate funciară zălogită); (Feldstück) aus dem Pfand gelöst werden. *1623:* Az mi az tsorda délleő helt nézi, ualamikor Beke Balastol Benkeő Gieőrgj es Benkeő Gaspar megh szabadithattyak, annakis az zállaghiat az megh irt Retthy Istua(n) Deak tartozzek le tenni, es az negjed részet penznelkwl ... kezekre bochyatani az megh mondot Benkeő Gieorginek es Benkeő Gasparnak, az harom részet ennekis megh tarttua(n) maganal, annak utanna pedigh ez is az szena fw helliel eggiwtt egiszer s mind ualtozzanak megh az felliwl megh irt mod es vegezes szerentt [Markosfva Hsz; Borb. I]. *1624:* illien Conditiok obserualtassanak, az zalogianak depositioiaban, es fel ueteleben mely specifice megh uagion irua, az Benkeök teób rez zena fwueóknek megh ualtasaban: Es azokal edgywt eczersmind ualtozek megh, az teob szalagos zena fw heliekrwl irt leueleknek tenora zerent [Kvh; i. h.].

6. fogságból/(halál)büntetés alól (pénzzel) megváltja magát; a se elibera din captivitate/a se scăpa de pedeapsa capitală (plătind suma de răscumpărare); sich aus der Gefangenschaft/von der (Todes)strafe (mit Geld) ablösen. *1614:* mikor ismég Básta kezébe kel az ország[a] csak az Úristen tárta meg, hogy Básta el nem ütteté a fejemet; nagy summán-fizetésen tudék megváltozni [BTN[2] 51. — [a]1601-ben]. *1619:* ekkor hozták volt meg Landorfejérvárról Habil effenditől, hogy Boros megyét elvötték éppen az jeneiek és az lippai eninget 12 sebbe ejtvén, mégis 550 talléron változott meg [i. h. 266]. *1650:* negyen reank tamodanak megh foganak hogy be vigyenek Fejer egyházra s negyven pinzen valtozank megh tűllok [KvAkKt 340].

Szk: *díjával ~* eleven díja lefizetésével életét megváltja. *1677:* Ha ... három forintnál tőbbet érő lopásban találtatik ... fel-akasztassék, ha a' Sententia elöt nem concordalt a' károssal; de ha a' károssal meg-békéllet, dijával változzékmeg a' Lopo, és egyszeri vétkéröl adassék engedelem [AC 124]. *1684:* Vekony Janos mostani fen forgo Lopasaert Diaval változzék megh, vagy pedigh az fűle az országh illyenekrűl irot Articulussa szerent masok peldajara vagatassek ell [Dés; Jk].

7. jobbágyi kötöttségből jobbágyváltság lefizetésével megváltja magát; a se elibera de iobăgie plătind suma de răscumpărare; sich durch die Zahlung der Fronablöse von der Fronpflicht ablösen. *1585:* B. Vram es Wicey Gaspar Vramek menenek feierwarra Az Gubernator Salútalasara ... Miklos az Zemet Biro wolt oda ö kegmekkel, az földösz vratol öt feierwarat ekor waltozot megh Negyve(n) forintba(n) [Kv; Szám. 3/XVIII. 23–4 Gellien Imre sp kezével]. *1614:* Jobagiones Confiscatusok voltak ezek de megh ualtoztak magok penzen ugjmint Tòròk Imreh Orban Mathe [Hodos MT; BethU 52] | Nagj Marton 20 ftba(n) atta el magat Mosa Janosnak[a] migh megh ualtozik [Nagyernye MT; i. h. 38. — [a]Ez pp]. *1630:* Tudom hogj elegh ertekes ember vala Gal Mihaly, megh f 100: valtozek megh jobbagjsagtol [Mv; MvLt 290. 210b]. *1638 k.:* Kelemen Janos hwteós iobbagy Zentkiralj volt Suliok Istuane, megh valtozot teolle [Szászfenes K; GyU 34]. *1725:* Csehi Mihály ... azt mondotta eő meg változot az Urátol és eő szabad ember [Szilágycseh; TKI Csiszár Gáspár (52) jb vall.]. *1728:* egy Szalma András nevű ... ős őrőkős Jobbágy ... innét el bujdosván lakott az Scolákban ... ugy hallottam Gálfalvi János uramtol megh változott Cir. 200// két száz forintokkal [Balavásár KK; Ks 13. XV]. *1744:* Czifra Szabo Jánost én ismertem ... akkor szabadsagban elö ember volt, de magatol eő Kglmétöl ugy hallottam hogy néhai Mlgs Lonyai Anna Aszszonytol változott volna meg [Perecsen Sz; TKI St. Gergely (66) jb vall.]. *1757:* Ezen Vizi David Deaki tudomanyt tanulvan az utan ă mint hallatik meg változott Néhai Sándor István, Péter és Pál Uraimektol [Csomortán Cs; Sándor conscr.].

8. vki társadalmi/anyagi helyzete módosul/változik; se schimbă situaţia socială/materială a cuiva; js gesellschaftliche/materielle Lage sich (ver)ändern/modifizieren. *1681:* Az régi Tiz forintos Taxasok huszan voltak, es ă boldogh emlekezetü Bethlen István levele szerint annuatim ... administraltak f 200 // — De mar ezek közzül sokan az Uri kgls resolu(ti)o mellett ighen megh valtoztak; mostan nemelyek(ne)k 4 for: nemellyek(ne)k 6 forint az Taxaja [VhU 42].

9. tisztségében/beosztásában változás történik; se fac modificări în funcţia cuiva; in dem Amt/der Einteilung eine Änderung erfolgen. *1595:* 3 die January Zamadasom vtan megh mikor 'a varally Molnot birnam, es az Alparet Molnaban nem valtoztam volna oztottam megh az buzat az war allat akkor mikor megh valtoztunk es Jutot varos zamara Cub: 14 6/8 [Kv; Szám. 6/XV. 24].

10. tisztségétől megfosztatik; a fi destituit din funcţie; des Amtes verlustig gehen. *1705:* Az bizonyos, hogy a comissio és az egész cameralisták elmenetele igen megcsökönék, nem tudatik, ha a segítséget várják-é, vagy a békességet. Aminthogy ma az brassai követek ... innen megváltoztanak és menének a generális akaratjából [WIN I, 422].

11. átöltözik; a-şi schimba îmbrăcămintea, a se schimba; sich umkleiden/umziehen. *1785:* mikor ide származtak olyan szegények voltak hogy gunyájak sem volt melyel meg változ(zan)ak s mit egyenek [M.nagyzsombor K; KLev. Kosztin Von (29) jb vall.]. *1804:* en ötett le vetkezve tanáltam, hogy meg változzék [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

12. (bor íze) elváltozik; (despre gustul vinului) a se schimba; (Geschmack des Weines) sich (ver)ändern. *1752:* a' Tutoratusn(a)k 6dik esztendejében termet borok meg változtanak, mivel az időnek mostohasága tellyes meg érésre nem botsátotta a szőlőkőt [Backamadaras MT; Told. 37/44]. *1796:* az elsö Asztali Bort is le vészem ha Natságod parantsolja ne hogy félb(en) meg változzék égy olyan Edényt keresvén mely meg teljék belölle [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

13. *szőrén ~* (marha) tulajdonjegye meghamisítódik; a fi falsificat semnul de proprietate (la o vită); (Rindvieh) Eigentumszeichen gefälscht werden. *1550:* Kellenek ffely az leginek es menek az birohoz ... kernek volt ielt az birotol hog az w marhaiokat ki soren Meg valtozot melleie bocatanaia Az vag ez iellel az w adossokat ellö hinaiah [BesztLt].

14. *szava ~* félrebeszél; a aiura/delire; irrereden. *1574:* Molnar Kelemen ... vallia hogi mykor beteg hiret hallota volna hogy az Malomba fekwnnek, Indwl hozza meg latny ... Azomba az Betegseg Ieot Rea az kezdy toerny, az zowais meg valtozig (!) [Kv; TJk III/3. 384].

megváltozódhatik megváltozhatik; a putea fi schimbat; sich ändern können. *1822:* Ezen tul meg irt edgyezést hellyben hagyom, ollyan feltétellel ... Hogy ezen esztendőre leg felljebb a' másikra kővetkezőre légyen ereje, azon tul pedig ha a Tőbbségnek tettzik, meg változodhassék [Gyéressztkirály TA; TLev. 9/27].

megváltozódik változást szenved; a fi schimbat; geändert werden. *1584:* azt a' Regestrumot kit Irt wolt veres Thamas az olaios Georgynek Adot marhak beochwlesereol ... Azt Vinneok Veres Thamasnak, mert valamy cotak valtozottak volna meg benne, Es ketelkednek a Regestumhoz hogy Nem Veres Tamas emendalva volna vgy [Kv; TJk IV/1. 292]. *1657:* Az mi pedig az Vas László dolgát nézi, én csak az leveledre izentem, hogy azt frád, hogy még ne adjam az hugodat, de ő engem nem igen sollicitál; írt volt ugyan levelet, de csak ilyen dolog felől, hogy meg bocsássak, de az lakodalom meg változódott [TML I, 92 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

megváltozott 1. (jobbágyságból) felszabadult, szabaddá vált; care a fost eliberat (din iobăgie); (aus dem Frondienst) befreit/frei geworden. *1728:* Havadtőre vitt volt el Szalma János(na)k Szalma András nevű megh változott (: manumissus :) testvér Báttya hat ökrőt [Balavásár KK; Ks 13. XV].

2. ? váltságot megfizetett; care a plătit suma de răscumpărare; Ablöse bezahlt. *1584:* constal az hogy eg Arant Inuadalta Borsos Ianossis az megh holt olahot es eo miatta vgy holt megh mint zinte a massik meg valtozot olah miath ... Constal ez elle(n) Nylua(n) ezis, hogy, az wttesert a' holt olahra tamattak p(ro)sequaltak es Vindicaltak es repercutialtak, Megis eoltek [Kv; TJk IV/1. 316].

3. ízet kapott (bor); (vin) care a primit un gust neplăcut; (Wein) Geschmack bekommen. *1768:* Két Esztendős meg változot Ürmös bor 5 [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb].

megváltoztat 1. módosít, megmásít; a schimba/modifica; modifizieren, ändern. *1581:* Az varas wegezesset egy punctba sem Akaryak megh valtoztatny [Kv; TanJk V/3. 244a]. *1584:* meg Mutatwa(n) a' Regestumot Veres Thamasnak, Meg valla hogy a' Regestum Irassa eo kezeteól leót wolna De Azt monda hogy lattia hogy egy nehany helie(n) meg valtoztattak az eo Irasat a' Cotakba(n), mert hol az ketteobeol Negiet chinaltak, hol egieb kepe(n) valtozgattak [Kv; TJk IV/1. 292]. *1681:* Mindenik bányakra valo Colatorok esztendő alatt szoktak duralni, es nemis szabados azokat adomanyert megh valtoztatni [VhU 63–4]. *1703:* az elébbi Deliberatumat az Ceh aránta meg nem valtoztattya [KV; ACJk 54]. *1731:* a Déakok késön serkentek fel ha tsak Ngtok a Terminust meg nem változtatja [Nagyernye MT; Ks 99 Kun Zsigmond lev.]. *1740:* elsöben ... Devărol Szászvàros Székben tettek volt statiot, azután érkezöleg lévén az Militia megváltaztattak és Szászváros széket által ugardván, ismét Benczenczre és Piskinczre tettèk altal [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. *1807 k.:* melly Testamentumát nehai Szekelly Mihally Uram hogy meg váltaztatta volna nem hallattam az után [Sinfva TA; Borb. II Székely Péter (39) ns vall.]. *1820:* Gán Juonne és Szekelly Rosi ollyan haszantalan állapatu személlyek kiknek Szavakan épitteni nem lehet, mert amit egy orában mondanak azt másba könnyen meg változtattyák [Aranyosrákos TA; JHb 48 Kovács Anna Budai Péterné (46) vall.].

Szk: *szavát ~ja. 1618:* Úgy írom ezeket, hogy akkor se változtassam meg szómat [BTN[2] 160].

Sz. *1811:* Nehéz a' Tisztségben-is meg-nem változni; Példa-beszéd: hogy a' Tisztség az erkőltset Meg változtattya, 's meg széditi a' Bőltset [ÁrE 114–5].

2. megszeg; a călca/încălca; brechen, verletzen. *1640:* bizonyos vegezzesem es keötessem volt horvat Benedekel az kaptalany Fejer var megyebely jozagunk felol egi massal, melyet mostan eo kegme nem tudom my okbol megh valtoztatvan masnak akarja jdegeniteny abalienalny

es iktatny ... eo kegme violallta azt az contractust es vegezest eo kgmet torvenyel megh keressem [Káptalan AF; KCs IV. 153 Nehai Sarady Tamasne Barrabassy borbara tiltakozása]. *1711:* Ha penig valamellyik fél ez mostani alkalmot egymás közot fel bontaná, meg változtatná, és turbálná; tehát a Constans fel ... Szász Imperialis egész tallérokat exaequaltathasson [Kv; DE 2].

3. befolyásol vkit; a influenţa pe cineva; beeinflussen. *1619:* ha hová csak érkeztem, eddig is csak könnyű válaszokkal is igen megváltoztattam az embereket, azhol mondottam, hogy ha Kamuti uram olyan keményen s mód nélkül viselte magát, nem az én uram akaratja [BTN[2] 185].

4. lecserél/vált vkit; a schimba pe cineva; jn ablösen. *1567:* valamyben .k. kywanya myndenbe(n) barattya, akarok lennem. Towaba az kó myessekys kerezennek, vala haza de azzoknak semy modon En zabadsagott, kwlómben nem atthatok hanem ha .k. meg valtoztaya (!) Ewkett, Erómest vyzza bochyattom [BesztLt Horwatt Jannos kówary kappitta(n) a beszt-i bíróhoz]. *1664:* Úgy értem, édes Apám uram, az kővári német kapitányokat talám eddig is megváltoztatták, melyen búsulok, mivel már öszve szoktam vala velek [TML III, 15 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz].

5. arrébb helyez; a muta/pune mai încolo; weiter seitwärts legen/setzen. *1796:* az igaz vérségi Atyafiságnak meg Sértéssévelis ... a Natságod Biztossai és emberei azokat a Metalis Határozásokat hir tétel nélkült meg változtatták [Kük.; JHb XX/27]. *1814:* Timár Ujvári Samuelné Foglár Kalára asszonynak valami bizonyos tilalmas tselekedetijért a' Czeh régi árulo hellyet meg változtatta, és az Exponens asszony árulo hellyen hárommal alább degrádálta [Dés; DLt 203].

6. (vizet) elterel; a abate (cursul unui rîu); (Wasser) weg/fortleiten. *1772:* Értetteé a Tanu, hogy ... a Kúkúllő folyását egészszen meg változtatván, más határra szakadott, ugy hogy gátot kötni nem lehetett [Kük.; JHb LXVII/2. 355].

7. (meg)cserél; a schimba; (ver)tauschen. *1773:* Válaszúton megállapodott míg a lovait megváltoztatták [RettE 301]. *1842:* bár valaha egy a lakóhelyét meg kévánta volna változtatni [VKp 65].

8. *ruhát ~* átöltözik; a-şi schimba îmbrăcămintea, a se schimba; sich umkleiden/umziehen. *1591:* Zabo Andras vallia ... vtanna Indulek ... ez Kis Mihalinak, es minthogy akkor zwrben vala en mellettem, ruhaiat immar megh valtoztatta vala es egi czondrat veot vala rea [Kv; TJk V/1. 136].

9. *természetében ~ vkit* valójából kiforgat; a schimba radical firea cuiva; jn in seinem Wesen verändern. *1657:* én nem láttam s másoktól is nem hallottam, kit akármennyi boritalja is úgy meg nem változtatta volna természetiben, mint azt az Svarcemburgot, kin csak arról esmérszett meg az részegség, hogy ha megrészegedett, hallgatott, nem beszéllett [KemÖn. 64].

10. (vallást) cserél/változtat; a(-şi) schimba (religia); (Religion) wechseln/ändern. *1758:* Oly buzgósággal is vagyok religiómhoz, hogy inkább halált szenvedni, mint azt megváltoztatni kész vagyok [RettE 80].

megváltoztatás 1. módosítás, megmásítás; schimbare, modificare; Modifizierung, Änderung. *1671:* Ez hazának eleitől fogván valo szokása volt az Libera Electio, melyre nézve, az Választando Fejedelmeknek ... az Regnicolak Conditiokat-is szoktak praescribálni, és azoknak a' Conditioknak helyben hagyások s' meg-változtatások, következendő Fejedelmeknek az üdő szokta hozni [CC 5]. *1675:* joszág vesztésére penigh en időmben senki nem kerestetett egyéb, hanem Also Veniczei Petrasko Bóér egy donationak pariájában egy nevnek megh változtatásáért prosequaltatván [Fog.; UF II, 662–3 St. Leszai (43) vall.]. *1832:* Teke[a] a' Gubernium elött azon Határozásnak megvaltoztatását kérte, de az denegáltatott [Borb. II. — [a]K]. *1834:* az e' Tárgyban hozott Itéletnek meröbe valo megváltoztatásával ... az Allperesek által erövel elfoglalt Helly a' Felperesi résznek vészsza itéltetik [Borb. I Asz törv.].

2. (tisztségből való) lecserélés/váltás; schimbare (din funcţie); Ablösung (vom Amt). *1583:* az tiztnek megh waltoztatasatis ... magunknak reserwaltuk wala, de nem a' wegre, hogy a Tyztarto maga akarattia zerent chelekedgyek ... es kegielmetektol ne halgasson [BáthoryErdLev. 94 Báthory István az erdélyi hármastanácshoz]. *1666/1701* vármegye Gyülése(n) Feő Ispán és utánna való Tisztek jelen létéb(en) egyenlő Consensusból Hadnagyot, Assessorokat válaszszanak, az Hadnagynak meg változtatása hasonlóképpen légye(n) mint szinte(n) vármegyék Tiszteijs szoktak változtatni [KvLt I/188 ogy-i végzés]. *1671:* a' Székelységen ... A' Fő Király Biraknak választása, és azoknak meg-változtatása specificè csak ugyan az ő kegyelmek szabadságában állyon [CC 17]. *1677:* a' Fő Király Birák penig praecisè a' Székeknek szabados választásokban ál, s' mind penig azoknak meg-változtatások [AC 148].

3. (vallás)változtatás, áttérés; convertire; Übertritt. *1778:* bé szálván ă Plebaniaba meg gondolkoztam magamban, hogy nem jo lesz ottis mulatoznom, ne hogy vallásom meg valtoztatására unszoltassam [Jedd MT; Told. 6].

megváltoztathat 1. módosíthat; a putea schimba; modifizieren können. *1657:* a' mi bűneink a' Te természetednek tulajdonságát, az irgalmasságot megváltoztathatják-e ? vallyon, s Szent Fiadnak kínszenvedésének érdemét semmissé tehetik-é ? [KemIr. 333]. *1761* a mi akkor azon Consensus mellet figaltatott edgyűt különösson már a Vidua meg nem valtoztathattya Néhai Fekete Josef vr(am) intentioja 's czelya 's meg határozása ellen [Hsz; BLev.].

2. *Isten ~ja vki szívét* Isten más irányba fordíthatja vki vélekedését; Dumnezeu poate schimba părerea/gîndurile cuiva; Gott kann js Meinung in eine andere Richtung wenden. *1619:* valamikor az vezér vagy Görcsi apánk adversa fortunáját hallják az németnek és Ferdinandus uramnak, de ugyan repesnek rajta. Igaz, hogy az szent Isten megváltoztathatja szíveket az ő nagy hatalmával [BTN[2] 324].

megváltoztathatás módosíthatás; posibilitate de schimbare/modificare; Möglichkeit der Veränderung. *1852:* Szőts legény Darvai Antalnak Remek darablásra bocsájtani kérésére Czéhunktol kapot válasza megváltoztathatása aránt tett folyamodása [Dés; DLt 1312].

megváltoztathatik módosíttathatik; a putea fi schimbat/modificat; modifiziert/verändert werden können. *1805:* azon Itélet mint Judiciális Veritas, most Disputatio alá nem jőhet, nem critizáltathatik 's meg sem változtathatik [Mv; DobLev. IV/893. 1b tábl.].

megváltoztathatlanul megmásíthatatlanul; irevocabil, definitiv; unabänderlich. *1592:* Wegheztek egienleo nyel-

well tanachal (!) megh valtoztathatlanul, Hogy Valaki az lelkewel Zitkozodik vagy feo vagy kichin rend lezen egy forintot vegienek raita [Kv; TanJk I/1. 175].

megváltoztatható módosítható; care poate fi schimbat; ver/abänderlich. *1841:* Ezen szegény jobbágyok úgy hiszik tehát, hogy ... az ő régi törvényes szokásaik s olyan móddali kinyerek keresete egyedül az őket igazgató tisztviselők által megváltoztathatók nem lehetnének [VKp 60–1].

megváltoztatik 1. módosíttatik; a fi schimbat/modificat; modifiziert/verändert werden. *1592:* Megh ertettek varosul ... az egihazi tanitoknakis keuansagokat hogi ammint ekkedigh az plebanossagh eggiwtt volt az pwspeoksegel itt ez varoson, mostannis keűannak hogi megh ne valtoztattnek [Kv; TanJk I/1. 194]. *1640:* Seruitia. Zolgalattyok allapattya egesz Fogaras feölden, harmadik hetre vagyon rendelue, miuel ollyankor az rend tartas es ordinantia az idöteöl megh valtoztatik [UF I, 705]. *1679/1681:* hamorokbéli mesterek(ne)k, Safarok(na)k, égy egyéb műveseknek is terminálvan idejek, azok Praefectus Vram híre nelkül Udvarbiro Uram által meg ne változtassanak [Vh; VhU 677]. *1798/1799:* A' Meltóságos Fel-Peres Úr ... meg-kivánnya hogy ... a' Méltóságos Kiralyi Táblának Deliberatuma a' Törvény, és Igazság szerént, meg-változtasson [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 419].

2. átalakul; a se transforma; sich umwandeln/umsetzen. *1558 k.:* ved az Masik aranyzinǫ wizeth ... ezt distillald haromzor es az harmad distillacioban talalz twzeth az tǫk lueg feneken, Mely által latod az elementomokath Meg valtoztatni [Nsz; MKsz 1896. 286].

megváltoztatott kicserélt; schimbat; ausgetauscht. *1812 k.:* (A szekér) kereke eltört, mást tévén hellyében el inditotta 's, a megváltoztatott kerék a Hegy alatt ismét eltört [IB. Takáts Joseffné Jánosi Ersébeth (28) tiszttartóné vall.].

megváltoztattatik kicseréltetik; a fi schimbat; ausgetauscht werden. *1703:* a' szegényebb s Tehetetlenebek ... valtoztatta(na)k meg magok Falujokbeli emberek altal, kik hasanlo jo keszülettel Compareallya(na)k és Continuuskodgya(na)k [Fog.; UtI].

megváltság váltságfizetés; achitarea sumei de răscumpărare; Ablösezahlung. *1827:* a Nemes Közep Szolnok Varmegyei Birtokunk után Lovas Zsoldos állittassal tartozvan, annak meg váltsagaul (így!) Kész penz ... befizetés végett 600 ~ Hatszáz Rforint Fekete Bankoban határoztatott és figaltatott [Kv; Végr.].

megváltságoztat (behajtott állatért) váltságfizetéssel sújt; a obliga pe cineva la plata sumei de răscumpărare (pentru un animal luat zălog); (für das eingetriebene Tier) mit Ablösezahlung bestrafen. *1550:* wk az kereztes kort haytottak volt neg' szaz ekröth, fel a Cylla mezöre, Banffi Janostwl valo feltekben, es mykoron walkay wrak eszt megh ertöttek volna, hog' az barmot otth tartanayak reayok kwltek es az baromba ala haytottak walkora, es megh waltsagoztattak es wk attwl fogwa aszt a földet walkaynak tudgiak [Szentkirály/Damos K; MNy XXIV, 291 Lucas Mathe de Szent kyral jb vall.] | mykor az kereztössek kort az barmot, az szent kyralyak otth az Cylla mezön örizik volt valkaj Thamas reayok kwldotth volt es ala hozatot volt az baromba, es megh ys valtsagoztatta volt wket [uo.; i. h. Symon kanta de Szent kyral jb vall.].

megvályogol vályoggal beken/tapaszt; a lipi cu lut; aus Lehm bauen. *1844:* Az Istalot tsak mi szolgálatban foldozgattuk, mostis tsak támogatva van fákkal, es az oldala deszkával és kerteléssel, a' kerteles pedig sárral meg van vájagolva tapasztva [Abafája MT; TSb 22].

megvályogolás vályoggal bekenés/tapasztás; lipire cu lut; Kleiben. *1807:* az épület(ne)k belöl meg vájogolása Hf 3 Dr 6 [Marossztimre AF; DobLev. IV/905]. *1819:* A Mesteri pajta meg vájaglásáért ... fizetett [Mezőmadaras MT; MRLt]. *1820:* a' Papi Pajta meg vájagalása [uo.; i. h.]. *1835:* egy kis Ház meg vájagalásáért ... adtam [Akosfva MT; i. h.] | Az Istálo meg vájogalásert [Sámsond MT; i. h.].

megvályogolt vályoggal megtapasztott; care a fost lipit cu lut; aus Lehm gebaut, gewellert. *1844:* A' város kőzönséges piattzán ... nem lévén, egy koleszában árulonak is szabad, meg vájogolt, állando, hanem csakis hordozhato kolészát állitani [Torda; TVLt 1173].

megvályogoltat vályoggal megtapasztat; a pune pe cineva să lipească cu lut; aus Lehm bauen lassen. *1823/1824:* Meg vájagaltattom egy részit a' Papi pajta oldalának [Szentanna MT; MvRLt]. *1860:* A' Classis hijját megvájagoltattam [Szentistván MT; i. h.].

megvámol 1. vásárvámot beszed; a percepe taxă pentru vînzarea pe piață; Marktzoll einheben/nehmen. *1631:* monda az vamos hogj miert nem ueszitek megh beste kuruak az vamot rajta, menietek utanna vamolliatok megh [Mv; MvLt 290. 236]. *1655/1754 k.:* Sokadalomkor pedig a' Láto Mesterek ha idegen helyröl Asztalos munkát hoznak szorgalmatoson meg vámolyák, egy szekértöl d 48 [Kv; ACJk 18].

2. országhatárnál vámot szed; a percepe vamă la frontieră; Grenzzoll einheben. *1571:* Vagion nagy bantassok az kyk Moldowaba Jarnak mennek es onnan Jeonek kyket Bereczkben meg vamolnak, ky soha az eleott nem volt [SzO II, 330 a székelység panasza az ogy-hez].

3. makkoltatási díjat beszed; a percepe taxa pentru scoaterea porcilor la jir (în pădurea de stejar); Eichelmastgeld einheben. *1633:* az disznokat is az hon(n)et megh vamlottak felso soczi[a] hatar [WassLt Zagra Pojani Pinte Peter (57) vall. — [a]SzD]. *1640:* Disznobul, minek elötte disznayokat az makra fel haytiak, annak elötte itt alat az pasiton szoktak megh vamolni, uagy terem penigh mak, auagy nem, de az pasit diszno vamot ugyan megh veszik, huszon eött disznobul foghuan ki eggyet, kinek penigh disznaia huszon eöttre nem telik ... minden disznot d. 2 ualtnak fell [UF I, 705].

4. őrlési vámot szed; a vămui, a lua uium pentru măcinat; Mahlgeld einheben. *1639:* Vagyon ket köre valo malomis Nro. 1 melibeöl tizeddel tartoznak megh vamolni [UF I, 674].

5. vásárvámot megfizet; a plăti taxă pentru vînzarea pe piață; Marktzoll bezahlen. *1583:* Ersebet Io Mihalne ...

vallia, Hog megh zerzeodek Chokos Benedek Az Torday Emberrel hog el vigie az keodment zekere(n), fel fogada Chokos Benedek De Ig Zola Be Meny az vamoshoz Monostoron, es vegeth ery Az vam feleól meg vamolj Igaza(n) rolla [Kv; TJk IV/1. 119].

6. (behajtott állatért) váltságfizetéssel sújt; a impune plata sumei de răscumpărare (pentru un animal luat în zălog); (für das eingetriebene Tier) mit Ablösezahlung bestrafen. *1590/1593:* Az zent Benedeky chiordais mikor altal zaladot, az melliet megh kaphattak az Deesy Malomnal vamoltak sarczoltattak megh eoket az Deesi Molnarok [Mikeháza SzD; Ks].

megvámoltatik őrlési vám szedetik; a fi vămuit, a fi luat uium pentru măcinat; Mahlgeld eingehoben werden. *1679/1681:* Mivel az en buzám nem szokot megh vamoltatni ahoz képest à masut valo szokas szerint, minden tiz köböl buza uta(n) tartozzék à Számtarto mutatni Tizen egi köböl lisztet [Vh; VhU 671].

megványol (posztót) tömörít/kall; a piua (postavul); (Tuch) walken. *1701:* Az köz Poszto légyen eótven két sing az hoszszuságában, az szélességében penig harmincz négy pászma az szélyivel együt, ha penig meg lesz ványolva vonnyák ki a Rámán harmincz öt singre [Kv; PosztCArt. 10]. *1757:* Udvar szamára a' mi harisnya, Czondra poszto és pokrotz poszto leszen azt is ajandekon meg Vanyolyak [Szentmihály Cs; Sándor conscr.].

megványolás kallás; piuare; Walken. *1791:* 6 1/2 Öll harisnya posztonak Meg Ványolásáért 10 xr [H; Ks 108 Vegyes ir.].

megványolt ványolt, kallott; piuat, dat/bătut la piuă; gewalkt. *1790:* (Lőrintz József) az actorok malmához tartozandó ványoló és kásatörő malomházat ... felverte, és onnan 80 sing harisnyának való megványolt posztót ellopott [Árkos Hsz; RSzF 261].

megványoltat (posztót) ványoltat/kallat; a da (postavul) la piuat; walken lassen. *1760:* a' gyapju fonalat meg szötette s meg is ványoltatta [Oltszem Hsz; Mk IX. 109].

megvár 1. bevár vkit/vmit vhol; a aştepte pe cineva/ceva într-un anumit loc; jn/etw. irgendwo ab/erwarten. *1567:* mys holnap reggel Ha Megiunk Lekenczere, ot az Valazt Meg Varywk [Szászmáté SzD; BesztLt 14 Nic. Thomory Beszt. városához]. *1597:* Wrűnk w felsige kwlte wala pernezy Gabort Aaszszoniwnk w felsige Annia Symon Grof kowet Eleyben, hogi it megh waria Kolosswarat B: wramnak w kegelminek parancsola wrwnk w felsige hogy Mindenekbwl iol es bwsigessen Gaazdalkoggék az Grofnak [Kv; Szám. 7/XIV. 23 Th. Masass sp kezével]. *1603:* Zabo Benedek vallia ... azt felele hogy az varos kapuia eleott varya megh eotett [Kv; TJk VI/1. 657]. *1631:* megh varo(m) Földvari Jancsit, mert nekem jo kenieresem [Mv; MvLt 290. 49b]. *1730:* elegedendő gjalog szeresek legjenek és az Utb(an) edgjik az másikat meg varja s egj mással segítseggel legjenek [Dés; Jk 404a]. *1759:* latuk hogy ellőttűnk megyen egy Ember meg kíáltottam hogy Varjan meg minket [Csejd MT; VK]. *1792:* az Exponens Aszony dolgossai ... nem várták meg Bardocz Lajos Uramat, hanem le nyomultanak onnan az Exponens Aszonynak más szőlleibe [Szentbenedek AF; DobLev. IV/692].

2. vár vkire vmeddig; a aştepta pe cineva un anumit timp; auf jn bis zu einem bestimmten Zeitpunkt warten. *1570:* Ilona More Janos leanya ... Aztis vallia hogy Menth volt zabo Janos hazahoz hogy adossagath kerye megh az azzontul, Nem talalya megh az azzont, Es otth Marad mynd addeglan hogy megh varya honnat Ieo eleh [Kv; TJk III/2. 23]. *1582:* Vida Miklos vallia Monda Vincze hogy vary megh Im enys el vizem az vram theoreok lowath [Kv; TJk IV/1. 16]. *1585:* Valkay Georgy vallia ky futa Borbely Peter, es Colosy Istuannak monda, Varza meg Colosy Istua(n) [Kv; i. h. 529]. *1591:* Eo kegmek erreolis Deliberaltak, hogi ... zwretkor senki zedetlen zeoleo melle se mecceot se fedeot ne vigien, hanem megh varia minden zomzeggiat, hogi el vegezze zedeset [Kv; TanJk I/1. 168]. *1600:* Az vargiasiak haza indulanak, hogy amazok ot ne(m) leonek kezeon, En valtigh maraztam hogy varakoggianak megis, ha eddegh varakottak, eok vgian el Jeoűenek. En azert vgian megh vara(m) egy keűes vartattűa azokis el Jutanak az kikót Bizonsagra hittak vala az Almasiak azokot megh felelteteók [UszT 15/16 Fozto Jmre Fwlej (50) vall.]. *1718:* Szarka uramat eo kglmit ... meg várván eő kglmivel edgyut eddig el jüttem [Keresd NK; Ks 96 Simén Pál lev.].

3. kérlelően; rugător; erbittend: *várd meg* várakozzál vmeddig; mai aşteaptă puţin; wart(e) ein wenig/bißchen! *1619:* Mondám ... még engemet fenyegetnek halállal Monda erre ... Ne félj, várd meg csak egy kevéssé, bizony megládd, nem lészen oly ember [BTN² 373]. *1625:* Pal Giergj monta hogj Albert Lòrincz sert akart uolna feozni s nem engette megh hane(m) azt monta hogy uard megh had feozzem meg en az enimet s az en katlanomban meg feozhed teis [UszT 164b].

4. fenyegőleg; amenințător; bedrohend: *várj meg, várjon meg* csak várj/várjon, mert majd ...; aşteaptă numai!, las' că-ţi arăt eu!; warte/warten Sie, weil dann ... *1696:* Kovács János kialtya vala az Pásztornak várj megh Lecsi lucsa, mert majd oda megjek enis [Mikháza MT; Berz. 17. XII Kis György (21) vall.]. *1732:* rutul szidgya vala Medgyes Janos Uram Balog Sandort Fenyegetiis vala illyen forman hogy varj meg hunczfut mert meg tanitlak ha meg kaplak [Szentimre MT; BalLev.]. *1748:* hallottam magatol Molnár Jánostol mondani, Várjan meg Josziv mert vagy meg halok, vagy meg cselekszem én néki [Déva; Ks 112 Vegyes ir.]. *1755:* a hátára ülek én a Papnak várjan meg tsak még engemet [K; Told. 3a]. *1758:* kiálla az úttzára Kotsis Ferenczné úttza hallottára úgy kiáltozta fenyegetőzve ... Várj meg, várj meg, te szép Aszszony, mert meg tanitlak ... hogy az Uram útán vetetted magadat [Betlensztmiklós KK; BK. Christina Csatlós cons. Emerici Ersek (33) jb vall.]. *1769:* ezen szoval monda a ház közepin, vár meg láncz Teremtette mert ezért el nem kerűlőd a puskám vegit [Bogártelke K; OL FiscLt XXII. X/35]. *1777:* az Incta Firjét ezzel fenyegette: Várj meg kutya teremtette Toklija mert ha egér kővet kaphatok, de meg itatlak [Kv; TJk XVIII/6. 91].

5. vminek az idejét/bekövetkezését be/kivárja; a aştepta (pînă când ...); (die) Zeit/(den) Eintritt einer Sache abwarten. *1572:* Jmmaron Ennekem wgy techyk hogy Jllyen Embernek mynt Farkas Wram Illyen walazt tetelet megh kel warnonk [Torda; BesztLt 3704 Lucas Pysthaky és

Colomanus Fekete a beszt-i bíróhoz]. *1591:* im egy czismat kwltem be Kegdet kere(m) ... poro(n)czollio(n) az lakatosnak patkollia megh holnap Demeteriben leszek Kalman Gerebnel ebeden ott uaro(m) meg az czizmat [BesztLt 45 St. Szentgeorgy arcis Bethlen prefectus a beszt-i főbíróhoz]. *1657:* tetszék az kapikiháknak, hogy az kapun kívül félreállván, ne egyveledénk az sok pogányság közé, várnók meg, míglen eloszlanának [KemÖn. 89]. *1683:* az Peresek varjak megh hogy az Taborozasnak ideje szallyan le, az utan perellyenek egy massal [Dés; Jk]. *1723:* ma ebed utan itt I(ste)n velem leven az szölőt meg járom, ha latom, hogy hetfűn szedethetek meg várom [ApLt 1 Apor Péter feleségéhez Kóródsztmártonból (KK)]. *1775:* Pentek Lukáts meg várván hogy az Strásák elalugyanak ... ugy ment ki az ablakamon [Marosjára MT; DobLev. III/515. 6a]. *1833:* már most méltoztassék a' Generalis Synodusrol valo haza jövetelemet meg várni [Marosbogát TA; DobLev. V/1198 Kis Samuel Dobolyi Sigmondhoz].

6. megkíván/követel; a aştepta/pretinde (ceva de la cineva); fordern/verlangen. *1542:* Demeter vram azt mongia hogh ǫ thǫle semmit ne warywnk, semmit sem ad, merth neky nenchen mit adnia. Azerth the k. kǫniergwnk, agyon thanussagoth, honnan warywk megh my az myenketh, merth soha nem gondolhathywk mint ilhesswnk el [Fog.; LevT I, 20 Olah Balas es Mottnoky Lajos lev.]. *1568:* gregori(us) hoszw fass(us) est, Ezt tudom hogy a mely 25 forintal tartozik vala my nekwnk szǫch gǫrg, szǫch peterre hayta hagy my eǫ tǫlle variuk meg [Kv; TJk III/1. 214a]. *1573:* Illen okkal engedet Zolden hogy eo az kezesseget ely Nem vezy aztalos Istwanrol, hanem teolle varya meg az fyzetest [Kv; TJk III/3. 207]. *1584:* Marad az Ado Zeddeó Vraimnal ez eztendeobe(n) Restantia, ez eztendey dicacra Nezeo Adoban, in summa f. 58 Meljet az Jeowendeo esztendeore meg Warnak a' Zamweweo Vraim [Kv; Szám. 3/XII. 11]. *1598:* az Commissarius vraknak adott volt az varos keolchjeon f 2000 Melynek Ezer es zaz harmincz ket forintia fizetetlen vagion. Eztis megh varya az varos [Kv; i. h. 8/IV. 40]. *1676/1681:* fel lévén téve az Urbariumb(an) mennyit tartoznak Esztendőnként minde(n) féle apro majorsagot à majornek tenyészteni, es szaporítani; Ugi vaj es Turo beli gyűjtementis be szólgaltatni: aszt, hogi stricte megh várja s meg kevannya tüllök szükséges [Vh; VhU 657].

7. (a törvénytől vmilyen ítéletet) kér/elvár; a pretinde (o anumită decizie); (irgendein Urteil vom Gesetz) erwarten. *1588:* fegyweres kezzel Reya menwen ... halalos sebbel illette mellyet Az potencian kyweol, Az my Jobagyonk karaert es Nyomorwssagaertt negywen forintert fel nem veótt wolna, Ez felet Az potencianakis terhetis Decretum tartassa zerentt megh warywk [Somlyó Sz; WLt]. *1597:* mys egy haz helyes nemes emberek lofejek uagyúnk ... azt keúannyúk ... hogy mindeniknek anny nyla legjen mynth egj Zabad zekelnek Auagy Jobbagynak, az teórue(n)teól uariuk megh [UszT 12/31]. *1614:* Azert kgtektöl bizonysagim be szolgatatúa(n) saniorb deliberatiot varok: hogy penig igy töruennyel faraszt si Jur(is) az expensatis meg varom [Kv; RDL I. 8]. *1614/1616:* Hogy penig igy farasztanak törúennyel es költetnek velem, si Jur(is), külön külön Indebitan vadnak ellenem, az Expensatis si Juris meg varom [Kv; i. h. 100].

Szk: *becsüjével ~.* *1592/1593:* Hogy penigh az kaar thyueó Barmokat eleollem el veottik ... aztis beochywyűel varom megh az Teorueńteol, Item karomatís beochyewel varom megh [Dés; Ks 35. V. 12].

8. elvár, igényel; a pretinde/aştepta; erwarten, beanspruchen. *1670:* Egy nagy török követ jő ... de az mint György deák írja, megvárja igen az böcsölletet [TML V, 122 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. *1710:* egymásra való irigységből a grófi, baronátusi titulusokot szaporán hordatják vala magoknak az udvartól, némelyek olyanok is, kik a régi jó szokás szerint még jó nemesember módjára sem élhettenek volna a jószágokból, mégis megvárták a nagyságos titulust [CsH 318]. *1816:* még tsak kiség haragszam, ha még sem küld levelet éppen meg haragszam erősen ... én meg váram mihelyt kapja levelemet mindgyárt írjon [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

9. vmi megkíván/igényel vmit; a necesita/cere; erfordern, beanspruchen. *1679/1681:* Hunyad vára, es ahoz tartozo Fiscalis Udvarhazak ... megh várjak az épétés beli reparatiokat, megh kevantatik ... hogi minden epétésre valo requisitumokrol provideallyon [Vh; VhU 668]. *1797:* (A föld) a' trágyázást gyakor izben meg várja [Ajton K; CU].

megvaradzik kisebesedik; a se face rană/crustă; wund werden. *1704:* Ott künn a tisztek ... a melegtől, minthogy elszoktanak rulla, az orrok mind megvaradzott és elkopott a bőri [WIN I, 226].

megvárakozik elidőzik, várakozik; a aştepta/sta un anumit timp (într-un loc); (irgendwo) verweilen, eine Zeit verbringen. *1664:* Kegyelmetek akaratjáról voltaképpen négy nap alatt tudósítson, és én itt addig meg is várakozom [TML III, 305 Teleki Mihály a székelyhídi prezidiumhoz].

megvarasodás (szőlő) megragyásodás; faptul de a fi atacat de mană; (Rebe) Schorfigwerden. *1811:* Ezen Szöllőt ... mind a' földi Güzű, féreg, mind pedig a' meg varosodás munkálkodásait meg rontotta és meg vesztegette [Jobbágyfva MT; LLt].

megvarasodik kisebesedik, megtúrosodik; a se face rană/crustă; wund werden. *1815:* Mind két felől a' Háta a Nyereg miatt a' nagy fáradtság Izadozásáért fel pallott meg varasodott [Dés; DLt].

megvárat 1. bevárat vkit; a dispune să se aştepte reintoarcerea/sosirea cuiva; jn abwarten lassen. *1659:* Az ország el akarna ugyan örömest bomlani, de az fejedelem meg akarná váratni az budai vezérhez ment követeket [TML I, 417 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

2. kivárat vkivel vmit; a pune/face pe cineva să aştepte pînă la ...; etw. durch jn abwarten lassen. *1657:* egy húgát házasítván, annak is lakodalmát megváratá vélem [KemÖn. 83]. *1664:* az fejedelem ő nagysága és az urak akarván ... általam Cob uramat ... közönséges dolgokrúl tudósítani ... azért váratják meg velem a gyűlést [TML III, 17–8 Teleki Mihály Katona Mihályhoz].

megváratik (vki vhol) beváratik; a fi aşteptat (într-un anumit loc sosirea cuiva); (jd irgendwo) abgewartet werden. *1662:* az Harangod mezején, úgy akarna véle kezet fogni, azért hogy csak meg váratnék, az urakat is inteti vala [SKr 220–1].

megvárattathatik megvárakoztathatik; a putea fi făcut/determinat să aştepte un anumit timp; warten lassen können. *1662:* hogy az városnak derekasabb részébe is az derék erő valameddig megvárattathatnék és onnét csak valameddig is csatázással emberkedhetnének ... látván, hogy sohonnan csak egyetlen egy segítség sem küldetnék ... a vár oltalmára magokat készíteni kényszerítettek vala [SKr 581].

megvarázsoltatik elámíttatik; a fi fermecat/ademenit; getäuscht/erstaunt werden. *1662:* (A) népnek elméje ... a sok helytelen biztatásokkal újabb-újabb segítségek felől való hírköltésekkel elszédíttetett és ... megvarázsoltatott, bővöltetett, bájoltatott volna [SKr 495].

megvárhat 1. vkit/vmit vhol bevárhat; a putea aştepta sosirea cuiva/a ceva (într-un anumit loc); irgendwo abwarten können. *1657:* az palatinus csalárdul cselekszik vala, tettetvén az békesség tractájához való nagy keresztény indulatját; de egyébiránt fekszik vala azalatt az, hogy Sáros alatt várhatnák meg az Lengyelországban fogadott hadakat [KemÖn. 225]. *1669:* elhiszem ugyan, mint olyan ember, házához ki fog vágyakozni, de igen jól esnék, ha Dávid deák uramat meg várhatná, ő kegyelme [TML IV, 590 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

2. vminek a bekövetkezését be/kivárhatja; a putea aştepta pînă la înfăptuirea unui lucru; Eintritt einer Sache abwarten können. *1591:* Mikor az Tanacz engem Bornemizza Gergelihez kwlde zalagert azt monda, Eb aggion s arulo kuruafia aggion, hizem megh varhattiak, megh talalom eoket, ha mi vetsegem lezen, mi nem valami bitangia vagiok az varosnak [Kv; TJk V/1. 62 Sardi Janos vall.]. *1632:* Ezen Cziwrben egi nagy rakas szoratlan Ros ... szorasat megh nem varhatua(n), ugy hattuk el [A.porumbák F; UC 14/38. 190].

3. várhat vkire vmeddig; a putea aştepta pe cineva un anumit timp; auf jn bis zu einem bestimmten Zeitpunkt warten können. *1616:* Mi Feketek, Lukaczok, es Geörfiek ... illyen vegezest es keotest szerzettűnk szena Reteink felől szenankat mikor be akarnok hordani nemzetesteol eozve giűllyűnk, es napot p(rae)figallyu(n)k az hordasnak ... es ha valamelly Atiank fia ... az Kaszalashoz es hordashoz nem erkeznek, tehat az hordasra megh varjuk, ha penigh az Ideonek alkalmatlan volta mia megh nem varhatnok, senki marhajat szena Reteinkben ne mereszellie boczatani [Lozsád H; Törzs].

4. elvárhat, megkövetelhet; a putea pretinde (ceva); erwünschen/erfordern können. *1673 k.:* Mivel en is nem ingyen, ha nem penzen vehettem kezemhez azon ... őrökségeket, méltan megh varhatom, hogy az en pénzemis meg terithessék [VhU 318 Thököly Imre ad. lev.].

5. megérheti vminek a végét; a putea trăi pînă la expirarea a ceva; Ende einer Sache erleben können. *1653:* 1649 esztendőben volt bírája a városnak Ötves Márton, első birósága, de ezt sem várhatta meg; megüté a gutta és ágyba esék nyavalyás ember [ETA I, 152–3 NSz].

megvarr 1. a coase; nähen | ki/megfoltoz; a petici; flikken. *1570 k.:* Georgius Zeoch ... fassus est hogy Janos deaknak Az Annya hozot volth egy Jgen zakath Nywl Beor gereznat hozaya hogy meg varya [Kv; TJk III/2. 102c]. *1592:* Anna Azzoni Pokos Peterne vallia ... negi kezkeneonek valo Trupai giolchot attam vala nekj hogi meg varia [Kv; TJk V/1. 302]. *1597:* B: wram w kegelme hagia hogy ket w⟨eg⟩ Temerdek wasznot wegiek ... Czernat hoszsza az Mellel megh warodtak 18 Sagot (!) [Kv; Szám. 7/XIV. 51 Th. Masass sp kezével]. *1783:* az égyik gyapjam Kazán Lupnak a Feleséginek adta hogy égy Gunyát vart meg Makavejnak érette [Faragó K; GyL. Oprika Lup (60) jb vall.]. *1812:* Más alkalmatossággal ismét őszve veszvén a Groffné a Groffal fél karjárol az inget lehasogatta a Groffné el lopván az én kezemben adta, hogy titkon varnám meg [Héderfája KK; IB. nemes Jánosi Ersebeth Takáts Joseffné gr. I. Bethlen Sámuel tisztnéje (28) vall.].

2. kivarr/hímez; a broda (ceva); (aus)sticken. *1659:* Az hámokat pedig fekete szironynyal varrták meg az ki bizony özvegy asszonynak való [TML I, 426 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. *1683 k.:* vagyon egy keszkeneő, Kék sellymes, bőtűkkel az szeli megh vagyo(n) varva [Désháza Sz; SzVJk 136]. *1688:* Egy veres tőtőt Czafrángh Virággal imit amot megh léven várva [Beszt.; Ks S. Misc. 27]. *1719/1770 k.:* Fejérvári Bóldisár Ur(am) conferalt ezen Eklá(na)k egy patyolat keszkenőt, melly gazdagon szkófiummal meg-van varrva 8 himekkel egyctemb(en) [Sajósztandrás SzD; SzConscr. 46]. *1751:* Opra Biris ... ollyan Csizmadia volt, hogy a' Csizmat szkofiummal meg varrotta [Krakó AF; BfN VII/3 St. Vajna (44) jb vall.]. *1755:* Vit el őt lepedőket, mellyiknek az edgyike volt Spanyal Veres és kék Sellyemmel meg varva [MbK].

megvarrás cusut; Nähen. *1848 k.:* Egy Puplin köntösnek meg készittése 4 f Egy iberoknak meg varasa 4 f [Kv; Pk 6].

megvarrat 1. a pune pe cineva să coase ceva; nähen lassen. *1710:* (Bánffy György) koporsóját megcsináltatván vánkosait, szemfedelit a maga leányival megszabadja, megvarratja [CsH 414]. *1812:* veszekedvén más izben a' Groffné a Groffal nyakából az inget kiszaggatta de ezt a Groffné ... meg varrotta a' mostani Tisztartonéval [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall.].

2. (lábbelit) megfoldoztat; a face să fie reparat (încălţămintele); (Schuhzeug) flicken/ausbessern lassen. *1872:* meg fogadtam Szolgálonak T. Szt Györgyi Lakatos Mihálj Léányát Zsuzsit ... igérvén neki karátsonra egy betsületes ujj Csizmát viselőnek egész évre két fejelést és azt mind anyiszor meg varratni valahányszor a rendes viselés által el szakad[a] [Torockó; Bosla. — [a]Folyt. a fels.].

megvarrogat megfoltozgat/javítgat; a coase/repara rînd pe rînd; nach und nach flicken/ausbessern. *1843:* Egy nyerget meg reparaltam 1 Rf 20 xr ... Három hámot meg varogattam 50 xr [Kv; Újf. Nemessági András szíjgyártó szám.].

megvarrogattat megfoltozgattat/javítgattat; a dispune să fie reparat rînd pe rînd; nach und nach flicken/ausbessern lassen. *1623:* Az Palotakboll az karpytokot zedesse le tisztittassa megh es az kik megh zakadoztanak varrogattassa megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

megvarrott 1. cusut; genäht. *1575:* fekete Matthe ... adot egy Meg Zabo (!) De Meg Nem varrot Mentet Neky [Kv; TJk III/3. 411].

2. megfoltozgatott; peticit; geflickt. *1823–1830:* egy Dósa nevű nemesember megadósodván ... utoljára zsidóskodott, azaz az öltözete volt egy sokféle rongyokkal megvarrott lábravaló, ahhoz való ujjas köntössel [FogE 116].

3. kivarrt/hímzett; brodat; ausgestickt. *1666/1687 u.:* Egy igen szép öreg abrosz gazdagon Selyemmel meg varrott [Koronka MT; MMatr. 313]. *1714:* Agjra való készületlen varrasok külombfele szin Viragokkal meg varrott No 2 fl. Hung. 3 [AH 31]. *1736:* A salavárin az hol az lyukak voltak, oda szű formára csinált galanddal vagy sinórral köröl megvarrott posztó volt [MetTr 353]. *1740 k.:* Alvinczíné Aszszonyomis Conferalt kek es veres fejtővel meg varrot tisztességes abroszt [Nagyernye MT; MMatr. 282]. *1761:* Egy Rezes arannyal meg futotott kőzepszerű kard piros Bagarai (!), arany fonallal meg varrott szijja [Branyicska H; JHb XXXV/39. 6]. *1766:* Szép buja vászon az két végín igen gazdagon négy nagy arany Szkofiummal meg varrot jegybe valo keszkenyö [Lesnek H; Szer. Harsányi Éva inv.]. *1812:* Busta Thodornak Felesége ... visel kék veres fejtővel nagyon erössen meg varrott Oláhos Inget [DLt 642 nyomt. kl].

megvártat bevárat vkit/vmit; a face pe cineva să aştepte pînă la sosirea cuiva/a ceva; jn/etw. abwarten lassen. *1591 k.:* Tudom hogy Chiaka Ambrus az hidon sokat panazla Nagy Georgyre, mo(n)da vegre vdwarbíro Im en egy peczietett adok hid te velle, megh latia bestie kwrafia hogy az teomleoczjben vartatom megh velle Capitanj vramat mert akkor hon nem vala [UszT]. *1619:* most is azt mondom én, hogy immár Mehmet pasát Tömösvárra el nem bocsátom, hanem az urad követét megvártatom véle [BTN[2] 270]. *1665:* Már azt végezte most ő nagysága, az ő felsége secretariusával meg vártatja ez levelemre vagy postamester uram által írott levelemre való Nagyságod választételét [TML III, 359 Teleki Mihály a fej-hez].

megvasal 1. megvasaz; a fereca; beschlagen. *1837:* Kerekes Kut ... edgybe faragott bükfa gárgyával, a' veder tölgy fábol vagyon 's jo moddal meg vasolva [A.szőcs SzD; BetLt 5]. *1843:* A Második Szekér ... meg vagyon jo modgyával vasolva [Dés; DLt 622]. *1852:* A konyha külső Ajtoját meg vasaltam [Kv; SLt Vegyes perir. Géng Ádám lakatosmester kezével].

2. megabroncsoz; a cercui, a pune cercuri (pe butoi); (Faß) bereifen. *1801:* Dolgoztam Kovács Munkát ... megy vasaltam 4 uj hordot uj Vassal fel cináltam 24 uj Abroncsot [Déva; Ks 120. 2/3].

megvasalás megvasazás; ferecare; Beschlagen. *1864:* égy uj also Lajtorja fa meg vasolása égy uj dőrgőlő pléh [Kv; TGsz 37].

megvasalt megvasazott; ferecat; beschlagen. *1837:* Negy fa meg vasolt Ások [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

megvásárlás 1. megvétel; cumpărare; Kauf. *1678:* Uram azt cselekedte, hogy postán küldött Szebenben mindazoknak az materiáknak megvásárlásáért [TML VIII, 370 Vajda László Teleki Mihályhoz]. *1770:* (Az) Erdőnek meg vásárlásárol bizonyos métáiról élő Contractust előmutatni készek vagyunk [Torockó; Bosla]. *1796:* (A) Szöllőnek meg vásárlása ... e szerént ment legyen végbe [M.igen AF; DobLev. IV/757. 1a]. *1809:* Bíró János Dittróba bément volna ugyan az actor őkegyelméhez ... két ökörnek megvásárlása végett [Szárhegy Cs; RSzF 284]. *1855:* Ha általánoson meg akarja venni — az O bornak vedrit adgya 6 f. és 30 xr az ujjat 4 ft és 30 xron — de azt is ha most hamarjába lesz a meg vásárlás [Nagylak AF; DobLev. V/1386].

2. (rokonság jogán örökség)megváltás; răscumpărare (a moştenirii); (Erbschafts)Ablösung (nach dem Recht der Verwandtschaft). *1731/1732:* égy odavaló Házak megvásárlásával megkináltatták légyen [Msz; JHbB M. 4. 7]. *1734:* Az kérdésben forgo Ház örökségnek meg vásárlása nem mod nélkül s, nemis ok nélkül valo [Aranyosrákos TA; Borb. II]. *1845:* Ismétlem még egyszer magának aztot — hogy ha vagyon kedve Nagylaki loszágunk meg vásárlására, mi el adjuk [Csapó KK; DobLev. V/1255 Wizy Lajos Dobolyi Bálinthoz].

megvásárló vásárló, vevő; cumpărător; Käufer. *1843:* az Roth Károly fáinak meg vásárloi, — nem Ungvári, hanem Pável márton, és a' színyei Dominális Bíro Oláh János voltak [Dés; DLt 1480 T. Roth Pál (41) vall.].

megvásárlott, megvásárolt megvett; cumpărat; gekauft. *1705/1817:* Vagyon azon meg vásárlatt ... populosa sessio [Mezőszopor K; Mk]. *1709:* kéré(ne)k engemet hogy adgyak egy kis irást In 1700 esztendöbeli Vajda Hunyadi Havasi Gornyikságomba(n) töllem meg vásárlott Groscsor nevű havasárul [H; UtI]. *1715:* Meg Vásárlott bor ... Vás 68 [Mv; MvLev. Szám.]. *1736:* Mellj megh vàsàrlatt erdőnek dolga mű töllünk, es altalunk igj menven veghben műis adgjuk ezen levelunket [Gyertyános TA; Bosla]. *1754:* Vásárhely Kristina Desi Sigmondne Aszszonyomektol Legitime meg vett es vasállatt Nemes Fundussán [Told. 47/17]. *1844:* Biro Samuel által meg vásárlott Henkerészröl szollo Contractus [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1248]. *1846:* Kereszt Léányomnak Baro Bornemisza Susikának hagyom ... Buzdon meg vasárolt Rész Joszágot [Kv; Végr.].

Szk: *örök áron ~. 1854:* Az 1854ik évre is meg marasztottam ... őrök árron meg vásárlott edgyik Curialis Telekben Petrutz Nyikulájt a' következendő Haszonbéri edgyezmény mellett[a] [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1374. — [a]Köv. a részl.].

megvásárol 1. megvesz; a cumpăra; (ab)kaufen. *1662:* még akkor nem jutott hozzá, amit azután olly drágán megvásárlott [Skr 464]. *1700:* Egj Molnár al(ia)s Mester Juon nevű Jobbagját eő kglme az főldes uratol vásárlatta volt meg; de mivel fogta meg venni eő kglme nem tudom [Telek H; Szer. Nic. Drágán de Telek (72) ns vall.]. *1730:* mindeneket Ngod poroncsolatja szerent meg vasarlanj igjekezem [Noszaly SzD; ApLt 4]. *1737:* Moldvai Todort az Udvarházzal edgjütt vásárlotta volt meg Néhai Kováts István Ur(am) [Sövényfva KK; MbK VI. 4]. *1747:* Uramtól meg vásállotta Keményes bükit [Gyszm; DE 3]. *1771:* még azt tudtuk elsőbszer; hogy pénzen vásárálták meg, s azért hordják a' szépit s a nagygyát a fának [Nagymuncsel H; JHb 93. XIX. 6]. *1778:* benedek Márton Uram vásállá meg azon Joszágot [Malomfva U; Ben.]. *1786:* ha már megvàsàrlatta a' kőzt tsinallya bé a' végit hogy senki ne járjan ott [Karácsonfva MT; Told. 76].

Szk: *szabad kótyavetyén ~. 1845:* az el vett zálog két jo ujj fék volt, mit szabad kotya vetyenn ... én vásároltam

meg [Fotos Hsz; HSzjP Martonoson lakó közrendű Papp Ferenc (45) vall.].

2. (vérrokonság/szomszédság jogán) birtokot/örökséget magához vált; a (răs)cumpăra (o proprietate funciară/o moştenire pe bază de rudenie/vecinătate); (nach dem Recht der Blutsverwandtschaft/Nachbarschaft) Besitz/Erbe abkaufen. *1705:* Ezen örőkséget meg vásárolván ... Boros István ur(am) mint Töbéli szomszéd, az meg irt Aszszonyis minden jussát kivévén belőlle szabados Dominiumb(an) hagjá ... Boros István urat [Déva; Ks 92. I. 21]. *1748:* az A. ő kglme meg vasarolván ezen perben forgó fundust ... per manus által adta, és introducalta az Emptor ő kglmét [Torda; TJkT III. 234]. *1767:* György Pap Uram eő Kglme ... Henter Mihállyné Veres Mária Aszszony itten Kökösben és Határaiban volt Jussát meg vette és vásárlotta ? [Hsz; Kp IV. 246 vk] | György Pap Uram ... Henter Mihállyné Veres Mária Aszszonytol a Kökösi Jussát meg vásárlotta [Kökös Hsz; i. h. Helena Jakots cons. Georgii Nagy (72) vall.]. *1783:* Arannyan, Felsö Nádason, Kis Rapolton a' mely portiotskák ... Bernád György Ur(na)k Czinkus vonása szerént jutattak a' mely részetskek egyenesen az Exponensekre, és több Testverekre háromlattak azokat ... Groff Miko Miklos Ur eo Nága árub(a) tévén Nággadnak[a] volna szándéka meg vásárolni [H; JHb XXXI. 55. — [a]Br. Josika Dánielnek]. *1805:* az Dálnoki Felsö mezöbeli földünköt el adovà tevök ... Ezen földünkel meg kinalok Dalnoki Gal Peter uramot mint közeleb valo szomszédot meg is vasárlá ugy hogy kilentz ugarszerig se mi se maradvaink el ne válthassák [Albis Hsz; BLev.]. *1833:* Nemes Pétki Sámuel Uram azt felelé — Nints modom meg vásárolni Bátyámtol a földőtt mert, az enyémetis kéntelen voltam el adni [Sinfva TA; Borb. I].

Szk: *örök áron/örökére ~. 1710:* (A nemesség) a székelyek szántóföldit, örökségit örökáron meg ne vásárolja [CsH 182]. *1801:* én voltaképpen meg nem tudhatom, hogy a ... Vadasdi Jószágot az Edes Atyánk Zállogonn vagy örőkére vásárolta volt meg s mennyi pénzel [Havad MT; Told. 21]. *1803:* Hasongardban eddig birt egj fertályni pusztátskáját örök áron meg vásárlotta [Kv; Pk 3] ✱ *örökösen/örökös jussal ~. 1789:* Csetri Josef Sogor eő Kglme azon földeket én töllem ki válta kész pénzűl, mely földeket Testvér Báttyátol Csetri Sámueltől ôrökös jussal tsere mellett meg vásároltam vala [Mezőbánd MT; MbK XI. 75]. *1795:* a' Kelementelki Rfta Eccla őrőkősen irrevocabiliter meg vásárlá a' Kelementelki Falusi Közönségtől azon őrőkséget [Kelementelke MT; MMatr. 132]. *1796:* (A) Szamosfalva felől valo fordulo Határba egy darab haszonvehetetlen helly én gondolván hogy ... hasznot vehetek belőlle ... meg is vásárlottam örökösön [Kv; KvLt Prot. oec. pol. III/3. 359] ✱ *vérség jusson ~. 1748:* Ns Hadrevi Trozner Ferencz Vr(am)tol vásárlottam volt meg házát vérség jusson [Torda; TJkT III. 205] ✱ *zálogon ~ → örök áron/örökére ~.*

3. (kötelező szolgáltatást) pénzen megvált; a răscumpăra (diferite prestaţii); (Pflichtleistung) mit Geld ablösen. *1797:* Szoktak adni ... az Uraság emberei ... egy Kapponnak valo Tsürkét ... meg lehet vásárolni ... a' Tsürkét 2 // garassal [Vízszilvás SzD; WassLt Conscr. 186–7].

4. *~ vkivel* vásárt köt/megalkuszik vkivel; a se tocmi/tîrgui; mit jm handeln. *1657:* mellyk kezdette elsoben az szitkozodast nem tudom, de hallam hogi Dobos Georgi mondgia vala, jöy ide csak az kapumra jöy ide bizoni megh vasarlok ueled [Csíksztmárton MT; Berz. 12. 92/127] | az fejedelemasszony is az Tiszán túl nem merészlett vala megmaradni, hanem Kállóig szaladott vala, hogyha azért vagy oda alá érjük, vagy szemben tanáljuk, salva pace megvásároljunk véle [KemÖn. 286].

megvásárolhat megvehet; a putea cumpăra; erkaufen können. *1667:* Akkor hertelen nem találhatván, az bulya vászonnak az öt talléros keczével együtt el kelle maradni, de ezeket is lassan lassan mind megvásárolhatom [TML IV, 165 Rosnai Dávid Teleki Mihályhoz]. *1766:* (A) közös vdvart soha meg nem vásárolhatta a' Praedecessoromtól, nem lévén arra Jussa [Torda; TJkT V. 309]. *1782/1799:* Ezenn Torotzkai Dominiumban szokás volte az, hogy egy Jobbágy a' másiknak Joszágát, szánto földjét, és Réttyit nagy árron meg vásárolhassa ? [Asz; TLev. 5/16 Transm. 325].

megvásárolt l. megvásárlott

megvasaz vaspánttal megerősít; a fereca; mit Eisenband befestigen. *1582:* Vasazta meg' az eott ablak Ramatt az firideo hazhoz ... Vasazott lakatos Istwan eg' fatt meg' az firideo hazhoz [Kv; Szám. 3/VIII. 62]. *1595:* Ez szekernek az hatúlso kereke meg töret vala Peter kúacz vasazta meg pesselyekkel ... d 50 [Kv; i. h. 6/XVIIa. 135 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1598:* Az ket vitornatol, kit az kamarakra chinaltattúnk, Attunk Teolcheres Leorincznek ... f 5 ... Halmi Janosnak hogi meg vasozta attúnk f. 1 [Kv; i. h. 7/XVI. 39]. *1625:* Az huszonegy ladat vasaztak megh altal valo nagy ereos pantokkal [Kv; i. h. 16/XXVII. 3]. *1653:* csináltaták meg azt a két taraczkot is — ágyát, szekerét, és minden módon megvasozák [ETA I, 123 NSz]. *1717:* az Tőmlecz már készen Vagjon Csak az Ajtaját is megh kellene erőssen Vasazni [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. *1756:* öszve romlott kotsi derék meg vasazva 1 [Nagyrápolt H; JHb XXXV/35. 13]. *1843:* A Második Szekér ... ujjanon van megvasozva [Dés; DLt 622]. *1865:* Egy ekho lábostol meg vasazva [Szárhegy Cs; LLt].

megvasazás vaspánttal való megerősítés; ferecare, ferecat; Befestigung mit Eisenband. *1585:* Zikzay lakatos Janosnak az ket kapún walo Czemer megh wassozassatúl f. 1. d 50 [Kv; Szám. 3/XVII. 16]. *1592:* Az scholaban az Lector hazaban chinaltattunk 16 wy ramat ... Azoknak meg vasozassatol, pant, karika, vas rud és fordito chinalastol 32 darabtol ... Attunk Lakatos Balintnak f 3/32 [Kv; i. h. 5/XIV. 30 Eppel Péter sp kezével]. *1658:* (A) kerekeknek meg vasazasatul fizettem, fl. —//70 [Borberek AF; WassLt Perc. 50]. *1812:* Egy pár nagy Szekér tengellynek meg vasazásáért Rf. 1 xr. 14 [F.rákos U; Falujk 72 Sebe János pap-not. kezével]. *1823:* Az uj Dévai Rév Hajonak meg vasazására Pánt vas ord: 42 lb [Déva; Ks 105. 150]. *1827:* 22 Salogater Téli Ablakok megvasazásával 264 ft [Kv; KmULev. 3].

megvasazott vaspánttal megerősített; ferecat, întărit prin legături metalice; mit Eisenband befestigt. *1632:* Az Tomori bastian be rakott aitaian egy erös teolgi fabol csinalt, ereös pantokkal kiuwl beleöl megh uasazatt aito, egy retez feö raita [UF I, 155].

megvasaztat 1. vaspánttal megerősíttet; a dispune să fie ferecat; mit Eisenband befestigen lassen. *1585:* chinaltatam hat Czeoweket kiket megh wassaztata(m) [Kv; Szám. 3/XVII. 13]. *1589:* Az Tobias deak ablakanak ramait meg vassaztatúk [Kv; i. h. 4/IX. 17]. *1621:* Az egik hatulso kereket uyonna(n) meg uasaztatuan ... fizettem az ket Vy toroczkai uasert ... d 64 [Kv; i. h. 15b/VII-hez]. *1656:* az társzekeredet is el készittettem, megvasaztattam [TML I, 13 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1759:* Hajkul Farkas ... a' maga szekerét is ... meg vassasztotta [Marosludas TA; TKI Gurutza Ignát (30) jb vall.].

2. vasba/bilincsbe veret; a dispune să fie încătuşat/ferecat; in Eisen/Fesseln schlagen lassen. *1662:* egykor Fejérváratt múlatni menvén ki Kisfaludra a fejedelem[a], Nagy Andrást igen megrészegítvén, azon részegségében megvasaztatott, s azon aludtában le is vágattatott, és egy ó kútba vettetett vala [SKr 89. — [a]Báthori Gábor]. *1843:* a' káplárt a' Sidok meg verésiért meg fogja vasaztatni [Dés; DLt 793].

megvasaztatás vaspánttal való megerősíttetés; ferecare, ferecat; Befestigung mit Eisenband. *1825:* megjelenvén előttem ... Udvari Conventionatus Kováts Adám kitis minekutánna ... Intze György Ur által 1821ben Tavaszszal Czelnára küldött Béres szekér meg vasaztatása tárgyában ki kérdeztem volna, ugy nyilatkoztatta ki magát, hogy nyilván és jól emlékezik azon szekérre [Fog.; IB. Rátz Joseff Fogaras vidéke Hűtösse kezével].

megvasaztatik vaspánttal megerősíttetik; a fi ferecat; mit Eisenband befestigt werden. *1774:* édgy kotsi kereket is Fentőztem, s falaztam azon Ökör Szekér itten vasaztattván meg az Udvarban egy Keszei idegen Cigánnyal [Keszü K; KS Conscr. Barta János (40) jb vall.].

megvásik elvásik/kopik; a se toci; abgewetzt/abgenutzt werden. *1588:* Az feredeo haznak kywzebet faragot keobol. maskeppen meg Chinaltata(m) mert Igen meg wassot volt [Kv; Szám. 4/III. 30]. *1621:* Az Eggik harangnak Jsmet vasot uolt meg az fel keoteo Czattos Zya [Kv; i. h. 15b/IV. 17]. *1699:* Miháczfalván[a] vagjon edgj Malom ház Ezen malom négj kővü, melynek folyo kővei ige(n) megh vásottak, alkővei penig el hasattak és el vástak [LLt Gyulafi Lászlo inv. — [a]AF]. *1785:* A Malomnak nevezetesebb Eszkőzei az Felső alkő elhasadott, az also folyo kő is meg vásott, nem vastagabb 4 ujnál Az kőzepső alkő sem tehet szolgálatot ugy meg-vasott [Szu; Ks 73/55]. *1787:* az Eke jo tsak a Feje meg vásatt [Náznánfva MT; Berz. 4. 30. N. 15]. *1810:* A malom ... fel emelt meg Czifrázott derék fájn kőpad benne, Négy darabb also felső Csítsai malom kővekkel, melyek kőzűl kettő meg vagyon vásva [Almásrákos Sz; Ks 76 Conscr. 265].

Sz. *1625:* halotta az pap felöl hogj monta Fabian Thamas Megh vasik az papnak addegh foga s agjara migh az teőruennek veget eri [Korond U; UszT 180d].

megváslott elvásott/kopott; tocit, uzat; abgewetzt/abgenutzt. *1758:* Malomhoz valo meg váslott regi korond vas Nro 1 [Déva; Ks 76. IX. 9]. *1831:* viselt el szőkésekor megváslott tzondrát [DLt 1115 nyomt. kl].

megvásott elvásott/kopott; tocit, uzat; abgewetzt/abgenutzt. *1792:* Nagyan még vásott kapa [CU].

megvattíroz vattával kibélel; a vătui, a căptuşi cu vată; auswattieren. *1843 k.:* egy bekes ujra meg vatérozva 4 ft ... egy katona köpenyek tsinálás 6 ft 40 x [Kv; Újf.].

megvecsemedezett elcsenevészedett; degenerat, pipernicit; verkümmert, entartet. *XVIII. sz. eleje:* Neha az Attyak Szep Leanyokot Joszágra Gazdaságra nézve megh vecsemedezet Familiaba adgyák, és a Primogeniturája kolontoson esik, de az után per Curiositatem resuscitállya ă Familiát [JHb 17/10 lótartási ut.].

megvecsemezik leromlik, elcsenevészesedik; a degenera, a se pipernici; verkümmern. *1589:* Diznok Zama. Attak en kezembe eoreg pasitdiznot 24 Myerthog' a' sanyarű télbe az etlenseg es hidegseg mya megh vechemeztenek uolt, sem(m)it Nem Zaporottanak [Kv; Szám. 4/XI. 13].

megvegzált zaklatott; ofensat, jignit, vexat; gestört. *1836:* Summáson ezen Revocatio mellett meg kivánnya az meg vexált Alperes Özvegy ezeket[a] [Ne; DobLev. V/1213. 4b. — [a]Köv. a fels.].

megvégzett meghatározott, szokott; stabilit, obişnuit; gebraucht, bestimmt. *1619:* akarmi helien walo Ceheknek, reghi io megh veghzett Usussok es szep rendtartasok szerentt, Imôk megh nekik az eò Nemzettsegekreòl walo Leweleketth [Abrudbánya; RDL I. 108].

megvehet 1. megvásárolhat; a putea cumpăra; kaufen können. *1570:* Eo K. varoswl megh Ertettek Byro vramnak my valazt Theot az varmegie, Azert eo keg is Azt Mongyak hogy ha Az orzag vegezese zerent Megh vehetyk az Mywnek valo zerzamot, Eokis keszek leznek Myweket adny [Kv; TanJk V/3. 6b]. *1587:* harom zeker Sindelt kwleomben megh nem vehettem, hanem meg kellet az vamott adnom [Kv; Szám. 3/XXXIV. 13 Zabo György isp. m. kezével]. *1597:* az zegensegh fogiatkozik, mert derekassa(n) nem vehetnek marhat, azon aron penigh az Aros vraimtol megh nem vehetik, az mellien az Georeogeokteol megh vehetnek [Kv; TanJk I/1. 294]. *1603:* azt sem tuggia hogy ha legaltaie Zabo balasne peter deaknak az hazat es eöreökseget vagy nem, de azt túggja hogy peter deak az menit azra az azonjra költeöth nincz vduarhèlt olj haz kit peter djak meg nem veheteth volna [UszT 17/90]. *1698:* ha az kapicsomak singit megh vehetnek ottan egy forinton meltoztatnek Ngd vetetni ollyat ki egeszszen sélyem volna [ApLt 6 Donatt György Kálnoki Sámuelné Lázár Erszébethez Bereckből (Hsz)]. *1734:* vaj is mint egy harmad fél vedernél tőbb ... nincsen, most egy márjáson kupáját meg vehetni [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.]. *1740:* facultáltatik Hadnagj atyánkfia ő kglme hogj adhasson 's adjonis két veder vajat, vévén ugj ejtelit a mint ő kglme leg-jutalmasabb(an) meg-veheti [Dés; Jk 529b].

2. (örökséget rokonság jogán) megválthat; a putea răscumpăra (un bun moştenit pe bază de rudenie); (Erbschaft auf Grund der Verwandtschaft) ablösen können. *1592:* Chizar ferencz ezzel teobbiti: Ez el mult vasarnap talala ream az az ember, akkinek Zabo Thamas az hazat atta es mondek neki, miert veotted meg az hazat Zabo Thamastol ver ellen, holot elebbis arult Deuai Martonne rea, ne talam hireűel sem volt az Azzonnak, elis vethet rolla teoruenniel ... Azt enis tudom hogi ellenzettek rolla, hogi senki megh

ne vehesse ez azzoni ellen [Kv; TJk V/1. 220]. *1602:* Azert az mim ennekem itt Colosuaratt volt, hagiom az en atyamfiaynak mind zegennek Bodognak. Ha megh vehetnek benne, Rosa Gasparne azzonyomnak az Ouarbeli marhamba ha megh vehety, Eottuen forint ereot hagiok [Kv; RDL I. 73]. *1606:* En uagiok Elsôb uer Te naladnal hoza[a] az ert En Elennem meg nem uehed (!) [UszT 20/43. — [a]A malomhoz]. *1621:* Es ha ualamikeppen el ado lenneis, az a' haz, Tehat nem mas, hanem felesegem Attiafiay ... Jussanak hozzaia es uehessek megh [Kv; RDL I. 112]. *1742/1792:* Etzken János Uram ... Létzfalvi Szatsvai Josef Uramat, és feleségét mint Vér Atyafiát meg kénaltatá a' maga Joszágának örökségivel Albisban, melyre felele Szatsvai Jósef, és felesége: Nékem édes Etsém Uram nincs benne modom, hogy meg-vehessem, én töllem akárkinek el adhattya klmed a' ki meg veszi [Albis Hsz; BLev. Transs. 37].

3. behajtat vkin vmit; a putea încasa ceva de la cineva; etw. bei jm eintreiben können. *1539/1675:* Ezer forint keotel alat keotek magokat harma(n) küleon kuleon, hogy soha azzal az Sententiaval elni nem akarnak hane(m) el szaggattjak, ha penigh ez utan elnenek, avagy inditanak velle az In causa(m) Attractusokat valamellyk ezek keozzül, az Ezer forint keotelet megh vehessek, az indito felen vigore har(um) literar(um) [SLt T. 10 kápt.]. *1557:* Mikoron mentünk volna also borgora ... az wt mellet ky feold feleól versenges vala azt vallak mind ewreke orzagh wtanak leni ezt a uegezest valameli fel megne(m) allana hat egik az massik ellen ket zaz forint kwtelen maragion es wgian ezen leúelnek ereieuel ... mege vehesse egik a masikon [Beszt.; BesztLt 49]. *1569/1577:* az feo kezes Dienes gergely az Swky Istwan Jobagya Igy Zola ... No andras mester Im ky veottwnk kezessegen kętt zaz forint keotel alat keoteode teis arra magadat, hogy ha te minket az kezessegben bele hadnal Tegedet mind faluban varasban Malomba(n) mindenwth megh foghassunk es az kettzaz forintot raitad megh vehesswk [A.zsuk K; SLt XY. 24]. *1606:* En Jol Ismertem hogi meg ne(m) wehetöm Antalfi matiason az felesegem Igassagat [UszT 20/210 Lazlo Jmreh medeseri vall.]. *1620:* mindenik fel szabad akarattia szerent száz száz forint keótelet veón fel magara ... melly keótelet az meg Allo fel az meg ne(m) állo felen, ezen leuel es Birak erejeuel mingiart megvehessen [Kovászna Hsz; Borb. I]. *1646:* azt az szaz hatua(n) Johokot ritta megh uessek [Gyergyóalfalu Cs; LLt 29. A]. *1741:* Hogy ha ... a' Város Ser korcsomája, ö kglmek[a] negligentiájok ... miatt szenyvedne, heverne, a' Nms Város, a' defectust ö kglmeken meg-vehesse [Dés; Jk 552b. — [a]A serfőzők]. *1810:* Sándor Mosesnek ... szépen maradtanak felkelhetői ... maga leányán volt Pál Mihállynén, mint a' kire Pál Mihállynak minden ingoi maradtanak, megvehesse a' kőltsőnbe adott 33 Mforintyát [F.rákos U; Falujk 54 Szepesi Sándor szb kezével]. — L. még CC 77.

Szk: *kárát ~i vkin. 1599:* Vagion sok panazolkodas az Kadarok feleollis hogy vonogatnak magokat ... Kireol tetczyk hogy valamely kadart elseoben olyan helyre hinak, s el nem menne hanem vonogatna magat, es igy kart vallananak miatta tehat a' karos ember affele kadaron vehesse megh karat [Kv; TanJk I/1. 347] *pénzül ~ vkin vmit. 1750:* Tiba Gábor ados lévén a Szent Mihály adajával ... kentelen vòlt à Tisztartó Hajdút adni a Vajdák vagy Birák mellé, s úgy szedhették bé, Tiba Gaboron, mint másokonnis, az Hajdú az néki rendelt egy máriás nyargalót, pénzül meg nem vehetvén, abban hozta el a Puskáját [Szság; Told. 3] ✱ *törvénnyel/törvény szerint ~ vkin vmit. 1561:* ki ki mind azon maragyon megh ... zaz forinth köthel alath. es ha valamelik ew közzwllök ez veghezisth megh nem allana, es ez kywöl chelekednek az varmegien Törwin zerinth megh vehessyk azon [M.fráta K; SLt V. 28]. *1600:* nem tudwan mire walo indulatbol 1600 eztendeöbe(n) Zent Gergely Papa napian ment wolt Zalasdi Danielhez akkori kapitanunkhoz tanach kerdeny ezen dologbol, ott azt mo(n)dotta ha teörweniel megh ne(m) vehetemis, egy oly kor rea megyek, be teze(m) az aitaiat, hazaban egetem [UszT 15/246] ✱ *vminek az árát ~i vkin. 1771:* már három esztendeje elmúlt, hogy 25 darabból álló ménesemet egy Szász József nevű gazembernek adtam volt hitelben, de soha meg nem vehettem az árát rajta [RettE 262].

4. be/felszedhet; a putea percepe/încasa; einheben/nehmen können. *1572:* ha az kegtek hataran Jar az wechy Jwh kegtek es megh wehetj az teorweny zerynt walo Jewedelmet az kegtek hataran [Bongárt BN; BesztLt 3684 Lucas Pisthaky a beszt-i bíróhoz és esküdt polgárokhoz]. *1584:* Az Wasar Vamrol ualo ieczes Aky Lasnakot, Czondorat mit a felet hóz loh terehbe, Atwlis az keth pinzt megh wehesse Aky zekeren hozza attulis ket pinzt vegien [Kv; KvLt Vegyes III/9]. *1585:* eo kgmek varosul valaztottanak Ado zedeo vraimath ... hogy Mindeneken az Adot mind fogsaggal s mind hazaknak be pechetlesewel meg vehessek [Kv; TanJk I/1. 3]. *1588:* Eo kgmek varosul Intenek minde(n) zamadokat tisztwisseleoket hogy amely Napot p(rae)figalnak ez valaztot zamweweo vraim zamadasoknak kezen legienek, Mert tellies Authoritast Adnak varosul az valaztot Vraimnak hogy minden restantia kyweol az varoset megh vehessek egy penziglen [Kv; i. h. 90]. *1741:* ha kik pedig lovokat kűlőn akarnák jártatni, azoknak Lovokatis az Ménes közzé jártatni cogálhassák, és béreket Hadnagy atyánkfia assistentiaja által meg-vehessék[a] [Dés; Jk 553b. — [a]A városi ménes pásztorai].

5. meg/visszaszerezhet/kaphat, visszavehet; a putea redobindi; zurückbekommen können. *1568:* mwnekwnk az utan az oztosas (!) vtan fizete meg Zabo farkas ... az zaz pinz heaual ... mellyet azutan nagy vezellel vehettunk meg Bezterczej Nyrj gergeltwl [Egeres K; BesztLt 50 Mich. Fazokas Judex primarius In egeres a sv-i királybíróhoz]. *1603:* warga Tamas Zent mihalj falus biro hüti wtan eszt wallia Jöt wala az albert wram hazahoz Janosj gergelj feddödik wala hogi meg nem weheti az adossagot ... Engemet oda kwlde Albert wram miklos gerebhez keretty wala az adossagot tölle [UszT 17/27]. *1624:* En Kolosuarat lakozo Hadady Janos Deak adom tuttara az kiknek illik ... Ha oda (!) holtom twrtenik az en szalassomon maradando iovaimbol minden twrveny nekwl meg vehesse[a] [Kv; RDL I. 124. — [a]Az adosságot]. *1629:* az mit keölt perre prokatornak ... irassa fel, jőuendeöben az eóreöksegböl veheti megh [Mv; MvLt 290. 174b]. *1683:* vadnak sok adossagink, mellyet most szűretkor ... talam meg vehetnenk [Diód AF; Incz. V/20]. *1699:* ha akkor a' negyven nyoltz Izlotokkal azon buza árráért nem contentalhatnak ... tehát ... tsak egy szolga biro ereje általis azon adosságot megh vehesse [A.szovát K; Ks 9. XXXVIII]. *1732:* jövének mű előnkben az Delő Apáti lakasak, Kik is meg szorult álapottyakban vettenek kőlcsen ... Groff Kornis István Uram eö Nacsaga Gyekei Udvarából 100 véka búzát ... mely adosságat ... meg vehesse ... akármi nemű bonumjakból [Dellőapáti SzD; Ks 25. B. 12].

Szk: *szentenciával ~. 1671:* Adosságot mellyet megnyernek, remediumok nem obstalván, sententiával megvehessék [CC Mut.].

6. (várat) bevehet; a putea ocupa/cuceri (o cetate); (Burg) einnehmen können. *1562:* azután esmét százhatvanezeren szállának Eger alá, kit harmincnyolc napig erősen vívának, de látták hogy meg nem vehetik és elmenének [ETA I, 16 BS]. *1614:* Ezenközben nagy hirtelen megszállá Váradot az török, de Isten segítségéből meg nem veheté[a], hanem elméne alóla [BTN[2] 46. — [a]1598-ban]. *1662:* ha az ő intimátiója szerint hevenyiban Patakot megszállotta volna, azt is minden bizonnyal megvehette volna [SKr 238]. *1674:* Nemecz alá községet Moldovában hajtják botokkal, fustélyokkal, ha megvehetnék [Bodola Hsz; Veress,Doc. XI. 151 Béldi Pál a fej-hez]. *1710:* Ha akkor Forgács egyenesen Brassó alá menjen, könnyen Brassót is megveheti vala[a] [CsH 357. — [a]1705-ben].

7. meghódíthat; a putea cuceri/supune; erobern können. *1676:* Csudálatos irgalmassága volna az Istennek, ha az Tiszán innét való földet meg vehetnők [TML VII, 291 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

megvehetés 1. megvásárolhatás; posibilitatea de a cumpăra; Kaufbarkeit. *1737:* a szőrős bocskor árúltatásra és idegen bőrők(ne)k meg-vehetésekre lejendö facultatások iránt, tettzett ... a T. N. Tanátsn(a)k ... hogj a szörös botskor árulásra Nms Várasunkonn legjen facultássok tsak Timár Mester Atyánkfiainak [Dés; Jk 487a].

2. visszaszerezhetés/vehetés; posibilitatea de a redobindi; die Möglichkeit der Rücknahme. *1728:* vagjon Kovacs Ferencz Uramnal fl. 21//72 Melly(ne)k meg vehetesit maskint nem remelhetven Megje biro Ur(am) occupalta azon joszagot megje szamara, mellyen most lakik [Bikfva Hsz; SVJk].

megvehető megvásárolható; care poate fi cumpărat; kaufbar. *1879:* Tolnai letette a doktorátust ... Fél öllel nőtt meg ... Fürge lett s eleven, mint a hasított nadrágú gyermek, akinek apja egy kis dobot vett a vásáron. Tolnai dr. Lajos is üti az ő kis dobját, mintha a világon ez az egyetlen megvehető dob lett volna, mintha senkinek soha hasonló dobja nem lett volna [PLev. 43–4 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megvékonyít elvékonyít; a subţia; (Dicke) verdünnen. *1573:* Igarto Georgy Azt vallia Mate kowacz Molnar Mihaltwl veot volt 25 kasat, Eomaga Monta hogi meg vekonitia es beleget Rea wthy vgy aggia ely | Istwan kowach azt vallia hogi Mate kowach az Mawnnat hozot kazat Meg veotte, Meg horgaztotta vekonitotta ettzette es az Eomaga beleget vteotte Rea, az eleby beleget ely wteotte rola es fellebb atta hogi Nem Mint az Idegen kasa Iart [Kv; TJk III/3. 178. 181a].

megvékonyíttatik meggyengíttetik; a fi slăbit; (ab)geschwächt werden. *1662:* A mi időnknek elmúlt esztendeiben e Magyarország hatalmas török császártól midőn megrontatott, és annak ereje úgy megvékonyíttatottkoptatott volna, hogy más országokból kényszerittetett segítséget és erőt kérni [SKr 101].

megvékonyodás megkarcsúsodás; subţiere; Schlankerwerden. *1762:* doceallya ... az Inek a' p(rae)tensiob(an) lévő üdöben orczáján volt szeplőségét s' testeben valo vastagságát és azon vastagságának ... el mulásat, s testének meg vékonyadását, melyből Concludalni kévánnya azon gyermeknek az Itatol igazan valo születtetését [Torda; TJkT V. 96].

megvékonyodik 1. elvékonyodik; a se subţia; (Dicke) sich verdünnen. *1742:* a felső malom kővek megvékonyodtan(a)k [Pálos NK; Ks 10. XL. 19]. *1789:* Az Házomnak padlása a' sok Essőzés mián a' földje meg vékonyodott [H; Ks 75. XIII. 100]. *1798:* a' Csűrnek ... a' Fedele meg kezdett vekonyodni [Szentkatolna Hsz; Mk IX. 109. 6].

2. megkarcsúsodik; a deveni zvelt/subţire; schlanker werden. *1762:* ezen fatensek ... subinferállyák aszt, hogy vastag lett volna, s azon üdő tajban ismét meg vekonyodot volna de ebből azt mongyák hogy nem merik subinferalni viselösségét, sem azt hogy gyermeke lett volna [Torda; TJkT V. 94].

megvendégel 1. vendégül lát; a ospăta/trata; bewirten. *1570:* Brozer Thamas vallya ... kewannyak volt az Kadar ferench attiafiay varga Thamastwl hogy holta vtan eo nekyk hadna Esmet az zeoleot, Megis akaryak volt Jratny es akaryak volt megis vendegleny Varga Thamast hogy megh Jrassa [Kv; TJk III/2. 126]. *1588:* az itt valo Cigan Vaidanakis hogy az Cigan Vaida zolgait meg vendegellte attam f. 1 [Kv; Szám. 4/I. 25]. *1589/XVII. sz. eleje:* Minek utanna az Heti Beres szolga az eo tanusaganak Remeket önneőnmagatol el kezituen, elegedendeökeppen megh mutattia, Mestersegét megh bizonittia; Mind az egesz kęt fęle Cehbeli mestereket edgi tisztesseges Uaczioraual meg vendegellie [Kv; KőmCArt. 10]. *1591:* Zwchyakbol hozatott B vram egy zolga byrott es 3. Nemes Embert, az Zena few dolganak Igazítassara ... Ebeden ve(n)deglettem meg wket [Kv; Szám. 5/I. 22]. *1632:* meghis uendeglette öket Kadar Istua(n) [Mv; MvLt 290. 75a]. *1665/1754:* Az Mely jámbor Iffiu Társ legénnyé akar lenni ... tartozik ... az egész Tarsaságot két asztalra tisztességes collatioval és szabad borral meg vendégleni [Kv; ACArt. 21–2]. *1690:* 17 Novembris mentem ki Apahidához látogatására az Badensisnek igen specialis affectatioval látott és meg is vendéglett az maga sátorában gazdagon [IIAMN 327]. *1749:* az szolga Birot hozzank hiuatua(an) hogy Letara Vinneok ... megh vendegeluen hozatt(am) Eott Eytel Bort d 35 [Kv; Szám. 26/VI. 482]. *1835:* a közelebbi Karatson Innep napokan szokásunk szerént a Tiszteletes Ministereinket meg vendegelni hon nem létünk mián nem tudtuk [Kadács U; Pf Pálffi Dávid lev.].

2. *vall* 'ua.; idem'. *1710 k.:* én megváltó Jézusom a te szent testednek és vérednek áldott szent sacramentomában ... nékem asztalt terítél, és ... megvendéglél a te szent tested és véred igazsága és öröme s érdeme vendégségével [BIm. 1006].

megvendégelhet vendégül láthat; a putea ospăta; bewirten können. *1692:* Kgldet édes sogor ur(am) kérem az én boltaimot Kgld az maga kómivessivel rakassa és boltoztassa ugj, hogy had kószónhessem meg Kgld(ne)k ... had vendegelhessem meg kgld(e)t edtzer ugjan kedvémre bennek [ApLt 6 Apor István Kálnoki Sámuelhez].

megvénhedett 1. megöregedett; îmbătrînit; gealtert, alt geworden. *1745:* (A vádlott) mint afféle szokásos és a

Tolvajságban már meg vé(n)hedett malefactor, vagy az órrát, vagy a' fűlit amittallya [Torda; TJkT II. 21]. *1777:* már meg vénhedett őreg Ember vagyok s a Kődmőnősi és Konkojfalvi Határt sokat jártam életemnek Napjaib(an) [Ködmönös SzD; JHbK LVIII/28].

Szk: *~ öreg állapotra jut. 1795/1800:* Rákosi Ferentz ... Meg vénhedett Őreg állapatra jutván, vele Nehai Osváth Ferentz Daykálodott, őtet gyámalgatta [Told. 30].

2. kivénhedett, korhadt; bătrîn, găunos; morsch, moderig. *1797:* Hargos magu Szilva fák Nro 203 ezek közül némelyik fiatalotskákis talàltatnak de nagyobbára régi meg vénhedettek [Kőrispatak U; Pf].

megvénhedik 1. megöregedik; a îmbătrîni, a de veni bătrîn; altern, alt werden. *1570:* Korsos Pal valla, hogy Twgia az kert, Zygarto Myhalnak es Janos deaknak Job anyae volt, Es hogi megh venhedet, vgy Attha Myhalnak es Janosnak Annyanak (így!) [Kv; TJk III/2. 49]. *1752:* En ... itten ebben a faluban vénhedtem meg, de én nem tudom Várczán Páskujnak semmi némű Lopását, tolvajságát [Bikáca Sz; BfR Márkos Sándor (72) jb vall.]. *1759:* a szomszéd Salamon[a] nevü faluban születtem és vénhedtem meg [JHbK XL/8. — [a]SzD]. *1766:* gr. Bethlen Ádámné asszonyom ... már megvénhedvén ... a koporsóját megcsináltatta s belefeküvén harmadnapig is benne fekszik [RettE 197].

2. elöregedik/korhad; a îmbătrîni; morsch werden. *1740:* Ez az Erdő igen meg pusztult, mert elvágták s megis vénhedtek a Fák [Inaktelke K; EHA].

megvénül 1. megöregedik; a îmbătrîni, a deveni bătrîn; altern, alt werden. *1696:* Ez Hazában itt Hagyott Ifiu Legenyek mind meg Venültek, Maradtanak kevesen [Vécs MT; TKl Kemény Simon Teleki Pálhoz]. *1755:* mi kitsinsegünktől fogva itt nőttünk fel s itt vénültünk meg [Mezőbánd MT; MbK VIII. 17]. *1775/1781:* En minthogy itten Nagy Almáson vénültem meg hallottam ... öreg emberektől, hogy Josika ur birta ... az itten lévő Bányákot [Nagyalmás H; JHb LXXXI/3. 420]. *1784:* mi itten születtünk és itten is vénültünk meg [Szásznyíres SzD; EHA]. — L. még BÖn. 462.

Szk: *~ a vadászatban. 1776:* Irhatom Mltgs Sogór Ur(amna)k hogj meg vénültem az vadászatban de soha illj meg sirathatatlan nagy károkat nem vallék az kopoimban [Négerfva SzD; BfN Bánfi Péter lev.] ✱ *idő előtt ~. 1661:* Kérlek csak azon, az búsulásnak, gondolkodásnak hagyj békét, magadat ne gyötörd, mert megvénülsz idő előtt [TML II, 181 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz] ✱ *vkivel ~* vki mellett (házastársként) leéli az életét. *1812:* Boszszus és panaszos szokra fokadott a' Groff Ur eő Nsga az Aszszony eő nsgára ... Mind ezekre az Groffné eő Nsga: Veled megsemis vénűlők Bolond [Héderfája KK; IB. Tordai Mihály (67) jb vall.].

2. öreg kort megér; a ajunge la o vîrstă înaintată; hohes Alter erreichen. *1710 k.:* Löttenek utánam sok fiai, leánya, de ihol csak én vénültem meg, a többi, ki gyermek, ki szép ember korában holt meg [BÖn. 490].

3. valamilyen hivatalban eltölti az életét; a îmbătrîni într-o anumită funcţie; in irgendeinem Amt sein Leben verbringen. *1771:* huszon hat esztendeje el tőlt miolta Koltsárja vagyok az én Uramnak abban vénültem meg [Abafája MT; Told. 26].

megvénült öreg, bătrîn; alt. *1823–1830:* István ma nem él, János pedig igen, nagyon megvénült ember [FogE 59].

megver 1. elver/páhol, *táj* elagyabugyál; a bate; verprügeln/hauen. *1558:* ha valamely zolgaya ew felsegenek walakyth megh wer ah wagy egyeb hathalmath thezen zabad legien megh fogny az Byronak az ollyan hatalmasth Therwenyre [Kv; TanJk V/1. 48]. *1573:* Emlekezhetik .k. rea hogy mikor az dologh megh esett wolt, az ketek drabantyteol kyk vram eo Nga Jobagiat feyeregyhazon[a] megh wertek wolt chak hamar az utan megh jelentettem k.nek ezt az dolgot [Sajó BN; BesztLt 3766 Horwat Myklos Nagy Sayoy Tyzttarto Thymar Gergely beszt-i bíróhoz. — [a]BN]. *1597:* Gellien Imrehne Kalachsewteo Kata azzony wallia megh feniegete hogi wgi ne bezelliek mert megh wér [Kv; TJk VI/1. 59] | Az Aratas előtt lattam úala egyzer hogy megh Verte uala Lórinch Pal az Barabas Georgy eőkreit az kertbe(n), az gyermek kerite rah az resre s ugy Verę megh [UszT 12/132 Catherina consors agilis primipyli Nicolai Gálfi de Kerched vall.]. *1697:* Tutonja Petit Az Gazdaja ... Bányai János mester verteje meg vagy más valaki: [Kük.; SLt AK. 32 vk]. *1725:* (Az Oltnak) mikor az innetsö ágán által usztunk Szederjért vagy vad Szölőért nékunk Gyermekek(ne)k azt mondták: Bizony meg vér a' Tisztarto [Hévíz NK; JHbT]. *1744:* engemet is az Ur maga fenyegetett hogj meg vér [Szászsztjakab SzD; Told. 11/81]. *1761:* mondván Vaszily Uram miért verél meg bűntelen, azzal a Tiszt ... pálczájával ismét réá vonita vagy kéttzer [Mikeháza SzD; Ks 25. III. 69]. *1816:* azt panaszolya Sebesan Sándor hajdu ellen Florra, és János nevezetű hajdukok ellen, hogy őtet tegnap előtt karokkal rutul meg vertik [Déva; Ks Misc. 86/4].

Szk: *állatjára ~* állat módjára elver/páhol. *1697:* mondja vala János mester az Czigányok(na)k, jo szerencséje az czigány Inasnak, hogy nem találám fel; mert bizony meg vertem volna állatyára [Somosd KK; SLt AK. 32]. *1723:* Tudom Csak azt hogy mikor Luka birótt Nemasági ur(am) a Tomloczre külte, elsöben állattyara megh verte [Oroszfalu MT; VGy. Kadár Igna (50) jb vall.]. *1801:* maga Vaszilika kérkedezet nékem, hogy az kortsomárost ugyan állattyára meg verték ők Apjostol [Kajántó K; FiscLt] ✱ *főbe ~. 1729:* egj Katona ... a' faval ugj meg verte főbe, hogy a' száján és fülin bövön ki jütt a' vér [Sövényfva KK; TSb 51] ✱ *halálosan ~* halálra ver. *1738:* kérettem volt egy Samu nevű bérés szolgáját, akiis nem régiben itt a Piaczon égy kolosvári Hűvejes Gyurka nevű legényt halálosan meg vert sebhetet [Torda; TJkT I. 174]. *1748:* hallattuk aztis hogy Lázár Harulyát, és Patru Parlosánt rutul és halalasan meg verték volna [H; JHb XXXII/29].

Sz: *annyira ~i, hogy megéri vele. 1637:* elól talalok Patkos Thamast ò monda Ambrus Gergelynek, Gergely megh Uerők annyra az birodot, hogy megh eri vele [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Debrői Palne Anna jb vall.] ✱ *úgy ~i, hogy az ebek isznak a véréből. 1603:* Vrbeogeor Balintne Ersebet Azzony ... vallia ... ky Ieowe Ballos Istwanis, monda wgy megh vertem volna hogy az ebek ittak wolna a' verebe [Kv; TJk VI/1. 674] ✱ *úgy ~i, hogy ember/épkézláb nem/sohasem lesz. 1744:* meg verlek hogj soha ember nem lész illyen illyen atta hogj mérted az én kútómón itatni a Lóvadót [Szászsztjakab SzD; Told. 11/81]. *1822:* Ugj meg verem az Inasomot hogj ép kéz láb

sohasem lesz [Kőrispatak U; Pf] ✱ *úgy ~i, hogy lepedőben viszik el. 1604:* azt akarta wolna hogi wgi wertek wolna meg ot görfi Janost hogi lepedöben wittek wolna el onat [Keresztúrfva U; UszT 77c] ✱ *úgy ~i, hogy más viszi el innen/onnan. 1573:* Mazas peterne Mond az zolgalonak Te bestie kwrwaneo leania, ha az haz eleybe kaphatlak vgi megh verlek Mas vjzen ely Innet [Kv; TJk III/3. 272]. *1596:* Vaida Peterne monda nekúnk hogy az keortuelyre ne menyúnk, mert Vaida Sera ott kazal az erdeóbe s úgy megh vér hogy mas vizen el onn(a)n [UszT 11/8] *úgy ~i, hogy nem dong egy falkáig. 1629:* miert jöz hazamra, mert ugj megh verlek egjszer, hogj bizony nem dongaz egj falkaig [Mv; MvLt 290. 183b].

2. bűnöst veréssel büntet; a aplica cuiva o bătaie drept pedeapsă; Sünder mit Schlägen bestrafen. *1586:* az Darabantok ... az Monostor vczay kapuban egymashoz kardot rantottanak, mely ez eleot ighen tilalmas volt a' ky a' varos kapuyan fegwert fogot valaky ellen ... bwntetes nelkwl ne maradgyon, hane(m) ha palczat Erdemel, megh Weriek [Kv; TanJk I/1. 23]. *1588:* Jstwan byrott, az melliet Akaztasra Itiltek volt az Papok el keonyeorgeottek, hogy fel ne Akazzak chyak meg veryek. Az Cyganoknak attam d. 60. Az Porozloknak attam d. 60 [Kv; Szám. 4/I. 33]. *1591:* Mierthogy az bizonsagok vilagoson be hozzak, hogi Kis Thamas az latrokkal eozue eskwt teccet az teoruennek, hogy ereossen megh veriek es az varosból kj wzzek [Kv; TJk V/1. 72]. *1593:* Az Teoruenj ugj talalta hogj megh Veriek 3. palczaval [Kv; Szám. 5/XX. 172]. *1698:* ha magat abbol az infamiabol ... nem expurgalhattya mint paraznat szoktak megverni a' szerint meg bűntettessek es verettessek [Dés; Jk 269b]. *1797:* Egy deres a melyen a gonosz tévőket szokták meg verni [Szu; UszLt XII. 97]. *1822:* vasra veretvén kenyeren vizen kel tartani 15 nap s meg kel esketni nem kel meg verni meg Gratziázván meg kel engedni [Mv; IB gr. Korda Anna ut.].

3. (megnevezett testrészt) megüt/megcsapdos; a aplica cuiva lovituri (pe o anumita parte a corpului); (den genannten Körperteil) schlagen. *1633:* Zalkay Mathe ... monda Zanto Martonnak, megh mo(n)dam en te neked sogor hogy ez utanis ki kell neked ebből az hazbol menned, monda arra Zanto Marto(n): Inkab megh vernem az en fejemett az suba fauall, es az tűzbe takarnám hogi sem kj mennek belőlle [Mv; MvLt 290. 112b]. *1644:* mind karjat, labat ugj megh vere, hogi minden teste kek volt [Mv; i. h. 291. 401b]. *1736:* Hanem ha megindúltál volna abban az időben az Szászságon ... posta lovat eleget adtanak, sőt ha az szegény folnagyok, birák úgy nem viselték magokat, az mint az uton járó kivánta, jól megverték az hátát s rajta sült [MetTr 355]. *1751:* az két karjátt kőnyőkén fejűl és hátátt rutul meg verte el annyéra hogy el veresedett volt [Csapó KK; Berz. 12. 92/203]. *1764:* neki is fejét bé is rontották, hátát, nyakát, karjait meg verték [Nagyida K; Told. 78].

Szk: *körmét ~i. 1673:* nem szánnám a körmemet megverni, hogy ennyire terjeszkedém az frásban, de a méltatlan bosszúság vün rejá [TML VI, 446 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

4. (ostorral) megcsapkod; a biciui; peitschen. *1638:* ez az Czonka Janos megh uere az lovait, s az Balogh szeőcz Mihaly szekerenek az elsö tengelinek akada az eö te(n)gele [Mv; MvLt 291. 124a].

5. megvereget; a bate (in ...); wiederholt schlagen. *1592:* Catűs Eottues Gergelne leania ... vallia, Lattam hogi Niarine kartiat jacczot Saswari Lűkachal, es tenierit az Azzonnak, megh verte [Kv; TJk V/1. 201].

Szk: *mellét ~i. 1764:* hallám hogy idösbb Lukáts János meg vervén a maga mellyit ezt mondani (!), mindenűtt elég Fertatom vagyon nem gondolok senkivel [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65].

6. megverdes; a bate (din aripi); schlagen. *1639:* Űztem mindenütt: egy elsőbben egy nyulat találék; ugyan reám néze; az elmene, azután meg egy nagy sas leszálla előmben, s ugyan megveré az szárnyával az földet előttem, s az kardot hozzá hajítám [Mv; MvLt 291. 188–91 átírásban!].

7. (hadat) legyőz; a învinge/birui; (Heer) besiegen. *1553:* Egieb hyrt Nem Irhatok Hane(m) Eszt Hogy Asz pyspek Nepet Meg verte Artandy Kelemen [Alparét SzD; SLt V. 4 Mich Barlobassy lev.]. *1612:* az brassaiak ... igen megverék az fejedelem népét [Kv; KvE 145 SB]. *1637:* Mikoro(n) Sorban vaida megh veré Brassonal Bathori Gabort, en akkoro(n) jeöttem Magiarorszagbol bé Erdeliben [WassLt Sebestien Mihaly (50) darabant vall.]. *1669:* Batori Sigmond Feiedelmet meg vertik volt havasalifoldiben [Kudu SzD; JHbK XXXVIII/14]. *1693:* 4. Octobris az galliai hadak megharczolván az ott lévő confoederatus hadakkal ... őket az gallusok megverték [IIAMN 331–2]. *1710:* (Fr. Veterani császári tábornok) Szeged alatt két lovas német regimenttel és ötszáz labanccal három ízben többet hatvanezer töröknél megvert vala számtalan nyereséggel [CsH 223]. *1773:* Mondják, 18-va Novembris szörnyűképpen megverte a muszka a törököt [RettE 316].

8. megbüntet, sújt; a bate/pedepsi; bestrafen, schlagen. **Szk:** *Isten (is) ~. 1568:* Anna Relicta gregory Zabo ... fassa e(st) mondek hogy. myre hogy Jgy Czyelekezel bizon meg ver az isten [Kv; TJk III/1. 173]. *1617:* En megh zolita(m) hogj halgas gonoz azzoni, merth az Jsten ugia(n) Jth megh ver hogj az aldot kenier feleól ezt mondod [Mv; MvLt 290. 25b]. *1750:* én az illjen dolgokat nem engethetem, mivel az I(ste)n is meg verne, ha be hunt szemmel nézném [Mocs K; Ks 83 Csegezi T. Gergely lev.]. *1820:* a' Kérdező Cancellista Ur azt mondá, hogy ha meg nem mondom, az Isten is megvér [Várfva TA; JHb 48 Bontz Mária Szakmári Sámuelné (37) vall.] ✱ *Isten verje meg. 1630:* az Jsten megh uerie s megh roncza az ki fel uetete az adot [Mv; MvLt 290. 223]. *1793:* mintegy tsufason azt mondotta óh verjen meg az Isten siket bolondja [Koronka MT; Told.] ✱ *Isten vkivel ~ vkit. 1704:* engem is Isten egy igen lopó dajkával vervén meg a feleségem fülbevalójából egy rubintot aranyba foglalva ellopván, egy márjáson eladta [WIN I, 250].

Sz. *1672:* Az huszti dolgokban akármit szenvedjen se gondoljon vele. Jó az Isten, megveri a gonoszokat [TML VI, 100 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

9. megszegecsel, (díszítésként) szeggel kiver; a ţintui, a bate (ceva) cu ţinte/cuie; benageln, (als Zier) mit Nägeln beschlagen. *1676:* kö mellyekű hitvan ayto, mely holyogos szegekkel vagion megh verve [Fog.; UF II, 717]. *1678:* Uzonbol vitte(ne)k el egyet-mást ez szerent Gyalog zaszlo(na)k valo kopia faszegekkel meg verve nr. 4 [BLt 1]. *1684:* az temetese tisztesegese(n) volt Daniel temettete el, az koporsoiatis be vonatatta vala szegekkel megh vertek vala [Torockó; Pk 7]. *1694:* egy Sűket Bolt, ennek Ajtaja, hars fabol csinalt, Vas Plehvel egeszlen meg van boritva, apro lapos fejű szegekkel sűrűen meg verve [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1726:* Az koporsomatis tiszta gyol-

csal vonnyák be, s apro fekete felyű szegekkel verjék meg [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr.]. *1739:* Csetre György Ur(am) ... koporsoját Bakacsinnal be vonták szeggel meg vertek [Mezőbánd MT; MbK VI. 6]. *1788:* Egy pár Líptíai rezes Pistoly vas szegekkel a' kápája meg verve [Mv; TSb 47].

10. megtapaszt; a lipi cu lut/argilă; verschmieren, lehmen. *1587:* Az Kemence feneket hogy wyolan megh wertek, es az zayat megh chynaltattam attam teole f. 1 d. 75 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 7 Zabo György isp. m. kezével].

Szk: *(kemence) feneke ~ni. 1587:* Az Ispotalybelj Swteo kemenceheoz fogattam meg Tehenes Miklos (!) az feneke meg verny, es zaiat megh chynalny attam neky d. 40 [Kv; i. h. 11 ua.].

11. (kővel) ki/körülrak; a acoperi (cu piatră); (mit Steinen) umlegen. *1680:* Ebédló Palota Ezen hazok(na)k falai kővel lévén megh verve messzel vad(na)k mind kivül belül meg vakolva [A.porumbák F; ÁLt Inv. 11–2].

12. ? cölöppel bever; a consolida/întări cu palisade/pari; palisadieren. *1676:* az fogarasi bástyát hogy csinálták is, oda hivattam. Ő fondálta, mivel az előtt rossz fondamentoma volt, vizes lévén, mind égerfával verték meg [TML VII, 255 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

13. felsért/ront; a răni/vătăma (la ...); verletzen, aufritzen. *1657:* nehéz járó lovon az szerszám igen megvert, fárasztott, annyéra elbágyadtam néha, hogy midőn az készülőt verni kezdették, oly nehezen esett, mintha engem is vertek volna [KemÖn. 41].

14. (eső) elver/áztat; a ploua, a cădea ploaia asupra cuiva; (vom Regen) naß/durchnäßt werden, (durch)nässen. *1704:* ha kimentünk volna, az eső igen megvert volna bennünket [WIN I, 93]. *1807:* estve sétaltunk — de az eső meg kergetett megís vert jotskán [Dés; KMN 367].

15. tönkrever, elpusztít; a distruge; vernichten. *1752:* a' jég egy esztendőb(en) meg verte volt határunkot [Told. 37/44].

◇ **Sz.** *1811:* A' Dió-fát ha meg verik jobban terem: Az Aszszony is úgy jó ha sokszor meg-verem [ÁrÉ 30].

Ha. *1593:* megh ver [Kv; TJk V/1. 435a]. *1736:* meg vér [Récse F; JHbT]. *1750:* meg vér [Szság; Told. 3]. *1787:* meg vér [Tasnád Sz; KLev.]. *1796:* vér meg [Kv; AggmLt B. 15]. *1800:* meg vér [Küküllőszéplak KK; Pf]. *1802:* meg vér [Mv; Born. XXXIX. 53 Daniel Virág (17) ns togatus vall.]. *1804:* megvér [Csapó KK; Berz. 17b].

megvereget meg-megver; a bate în repetate rînduri; wiederholt schlagen. *1661:* Ajtoniné ... az ifjú legényeknek mondja meg, bizony orr, fül nélkül hagyunk bennek, az rosszában, taknyosában, még meg is veregetünk [TML II, 160 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1779:* a gunyáját alattomba hordogatni kezdette haza a menyetske, amellyért az uraís meg veregette [M.csesztve AF; Mk 5/3 Téti Samu (40) jb vall.].

megverekedik 1. vkivel összeverekedik, verekedve megküzd; a se bate, a se lua la bătaie; sich schlagen. *1598:* Azon mi(n)dgiart megh yte egy zekercheúel Ferench Vaida Petert ... ozton ugy verekettek megh [UszT 13/15 Dorothea relicta quondam prouidi Andreae Barchaj vall.]. *1600:* Amikor megh verekettenek zinte(n) akkor ott ne(m) volta(m) de hogy oda menek hat esmegh egybe akarnak menni [i. h. 15/122 Mathe Ambrusne Barbara vall.]. *1606:* Az zo keozbe hallam monda Tibald Peter hogy Tud eo olljan igazat mo(n)danj mi(n)t eó, Azon vezenek eósze vgy verekedenek megh [i. h. 20/146 Georgius Koúacz de Kadiczfalúa jb vall.]. *1635:* az uton magok hatarokon ujoban megh verekettenek [KJ]. *1724:* Kadar János az Fejedelem Diomáli Jobbágja Volt, ott meg Verekedvén valakivel ... ugj jőtt ide [Indal TA; JHb XIV/6. 74]. *1774:* Zöld Uram Tisztartoságában Valami Emberek meg Verekettenek itten az Vásárban, kikre Törvényt látattak az Méltoságos Udvarban 40. forintig büntettek [Mocs K; KS Conscr. 97].

2. *átv* megharcol; a se lupta; einen Kampf bestehen. *1619:* nem érdemlitek az hatalmas császár kenyerét, mert csak az asszonnépeknek is az rossza akar erőt venni sírással s panasszal, mint ti, de az jova az asszonnépnek is megverekedik az ő igazságáért, nem csak panaszol [BTN[2] 232].

megverés 1. elverés/páholás; bătaie, snopire în bătăi; Verprügelung. *1591:* az giermek betegseget nem tudgia, hane(m) mikorontan megh holt akkor lattam az testen az megh weresnek heliet [Kv; TJk V/1. 55 Walazuthi Ambrusne Ilona azzony vall.]. *1646:* bóntessek erdeme szerent az iffiat annia megh veresejert [SzJk 64]. *1677:* Attyoknak s' Annyoknak meg-veréseért, edgyik kezek vágáttassék-el [AC 132]. *1748:* Azon mèg verés volt e oljan keptelen valo a meljból halal következhetet volna? [Dob; Ks 5. 11 vk]. *1755:* a verekedés után mondotta panit Istvan hogy el vészen két ókrőt a meg verésért [Nagydevecser SzD; WLt Rotár Csilip (30) zs vall.]. *1778:* Hát azt tudgyaé a' Tanu, hogy azon verekedö és vérengzö Emberek régtöl fogva készülnek és keresik az alkalmatosságot a' Csanán Ursz meg verésíre [Egerbegy TA; JF vk]. *1803:* Hát azon meg verés mián volte erös beteg Farkas Josef? [Feltorja Hsz; HSzjP vk].

2. leverés/győzés; înfrîngere; Besiegung. *1602:* Zabo Georgine Ersebet azzony vallia: Salalstwanne kerte az en Vramath hogy az had megh veresenek hyre Jeowe hogy megh nissa az ladat [Kv; TJk VI/1. 601]. *1603:* az mely feiedelemnek Zekel Moysesnek hittel voltúnk köttelessek, az hadnak meg veressetöl fogúa tizenharmad napig sem izenettel sem leúele altal meg ne(m) talaltatot [Kv; TanJk I/1. 452]. *1605:* nem tagadom en azt hogy Berze mihaly nem adoth volna en kezemhóz flor 100. de meg az Zekely moses meg veresenek elötthe mikor az hadaknak Jőueset Erteötthe volt [UszT 19/9]. *1606:* Zekelj Moses megh verese vtan Kendj vram foglalta el[a] [Bálványosváralja SzD; Ks I. 25. — [a]Alparétot (SzD)]. *1705:* Azt is mondák, hogy a kurucok megverése csak igaz, és hogy a gyalogja mind elveszett a kurucnak [WIN I, 613].

megveresedik 1. megvörösödik, vörös színű lesz; a se înroşi; rot werden, sich rot färben. *1558:* Nagiobich meg az tuzeth, Mikor latod az elsọ feier vizeth Meg veressedny es tegy mas receptaculomoth alaya [Nsz; MKsz 1896. 286]. *1823–1830:* Ezen koporsóban tanáltak egy ilyen magas tetejű kalapot megveresedve vagy inkább rozsdásodva | Az ezüstpénze is olyan hitvány a prussusnak, hogy kevés időre megveresedik [FogE 65, 191].

2. kivörösödik; a se înroşi, a se face roşu; sich röten, rot werden. *1751:* az háta meg veresedet, a' véris ki serkedezett, edgy edgy ujni ormo láttzatott, a verésnek hellye mind hátán ugy karjanis [Csapó KK; Berz. 12. 92/203]. *1880:* Látlak előre, amint a képed kipofokosodik, megve-

resedik, kabátjaidnak hosszabb lesz az elején lebegő két szárnya, mint a háta [PLev. 77 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megvéresedik véres lesz, összevéresedik; a fi/deveni sîngerat; blutig werden. *1584:* Markos Caspar vallia vizza Ieowe Kutos Marton es hat eg kichinne meg veresedet a' homloka az Nagy Mate miwelhogy rezegh vala zerettebe Eolele megh es vgy serte a' chakannial [Kv; TJk IV/1. 282]. *1710:* egy tóban a kígyók, békák egymást szörnyűképpen mardosták, ölték úgy, hogy a víz is megvéresedett tőlök [CsH 443].

megvéresít 1. véresre sebesít/ver; a umple (pe cineva) de sînge, a bate pînă la sînge; bis aufs Blut schlagen. *1688:* hatalmas kezzel, tulajdon sajat földere mentém es ot megh vertem s veresitettem volna [Dés; Jk]. *1724:* Naláczi Lászlo ur(am) is kargyát hívelyébol ki huzván az Pasko Sigmond feje félé ereszté, és homlokban meg Sebhete meg véresité [Mihályfva NK; BK nro 984 Ladislaus Tordaj (35) ns vall.]. *1747:* a Nagy Somkutj Piaczon kik támodták, Verték, és Véresitették meg ... Buttyán Simon Nevű Nemes Embert [Nagysomkút Szt; TKl]. *1754:* A Ujbár Ursz exponállya Az Feleségem, midön estve hazafelé jött volna, iffiab Matyé Juon Raphila nevű Leánya Testver Etcsével Ilonával ... az Falu közönséges utczáján rája rohanván, lovárol le huzták, s verték, tagolták, meg véresitették [Újbárest H; Ks 62/3]. *1798:* az udvari Nyerges feleségestől edgyütt erőssebb lévén emezeknél rutul el körmölték őket kivált Deluciot artzalattyában rutul meg vèresitették [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

2. összevérez; păta ceva cu sînge; blutig machen. *1573:* Botos Marton ... vallia ... latta hat ott al chiuka Matias es egi darab fa kezebe Eo meg fogya kezebe a fat hogi ely vegie teole hogi Nem engedy volt addeg vonza hogi Eoneky az kezet Meg Zerty kyt az eleoth meg Mecchet volt annak vere Indwl az fat meg veresity nem Mas vere volt hane(m) eowe az fan [Kv; TJk III/3. 228].

megvéresítés véresre verés; bătaie pînă la sînge; Blutigschlagen. *1735:* az Aknak meg verettetésekért s versitésejert az J eö kglme Convincáltassék, és aggravaltassék [Dés; Jk 164b]. *1746:* nem Constal, hogy Gávre Vonul egész okott adott Volna arra, hogy Farkas Lupné Asimia bestelen és mocskos Szokkal illesse ... Vonulis minthogy maga vett Satisfactiot magának meg irt Farkas Lupunénak Asimiának meg verésével és Véresitésével; azért ő is maradgyon az maga bestelenitésével [DLt Liber Inventationis].

megveresül megveresedik; a se înroşi, a se face roşu; rot werden. *1632:* Kouacz Janczi fel fordita Hamar Istokon az keöpeöniegett az Ueres dolmani rajta vala es ezt halla Meszaros Jmrehnetűl akkor hogi monda, hogi bizony megh hid ueres dolmani hogi bizony röuid nap uerel ueresül megh [Mv; MvLt 290. 70b].

megveret 1. elveret/páholtat; a dispune să i se aplice cuiva o bătaie; verprügeln lassen. *1584:* Anna Kowach Kelemenne, Es Pechinę valliak, meg verette vala Balas kowachne a' taligast Monda Az taligas Im meg verete az essez Curwa Balas Kowachne [Kv; TJk IV/1. 231]. *1654:* ha zot ne(m) akarnak foghadni ... bizom meghis verety öket az zö foghadatla(n)saghert [Szamosfva K; Ks 90]. *1694:* jámborul szolgaltom meg nem fizetet ő kglme ... el hadtam ott hogy nem akart fizetni viszsza vitetet le niomatot meg veretet ket bottal [Törzs. jb-folyamodvány a gub-hoz]. *1714:* Bajori Ferencz Uram Nyisztor Miklost gombojégban kötöztetven meg verette kénoztatta igen rutul [Berekszó H; Szer. Marian Danila (26) jb vall.]. *1729:* Tudgyáé ā Tanu hogy ... ki verette volna meg Moldován Todort ... estve nap haladott utan ...? [K; Ks 7. XV. 13 vk]. *1788:* nemis volt szándékom hogy meg veressem ha szép szerin be jött volna [Bethlen SzD; BK. Márkosfalvi Szabó András tt lev.]. *1812:* a Groff Ur eö nsga le huzatá Grantzki Moses Uramot, de meg nem vereté [Héderfája KK; IB. Nemes Kolumbán Imreh (21) vall.]. *1844:* töstént le huzattya, és meg vereti [Szárazpatak Hsz; Berz. 17].

Sz. *1619:* Többé engem kapuról kapura ne hordozz, mert én úgy megveretlek, hogy másnak is példa lész [BTN[2] 367].

2. veréssel büntettet; a dispune să i se aplice cuiva lovituri cu bîta; mit Schlagen bestrafen lassen. *1586:* Egj legint veretet meg Biro Vram az Thanachj haz eleót attam az Cziganoknak /10 [Kv; Szám. 3/XXIV. 9]. *1598:* B. V. eo kglme úerete meg egy embert az cziganokal a fokhazban, orsagot czelekedet uolt [Kv; i. h. 8/V. 44]. *1599:* a' kadya teorwent latattwan rejaiok, eggyket az masik hatara vonatta az kadya, es vgy verete męgh[a] [Kv; TJk VI/1. 283. — [a]A hódoltsági Makó városában]. *1763:* Hutter Jákob Uram ollyan parantsolatott adott ki ... hogy a' midön a' Harangot félre vereti, minden Fejszével keszen légyen és ide jöjjen ... mert külömben a' ki el mulattya meg vereti [Szecsel Szb; JHb Lupe Masán (50) jb vall.]. *1783:* Lopásért meg is veretem deresben [Ádámos KK; Pk 7].

3. leölet/mészároltat; a dispune să fie tăiat/înjunghiat (în scopul valorificării); töten/(nieder) metzeln lassen. *1574:* Palotkay Kelemen vallia ... Egy Nap ket Dyznot veretet volt meg Halaz gergelne [Kv; TJk III/3. 328]. *1584:* Varro Casparnę vallia vra(m) en vele(m) a' Ludat meg verete, kasawal meg feozete [Kv; TJk IV/1. 275]. *1588:* az hatt Dyznott hogy meg verettem veottem az Aprolekianak kassat d. 8 [Kv; Szám. 4/I. 66]. *1592:* Verettunk volt az Vduar haznal megh az haz Zwksegere 8 diznoth [Kv; i. h. 5/XII. 11].

4. kalapáltat, veret; a dispune să fie întins/bătut cu ciocanul; (aus)hämmern lassen. *1772:* Az Avadag Réz viz meregetőből a Biro két Harangot veretett meg a Marhákra [HSzj *harang* al.].

5. szeggel kiveret; a dispune sa fie ţintuit/împodobit cu ţinte; benageln/mit Nägeln beschlagen lassen. *1623:* czyenaltasson. Zep bellet az vagy keczeres kaputt keth fele nylot gyalult dezkaboll mellyet zep megh onnozott eoregh holiogos feyw zegekkell veressen megh swreön [BGU 123].

6. megtapasztat; a dispune sa fie lipit cu lut/argilă; bewerfen lassen. *1675:* Az Vár falai, az mint egyeb epületekis minden napi gondviselő epitest keuannak az Vár fokat agyaggal meg veretuen, csatornakkal, tartassa, s' oltalmaztassa [UF II, 675 Bomemisza Anna ut.]. *1700:* Az Ovari Sűtő Házra valo kőlcseg ... Verettem meg az kemencze fenekit fizettem Flor 5 [Kv; Szám. 40/I. 25–6].

7. *dobot* ~ a pune (pe cineva) să bată toba; trommeln lassen. *1710 k.:* Én csak megveretém a dobot, a három

várban egyet-egyet lövénk. A tatárok néznek, bezélének sokáig, osztán csak vissza ismét Szépmező felett az erdőre vagy hová [BÖn. 734].

8. (Isten) megbüntettet; a face să fie pedepsit/bătut; (Gott) bestrafen lassen. *1614:* tü is azokkal együtt az hatalmas császár ellen voltatok s mit használtatok véle? Az Isten az tü magatok fegyverét fordította reátok, és azzal veretett meg [BTN[2] 77].

megveretel megveretés; bătaie dată cuiva; Schlagenlassen. *1630:* Kekedi Sigmond Vram ... Kukura Thamast ... kemenyen vereti à szolgaival ... mi azt latua(n) à falubelj emberek, kik houa lattunk mind zellel futank az Kukura Thamas meg ueretelj hideg eozzel ... eset, utanna keouetkezendeo beotben holt megh [Czeged[a]; WassLt Gierman Juszup (40) jb vall. — [a]? Mezőcikud TA].

megveretés 1. elveretés; bătaie aplicată cuiva, snopire în bătăi; Verprügelung. *1710:* Más levelet is hozának ... melyben törvénybeli processus vala ... gróf Apor Sándor ellen egy nemesember megveretésiért [CsH 78]. *1770:* egj Inquisitoriat, és Citatoriát valamely Kóródi Jóbbágjok(na)k meg veretéséről Küldök, méltoztassék az Ur abbanis Solicituskodni, hogj hóvá hamarább assumaltatnék [Kóród KK; Ks Adalbertus Bíró provisor lev.]. *1779:* meg veretése után Balog János ... ágyban feküvő dolog tehetetlen [Tamásfva Hsz; HSzjP Michael Máté (53) jb vall.].

2. veréssel való büntetés, megverésre ítélés; pedepsire cu bătaia; Strafe durch Schlagen. *1586:* Giulay Janos vallia, valtigh keonyeorgek a' leghenyert a' czeba(n) voxot sem Attam megh veretesere, De Zechy Istua(n) vgia(n) Neki ereosseódek Czigantis Akar vala hywatnj ... Zegedi Gergelis feieigh leszen vala kezes mas gywlesigh [Kv; TJk IV/1. 555].

3. legyőzetés; înfrîngere; Niederlage. *1674:* Az lengyelek megveretésekről az mely írást nekem küldtek, Kegyelmednek elküldtem [TML VI, 554 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1675:* Hirdetik valóban a franciának megveretését, német hadak alá felé való jöveteleket [TML VII, 53 Teleki Mihály Béldi Pálhoz].

megveretett 1. elvert; care a fost bătut; geschlagen. *1768 k.:* Klmteket Megperelték s ... meg is nyerték eő Nagysk klmeteket ... kisebb hatalom büntetesin, meg veretett Jobbágyaik(na)k Sérelmek és fájdalmok meg fizetésin, vér birságon és károk meg fordításán [DLev. 2. XB. 21]. *1772:* Ha ezen meg Kénzását meg nevezett Gornyiknak szemével a' Tanu Nem láthatta vallja meg leg alább, hogy a' meg veretett Gornyik ugyan Torda Vilmán[a] ... nem de nem nyakon csapásal irritálta é az emlitet Falus Biro a' Nevezett, és meg Veretett Gornyikot ...? [TL vk. — [a]SzD]. *1800:* a hol az meg veretet s el fogat emberek(ne)k vére eset, akor is jol tettzvén, a varjak Legelőttenek rajta [Kóród KK; Ks 67. 47. 27].

2. legyőzött; înfrînt, învins, biruit; besiegt. *1657:* az pogányság azoknak[a] kiáltásokat emberek kiáltásának képzette, s elrémítvén Isten őket csodálatos veszedelmezéssel utálatos lápos helyekre szaladoztanak éjszaka; de ők magokat megveretetteknek, az magyarok viszont magokat alítván, azok is vissza Várad felé szaladtanak [KemÖn. 175. — [a]Darvaknak].

3. ? bevert; consolidat (cu pari/palisade); eingeschlagen/gerammt. *1694:* az előtt az Kapu előttis szinten ugy ment az Külsö Kapu előtt, va(gyo)n egy hegyes fakkal meg veretet Le vono Gem, az hatulso vegire harom nagy darab fak vad(na)k hozza kőtőzve [Kővár Szt; JHb Inv.].

megveretik 1. elveretik; a fi bătut; geschlagen werden. *1812:* olly Czéllalis voltak hogy ha ki jő[a] azannal megfogván Rosi Fraj és Joseff Inas segéjtségekkel meg veressék [Héderfája KK; IB. — [a]A gróf]. *1847:* Mennynek, földnek ura, hogy megkötöztettél, és a gyilkosoktól igen megverettél, gonosztévők közé hogy felfeszíttettél, talám e világnak így eleget tettél [VKp 159 Varga Katalin sk].

2. legyőzetik; a fi înfrînt/învins/biruit; besiegt werden. *1562:* 1528 esztendőben János király az ő híveinek árultatása miatt megvereték Török Bálint által Ferdinándustól béfuta Lengyelországba [ETA I, 13 BS]. *1653:* 1602 esztendőben ... Básta hada is Torockónál indultak vala ... de megveretének a Báthori Sigmond hajduitól Lúgosi Ferencz által [i. h. 66 NSz]. *1657:* noha háromszor, négyszer annyi is volt az török, igen megveretének [KemÖn. 179]. *1710:* a német császár ármádája a töröktől megveretett [CsH 58].

3. (szeggel) kiveretik; a fi bătut (cu cuie/ţinte); (mit Nägeln) beschlagen werden. *1694:* (A kapu) hosszu szal deszkakkal belletet meg, ket ket rendel, mindenik meg is veretet nagy őreg fejű Lecz szegekkel ki jaro kis Ajtocskajais van vas szegekkel meg veretet azis [Kővár Szt; JHb Inv.].

megverettet 1. elveret/páholtat; a dispune să i se aplice cuiva o bătaie; schlagen/verprügeln lassen. *1762:* Feleségit kitsoda huzatta le az földre ... s kik által ... veretette meg, s minémű kemény verést tétetett ... rajta ...? [H; JHb XXXV/51. 4 vk]. *1765:* féltvén a' börit Károlly igen nagyon tartatt attol hogy el menö Uttyában az Aszszony vagy el fogattya vagy kemenyen meg veretteti [F.gerend TA; KS. Joan Somlyai de Fogaros (40) ns vall.]. *1768:* Forgáts Trintyent Margler Márton feleségét ki mondhatatlan iszonyodással meg verettette [MkG].

2. megtapasztat/veret; a dispune să fie lipit cu lut/argilă; bewerfen lassen. *1597:* Myert hogi az kamarak keozet a' scholaban a' padimonton mind az padlasig mind fel teoret volt, kelletet azt aggiagal ismegh meg veretettnünk, hozatattunk âhoz 18. zeker aggiagot f 1 d 52 [Kv; Szám. 7/III. 33].

megverettetés 1. elveretés; bătaie aplicată cuiva, snopire în bătăi; Schlagen, Verprügelung. *1735:* Aszszonyvásárj Nzts időbsik Komornyik Lászlo Vram a Görcsöni Tiszteletes Pater Vr(am) eö kglme meg verettetésiért Nms Kraszna V(árme)gy(ene)k leg közleb Somlyon celebrált Generalis törvényszékin ... p(ro)sequáltattván ... már Certificaltatottis [Szécs Sz; Borb. II]. *1738:* Székelly Sig(mon)d Ur(am) reszegen verekedvén, Balla István és If: Thot Marton Uraimékat vadollya hogy Ik miatt lett volna meg veretetese és vér ontatása [Torda; TJkT I. 173–4]. *1750:* Láttam Lázár János meg verettetésit, kitis ... ütöttek, Vertek fejit bé törték [Ribice H; Ks 101]. *1778:* A' Budnár Péter megverettetése alkalmatosságával magamis jelen voltam [Záh TA; Mk V. VII/20 Grama Voniszie (30) jb vall.]. *1804:* által menék Firtos Várollyába éppen a Bironi, hozódék elé a Pap János meg verettetése [Pálfva U; Pf Pál András (34) szabad székely vall.]. *1846:* Darvas Jánosnak Virág Lászlo ellen s ennek a' másik ellen meg

verettetések aránti panaszszok nyomán ki rendelt nyomozo Biztosok ... a' nyomozást bé adják véleményekkel [Dés; DLt 530/1847].

2. veréssel való büntetés; pedepsire cu bătaia; Strafe durch Schlagen. *1711:* Hidi Istvánné és Eles Andrásné egymás(t) rut bestelen szitkokkal szidalmazták Azért teczett a nemes széknek, hogy kalodába(n) verettetvén Vasárnapig detentioba(n) tartassa(na)k, mig reggel vasárnap a Templombol ki jön(n)ek a Templom ajtaja előtt nyakvasba(n) állyanak ... Hidi Istvánné ha meg verettetését nem szenvedheti Eles Andrasnet keresse suis modis; Foruma leven a Deesi nemes szék mind kettőnek [Dés; Jk 358a].

3. legyőzetés, csatavesztés; înfringere; Niederlage. *1662:* nagy félelmesen izente vala bé, a fejedelemasszony ... az hadaknak megverettetéseket s eloszlattatásokat s a töröknek rajtok való győzedelmét [SKr 175]. *1687:* Augustus. 3. Jött a fővezértől kapucsi pasa, ki a németek táborának Eszéknél valo megverettetését meghozta [AMN 278].

megverettetett I. *mn* **1.** elvert/páholt; care a fost bătut; geschlagen, verprügelt. *1763:* az I. vasarolvan egy keves lapos kákát az meg verettetett embertől el indult [Torda; TJkT V. 171–2]. *1791:* Mi vagyunk azon meg veretetett emberek a' kiket tavaly husvét után Popa Jakob ... minden igaz ok nelkül Fejszével le agyalt [Sebeshely AF; JHb]. *1798:* Vaszília meg halván hogy az ő altala meg verettetett Aszszonyt pálinkával meg mostam, 's karjait be kőtőztem, e' képpen fenyegetett[a] [A.árpás F; TL. Maria conjunx prov. Michaelis Gosztája (45) vall. — [a]Köv. a fenyegetés szöv.]. *1813:* én a' veszekedő helljre jutván még ott erém a' meg verettetett Exponens Aszszonyt [Dés; DLt 162. 4 Sándor János (54) ns vall.].

2. ~ *seb* ütött seb; contuzie; Schlagwunde. *1814:* Mai napon ... orvasi kötölessegem szerint meg tekentven ... Dominalis Hajtás Fola Ilianak testi meg verettetett sebeit ugj talaltom ... Fola Ilia ... közep Termetű, Robustus testi Compactioju [Görgény MT; Born. G. IX. 6 Lad. Szekely chirurgus vall.].

II. *fn* elvert személy; persoană care a fost bătută; Geschlagene(r). *1846:* Mi okot szolgáltatott a' meg verettetett ezen meg verettetésére? [Dés; DLt 530/1847. 2 vk].

megverettetik 1. elveretik; a fi bătut; geschlagen werden. *1747:* mindenik Jnctus az sz:Mihalyfalvi hatarba(n) fogattatatott s, verettetett meg [Torda; TJkT III. 165]. *1750:* Ezen verekedésnek ki volt az indito oka, Bogdány Peter szolgáltatotté valami alkalmatosságott arra ... vagy penig minden igaz ok nélkult verettetett meg nevezett Bogdány Péter [Veresegyháza AF; Told. 43]. *1754:* tudjaé a Tanu hogy Donáth Uraimék ... Ilia Bukurt kegyetlenűl Gombolyogba kőtőztettek s nehezen nyertek az tőbb Falusiak szabadulást nékie hogy kegyetlenűl meg ne verettessék [Vecsérd NK; RLt vk]. *1773:* Rusz István ... szofogadatlansagaert verettetett meg [M.léta TA; JHb II/3]. *1794:* maga Hajda és Felesége mutatták testeken a' kékséget, 's láttam mely erőssen meg-verettettenek [Ne; DobLev. IV/728. 3a]. *1800:* Ketzan Juvon es Vaszi ... valami Zágori emberektől meg verettettetnek [Kóród KK; Ks 67. 47. 27].

2. veréssel/pálcaütéssel büntettetik; a fi pedepsit cu bătaia; mit (Stock)Schlägen bestraft werden. *1592:* Miert hogi vilagoson az bizonsagokbol meg teccik hogi Lukach ki Niari Martont zolgalta vranak feleseget gonoz elmebeol magahoz wgiehitette ... eyel agiara fekwtt Azert teccik az teoruennek, hogi az perengerre keoteoztessek illien latorsagert, es ott ereossen megh verettessek, soha ez varos hataraban sub poena capitalis supplicy, ne Ieohessen [Kv; TJk V/1. 207]. *1593:* Myerthogy ez Leanzok az vetkekert halalt Erdemlenenek a' teorwenynek Igassága zerent, De Allapottiok azt Mutattia hogy a' teorweny igassagah temperaltassek Azert Annak helyen Az perengere(n) megh verettessenek ez varosbol kj vezzeoztessenek [Kv; i. h. 347]. *1672:* Mint hogy az Captivának Colosi Cathának ... paraznalkodását az testisek importállyák, Teczet ă tőrvénynek ... mint hogy korsagos az Captiva, ám bátor az pelengéren megh ne veretessek, ha ne(m) szalma koszoru tétetve(n) fejében, az mester által az városbol ki késértessék, elseőben megh kerűlve(n) velle az piaczot, és ... seprűvel haromszor, negyszer űteőgetve(n) [Kv; TJk XI/1. 197]. *1677:* Ha a' lopás két forintot érő lészen, elsö vétkéjért meg-fogattassék, és a' pelengéren, vagy kézi kalodában igen igen meg-verettessék ... Harmadszor hasonlo vétkéjért fel-köttessék [AC 124]. *1745:* az J à patratumnak meritumahoz képpest a Kzgs piaczon egymás után három szombaton keménnyen meg verettessék [Torda; TJKT II. 97]. *1755:* Constalván Margítai Kovács Mariának paráznasága azért végeztetett hogy a deresben sullyos, és kemény korbács űtésekkel verettessék meg, és annak utánna az város határárol ... recedállyon [Kv; TJk XVI/8. 107]. *1759:* ez előtt ... két esztendővel Grohoti Petrucz Ignát Abrudbányán holmi Szijaknak el lopásáért meg fogattatott, és à lopott portékák à Nyakára fűgesztettvén, à Sokadalomb(a) fel s alá hordoztottván, meg verettetett [Bulzest H; Ks 112 Vegyes ir.]. — L. még AC 238; UF II, 677.

3. (harcban) legyőzetik; a fi înfrînt/învins/biruit; (im Kampf) geschlagen/besiegt werden. *1611:* Feladák az várost ilyen conditióval ... ha valamiképpen megverettetnének is Báthori Gábortól, békével bocsátanák őket az város mellett [Kv; KvE 143 SB]. *1633 u.:* midőn országunknak hada Goroszlonál Báthori Zsigmond idejében Básta Györgytől és Mihály vajdától megverettetett ... mi is M.-Város lakosai veszedelmesen fel praedáltattunk volna [Mv; EM XVIII, 449]. *1657:* az nehéz had is reám érkezik s megverettetem [KemÖn. 239]. *1662:* (Báthori Gábor) Brassónál ... igen megverettetvén ... valami kevesedmagával Kőhalomban ott való királybíróhoz ... szaladt vala [SKr 88].

megverettettetik elveretik; a fi bătut; verprügelt werden. *1766:* Mikeppen, hol, és mikor verettetetett legjen meg az I által Tordán lako Libertinus Nagy al(ia)s Berbéts István eokegjelme, s mely nagy mértekben ontattatott ki az I. altal vére az exhibealt Citatoriabol bővebben ki tettzik [Torda; TJkT V. 303].

megvérez véresre sebesít/sért; a însîngera, a face să curgă sînge; bis aufs Blut verwunden/verletzen. *1760:* dél ebédkor az orrát piszkálván az Inge ujjaval törölgeté meg vérezvén az orrát [Ditró Cs; LLt Fasc. 149].*1761:* (St. Tot) Város szolgáját Kis Petert via facti meg támadta, taglatta, s' vérezte [Torda; TJkT V. 54]. *1762:* Makave György hurczolodván Kis Istokkal egj Palcza felett Makave Györgj meg verezte az orrát s abbol kezdődet a verekedés [Hagymásbodon MT; Told. 48]. *1773:* fojtagatta, szájával

orrát, újját Nyakat harapdasván meg vérezte [Nyárádsztlászló MT; Mk V. V/97 Halmágyi Mihály (35) jb vall.]. *1787:* Angyalosi Maria Molnár Illyésnének égy Kötő Kosárt Cserép Edényestől a' Fejébe ütött 's az ajjakát meg vérezte [Kv; KvLt Prot. jur. II–III/8. 408–9]. *1848:* ö se tudta, ki vérzette légyen meg [Dés; DLt].

megvérezett összevérezett, vérrel szennyezett; însîngerat, sîngerat; blutig gemacht. *1768:* láttam ... Molnár Lőrintz akkor mitsodás meg vert vérezett s sebhetett ember volt [Karácsonfva MT; Told. 3a]. *1819:* az ütés is tsak ... egy ujbegynyi meg vérezett hellyen lattzott [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

megvérhedik, megvérhüdik (állat) vértolulást kap; (despre vite) a se congestiona, a avea o congestie; (Tier) Blutwallung bekommen. *1583:* Cór Caspar vallia ... Ieowe hozzam ez Mathías benedek, es Monda: Jere edes barathom, mert eg Eòkeòr betegedet meg, En el Menek Benedekkel es hat meg verhwt, zemen valo Ne(m) vala, hane(m) chak meg verhwt vala, myes meg verheteók, es az vtan el Menenk onnan es Nem tudom, my Niaualiaban holt meg, Deogy volte vagy my volt [Kv; TJk IV/1. 185]. *1791:* Egy fejős Juh Meg vérhedvén, hogy kárba ne menyen a cselédek számára meg Nyúzattam [H; Ks 108 Vegyes ir.]. *1846:* az ökör meg lévén vérhetve az Epejen felöl valo részek ... el lévén rothadva [Dés; DLt 552].

A megerőltetésből származó betegséget érvágással gyógyították. Vö. Vajkai 167 kk.

megverhet 1. elverhet/páholhat; a putea bate; verhauen/prügeln können. *1573:* Erdely gaspar azt vallya, hogy eoneki ezt Monta Agoston te Erdely gaspar olyan Bozorkany az Anyad hogi Neked kezedet Megh keotette hogi leaniat Megh Neh verhesd soha myg Te els [Kv; TJk III/3. 87]. *1697:* affele dolgairol feddette az Annya, s előttünk meg nem uerhette, mert meg vettük (!) tölle ha verni akarta, hanem az Sűtőben csak ott ugj meg verte ... rettenetesen [Szentsimon Cs; CsJk 10 Gőve Mihaly (38) pp vall.]. *1761:* Darabán Vonulné adott holmi ördög tudta mi féle port s arra tanitott hogy aztat az Vram(na)k adgyam bé s meg nem verhet [Gyeke K; Ks 4. V. 20]. *1765:* mi bajod? téged vér az Urad ugye? oh te élhetetlen miért nem jösz hozzám? adnék én ollyan orvasságot hogy soha meg nem verhetne [uo.; i. h.]. *1778:* Berár Mitre az honynya alatt lévö nagy bottyával mind a' Fogado körül járt, s leselkedet hogy valakit meg verhessen [Egerbegy TA; JF Turgyán Petre (65) zs vall.].

2. (harcban) legyőzhet; a putea învinge/bate (în luptă); (im Kampf) besiegen können. *1566:* a németeket megverhette volna, ha a budai bassa el nem árulta volna [ETA I, 24 BS]. *1619:* Ha ... az urad az németeket megverhetné, vajon azok az országok nem kezdenének-é magoknak más fejedelmet választani az urad kíjül? [BTN[2] 343]. *1653:* Nagy Andrást is Brassó igtatta volt el Báthori Gábor mellöll a minap, hogy inkább megverhesse a vajda [ETA I, 105 NSz]. *1657:* ha ... rész hadat szakasztanának az árkon által ... azokat megverhetném [KemÖn. 203]. *1710:* Úgy is vala a szándék, ha Thökölyt megverhetjük, bemenjünk [CsH 225].

megvérhet eret vág; a face o venesecţie; zur Ader lassen. *1583:* Veres Lukach ... vallia ... halla(m) Az estalloba A' Niegest ... Latam hog az eggik pogachas eókeór igen Nieg es fel Nem kelhet futek az teob Maiorokhoz ha valamy legent talalhatnek Aky az eokreót meg verhetne, sokara lelek egy Mathias Neweo legent, De mikor az eokeort meg latta volna Azt monda hog Immar keseó Nekj az orwossagh | eg Eòkeòr betegedet meg ... meg verhwt vala, myes meg verheteók, es az vtan el Menenk onnan [Kv; TJk IV/1. 185].

megvérhedik címszóval.

megvérhezik (állat) vértolulást kap; (despre vite) a se congestiona; (Tier) Blutwallung bekommen. *1780:* a' mikor az Exponens ökre meg döglöt, én nyuztam meg az Exponens Bátyával, édjüt, és egyebet nem ismérhettünk rajta, hanem lehet hogy meg vérhezet volt, mivel minden erek teli voltak vérrel, hogy szinté puskazat a' vér ki belőle [Km; KLev.].

Vö. a *megvérhedik* címszóval.

megvérít (állatot) levág/öl; a tăia/înjunghia (un animal); (Tier) schlachten. *1820 k.:* azt adgyak fel a' fel peresek hogy az All peres 3 ketskeit el Lopta és azok közül egyet ki is Nyuzot ... all peres azt feleli, hogy azon Pratendált ketskék közül kettött maga vérittett meg és a' Bőrökőt maga adta el [H; JF 36 Prot. 1–2].

megverítezik kiüt rajta a veríték; a asuda/transpira; in Schweiß geraten/kommen. *1592:* Zeoch Miklosne Anna Azzoni, Zakach ferenczne Anna ... valliak ... mikor az Inas latni mene(n)k mi semmi veriteket nem lattunk raita, Azonba oda Iuta az Apia Mihaly es altal kezde eolelni az fiat Mihali, es siratni kezde, latűk hogi mingiart megh veritezek az Inas, monduk mys hogi keozel volna az gilkosa az Inasnak | Ceklas Mihalne, Anna azzoni ... vallia latta hogi mikor az holt test keorwl forgot az holt test megh veritezet [Kv; TJk V/1. 210, 213].

megvermel vermekkel teleás; a săpa gropi (pentru puieţi); mit Mieten vollgraben. *1718:* azon pusztát ... szépen megtisztittyák, megvermelik és magok szöllöjökből szedett jó szép kés allya fákkal béültetik [MNy XXXVIII, 53].

megverő vkit elverő személy; persoană care a bătut pe cineva; Verprügler. *1843:* Ezen meg kinozo törekedett é a' panaszlo Pekárik Jóseff élete el oltására 's ditsekedett é azzal a' meg vérő mind ott a' Fogadoba, — mínd a' Hátsígék fogadojába? [Dés; DLt 586. 2 vk].

megverődik leverődik/tapostatik; a fi/deveni bătătorit; abgetreten werden. *1665:* Ha ez rossz út jobbá válnék s megverődnék, én is kedden Örményesre szánkáznám [TML III, 335 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz Gyaluból].

megvert 1. elvert/páholt; care a fost bătut/cotonogit; verprügelt. *1764:* Az Inctus az meg vert ember ellen mortuum homagiumán sérelme költsége s farattsaga refusioján Convincaltassék [Torda; TJkT V. 216]. *1776:* nem tudom meg mondani, hogy két rèsz kőzőtt melyik vollt meg vertebb, majd mindenik egyenlőképpen kapatt voltt [Katona K; Born. VI. 14]. *1794:* a' Tanu igaz hite szerint ... adja ki azt is hogy a' meg-vertt Czigányokon kivűl kiket kergetett el [Ne; DobLev. IV/728. 1b vk]. *1798:* (Az asszony) masnap ujjabbanis mutagatta volna meg vert

Testét [A.árpás F; TL. Bukurá conjunx Michaelis Gráma (45) vall.].

2. legyőzött; înfrînt, învins, biruit; besiegt. *1653:* Az a had nem a Básta akaratából gyűlt és jött reánk; mert egy része a Fejérvárnál megvert katonák féle volt [ETA I, 69 NSz]. *1710:* A fővezér a megvert haddal együtt Budára jöve [CsH 173].

3. vmivel büntetett/sújtott; care a fost pedepsit cu ceva; mit etw. bestraft. *1669:* Igazán az Istennek megvert fia az, az kinek Kapi urammal kell járnia [TML IV, 465 Teleki Mihály Veér Judithoz].

4. megszegecselt, (díszítésként) szeggel kivert; ţintuit, bătut cu ţinte; (als Zierde) mit Nägeln ausgeschlagen, benagelt. *1676:* Nyilik innen holyogos szegekkel megh vert regi bellet festett ayto [Fog.; UF II, 729]. *1692:* Ebedlő Ház ... nyilik vas sarkokon pantokon járó fűrész deszkából való nagy fejü vas szegekkel meg-vert béllett párkányos aitó [Mezőbodon TA; BK Inv. 8]. *1697:* egj ezüst Szeggel meg vert nyerget szerszámostul el vitt [Kál MT; Berz. 17. XII]. *1740:* gömboljég fejü vas szegekkel meg vertt ... Fenjő deszka ajtó [Kv; BfN Gyalui cs.]. *1748:* Veres kordovánnyal bé vont, s kőrűl sárga fejű Szegekkel meg vert, tőltött Széke [Ks 8. XXVIII. 5]. *1756:* más Ajto ... Párkányozott, és 85 fejes vas szeggel meg vert [Branyicska H; JHb LXX/2. 22].

5. kalapált fém díszítésű; împodobit cu metal forjat/foiţe subţiri; mit gehämmertem Metallschmuck. *1810:* Egy fekete tzapával, vagy-is hal borrel bé-vont, és ezüstel megvert Tok (Etui:) mellyben vagyon egy kis kés, villa, kalán ezüstböl [DLt 368 nyomt. kl].

6. megtapasztott, bevert; lipit (cu lut/argilă); (mit Erde) beworfen. *1732:* az elegyes létzeken, vert szalma fedelet tarto gabonás ház oldala sövényből valo gyengen agyagal meg vert [Nagyiklód SzD; Told. 11/67].

7. ? bevert; consolidat (cu pari); eingeschlagen/gerammt. *1691:* Az kapu árkocskaja előtt vagyon egy hegyes fákkal megvert levonó gém, az mely gémnek az hátulsó részére két vastag lánczokkal vagyon kötözve két Resnicza kő [Kővár Szt; MNy X, 370].

megverten megverve; bătut; verprügelt. *1799:* az Gyermeket az után meg ragadta fődhez verte, vgy hogy e' mái Napig is Nyomorék a' lába a' forgojába a' ki oly meg verten ís utánnam Czibikkelvén olyan meg jedve jött hozzám hogy a szo is alig ért ki belölle [Náznánfva MT; Berz. 4. 31. N. 27].

megvérül (állat) vértolulást kap; a se congestiona, a avea o congestie; (Tier) Blutwallung bekommen. *1805:* azt tudom s Láttamis hogy egykor egy Juh meg verűlvén meg nyuszta s az űstben belé rakta [Libánfva MT; Born. G. XVI/1].

Vö. a *megvérhedik* és *megvérhezik* címszóval.

megvés bevés; săpa/scobi cu dalta; einschnitzen. *1621:* Az Eleobi o sork[a] kiczin es gienge leue(n), veotte(m) hozzaia Egy sing vasat p(ro) f — d 8 Brassay Mihallial Liukat vyobba(n) es melliebbe(n) megh vessuęn, es onnal az vtha(n) be Eöttuęn [Kv; Szám. 15b/XI. 286. — [a]A Farkas utcai klastrom kapujáé].

megvesz 1. megvásárol; a cumpăra; erkaufen. *1557:* azt keg'elmeothek Jol twgya hog' mykor az Jozagot keg'elmethek meg wöthe Lazlo wramthwl ... a koronys my zamwnkra wolth [Nagyfalu SzD; BesztLt 63 Blasius miko lev.]. *1573:* Minden Barmot valamelliet vagi Mezaros vagi henteler ez varos piachan vagi vasarnak Napyan Meg veyendenek ky Ne Merezliek az Mezeore haytany az gondviseleo vraim hirenelkwl [Kv; TanJk V/3. 84a] | Zambo gergel azt vallia hogy ... latta hogy Desy Imre ... haytia volt az Borywt Eo kerdete ha Meg veotte Mond hogy meg veom Istok Echemnek Mond eo Mire vedted meg ha Bannya veres tamas mert eo teleltette Mond Imre vagi Bannia vagi ne(m) de ezt Em meg veom [Kv; TJk III/3. 243]. *1579:* eo kegmek wegeztek hogy zereda nap az Swteok wehessenek Bwzat ... A mit ... Az negy swteo meg weze(n) Azt egy Arant kinek kinek mind zwksege zere(n)t meg ozzak [Kv; TanJk V/3. 188a]. *1583:* Nag Andras, Kannagiartho Isthwan ... valliak, ot valank mikor Sos Isthwan meg veowe a' chaplarnetol a' zeoleot [Kv; TJk IV/1. 173]. *1592:* Kadar Balint vallia: hogi Vegh Gergelnek holta vtan, hoza az felesege valami ezwst marhat hozzam, melliet megh veok teolle [Kv; TJk V/1. 257]. *1604:* Ele hozata az Zöniegöt es az Ezwst kupat ... nagi matene kinala wele hogy wögiem meg mert el ado marhak mindenik [UszT 18/167 Ambrus gergely Korondy pp vall.]. *1629:* en kerem az legent hogj hozzo(n) fel benne az gjürükbe(n) had vegjünk megh benne, s vgj hoza oztan fel az legeny az gjürükett, s megis veönk eggiet benne f 5/75 [Mv; MvLt 290. 183a]. *1632:* az utan kerdem ozta(n) hogj megh veöde Matias mester az szabliat, s monda hogj regen megh veotte(m) volt en azt [Mv; i. h. 84b]. *1701:* Csore Istvan fatealja hogj Harom ell teveljedet disznot a Ravai pasztoroktol meg vetten[a] volt [Bordos U; Ks 90. — [a]Erre az igealakra l. NyM 182 kk]. *1767:* azon Utrizált Rétnek Sarjuját Fűventibe vették meg [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c].

Szk: *áron ~. 1568:* Duruttia Nagy demeterne ... fassa e(st) hogy ǫk az felsǫ fǫldet fogattak volt meg berbe Toth Mate leanyatol, es az vtan Aronys meg wǫttek [Kv; TJk III/1. 212]. *1609:* Hallottam Barta Antaltol hogy az Becze helit arron veotte volt megh Bech Jmre Barta Antaltol, de nem hallottam mennin veotte [Impérfva Cs; BLt 3 Dom. Nagy (70) pp vall.] ✱ *hitelbe ~. 1568:* Agnes consors Ambrosy Nyreo ... fassa est, Ezt hallotta(m) hogy bor egetǫ Marton hytelbe wǫtte meg szabo ferenctol az szǫlǫt, es lattam hogy valtig myelte [Kv; TJk III/1. 242]. *1757:* meg vette hitelbe nagy drágánn az Marhákot [Gálfva KK; Ks 66. 44. 17c] ✱ *(kész)pénzzel ~. 1606:* Azt az heliett Kelemen Janos fiattol megh vótte vala Elekes Istuan penzel az mostany zabatsag Jdejebe [UszT 20/113 Matheus Bereczk de Okland (60) ppix vall.]. *1808/1809:* Azt nem tudom hogy Pataki István egyebütt Szalonnát vásárolt volna ... sokszor a Házához is vittűk 's meg kináltuk velle, 's meg vette kész pénzel [Szu; UszLt ComGub. 1753u] ✱ *örök áron ~. 1553:* Azkyk az Retnek az hatarat ky attak Megy Eskesnek hogy czarno akymtol Erek arron vette meg[a] [Sólyomkő K; KCs. — [a]A szóban forgo rétet]. *1578:* az melj molmot megh veőn az Poljani Veres Istuan eöreök arron az felseő Torjaj Peteő Paltol ... annak az malo(m)nak hasőnlő fele Pal mate Lazloie Anna Azzonjra Jaro es tartozando vala [Hsz; BálLt 1]. *1717:* az egész Városlol azon örökséget meg vévé örök árron f 15 Nztes Besenyei Györgj Ur(am) Kis Peter Uram(na)k es Feleségé(ne)k [Vajasd AF; DobLev. I/93] ✱ *örökösen ~. 1609:* az kijnek saiattia attul örököseön megh vettem [Dés;

DLt 312]. *1719:* Eczken István joszagat vettem meg Órókósón, meljik(ne)k onussa Contractusombol ki fog tedczeni [Imecsfva Hsz; Borb. I]. *1803:* (A jószágot) én Semmi képen ki nem botsátom mert őrőkősőn meg vettem ha pedig perel perelyen Kolos varat mert egyebűt Nem felelek meg [Makfva MT; DLev. 1. VIIIA. 20] ✱ *pénzen ~. 1584:* Fodor Janos vallia ... Amikor Mogorit Tamas el bechwltete Buday Georgnek Aprolekiat, En veottem egy Aztalat megh penzen [Kv; TJk IV/1. 240]. *1607:* Tudok 5 hold feoldet az Zent Simoni es Zent Imrehi hatar kozbe melliet Becz Imreh uram penzen ueot uala megh [Szentsimon Cs; BLt 3 Hollo Antal (53) pp vall.]. *1752:* az Éget bor főzö űstyét ... pénzen vőtte meg Tisztarto uram tölle [Gordánfva Sz; BK].

2. (örökséget rokonság/szomszédság jogán) megvált; a răscumpăra (un bun pe bază de rudenie/vecinătate); (Erbe auf Grund der Verwandtschaft/Nachbarschaft) ablösen/kaufen. *1570:* Fodor Myhal, es Cathalin az felesege Azt vallyak hogy Az feősěs Benedek attiafia az Thimar Peter Eo nekyk Theotte volt Arossa az feosěs Benedek hazat halala vtan De Myglen eok gondolkotta (!) volna rola, Addek Nagy Benedek megh veotte volt fl 84 [Kv; TJk III/2. 151]. *1573:* Antal Zeybert Azt vallia hogi Az feoldet eo meg veotte volt Zaz Antalnetwl, De Albert Ely vetette rola Attiafywsagal, Mert noha eois attiafia volt Zas Antalnak, De Albert valamenyewel keozelb [Kv; TJk III/3. 236]. *1579:* egy desy ember Sylwaßy Balas newǫ ... ǫrǫksege felǫl az desy Byrakath es polgarokath megh Talalwan, megh kenalta oketh wele annak felette attyafyayt es zomzedyth, es senky megh nem akarta wenny [Dés; DLt 205]. *1602:* Cybere Balint ... mo(n)da adgiatok nekem az eórekseget ha eók meg ne(m) weszjk az Atiafiak, kerde min hadnok, mo(n)dam hogy 55. forinto(n) [UszT 16/72 Joan Jakab de Bikafalwa jb vall.]. *1603:* Jakab georgj Zent mihalj Zabad zękęl wallia Engem hiwt wala oda az kedey Janosj gergelj fia, Janosi georgy, balog ferencznj monda Janosi görgy hogj, Im foglallak balog ferenczet miklos gereb wram lewelewel, Ennek wtanna my nekwnk ne ö neki zolgaly, monda balog ferencz hogi wönnel wgian meg wram [i. h. 17/27]. *1605:* megh kenala ez eórekseggel Molnar Janosne hogy uegie(m) megh, mert masnak idegennekis el adgia, nem león mit tenne(m), megh kelle venne(m), az el múlt eószen Zab arataskor úeom en megh [i. h. 19/1]. *1606:* Inctus et Euictor Comp(ro)bent hogy nem hatalmaskottak mert verre giwkerre eóket illette megh vették az Arua attiokfjajtul [i. h. 20/191]. *1632:* ot voltt mikor kenalta Ueres Martont az zöleőuel Zabo Istu(an) hogi ved megh sogor az szeöleőt s neked adom el kel adno(m) ugj mond [Mv; MvLt 290. 69b]. *1677:* az adásban és vételben observaltassék ez Országnak közönséges bé-vőt törvénye, és Decretuma, tudni-illik hogy a' közeleb valo vérek, ezek után a' vicinusok ammonealtatván, ha azok meg nem akarnák venni, az után lehessen szabados az adás és vétel, a' távul lévőknekis [AC 154]. *1789:* én általam kenáltatá meg irt Falubali Testvér Atyafiait hogy vegjék meg a nyires torkábali Szánto Foldét [Firtosváralja U; Pf].

Szk: *örök áron ~. 1604:* az malmot fekethe peteneteol meg veottem eoreok arron myert hogy Az Gazdam azzony ver hozza [UszT 18/29] ✱ *örökösen ~. 1763:* minden Jusát örökösön meg vészi Baroti Istvánnétol [Mv; Told. 33/26] ✱ *örökre ~. 1604:* melj eórekseget ez Alperes Tutorsagara kezehez wett wolth s az alatt birta: Annak útanna megh ertette(m) hogi eórekre megis wette uolna Tutorsaga alatt [UszT 18/82] ✱ *pénzen ~. 1568:* Petrus Nagy Simon ... fass(us) e(st), Ezt tudom hogy pasco demeter az Nyenyetǫl penzen wǫtte meg az hazat, de az tǫb ǫrǫksegbe Réze vagyon az ... Nyenyenek [Kv; TJk III/1. 180].

3. behajt rajta/vkin vmit; a încasa/percepe ceva de la cineva; etw. bei jm eintreiben/fordern. *1552:* (A) halbol kyt frathay gergelj az silak thoba hordathot, az my rez pesthy alberthra Jwthna benne, annakes az arrath tartozzek le tenny ... ha pedeg penzwl le nem akarya tenny, az hal arrabol zabadsaga legien frathaj gergelnek meg venny [Fráta K; SLt V. 19]. *1570:* Hwl penigh az procurator zowa Myath valamy Tereh keowethkeznek az peresre, Eo k. Nem az peresen hane(m) az procuratoron vegye meg [Kv; TanJk V/3. 8b]. *1578:* wegeztek eo kegmek hogy az mely barmot tylalmasbol be haytnak az zolgak ha paztorral egywt talalyak miert hogj zant za(n)dekkal, myweltnek nyilwa(n) laczyk, egy forintot wegie(ne)k rayta ha ... Idegen baro(m) lezen ... az 12 frtot meg wegiek rayta [Kv; i. h. 168b]. *1594:* Kerestelek[a] Portio Az kinek marhaia vagjon keözeőtteök az varhoz minden ember egi egi wagho tehennel tartozik ez eztendeőben attanak tehenet No. 25, de mongiak hogi ez jeőweő esztendeörejs megh uettek uolna raitok [UC 113/5. 58–9. — [a]Sz]. *1634:* az uer birsagot megh vevek Erszenyes Palon [Mv; MvLt 291. 10a]. *1644:* Nagj Ferencz f 100 volt Ados az Zegin Vramnak nincz mibeól megh veonneo(m) rayta [Mv; i. h. 425b]. *1711:* azon adosagban vagion hatra tizen hét forint az meljeket is eö rajtok vesznek megh [Ksz; BCs]. *1749:* ha az Eccla kárt vall a' Megjebiráján veszi meg [Bikfva Hsz; SVJk]. *1826:* Ha megvészi rajtok Ngod[a] elpusztulnak [Mv; Told. 7. — [a]A pénzt].

Szk: *bottal ~i a pretenzióját. 1804:* Bartalis Imre nem várá a nemes faluszéke ítéletit, hanem magának bírája lett. Bottal vette meg a maga pretensióját, mivel Fülöp Antalt fülszegen megütötte [Szárhegy Cs; RSzF 99] ✱ *exekúcióval ~. 1703:* Azon compániák számára minden nap adtunk cur. foeni integros, facit cur. 304, melyet executioval vöttek meg mű rajtunk, mivel nem akartuk megadni [Csíkszereda; SzO VII, 111 Cssz, Gsz és Ksz panasza a német katonaság kártételei miatt]. *1710 k.:* az odaadott 21.000 Rh forinthoz még kilenczezret executióval is megvesznek vala rajtam [BÖn. 959] ✱ *törvénnyel ~. 1573:* Anna Lakatos Balintne, Azt vallia hogi teoleis veot volt fedelet fl 2 vgian Balas kowach elseo feleseget mykor haza vinne, Eois terwenyel veotte meg rayta [Kv; TJk III/3. 200].

4. be/felszed; a strînge/încasa/percepe; einheben/nehmen. *1550:* w az köröztes koron walkon lakot es walkaj ember szolgaya wolt, otth az Cyllan örizöth barmot es twg'a hog' walkaj tamas be haytotta volt szolgaywal vg' mynt tylalmasbol es az valtsagat megh vötte [Szentkirály/Damos K; MNy XXIV, 358 Martinus peczök de Zent kyral jb vall.]. *1571:* Vegeztek azt eo K. varoswl Az ado fely zedesnek Modiarol hogy Minden Tyzedes az eo Tyzede alat valo nepnek hirre tegye hogy ky my adowal tartozik harmad vasarnapigh zeret tegie es megh adya, Mert ha addegh Megh nem adya, Negedyken az adon Iaro polgar vraim Megh fogyak es vgis megh veszyk [Kv; TanJk V/3. 36a]. *1584:* Sokadalmok ideien penigh minden zekertewl az ket, ket, pinzt megh wegiek, ky wewen az Nemes emberek, es az Thorday es dessy zekereketh [Kv; PolgK 10]. *1595:* kerik varosul biro vramat eo kgmet,

hogy megh inchie az Zamweweo Vraimat, ereoltesse az telies zamwetelnek el veghzesere eo kgmeket Minden restantiakat mindenekteol megh vegienek [Kv; TanJk I/1. 256]. *1637:* Vagyon mas malomis kitt az specificalt Boerok birnak eddigh nem attak megh az vambol az tizedett az Uduarhazhoz Ennek utanna Az Urunk eö Nga kegls iniungalasabol megh kell venni [F.komána F; UC 14/42]. *1652:* Ennek eleőtte soha az viragos kenderbeől dezmat nem veőttek. De taualy Balog' Peter meg' veőtte, mellyet igen sajnal(na)k [Kajántó K; GyU 127]. *1677:* az adót meg-vegyék minden birság fizetés nélkűl, s' az Ado-Szedőnek bé-szolgáltassák [AC 70]. *1728:* Ez előtt Soha nem hallottam hogy valami Czivódás és háborgás lőtt volna ezen Erdő iránt ā Poss(esso)r vrak közőtt tavalyigh, hanem mindenik Possessor részére gyüjtőtt Sertések Szabadossan jártak itten makk termésnek idein, s ki ki a maga részére valóról vette meg ā Gostina Pénztis [Hidvég Hsz; Mk I Joan. Mohán (60) jb vall.].

5. meg/visszaszerez; a obţine/recupera; (zu)rückerwerben. *1567:* Az adossagotth ... myndt megy wezzwk há yo wallaztoth (!) nem töztek [Disznajó MT; BesztLt 54]. *1571:* Farkas paltwl az adossagot vegiek megh [Kv; TanJk V/3. 49b]. *1578:* (A jószágot) wneky chyak zalogba wethette Thodalagy Ferencz 57 forynthba ha meg nem othalmazza benne w Nem gondol vele wagyon neky Mogya honan Az w penzet Meg wegye [Póka MT; Thor. VII/2]. *1590 k.:* tudomant tezeök hogy az harom forintotis ne legyen keseö az kötes zeörent meg veönneöm batthiadtol [UszT]. *1606:* Enis vettem vala Janos Paltúl egj menes loúat, el igazitak teollem az szaszok, tizenket forintal marada adossa, s ne(m) leon mibeól megh venne(m), most-is ados vele [i. h. 20/287 St. Chergeó de Fenjed pp vall.]. *1608:* Adossagok mellieket hattanak Volt hogj az Tütor megh Vegie, de fen allanak [Kv; RDL I. 83]. *1610:* Az 25 forintrúl ha megh akaria ven(n)j vgia(n) hitelnj kel az Actornak [UszT 4/3d]. *1634:* nagy dologhgal megh uom az huz forintiat, de megh ados Nur. f 5 [Mv; MvLt 291. 30a]. *1724:* Veress Sára Aszszony ... mondta nékem; Sokkal adós már nékem Ecsedi Mihálj Ur(am), én mondtam, honnét vészi meg kld, arra felele, de van még annyi ezűst portéka Ecsedi Mihály Uramnal ... hogj kitelik az én adósságom belőlle [Ne; DobLev. I/106. 7b].

6. (várat) bevesz; a cuceri (o cetate); (Burg) einnehmen. *1542:* azt wzenthe wolth hog ha eg kew hagythaswal megwehetthe[a] Fogarasth, sem wenne meg [Fog.; LevT I, 16–7 Petrus Orozy lev. — [a]Ovasási v. sajtóhiba *wehetthne* h.?]. *1562:* 1542 esztendőben Joachim a brandenburgumi herczeg alá jöve hogy ő Budát megvegye, de semmiképpen szerét nem teheté | 1557 esztendőben János király fia Váradot megvevé Ferdinandustól a német császártól [ETA I, 14–5, 17 BS]. *1612:* Feketehalmot megvette volt az Báthory Gábor népe [Kv; KvE 145 SB]. *1639:* Mikor Basta Georgy Besterczet megh uette wolt ... hitre bochata ki az nemesseget Besterczereöl [Vajdasztiván MT; Borb. I.]. *1653:* a fejedelem ... béméne a Barczára és ott sok kastélyokat vőn meg, kikben népet is hagya [ETA I, 109 NSz]. *1657:* vagy el kell vesznem, vagy az várat megvennem [KemÖn. 216]. *1693:* Tavasszal vette meg az gallus Heiderbergát [IIAMN 332]. *1759:* A prussus Erfurdum nevű várost Thuringiaban megvett [RettE 82].

Szk: *karddal ~. 1619:* Jenőt karddal kellene megvenni [BTN[2] 205] ✱ *ostrommal ~. 1564:* megszálla Athya várát, és erős ostrommal azt is megvevék [ETA I, 22 BS]. *1619:* urunk őnagysága ... Pozsony városát ostrommal vöttemeg [Kv; KvE 150 SB]. *1710:* A keresztények continuálván a victoriát, Esztergomot ostrommal megveszik [CsH 174] ✱ *vérrel ~. 1704:* Bercsényi Morvában egy erősséget megszállván, minekutána megbombáztatta volna ... ostromnak mentenek és vérrel megvévén, még a gyermekeket is levágták [WIN I, 277]. *1711:* a várost megostromolják, vérrel megveszik [CsH 467] ✱ *viadallal ~. 1566:* Pertali bassa is Gyulát nagy erős ostrommal és viadallal megvevé [ETA I, 25 BS].

7. elfoglal; a ocupa; erobern. *1562:* 1520. esztendőben szultán Szulimán ... megvevé Tót- és Horvátországot, Moldovát és Havasalföldet és Magyarország nagyobbik részét [ETA I, 12 BS]. *1619:* (Az) egyik török császár Egyiptusra ment volt haddal, hogy megvegye [BTN[2] 318]. *1653:* a katonák ... a hídat megvevék [ETA I, 68 NSz]. *1705:* maga is Rákóczi uram és Bercsényi uramék ott voltanak, general Herbeville a nagy armadával reájok menvén ... egész nyolc óráig jól tartották magukat a kurucok. Azután pedig megszaladván, a sáncot tőlük megvötték [WIN I, 536]. *1710:* generál Virmond leugordván lováról, gyalog beugrik a sáncba, utána a granatérosok és így a sáncot megvevék [CsH 364].

8. (legelőt) bérbe vesz; a arenda, a lua în arendă; (Weide) pachten. *1633:* Mikor jmar ot laktunk uolna az Hauasan az Jűhal egy szallasba(n) äz tőkesi hatar felől es mas felől ugy mynt felső sőczj felől ket szallasba(n) oda Jouenek az felso socziek es kerdek kjtől uőttetek meg az hauast. kjnek attatok az vamjat. mondank hogj az tőkesieknek: azert az ket szallastol az szoczieknekjs attunk egy sajtat es f. 1 [Rogoz SzD; WassLt Pap Gjorgj (50) ns vall.]. *1756:* Ugra lokán vettem egy darab szénafüvet ... Az oláhok minden esztendőben két márjással és egy ejtel vajjal veszik meg a füvit [Szentmihály Cs; EHA]. *1757:* Laktam Gaz Rezibe, a' Molduvaiaktól vettűk meg[a] mindenkor, a' Hangi Monasteriától, egy Compona Turóval [Gyszm; DE 3 Csokán Vaszilia (70) jb vall. — [a]A legeltetésre használt havasrészt]. *1781:* egy darab hellységet énis meg vettem vala ... egy kompona túróval [uo.; DE 3 Czepes Simon (50) jb vall.].

9. (lakást) kibérel/vesz; a închiria, a lua în chirie (o locuinţă); (Wohnung) mieten. *1774:* Úgy mondják, hogy a felesége összeszűrte volna a levet egy Szentes nevű Bánffiánus kimustrált láposi tiszttartóval, kivel együtt vévén meg az én szállásomfélét Közép-utcában [RettE 341].

10. elvesz/tulajdonít; a lua (cuiva ceva); wegnehmen, enteignen. *1561:* Egy kor fel kwldenenek balko dyenesel hogy az ladat al hoznok es Reyak tamadanak lǫrinch gergel tǫrǫk thamas es meg weuek tǫlǫk [Ráton Sz; BálLt 78]. *1663:* 4 köböl búza híja, igen megvette ő kegyelme, az miért ott volt nála, énnekem penig ajándékon fogadta volt be [TML II, 450 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1740:* midön az Militia nyári Qvártélyb(a) Szállat, az nyari Quartélhoz competalo Regulamentalis dispositiokat mindenfelé ki adtam az Commissariusok(na)k de az Militia aval keveset gondolván, tsak meg vészi a magáét [Kéménd H; Ks 101].

11. ki/megszabadít vkit vhonnan/vki keze közül; a salva/scăpa (pe cineva de o primejdie); befreien. *1573:* Marta Zekel Antalne vallia ... Az Azzonyawal Mennek volt Zeolebe harsongartba ... Meg lattak hogi ott leseskedik az vra ... Eo ely fwtamyk azt latwan az vra Rayta azzonyara ... addeg wonza hogi az feoldre eyty ... az azzonia tolway

kialtot es vgi Erkezet Zent lazlay gergel es agoston peter azok veottek meg teolle hogi meg ne(m) eolte [Kv; TJk III/3. 291]. *1592:* Barbeli Janosne, Anna vallia ... azt lata(m) hogi Nyreo Istuan ... az legint le niomta vala, es Chizar Mihali veue megh Nyreo Istvantol; es el zabadita [Kv; TJk V/1. 255]. *1595:* Azt jzene uisza, hogy azt eö el uiszi, menek utanna en magamis tahat uitte be ... egy nemes ember tanko András hazahoz. menek be oda kerdem en maga(m) is el akarod e uinni benedek ura(m) felesegemet. monda hogy ha ereöuel megy nem uezed tahat en ezt[a] most el uizem [UszT 10/95. — [a]Kósa Benedek alperes Pál Márton feleségét]. *1598:* hajamat megh foga, migh akara addigh vert, teób Jo Azzoniok hallottak megh sok ektelen zitkait vereséget, Azok vettek megh teólle [i. h. 13/27]. *1697:* affele dolgairol feddette az Annya, s előttünk meg nem uerhette, mert meg vettük tölle ha verni akarta [Szentsimon Cs; CsJk 10 Gőve Mihaly (38) pp vall.].

12. rabságból kivált; a răscumpara, a elibera din captivitate/robie în schimbul unei sume de bani; aus der Gefangenschaft los/freikaufen. *1671:* holmi Rabok kiváltására némely Eörményektől maga kezességére kért volt fel bizonyos summa pénzt, mely pénzel egy Balogh György nevő embert hagyván odabe Tatárországban ki meg vévén eőket, ki is hozta már teőbb esztendejenel [Radnót KK; DLev. 3. XXXIA. 14].

13. pénzen megszerez magának vkit/vmit; obţine/cumpăra; sich durch Geld erwerben. *1574:* Dorothia Hwszar Imrehne Azt vallia hogi hallotta Adam Mongia volt agostonnak hogi Thormat teor orrah ala, es hogi az tyztet ket Eytel Boron veotte volna meg Agoston [Kv; TJk III/3. 345]. *1664:* az régi Leon vajda fia ... pénzen megvötte az vajdaságot és így az vezér ellen más vajda lött [TML III, 342 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1765:* Ugyan szokásba is ment volt a némethez való férjhezmenetel, még némelyik pénzen is megvette, mint Gálfalviné Heisz nevű káplárt kivett ... a katonaságból [RettE 182].

14. megkap, kezéhez vesz; a obţine; erhalten. *1572:* kegd ozton Ez Jnnepen kwlgyen egi polgarth myndenekrwl paranchyolattokat Megh wegywk [Gyf; BesztLt 3737 Lucas Pistakj Gr. Daum beszt-i bíróhoz].

15. átvesz; a prelua; übernehmen. *1569:* (A pénzt) ha Meg Adod ... Meg vezem [Szentmihalytelke K; BesztLt 99 Erdelyi Sebestien thewrek Janoshoz].

16. feleségül vesz; a lua de soţie; zur Frau nehmen. *1600:* az Antal Marton hugat Zeöch Janos wezi megh, Jsmegh egy korba Zeöch Janosis megh hal, es ennekis maradnak walami arwai, es haiadon leanys marad, es ezt ... wezi el Kowach Jstwan felesigwl [UszT 15/251]. *1797:* Konya Antalt ismértem Egerpatakrol, ezelött 30. esztendővel jöve ide s' meg vevé Király Juditot [Sszgy; HSzjP Ujfalusi István (67) gy. kat. vall.]. *1831:* Intze Sigmond Baktsi Borbárát meg vette [Martonos Hsz; i. h. Fotosi Balo Sándor (46) gy. kat. vall.].

17. *~i a hideg* **a.** (majd) megfagy; a fi pătruns de frig, a-i îngheţa/degera (cuiva) măduva-n oase (de frig); es friert einen durch Mark und Bein. *1657:* Ez útban láttam, lován ülve megvötte az fullajtárt az hideg, halva esett le [KemÖn. 50]. *1680:* a hidegis megh vett volna az el mult telen ha eo klme fát nem küldőtt volna két fzbenis [Étfva Hsz; KaLt Apor István ir.]. *1714:* szekerek(et) külgyőn mind(en) haladék nélkűlt, én tsak aszt Várom Ur(am) mingjárást be mégjek, mert az Hideg meg vészen ide ki Mente nélkűlt [TKl Zólyomi János Teleki Pálhoz Szurdokról (Mm)]. *1782:* Eddig a' Birák kezek alatt lévén a' Toroczkai határon lévő Erdők, a szegénységnekis adtak égj égj kevesset s volt honnan szűkőn tüzeljenek, de most égy szikrát sem adnak. Isten tudja hogj él a' Szegénység, majd meg veszen a' hideg bennűnket [Torockó; Thor. XX/5. 31]. — **b.** (lábát) elfagyasztja a hideg; a-i degera (cuiva picioarele); (Beine) zum Gefrieren bringen/gefrieren machen. *1595:* Az Adam Janos Swteohazaban egi Arwa leanka gyermeknek vettunk egi Czondorat f —/32 Mas zegeny leankanak kynek thawaly az hideg a' labat meg vette volt vettunk egi czondorat p(ro) f —/34 [Kv; Szám. 6/XIII. 34]. *1598:* B. wram w kegelme hagiasabwl witedtem el Egy feirwary g'ermeket ki it Megh Niomorodot wala az hideg az labat Megh wodte wolt mind az ket laba bokaban el zakadot wala [Kv; i. h. 7/XVIII. 93 Th. Masass sp kezével]. — **c.** (növényt) lefagyaszt/tönkretesz a hideg; a face să îngheţe de frig (plantele); (Pflanze) gefrieren. *1628:* Az búzát sok helyeken az hideg virágában megvette, hogy semmi szeme nem volt [Kv; KvE 157 SB]. *1667:* Az mely czitromot ... az első szabados hozott, igen megvette volt a hideg, igen lágy [TML IV, 6 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

Ha. *1584:* meg veszen [Kv; PolgK 5]. *1620:* megh vezen [Kv; TanJk II/1. 288]. *1655/1754 k.:* meg vészen [Kv; ACJk 10]. *1736:* megveszen [HSzj *vám* al.]. *1777:* meg vészen [Berend K; KLev.]. *1775/1781:* meg vésznek [Algyógy H; JHb LXXI/3. 360]. — *1573:* meg vezem [Kv; TJk III/3. 191]. *1600:* wezem megh [UszT 15/132]. *1635:* megh uezed [Mv; MvLt 291. 38a]. *1570:* Megh vezy [Kv; TanJk V/3. 10b]. *1602:* weszi megh [UszT 16/73]. *1721* megvészi [Szemerja Hsz; SzO VII, 332]. *1734:* meg vészi [Dés; Jk 144a]. *1733:* meg vészik [Szengyel TA; SLt 8. K. 6]. *1739:* meg vészik [Dés; Jk 511]. — *1571* veottem meg [Mv; BálLt 78]. *1591:* veotte(m) megh [UszT]. *1651:* votte(m) megh [Aranyosrákos TA; Borb. I]. *1580:* megh veot [Kv; TanJk V/3. 230a]. *1588:* meg veott [Dés; DLt 222]. *1638:* megh uet [Mv; MvLt 291. 163b]. *1595:* megis vettünk [Kv; Szám. 6/XIII. 44]. *1764:* meg vettünk [O.Fordos AF; JHb XXVIII/48]. *1782:* meg vettünk [Lozsád H; Ks 76. VIIIc]. — *1650:* megh vőtted [UszT 8/64. 74a]. *1570:* megh veotte [Kv; TJk III/2. 207]. *1578:* vötte megh [Gáld AF; KemLev.]. *1583:* veotteye meg [Kv; TJk IV/1. 193]. *1606:* meg űeotte [Szentmárton Cs; BLt 3]. *1631:* veotteie megh [Mv; MvLt 290. 26b]. *1651* megh ueőtte [Aranyosrákos TA; Borb. I]. *1582:* veóttheww megh [Kv; TJk IV/1. 26]. *1682:* meg vöttük [Kvh; HSzjP]. *1588:* veottek meg [Kv; Szám. 4/I. 29]. *1591:* megh veottek [Kv; TJk V/1. 62]. — *1624:* (én) veok meg [Mv; BálLt 54]. *1567:* meg is vőn [ETA I, 25 BS]. *1591 k.:* veőn megh [UszT]. *1640:* uőn megh [Szentegyed SzD; WassLt]. *1653:* megvőn [ETA I, 42 NSz]. *1564:* meg is vőnek [i. h. 22 BS]. *1657:* megvőnek [i. h. 161 NSz]. — *1568:* meg wőm [Kv; TJk III/1. 159]. *1583:* en veóm meg [Kv; TJk IV/1. 193]. *1597:* veom megh [Kv; TJk V/1. 120]. *1629:* megis veöm [Mv; MvLt 290. 147a]. *1631:* megh veöm [Mv; i. h. 52a]. *1637:* ueöm megh [Mv; i. h. 291. 87a]. *1682:* en ugy vóm megh [Jobbágyfva MT; BálLt 50]. *1697:* meg uőm [Szentgyörgy Cs; CsJk 7]. *1568:* meg veúe [Kv; TJk III/1. 180]. *1591:* vewe megh [UszT]. *1595:* meg uöúe [Kv; Szám. 6/XVII a. 160]. *1614:* veve meg [Szentkirály Cs; BethU 440]. *1631:* megh ueue [Mv; MvLt 290. 59a]. *1633:* megh vőue [Mv; i. h. 139a]. *1690:* veve

meg [Makfva MT; DLev. 3. XXXA. 25]. *1618:* megvevők [BTN[2] 163]. *1635:* ugy vevők megh [Mv; MvLt 291. 40b]. *1586:* weowek megh [Kv; TJk IV/1. 610]. *1589:* megh vewek [UszT]. *1597:* úeúek megh [i. h. 12/35]. — *1598:* megh veotte(m) wala [Kv; TJk V/1. 168]. *1633:* megh vőttem vala [Mv; MvLt 290. 117b]. *1649:* ueottem volt megh [Kv; TJk VIII/4. 352]. *1698:* vőttem volt megh [Dés; DLt 480]. *1603:* meg vöt wolt [UszT 16/85]. *1606:* meg vöt wolt [i. h. 20/243]. *1629:* uet vala megh [Mv; MvLt 290. 159a]. — *1573:* meg veotte volt [Kv; TJk III/3. 260]. *1606:* megh uotte uala [Kiskede U; UszT 20/201]. *1609:* megh veote volt [Kászonfelsőfalu Cs; BLt]. *1615:* meg uette uala [Szentgyörgy Cs; BLt 3]. *1796:* meg vette volt [Bács K; RKA]. *1592:* Mi veottwk vala meg [Kv; TJk V/1. 257]. *1624:* megh veottek voltt [Gáld AF; KCs IV/106]. *1778:* vették volt meg [Albis Hsz; BLev.] || *1606:* megvenném [Csernáton Hsz; DanielO 8]. *1629:* uenem megh [Kv; TJk VII/3. 70]. *1586:* meg uenned [Kv; TJk IV/1. 551a]. *1632:* uenned megh [Mv; MvLt 290. 104a]. *1672:* megvenne [Dés; Jk]. *1573:* Meg Neh vennek [Kv; TJk III/3. 250]. *1737:* meg-nem vennék [Dés; Jk 487a]. — *1597:* meg vóttem volna [UszT 12/127]. *1629:* megh ueöttem uolna [Kv; TJk VII/3. 7]. *1570:* Megh veotte volna [Kv; TJk III/2. 112]. *1650:* megh veötte volna [Peselnek Hsz; LLt Fasc. 69]. *1594:* megh veőttek volna [Győrtelek Sz; UC 113/5. 45] || *1804:* végyen meg [Dés; DLt 198/1807]. *1593:* meg vegienek [Kv; TanJk I/1. 206]. — *1599:* megh uegyem [Kv; Szám. 8/XIII. 14]. *1629:* megh uegiem [Mv; MvLt 290. 147a]. *1842:* vegyem meg [Bereck Hsz; HSzjP]. *1573:* meg Ne ved [Kv; TJk III/3. 237]. *1592:* megh ne ved [Kv; TJk V/1. 220–1]. *1603:* wöd meg [UszT 17/27]. *1570:* vegie megh [Kv; TanJk V/3. 9b]. *1600:* wegye megh [UszT 15/132]. *1573:* Meg vegywk [Kv; TJk III/3. 259]. *1806:* vegyűk meg [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. *1602:* Vegietek megh [Bikafva U; UszT 16/72]. *1570:* megh vegiek [Kv; TanJk V/3. 8a]. *1741:* vegyék megh [Torockó; Bosla] || *1570:* megh venny [Kv; TJk III/2. 33]. *1604:* meg wöny [Kecset U; UszT 18/167]. *1637:* Megh Venni [Mv; MvLt 291. 439b]. — *1570:* Megh venne(m) [Kv; TJk III/2. 63]. *1730:* meg vennie [Dés; Jk 392b]. *1706:* kellett ... meg vennűnk [Kv; KvLt I/193] || *1731:* meg vévén [Dés; Jk 416a]. *1742:* meg vagyon véve [A.csernáton Hsz; HSzjP]. *1752:* meg uéúen [Vályebrád H; Ks 62/22]. — L. még NyM 197.

megvész 1. (bűbájosság folytán) megbetegedik/elpusztul; a se îmbolnăvi/a muri (datorită unei vrăjitorii); (infolge Hexerei) krank werden/zugrunde gehen. *1584:* Teoch Krestel vallia, filemmel hallottam Zabo Kato zayabol hogy ig fenyegetę megh fazakas Boldizsárnet, The kis perentely en myattam meg latod Azt hogy megh kel veszned | Helman Georgy vallia eg' giermeke vezet megh es most-is ez Zelesnere gianakodik beleolle [Kv; TJk IV/1. 215, 251].

2. (bűbájosság folytán) elbetegedik/nyomorodik (vkinek vmije); a se deforma/atrofia (datorită unei vrăjitorii); (infolge Hexerei ein Körperteil js) erkranken/verkümmern. *1583:* Zeoch Georgy vallia ... teólcheres Adomnak zerzem eg' eochemet, Az vęn Anniok vagat volt fat velle kireol meg zolita(m) eoket, Es mondott Az ven Azzony No Ne zolgalj bar neke(m) de bizony meg Banod, Reowid Nap az zeme meg vesze az eochemnek [Kv; TJk IV/1. 452]. *1584:* Jlona Lakatos Matias zolgaloia vallia ... egikor a' zemetbirone Annia Zalonnat ker vala teolle(m) Ne(m) Merek Adny Azzoniomtol, es meg feniegete hogi bizony meg banna(m) Es hamar wdeón, Az Labom vg' meg vesze hogy ket esztendeig Niomorgotta(m) miatta, es ez Azonra volt gianosagom | Myert hogy az Bizonsagok vilagosok es feokeppen Baka Georgnek vallasabol hogy Labanak semmy Niaualiaia Ne(m) lewen delkor ez Zeold Ambrusne hozza ment, es labanak terdet megh fogta es thikmony swltigh raita tartotta ky miat fęl ora Mulwan az laba meg veszet es megh horgadot ... Azert vgy teczik a' teorwennek hogy ez illie(n) dolgaiert, vesztesiert es Bew Baios voltayert twz legien raita | Ambrus Deak vallia, giakorta feniegetet megh ez Lakatosne es hogy meg vesze az zeme(m) ottan hamar Rea gianakottam | Kadar Ianos vallia a' felesegem laba meg vesze Izoniu keppe(n) Iaigatot velle | ezt valhatom hogy bezelly vala Chiszar Agostonne hogy meg feniegety eg'kor az Catalin Azzony es Az vtan hamar az laba meg nilallik, es meg véz [Kv; i. h. 246, 252, 265, 276, 281]. *1639:* Az mikor az en Ura(m) Szigjarto Gergeli eözue haborodot volt az Eoregh Aszonnial en akkor ot hon nem volta(m) ... hanem hogi haza jutek halla(m) azt, hogi megh hazuttah Uram az eöregh Aszont: s az Aszoni visa monda Uramnak; Hogi igi feniegeteödeöt az az eoregh Aszony, hat czak hamar megh vesze Aszoniomnak az Czeczi s ugia(n) kys rothadot vala [Mv; MvLt 291. 204a].

3. elfekélyesedik/sebesedik; a se umple de bube/răni, a se ulcera; geschwürig werden. *1570:* Zekel Myhal azt vallya hogy Baromal Magiarorzagba Jndwltanak volt es az vthba megh veszet volna az Baromnak az Sajah[a] vyzza tertenek [Kv; TJk III/2. 136b. — [a]Értsd: szája]. *1583:* Poko Peterne Anna Azzony vallia Hallottam Zaiabol Gergeli kowachnenak hogy Nagy Newetessel mondotta: Am Az farkas vczay Bikanak meg veszet a' farka es hidwczan kiweól giögitthiak Petreselem lewellel | Martha Viz hordo Thamasne ... vallia, Hallottam az fark veztesreól valo Izenetet es viza Izenetet De amit hallot Gergel kowachnetol illie(n) modon compellalta ez vallot, Mondwan: Viz hordonę meg veszettę az vradę mert Am a' Kendy Ianosę meg veszet Balas kowachnetol, En pedig mondek ha az én vramę meg veszet volna Nem chinalna enneke(m) minde(n) eztendeobe giermeket [Kv; TJk IV/1. 151–2]. *1587:* Az lonak zaya wezzet wolt meg hogy meg giogittotta attam Nekye f — d. 6 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 22]. *1589:* Volt Ket Taligas lois Rwhesek mellieket atta(m) el ... fekeűel Nyergeuel Pokroczaual hogi az teob marhak megh ne vezzenek teolleok [Kv; h. 4/XI. 14–6].

4. megüszkösödik; a se cangrena; brandig werden. *1763:* egy azon Corpusban ha midőn az edgyik tag meg vész, a nem orvosoltatás miá, meg gyogyulhatatlanul (!) válik nyavalyálya; Consequenter el kell veszni az egész Corpusnak [Hsz; UszLt 16].

5. kitör rajta a veszettség; a turba; tollwütig werden. *1809:* A minapában jelentettem vala a Tekintetes Király Bíro Urnak minémü allapotya legyen Rugonfalván a veszet eb mardosása mián a marhak(na)k tegnapi napon oly tudosítást vettem ... hogy már kilentz a Csordabol meg veszett [Nagygalambfva U; UszLt ComGub. 1556].

6. egészségileg leromlik, lefogy; a slăbi; gesundheitlich herunterkommen, abnehmen. *1672:* Urunk az nátha, hurut miatt beteges. Asszonyunk igen elerőtelenedett s meg veszett [TML VI, 113 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

1728: a szegény Feleségem ... irattya, hogy meg nem ismerné az Aszszony ha látná mint meg veszett az étlenség es almatlanság mijatt [Darlac KK; ApLt 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbárához].

7. megzavarodik; a se zăpăci, a se tulbura la minte; verwirrt werden. *1584:* Hennigh Ianos vallia veres Tamasnak Ada ez Angalit leant hazas Tarsul Akor ezes vala Az Azony, De giermek Agiaba vesze megh Az esze [Kv; TJk IV/1. 380]. *1780:* Kováts Péter uram jo ember eö klmével jo utazni, de az iffju Asszony mikor meg haragszik olljan, hogj ugj teszen mint aki meg vész [Bözöd U; Pf].

8. (étel, ital) megromlik; a se strica/altera; (Speise, Getränk) verderben. *1573:* Peter kannayarto Azt vallia hogy az palazkokat ... ely hozzak bort teoltenek bele ... hat meg vezet az bor benne [Kv; TJk III/3. 152]. *1665:* Egy kevés tehén húst is küldtem Kegyelmednek, ha meg nem vesz addig [TML III, 485 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1670:* valamennyi kecsegét ide küldött Kegyelmed, mindenik jó volt, egyik sem veszett meg [TML V, 24 ua. ua-hoz]. *1671:* Az ikrát megsózta volt valamennyire, mivel féltette, hogy megvész [i. h. 654 ua. ua-hoz]. *1680:* Tömlökben valo ö Turokat talaltunk ... Ezekben sok megh veszet [A.porumbák F; ÁLt Inv. 15]. *1752:* hogy azon meg maradt borok meg vesztenek volna nem hihetem [Backamadaras MT; Told. 37/44].

9. megfertőződik; a se infecta; verseucht werden. *1697:* Hogy a' Farkas uczai sütö haznak kuttja meg veszet, es rusnyasaggal be tölt volt, ketelenittettem meg tisztittatni [Kv; KvRLt I. C. 8:7]. *1719:* Az áer meg vesze nyári nagy hevekben nyugoti szárasztó szél fuva szüntelen [Uzon Hsz; HSzjP]. *1736:* van egy ... kerekes kut, mellynek vize meg veszett, és nem élnek belölle [Mikfva KK; CU XIII/1. 167].

10. elsilányodik; a se pipernici; sich verschlechtern. *1729:* Enis ott voltam osdolán[a] Mikor az Mlgos Fő Ispán Ur Szenáját el hozók, hellyel hellyel meg veszett vala porozott erössen mikor fel rakók [ApLt 3 Petrus Tölcséres de al Torja[b] (35) pp vall. — [a—b]Hsz] | a mi pedig Szúszékokban vólt mind Búza s mind Málé erossen meg vesztenek meg Buzaféregesedtek [Várfva TA; Ks 99 Dácz Péter lev.]. *1759:* cséplett csős Tőrök buzának lőn eleje Száz negyven kőből és két véka utolja mely meg veszet volt égy kőből és három véka [Kiskend KK; Ks 72. 54].

11. elpusztul, tönkremegy; a se distruge; eingehen, zugrunde gehen, vernichtet werden. *1739:* az öszj buza vetések ... igen erösen meg vesztenek [Pálos NK; Ks 99 Géczi László lev.]. *1742:* az Szőllők igen meg vesztenek mivel igen nagi veszedelme lévén sok Szőlők tőből kivagattatanak [Bh; Told. 25]. *1771:* Mi nállunk Nagi Szárazságot adott vólt az I(ste)n Pűnkősd kőrűl hat egész hétig, ugj hogj mindenűtt igen meg vesztek ritkultak az ősz Buzak [Esztény SzD; Told. 5a]. *1772:* Török buza a' rosz Gondviselés miatt igen meg veszett vólt, nem adhatták olly árrban a' mint illett volna [Hidvég Hsz; HSzjP Simon Czerjék de Sepsi Zóltán (48) vall.].

12. elromlik, meghibásodik; a se strica; verderben. *1568:* Benedict(us) Serator fassus e(st) Engemet hywth vala oda Sos Martone, hogy az ladat meg nissam, de az Nemes azyony, azt monda hogy ne(m) sokat tezen, ez, egyod az zar meg vez, en haza víze(m) meg Nitom othon, merth az kulchot othon feleytettem [Kv; TJk III/1. 188]. *1582:* weottem harom chyebret d. 16. harom legelt mert az tavaly meg wezet [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihaly sp kezével]. *1585:* Az monostor kapu Emelczyöye tengely fezke vezet vala meg ... Meg chynaltatta(m) Aczhy Gergelnek fyzette(m) tölle d. 25 [Kv; i. h. 3/XXII. 82]. *1589:* Az zenas kertnek zaaria hogi megh vezet volt, es Lakatos Moses megh czinalta attam teolle d. 25 [Kv; i. h. 4/X. 33]. *1624:* Egj Rubintos Giwreö melj nio(m) Egi Araniatt az foliuma meg veszett az keouenek bechultuk ad f. 3 d. 50 [Kv; RDL I. 123]. *1655:* az Pintze aytayan az retez megh veszet uolt az czinalasaert fizeteönk d 12 [Kv; SzCLev.].

13. tönkremegy; a se strica; zugrunde gehen. *1595:* leot panazolkodas varosul eo kegmek elejbe, hogi az zeoleok alat valo vtak giakorta megh zoktanak veszni, feokeppen azok miat, az kiknek zeoleiek vegiben vtak vadnak, Azert minden ember zeoleje mellet valo vtakat tiztan tarcha be ne teolche [Kv; TanJk I/1. 254]. *1597:* Az Kis kobathfaluiak azt mo(n)dak hogy ... az mjatt ùezett megh az orzag vta ahogy ki węt az viz [UszT 12/82 Petrus Mihaly de Kadachy ns vall.]. *1610:* hatarokban ket heljen wezet volna meg az vt egj heljen ... vgj el zakadoth hogj lehetetlen meg Chinalasra [i. h. 50].

14. elkorhad; a se putrezi; morsch werden. *1585:* az plebanos hazanal mely zobaban Ember Andras az predicator lakik, az gerendak ala egy mester gerendat vonatúnk mely az wisz mia megh weszet az faertt attunk d. 45 [Kv; Szám. 3/XIX. 39].

15. (talaj) elhitványul; a se diminua/reduce fertilitatea; schlecht werden. *1589:* feöldembe(n) nagy kar leot, mely karomat hogy feoldem megh' veze es bwzamba(n) kar leot nem akartam volna fl. 25, Azhol elseoben ell kertelek oda fwzeket wltetek [UszT].

megveszekedik összevész; a se certa, a se lua la ceartă cu cineva; sich entzweien/verkrachen. *1772:* Imbrefi Swts Ferentzné ilyen ditsekedö szokkal állot elömb(e), Neveri Uramra mutatvan: Ugyan meg Veszekedém (: vgy mond :) tegnap az Urral most jöt ide Pokolbol ... még is nékem akar már parantsolni [Dés; DLt 321. 560 Joan Simon (43) ns vall.].

megveszés megromlás; alterare; Verderben. *1753:* magam s kezem alat lévő kolcsár gondviseletlensége miá is esett, eö Nsága(na)k Kezűnk alat el fojt borbeli kára feles Borseprőnek meg veszése [Mezőzáh TA; Told. 25]. *1780:* Molnár György Uram egesz Serenyseggel viselte gondgyokat a' borok(na)k, magok idejeben Seprejekről le véven, a' meg veszéstől a szerent tartotta meg [Dés; TSb 24].

megveszet ? (állatot) megkergülni/tönkremenni hagy; a lăsa să se prăpădească/piardă; drehkrank werden lassen. *1578:* Az Jwhokat Kys falwdon tarcha, Mayort es pokularokat tarchon hozzaiok, kikhez yo hozza latas legyen, hogy az ywhokat el ne cherellyek, megh ne wezessek, yol legeltessek [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6].

megveszett 1. (bűbájosság folytán) megbetegedett/nyomorodott; care s-a îmbolnăvit (datorită unei vrăjitorii); (infolge Hexerei) erkrankt/verkümmert. *1584:* ez Lakatosne ... bizoniossa teotte maga hogy tudomanios volna Accedal ezis hogy az eo lelky esmerety es bewnews volta, Nem titkolodot, hane(m) ky izent oly meg vezet Zemeliek-

nek hogy lennenek irgalmassagal hozza [Kv; TJk IV/1. 266].

Szk: *lába-~. 1584:* Ambrus Deakne vallia ... ez Mostany fogsagabol ky Izent[a] hogy En, Es Volme(n) Mihaly, Es az Laba Meg vezet Kerekes Demeter Ne Allanank rea, lennenk irgalmasok Neky [Kv; i. h. 265. — [a]Lakatosné].

2. elfekélyesedett; ulcerat, care prezintă o ulceraţie; geschwürig geworden. *1583:* Ersebet Dabo Mihalne[a] Azt Izente volna Balas kowachne Kendy Ianosnak hogy eg kis vayas vizet chinaltatna es awal eosse Agion az meg veszet farkat [Kv; i. h. 154. — [a]Vallja].

3. veszett; turbat; tollwütig. *1832:* Endes Antal Uram ... mintégy meg-veszett vad-állat ugy víseli magát, uton utfélen verekedik veszekedik [Szucság K; KLev.].

4. megromlott; stricat, alterat; verdorben. *1648:* Regi megh veszet es tavalyi turo és orda bőrökben es puttonokban [Fog.; RákGlr. 524]. *1679:* megh veszet, rosz orda Tonnával nro 9 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 101]. *1735:* Mlgs Cecilia Kis-Aszszony gyomráb(an) megveszett téj feneklett meg [Ks Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ből]. *1748:* Szalonna valami régi meg veszet [Szászsztjakab SzD; Told. 11/95]. *1754:* Hordo az megveszett bor hordoján kiűl 3 [Borsa K; Told. 53]. *1758:* Régi megveszet Ürmös bor [Csapó KK; Berz. 1. 21/14]. *1769/1778:* rajtam azon meg veszet bornak árrát Tarpai Vram meg vette [F.szék Sz; BfN DDD/4 Gile Mitru (39) jb vall.].

5. elsilányult, tönkrement; compromis, stricat; verdorben. *1675:* Percipialtunk Jnventarium szerent valami ighen ighen felette megh veszett rothatt dohos buzat, Eotven Eoregh kőblőt [Kv; Szám. 35/I. 3]. *1744:* Meg veszett Tatárka 27 [Marossztkirály AF; Told. 18]. *1751:* Meg veszet Lentse a' Gabonásba [Esztény SzD; Told. 25]. *1771* találtuk kalongyában lévö buzáját széllyel hányván az el hányattatásban essö miatt meg veszett kévéketis considerálva [Grohot H; Ks 80. XL. 12]. *1799:* Találtatott valami meg veszett Faszujka és Borso kevés, De nem lévén érdemesek az bé irásra fel sem mérődtek [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

6. elromlott, meghibásodott; stricat, deteriorat; schadhaft/kaputt geworden. *1598:* Az scolaba ket meg vezet lakatot chinaltattunk ... d 12 [Kv; Szám. 7/XVI].

7. elkorhadt/rothadt; putrezit; vermorscht/fault. *1695:* a' dezmalasnak idején a' dézma mustot nem valami penészes és meg veszet hanem jo és tiszta hordokban töltse [Kv; SRE 36]. *1730:* ezen Csürnek az Árnjékja ... alatt találtatik valami régi éppületből állo némely részi meg veszet nyár borna [HSzj *árnyék* al.]. *1804:* az Ekklésia erdejéből amidőn fát osztanak illendő fizetésért, mely meg veszett és elrothadott ... kinek-kinek anynyi adassék, amenynyi az Ekklésia becsületes katonafiának [Szemerja Hsz; HSzjP].

8. megévődött; uzat, degradat; schlecht geworden, zerfallen. *1656:* Megh veszett reghi rosz semirekellö gyartott beör nro. 556. Cziavalatlan reghi rosz megh veszett gyapios juh beör nro. 41 [UF II, 99].

9. fertőzött; infectat; verseucht. *1719:* Az Pestisről Minden nap az lako Házakot meg kell füstűlni ... hogy az meg veszett Aërt az láng Corigallya [Ks 54/85 Medica instr.].

10. *átv* romlott, bűnös; păcătos, stricat, corupt; verkommen, sündhaft. *1677:* minden keresztyén nemzetek közöt irtozással halhatando terminus folyamodot légyen e' megveszet kut-föböl azoknak a' törvénytelen meg-öletet nagy rendeknek halálok után [AC 210]. *1704:* a statusok ... lássák meg, kicsoda hazudta... azt a személyt, mint olyan megveszett membrumot, közülök kivessék [WIN I, 138–9]. *1772:* Ó megveszett erkölcsök! [RettE 272]. *1780:* E' meg veszett Világban látom, hogy az Atyafiui szeretet sokakban meg hűlt [Mv; Told. 10]. *1791/1798:* A meg veszet erkőltsű, és Czégéres vetkekben élőket ... a' gyülekezetből mig magokat meg-nem jobbityák ... ki kell rekesztetniek [M.bikal K; RAk 27 püsp. kl]. *1838:* Udvarhellyt létemben, nagy meg veszett alapotomban ugy gazdáskodtam hogy en haza egy xfort (!) Sem hoztam [Usz; Pf Pálffi Gergelly lev.].

Szk: *~ elméjű. 1676:* Én úgy hiszem, valamivel vádoltatott mind Kegyelmed ellen s mind mások ellen, abban semmi nem fog comprobáltatni, csak a sok hitván, megveszet elméjű emberek fictomi fognak lenni [TML VII, 262–3 Nemes János Teleki Mihályhoz].

megveszettség *átv* romlottság; decădere morală, imoralitate; Verdorbenheit. *1710 k.:* az ember elméje, mind a tudatlanság, mind a bűnös megveszettségnek gonoszsága miatt ezer ítíletei között is alig tészen egyszer igaz ítíletet arról, hogy ki micsoda becsületet érdemel [BÖn. 413].

megvesszőz 1. (bűnöst) vesszőzéssel büntet; a bate cu varga (un osîndit); (Sünder) mit Rutenschlägen bestrafen. *1573:* Molnar Ambrus Azt vallia hogi ... Molnar Istwannet ... Annak eleotte Magiar orzagban Twgia hogi Eccher Meg vezzeostek volt vetkeyert [Kv; TJk III/3. 86b]. *1585:* Az Kys Gasparne Leaniat wezzőzek megh az Porozloknak Atta(m) ... d. 50 | Egy Bachy Azzonyt wezzeozenek megh Az Chiganoknak fizette(m) B. V. hagiasabol f. — d. 60 [Kv; Szám. 3/XVIII. 22–3]. *1586:* Was Gergely ... vallia, Mikor megh Akarak vezzeozny Az eotweos Leghent Ben valek Az chehben [Kv; TJk IV/1. 555]. *1592:* vezezttenek egy Zomosfaluy Legentt Megh Lopasertt ... az Parazloknak fyzetem f — d 50 [Kv; Szám. 5/XIV. 218 Eppel Péter sp kezével]. *1639:* Megtalalua(n) az Ecclat Nagi Istuanne kit Rettegen neminemeő sullios vetkeiert meg vezzőztenek volt noha halalt erdemlet volna ... az reconciliaciora ... admittaltatott ... Földvarat [SzJk 44]. *1754:* Ezen irtoztató hidegb(en) egy szegény Moskotérost meg akarván veszőzni, Mlgos Carolina Kis Aszszony ... engemet Platz Majorokhoz küldot Gratia kérni [Ks 96 Baló Antal lev. Nsz-ből]. *1783:* mostoha Fiam ... mostis azzal vigasztallya magát, hogy nékie egyéb baja nem lesz, ha lesz is, hanem meg veszszőzik, azt p(e)d(i)g számba sem vészi [Mv; MbK 68].

2. (gyermeket) elpáhol; a trage o bătaie (unui copil); (Kind) verhauen/prügeln. *1672:* meg kelle Susit vesszőznöm, mert megharapta az kis Katót [TML VI, 78 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. *1823–1830:* (Szentpáli Elek) igen szép eszű gyermek volt, de rettenetes mérges, iszonyú káromkodó ... melyért elégszer meg is vesszőztem, mégpedig úgy, hogy két lábaim közé szorítottam jobb kezembe levő vesszővel a fenekére egynéhányat ütöttem [FogE 111].

3. (Isten) megbüntet; a pedepsi/bate; (Gott) bestrafen. *1894:* istenes históriákat írtál, amikben a Jézus mindig meglátta az erkölcsös tetteket, s azokat megjutalmazta, vagy erkölcstelen tetteket, s azokat megvesszőzte [PLev. 170 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megvesszőzés 1. vesszővel verés; lovituri aplicate (cuiva) cu varga; Schlagen mit Ruten. *1825:* a' gyakori

megvesszőzés miatt a' hát girintze nagyon foradásas [DLt 736 nyomt. kl].

2. *átv* büntetés, ostorozás; pedepsire, biciuire; Strafe, Züchtigung. *1879:* (Tolnai Lajos) el is vesztette abbeli jogát, hogy piszkolhasson téged, akkor amikor szólt a Kabdebó Fricike fűzfakötegéről, melyet Szebenben (a bolondokháza szomszédságában) kötegelt az olvasópublikum megvesszőzésére [PLev. 62 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megvesszőztet (bűnöst) vesszővel megveret; a dispune să i se aplice lovituri cu varga (unui osîndit); (Sünder) mit Ruten schlagen lassen. *1704:* Ha kik ... Tovab is elébbeni vétkes, és káromkodó magok viseléssének ezen parantsolatunk meg vetésével véget vetni, nem akarnának, hanem abban meg általkodnak ã Nemes Szék az ollyakat meg fogatván ... ã Nemes Ország Tőrvénye szerint elsőben meg veszszőztesse, masodszor paltzáztassa, harmadszori és utólszori bűntettessekre kővel agyonverettesse [UszLt IX. 77. 79 gub.].

megvesszőztetés vesszővel való megverettetés; lovituri aplicate cu varga (unui osîndit); Schlagen mit Ruten. *1736:* Constalvánn Világosonn az Incta ... nyilván valo paráznasága, Azért noha ... közőnséges Hellyenn, a Pelengérb(en) Hóhér által lőtt volna méltó, hogy keményenn meg-veszszőztetett vólna, mindazon által ... ex Gratia Sedis, meg-veszszőztetése el-engedtetik [Dés; Jk 220b].

megvesszőztetik (bűnös) veréssel büntettetik; a fi bătut cu varga; (Sünder) mit Schlägen bestraft werden. *1597:* az azzony ... az faitalan gonoz eletert az keozeonseges bewntetesnek helien az perenger alatt ereosse(n) megh vezzeoztessek es az varosrol ki ewzettessek [Kv; TJk V/1. 134]. *1629:* maga sem tagadia az Incta ... az paraznasagot; azert annak modgya szerént az prengerhez keottessek ott megh veszeoztessek es cziganokkal ki kesertessek [Kv; TJk VII/3. 206]. *1677:* A' Nős parázna személyek halállal büntettessenek, a' nőtlenek peniglen ne birsággal, hanem veszszővel büntettessenek, és annak utánna Ecclesiát követni tartozzanak, ha egymást el nem vészik; de ha egymást el-vészik, meg ne veszszőztessenek, hanem Ecclesiát tartozzanak követni [AC 131]. *1697:* Constal e' két p(rae)sens Captivak(na)k Paraznasagok az eő Nga Szeki előtt tettzet azert a' Tőrvenynek hogy ily mocskos eletekert juxta Articulum Regni in publico megveszszőztessenek es a' Varosbol kihajtassanak [Dés; Jk]. *1745:* Sárvári Bota Mária Mint afféle Szokásos Bestelen Kurva Kemenyen meg veszszőztessék, azon tul fel koszoruztatván ... a Piaczot a hóher háromszor kerűltesse meg véle [Kv; TJk XVI/5. 4–5]. *1747:* Az Inctusok még illegitimae aetasuak lévén ... törvenyesen nem bűntetődhetnek, hanem hogy jól meg veszszőztessenek determinaltatott [Herepe AF; Ks LXII/14].

megveszt 1. bűbájossággal megbetegít/nyomorít; a îmbolnăvi/schilodi pe cineva prin vrăjitorii; mit Hexerei krank/elend machen. *1573:* Katalin deak Adamne azt vallia hogy eleg zok zott hallot feleole[a], Eois azoknak zowokhoz kepest gyanakodot hozzaya mykor gyermeke Meg betegwlt volt, mert azt Mongiak volt hogy meg vezettek volna, Aztis vallya hogi Eccher retket ker volt egi penzen eo tőlle hogi nem atta neky azt Monta No Neh aggyad bator de ezedbe Iwt meg [Kv; TJk III/3. 86a. — [a]Fekete Kató felől]. *1584:* Sophia Seoch Iacabne ezel teobbity meg Az Elseo wallasat hogy ez Zabo Cato ment a vago hidra es onnat hozot Epeth, es Egy zatior fwvet, othon Ezeket eozze chinalta es Awal veztette meg Hersel Marthonnet, wgy anniera hogy meg bolondult teolle | Orsolia Jstwan kowachne vallia, Ezt hallottam a' fazakasnetol, Io fiaim vg' tarchatok baratsagtokat ez vargane Anniawal, hogy ennekem fekete lewet Ada es vgy bolondita veszte megh | Az giermek Ne(m) sok hea hogy eztendeós Ne(m) vala, Es amely Nap ky tekeredet vala a' laba es a talpais fel fordult vala, vthanna harmad Nappra vgy chelekedek giermekemmel hogy oly eppen ada kezembe hogy semmi Niaualiaiat Ne(m) esmerhetem mingiarast el hiuem hogy amely Eordeogteol volt Niaualiaia, Azon eordegh volna giogitoia. Immar Mint Neg hete vala, hogy A masik labatis megh vesztek [Kv; TJk IV/1. 220, 257–8]. *1589:* Attam B. P. Az Cziganoknak hogy az Monostor wzay Azzont kyre gianosag volt, hogy az leankat meg veztette volna, az vyzbe vettetek volna atta(m) f. — d. 25 [Kv; Szám. 4/VI. 21 Steuzely András sp kezével]. *1614:* Barrabas Jakab Drabant uolna de ighe(n) niomorult, az bozorkaniok megh vesztek [Kissolymos U; UszLt VI. 56. 501]. *1629:* azt monda en megh sem vesztettem megh sem gyogyitom [Kv; TJk VII/3. 119] | az eő leania igen betegh s igen niomorultul vagjo(n), mert sem keze sem laba az leannak mert megh ueztettek, hanem gjogjicza auagj giogitassa megh mert eőrea gjanakodik, miuel ennek eleötte megh feniegette voltt hogi az leaniat az ö fianak nem atta volt bizony megh bannia [Mv; MvLt 290. 167a]. *1745:* Tudgyae a tanú bizonyoson ... hogy Kálnán[a] lako Inquilinus Marosán Márk Felesége Buxa Amnyimie büjös, bávos és boszorkányos Aszszony légyen? micsoda károkat tett, egességében kit rontot, Vesztet és babonázott légyen meg és kinek minémű váraslásokat vitt véghez? [BSz; Ks 9. XXXIII vk. — [a]SzD].

2. megfertőz; a infecta; anstecken, infizieren. *1583:* Kendj Ianos eg leant kwldeót volna Balas kowachnehoz es azt Izente volna hog' meg veztette volna Az farkat, de Adna orűossagot mert meg Banna Kowach Balasne Azt Izente volna, Ne(m) en bwneóm, vgmond, myert Ne(m) hagiot ennekem akkor beket, mikor hawas voltam [Kv; TJk IV/1. 148].

3. elveszejt, eltesz láb alól; a ucide/omori; umbringen, ums Leben bringen. *1677:* Addig contemnálja Kegyelmetek az portát, félek rajta, megvesztik [TML VII, 512 Teleki Mihály Thököly Imréhez].

megveszteget 1. elpocsékol/veszteget; a prăpădi; verschwenden/tun/geuden. *1633:* az buszabanis enis arattam de igen io busza uala az kit az vad lud megh nem vesztegetet uala [Mv; MvLt 290. 133b]. *1746:* az én tehenemet hogy 3rom kéve tőrők buza Zsupját meg vesztegette és valami keveset meg ét bennek bé hajtotta házához ... az után Szolga Birohoz hajtotta annét két Sustákkal valtattam ki [Szentegyed SzD; WassLt Labontz Urszuly (30) zs vall.]. *1756:* két őkre Balogh Uramnak az Uraság Csűrinél egy Zab asztagját az Uraságnak ígen meg vesztegették [Szelnice SzD; TKl Kingye Tanaszia (33) jb vall.]. *1761:* Groza Triff és Groza Groza (!) igen nagy kárt tettek Cere, és tőlgyfa erdőnkb(en) ã draga mak termő fákot meg aszalta, én Triffet Szememmel láttam mikor vesztegeti vala ã fákot ... in Gosa nevü Erdőnkőt ã Zsugya en-

gedelmiböl ă féle meg kerülésekkel igen meg vesztegette Kimpián Flora [Bukuresd H; Ks 111 Vegyes ir.]. *1765:* azt látyuk Szemeínkel világoson hogy erőssen meg vesztegetek ezen erdőtt es melto kárátt keresheti az Asszony eö Naga [Jedd MT; LLt]. *1767:* Buglyába rakatván az gyűlt Szénák hogj jól nem voltak hegyezve, az Eső annyira meg vesztegette, hogy jobb részeket az el rothadás miá az mezőn kelletett hagyni [Kóród KK; Ks 19/I. 8]. *1788:* már a Jo Isten segittségéböl a buza hordást el végeztűk, volt mind öszve buza 802 kalongya ... ugy hogy ha ez a sok essözés nagyon meg ne vesztegeti vala, jo darab kenyérhez volt reménségem [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

2. (vetést/szőlőt) a hideg megvesz; a distruge/compromite (recolta); (Saat/Weinreben) durch Kälte erfrieren. *1733:* az szölö elsöb(en) igen szíp volt de az dér igen meg vesztegette. vikonyan maradot [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péternéhez]. *1770:* (A vetéseket) a mostani hidegek ugy még vesztegették hogy egy darabot ki fogunk szántani [Esztény SzD; Told. 29]. *1788:* éppen a szőllőt vesztegette meg a ho harmat [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

3. (moly) meg/szétrág; a mînca/roade (molii); (Motte) anfressen. *1786:* (A) Bundátskát ... elvittem magamnak ... a' moly nagyon meg vesztegette a' materiáját [TL]. *1788:* Egy Aszszony Embernek valo Lengyel mente ... mellynek béllése Pesti hamu szín bőr, de a' moj meg vesztegette [Mv; TSb 47]. *1793:* egy papelszin skárlát posztobol, nyereg takaro, ezüst s arany fonallal varrva, a' moly meg vesztegette [TL].

4. megrongál, tönkretesz; a deteriora/distruge; verderben. *1662:* (A villám) némelly gerendákat, kötéseket is nagyon meghasogatott, vesztegetett vala [SKr 198]. *1794:* az esső, és hoo fuvás bé hat a' hijjuban, és a' Stakaturát meg vesztegetie vagy nem? [Kv; CsS vk]. *1804:* az oltátul fogva miolta ezen Sántz, es árkalással, az Ország uttyát öszve szoritván meg vesztegették ollykor mikor Áradások vadnak az uton járok élet és halál között utoznak [Sárd AF; TSb 51].

5. (bort) meghamisít; a drege/falsifica (vinul); (Wein) fälschen. *1644:* az meli borokat segesuarra be uittek ... mingiart ki hozzak, oli ember legien kettöis uelek az kik megh ne hagiak uestegetni [LLt Gyulafi László feleségéhez, Balási Erzsébethez]. *1843:* Vagyon itten tiszta és kedves izü Obor nints meg vesztegetve-elegyitve [Dés; DLt 664].

6. szétrombol; a distruge (prin proiectile); zerschießen/stören. *1662:* az piacon keresztül által egy igen nagy árokságcot vetettek vala, mellybül is azon bástyákra s a harangos toronyra ... annak faragott köveit rútul megvesztegetvén, váltig lövöldöznek vala [SKr 594]. *1706:* A fejedelem penig Esztergom várát éjjel-nappal erősen vítatja ... végre véres ostrommal a városát megvevén és a várat is igen megvesztegetvén ... megadja a benne lévő német generális [Kv; KvE 247 VBGy].

7. el/megver, elagyabugyál; a bate zdravăn; verprügeln/wichsen. *XVII. sz. m. f.:* hadnagyu(n)k akarattyábol megh szálván szász hermánban, czak egy kevés fűërt ëngemet ugy meg vesztegetnek vagdalának azok az hermáni szászok, hogy en az uta(n) alig vagyok jo elevenségben, hanem felszegsegben tőltöm üdömöt [Barót Hsz; UtI].

8. kb. megbetegít; a îmbolnavi; krank machen. *1687:* Azon kell igen busulnom, hogj az mely Bulyat[a] Annis-(na)k vettem volt; ollyan szerencsetlenül jára. Husvetnapja(n) más bulyával edgjött ők meg vesztegettek, addig tanczolanak (: hogy amannak már öt holnapi dolga leuen az nemet kapitantol, az ki nekem atta :) idetlent szült masnap, annyera nehezen van hogj remenseg elete felöl ne(m) sok van [ApLt 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez Szigetről (Mm). — [a]Török nőt].

9. *átv* megront; a corupe; entsittlichen, verderben. *1847:* Mely csudálatosak az Isten dolgai ... Hatalmas kezekkel az embert teremti, de szent számyaival szépen fedezgeti, hogy az ő szent képén maradjon az épség, ne vesztegesse meg a lelki ellenség [VKp 158 Varga Katalin sk].

Szk: *vki elméjét ~i. 1676:* Vagyon már Kegyelmednek tudtára, az oda közel való hadaknak elméjeket mint megvesztegették, kivált azok, kiknek inkább jóra, mint sem gonoszra kellett volna inteniek [TML VII, 317 a fej. Teleki Mihályhoz].

10. lekenyerez, pénzen megvesz vkit; a mitui; jn bestechen. *1793:* Serbán Mojsza tentaltais, hogy az Hajdukat Ajándékkal meg vesztegetvén el szőkhessék azon Tőmlőtzből [Somlyócsehi Sz; TKhf 13/34 Csulik Ignáth (85) jb vall.]. *1856:* hamís uton valakit meg vesztegetni alatsonságnak s bűnnek Tartom [Csapó KK; DobLev. V/1397 Dobolyi Bálint lev.].

11. eltorzít, meghamisít; a falsifica/denatura; fälschen. *1662:* (Az) articulusnak értelmét megvesztegetvén, az ő mesterségökkel és practicájukkal ismét a magyar nagyságos uraknak palotájukba ... kígyómódra bécsúsztakmásztak[a] [SKr 113. — [a]A jezsuiták]. *1710 k.:* az ördög még az igaz keresztyén vallást és minden jó tudományt annyira megvesztegetett, hogy ma sem tisztulhat ki belőle [BÖn. 421–2]. *1773:* az unitárius püspök ... s a papok azt felelték, hogy mindeneket úgy hisznek, mint a Szent Irás tanít. Hazud a hamis lélekkel bíró, mert a Szent Irást csak kénytelenségből tartja, azt is elhúzza, eltekeri, hamis elmével megvesztegeti [RettE 302].

megvesztegetés 1. megbetegítés; îmbolnăvire, faptul de a îmbolnăvi; Krankmachen. *1606:* Hallotam uala hogy Istua(n) Georgy kęr vala az loúa meg veztegeteseért Tegzes Janostol[a] [UszT 19/21 Laurentius Georgifi de Palfalúa vall. — [a]Agyonhajszolt lóra von. vall.].

2. *~t csinál* kárt tesz; a schimba în rău (înfăţişarea), a uriţi; Schaden zufügen. *1657:* meghozván az menyasszony betegségének hírét, s azon az fejedelem igen megszomorodván ... Instruála ... hogy szorgalmatoson megvigyáznám ha az betegség valami megvesztegetést ábrázatjában nem csinált-é? [KemÖn. 59].

3. *átv* megrontás; depravare, desfriu; Verderben. *1799:* a Város mellett lefollyo Szamos árkában feredeznek anya szült mezitelen a vizben felemelkedni, de még szerte széjjelis sétálni is nem szégyellik, s ez által ... az ártatlanabb kivált leány és asszonyi nép részét az erkölcsnek könnyen eshető meg vesztegetésére serkentik [Kv; EM XLVIII, 488 gub.].

megvesztegetett meghamisított; falsificat, contrafăcut; gefälscht. *1698:* a' Farkas György meg vesztegetett jo mezeert V. Gombkőtő Peter, adgyo(n) annyi quantitasu szep tiszta egesseges mezett [Dés; Jk].

megvesztegethet 1. kárt tehet vkiben; a putea răni pe cineva; jm Schaden zufügen können. *1662:* megvévén az

udvarházat, az asszonynak udvarával csak a puszta házat tanálák pusztán hagyván az házat, ugyan más éjszaka úgy mentek ki belőle, hogy a várbul lövéssel meg nem vesztegethetnék őket [SKr 154].

2. lekenyerezhet, pénzzel megvehet vkit; a putea mitui pe cineva; jn bestechen können. *1667:* őrizet alatt tarttassa csak annyi költséget engedjen adni neki, az mi illendő, mert ő feles költséggel bírván ... megvesztegetheti a praesidiumot [TML IV, 87 a fej. Teleki Mihályhoz].

megvesztegetődik 1. elpocsékolódik; a se prăpădi/distruge; vertan/geudet werden. *1756:* (a törökbúza) a régiség és essö jarttsága miatt igen meg vesztegetődet [M.orbó AF; TGsz 33].

2. el/megromlik; a se strica/altera; verdorben werden. *1748:* Idei Szalonna egész a Hijuba Tavalyi van 2. de meg vesztegetődet [Szászsztjakab SzD; Told. 11/95]. *XVIII. sz. v.:* A Petresellyem, Czékla, és a torma mag, minél régib, csak meg ne vesztegetődött légyen, annál jobb [Ks Kerti Oeconomia].

3. meghibásodik/rongálódik; a se defecta/deteriora; verschlechtert werden. *1662:* (Az ágyúnak) csak a gyújtólyuka vesztegedődött (!) vala meg [SKr 524]. *1669:* az császár képét is Kegyelmednek felküldtem, kérvén azon, szóljon az úrnak Rottel uramnak, hogy azon képíróval rectificáltassa ezt az karczolásokot, s az üveg helyében is csinálnának frissebbet mivel az is megvesztegődött [TML IV, 463 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megvesztegettet megrongáltat; a face să fie distrus; beschädigen lassen. *1803:* adott egj darabotska kaszálotskát azért hogj az kert Vegit melly éppen Szomszédomban vagjon az Vizzel meg Vesztegettette [A.jára TA; CsS].

megvesztegettetett 1. tönkretett, megrágott; ros (de ...), distrus; zernagt. *1755:* Egerektöl meg vesztegettetett Bihally bőr 1 [Batiz H; BK sub Nro 1020 Naláczi conscr.].

2. megrontatott; stricat, corupt; verdorben. *1657:* az megvesztegettetett gyermeki elmét az rosszul educáltatott ifiúság követte[a], s azt viszont az hazának és magának is veszedelmező állapotja [KemÖn. 20. — [a]Báthori Zsigmondra von. megállapítás]. *1662:* a megvesztegettetett, szédíttetett elméjű népnek állhatatlanságához semmi reménység s bizodalom nem lehetett vala [SKr 495].

megvesztegettetik 1. tönkretétetik; a fi distrus; zugrunde gerichtet werden. *1694:* vagyon mas egy Sas fak keozze boronaval fel rott, alkalmas (: noha azis helyen helyen meg lyukadoztatott, vesztegettetet :) Sindelyezes alat leveő Hosszu, Hinto tarto szeker szin, kivűl tapaszos [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1820:* Az oldalok Kővesek lévén a Záporok által nagyon meg vesztegettetnek és elszakadoznak [Jegenye K; KmULev. 2].

2. zavarossá tétetik; a fi făcut tulbure; trüb gemacht werden. *1662:* a folyóvíz[a] is a nagy szárazságban igen elapadt, s annál inkább a sok lóusztatással, barom-itatással naponként rútul megvesztegettetnének [SKr 258. — [a]A morvaországi Dija folyó].

3. *átv* megrontatik; a fi stricat/transformat din bun în rău; verdorben werden. *1657:* meghalván Báthori István, az gyermek fejedelem[a] is nevekedvén s melléje rossz tanácsadók férkezvén, az ifiú elme könnyen megvesztegettetett [KemÖn. 20. — [a]Báthori Zsigmond].

4. eltorzíttatik, meghamisíttatik; a fi denaturat/falsificat; gefälscht werden. *1662:* (Pázmány Péter) a megnevezett elmúlt gyűlésben proposítiókat formál vala, a megformált és leíratott proposítiókat jezsuitái elméje szerint gyalulják vala és semmi az ország eleibe addig nem jut, míg ezeknek álnokságuk által meg nem vesztegettetett [SKr 114].

megveszteglődik elrothad/korhad; a putrezi; morsch werden. *1736:* mint hogy ezen fojosora nem ér és Szolgal a' nagy épűlet fedele hanem fedeletlenűl áll, már fája annyira meg veszteglődott ... hogy nem Sok üdő mulva ezen Follyosonak el kelletik romolni [Mikefva KK; CU XIII/1. 152].

megvesztés megrontás/betegítés; deochiere; Behexung/zauberung. *1745:* Buxa Amnyinie micsoda ártalmas és babonázo s emberek ártalmára vagy meg rontására valo búrjányokat adott, vitt és nevezetesen hová és kinek ki ellen s kinek meg vesztésére és rontására [BSz; Ks 9. XXXIII vk].

megvesztett (el)vesztett; care şi-a pierdut culoarea; abhanden gekommen, verloren gegangen. *1797:* Simma Szinit meg vesztett párkányos fogas [Kőrispatak U; Pf].

megvet 1. eldob/hajít; a arunca; wegwerfen/schmeißen. *1592:* Kalota zegi Benedek vallia Jstuan Deak kezdi mondani, hogi eotet artatlan fogatom megh, mert ha le vetkeztetem-is nem talalnak eo nalla araniat: Monda egyik Drabant, ne talam megh vetette, Azonban nezni kezdwk, tahát az haz dezkaian az aiton beleol vagion az Arani de ne(m) lattam mikor el vitte, es mikor megh vetette [Kv; TJk V/1. 187].

2. *lábát ~i* lábát nekiveti/támasztja vminek; a se sprijini de cea cu picioarele; den Fuß an etw. lehnen/stemmen. *1794:* meg vetette a' lábát a' pitvar küszöbiben [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. *1811:* (A) Czigánynak ... A' musika oly' Élémentuma, Mint Archimedesnek a' hires Punctuma, Melyben ha meg-veti lábát, más Nemzetet Felyül halad sokkal, 's a' sarkából ki veti [ÁrÉ 37–8].

3. *ágyat ~* ágyat lefekvéshez előkészít; a aşterne/face patul; Bett machen. *1568:* gruz peter minden nap haro(m)zor fereztette meg[a] ... s agiath ommaga vetette megye (!) [Kv; TJk III/1. 146. — [a]Beteg feleségét]. *1573:* Bor Egeteo Marton es az felesege hitek vtan valliak hogy ... giakolatossal (!) leot oda palochy Ianosne Borat megh Teolteny es agiat megy vetni, De Nem lattak hogy semyt ely wyth volna [Kv; TJk III/3. 84]. *1797:* én edgy Ágyot láttam meg vetve a' Ház Földén, ezen dolog iránt egyebet nem tudhattam gondolni, hanem hogy a' Groffné Csernátoni Urral azon egész ejtzaka nem fog tsak Tőrőkbuzát pattogtatni [Kolozs; Told. 42/24].

4. (fonalat szövőszékre) felvet; a urzi, a întinde urzeala în razboiul de ţesut; schären, zetteln. *1758:* Fonal megvetve 12 mellyékkel [HSzj *melyék* al.]. *1836:* valloszsza meg az kender fonalnak az vekonnyát, és azt vesse meg mejjéknek [IB gr. I. Bethlen Sámuelné takácsnak szóló ut.].

5. (léket) kivág; a face/tăia (copca); (Loch ins Eis) schlagen. *1779:* az Exponens Ur eő Nga Emberei iziben az több vékeketis az megjegezésből ki ujitvan az holottis meg vetettek [Záh TA; Mk V. VII/12 Gramma Puj (60) jb vall.].

6. semmibe vesz, figyelmen kívül hagy vmit; a nu ţine seama de ceva, a nu lua în consideraţie ceva; unbeach-

tet/außer acht lassen. *1568:* Mikor eǫttwes gergel es ǫtwes orban kǫzot az vraim bekesseget zerzettek volna Eǫttwes Gergel meg ala, minden zerzesinkben, birsagoth es kǫtelet fel wǫn, de eǫttwes orban halla, az birsagoth es ezt monda, mas birám vagyon nekem, masut latatok en ebben tǫruent Azert eǫttwes orban akkor, mind bekeseg zerzeswnket, mind Regulankath mind magúnkath meg vete es meg vtala [Kv; TJk III/1. 179]. *1710:* a fővezér[a] ördögi kevélységgel felfuvalkodván, és mind a császárt, mind a több keresztény királyokot semminek alítván, a jó és hasznos tanácsot megveté, azt forgatván, hogy ha ő Bécset megveszi, Komárom, Győr s a többi is mind feladják magokot [CsH 167. — [a]A török fővezér 1683-ban]. *1740:* eö Kglme ... még az Szürettűl fogva az jószágban meg nem fordult az Mlgos Groff Urffi parancsolattyát meg vetette [Szásznyíres SzD; Ks 54. 72].

7. alábecsül, nem értékel; a subestima/nesocoti; unterschätzen. *1619:* Mondá[a] azután azt is: Úgy vagyon, hogy magam látom, hogy az urad nékem nem hiszen s megvetette az én barátságomat, s nem tartoznám véle, de megemlékezem az régi barátságról [BTN[2] 177. — [a]Deák Mehmet temesvári pasa]. *1662:* Istenért s az ő igéjéért annak hirdetőit is böcsüljük: tudván, aki azokat böcsüli, vagy megveti, Istent böcsüli, vagy veti meg [SKr 718]. *1710 k.:* én hírt, nevet ezzel magamnak nem keresek, noha ugyan egészen meg sem vetem [BÖn. 407]. *1786:* a pásztor a Nsgtok kenyerét szereti, se meg se veti, s kész akár hová el menni a Juhokkal együtt, mert a meg maradott Juhok igen jok [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1811:* Méltóságos Grofnném és Kegyes Pátrónám' Nevének napjára öszve szövém fonám Én-is mintégy durva vásznat, e' Verseket ... Kérem, méltóztassék munkám' meg-nem vetni [ÁrÉ 131].

8. lenéz; a dispreţui/desconsidera; verachten, geringschätzen. *1671:* Conditiones Principis Johannis Kemény. I. Hogy a' haza Fiait személy válogatás nélkűl a' Négy Recepta Religiokban és azoknak edgy aránt valo szabados exercitiumában meg-tart, és másokkalis meg-tartat és senkit-is haza Fiai közzűl meg nem vét, hanem ebbűl minden személy válogatás és meg-külömböztetés nélkűl éltet mindeneket [CC 13]. *1811:* Kár ... hogy úgy meg-vetik a' többi Nemzetek[a] | Por vagy, porrá lészel ... Fel ne fuvalkodj, 's por társad meg-ne vessed [ÁrÉ 36, 116. — [a]A cigányokat]. *1823–1830:* Borosnyait az anyja s atyjafiai megvetették | Jánó József belészeretett egy teátrálistánéba, azt elvette, melyért szüleitől holtáig is meg volt vetve, szegényül élt [FogE 68, 79].

Sz. *1811:* A' ki mást meg-itéll, ő-is itéltessék: Ki megvét másokat, ő-is meg-vettessék [ÁrÉ 95].

9. megtagad vkit; a renega/respinge pe cineva; jn verneinen. *1632:* Hallotta(m) Pattantius làzlonetol hogi panaszolkodua(n) neke(m) azt mondia uala engemet az leani(m) meg uetettek, megh utaltak ... mar eók nekem czak felemis ne(m) jvnek [Mv; MvLt 290. 107a]. *1642:* Engemet az el mult esztendeőben Tanczos Gergeli el jedczet volt, de nem tudatik mi okból engem megh vetet es ajandekat meg űldte azert tőlle el valast kivanok [SzJk 58]. *1694:* Kádár Györgyne Ferjetűl ... divortiumot kivan. Megh vetet es mashoz adta magát, engemet el űzvé(n) [SzJk 280]. *1776:* Csizi Hadnagy nem egyebben igyekezett, mesterkedett, hanem arra unszolta mind Mlgs Groffné ő Ngāt mind M. Annikó Kis Aszszont, hogy B. Henter Antal Urfit meg ne vessék, Groff Lázárhoz ne bizzanak [Kóród KK; GyL. Christ. Kováts conj. St. Miklos (55) vall.].

Szk: *vki nevét ~i* (jb földesurat) elhagy. *1607:* Keoteottek magokat ez meg irt kezesek illyen modo(n) hogy ha ez fellywl meg neuezet Lakatos Janos esmet a' Kornis Ferencz vra(m) feoldereol el menne, vagy az eo kelme hiúatalanak engedetle(n) lenne, vagy eo kelme ellen valami czyelekedetiuel vagy nyelueuel vetne, az eo kelme neuet esmet meg vetné; tehat, a' kezeseken minden ok vetetle(n) ez leuel ereiuel mindenwt az meg irt sum(m)at meg vehesse [UszT 20/151].

10. elvet/utasít; a respinge/refuza; ablehnen. *1571:* (János Zsigmond) az antichristusnak az ő találmányát minden szerzésével egyetemben ő megutálta és megvetette vala [ETA I, 34 BS]. *1653:* A király[a] ezenközben felnevekedvén ... reája vigyáza mind a Dávid Ferencz újitotta, mind pedig a Calvinus tudományára, mert mindenik fél az ő vallását a királynak igen commendálja vala; de végre a három tudós embernek, ugymint Dávid Ferencznek, Blandratának és a Frankennek értelmén állapodék meg a király és azokat fateálni kezdé, a többit pedig megvetni [i. h. 27–8 NSz. — [a]János Zsigmond].

11. mellőz vkit; a neglija/a nu lua în seamă pe cineva; zurücksetzen/stellen. *1672:* Hogy Kegyelmed az komaságbúl ki nem rekesztett, azt Kegyelmednek megszolgálom, noha gondoltam vala, talán Kegyelmed engem megvetvén Spankót avagy Strasoldot választja helyettem [TML VI, 123 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1710:* Ebben a bécsi útban promoveálódik Apor Lázár, mert Daczó Jánost Thökölyvel való collúsióért a fejedelem megvetette vala [CsH 171]. *1720:* én ugyan almélkodtam azon hogy mi dolog léhessén az hogy az Ur engem ugy él felejtett s meg vetett, hogj en(n)yi üdőtől fogva Levelit nem véhettem [Szentlélek Hsz; Ks 96 Kálnoki Borbára Haller Jánoshoz]. *1760:* Az édes Társam, Kati Leányom, úgy a Kis Ádus Frissen vagyon; a' Jó Leányomért és Kordáért azon kis Gyermekeket meg nem vetem [Igenpataka AF; TL gr. Teleki Ádám aláírásával].

12. visszautasít; a refuza; zurückweisen. *1669/1726 k.:* Dées Várossának lészen nemes Hadnagya Biro helyén. Azért annak választása Annuatim légyen ... Ha valaki pedig város kőzőnséges szolgálattyátol magát vonogatná és szolgálni nem akarna, a' választást meg vetven nem engedelmeskednek ... A Hadnagyság fel nem vételért f 100 bűntetessenek [Dés; Jk 2–3]. *1688:* Az Profontra le vagatot marhak(na)k husat a' nemet perceptorok el vehetős hust meg vetettek, es az Commissariusokat rut illetlen szokkal illéttek [Kv; UtI]. *1701:* állyon az ő kglme Tholdalaghi András uram jo teczczésében, ha miben kedveskednj kiván, ő kglmek(ne)k, azt meg nem vetik hanem alázatoson meg ügjekezik ő kglmenek szolgálni [Kv; SLt FG. 55]. *1710 k.:* Mikor ez a nagy tudós ember[a] lejött az academiákból, az akkori erdélyi szokás szerént Fejérvárott adják kezébe a poëtica classist, melyet is nem lehetett megvetni az obedientia és szokás szerént, mind a mindennapi kenyérre nézve [BÖn. 550–1. — [a]Apáczai Csere János].

13. kétségbe von; a se îndoi (de ceva), a pune (ceva) la îndoială; bezweifeln. *1592:* Hartian vagion egy priuilegium a' Procator vallasrol, kit az varos megh veteth [Kv; DiósyInd. 39]. *1598:* Megh uetette(m) az Jknek en ellene(m) valo magok mentsegeket, Ahol ... azt mo(n)dgiák hogy vegezesek s kötesek volth [UszT 13/24]. *1644:* az

Dési Janos vramtol adatot jokrol irot Jnventariumotis hasonlokeppen megh vetue(n), es aztis megh intezue(n) mi kelhetet Desi Janos elseo felessege tartasara ruhazasara es kiadasara, migh az Jobbannya tartotta, ugy tetzet hogy az elebbi Jnuentarium le szallot es annak ereje elmult, hanem ez utolso Inuentarium al megh [Kv; RDL I. 107].

14. (törvényes ítélet alól) kivonja magát; a nu se supune (unei sentinţe); sich (dem rechtmäßigen Urteil) entziehen. *1671:* rabságban lévő atyánkfiainak-is feleségek némellyek hitekről meg nem emlékezvén férhez mentek ... annak a' vármegyének vagy székeknek Tisztei a' hol találtatik lenni, az ő házas társa mellől el-állot személy, ad moneállya a' viszsza menésre, mellyet ha amaz nem cselekednék, úgy tégyen két száz forintig valo Executiot és post factam Executionem ujjobban admoneállya, melylyet ha akkor-is meg vetne toties quoties azt fogná cselekedni exequaltassek rajta az Articularis poena, hogy ha penig annyi java nem lészen kössek nyakon s' adgyák hűtős társa kezében [CC 3–4].

15. félretesz; a pune deoparte; wegtun, beiseite setzen. *1680:* soha az mi megírt kgls urunk s asszonyunk ő ngok méltóságos birodalma, elete javai ellen nem tractálunk sőt az kiket afélkben munkálódni ... tapasztalunk ... minden szemlyválogatás, félelem, atyafiság és jó remínsignek tekintetit megvetvín ellenek állani igyekezünk [Gyf; SzO VI, 390–1].

16. *átv* megalapoz; a pune bazele, a fundamenta; Grund legen. *1657:* azután való fejedelmink az oláhországi dolgokban egyveledvén, nem csinálták volt úgy meg az fundamentumát, mint Bethlen Gábor, kinek semmi baja nem következett miatta, mert portán vetette meg az fundamentomát [KemÖn. 80]. *1694:* Isten segedelméből harmadfél hónapok elfolyása alatt az anatómia és botanicában fundamentumát tudományomnak megvetvén Lugdunumban ... júliusnak 18. napján indulok vissza Franequerába [KvE 232-3 VBGy].

17. felbecsül; a evalua/estima; ab/einschätzen. *1584:* Ha valamely Chiaplar hibat thenne wagy fogiatkozást, valamy gondolattiabol az Bornak, korchiomallasaban Tehagh az vasarbirak az panazra valo kepest a hordot megh meriek Es ... megh vethwen mire kellet volna a' bornak ky menny ha my fogiatkozast megh tapaztalnak, kyreol zamoth nem adhatna az Chiaplar, Tartozzanak mindgiarast az karos embert megh elegitetny az Chiaplarral [Kv; PolgK 12].

18. számot vet; a socoti; Rechnung tragen. *1585:* Az Zamúew Vraim hagiasabol hiwattam hozzam az feredost hogy az Kadar Istwannal Zamot wetnek mit mielt wolna az feredo hazhoz megh wetwe(n) Tön Adossa f. 4 [Kv; Szám. 3/XVIII. 134b Gellien Imre sp kezével]. *1586:* Postasag es zekeresseg tesze(n) eddeg az mint en meg vetette(m) f. 293/74 [Kv; i. h. 3/XXIV. 66]. *1589:* Vniversalis Summa Az Miwely Zabo gyorgy Az warosnak tartozik. Jgazan Meg wettwen f. 110 d. 64 [Kv; i. h. 4/X. 90].

19. *alkalmatosságot ~* alkalmat elszalaszt; a scăpa ocazia; Gelegenheit verpassen. *1670:* Az Istenért az alkalmatosságot ne vessék meg ő nagyságok [TML V, 29 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1710 k.:* Ekkor volt a mü legnagyobb szorulásunk ... az apám azt írta vala in anno 1662 hogy úgy fordulhat, talán soha Erdélyben nem lakhatom, hanem ha szolgálat vagy házasság által életet szerezhetek magamnak tisztességesen, az alkalmatosságot meg ne vessem [BÖn. 578–9].

20. *~i a hálót/kelepcét* csapdát állít vkinek; a întinde o cursă; eine Falle stellen. *1662:* ha Kegyelmednek volnék, bizony én is megvetném az kelepczét [TML II, 262 Kemény Simon Teleki Mihályhoz]. *1672:* Kegyelmednek sok irigyi megvetették vala az hálót Kegyelmednek végső veszedelmére [TML VI, 364 Naláczi István ua-hoz].

21. *minden mesterségét ~i* minden mesterkedését latba veti; a urzi o acţiune împotriva cuiva/pentru a obţine ceva; alle seine Machenschaften einsetzen. *1710:* a francia király, ki halálos ellensége az austriai háznak, minden kigondolható mesterségit megveti, hogy Corolust amoveálhassa a császárság mellől [CsH 460].

22. *tlan* (állat) elvetél; (despre animale) a avorta; (Tier) verwerfen. *1733:* vettem a juhok számára szenát mert mind meg haltanak volna három tavali bárany döglött meg a keczkek igen meg vetetek [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péterméhez]. *1767:* némely Tehenek megis vetettek, és Tejek el apadott [Mocs K; HG Eszterházy lev.]. *1768:* Ezen magam Kantza Lovamot féltem hogy valahol meg esik 's meg vét pedig híres Mén Loval hágatott meg [Záh TA; DobLev. II/387 Székely István édesanyjához]. *1804:* Moldván Mokszimnak hogy egy Tehene az Uraság szolgálattyában meg vetett Majd egész Nyáron gyalog Szerrel hajtotta Ur dolgára [Sóakna MT; Born. G. IX. 1 Kimpián Vaszilika (36) vall.]. *1810:* azal sem lett volna szabad a más sertésseit agyba főbe ugy el verni h(ogy) a' miatt egy része el dőgőljék egy része meg vessen [Dés; DLt 82]. *1810 k.:* A' Sertések(ne)k is sok féle bajok szokott lenni s, még hirtelen is el-döglenek kivált meleg nyárba, a kotza is gyakran meg vét [Dés; i. h.].

23. *bab* megvarázsol; a vrăji, a face vrăji; behexen/zaubern. *1838–1845:* megvet: „megvarázsol; bab, fuszujkaszem vagy kártya után megmondja a károsnak, ki tulajdonítá el valamijét" [MNyTK 107].

Szk: *babbal ~. 1772:* Ormányi Tot Istvantol ugy hallottam hogy Burján Czigányné Babbal meg vetette az ő okrét hogy meg találta az el veszet ökreit [Dés; DLt 321. 57b G. Mihály (38) ns vall.] ✱ *babot ~. 1739:* bémenének hozzája[a], hát babot vet, kérdém: „mit csinál kged", mondá, „én semmit egyebet, hanem azt próbálom, ha az babot megtudom-e ugy vetni, mint Mireséné, vagy nem" [Bözöd U; Ethn. XXIV, 87 Gyergyai Boldizsárné Osvát Anna (32) ppix vall. — [a]A boszorkánysággal gyanúsított Faluvégi Mihályné Berei Sárához] ✱ *rostát ~. 1573:* Barbara Zayko Imrehne Azt vallia hogy mykor Eotet Mas azzonial egetembe ely kwlte volna az peres leannak az Annya Thakachnehoz meg kerdeny ha azont Mongia az eo leania feleol myt az eleot zolt, mykor az valazt meg vitte volna Mond az lean Annya Noh Twdom en Mint vagion az dolog Mert eo az en leaniomra rostat vetettet az Ingert, De byzon enys meg vetettem az eo leanyra, Es az Nagiobik leanyara Cristinara esset az rosta [Kv; TJk III/3. 163].

A rostára helyezett babszemekkel való varázsolásról l. NrLex. *babvetés* al.

24. *~i magát* nekiveti magát; nekiveselkedik; a se opinti/sforţa; sich auf etw. verlegen. *1811:* a' Szász fösvényebb és takarékosabb ... 'S Minthogy a' nagy Fákbol épitni szereti, Erőss emelésben magát ugy meg-veti, Mig erőlködésben a' béle meg-fakadt, Innen van a' Szászok közt annyi meg-szakadt [ÁrÉ 69].

megvetekedik pereskedik, perbe indul; a se judeca; Prozeß führen. *1606:* az J. igy replical Jm ertem hogy az

mely Louat en teneked attam volt azt mondod hogy el perlettek mely miat te megy karosodtal es hogy megy elegittselek azt keuanod, de en arra azt mondom, hogy mikor az Zaz az leuelre igazat keuana megy mondam en te neked hogy az leuelre igazat ne fogadgy, hane(m) vele teòrueny zerent megy vetekedgiel, mert Zuuatosod vagion nekedis nekemis, de te teóruennel kvl mingiart igazat fogadal megis fizettel [UszT 20/271]. *1670/1740:* Birák, Esküttek, Kert Bírák Választásrol ... Valakit igaz szer szerént valaszt közönségesen az falu, és fel nem akarna Venni, mingyárást a falu meg Zálogolhassa egy forintra ... Ha p(e)d(ig) Törvény szerént meg akar vetekedni a faluval hogy nem ö szere, szabados légyen velle ha Törvény szerent szabadulhat, Valasszanak mást [Homoródsztpál U; WLt]. *1673:* Hogy eziránt haza törvennyitis láttassék Consulálnunk, azonban meghirt Atyánk fiais maga megh bántodásának succurrálhasson teczett nékünk, hogy az Dnus quaerulans ... Novum cum gratiat extráhálván magának, az mellett vetekedgyenek megh utrinq(ue) az következendo 1674 esztendőbéli Januariusnak 15 napján ugyan Záhon[a], minden bizonyságokat exhibeallyák, és ha melylyik félnek az tőrveny nem teczenek bocsássák derék Vármegye székire [WassLt. — [a]TA].

megvétel 1. megvásárlás; cumpărare; Ankauf. *1570:* eo kegelmek varoswl Azt Mongyak hogy az mynt egiebkor Thylalmas volt az Baromnak Nyeresegre valo megh vetele, Mostanys ... senky seh Mezaros, sem henteler sem penigh Jdegen Ember az vasaron Theosersegre Barmot Neh vegien [Kv; TanJk V/3. 14a]. *1584:* senky seminemew Wasarlasnak okaerth, az varosbol ky Ne mennien, se Bwzanak, se zabnak ... se semmy fele gabonanak Awagy egiebnek akar minek megh Wetelere, vtakra eleybe Ne mennyen, Merth valamit igy meg veszen walaky Az wasarbiro el vehesse teólle [Kv; PolgK 5]. *1590:* Lora valo Zyzerzam es Jstrang megh vetely [Kv; Szám. 4/XIII. 7 Gr. Wass malomreg.]. *1594:* Teglara keore es fűres Deskak meg viteleuel ... keoltotek in Summa f 100 d 2 [Kv; i. h. 6/V. 13]. *1625:* Az megh uetel utan sok epiteswnk uolt rajta s nem elle(n)zet megh feleòlle [UszT 10b]. *1632:* A malomnak megh uetelekor Aldomastis ittanak [Fog.; Szád.]. *1740:* Ezen Naturáleknak meg vételekre ... adjanak Borbirák atyánkfiai fl. Hg. 13 [Dés; Jk 542a]. *1785:* kéntelenittettünk más szomszéd Possessor Urak birtakak alatt lévö Erdejek meg vételire ki menni [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 13b].

Szk: *örök áron/örökösen (leendő) ~. 1583:* Megh ertettek eo kgmek minemeo Nagy es vtolso zwksegh kenzergette eó kgmet tanachaual egietembe az Zabo Georgy hazanak eóreók Arron meg vetelere [Kv; TanJk V/3. 272b]. *1817:* a' mostani szükségtöl, és Gabonátlanságtol kénszerittetve, hogy ... éhel halásra ne jutnának ... Kaszállo retjeknek örökösön, és meg másolhatatlanul lejendö meg vételével [Kakasd MT; DE 3] ✱ *summán való ~. 1614:* Az mi az Radnoth summan valo megh vetelet nezi en azt igy tudom [Kisfalud MT; Ks 0. 20].

2. (örökségnek rokonság/szomszédság jogán való) megváltása; răscumpărare (a unui bun pe bază de rudenie/vecinătate); (nach dem Recht der Verwandtschaft/Nachbarschaft) Ablösung (der Erbschaft). *1602:* Mind ezek felett vala megh egy eöszwegy Aszony allat abban az fellel megh Irt hazban eóreksegben Dotalista Lewen Azzalis megh kellet alkúnno(m), megis elegitette(m) penzel dossaert, hogy bekesegesb lehessek be(n)ne ... Az megh vetelnek es megh elegitesnek tempúsat ha Denotalno(m) kel az se legie(n) kesô [UszT 16/69]. *1604:* Azert mykor en tegedet Certificaltalak az meg vetelteol akkor kellet volna engem teoruenj zerint ki tartanod beleolle ha valami igazsagodot praetendaltad benne [i. h. 18/29]. *1608:* Miwel hogj penigh ez fen megh irt haznak kezhez ualo ueteleben sok akadaliok uoltanak, az uicinusok miatt, de feokeppen Getzi Jstuan Vram miatt, eo kegmeis ielen lewen megh egjenesedenek egjmassal, Berei Marton kezebe engedwen az hazat, az elebbj megh uetel zerent, illyen keotes alatt. Hogy Berei Marton Getzy Jstuan Vram bozzusagara ualo embert az hazban ne tarchyon [Mezőbánd MT; MbK]. *1682:* Varadi Inczédi Pál ur(am) ... Leszai Làszlo nevü szabadassak ... bizanias szüksegétöl viseltetvén s régtől fogva kinálván holmi mezei őrőksegik(ne)k megvételével ... es ugian hasanlo képpen ... két hold szánto földét adá Váradi Inczedi Pál uramnak pro f. 12 [Alvinc AF; Incz. V. 8]. *1815:* Ha a' Jószághoz részes atyafiak között tanáltatnának olyanok a' kik ... a' magok részeket nem akarnák kezekhez venni az olyan atyafiak résziben, legyen nékem mindenek felett praeferens jussom a' meg vételre [Béld AF; DobLev. V/979. 2a]. *1833:* kéntelenittetik itteni ... fel hold Szánto földjét el Zállagosittani — amelj földnek meg vételével az irt Atyafiakat kénálnám meg, s adnám értésekre, hogy ha mostann meg nem Vásárolják, kéntelenn lészen idegennek is el adni, és akkor az Venditor ne okoztattassek [Sinfva TA; Borb. I Fogarasi Huszti István falu hites jegyzője kezével].

Szk: *örökösképpen való ~. 1699:* Anna Kaszoni ... protestal azo(n) hogy az eő kme nyilvan valo p(rae)judiciumara es successoriera senki penzt ne adgyo(n) a' Fejer, Veres es Somogyi Portio őrőkős keppen valo megvetelere vagy csak megzalogositasarais [Dés; Jk 290b].

3. rajta/vkin való behajtás; încasare (a unei sume) de la cineva; Eintreibung bei jm. *1583:* ha az chaplarok az eó Tekozlások miath, vagy egieb lelekbeól indultathwan a' Bornak ky mereseben a' hordonak quantitassahoz kepest az eo Gazdaioknak fogiatkozast thennenek: Tehagh raitok megh vehessek, es az Meltan Valo megh Vetelnek vtha nylwan ky tessék [Kv; PolgK 2–3]. *1729:* emlékeztetem az Mltoságos Groff Vrat alázatoson, még szegény üdvezült édes Anyám Aszszony(na)k tött igéretire, az midön ... az Mltoság(o)s Groff ur igérte Gratiáját, hogj az rajtok valo meg vételben[a] assistál [Gyf; Ks 83 Eczedi József lev. — [a]Az adósságnak].

4. felszedés; percepere; Einhebung. *1561:* Az byrsagnak meg fizeteserǫl meg uetelerǫl Art 31 [Kv; ÖCArt.]. *1585:* Herczegh Caspar vra(m) Az Warosnak feo Biraia eset ez vetekben, Azert az vetkesnek meltosagahoz kepest itiltek eo kgmek hogy ... ketzer valo Dia zerent fizetesewel bwnheóggiek, Melynek megh wetelet eo kgmek az Ieowendeò Zent Georgy Napigh halaztottak [Kv; TanJk I/1. 7–8].

5. (adósság) visszaszerzés; recuperare (a unei datorii); (Schuld)Rückerwerbung. *1650/1687:* Az Égy ház pénzét ha valamelly Aedilisek el kőltik ... ha adossá maradnak, contentállyák rolla az Ecclát, ha hol nem contentálnák ... a megyének authoritássa lehesse(n) a meg vétel [MVJk 3a]. *1671:* (Az) adosságnak meg-vételében nem ez haza törvényivel ... procedalt ö Naga[a] [CC 79. — [a]Özv. Kemény Jánosné]. *1677:* Adosságoknak meg-vételében valo brevis processus [AC 251]. *1702:* micsoda utat modot

kővetne el azon adossagnak megh veteleb(en) aztis eo kglme tudgya [Dés; Jk 331a]. *1733:* Nms Tordai Biro Pal ur(am) Constituallya Plenipotentiariussanak Ns Tordai István vrt bizonyos adosságinak meg vetelében [Torda; TJkT I. 20]. *1812:* (Az) adosságnak megvételére certificáltatván, — minekutánna az Executiot oppositioval meg akadályoztatta volna, és ezenn Adosságnak fel vételére a' Brachium is applacidálva lévén ... kére Nagy Elek Ur Tkts Rettegi Mihály Urtol ... Száz Német forintokat [Palatka K; RLt 0. 2].

6. vételár; preţ de cumpărare; Kaufpreis. *1585:* ez epyletre tettunk ollian keoltseget ket keowet hogy megh hoztak a megh vetelewel eozwe attunk f. — d. 71 [Kv; Szám. 3/XIV. 30].

7. (vár) bevétel; cucerire (a cetăţii); (Burg)Einnahme. *1566:* a király is immár nem sok időre megvötte volna Tokajt, hogy ha a Szulimán halála híre nem érkezik vala. Mert a Sziget megvételekor immár a császár halva fekszik vala [ETA I, 25 BS]. *1601:* Almás megvétele után visszajő Básta Kolosvárra [MonIr. XXX, 138]. *1619:* Harmadik kérdésem Ha kardra kél az Jenő megvétele ... az hatalmas császár ád-e arra elégséges segítséget az én uram mellé? [BTN[2] 211]. *1662:* (Gyula) megvítelére, ha offensive, bántóképpen lehetett volna a hadakozás, egyszer nagyobb s ennél jobb alkalmatosság nem állíttathatik vala [SKr 183]. *1710:* Várad megvételivel oda való fő- és nemesi rendek, nem akarván a török hódoltsága alatt élni, Erdélyben bejövének [CsH 298].

megvetélkedik megperel, perbe indul; a se judeca; Prozeß führen. *1602 k.:* Tudom azt hogi az Aniaval perlekeienek mertt marton az Felesege Aniany mentt vala hogi az Ania Haragiatt Tartoztatthattna. Törveni zerent megh vetelkódenek. az Azoni Adosula megh [UszT 16/62 Nagi Pall marefalvi lo feo vall.].

megvetemedik *átv* megromlik, elvetemül; a se depravа/corupe; verderben. *1657:* Még az fejedelemnek éltében, mihelyen betegeskedni kezde, az fejedelemasszony[a] mind erkölcsében megvetemedék, mind pedig vallásában megtántoríttaték [KemÖn. 107. — [a]Bethlen Gábor felesége, Brandenburgi Katalin]. *1675:* Némely ember igen megvetemedett volt, de hiában, mert Isten rendelése ellen nincsen tanács [TML VII, 18 Teleki Mihály a fej-hez].

megvetendő lebecsülendő; de dispreţuit; zu unterschätzend. *1677:* akármi üdőben is egy erdélyi fejedelem jóakaratja, barátsága s kegyelmessége nem megvetendő [TML VII, 493 Teleki Mihály Vesselényi Pálhoz]. *1678:* (A levélből) Kgld világosan meg érti, mi akaratja az portának, noha mi idővontatásnak ítíljük, mindazáltal Isten ő felsége tudja az jövendőket. Talám nem megvetendő ez alkalmatosság is, Kgldtől azért kegyelmesen vesszük, ha tetszését meg írja, mi követők legyünk [TML VIII, 368 a fej. Teleki Mihályhoz].

megvetés 1. semmibevevés; desconsiderare; dispreţ; Mißachtung, Geringschätzung. *1587:* az Iffiusagh, kiben sok fele faytalan indulatok dominalnak ha megh nem zabolasztatik zokatlansagba merewl be. Melynek okaert hogy sok effele immar be Ieótt es az io Rendtartasnak meg Vtalasa, s megh Wettése miath megh reghzet alkolmatlansagok megh gatoltassanak: Wegheztetet, hogy minden Iffiak ... magoknak walo kereskedesekteol Nagy tilalomba legienek es bwntetesbe [Kv; KvLt Vegyes III/68]. *1662:* 8. vétek: az Istennek szent igéjének és minden egyéb dajkálkodásoknak rút, vakmerő megvetése, semmire tartása [SKr 708]. *1704:* Az Nemes Széknek azért Seriò intimállyuk ... publicaltassa, hogy mind Hadaink, mind egyéb akar melly renden léveő hiveink, minden Isten karomlástúl ... supersedéallyanak. Ha kik penig eléббeni vétkes, és káromkodó magok viseléssének ezen parantsolatunk meg vetésével véget vetni nem akarnának ... ã Nemes Szék ã Nemes Ország Törvénye szerint elsőben meg veszszőztesse ... utólszori bűntettessekre kővel agyonverettesse [UszLt IX. 77. 79 gub.]. — L. még RSzF 140.

Szk: *~sel fogad vmit. 1807:* meg intettettem Ágh Josef ö kegyelmét, hogy az eröszakaskodástol ... szűnnyék meg ... de ezt ugy látom foganat nélkűl, mivel magánas Jussainak képzelödéseinél fogva Elöl jároinak a' köz bátorságra intézett rendeléseit meg vetéssel fogadgya [Balázstelke KK; DLev. XXXVIII].

2. alábecsülés; subapreciere; Unterschätzung. *1710 k.:* annál jobban tudhassuk meg, mennyire kellessék a jó hírnevet becsüllenünk, és magunknak kívánnunk, hogy az ő valóságos becsinél vagy áránál se feljebb, se alább ne becsüljük, és sem felettébb való kívánásával, sem felettébb való megvetésével ... ne hibázzunk [BÖn. 409].

3. elvetés, elutasítás; respingere, refuz; Ablehnung. *1710 k.:* láttam még a szegény boldogtalan, névvel inkább mint valósággal fejedelem üdejében, hogy a két nagy monarcha öszveütközésében nem tud maga megmaradására gondot viselni, hanem a diploma[a] megvetése által csak mint az esztelen együgyű, bolond galamb, úgy marad a napnyugoti kétfejű nagy sas birodalmában, mely úgy is lőn [BIm. 995–6. — [a]A Diploma Leopoldinum].

4. megtagadás; renegare, repudiere; Ablehnung. *1632:* teczet az sz. széknek hogi ha el akaria az Leant hadni az legeni, hat deponallion f. 12. ha hol nem, hat maradgion Ligaban, mivel hogi semmi okot az leannak megh vetesere nem adhat [SzJk 40].

5. elhanyagolás; neglijare; Vernachlässigung. *1795:* az Allperesek marháinknak számokra magok kötelezések(ne)k meg vetésével szénát és marha kostat nem vettenek annak idejéb(en) ámbátor az Marhák és Juhak mellé fogadott Pásztorok kényszeritettekis [Msz; MbK 104].

6. számvetés; calcul, socoteală; Berechnung. *1596:* Ez azert bechwlletes Vraim, Istennek kegielmessegebeöl, az en Safarsagomnak Regestuma, melljbe hogy he kegteknek ennek vagj megh irasaban, vagj megh veteseben nehesseget hozna. Kegteket kerem mint kegjes Attjakat, hogj azt kegtek ne zantzandeknak, hanem ereötelensegemnek, és gjarlosagnak tűlajdonicha, es engemet arrol megh inteni ne neheztellje [Kv; Szám. 6/XXIX. 182 Bachi Tamas sp kezével]. *1688:* a' Vago marhat a' Proviant Mesterek alattomban ajandek adassal vettek be, ugjan a

megvétés elvétés/tévesztés; greşeală; Verfehlung. *1852:* Szekeres Er'sok (: ez meg-vétésből 851-re irodott bé :) [Bh; RHAk 71].

megvétet 1. megvásároltat; a pune (pe cineva) să cumpere ceva; an/erkaufen lassen. *1586:* Az melj hazat Zabo Georgteol Az Jesuitak megh vetettek volt az Varossal f 1000 Immar az haz a' Varose [Kv; Szám. 3/XXI. 19 Gr. Diosy not. kezével]. *1688:* a' Vago marhat a' Proviant Mesterek alattomban ajandek adassal vettek be, ugjan a

Profontra le verettetet marhak(na)k husat meg vetette a' ki alkalmatos volt a' be vetelre [Kv; UtI]. *1697:* igyekezűnk Uram azon az menyiben lehet fogyatkozas ne legyen csak Uram Szebenb(en) az czimerek s az zaszlo keszúljenek, az fekete posztot ha meg vetette Uram kgd ne neheztelje el kúldeni [Keresd NK; BK. Nyikodin György Bethlen Gergelyhez]. *1705:* hakinek lova lesz, a militia számára a generál jó pénzen megvéteti [WIN I, 392]. *1808/1809:* Pataki István a piatzon sok szalonnát vett, 's még Falurol is hoztanak bé ő Kegyelmének 's erővel meg vétettek ő Kegyelmével [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

2. behajtat rajta/vkin; a dispune să fie încasat ceva de la cineva; bei jm eintreiben lassen. *1569:* az En Maiorom adoth Meg Regen Amaz hytthwan chalard Embernek Besseneny (!) Josanak walamy Baranth. Ewtth forintal ados semmy keppe(n) Meg Nem wehethj Raytha k. kerem hyussa be .k. es vetesse meg Raytha [Szentmihálytelke MT; BesztLt 54 Erdely Sebestien Gr. Tymar beszt-i bíróhoz]. *1574:* Minden kapun Minden Nap egy egy tyzed Eoryzzen ... ha mely penig az tyzedbeol lelen Nem lenne Rendellien eo k. Bwntetest azokra, Mellyet Minden zemely valogatas nelkwl meg vetessen Minden Emberen [Kv; TanJk V/3. 103a]. *1653:* illyen Conditioval vévék penigh ezéket magokhoz ... hogy valamikor az arva kivanya minden pellekedés nélkül tartozzek letenni az arvaknak ha hol penigh le ne(m) tené egy Vice kiraly bíro mellettek levén meg vetesse az arva à duplomat [Ilencfva MT; DLev. 1. IIB. 11]. *1691:* ha kik részek szerent tartozo portionak be szolgáltatásában fogjatkozást tenni comperiáltatnak, hazafiaibol állo Executorok általis tsak vétesse meg rajtok [Kv; Törzs. militia-főinsp-i ut.]. *1794:* ha én fogok tsak az ő Exäja erejével repáráltatni, kétség nélkül mindeniken a' rendes vámat meg vétetem [Ádámos KK; JHb XIX/40]. *1808:* legyen hiretekkel, hogy ... Nyegerfalvi erdeiben a meg tiltott fák(na)k él pusztittássa által tőtt karokat ... meg vészi és véteti [BSz; BetLt 7].

3. felszedet; a dispune să fie strîns; einheimsen lassen. *1703:* Hadnagy Vr(am) eö kgle mind Tavalyi harmad idei és ez idei afféle restantia penz, sine discretione vetesse meg | az Rósa hegy alatt levö nagy malom gáttya-(na)k meg csinálására Az el mult fél vetéskor el maradott ágbéli Restantiakat is Hadnagy Vr(am) eö kglme vitesse meg [Dés; Jk 338b]. *1765:* azokra a celált facultásokra az adótis meg vétette eö kegyelme[a] [O.girbó AF; Eszt-Mk Vall. 309. — [a]Az egzekutor]. *1785:* ha széna kostot atta(na)k Marháinknak az árátt megvetette [M.bikal K; KLev.].

4. (adósságot) visszaszereztet; a dispune să fie recuperat (o datorie); (Schuld) zurückerwerben lassen. *1702:* (Az alperes) bizonyos szamu Sokat alkalom szerent tűlem el vevén az ara 24//24. penzevel megh kivanom az 80 soknak arat egeszlen, az holott is mi nemű adossagot praetendallya megh vetétni eo kglme tudgya [Dés; Jk 331a].

5. (várat) bevétet; a ordona să fie cucerit (cetatea); (Burg) einnehmen/erobern lassen. *1566:* Szulimán császár pedig Szigetvárán kilencz ostromot tétete, kit nagy erőss ostrommal meg is vétete [ETA I, 25 BS]. *1710:* egy kővárvidéki, Mósa László nevű ember vala Kővár alatt, kit azelőtt sok ízben persequált Teleki Mihály, meg is esküttt vala, mihelyt Kővárt megvéteti, Telekit mindjárt nyársba vonatja [CsH 336].

6. levétet/vágat; a dispune să fie indepărtat prin operaţie; abschneiden lassen. *XVIII. sz. eleje:* A fekely ha az elein indul megh ă lónak ă Szemin ismerszik megh, elsőbben ennek is kétt orvossága vagyon; elsö ha mesterit találod, mind kétt felin az orrán vetesd megh à csikját Avagy pedig azon részirűl a hol elsöbben kezd bibircsosodni, Szakasz le egy csoport Szőrt csiptesd oda a Csomó Szőrt, és harmadnapra Száradni kezd a fekély | Az melly lö gengén epül, gyengén eszik, az holdnak harmadik hétiben Szemin valóját, Lencséjétt, inyit, vetesd megh, à farkas fogát ütesd ki, ezennel epűlni kezd [JHb 17/10 lótartási ut.].

7. *a hideggel ~i magát* majd megfagy; cît pe aci să ingheţe; fast erfrieren. *1751:* ha igy tort, hogy sem fogy, sem alvad bizony hidegelis meg vetetem magom itten [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

megvétetés 1. megvásároltatás; cumpărare; Ankauf. *1663:* Im Kegyelmednek küldtem vagy 10 Flo. kérem, vétessen abrakot számomra, talán egy alkalmatossággal elhozathatom; ne is késsék az megvétetésével [TML II, 415 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. felszedetés, kifizettetés; încasare, plată; Auszahlung. *1801:* A per fel vétettvén Tessék kegyelmeteknek egyen égyen a kőzelebb Szereda sz: Annán tartando V.széken meg jelenni s az Exponenseket Törvényesen Evincálni, mellyet ha kegyelmetek el fogadnak jo Lészen külömben az Exponensek protestáltattnak a Contractusban irt vinculom meg vétetésetöl költsegekröl és fáradtságokrol, mellyis légyen hirekkel és tudatokra edgyen edgyen kegyelmeteknek [Msz; BalLev.].

3. (vár) bevétetés, elfoglaltatás; cucerire (a cetăţii); (Burg)Einnahme/Eroberung. *1662:* az vár megszállásának ötödik napján, die 2-da Septembris a jeles főveghelyet[a] a szegény hazának és a magyar nemzetnek igen nagy kárával megadták vala, 1595-ben Báthori Zsigmond fejedelem által a töröktől vérrel való megvétetése után magyar kéznél lételének hatvanharmadik esztendejében [SKr 431. — [a]Jenő várát].

megvétetett kb. visszaszerzett; redobîndit, recuperat; (zu)rückerworben. *1785:* Eddig sem(m)i el prédált portékát a meg vettetteken (!) kivűl ki nem kereshettünk, mert még katanaság ezen a földön több nintsen, hanem itt Szászváros[a] volt eddig egy Divisio Dragonos, de azis holnap el indul a Bánátusb(a) [BK. Bara Ferenc lev. — [a]H].

megvétethet 1. megvásároltathat; a putea dispune să fie cumpărat; ankaufen lassen können. *1661:* Tudósíts, édes szívem ... Feleségem, mindenekrűl ... Szakmári vásárlásban mit vétethettél meg? [TML II, 222 Teleki Mihály Veér Judithoz].

2. behajtathat; a putea dispune să fie perceput; einheben lassen können. *1613:* Ennek az alkuvasnak mi eleotteonk 32 forint volt a' kótele az mellik fel ezt megh nem allana, az meg allo fel az megh szegheö felen à 32 forint kötelet Ispan biro erejeuel megh vetethesse [Lozsád H; Törzs]. *1640:* ha az penzt fel ne(m) uenne(m) ... ez leuele(m) erejuel egy azon Varmegyeben leuo tizt jelen leue(n) az kalomnianak onussat vgy mint ket szaz Magiar forintot megh vehesse es Vetethesse [Kudu SzD; RLt 0. 5 Chereny Janos ns nyil]. *1644:* Hogh ha ... Szekely Gyeórgy az Nemszetes Suki Pal Uram feólderwl el szeóknek ... Suki Pal Uram ... eszeken az ... keszeseken ... 40,40

forintot kwleón kwleón megh vehesse, vetethesse [Botháza K; SLt Y. 40]. *1768:* ha az annotált két esztendők forgása alatt ... ã Tttes Nemes Kaptalant én nem excontentalnám ... adok tellyes hatalmat ... hogy ... akár melly Bonumimbol meg vehesse, és vétethesse [Alvinc AF; Incz. XI. 11].

megvétethetik vkin behajtathatik; a putea fi încasat de la cineva; bei jm eingehoben werden können. *1673:* Nemzetes Rudnaj Anna Aszszonj(na)k egy Vajda János Nevű jobbágiáért ... Negjven, Negjuen forintigh Lének kezesek, vgy hogy ha ... az ő kglme földéről el idegenyed(né)k, az fen megh irt kezeseken az fellyebb megh irt summa megh vétethessék [RLt 0. 5].

megvétetik 1. megvásároltatik; a fi cumpărat; angekauft werden. *1677:* ez Hazában penig edgyik kiváltképpen valo quaestura a' boroknak adásában és vévésében áll ... ha valamely bor ugy vétetik-meg, hogy hordaja vagy viszsza vitessék azon faluban, vagy városban mérettessék-meg Biro avagy esküttek elöt, es ugyan azok tétessenek contentatiot [AC 169–70].

2. behajtatik vkin; a fi încasat de la cineva; bei jm eingehoben werden. *1592:* Wegheztek egienleo nyelwell ... Hogy Valaki az lelkewel Zitkozodik ... egy forintot vegienek raita ... Ha penigh Zegheny rend essik ebben megh, Akin megh Ne(m) vetetnek Az f 1 ... Az kalodaba tegiek feyet holot harmad Napigh legien [Kv; TanJk I/1. 175]. *1727:* végeztetett ... hogy a mely jövevény emberek vagy a Székely földèről, vagy pedig másunnan jöttek, ha csak authenticum testimoniummal nem demonstrállyák magokat jószágos embereknek lenni ... az ő Felsége quantuma az ollyanokan hogy meg vétessék decemáltatott [K; Told. 2]. *1731:* Simon Istvan Tavalyi Csatani Ispán Atyánkfia, amelly Nemes Város buzáját ki osztott volt ... intra 8vum fel szedgje ... melyet ha nem Cselekszik s a Város vetetlen talál maradni eö kglmen p(rae)tendaltatik s megis Vetetik rajta anyi kára az N: Városnak Valami abbul proveniálhatna [Dés; Jk 422a].

3. (adó) felszedetik; a fi perceput/încasat (impozitul); (Steuer) erhoben/betrieben werden. *1677:* Rovason lévők maradéki után, mint jár az ado. Kapu szám és Rovás alol el-menteken, mint vétessék-meg az ado [AC 261].

4. (vár) bevétetik/elfoglaltatik; a fi cucerit/ocupat (cetatea); (Burg) eingenommen/erobert werden. *1662:* Sziget ... megvétetett, Gyula vára is Petraff basa által megvétetett, és Jenő vára is [SKr 80]. *1710:* (A) francia egész ármáda megveretik, és a harc után Treviris város is véres ostrom által a császár ármádájától megvétetik [CsH 124].

megvétetődhetik felszedethetik; a putea fi perceput; eingehoben werden können. *1711/1792:* ezen fellyel meg írt pénanak fel vételere obligálá magát Etzken Miklos Deák Uram, akkori Kézdi Király Biro Ur(am) requiráltassék, és Háromszék Tagjával meg-vétetődhessék ... abbol a' kibol szintén szeretik Etzken Miklos Uramébol [Albis Hsz; BLev. Transs. 26].

megvétetődik megvásároltatik; a fi cumpărat; angekauft werden. *1824:* az udvari orának ... meg kenésére kivántatnék oloj, a mind hogy meg is vétetődet 15 xr [Déva; Ks 106]. *1834:* Felsőb Rendeléseknél fogva ... Ő Felsége Nemes Magyar Gárda (!) számára erdélyi fajbol több fiatal Lovak meg vétetődjenek [Ne; TLt Praes. ir 451].

megvetett 1. (szövéshez) felvetőnek előkészített (fonal); (urzeală); infăşurat(ă) pe sul; (zum Weben) vorbereitet(es Zettelgarn). *1736:* Az Úr Házában ... Egy Strinfli sárba (!) tett, meg vetett lenfonal [Várhegy MT; CU XIII/1. 102]. *1742:* Egj Lábravalob(an), egj vég vászonra meg vetett fonal, bé kőtve [Kisborszó SzD; TL 42 Kifor família lelt.]. *1747:* edgj végh meg vetett fonal és edgj nihany gombolya(g) [Torda; TJkT III. 152]. *1848:* Meg vetett fonal szővetlen száz négy singre valo 50 rft [Görgénysztimre MT; Bom. G. XXIVd].

2. mellőzött; neglijat; übergangen, zurückgesetzt. *1629:* komia vala notar(ius) Mihali deak vram Zaponicz Gabornak Akkor penigh az minemű el hagyot es megh vetet ember Zăponicz Gabor vala kelletet az Zolgalat nekie [Kv; TJk VII/3. 83]. *1665:* Kegyelmed megvetett szomorú komja Kapi György m. p.[a] [TML III, 521. — [a]Levélalá-írásban].

3. megtagadott; repudiat, respins; verleugnet. *1619:* Soha azt senki nem mondhatja, hogy egy fejedelem is maga személyére köt frigyet más fejedelemmel, hanem országára nézve. Ha penig az ilyen fejedelmet az maga országa veti el melyikre kell nézni az más frigyes fejedelemnek? Az egy megvetett királynak személyére-é vagy az országra? [BTN[2] 300].

4. ~ *háló* kivetett csapda; cursă întinsă (cuiva); ausgeworfenes Netz, gestellte Falle. *1657:* Akkoron mint valami próféciai lélekkel egy deák orator megjüvendölé Zolyominak az Jonathas és Dávid barátságoknak példáját, applicálván, hogy magára vigyázna, mert elesett mellőle Jonathasa, sok megvetett hálók volnának pedig ellenére [KemÖn. 156]. *1662:* Az lengyel generálok, hogy immár a megvetett hálójok csak közel volna, jól tudván, hogy illy nagy jövedelmes, gazdag halászatbéli nyereség csak a tatár chám kosárjába essék, nem akarák [SKr 372].

megvétettetés megvásároltatás; cumpărare; Ankauf. *1739:* Mlgs Gróff Fő-Ispán Urunk ő Ngának igért 50. köböl Zabn(a)k penzen lejendö meg-vétettetésére, mig ólcsobbacska lészen a' zab, facultáltatik Hadnagj atyánkfia ő kglme [Dés; Jk 523a].

megvétettetik behajtattatik vkin; a fi încasat de la cineva; bei jm eingehoben werden. *1705:* ezen 19. forint adosságot Fejérvári János vr(am) ... fizesse meg a Borbely János vr(am) expressussának Gergely András Uram(na)k. Alioquin ... eo kglmén ezen adossag executione mediante meg vétettessek [Dés; Jk 349b].

megvethet elhajíthat; a putea arunca/lepăda; wegwerfen/schmeißen können. *1789:* égy Koszoru Hagymát, ő keme a szokmánya alá véven azzal csak sompordált az Sebestyén Ur kertye tetején hogy miképpen vethesse meg hogy ne lássák, nézvén mindenfele [Dés; DLt].

2. *lábát ~i* lábát megtámaszthatja; a se putea sprijini de ceva cu picioarele; den Fuß an etw. lehnen/stemmen können. *1811:* Archimedes azt mondotta; hogy néki valaki a' Földön kivül égy Punctumot ád, melybe ő a' lábát megvethesse, ö a' földet kirugja sarkából[a] [ÁrÉ 37–8. — [a]Lapalji jegyzetben].

megvetkezik 1. le/meghámlik; a se coji/descuama; sich (ab)schuppen. *1765:* meg kötötte ... annyira, hogy három hétig viselte ... a' szolgám a köttés hellyét, a' karja egészen meg vetkezett a' kemény köttés miatt [Szentdemeter U; Eszt-Mk].

2. szőrét elhullatja, megvedlik; a-şi schimba părul, a năpîrli; abhaaren, sich enthaaren. *1842:* Az ifjabb ... sötétebb pej még nincsen egészen megvetkezve [DLt 861 nyomt. kl].

megvétkezik hibázik, hibát vét; a face o greşeală, a comite un păcat; Fehler machen. *1593:* latiae ked Porkolab Vram Meny bortt adnak kilencz penzen ked dolga volna ez ... vgy kwlde ell engemett hogy az zolgaiawal ell menniek s vgy mecze ell az porkolab vram zolgaia az csiapiatt s monda az azzony megh czielekedhetitek, de ennekem semmi vetkem benne ninch az leany miat vettkeztem megh [UszT]. *1629:* Az mikor penigh Borbely Ferencz megh nehezedet vala, menek oda hozzaja, s kerdem hogj ha tette Testamentomot, s monda hogj tet de ige(n) megh uetekezet, hanem kűlgjem oda Szabo Dauitot ... az uta(n) monda ennekem Szabo Dauit hogy ellene mondot az Testamentomnak [Mv; MvLt 290. 159a]. *1740:* (A törökbúza) árrát midőn fel olvastam es G(rófj) Uram(na)k elkűldőttem volna meg vetkeztem volt ugj hogj az penz ki nem tőlt őtven vonás for(intra) hanem csak negjven nyolcz vo(nás) for(intra) [Kercsesóra F; TKI Mohai Mózes Teleki Ádámhoz].

megvető I. *mn* 1. alá/lebecsülendő; de dispreţuit; zu unterschätzend. *1675:* Mit beszéltenek volna az én szolgáim Vásárhelt, nem tudom ... mindazáltal megeskettetem őket, talám lelkekre nem rakják. Az atyafiaknak az is nem megvető hír lett volna, noha én bizony most hallom [TML VII, 55 Béldi Pál Teleki Mihályhoz]. *1814:* Ezen inkább Nságodra mint réánk nézve hasznosobb ajánlásunk reméllvén hogy Nsgod előttis nem lészen megvető, hogy míís ezen Tärgyban ezutánra szükséges lépésünket meg tehessük [Dés; Borb. I].

2. ~ *nevet nyer* mást lenéző embemek ismerik; a fi calificat/cunoscut ca un om încrezut; als andere unterschätzender Menschen bekannt sein. *1710 k.:* ha vélem kötődtek ... és valami bolondságot állítottak s vitattak vélem megindultam, s ... ami nékem jó, igaz és helyesnek látszott néha talán felettébb is urgeáltam oltalmaztam, úgyhogy pertinax és magamnak egyedül tetsző, másoknak és mások munkáinak kevély, megvető nevet nyertem véle [BÖn. 494–5].

II. *fn* vmit semmibe vevő személy; persoană care ignora ceva; Mißachter, Geringschätzer. *XVIII. sz. v.:* malom mesterűnkel élni lehetetlen, mert iszákony tekergő s a' porontsolatok meg vetője [JF Gráma Mihaila ádámosi[a] molnár br. Jósika Miklóshoz. — [a]KK].

megvetődik megalapozódik; a fi facută/terminată fundaţia; Grund gelegt werden. *1842 k.:* A' Toronynak alapja meg vetődött 1792 e Tőkélletességre ment 1797 e [Szucság K; RAk 96].

megvétődik eltévesztődik; a fi greşit; verfehlt werden. *XIX. sz. köz.:* 1788b(an) égybe eskettek: NB. Ez a' Maga Hellyére nézve meg vétődött [Bh; REAk 4].

megvett 1. megvásárolt; cumpărat; angekauft. *1584:* Szeredan, senky semmith Nieresegre ne vehessen semmy zyn alat minden megh weoth marhanak ell vetele alath [Kv; PolgK 5]. *1604:* ki veotte kezett az felliwl meg veott hazbol [Kál MT; Berz. 2. 39/50]. *1621:* az Kadar mester Vraim ... az masűnnat be hozot es megh veőt Edenyek megh keőtesebenis az tavalj vegezeshez tarcziak magokat [Kv; TanJk II/1. 333]. *1677:* (A) megh vett fundusocskán epitett házatt [Ne; DobLev. I/25]. *1764:* az Szen kiralyi Lakosok ... ki jőttek hogy az meg vet erdőnek hatarat ki mutassak [Lőrincréve AF; JHb XXVIII. 64]. *1857:* a' vevőnek a' meg vett földet egyszer 's mint háboríthatatlan örökös birtokába ált adja [Szováta MT; Bereczki József lev. (Mt)].

Szk: *örökösen ~. 1717:* adtunk egy darab Rétet mely vagyon az Szent Benedeki malom gáttyánál ... eö Excellentiája által örökösön meg vőtt darab Réttől fogva az Szent Benedekre által járo hidasra menö utig [Dés; Ks 26. VII]. *1763:* örökesen meg vett hely [Káposztássztmiklós MT; Told. 76].

2. (rokonság jussán) megváltott; răscumpărat (pe baza de rudenie); (nach dem Recht der Verwandtschaft) abgelöst. *1664:* Az mi az Gonos Judit Aszonytol megh veot részt illetj, abban se⟨m⟩i ellent nem tartunk ... az elsö házan fen tartiuk Versegűnket [Ne; DobLev. I/21].

3. felszedett; perceput; eingehoben. *1579:* Nem Twdom My okbwl Az en Sayatt pinzemen meg veott dezmamatth Mely az bor dezmath Jlletj Zowathy hataron ... Az Incamattus kedweonk es akaratunk ellen tellessiggel ell Takartha [Kv; SLt P. 12].

megvettet 1. kivettet; a dispune să scoată; auswerfen lassen. *1621:* Ismegh biro vra(m) paranchiolatt: megh vettetue(n) az cziganokkal Az halot a gyenerek(ne)k, vertek agyon Nro 17 adua(n) d 34 [Kv; Szám. 15b/XI. 287].

2. ágyat alváshoz előkészíttet; a pune pe cineva să pregatească patul pentru culcare; Bett machen lassen. *1879:* Ebben az én hitvány szobácskámban még egy ágyhely van. S ahány napig itt ülsz, hát addig használod. Felhozatom az ágyat is. Meg is vettetem, s várom, mikor érkezel meg [PLev. 48 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megvettetés megvetés, lenézetés; desconsiderare, dispreţuire; Geringschätzung, Mißachtung. *1663:* ez extremitás és méltatlanul megvettetés ne kényszerétse kedvünk és akaratunk ellen való dolgokra bennünket [SzO VI, 284 Bánffi Dénes lev. Medgyesről]. *1678–1683:* soha senki olj kedves, es, hiteles nem lehet, hogi neha giűlűlseghre, s megh vettetesre ne iussan, s minel hitelesb, s kedvesb Ura előt valakj, annal inkab tamod, ellene valo s igiekező tarsa [Ks Kornis Gáspár kezével]. *1795:* Meg uyittatik a' Sárdi Gen. Sz. Synodus(na)k ... Határozása ... kőteleztetnek a' T. Esperestek meg tartasokra ... hogy a' Papok illyen illetlen magok viselesekkel[a] a' Clerusnak meg vettetest ne szerezzenek [M.bikal K; RAk 18. — [a]Ti. paphoz nem méltó öltözködéssel]. *1823–1830:* Csakugyan senkitől ... szemrehányást vagy megvettetést nem szenvedtem, mindenek úgy becsültek, mint annak előtte [FogE 144].

megvettetett 1. megvetemedett; strîmbat, deformat; sich vergeworfen. *1652:* Van egy meg vettetet hitvan ajto bellett, vas hevederes [Görgény MT; Törzs].

2. lenézett; dispreţuit; geringgeschätzt. *1807:* e' pedig a' Papok panaszairol, és meg vettetett állapotjáról orálván,

mely nem tetszett az uraknak; de az igazat szépen ki mondotta, 's be tólt rajta: Szolj igazat, 's bé tőrik a' fejed [GörgJk 186]. — L. még FogE 285.

megvettethetik érvényesnek el nem fogadtathatik, elutasíttathatik; a putea fi refuzat/respins; abgelehnt werden können. *1592:* Lazlo kiraly lewele, kiben Assecuralt, hogy valamely parancsolatot az varos priuilegiuma ellen hoznanak azok megh vettethessenek [Kv; DiósyInd. 24].

megvettetik 1. figyelmen kívül hagyatik; a fi neglijat; außer acht gelassen werden. *1660:* nagy gyalázatos szomorúságomra az ország statusi eleiben leveleim annak rendje s módja szerént nem bocsáttattak, oblatióim is csak megvettettek [KemIr. 336]. *1665:* Rottal uram most az plenipotentia mellett csinálhat ... útat arra, hogy mások instantiájára ne könnyen vettessék meg az ő kegyelme törekedése [TML III, 403–4 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. alábecsültetik; a fi subapreciat; unterschätzt werden. *1811:* Miolta a' Tmolus Hegyén tartott hartzba Apolló Midástól hagyatott kudartzba, A' Pán' sipolása szebbnek itéltetett Apollo' gyönyörü Lantya meg-vettetett; Az idötől fogva Pánt nem kedvelheti [ÁrÉ 76].

3. elutasíttatik; a fi refuzat/respins; abgelehnt werden. *1831 u.:* az Executiot el probaltattam, de a repulsiora Brachiumot nem nyertem, hanem ... a Executio reinvialtatott, ezen reinviatio mellettis el probált Executio repellältotván ujra is Brachium kérésem meg vettetett [K; Somb. II].

4. lenézetik; a fi dispreţuit; geringgeschätzt/mißachtet werden. *1678–1683:* mint az ut melle vetet borso mindentül saggattatik, igi az boldoghtalansagra iutat ember maganal alabvaloktolis megh vettetik [Ks Kornis Gáspár kezével]. — L. még RettE 211.

Sz. *1811:* A' ki mást meg-itéll, ő-is itéltessék: Ki megvét másokat, ő-is meg-vettessék [ÁrÉ 95].

5. (rosszallólag) elítéltetik; a fi condamnat/dezaprobat; (mißbilligend) verurteilt werden. *1662:* (Allia Sámuelnek) egy leánya maradván, Mária, kit fejedelemasszony nevelt, és Zólyomi Miklósnak házasított vala. Az asszony pedig jó ideig való özvegylése után Apafi Istvánnal ... megszeretvén egymást összekelvén, abbéli cselekedetiért úgy megvettetett vala a fejedelemasszonytul, hogy soha látni sem akarja vala azután [SKr 194]. *1823–1830:* (Szendrei Veres Dávid) vallástalanságot mutatott, Mahumetet nagyobbnak állítván a Jézusnál, melyért az országban közönségesen megvettetett [FogE 288].

megvettettetik elutasíttatik; a fi refuzat/respins; abgelehnt werden. *1804:* instálok ne légjen kérésem meg vettettetve az Urak elött, mert ugj osztán egészen meg búsulva az Urakkal találkozni sem kivánok szégjelletembe! [Ádámos KK; Pk 5].

megvevő vásárló; cumpărător; (An)Käufer. *1677:* Vásároknak és sokadalmoknak idejében, semmi exactioval a' szeginység ne terheltessék; bé-viendö marhájokat szabadossan adhassák azoknak, kik meg-venni akarják; s' hogy valaki többire feleszeg árrán kérvén, azzal más meg-vévöt el-rekeszthessen; vagy hogy el nem adhatván marháját, kivinni ne engedgyék, le-rakatni se kénszeritsék [AC 247]. *1806:* Gáspár József és Ferenc megegyezének, hogy azon fűnek felit ... Gáspár Ferenc kaszáltassa meg azokkal, akiknek eladta ... Állítja ... Gáspár József, hogy mind a felső vicinusai s mind alsók kiszorították volna részéből. Elsőbben szép szóval a megvövőket kitiltotta, azután hogy meg nem fogadták, ki is állította [Szárhegy Cs; RSzF 130].

megvevődik 1. megvásároltatik; a fi cumpărat; angekauft werden. *1865/1875 k.:* A papi ház meg fedödött Zsendelyel meg vevödött hozzá 47. darab külömbözö hosszuságu gerenda [Szucság K; RKAk 104].

2. (szíve) megnyerődik; a fi cucerit (inima); (Herz) gewonnen werden. *1811:* A' Tehetetlenek[a] oly' biztatást vettek, Hogy az Udvartól leszsz minden Épületek Félszolgálat 's Dézma el-engedődött; 'S mind ezekkel az ő szivek meg vevődött [ÁrÉ 24. — [a]A szegény tűzkárosultak].

megví, megvív 1. megharcol; a se lupta; (einen Kampf) kämpfen. *1597:* Mikor az tw kegelmetek drabanty az koszakokkal megh witanak wolt szent Jmrehnel az Egyik Megh Sebesedet wolt Barbely Giogitodta feirwarat [Kv; Szám. 7/X. 11 Jeney István sp kezével]. *1600:* Ha az nem fog, itt Szeben, Ujegyház széket készítjük, és ha erre jőnek meg akarunk véllek[a] víni [SzO VI, 137. — [a]A háromszéki székelyekkel]. *1614:* Básta György ... az német császár hadával reajöve Mihály vajdára ... és Miriszlónál megvíván Mihály vajdával, igen erősen megveré | Ezközbe Báthori Zsigmond jobban meggyülekezék az erdélyi hadakból is, és felkelvén elmenénk Kolozsvár alá, hogy vagy Kolozsvárat megvegyük, vagy ha Básta György kijő segítségére, megvíunk véle | Székely Mojses ... meg is víut vala Básta Györggyel Fejérvárnál [BTN[2] 49, 51, 53]. *1621:* Az török császár az lengyel királlyal megvívának [Kv; KvE 152 SB]. *1653:* A tatár a havasra elejekbe jött ... és vitézül megvítt a hajduval harmad egész napig [ETA I, 74 NSz]. *1662:* Szendrő vára az obsídió, a megszállás alól megszabadulván, a császár generálissi valóban valának rajta, hogy a parancsolat szerint szemtül szembe megvíjjanak a fejedelemmel [SKr 250]. *1784:* ök fegyveresek, mi fegyvertelenek ... vezér nélkül lévén semmi uton modon ellenek fel nem támadhattunk fegyveres néppel is gyakor izben szemben szállattak s véllek megis vittak [Torockó; TLev. 4/12. 2a].

2. megverekedik; a se bate (cu cineva); sich schlagen. *1574:* peter filstich peter fia vallia ket Eottwes Inas Azon eleh fwtnak Mondanak Im az kaytor hadba Az Eottwes Inasok Meg vinak [Kv; TJk III/3. 355]. *1599:* Iffiu Andrasne Ilona Asszony ... fassa est ... az koszak erössen löueldezet az hazban Hitta az gazdat hogy meg vion vele [Kv; TJk VI/1. 385].

3. *átv* szembeszáll; a se împotrivi; sich entgegensetzen/stellen. *1847:* Felöltöztet az Úr lelki fegyverekkel, hogy tudjunk megvívni erős ellenséggel, ne légyen lakásunk a rút ördögökkel [VKp 158 Varga Katalin lev. testvéreihez a vizsgálati fogságból].

4. nekitámad, összecsap; a se năpusti/repezi (la ...); angreifen, auf etw. losfahren. *1705:* Írják novellában, hogy Angliának egy részében számtalan sok holló támadván, másfelől megannyi sok varjú, öszvementenek és igen megvíttanak egymással [WIN I, 382]. *1710:* Septemberben ... Molduvából számtalan sáskák jövének ki mindenféle zöldséget megettenek, végre Kolosvárnál egybengyűlvén ... egymással megvíttanak az aërben, és a földre lehullván, nagy darab helyen bokáig jártanak az emberek a holt sáskák között [CsH 443].

megviaszoz viasszal bedörzsöl; a cerui, a unge/freca cu ceară; (mit Wachs) einwachsen. *1653:* Én ott Radnóthban voltam akkor a Komis Gáspár selyéit én viaszoztam meg és boritottam meg egy emberrel [ETA I, 88 NSz].

megviciál meghamisít; a falsifica; fälschen. *1828:* ezen Nemes Dées Várossának 1799beli Protocoluma meg vagyon vitialva, ugy hogy a regibb Irás helyett Uj Irás Iratott oda [Dés; DLt 87/1829].

megvidámít felvidít; a înveseli; aufmuntern. *1663:* Micsoda ... válaszokat írt Cob uram és az követ nekünk és az fejedelemasszonynak az Ebeni uram dolgárúl, azon leveleket küldöm Ebeni uramnak, remélem megvidámítja, mert ... úgy tetszik, elég jóakarat [TML II, 424 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megvidul megvidámodik, jó kedvre derül; a se înveseli; munter werden. *1662:* Az fejedelem szerelmesinek hozzája való jövetelét értvén, nagy súlyos nyavalyája közben is nagyon megvidult vala [SKr 557]. *1801:* ha kedves vőmet ölölhetem hiszem meg vidulok, s meg elevenedem [Kv; BfN gr. Kemény Sámuel lev.]. *1823–1830:* Bementem sokféle gondolatok között, hát az asztalhoz ültetnek, a végére leültem, s egészen megvidultam, hogy még az urakkal ehetem, s legalább az inasok előtt lesz még egy kevés becsületem [FogE 156].

megvigaszik meggyógyul; a se vindeca/însănătoşi; sich erholen, gesund werden. *1572:* Markos Antal vallya ... Jeo fel az piaczra gazdaia azzon ... fayni kezd az Laba vgy annyra hogy le kell wlny Seres Marton haza Eleot tanitya erre Seres Martonne hogy zedye(n) harom Zemeten harom kapza foltot es főzze Meg a leüeüel Mossa a fayadalmas helt ... Annak vtanna Meg vygazott volt felesegenek Jsmet az Laba | harmad Nap Mulwa(n) keoniőkleyere Megie(n) katho ez vallonak, Mond hogy Myert haraguttal rea(m) Jo Antal vra(m), Mond ez vallo, My dolgod volt neked az en hazamnal, hogy Jde Jeottel kerny Látode Mint vagio(n) gazda(m) Azzo(n) ha Meg Nyomorodyk Jstennek eskesze(m) hogy Emmaga(m) hatodra rakato(m) az twzet, Es Annak vtanna Meg vygazott volt felesegenek Jsmet az Laba [Kv; TJk III/3. 86c].

megvigasztal 1. vigaszt nyújt; a consola/mîngîia; trösten. *1657:* Ma negyednapja, hogy Kegyelmed nekem küldött levelét megadák, melyben hogy Kegyelmed megvigasztala örvendetes hírrel, azon szűvem szerint örülök [TML I, 100 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Imádkozánk, és könnyezésmet itt is megújítván, okát néki megmondám s magyarázám, s megvigasztalám[a] [BÖn. 754. — [a]Beteg feleségét]. *1841:* csak ugyan most ís ezen kedves ujsággal vigasztaltál meg jo Hugom felöl [Veresegyháza AF; DobLev. V/1236]. *1850:* Légyen szives erőlis gondoskodni minél elöbb engem pénzel[a] vigasztalni meg [Csapó KK; i. h. V/1301 Horváth Kata Dobolyi Bálinthoz. — [a]Adósság megfizetésére von.].

Szk: *Isten ~. 1661:* Rövid nap, édes lelkem, jó híreket hallasz, megvígasztal Isten bennünket [TML II, 224 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1709:* Tavasz vetessel ugyan az Isten megh vigasztalt vala [HSzj *tavaszvetés* al.].

2. (Isten) meggyógyít; a însănătoşi; (Gott) heilen. *1771 k.:* naponként bizony mint a' gyértya fogyok ... ha az Isten hathatoson meg nem vigasztal egészszen elis fogyok [Kv; Pk 6 Pákei Mózes lev.].

megvigasztalás vigasz; consolare, mîngiere; Trost. *1667:* Kegyelmed szerelmes fiacskájának sulyos betegségét ... szomorúan értettem kérem ... fölettébb való búsulással magát ne emészsze, várván inkább jó reménség alatt óránként magára Istennek szent irgalmát és megvigasztalását [TML IV, 32 Thököly István Teleki Mihályhoz].

megvigasztalhat vigaszt nyújthat; a putea consola; trösten können. *1667:* Isten az én reménységem, az kinek keziben minden biradalam, az ki megalázhat s fel is magasztalhat, megszomorít s meg is vigasztalhat [AUt 5 Bornemisza Anna fejedelemasszony kezével].

megvigasztalhatatlan vigasztalan; vigasztalhatatlan; de neconsolat/nemîngîiat; untröstlich. *1834:* meg vígasztalhatatlan az én szivem 1824-ben el vesztettem igen kedves Sandoromot[a] de tetézte eztet Kedves Házas Társam el veszte [Nagylak AF; DobLev. V/1094. — [a]A fiát].

megvigasztalódik vigaszt merít vmiből; a se consola; sich trösten. *1675:* Nagy hittel mondja Kende Gábor ha szó, biztatás nem éri őket ... el olvadnak ... De úgy hiszem, a dolgokat megértvén, megvigasztalódnak egyszer [TML VII, 21 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1811:* Vergilius ... azon jó hirre mint meg vigasztalódott, Kedves ujj szölője hogy viszsza adódott [ÁrE 43].

megvigasztaltatás öröm, vigasz; consolare, mîngîiere, bucurie; Freude, Trost. *1737:* E szinte bé állando Innepeketis ... kivánom hogy lélekbéli tökélletes örömmel és vigassággal viradja(na)k fel Ngod Uri személyére, söt az 1738 Esztendöis Mennyei kegyelemnek bövebb bövebb harmatival harmatozzon Ngodra, csüggedező Isten Anyaszentegyházának elösegéltetésére s meg vigasztaltatására, ezen Istenemet hogy bé teljesicse szüntelenül kérem [TL. Onadi B. József lev.].

megvigyáz 1. megvizsgál; a examina; prüfen, untersuchen. *1657:* meghozván az menyasszony betegségének hírét, s azon az fejedelem igen megszomorodván ... Instruála ... hogy szorgalmatoson megvigyáznám ha az betegség valami megvesztegetést ábrázatjában nem csinált-é? [KemÖn. 59]. *1679:* Mivel az nemes széken nagyobb Guruzda Georgy megnyervén az kűssebb néhai Guruzda Georgy árvájának tutorságát, az szék is deliberálván arról, hogy inventarium szerint assignállyuk kezében az tutornak, elmenven az lakó fundussára, megvigyáztunk mindeneket házakot, istállót, sütőt [Zágon Hsz; Barabás,SzO 380–1].

2. megfigyel; a observa; beobachten. *1771:* meg is mondotta volt a Szakáts, hogy Bár vigyázzuk meg Nagy Josefnét hogy a' Seb az orczáján leszen, melyet Nagy Josefne Kilísre fogta [Dés; DLt 321. 47b Anna Szabo (44) és G. Tokai (44) vall.].

megvigyázkodik figyelmesen körülnéz; a se uita în jur cu atenţie; aufmerksam umschauen. *1604:* Mj az cziebj Erdön walank onat menek ki az berczre wigiaznj weczke följ, hat mind el leptek az raczok az falut, az nepet Jgön

ölik giorsan meg fordulek mondek En az lora wllek meg vgazkodam (!) az czioby Erdö felę [UszT 18/139 Jrolmos Lukaczj weczkey lofw Ember vall.].

megvigyáztat ellenőriztet; a dispune să fie supravegheat; prüfen/beaufsichtigen lassen. *1657:* Schultetus érkezett az portáról ... svadeálám azt néki, hogy semmiképpen el ne mulatná Porumbák felé menni kire ő is úgy tetteté, mintha örömest hajlana, s mondá azt: Im Galacon megállapodom ... magam pedig paripán Porumbák felé térek. Megvigyáztatván azért, tehát meg sem állapodott Galacon [KemÖn. 135].

megvíhat megharcolhat; a se putea lupta; (einen Kampf) kämpfen können. *1662:* Az lengyel generálok megértvén Krakkó alatt mind maga erdélyi, s mind moldvai hadaival ... Podolyán való pusztításokat, hogy az ország hadait kockára vetvén a mieinkkel mostan szemben megvíhassanak, tanácsosnak nem ítélheték | Az fejedelem az egész magyar hadak előtt szóval az okát, hogy most az ellenséggel meg nem víhatnának megjelentette vala [SKr 353, 662].

megvihet 1. elvihet; a putea duce; (hin)bringen können. *1662:* (A levelet) Kegyelmed megolvashatja és azután bepecsételvén, adja szolgáim kezekben, vihessék meg Ebeny uramnak [TML II, 340 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. odaszállíthat; a putea transporta acolo/la locul respectiv; hinbefördern können. *1623:* Mostan ez telen az jstalloknak es pa⟨la⟩nknak valo minden fakot hordassa megh. Egy heten harmad resze az jozagnak megh vihety [BGU 120].

3. hírül adhat/vihet; a putea da de ştire; bekanntmachen/berichten können. *1670:* Kende Ádám uramat, ha lehet vala, én mégis tartóztatom vala; az expeditiot viheti vala ő meg, de nem akará [TML V, 394 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1672:* Az kastélyokból behódoló lengyelek azt is mondják, Sobieczkire bizatott az respublicától az békesség tractálása, de elhiszem, Kegyelmednek Huszt felől inkább megvihetik [TML VI, 319 Baló László uahoz].

megvilágítódik megvilágosodik; a se lumina; sich erhellen. *1839:* látam, — hogy az ablakam meg világitadik [Dés; DLt 20].

megvilágol megvilágosodik; a se lumina; sich erhellen, hell/licht werden. *1839:* égyszer tsak látam, — hogy meg világol az ablak ... láttam hogy a' Tokai Ferentz szénája tűzbe borult [Dés; DLt 20].

megvilágolódik *átv* megvilágosodik; a se lămuri; klar werden. *1809:* ha tőbszer a' Communitas nékem arántok[a] panaszolni fog és a' dolog előttem megvilágolodván a' 12 Mforintokot rajtok exequalni el nem Mulatom [F.rákos U; Falujk 32 Szepesi Sándor szb kezével. — [a]A molnárokra].

megvilágosít 1. megmagyaráz; a explica/lămuri; erklären. *1671:* Mivel az Arestumnak alkalmatosságával sokan ez hazában meg-károsittattak, nagy confusio lévén, az Arestumnak és Potentiáknak dolgából közöttünk; hogy azért mindenek közt meg-légyen világositva az Arestum s' a' Potentia, Nagod Kegyelmessége-is accedalván declaralni szükségesnek itéltük[a] [CC 77. — [a]Köv. a két fogalom magyarázata]. *1710 k.:* ide illik ama bölcs mondása Salamonnak ... Aki áldja az ő barátját beszédével, jó reggel felkelvén, átkozás gyanánt vagyon annak. Sokszor kívántam, ha Erdélyben egy tudós szép elme ezt a locust felvette s megvilágosította volna, mikor láttam a nagy udvarló, úri, fő s minden rendnek szörnyű sorpogását a Teleki Mihály palotáján [BÖn. 417]. *1793:* Az Exactor Ur, a' ki tett Nehézséget maga meg világosittván, vagy is könynyebbitvén, el törlötte [Déva; Ks XVII. 8. 15].

2. felfed/tár, napvilágra hoz; a dezvălui; aufdecken, bloßlegen. *1585:* kenoztassek megh, es ha az Wetket megh Vallia, ez Nagy suspitiot megh vilagosittia hath megh hallion[a] [Kv; TJk IV/1. 454. — [a]A gyermekgyilkos anya]. *1795:* az ellene készült inquisitoriak meg világosittyák bőven az ő Isten Törvenye és Emberek tetszése szerént valo életét, s azt is mely jo féle ember légyen [Elekes AF; BK]. *1829:* Hibázott nevezett Szoszollom abba hogy a' midön látta azt, hogy a' Felperesek a' mellett ís hogy tudások Szerint Testamentaria Özvegy vagyok mint Simplex Dotalistát ugy kivánnak perelni, miért nem világositotta meg azt, hogy ... Néhai Férjem ... rabsága alatt a' Néhai Férjem Házát minden Szükségesekkel én hoztam hellyre adosságokot én fizettem le [Ne; DobLev. V/1155].

3. (be)bizonyít; a dovedi; beweisen. *1702:* eo kglme in facie sedis magat igaz Armalisos Statualtatot Nemes embernek allattya lenni, az mellyetis Cum protestatione megh kevano(m) hitelesen megh vilagositani, mivel az Approbata Constitutiot ugy Citallya eo kglme mint ha ez szek előt megh vilagositatot és minden ketcségh nélkűl valo Nemes embert fogattam es tőmlőczőztettem volna megh, az melyrűl iterato is protestaluk (!) [Dés; Jk 334a].

4. felvilágosít, tájékoztat; a lămuri/informa; erleuchten, informieren. *1670:* az Kapitan Pal maradeki tartozzanak minde(n) azon perre valo eő kglmek keőlczegenek véghe szakattáig valo harmad reszet deponalni, a' mint arrol az űdeőb(en) emanalt Contractus megh vilagosittya [Kv; JHbK XXIV/25]. *1730:* világositanok meg Baka Aron becsülletes Atyankfiát mi rendbeli szabadsággal éltek mind édes Attya és Jobb Attyais [Polyán Hsz; HSzjP] | kérjuk ezen dologba minket meg vilagosittani [Szu; Ks 99].

5. megvilágít, világossá tesz vki számára vmit; a clarifica; jm klar machen. *1676:* Az Haller János uram levelei hadd legyenek Nagyságodnál. Mester az ördög, sokképen is mesterkedik. Megvilágosítom én jobban is Nagyságodnak, de felette igen és alázatoson kérem Nagyságodat, ne tudja senki is, hogy oda küldtem őket [TML VII, 265 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

6. kimutat; a arăta; be/erweisen. *1776:* Az Mélgos Groff Exponens Aszszony ... Láb Földgyének ... az Tanu nyomozza ki, és világosittsa meg a Szabo Máté Kuttya felőll valo végének Határát [Kük.; JHb XIX/18 vk].

7. ráébreszt az igazságra vkit; a face pe cineva să-şi dea seama de ceva; jn der Wahrheit bewußt werden lassen. *1710:* Bár a szegény öcsémet is olyan gyermekkorában ne adja vala az atyám pápista udvarban, generál Chusani mellé, nem tántorodott volna úgy meg igaz hitiben, akit Isten addig ne szólítson ki világból, míg szent lelkivel megvilágosítja, s az igaz relígióra visszahozza [CsH 141].

Szk: *~ja vki szemét átv* kinyitja vki szemét. *1772:* Reménylem, hogy idővel a mindenható Isten a maga ke-

gyelme által szent lelkét adván, szemeit megvilágosítja s abból a vakságból[a], melyben a mi idvezítő urunk Jézus Krisztusunknak öröktől fogván való istensége tagadtatik, kegyelmesen kihozza [RettE 279. — [a]Az unitárius vallásból].

megvilágosítás 1. világosabbá tétel; clarificare, lămurire; Klarstellung/legung. *1704:* adjanak oly exmissiót, hogy ezeknek megvilágosítására onnan feljül hozathasson documentumokat [WIN I, 163]. *1784:* Mondotta Mlgs Groff Ur ő Nga, hogy az effélék meg vilagosittása vegett fel küldi az régi Urbariumot mivel mindenféle szolgálatok irant regi meg egyezése volt a Familia(na)k az Emberekkel [Torockó; TLev. 4/9. 11a]. *1809:* Bizonyság Darotzi Josef ... helyberi hag(g)ya az ottanni Fassioját anyi meg vilagositassal, hogy Kotsis Sigmond, Kövesdi Imre Tetsi István tavalyi esztendőbe vittek ki szalonnát [Szu; UszLt ComGub. 1808]. *1831:* Titt Cameralis Chyrurgus Vajna Janos Ur a dolog meg világosittására nézve, Fassiot tévén, azt ezen Biztossagnak altalis adta [Dés; DLt 332. 24].

2. kivizsgálás; cercetare; examinare; Untersuchung. *1677:* a' dolognak[a] meg-világositására s' bizonyitására tizenőtőd nap adattassék, és ackor végsőképpen el igazittassék ... egyszer s' mind a' keresö fél meg-is elégittessék [AC 190. — [a]Adósság behajtásának].

3. magyarázat; explicaţie; Erklärung. *1710 k.:* szóljunk egy keveset az üdőről és az örökkévalóságról, hogy annak ... a szempillantással való öszvevetéséből és ennek megvilágosításából annál is inkább meglássék a világnak a hírnév körül lévő munkájabéli bolondsága és hijábavalósága [BÖn. 442].

4. (lelki) világosság, megvilágosodás; strălucire (sufletească); (seelische) Helle/Helligkeit. *1794/1795:* a' Papok(na)k kőnyőrgesei es Predikatioi igen sületlenek sok helyleyken, hogy a' halgatokb(an) semmi meg világositast semmi meg jobbulast nem szereznek [M.bikal K; RAk 14].

megvilágosító felvilágosító; lămuritor, care lămureşte (ceva); aufklärend. *1818:* méltoztassék a Dézma adás vagy vétel iránt a Szűkséges meg világosíto feleletet meg tenni, és hozzám A posta uttyán lehető hamarsággal el küldeni [Vh; Ks 118 Vegyes ir.].

megvilágosító levél tisztázó levél; scrisoare de clarificare; aufklärender Brief. *1819/1831:* Sárosi Jánosnak a' Dösakrol valo meg világositto Levél 20a May 1692 [Aranyosrákos TA; Borb. II].

megvilágosított 1. ismertetett; care a fost făcut cunoscut; bekanntgemacht. *1671:* az Foldozo Vargakis ... semmi uy saru művet ne gyakorollyanak, hanem csak tulajdon az Saruk(na)k foldozásaval magokat es hazok nepet taplalni kenszerittessenek, az megh vilagositott bűntetes alatt [Kv; Céhir. I. 17].

2. felvilágosult; luminat; aufgeklärt. *1710 k.:* egy nagy tudós, jóra igyekező és buzgó ember, kiváltképpen immár ebben a mind természeti, mind lelki tudományoknak megvilágosított üdejében mit nem tudna csinálni, ha elméjét rátenné, és patrónusi, segédi lennének a méltóságok [BÖn. 541–2].

megvilágosíttatás világosabbá tétel; clarificare, lămurire; Aufklärung. *1761:* Hadnagy Vram ... az I. ellen Inquisitione mediante doceallyon a dolognak jobban valo meg vilagosittatása végett, itiltetett [Torda; TJkT V. 34].

megvilágosíttatik 1. feltáratik, napfényre hozatik; a fi clarificat/scos la iveală; aufgedeckt werden. *1761:* jövén Venerab. Consistoriumunk elibe Óras Samuel és Dési Eva ö kmek(ne)k igen ... keserves Haborusággal tellyes Házassági Caussajok ... kivánta mind a sérelmes fel, hogy ezen dolognak valosága meg vilagosittassek és Exmissio adatván mind a két félnek Inquisitione mediante bizonyossa tetetessek [Kv; SRE 196]. *1796:* Fellyebbis eléggé meg világosittatott, de nagyobb világosságnak okáért, mint hogy a' Királlyi Fiscus ezen praetensiot ittis iterálja, az All Peresis kéntelenittetik viszszá témi azonn 1659béli Decisiora [Mv; TLev. 5/16 Transm. 97].

2. felvilágosíttatik; a fi lămurit; aufgeklärt werden. *1789:* Míg ímitt amott táltatik (!) vagy egy vén Aszszony, a' ki a Boszorkányoknak lételét hiszi, de a népnek nagyobb, jobb és értelmesebb része meg lévén már világosittattva, az efféléket nevetséges dolognak tartja és nem hiszi [Etéd (U) és körny.; UszLt XIII. 97]. *1802:* hogy pediglen az Aszszonyok[a] annak idejében a Törvény elött az Exponensek igaz p(rae)tensiojok iránt a' tellyes meg gyözödésig meg világosittassanak, közölnek mi általunk egy Hüteles Esketést [Torda; DobLev. IV/857. — [a]Az alperesek].

megvilágosíttatott bizonyított; dovedit; er/bewiesen. *1702:* az Approbata Constitutiot ugy Citallya eo kglme mint ha ez szek előt megh vilagositatot és minden ketcséglh nélkűl valo Nemes embert fogattam es tőmlőczőztettem volna megh, az melyrűl iterato is protestaluk (!) [Dés; Jk 334a. — A teljesebb szöv. *megvilágosít* 3. al.].

megvilágosodás világossá válás, tisztáz(ód)ás; clarificare; Klärung. *1679:* ő nga megengedi az asszonynak Gerendre való menetelit és az dolgoknak megvilágosodásáig ott Ngodnál való lakását [TML VIII, 474 Teleki Mihály Lónyai Annához].

megvilágosodik 1. kivilágosodik; a se lumina; hell werden. *1839:* látam az ablakan által, — hogy az otves háza meg világasadik [Dés; DLt 20].

2. kiviláglik, világossá válik; a se lămuri/clarifica; sich erhellen, klar werden. *1669:* az szebeni királybíróra igen haragudt urunk ű nagysága, kit is idehivatván megfogatott s Dévában küldötte, míg jobban is megvilágosodik dolga [TML IV, 540 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1682:* az mely defectusok az irasokbol megh vilagosodtak azokat liquidaltukis [Kv; RDL I. 161]. *1702:* az az beszéd az mint meg vilagosodik előttünk nem mostanság esett [Kv; ACJk 49]. *1752:* (Az) allegált Documentumbol ... hogy a' Perceptum 10 M. forint lőtt volna, meg nem Világosodván, tovább való Világositásra fen marad azo(n) 10 Rfr [Kv; Szám. 69/XXVII. 13]. *1812:* Mivel tapasztaltatott, és a' sok panaszbol megis világosodott, hogy a' Mester emberek a' falusi szegénységet felettébb terhelték, ennek megzabolázása véget hozatott ezen határozás és a' Mester emberekkel a' megtartás véget kőzőltetetis [F.rákos U; Falujk 74b Sebe János pap-not. kezével].

3. bebizonyosodik; a se dovedi; sich er/beweisen. *1657:* megvilágosodott pedig, hogy császártól negyvenezer tallér gratiát vött volt[a] [KemÖn. 15. — [a]Pécsi Simon]. *1672:* Az

Incta megh vilagosodva(n) czelekedete gialazatoson ez hazabol a Czigany által kesertetik [Kv; TJk XI/1. 253–4]. *1677:* ha az arendát bé-vivö avagy küldö emberek hitelesképpen meg-bizonyithattyák, hogy a' szokott idönek határa elött bé-küldötték, avagy vitték arendájokat, de a' Perceptor nem találtatott jelen lenni a' dolog meg-világosodván, tartozzanak bé vétetni a' rendelt napnak el-telése után-is [AC 73]. *1712:* Szarvas vétkei az Pasztornak Kelepeci Pálnak, ugy mint Isten elle(n) valo karo(m)kodasi, szitkozodasi reszegeskedese a szék szinén eléggé meg vilagosodot az miert igen nagj büntetesre mélto volna [Kv; TJk XV/1. 31]. *1741:* mü Sajiakul esketvén, ugj világosodot meg hogj Saji határ légyen [Mezősályi TA; Ks]. *1782:* határőrzeni egy lovon nem is több(ön) lészen szabad menni ... de egy lónál többön tilalmasban menni nem szabad, külömben a bíró büntesse azon határpásztort, ha megvilágosodik [Oroszfalu Hsz; RSzF 152].

4. kiderül vmi; a ieşi la iveală; sich herausstellen/zeigen. *1675:* Tiboldi Sigmond Jobbagya (!) Aszszonyát terhes állapattal vádolván az ucza Tizedesse hogy fel kérettűk Szolga Biro Uram(na)k adtunk ... f — d 15. Annak utánna megh világosodott hogy más féle nyavalyája volt [Kv; Szám. 34/LVI. 8].

5. rábizonyosodik vkire; a se dovedi vinovăţia cuiva; einer Sache überführt werden. *1651:* Tothazi Istuan nagy panaszt teon az Inassara Gebel Janczira hogy egyszer maszor sok aprolekos Ezúst veszet el miatta, mely dolog megis vilagosodot az Inasra [Kv; ÖCJk].

6. tiszta képet nyer vmiről; a reieşi (clar); von etw. ein klares Bild bekommen. *1793:* az Inctusok bé adott Leveleivelis meg világosodat az Itélő Szék Continua Tábla abban, hogj valami ... több nevezett alatt levő Helység vagjon, akár hegy akár vőlgy mind a Baromlakhoz tartozik, s oda értetik [DobLev. IV/730. 1b]. *1793/1794:* nemély Possessorok elsőbben, kivánák ugyan hogy azok is osztályra mennyenek, de minekutánna meg világosodtanak volna abban, hogy az Eklésiáé volnának a' nevezett Sessiotskák, őnként az Reformata Eklésiának hagyák őrőkősőn [M.bagó AF; i. h. IV/13]. *1794:* Magam is jelen voltam a Falunak Gyűlésében midőn hallattuk hogy ... Bulza János Dsugyaságrol megint ujj Levelett a Devai Uradalom Tisz(t) Uraitol hozott volna ... kértűk annak utánna az Levelet hogy adja àltal az Falu kezében hogy annál fogva meg világosodjunk a dologban [Vályebrád H; Ks 81. 57/56 Opra Ignát (55) vall.]. *1809:* a' kantza azon ejtszaka viradtig eldőglőtt ... a károsodásban okozza a' Káros Gazda a' pásztorokot, kivánnya azért, hogy megfizessék. A' pásztorok pedig a' fizetéshez állani nem akarván, kivána a' kőzönség megvilágosodni ezen elkárosodás oka aránt [F.rákos U; Falujk 40 Sebe János pap-not. kezével].

megvilágtalanít megvakít; a orbi; blenden, blind machen. *1637:* szanto Marton ... zugoladot en eleöttem hogi ollie tartia mint ha Borbely Istua(n) vilagtalanitotta volt megh [Mv; MvLt 291. 105a].

megvilágtalanodik megvakul; a orbi, a-şi pierde vederea; erblinden. *1763:* Rácz meg világtalanodott volt [Hagymásbodon MT; MvLev.]. *1783:* Felesége már egy néhány esztendöktöl fogva ugy meg világtolonodott, hogy Férjének Gunyájára tsak egy Folt-vetésréis nem elégséges [Vajdasztiván MT; Told. 9a].

Szk: *szemeiben ~. 1778:* hoszszas betegsegekre nézve Etzken András Uram szemeiben meg világtalanodék | Etzken András Uram az uton Sokszor alá vezettette magát mert Szemeiben meg Vilagtalanodot volt [Albis Hsz; BLev.].

megvilágtalanodott megvakult; orbit; blind geworden. *1778:* ismértem Nehai Meg vilagtalanodot öreg Etzken Andras Uramot es Felesegit [Albis Hsz; BLev.]. *1866:* Az Agyagfalvi ... 50 évet hivataloson tul élt, meg világtalanodott Pap fél fizetéssel nyugalomba lépett [Gyalu K; RAk 108].

megvilágtalanodottság vakság; orbie, lipsa vederii; Blindheit. *1662:* (Zólyomi Dávid) ott való akaratos magaviselésével, fenyegetőzésével s nyughatatlankodásával, szemeinek megvilágtalanodottságával, s hol egy, hol más magatüntetésével úgy megsúlyosította vala rabságát, hogy soha sem ipa sem mások kezesek nem mernek vala érette lenni [SKr 153].

megvilágtalanul megvakul; a orbi, a-şi pierde vederea; erblinden. *1637:* Szanto Marton ennalam mikor miuele, megh akkor latot, de az uta(n) ozta(n) megh keöppeölieöztette magat, s az uta(n) ugj uagatot eret a homlokan az uta(n) vilagtalanult megh | Iffiu Borbely Istua(n) fassus est: En rajtam is vagtak eret, s enis vagta(m) mason de abbol megh sem en sem mas megh nem vilagtalanultunk: szanto Marton vilagtalansagais nem az eruagas miat eset, hanem az niavalia nem kegielmez senkinek [Mv; MvLt 291. 98a, 106b]. *1774:* 'a Feleségem meg vilagtalanult [Fületelke KK; LLt Vall. 219].

megvilágtalanult megvakult; orbit, lipsit de vedere; blind geworden. *1640:* Mane Plossa ... megh vilagtalanult szegeni Ember [Nagyvajdafva F; UC 14/48. 102].

megvillámik megcsillan/villan; a sclipi (pentru o clipă); aufblitzen/leuchten. *1635:* Toluáy kiáltast hallek azonba(n) látám hogy megh uillámek az szablya, enis utannok futáma(m), es el erem Koteles czizmazia Petert és megh rágádám ... és el tetetem uele az száblyáját [Mv; MvLt 291. 41b].

megvillámodik megvirrad, kivilágosodik; a se lumina/crăpa de ziua; grauen, tagen. *1582:* Petrus Gruz fassus est ... Nyreo Kalman felele ... kerlek Attiamfia Gruz Peter Menny el Igen hamar, mihelt meg villamodik Az Zen egetheo Tot Mihaltol az en Bekkennemnek az vratol s mind a' Bekkenneteol, kerd meg a' Katalinth ... en el Menek ... Tiztessegesen zolek mint leant Zoktak meg kernie [Kv; TJk IV/1. 34].

megviolál (végezést) megszeg; a viola/călca (o dispoziţie); (Beschluß) übertreten/verletzen. *1587:* gongiok lezen Reaiok, hogy Amit el vegheznek varosul, Azt egy Nehany zemely se Alatomba se Nylua(n) megh Ne violallia, seot hwti zerent megh tarcha [Kv; TanJk I/1. 51].

megviolálhat (végezést) megszeghet; a putea viola/călca (o dispoziţie); (Beschluß) übertreten/verletzen können. *1588:* egi priuatus emberert az varos Io veghezeset Az keossegh Iowara valot semmikeppen megh nem violalhattiak [Kv; TanJk I/1. 72].

megvioláltatik megsértetik; a fi violat/călcat; verletzt werden. *1592:* Vegeztetet azis, mierthogi az Vristen kemeni parancholat alat keuannia az Innepet meg zenteltettni, meli az varosban Igen megh violaltatot ... Ez okaert ez napsagtol fogua, se buza, se zena, se erdeo hordasara ... vasarnapon ne mennien [Kv; TanJk I/1. 199]. *1606:* az eò Felsege gratiaia semmibe(n) megh ne violaltassék per contumatia(m) kegmetek megh gondolkodgyek mindenekreól mit czyelekzik kegmetek [UszT 20/13 St. Bedeó trium sed. sic. capitaneus aláírásával].

megvirágosodik meglepedékesedik; a face/prinde floare, a mucegăi; kahmen, kahmig werden. *1847:* 14 vedernyi ó Siller virágbór (: mely meg vala virágosodott (!) :) 10 vedernyi új siller virágbor [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

megvirágzik (ki)virágzik; a înflori; erblühen. *1632:* hallam az szõ beszed keözbe Hogj veres Marton monda hogj az Feiedelem kertiben Fejeruarat volt narancz fa, s megis viragozot, de nem tudgya ha erhetette megh avagj ne(m) [Mv; MvLt 290. 70a]. *1682:* Meg adák kgd levelét mind az fűvekkel edgyűtt ugyan ezen fűvek félét, ha meg virágoz(na)k ismét külgyön elegedendőképpen télre kőtőzni valot, mivel pedig az Tisztes fű, és székfű már meg virágzik kgd minél hamaréb külgyön [Ebesfva; UtI]. *1823–1830:* A törökbúzát pedig megkapáltam, megcsőzött ... ahol pedig nem volt meggyérítve, ott vékony szálak nőttek, megvirágzott, egy-egy selymet hányt ki [FogE 223].

megvirrad **1.** a se face ziuă, a se lumina/crăpa de ziuă; grauen, tagen. *1572:* Marta nehay Lakatos Bertalanne vallia ... Egi Nap meg Jol meg Nem virradot volt, latta hogi lakatos Balint felesege ... ky fwtot volt az vra eleot az vchara [Kv; TJk III/3. 30a]. *1573:* Eotthwes Antal ... vallia ... Az mely Eyel meg holt volna Zitane Mond peter No en Iol twdom hogi Mihelen Meg virrad az leszen iol ky myt kaphat [Kv; i. h. 240]. *1594:* annak utanna hogj megh uiradot uolna a' haz nepeis fel kele [Kv; TJk V/1. 463 Kerekes Mattias vall.]. *1653:* Egy kis vártatván, már hogy jól megviradott volna, és hát onnat ezer kétszáz kurtán jő — a kis szöllőn innen vagyon már [ETA I, 63 NSz]. *1681:* mihelt megh virrad, a ki ura ... mentest hajcsa pasztor eleiben az őkrétt maga ne pásztorollya [KGy]. *1769:* Tyu György ... bé jött a fogadoba, és ottan ivutt Gláva Péternével valamig meg viradott [Bukuresd H; Ks]. *1831:* táplált a reménység hogy ... a köd fel takaradásával Lovaimra rá akadhatak, a mint hogy midőn szépen meg viradt azak kőzűl kettőt megis kaptam [Dés; DLt 332. 13].

2. vhol éri a reggel; a apuca ziua/dimineața într-un anumit loc; der Morgen ereilt einen irgendwo. *1604:* valamely Tizedes awagy egyeb rendbely Zemely rezegen megyen az eorizetre ... mingyarast biro vram awagy arra rendeltetet Vraim, az kalitkaban tetessek es ott viradgion megh [Kv; TanJk I/1. 485]. *1657:* midőn megvirradánk, Legyesbénye tájékján találók Bakos Gábort és Huszár Mátyást | hajnal előtt csendesen csak az vélem maradott részét az hadnak felültetém, és úgy virradánk meg az ellenségnek ellenében szinte [KemÖn. 214, 241]. *1799:* a' bugja tövin is virradott meg [Dés; DLt]. *1826:* én ... azonnal el indulván véllek onnan — Sos mező körül virattam meg [Dés; DLt 1039/1840].

megvirradhat a se putea lumina de ziuă; grauen/tagen können. *1570:* Erzebet Kyral Marthonne ... vallya ... Eztis hallotta Az Trombitastwl hogy ezt Monta, Esseh lelek kurwak ely vezek myattatok valamyt Myweletek Raytam Jmmar hatzor Jndwltam ky az kapun hogy ely Mennyek Az varosrol myattatok ... Az Zabo Janos leanyanakis azt Montha, Te Bestie lelek Megh sem virradhat Jol azonnal az Torom aytaianal Talalak Bokretadal, ely vezek myattatok, Jmmar Jamborok kezeot Thyztessegem sinchen [Kv; TJk III/2. 27].

megvisel **1.** hord, visel; a purta; etw. tragen/anhaben. *1576:* En Melyth Anna hattam Baranyay Annok Zeoksegere, kyt giermek korára megh wysselie zegyn melytth gieorgyne marhayabeol (!), Akyt Jmyde hatra fel Irtwk [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 13]. *1585:* swbatis attak volt Erete[a] azzony embernek valot ... az felesege borbala azzony vysele megh az subat [Zutor K; Ks 42. B. 9. — [a]A jószágért]. *1606:* Zöke lörinczneis vöt egy Aranios kapcziot kerdem mith tezen vele monda meg viselem az mig elek [UszT 20/310 Nehaj Dobaj Peterne Piroska löuetej vall.]. *1607:* Hallám, hogy mondá azt is Hadnagy Balázs, hogy Homonnai Bálint azt mondotta volna, hogy Erdélynek az süege kezemben vagyon, ha isten megengedte meg is viselem [EOE V, 518 Bakcsi Boldizsár albisi[a] lőfő vall. — [a]Hsz]. *1633:* mikor Zőcz Palnak az felesegett el zőktetek ejel, akkor Zőch Palnak minden marhajatt fel raktak es el vittek egi mentejetis Foris Gergeli az iffiu legeni visele megh Zőch Palnak [Mv; MvLt 290. 132a/2]. *1668:* Az málbéllést Kegyelmednek megszolgálom, én is megviselem Kegyelmed egészségéért [TML IV, 369 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

2. *átv* elvisel; a suporta; ertragen. *1572 k.:* En Azt nem kevanom hogy mass ember az en Terhemet vyselie soha sem kyvantam, hanem a' mint elég volttam mindenkor Eöremest meg viselttem mostanis a' my Jllik olian Erőttlen zeginy Embernek Eöremest el viselem [Kv; TJk III/3. 30d].

3. szem előtt tart; a avea (ceva) în vedere; etw. im Auge behalten. *1662:* (Bethlen Gábor) újabb házasságra akarván magát adni, abban is a magnanimitást és méltóságot nagyon megviseli vala ... mert maga nemzetéből magához hasonlót nem állítván Németországbul, Marchiábul igen nagy pompával, költséggel hozatta vala 1626-ban az Brandenburgumi Kata marchionissa asszonyt [SKr 128].

? **megviselődés** megterhesedés; faptul de a rămîne gravidă; Schwangerwerden. *1775:* mostan született Gyermekkel valo meg viselődése elött Feleségivel együtt lakotte ...? [Kvh; HSzjP].

Egyetlen adalék lévén, merő elírás is lehet *megviselősödés* h.

megviselődik elhasználódik; a se uza/deteriora (prin întrebuințare îndelungată; abgenutzt/gebraucht werden. *1668:* Ha találtatna Kegyelmed egy sing hajszín kamukát, vétetne Kegyelmed ehez az viselő szoknyámhoz, mivel az volt igen meg viselődött [TML IV, 260 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. *1684:* Egy régi, boros Czipó hámzó Szeker; bőri megviselődött, Posztóján rongyos [UtI]. *1843:* a' Nyárádtöi malomnak a' Zsilipje nagyon meg van viselődve [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

megviselősödés megterhesedés, teherbe esés; faptul de a rămîne gravidă; Schwangerwerden. *1762:* az I(na)k eőkegyelmenek ... 1760dik Esztendőben, és ődő tajban, ex illicito concubitu meg viselésedése, és terében valo esése lőtt légjen ... ez közenseges hir volt [Torda; TJkT V. 92].

megviselősödik megterhesedik, teherbe esik; a rămîne gravidă/însărcinată; schwanger werden. *1722:* Kováts Mária Aszszony panaszolkodott hogy soha Bethlen Ist⟨van⟩ Uramtoll gyermeke nem leszen, es ha tsak az Agy deszkajátoll meg nem viselősődik, Bethlen Istvántol sohasem [Marosdécse TA; BfN X. 2/113 Sigismundus Szilagi minister eccl. ref. (52) vall.]. *1724:* Tudom h(ogy) Pekri Uramnál egyszersmind egy Menyetskének két gyermeke lett, és az utan is meg viselősődött az Udvarába [Királyfva KK; BK. Kis Sámuelné (38) jb vall.]. *1736:* (Duka Ersok) Eltető Ferencz uramtul viselősedet volna meg [Szentegyed SzD; TKl Puskás Luka (60) zs vall.]. *1738:* most Boár Magda viselős de kitől viselősődött meg ne(m) tudom [Galac BN; WLt Rotar Dumitru (46) zs vall.]. *1755:* nem ő tőlle viselősődött meg az Aszszony [Udvarfva MT; Berz. 11. 85/5]. *1762:* Illyen okon kelletett az I. Aszsz(ony)t ... Törvenyben hinom, hogy ... meg viselősedet es tereb(e) esett [Torda; TJkT V. 87]. *1805:* hallottam hogy másodikszor a' szolgájától Török Tamástol meg viselősödött [F.csernáton Hsz; HSzjP Bölöni György (65) gy. kat. vall.].

megviselősül megterhesedik, teherbe esik; a rămîne gravidă/însărcinată; schwanger werden. *1766:* A Néhai Botez Gligor felesege Opricza Férjének halála után meg viselősűlvén ... a Szék Szine előt Petrucz Győrgyőt gyermeke attyának vallotta [Grohot H; Ks 40/9 Román Juon (40) jb vall.].

megviselt használt, rongált; uzat, deteriorat; abgenutzt/gebraucht. *1782:* Jol meg viselt szúszék [Mezősámsond MT; Berz. 5. 42. S. 84].

megviseltet (el)viseltet; a-i da cuiva să poarte; (aus)tragen lassen. *1570:* Hwnyady esthwan ezt vallya ... Lattha hogy Kowach Kalara az Zabo Balint Zeoleyebe Mywel volt, hogy az Mywet ely vegezyk. Az Kowach Kalara Thagargat (!) volt valamy veres palaztot egy chondoraba ... Rea Jndwl Balint Kalara ely fwtamyk eleotte ky az Zeolebewl, Balynt fely vezy az palaztot, Es az chondorat Ez byzonsagh fyawal wettety az gepwre, Az palaztot haza hozza vele, Es Latta hogy az ew leanyawal vyzeltette megh [Kv; TJk III/2. 55].

megvisz 1. (megbízásból) elvisz (és átad) vkinek vmit; a duce (şi a preda) cuiva ceva; (im Auftrag) etw. jm bringen (und übergeben). *1568:* az mynemw Kętest az Jamborok kętęttek volt tudny illik tiz ftot, azt az tyz ftot my wittwk meg [Kv; TJk III/1. 194]. *1570:* Orsolia Trombitas Leorinchne ... vallya ... Zabo Janosne ... kery Eotet hogy valamy kezkeneot gywrět haza vinnek Eothwes Demeternek ... Ew megh witte es megh atta neky [Kv; TJk III/2. 36]. *1573:* Biro Kato, Azt vallia hogi trombitasne hozot volt eo hozza Egi Kis parta Eowet es harom arany gywreot, hogy penzt kerne Rea valakytwl, Eo azkor ely Nem Indwl az azzony zowara, hane(m) Megien az vrahoz es Meg kerdy rola, azt Mongia hogi eo akaratya oztan eo vgy Megien Zeoch Balintnehoz Es het forintot ker Rea, kyt meg vyzzen Zabo Janosnak [Kv; TJk III/3. 253]. *1600:* En az Capitan vram eo kegme leueleth megh vittem az alperesnek, Jamborok Eleoth kezebe adom vala [UszT 15/177]. *1770:* A Mlgos Úr levelét meg vittem T. Esperést Ur(na)k mellyet nagy betsűlettel vőtt [Esztény SzD; Told. 29]. *1821:* Györke Uram ... meg viszi ă Levelet, vettedé nemé nem tudom [Kv; Pk 7].

2. odaszállít/visz; a transporta/duce (ceva) la locul stabilit; (hin)befördern. *1667:* Az tíz lovu szekeret ezen alkalmatossággal megparancsoltam, Uram, hogy megvigye Nagy-Sinkrűl [TML IV, 236 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1810:* A Malomhoz meg kévántato Aprolékos Munkára valo fákat maga erein tartozzék meg vinni Ugy felis dolgozni [Oroszfalu MT; Born. G. IX. 5].

3. odavisz (hogy meg/visszaadjon vmit); a duce înapoi/a restitui (cuiva ceva); hinbringen (um etw. zurückzugeben/zahlen). *1582:* Petrus Gruz[a] ... Hywata engemeth hozza Nireo Kalman hoza ky az Boltbol valamy Igler poztot, kere Azon hog egy zokniat es eg firist chinalliak beleolle El vym az poztot Mikor Immar az Azzonyhoz mertem volna es ... megis chinaltam volna az Azzonnak, Az zelit a poztonak meg vym Kalman vramnak ... Ezen ereossen meg bozonkodek Nireó Kalman, es Zidogatny kezde engemet Mondwan ... en teneked semmy poztot Nem Attam [Kv; TJk IV/1. 41. — [a]Vallja]. *1587:* Voltunk harom vttal Jaraban[a] hogy az Olahokat az kalodabol ki kertwk Tanach akarattiabol, es az pinzt erettek megh uittwk keolteottwnk az harom vttal d. 75 [Kv; Szám. 3/XXXII. 9. — [a]TA]. *1614:* Fazekas Peter kert uolt Bereczki Mathetől f 7 keolchjen megh uitte uolt neki, de fel nem vótte hane(m) donatiot extrahalt rea [Szentlászló MT; BethU 79]. *1633:* A pénzt megh uiueök es Andras kouacz fel uőtte | mikor Rado Petert, és Bölöni varga Miklost megh bekeltetök ... tiz forintba(n) bekellenek megh, de az uta(n) ismet el engede egi forintiat Bőlőni Miklos, es az f 9. en vüm megh varga Miklosnak [Mv; MvLt 290. 111b, 138b/2]. *1650:* uolt egy feolde zalagba(n) a Jobbagyamnak az alperes kezenel az mely feoldnek az zalagjat megh uitte az Jobbagyom, elis uette az in Causam atractus, de az feoldet ugya(n) nem akarja megh ereszteni [UszT 8/64. 15a]. *1655:* az mely aranyat Csepreghi Mihaly Daroczi Ferenczel fel pèldasztatot hogy semmi hasznát nem vehettem az pénznek, megh vüm Csepreghi Mihalynak [Kv; CartTr II Petrus Szavaj ötvös vall.]. *1668:* Aztis tudom hogi it Vyfaluban, az Sido Istuan hazabol egi sueget es egi doloma(n)t el lopot vala. meg fenegettek Jstuan deakek es meg vitte [Kászonújfalu Cs; CsÁLt F. 27. I/30 Szabo Dauid vy falui (28) pp vall.]. *1724:* kelletet sietve menem, hogy Borgai nyomoru Portiocskam Zalogjaban még restalo hatszáz magyar forintokat ... meg vigyem [Betlensztmiklos KK; Ks 95 Bethlen József lev.].

4. (kötelezően) bead/szolgáltat; a preda (în mod obligatoriu); (pflichtgemäß) abliefern/geben. *1644:* A' fa bért a' Praedikátornak Mesternek ugy vittűk ab antiquo, hogy az őkrőtlen ember vágni segitett fát az őkrős embernek ha mind megyévűl meg vinnékis a fát a Praedikatornak mesternek s az utá(n) az őkrőtlen ember őkrőt szerezhetne is tartozik a Praedikatornak à fát meg vinni [Somosd MT; MMatr. 88]. *1721/1740:* Tizenhét forintokat ... a Megyének Nagy János Vram kezében mint Egyházfiunak megis

vűn [Koronka MT; Told. 26]. *1759:* a' Dézmát a két el mult esztendőkben én Vittem meg [Borosbocsárd AF; DobLev. I/290. 5b]. *1777:* Lőn penig ezen megegyezés azértis, hogy minden ember titulált papjának és mesterinek járandó fát elsőbben is megvigye, azért, hogy a megyebíráknak azoknak felhajtásában baja ne legyen. Nemkülönben a fogadott strázsáknak járandó fát is megvigyék [Árkos Hsz; RSzF 112]. *1825:* vittek meg az Udvarba fát két Tehénnel ez kővetkezendő Csatányi Lakosok[a] ... de én ezeket nem rottam fel, mivel hirem nélkűl hozták [Csatány SzD/Dés; DLt 288. — [a]Köv. a nevek fels.].

Szk: *újesztendő ajándékát/újesztendőt ~. 1582:* Indultanak Byro Vramek feierwarra vrunknak az vy ezthendeo aiandekiatt meg winnj ketth kuchiwall [Kv; Szám. 3/VIII. 29]. *1585:* Elsőbe Az Vy Eztendöt byro vram mykort Vrunknak meg wyte hoztunk Buday Tamas vramtol Egy mester remek kupat kyt byro vram az feyedelemnek adot [Kv; i. h. 3/XII. 57]. *1660:* expediáltattam az gyűlésre januáriusban, egyszersmind az újesztendő ajándékát is megvivén őnagyságának [Kv; KvE 179 LJ].

5. szóban átad, közöl; a transmite/comunica verbal; mündlich mitteilen. *1573:* Barbara Zayko Imrehne Azt vallia hogy mykor Eotet ... ely kwlte volna az peres leannak az Annya Thakachnehoz meg kerdeny ha azont Mongia az eo leania feleol myt az eleot zolt, mykor az valazt meg vitte volna. Mond az lean Annya Noh Twdom en Mint vagion az dolog [Kv; TJk III/3. 136]. *1630:* Vivék meg az követséget Rákóczi Györgynek Daniel Mihály és Mikó Ferenc erdélyi urak [Kv; KvE 161 SB]. *1653:* No mostan én csak elmegyek; ezt a választ megviszem a bassának [ETA I, 113 NSz]. *1657:* Ennek hírét császárnak megvitték [KemÖn. 66]. *1662:* ha reá elébb érkezhetett volna, megvinni főképpen Barcsai Ákosnak az Rákóczi fejedelemnek halálának hírét [SKr 561]. *1710 k.:* Megvivém az asszonynak a jó hírt [BÖn. 967]. *1736:* Azok[a] elmenvén, az menyasszony fő-gazdáját a násznagy nevivel köszöntötték Akkor az gazda ... egy nagy selleg vagy pohár ... bort az előlköszöntőkre köszönt, azt azoknak megkellett innya Azután az öröm-mondók visszamentek, és az násznagynak az követséget megvitték [MetTr 379. — [a]Az elölköszöntők].

Szk: *követség megvinni. 1620:* Házamnál ötödfél napig mulatván, mindjárt indultam el Kassára az követség megvinni [BTN[2] 408].

6. hírül ad/visz; a face cunoscut (ceva), a da de ştire; bekanntmachen/geben. *1619:* igen búsulva monda Görcsi apánk, hogy: Bizony latrul cselekedett ő de az immár mazul; az még az tü leveletek az uradhoz megyen, addig megviszik Karakásnak, hogy mazul [BTN[2] 383]. *1657:* ezt[a] pedig, az mint hogy titkosabb dolgokat is, az ellenségnek mindjárt megvisznek vala, mert még az magunk erdélyi és fizetett hadaink közt is sok konkolyok valának [KemÖn. 205. — [a]A fej. egyik kijelentését]. *1659:* azt hallom egy becsületes szova hihető embertől, hogy kikelet az török Rákóczyra csak rá akar menni ezt nyilván beszélé. Valahogy hogy van békességtek, mindazonáltal tudom, hogy tinektek jobban megviszik [TML I, 343 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. *1662:* a Kemény János hadainak pedig nagy része szakmányra lévén, az szakmányosok közül megviszik vala, hogy a szomszéd falunál, Hétúrnál, török seregeket láttak, mellyet Kemény János fejedelem hallván, dobot ütött a felülésre [SKr 670]. *1710:* Szent-Ivániának titkon megviszik a német jövetelit, ő a hajdúkkal elindul [CsH 429].

Sz. *1667:* siessenek az dologgal, mert bizony lator ez az világ, az madár is megviszi, ha Kegyelmetek késedelmezik [TML IV, 102 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megvisszáltat visszacsinál; a reface; rückgängig machen. *1582:* Aminemeo Egienetlenseg indult volt Andras kowach es Mihal kowach keozeót ... vegheóz vittwk vala Immar keozteok az bekesseget chak zinten mikor keotelet Akarnank keozikbe vethny eleo Ieowe Andras kowach es azt monda hog feleseghe semmikeppe(n) Nem Akaria az bekesseget meg lenny Monda Balas kowach, Immar ... Azt Az lewelet el kellene zaggatny meg egetny de Az lewel el zakaztasa vtan vizzaltatak megh Az vegbe ment bekesseget [Kv; TJk IV/1. 89].

megvitel 1. elvivés; ducere (într-un anumit loc); Weg/Fortbringen. *1662:* Melly szorgos siető levelek megvitelében minémű akadékozás tanálkozott vala, annak sem mulaszthatom el megjelentését | ha mit haladna is az leveleknek megvitelek, megtérniek jobb volna [SKr 559–60].

2. odaszállítás; transportare (la locul stabilit); Hinbeförderung. *1623:* Jrtunk keöhalmi es Senkzekj kiraly biranknakjs hogy valamy keth keth zaz zall fatt vitessenek, kinek megh vitelere igen zorgalmaztassa eökeött [BGU 120].

3. megadás, beszolgáltatás; predare; Abgabe. *1584:* Az varosnak sok kwleomb kwleomb fele Zewksegire, ket Rendbelj Aiandekozasokra vgmint az vy esztendeonek meg vitelekort, es az 2000 f(or)int Summanak meg vitelekort ky wolth es minde(n) egieb sok zwksegekre ment f. 1228/31 [Kv; Szám. 3/XII. 19].

megvitet megadat, beszolgáltattat; a dispune să fie dus/predat (cuiva ceva); abgeben lassen. *1764:* A Karátson fáját a tizenkét Tanátsbélieknek meg vitette [Méra K; AggmLt C. 30].

megvitetik tudtára adatik; a fi adus la cunoştinţa cuiva; bekanntgemacht/zur Kenntnis gebracht werden. *1662:* vasárnap reggel ... véletlen csak megviteték híre, hogy Szuhay Mátyás, Fráter Pál a fejedelem hadaival ... a váradi határba érkezendők volnának | Kemény János fejedelem elesésének híre Ali passának megvitetvén die 15. Februarii Tömösvárrul az országnak illyen intő levelet íratott vala[a] [SKr 496, 671. — [a]Köv. a részl.].

megvítetik megvívatik/ostromoltatik; a fi asediat; bestürmt werden. *1662:* Az lengyeleknek ezek alatt a svékusoktul haddal való háborgattatásuk nem szűnik vala, sőt csakhamar az országnak metropolisa, fővárosa is, Krakkó a svékusok által megvítetvén (!) a város Virtius nevű svéd generáltul erős praesídiummal tartatik vala [SKr 344].

megvívás megharcolás, összecsapás; luptă, bătălie; Kampf, Zusammenstoß. *1662:* Az generál nagy akadályai ez ellenséggel való megvívásban[a] | Az fejedelem ... megjelentette vala: hogy az őfelsége generálisával való tetszésbül az harcot és szembe való megvívást elhalasztani mostan miért kellett [SKr 659, 662. — [a]Tartalomjelző fejezetcímből].

megvivő elvivő, kézbesítő; care duce/predă ceva cuiva; hinbringend, aushändigend. *1658:* Vétessen Kegyelmed ... én számomra egy fekete kordovánt s küldje el ez levelem megvivő szolgámtúl [TML I, 172 Bornemisza Zsuzsánna Teleki Mihályhoz]. *1847:* A bucsumi bíró ezen rendelésemet megvivő négy pandúr által odavaló bucsumi közadózókat[a] ... béküldeni ide Zalatnára kötelességének tartsa [VKp 210–1. — [a]Köv. több név fels.].

megvizel levizel; a urina pe ...; bepissen/harnen. *1716:* nem fekhetik mellette az vizellés miatt mert féll hogj megh vizelli [Nagyida K; Told. 22].

megvizesül átnedvesedik/vizesedik; a se umezi/uda; durchnäßt werden. *1579:* hoztanak onnet kywol waradrol ö Naganak azonünknak gereznat barsont kamukat atlaczot Es onnat varadrol Irtak vala nekem eg leüelet hog ez marhat az zekeresre ne byznam, ha nem eg hozot emberemre byznam es el bochatnam feyrwaryk (!) wele hog eso myhat meg ne vyzesulne [Kv; Szám. 1/XVIII. 23].

megvizesült átázott; ud, foarte umed; durchnäßt. *1751:* En Soha Sem tudam hogj Szárazgatták volná ő Nga meg vizesűlt gabonáját hanem a' Szerint Asztagb(an) rakták és a' miatt fűstőltek a' Gabonát Asztagul [Marossztkirály MT; Told. 29].

megvizez (bort) vízzel meghamisít, felhígít; a adăuga apă (în vin); (Wein) mit Wasser fälschen/verdünnen, verwässern. *1665:* Nem Kegyelmedtől féltjük mi az székelyhidi borokat, hanem az kulcsár és számtartótúl, hogy megvizezik [TML III, 538 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megvizezett felvizezett, hamisított (bor); (vin) înmulţit cu apă, botezat; (Wein) verwässert. *1732:* azon meg vizezet Borokat ... meg kostolván itiltűk Ex Conscientia erőssen meg vizeztetet Borok(na)k [Bodok Hsz; Ks 22. XXIb].

megvizeztetett felvizezett (bor); (vin) înmulţit cu apă, botezat; (Wein) verwässert. *1732:* azon meg vizezet Borokot meg kostolván itiltűk Ex Conscientia erőssen meg vizeztetet Borok(na)k [Bodok Hsz; Ks 22. XXIb].

megvizitál felülvizsgál; a revizui/verifica; überprüfen. *1585:* Veottek varosul ezekben Mínemeo Gondwiseletlensegh vagion az Scholaban Az tanitok miath Az scholanak meg latogatasara ketteot valazzon eó kgmek keozwleok, kik inkab minde(n) holnapba(n) megh visitalliak, es a' Negligens Tanitot meg dorgalliak [Kv; TanJk I/1. 1a]. *1650:* az Kegyelmetek tekintetes Ecclesiajanak allapattjat ... megh ne(m) Visitaltuk [Mv; MRLt]. *1767:* Generális Hadik úr őexcellentiája a confiniumokat megvisitálta [RettE 211]. *1787:* (A falusi nótáriusok) a' Falus Birákkal minden Héten egyszer a Határon az Utakat Hidakat, meg visitállyák, és azokat instantanéě reparaltassak [Torockó; TLev. 3/2. a]. *1869:* Az oskolából sokan kérelmeztek, de még eddig csak kettőt a kik fel is vannak öltözve[a] és engem visitáltak meg [Pf Pálffi Károly „leendő baka" lev. Kv-ról. — [a]Ti. beöltözve katonának].

megvizitálás felülvizsgálás; revizuire, verificare; Überprüfung. *1558/XVI. sz. m. f.:* valaztattam vala ö felsegektöl, tudny Illik Izabella kiralne azzontol es az Masodik Janos kyralitol az Nagy banyay arany kamoranak Meg visitalasara Mindenben, Mind kwlsö es titkos dolgokbol [Nsz; MKsz 1896. 294].

megvizitáltat felkerestet; a dispune să fie vizitat; aufsuchen lassen. *1619:* Mehmet pasa ... nem is késik, hanem kisiet az tisztibe Tömösvárra. Ha az mi kegyelmes urunk bölcs ítíleti, ne halasztaná őnagysága, visitáltatná meg, ne is szánja őnagysága, azmit néki ád [BTN[2] 230].

megvizitáltatik felülvizsgáltatik; a fi verificat; überprüft werden. *1657:* Életek felölis mind magok, s mind hazak nepe meg visitáltassanak, ha az Evangeliumhoz illendö eletetet (!) elneké? ha nem, és sok intesekreis meg nem jobbulnak suspendáltassanak tisztektöl [UF II, 183].

megvizitíroz 1. felülvizsgál; a revizui/verifica; überprüfen. *1756:* az borokat be petseteltem de mig fel hordatták az udvarb(a) meg hijjánosodot, ezek(ne)k szűkséges volna az meg töltés. én meg visitirozo(m) gjakorta őket meg nincsen semmi kár benne [Melegföldvár SzD; SLt XXXVII].
2. szemügyre vesz; a examina cu atenţie; beaugenscheinigen. *1757:* mindeneket felhántak, mindent meg visitéroztak, mindenhez hozzá nyultak [Csicsókeresztúr SzD; LLt 49/1277].

megvizitíroztat (orvossal) megvizsgáltat; a pune să consulte/examineze; (vom Arzt) untersuchen lassen. *1828:* a Nemes Vármegye Chirurgusával meg vízíteroztaták; hogy bé asentaljak katonának [F.gezés NK; Told. 7a].

megvizül átnedvesedik; a se uda/umezi; durchnäßt/feuchtet werden. *1752:* az Borbándi vizen Szeretsésen általis költesztem, de a Tövisiben egésze(n) az szánom az Jég mortról ugy dötzöne, hogy magom ă közöpettib(en) béle estem, el lépet az viz ... az mi véle(m) vala mind meg vizűle [Mocs K; Ks Borbándi Szabó György lev.]. *1844:* a' Püspőknét ... el mentem gyalag, hogy látogasam meg, lehet hogy a' lábom meg vizült de tám a' nelkülis elé jött volna estve hánni kezdettem a hideg ki lelt [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megvizülés átázás, megvizesedés; udare; Durchnässung/feuchtung. *1843:* az Arapataki Ref. Papis el jőtt velűnk a' Zajzon Viziig, de mivel a' Zajzon vize nagy volt, 's gyalog megvizülés nélkül nem jöhetett által, tovább nem jött [Bodola Hsz; BLt 12 Dudás János (52) szolgaember vall.].

megvizsgál 1. felülvizsgál, tüzetesen szemügyre vesz; a verifica/examina (cu atenţie); untersuchen. *1606:* megh tartoznak azt az 1d. diznot adnj, eó magok visgalliak megh menemyűek volta⟨k⟩ Adgyanak olljant; hasonlot az menemyűeket el vettek [UszT 20/76–7]. *1621:* Egj bizonjos Napra Biro vram eő kglme Mennel hamareb gjwczieőn be szamason az Jdes vraimba(n), es az zolgak zolgalok dolgat eő kglmek tractalliak, Az mit penigh eő kglmek feleőlleők deliberalnak, annak vtanna eő kglmek varosul megh vizgalliak, es meghis Confirmalliak [Kv; TanJk II/1. 312]. *1766:* a földeket borozdárol borozdara meg visgállyák ...

és valami ... végsö executioban vétetni parantsoltatott, azt a' tobbitöl secernallyák [Kp I. 240 gub.]. *1772:* régebben ezen Malmot eléggé meg visgáltuk, de a' Viz fel tojuláson kivül, semmi egyéb ollyos hibát benne nem tapasztaltunk, a' mely az ... also kerekeknek ... veszteg állását okozhatná [Ádámos KK; JHb LXVII. 290]. *1778:* ekkor Madaras Pál Plajásnak mondám ... hogy jol meg visgállya a' métát, mellyre azt felelé, hogy ö jol tudná a' Métát [Berekeresztúr MT; Born. G. XV. 8 Belényesi György Plajás Inspector vall.]. *1792:* én azon házakat meg visgáltom, és illyen Státusba találtom[a] [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — [a]Köv. a leírás].

2. ellenöriz; a controla; kontrollieren. *1580:* Az Be Iratas felól penigh eo kegmek vegeztek hogy senkit Neotelent be ne Irjanak Az waras keonywebe Es a kit be Imak Iol meg visgallyak michioda Nemzet honnet Ieot es my dolgos [Kv; TanJk V/3. 210a]. *1585:* myert hogy feokeppen mostan Az hostatokban sok Idegen Nepek vadnak ... Takarodasnak es zwretnek ideyen ... Az Capitanokat Biro vram hiüassa ... hogy az gondwiselesben eorizesben ... zorgalmatosok legienek, Az vczakban eorizeok legienek, es megh Visgalliak minde(n) haznal míchoda Idegen ember vagion zallason [Kv; i. h. I/1. 18]. *1657:* Visitatiojokban jo lelkismerettel ... szorgalmatossan meg visgalyák, és ugyan megis examinallyák az papokat, mennyire valo tudomanyok legyen az Jsten Könyveböl [UF II, 182]. *1677:* idegen és jövevény, s' bizonyos Ecclésia nélkül valo személyeket-is szorgalmatossan meg-visgállyanak [AC 11]. *1700:* ha hol és valakinél Török Rabok talaltat(ná)nak ... meg visgallja, és ha Talaltatik, micsada rendü Rab legjen, a Gubernumat Tudositsa felölle [UszLt IX. 77. 14 gub.]. *1734:* az mely remekjét a B. Czeh meg visgálván Ö kegyelme(ne)k, hibásnak tanála, és marazták ö kegymét 3 forintig [Kv; FésCLev.]. *1789:* Midön a' Pintzébe szolgálo Külsö Ajton lévö petséteket meg' visgáltuk volna, observáltuk hogy az Petsétek violáltattak [Mv; ConscrAp. 1]. *1797:* Az Borokat megvisgaltam mennyi költ el a Czinkussait az Hordokn(a)k kuldom az Ngd parantsolatja szerént [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

3. kivizsgál; a examina/cerceta; untersuchen. *1590:* Megh ertettek varosul mind az peres tanach hozta lewelet s mind az Bor(nem)iza Gergely dilatioiat, Ertik mind ezek mellet az tanachbely vraim kewansagokatis hogy otalmot Niútnanak varosul ighiretek zerent, Ne dilataltatnek igassagok, De eó kgmek varosul Az Vrunk haladekia ellen nem tusakodhatnak, hane(m) illendeokeppe(n) obseruallak ... Akkor ozta(n) a' Dilatio ky telesekor megh visgalliak, lezenę vagy nem az varos romlasa ellen [Kv; TanJk I/1. 144]. *1648:* Iffiu Czeh mester Szalay Gergely az Szekb(en) Szitkozodot es Czeh mester tarsatis illetlen szokkal illette megh visgálván ö kgmek az dolgot ugj a' mint illet, marasztak el Szalay Gergely Vramot egjsz[a] mester asztalon [Kv; MészCLev. — [a]Olv.: egész]. *1677:* Ha ... valamely joszágnak állapottyában ... valami más oly just praetendálnának, s' nem penig csak Dotalitio jure birnák, az ollyanokban jol meg-értvén és visgálván a' dolgot, ha comperialtatik, a' Haeresek legitima citatione mediante inchoállyák a' joszágnak keresetit, és egy Exmission kivül, minden egyéb remediumok excludáltatván finaliter deciallyák a' Causát [AC 101]. *1796:* Felvévén a hitesség és megvizsgálván ezen dolgot, tett ilyen ítíletet [M.hermány U; RSzF 110]. *1818:* Juon Padure panaszol Juon Borta ellen egy Berbétse keresetében, meljet mint Bitangot ki adott Ezen tul irt birák meg visgálván, ugy találják, hogy a panaszlois hibázott azzal, hogy ... miért nem ment utánna [Iszkrony H; JF 36 Prot. 24]. *1821:* bátorkodunk a' Tekintetes Nemes Magistratushoz follyamodni s alázatoson instálni a' végett, hogy méltoztasson ezen dolgunkat meg vi'sgálni [Kv; ACLev.].

4. áttanulmányoz; a studia temeinic; durchstudieren. *1580:* eo kegmek tanachwl gywllyenek Rea ... es visgallyak megh az varos zabadsagat minde(n) rendekról, es az Notarius Irya Rendzerent fel [Kv; TanJk V/3. 210a]. *1677:* in Anno 1625. Végeztetet volt, hogy Törcs Várárol, és ahoz valo Joszágrol Privilegiumokat producalnák a' Brassaiak ... ujjonnan a' Fiscale Bonumoknak bizonyossab karban állatását kivánván az Ország, és a' Brassaiaknak ahoz valo igasságokat-is szorgalmatossan megvisgálván, in Anno 1651. arrol valo végezés, mostan-is confirmaltatot, mely ecképpen következik[a] [AC 162. — [a]Köv. a latin nyelvű kiváltságlevél teljes szöv.]. *1681:* megh visgalván egyszersmind az fatensek(ne)k élö nyelvekkel in facie Sedis lött fassiojokot is, noha fassiojok nem mindenben lattatot ... qvadralni, mindazal(ta)l ... fel töt, es el szánt szándékkal való Isten ellen lött káromkodását nem importalta [Kük.; SLt AM. 37]. *1732:* szükséges a Contractusokat serió meg visgálni, s investigálni [Szászsztjakab SzD; TSb 51]. *1792:* azon is igen különösön kérem, hogy minden különös expositiokat visgáljan meg jol [Bezdéd SzD; BálLt 1]. *1797/1799:* Meg visgalván, és fontolora vévén ezen Törvényes Királlyi Tábla, mind azon per follyta, és bizonyitto Leveleket Ugy láttya ... hogy a' Perlekedö Felek ollyanokrais ki terjeszkedtenek, mellyek a' mostani kereset tzéljára tellyességgel nem tartoznak [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 411–2]. *1804:* mi azon allegatiokot Bizonyittásokot bé adott ok Leveleket szorossan meg visgáltuk volna, ezen fenn forgo osztályra nézve ... kfis mondottuk ezen Itéletett [Marossztimre AF; DobLev. IV/874. 1a].

5. megvallat, (tanút) kikérdez; a interoga/audia; verhören, (Zeugen) befragen. *1700:* Csolnokosi Bálint Uramtol eö keglmitöl requiráltatván kért bennünket, hogj el menvén, ezen helynek[a] Lakosit meg Circalnok és visgálnok és meg látnok, kik volnának ollyan gonosz tévö emberek, kik ... minden gonosz dolgott el követnének [Szer. — [a]Csolnokos H]. *1771:* A beadott relatoriákban levö fatenseket is meg nem vizsgáltam volt, tudniaillik az olyanokat, kik az actorral hasonló társaságban és egy kereseten lettek volna [M.hermány U; RSzF 268]. *1842:* által vettem Gelentzei Kercso Imre, Ferentz Antal árrestánsokot, kiket ügyesen meg visgáltam [Kvh; HSzjP].

6. átkutat; a căuta/scotoci peste tot (pentru a găsi ceva); durchsuchen. *1802:* az ország uton találtanak egy ki fenekelt Fenyö fa Tonnát mellyet meg visgálván kaptunk benne Tizenkét darab kámfort vastag kék papirosba ... béborittva [Dés; DLt]. *1823–1830:* osztán elértük az ausztriai gránicot, s itt legelöbb is Engelhardnál egy nagy csúrbe vivén a kofferemet, mindent kihánytak belöle, megvizsgálták, és nem kapván kontrabándot, portékáimat visszaraktam [FogE 256].

7. tanulmányoz; a studia; studieren. *1653:* E dolognak[a] és csudának pedig ratióját ha ki megakarja visgálni, könnyen végére mehet minden okának s módjának, ha physica szerént kezd discurálni felölle [ETA I, 154 NSz. — [a]A Ciprus környéki tengeri tűzhányónak]. *1694:* Kutyatete-

men volt gyakorlati bonctanóránk, melynek során ... mindent megvizsgáltunk [KvE 231 VBGy]. *1710 k.:* Az ég, nap, holdtól fogva a szúnyogig vizsgáld meg a természet könyvét, találsz-é az ő nemekhez képest csak legkisebb hibát is bennek? [BÖn. 476]. *1796:* megvizsgálám jól az Elefánt skeletonját ... és abból valósággal kihoztam azt, hogy Mlgs urnál[a] levő nagy Marilla álkaptza valaha bizonyosan Elefánté volt [ETF 182. 32 Gyarmathi Sámuel felj. — [a]Aranka Györgynél].

8. felkutat; a căuta/cerceta; ausforschen. *1762:* A pénz kivétele elött (: ha igaz hogy pénszt tanáltak :) valo estve kétcer jött hozzám Lupsor Vonuly fia Juon hogy adjam oda a pénz keresö furut a sogora Toma kertiben mutatott az Isten valami jelt aszt akarják meg visgálni [Gyeke K; Ks 4. VII/12 Ano cons. Bogdány Juon zs vall.].

9. kb. meggondol/fontol; a chibzui; überlegen. *1662:* aki az ott fenn megírt minden környülálló dolgokat, okokat valójában megvizsgálja, politice ... úgy tetszik, annak igaz szerző okait eléggé feltalálhatja [SKr 630]. *1792:* instálom Édes Hugom Aszon méltoztassék a dolgot jol meg visgálni [Bezdéd SzD; BálLt 1].

10. (orvosi) vizsgálatnak vet alá; a consulta/examina; (ärztlicher) Behandlung unterwerfen. *1762:* elment az Ihaz, holotis emlőjét, egesz teste állását, abrazattyát meg visgalván ... consideralvan minden circumstantiakat ... ártatlannak declaralta az Iat[a] [Torda; TJkT V. 97. — [a]A titkon való gyermekszülésben]. *1822:* Hivataloson meg visgálván Czikudi Ado fizető Moldovián Gavrilát, a' Ki is mintégy 66 Esztendős, tyuk szemű, el gyengűlt őreg [uo.; TLt Közig. ir. sztlan Fekete Lajos vm-i chirurgus nyil.]. *1829:* 6 Esztendős Tehenét, mint a ki meg döglet visgálnok meg [Dés; DLt 1055]. *1859:* holt meg Botha Rozália 12 napos korába ... hihetöen Himlöbe, el temette a Cantor, miután a Halottnéző meg vizsgálta [Burjanosóbuda K; RAk 112].

megvizsgálás 1. felülvizsgálás, szemügyrevétel; verificare; Überprüfung. *1657:* indulok csak oly praetextussal, mintha ... az szélben lévő véghelyeknek megvizsgálására nagyságod parancsolatiból mennék [KemÖn. 294–5]. *1677:* A' Partiumbéli Vármegyék-is azon egy birodalom, tőrvény és szabadság alatt lévén dézmájok dolgából arenda fizetésre rendeltessenek ... mellyeknek meg-visgálására az Ország Gyülése nélkül-is ... Commissariusokat exmittálhassanak [AC 75]. *1799:* ki menvén a' Nyáros nevezetű helyre, az Erdőnek meg visgálása végett ... vettünk egy plajbatzot 8 pénzel [Torockó; TLev. 5]. *1810:* Ezen Szomszédolás nem a' Conscriptio, hanem az ujjabbi meg visgálásnál fogva a' dolog valosága Szerént vagyon ki irva [Kv; Ks 89]. *1814:* Tkts Kis Lászlo, és Posoni Áronn Urak ki neveztetnek edgyikűnk Koronka Laszlo által intézett patak Arka iránt tett projektumnak hellyes vagy Helytelenn voltának s állapattyának meg visgálására [Asz; Borb. II].

2. ellenőrzés; control, inspecţie; Kontrolle, Aufsicht. *1746:* Citator Vr(am) mennyen fel Kamora Ispány Vr(am)hoz, és kérje hogy parantsollya meg a sóvágoknak, A tűzelő hellyek meg visgálását [Torda; TJkT III. 49]. *1794:* ezen Commissio ... a Quartások számokra, kinek kinek Hivatalához illendö Instructiokat készitsen, és meg készitvén a Consistoriumban a' meg visgálás és meg állitás véget adja be [Kv; SRE 313]. *1836:* A felsőbb rendelések nyomán a commercialis comissio kötelességének esmervén, a kereskedői kőnyvek (: Defterek :) megvizsgálását [Dés; DLt 732]. *1841:* A Gál Számadása dificultásait küldöm, s ... az edgyütt lett ujj meg visgalás után keszült Computusi irást [Görgény MT; Born. G. XXIVb].

3. kivizsgálás; cercetare, examinatre; Untersuchung. *1677:* A' Nova donatioknak állapottyában, hogy ha vagy Fiscusnak, vagy másoknak azok ellen valami praetensiojok vagyon, jure procedalván, tempore revisionis ugy discutialtassanak, mint a' nova donatiok meg-visgálásának rendi és módgya a' Decretumban elég világossan exprimáltatván vadnak [AC 202]. *1757:* jövének Mű elönkben Torotzkon lako két Bányászi Czimboraságok ... kérők mindenik felet, hogy Actiojok(na)k megvisgálása után kimondando Deliberatumokon acqviescálnak (!), és mostani Controversiájokot legottan Sopiáljak, 's erre adjanak kezet [Torockó; Bosla].

4. megfontolás; chibzuială, cumpănire; Überlegung. *1662:* Kolosvárhoz egy mérföldön, Kóród nevű falunál mindkét táborostul megtartóztak vala, míg derekasan exámenbe, megvizsgálásba vennék a dolgot: meg kellenék-e az ellenséggel harcolni? [SKr 661].

megvizsgálatlan ellenőrizetlen; neverificat; unkontrolliert. *1791:* meg határoztatott, hogy mind azon Számadások, a' mellyek még meg visgálatlanok volnának bé adassanak és meg visgáltassanak [Kv; SRE 276].

megvizsgálhat 1. ellenőrizhet; a putea controla/verifica; kontrollieren können. *1867:* minden Egyházban készitessenek a' papi és Iskola mesteri jövedelmekről tiszta kimutatást, hogy a' visitatio meg vi'sgálhassa és hitelesíthesse [RAk 131 esp. kl].

2. kivizsgálhat; a putea cerceta/examina; untersuchen können. *1670:* Zólyomi felől is ... írván az kapitiha, mindjárt akar vala parancsolni urunk Kegyelmednek megfogatása felől azon embernek. Én nem jovalhatám addig, míg Kegyelmed beérkezik, azután jobban megvizsgálhatja dolgát ő nagysága azon embernek [TML V, 88 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megvizsgálhatatlan kifürkészhetetlen; nepătruns; unerforschlich. *1747:* az Ur Isten meg visgalhatatlan bőltsessége szerint esmét fel inditotta a MVásárhelyi szép gyülekezetet, és viszszá hivának Székről magok közzi elsöbb Pap(na)k [ArJk 46]. *1847:* Mely csudalatosak az Isten dolgai, megvizsgálhatatlan az ő szent utai [VKp 158 Varga Katalin sk].

megvizsgáló felülvizsgáló; care este însărcinat(ă) cu supravegherea a ceva; untersuchend. *1817:* Az ecclesia erdejit 2 rendben megvizsgáló titulált pap uraknak diurnum és intertentiók 4 36 [Bodos Hsz; RSzF 302].

megvizsgáltat 1. felülvizsgáltat, ellenőriztet; a dispune să fie verificat; überprüfen lassen. *1662:* Gyulai Ferenc azon tanácsot jól csak meg sem hallgatván, nemhogy elméjébe venné, s magában is jól meghányná-vetné, s másokkal is jól megvizsgáltatná, csak azt felelte vala: hát uram, az én váradi kapitányi authoritásom, becsületem hová lenne? [SKr 534].

2. felkutattat, átvizsgáltat; a dispune să fie examinat/cercetat; ausforschen lassen. *1768:* A pátronusaink jovallasabol testimonium vetelere hogy t.i. nincsen a pri-

vilegjiumunk a Captalanokba tőltettem 5 nopot mivel a Captalanas Ur nem adatt addig testimoniumat mig egeszszen meg nem visgaltatta a Captalant koltettem 8 farintat eszt a Communitas penzeböl [Torockó; TLev. 5/3].

3. *~ja magát* orvosi vizsgálatnak veti alá magát; a se supune unei consultații medicale; sich einer ärztlichen Untersuchung unterziehen. *1813:* A' Frantz emlegetese minthogy igen unalmas, tehát jonak látnám hogy a Tek. Magistratus tenne oly rendelést, hogy a' sülyesek közönségesen jelentessenek bé a' Tizedesek 's a' Bábák által, ugy pedig hogy meg visgáltatván, magokat szorgalmatoson gyogyittassák is [Dés; DLt 259].

megvizsgáltatás 1. ellenőriztetés; verificare; Überprüfung. *1791:* Az Ajtoni Biro által bé adott Számadásoknak meg visgáltatások alkalmatosságával fel vett és ki adott Difficultásokra, még mind ez ideig is felelet nem adatott [Kv; SRE 276].

2. kivizsgáltatás; examinare, cercetare; Untersuchung. *1812:* Amint a' Tkes Aszszony Panaszolja nem contentalódott a' reménytelenül és minden elöre való megvisgálása és visgáltatása nélkül esett, s ratajaba vetödött Sz Mihálytelki nyil kihuzáson [Dés; BetLt Bajó Lászlo Osdolai Vass Antalhoz].

3. (iskolai) vizsgáztatás; examinare (la şcoală); (schulische) Prüfung. *1792:* (Azt a végzést) Hogy ennek utánna minden Collegyombol egy egy Professor ki ne maradjon méltoztatik azt a M. Fő Consistorium meg eröteleniteni ez okon: hogy az idö Tájba a' Collegyombeli Ifjusag(na)k s minden Tanulok(na)k meg visgaltatasa szokott tartani [M.bikal K; RAk 10].

megvizsgáltatik 1. felülvizsgáltatik; a fi verificat/revizuit; überprüft werden. *1677:* Mind Nemes, Lofö, Gyalog avagy Darabant ... jo hadi apparatussal hogy fel-ülhessenek ... arra magokat mindenkor kész állapottal tartsák A' kik peniglen közzülök szolgák Urockal a' hadban jelen lévén, más Sóldost állatni nem tartoznak ... De ugy hogy mint a' Vármegyebéliek felöl valo Articulus-is tartya, a' szerint meg-is visgáltassanak és csak az olyan szolgáknak suffragallyon, a' kik valosággal, s' nem penig csak nével fizetet szolgák [AC 150–1]. *1697:* Az mi az Portiokat nézi azok csak mostanában szorgalmatossan meg visgáltattak és irásbann tétettek [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 13]. — L. még AC 46.

2. ellenőriztetik; a fi controlat/verificat; kontrolliert werden. *1584:* Valamely Caplar (!) be all az Chiaplarsagra iol megh visgaltassek hogy chiak lezegeo ne legien, hanem eoreokseges legien [Kv; PolgK 11]. *1776/1779:* Betsülletes Dékányok és Egyházfiak Számadásai a' Glis Visitatiotol fogva valok meg visgáltattak és hellyben hagyattak [Torockó; TLev. 16/1]. *1790/1799:* elsöben visgaltassék meg ha a' Vas Dézma Törvény szerént vétettetike vagy nem? [uo.; i. h. 5/16 Transm. 407]. *1807:* Ezen a napon Jenei János, Köteles István, Kováts György a márjásokat bétévén bé is kövedzettenek Nemes Céhunk közé, kiknek is legénykedési idejek szorosson megvizsgáltotván világosságra jött Jenei Jánosra nézve, hogy ... a legénykedésre kiszabott három esztendőknél sokkal többet töltött [Dés; DFaz. 36]. *1837:* (A) Czéh mestereknek, a Czéh pénzei, s minden jövedelmei pertractatiojárol készitet számadásaik meg visgáltassanak [Kv; ACSzám. 114].

3. kivizsgáltatik; a fi examinat; untersucht werden. *1766:* (A) fel allitando kertel az A. eökegjelmétöl meg külembeztetendö udvara, s jószág felól orialodat controversia ad examen jövén, mellyik fél(ne)k mi ratioi voltanak pro sui defensione meg visgaltottanak, ugj azon jószág közenséges élesre leéndö maradása, vagy külen szakasztasa ... kinek kinek mennyi haszna vagy kára [Torda; TJkT V. 340]. *1783:* Mely megírt udvari bírójának pretensióját subsumálván a gazdák törvénye, megvizsgáltatott mind a pretendensek alegatiója, mind pedig a pásztoroknak defensiója; de kijö a bizonság Bakó Sámuel fassiójából hogy hírt adtak a titulált inspector úrnak [Árkos Hsz; RSzF 215]. — L. még i. h. 300.

4. (át)tanulmányoztatik; a fi studiat temeinic; durchstudiert werden. *1769:* az appellánsnak kívánsága szerént pro lumine articulussok megvizsgáltatván, ottan világoson tanáltatik, hogy az inasszegödségben ... akár városi, akár idegen személy légyen az nem többel, hanem 3 ... forint kész pénz, egy tál étek ... égy veder borral tartozik az inasságra szegödö [Dés; DFaz. 25]. *1826:* ha a Felperesnek iratásai meg visgáltatnak, azokbol tsupán ... az özvegy iránt valo tőrekedések tetzik meg [Ne; DobLev. V/1114. 10a].

5. felderíttetik; a fi cercetat; aufgeklärt/erhellt werden. *1662:* A Szent Péter hegyén levö sáncokbul az Aranyosbástyára felmenö boltozat alá gyakran belövén, sok károkat tennének, s olly messziröl is (hihetö perspectíva, meszszelátó eszköz által vizsgáltatván meg) csak az bástyákon levö vigyázó és cirkáló erkélt is ellönék [SKr 598].

6. (konfirmációkor) kikérdeztetik; a fi interogat/chestionat (înainte de confirmație); (vor der Konfirmation) geprüft werden. *1855:* három héti tanítás után szent vallásunk hit ágazatai 's erkölcsi alaptudományábani jártasságok iránt közönséges hellyen megvizsgáltattak e' következök [Bádok K; RAk 258].

7. orvosi vizsgálat végeztetik vkin; a fi consultat (de un medic); ärztlich untersucht werden. *1842:* bé oltattattak Tehén himlövel: Botha Daniel fia Ferencz ez meg is fogant. Nagy István Leánya 'Su'sánna, meg fogant ezek én elöttem ... vi'sgáltattak meg, 's meg fogantaknak találtattak [Burjánosóbuda K; RAk 123 Pap Péter ref. pap kezével].

megvolt akkor/egykor meglévö; care a existat la momentul respectiv; damals/einst vorhanden. *1823–1830:* (Balázs György) Marosvásárhelyt Gergely boltosnak eladta a még megvolt borokat, két hordóval elkorcsomároltak volt [FogE 287].

megvon 1. meghúzgál/vondoz vkit; a smuci/a trage pe cineva încoace şi încolo; hin und her zerren. *1585:* Torday Was Georgy ... vallia ... Ezenkeozbe eozve kapanak Tapazto Istuanis el tazita az Azzont, Es tapazto Istuanon Biro Mihalne mind leaniostol raita volt ... vegre le wle Istua(n) a' padra, es Mondany kezde ezt Biro Mihalnę, Megh wonalak hize(m) Bestie Curwafi Ageb egzer | Anna Vas Georgne Zolgaloia Azon Tenoron Val, Mint az vra Eleob zitta megh Biro Mihalne Tapaszto Istuant, es eowis zida Eozwe Menenek, es valtig tazigalak egy mast ... Az Azzony hogy Iol megh vonta Istuant, Az vrais be Iúta es ereossen verę egy Langalo wzeoggel [Kv; TJk IV/1. 537]. *1598:* Giúlay Miklosne Margit Azzony wallya ott mikoron Zepe(n) mulatnank, be Iúta az zappanios es veze

ismet egibe(n) az hegedwseokkel, Lata(m) azt hogy az hegedwseők ereosse(n) megh vonakis, cziapdosak, húrczolak az feoldeon. Mikoron ozta(n) az vonakodasnak vege leot volna, lata(m) azt hogy az hegedws Ianos az kese(n) pepechiel vala [Kv; TJk VI/1. 162].

2. (harangot) meghúz; a trage (clopotul); (Glocke) ziehen. *1580:* wegeztek hogy tyzenket orakor fwyak megh az trombitat ... Estve penig azon harangot wonnyak meg es akkor Indullyan el az vinceler az Mywessekkel [Kv; TanJk V/3. 217a]. *1596:* 28 Die Octobris, Az nagi felelmes ideonek miatta ... Regel es estwe ... az nagi harang zot halwa(n) a' templúmba gywlienek, Ez harom nap egimas vtan hogi ... az nagi harangot meg vontak fizetúnk f — d 56 [Kv; Szám. 7/II. 29]. *1672:* az J Feleki Trifon Simon az harangot az falu hire nelkűl vonta megh [Kv; TJk XI/1. 181]. *1763:* az mi Templomunknál az Harangot meg voná [Nagyida K; Told. 9].

3. megrángat/ráncigál; a trage pe cineva de ...; zerren. *1585:* Mezaros Mihaly ki kwlde zolgaiat es meg Inte az Aztalos Istwa(n) zolgaiat hogy Az Ayton Ne halgasson, De mikor Ne(m) Akart volna el Menny, eo maga ky Ieowe ozta(n) es megh vona A' hayat hogy ot halgat, Megis wthe [Kv; TJk IV/1. 444]. *1687:* jőve Komsa Mark s monda a' pakurarnak, Mennyünk hezza had kerdgyem meg', Many Hertsogat miert tepte meg az űstekemet oda mene az Ucza kőzepere kialta Many Hertsognak, s monda miert vontad meg az űstekemet [Szád. Algya Prikanya Boer (26) vall.]. *1763:* Néhai Vultur György meg fogá Kristof Florának az űstőkét, s meg voná egy kisség [Nagyida K; Told. 9].

4. *~ja a hajnalt* elhúzza a hajnalnótát; a cînta la vioară cîntecul de dimineaţă; das Morgenlied spielen. *1614:* Az Karoly Mihaly Hegedwsse, Hegedws Pal bezellette ennekem, mikor egyszer Imrephinehez ment volna az feyedelem[a] eö beis ment hozzayok az hazban s az haynaltis megh vonta nekik [Nsz; VLt 53/5267 Cyprianus Seyler udv. muzsikus vall. — [a]Báthori Gábor].

5. (léket) meghalász; a pescui (în copcile făcute în gheaţa unui rîu); (Wake) befischen. *1768:* a melly Possessor számára a Tonak valami részin véket vágottanak, azon vékeket ugyan annak számára valamig meg nem vonták, addig másnak nem volt szabad azon hellyen háloját bé botsátani [Tóhát TA; JHb XI/21. 5]. *1779:* Záhon ... ezen kőzős nagy Tonak Teli halászatyaban observaltatotté eleitől fogva az a jo Rend tartás, hogy midőn a' mely Méltoság Emberei leg elébb az épp Jégből, ha hol halaszatra valo alkalmatosságot készitvén vékeket váktanak, s még azt ... három rendbe(n) azon Melg. Számára meg nem vonták, addig más Méltoság Emberei nem halászták azon helyet? [Záh TA; Mk V. VII/12 vk].

6. meghúz/jelöl; a trasa/însemna; bezeichnen. *1584:* Keomiwes Orban ... vallia ... megh vonta volt egy vassal a' padimentumot A talp fa Zelinel, es ez vallo Sinort vont az zerent es vgy rak volt a' feoldbeol valamy rakast hogy a' talp Azon Allion [Kv; TJk IV/1. 374]. *1843:* Ezen Jegyzésből ki világlik hogy azan positiok melyek veressel meg vonva nintsenek az én 1843béli számadásambol ki maradtak [Born. F. V/a].

7. meghomyol; a nutui; (ver)nuten, riffeln. *1667/1681:* Kérges nevű Falubeli Jobbagyink husz Negyvenes hordonak, es ket kádnak valo dongat fenekestől, abronczostul készitenek, s az Várban szalittyak meg Vonva, ugy hogy czak kőtessék mas kadarokkal [Vh; VhU 342–3].

8. meghuzagol (lőfegyver csövébe vájatot vés); a ghintui; (Schußwaffe) ziehen. *1714:* Egj par Stucz Diofa agya elephant tsont Virágokkal fl. Hung. 24. Egj par kisded stucz Szilva fa agja elephant tsont viragokkal ékesitve, Csüje penig megvonva és Zomántzozva fl. Hung 50 [AH 25–6].

9. *vki szemét ~ja* szemébe ötlik/szemet szúr vkinek; a deranja pe cineva prezenţa cuiva; ins Auge fallen. *1585:* Orsolia Lakatos Balint zolgaloia vallia, Monda veres peterne, fel Mennek Az Mesgien ha Igyarto Georginek Megh Nem vonna az zemet | Anna hegedws Andrasne vallia, Mikor eozwe vesztenek ot Nem volta(m) de mikor oda Iutek, veres peterne Az zeolleo Mesgyeie(n) All vala, s monda, fel Mennek Az en puzta zeoleombe ha Igyarto Georgnek megh Nem Vonna Az zemet, Noha mosta(n) az en zeoleom Nem giema(n)t de volt ez eleot, Azonba Igyarto Georgy ìgy zola, Menniel gonoz Azzony Vgia(n) Az Istenert(is) kerlek Ne haborogy velem ... Monda Az Azzony vgia(n) it Allok ha Az zemedet megh Nem vonza [Kv; TJk IV/1. 511–2].

10. visszatart vkit vmitől; a reţine pe cineva de la ceva; jn von etw. zurückhalten. *1776:* Ki volt az, a' ki azonnal mind abban járt, hogy Groff Lázár János Urffival valo beszélgetésnek alkalmatosságátol az Aszszont, Kornis Ferentzné Aszszony ő Nagyságát, és Léanyát Kornis Anna Kis Aszszont el vonnyák, mi formán tehát vonták meg ezen alkalmatosságtol, és ki hová hitta ő Ngokat azon estve? [Nsz; GyL vk].

11. vkin (vmennyi) büntetést/pénzt von, megbírságol; a amenda pe cineva; jm Geldstrafe auferlegen. *1724:* ha a' Vingardi Erdőktöl azon Padura Mareig el szaladhattunk a' Vingardiak ott bennűnket nem mertenek meg vonni [Gergelyfája AF; JHb XXVII/2]. *1749:* (A) Legények meg tépelődvén egjűtt, sem nem verekedtek, sem egj máson vért nem eresztettek, mégis Szolgá Biro Uram megvonta őket hat Forintokig [Ohába AF; Told. 3] | Szolga Birosságában sokszor oknelkülis rántott elö némellyeket s jol meg vont [Fejér m.; i. h.]. *1764:* egy alkalmatossággal valami Czigányokot bé hozatván a szölö hata megett valo szanto irantvány (!) földből ... 13 Márjásokig meg vonta öket [Kóród KK; Ks 19/I. 6-hoz]. *1765:* eö Nga Pásk Dávid nevü Arankuti Jobbágyát Rusz Andréka Limitaneus őt márjásig meg vonta [Aranykút K; Ks] | Foka Kosztántin a Tollon találván az Juhaimott, két kecskémet el vette, négy egész hétig tartatta, sem Tőrvényre sem kezességre ki nem bocsátotta, mind addig, míg egy Szekér Szénát nem adék érte ... igy vona meg éngemetis oknélkül [Marosbogát TA; Mk V. V/97 Bükkösi Mihály (45) jb vall.]. *1803:* a' Remeteiek kevés idő mulva ujra réájok menvén Ordáékra, meg vonták őket; de mit huztak rajtok nem tudom [Várhegy Cs; Born. XVc 1/12].

12. elvon/sajnál vkitől vmit; a priva/lipsi pe cineva de ceva, a lua/trage ceva de la cineva; jm etw. entziehen. *1593:* Orsolia Kis ferenczne vallia Tudom hogi zinte eztendeigh ne(m) lakek az eoregh azzoni Mochinenal, es lattam hogi etket teolle megh ne(m) vonta, hane(m) velle keozlette [Kv; TJk V/1. 399]. *1701/1786:* Etzken András Uram joakarattyáért igérték arra magokat négy gyermekei élete Napjáig az Attyoktol hűséges Dajkálkodásokot meg nem vonnyák, tisztában tartyák, eletéig megbetsűllik [Albis Hsz; BLev.]. *1778:* az intertentiot meg kezdették az emberektöl vonni, kiért az emberek is deserálni (!) kezdették az ő Nga földét [Mezőkök TA; JHb XI/23.

4–5]. *1834:* a Czéh sem fogja meg vonni aránta valo gondoskodását [Kv; ACProt. 3].

Szk: *szájától ~ vmit. 1823–1830:* Az ilyen ordinaire postán való utazásnak mind szabott ára vagyon ... aki extrapostán utazik, még kenőpénzt is elhúzni nem lehet, mert úgy összemocskolja az embert, hogy amíg él, megemlegeti, s még a következendő kocsisnak is elszólja ... Azért inkább a szájától vonja meg az ember, s őket fizesse ki [FogE 254–5].

13. (követelményt) megtagad/visszautasít; a refuza/respinge (o cerere); (Forderung) verweigern/zurückweisen. *1723:* az mint látom igen megis vontak az Havas-al-földi bortol az czedula adast negy hordo bornál tőbről bizony nem vehetek czedolát [ApLt 1 Apor Péter feleségéhez Kóródsztmártonból (KK)]. *1786:* nem tudom ... hogy Thoroczkai Lakosak az Urasagat vagy azaknak Tiszteit szidalmazták volna, és hogy Szolgalattyakat az által meg vonták volna [Torockó; TLev. 4/13. 18].

14. visszavon, abbahagy; a renunţa la ceva, a abandona; zurückziehen, unterlassen. *1590:* Marton Deak vram Ighirte volt magat, hogy az Zigetben wgiekeznek megh venny ... Mostannis kertek varosul eó kgmet hogy ebbely munkayat megh Ne vonnia, kyre meghis Ighirte magat [Kv; TanJk I/1. 145].

15. megtagad vkitől vmit; a refuza (cuiva ceva); verweigern. *1583:* illik ... a yo zooth es törekedest megh nem wonny theőleők [Báthory,ErdLev. 106]. *1605:* Bornemizza Boldisar es Mindzenti Vramekatt seőt męgh egieb io akaro Vrainkatis salútallianak ... Es keriek hogi reghi Io akarattiokatt ne Vonniak megh az zegeni Varostol [Kv; TanJk I/1. 513]. *1619:* nagyságtok ne vonja meg az én uramhoz való jóakaratját [BTN[2] 194]. *1764:* En bizony Bátyám Uramat mindenkor maga Uri Charaktere szerént respectaltom ez utanis a szerent kivánom respectalni ha színtén maga Atyafiságat tőllem meg vonjais [Középlak K; BfR]. *1773:* alàzatoson könyörgök, mèltoztassék elébbi kegyes reflexioját most is érdemetlen cliensitöl nem tsak meg nem vonni, hanem egyszersmind nèkem tellyes consolatiomra meg tartani [Borb. II Motok András lev. Nsz-ből].

Szk: *Isten ~ja áldását. 1741:* Mikor az Jsten meg vonynya áldását, hogy jo bor ne(m) terem tehát edgjik edgjik Pap, maga itallyára hozhat bé másunna(n), nyólczvan nyólczvan veder bort, de ne(m) korcsomára [Zilah Sz; SzVJk 32].

16. *~ja magát* **a.** kivonja/húzza magát vmi alól; a se sustrage de la ceva; sich einer Sache entziehen. *1591:* Kerik azert varosul az polgar vraimat eo kegmek ne vonniak megh magokat, zolgallianak hazanknak io czendez indulattal [Kv; TanJk I/1. 163]. *1599:* Kerik eo kgmet biro vramat varosul ez munkatol magatt megh ne Vonnya, hanem mingyarast mennyen ala eo felgehez [Kv; i. h. 340]. *1602:* Feierdi Jakab ... lowawal zekerewel zolgalt az varosnak egyeb arantis Ado fizeteo ember, es az varosy tizedben valo zolgalatbolis megh nem vonta magat hanem eoreomest zolgalt [Kv; TJk VI/1. 622]. *1605:* az keoz seowenyeknek fel eppiteseben Nemely zomzedok tellyessegesen megh Vonnak magokat [Kv; TanJk I/1. 517]. *1623:* Az Desi Birak ... adak ertesemre ... hogy az Varosnak minde(n) Nemw kőzeőnseges Szolgalattiatul magatokat megh uonuan, hidak es utak czinalasara semmikeppen ne(m) akamatok contribualni [DLt Bethlen István gub. rend.]. — **b.** elbújik/rejtőzik; a se ascunde; sich verstecken. *1570:* Feyerwary Jmreh ... vallya ... Akar Beh Menny az zobaba, Zabo Janosne Thartoztatny kezdy hogy Neh Menneh oda beh Eo vgian beh megien, Eo latya hogy Az Trombitas otth vonta megh Magath [Kv; TJk III/2. 31]. *1574:* szepregj Pal ... vallom hogi miert hog az Legeny az aytto sarkanal meg vonta volt magat, nem lathattuk az Legent mert setet vala [Kv; TJk III/3. 386c]. *1668:* megh vonám magamat égy borza bokor megé [Burjánosóbuda K; Ks 65. 43. 10]. *1796:* a' Biro meg ijedvén maga mentségére az Ház mellé meg vonta magát [Mocs K; Eszt-Mk]. — **c.** vhol/vkinél (egy ideig) meghúzódik/oltalmat keres; a se oploşi/a se pune la adăpost (pentru un timp) într-un loc/la cineva; irgendwo/bei jm (eine Weile) sich zurückziehen/Zuflucht suchen. *1664:* Religiomon való váras Szathmár, ott tanám (!) megvonom magam [TML III, 323 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. *1731:* Many Vladucz Vasarhelyen holt meg a Fiai penig Valamellyik Faluban Vasarhely kőrül vontak meg magukat [F.gezés NK; KA. Opra Rusz (80) jb vall.]. *1800:* Halála elött mint egy héttel hozzám vonta vala meg magát [Kvh; HSzjP Jancsó Jánosné Birtalan Khristina (48) vall.]. — **d.** (szerényen) félre/visszahúzódik; a sta deoparte, a se retrage (din modestie); (bescheiden) sich zurückziehen. *1668:* Az mód nélkül való pompának és nagy költésnek, mint eddig volt hagyjon békét, hanem vonja meg magát, éljen rendi szerint [TML IV, 401 Szalánczy Krisztina Teleki Mihályhoz]. *1704:* Szomoru özvegyek tü is magatokat Mint árva Görlitze az ként meg vantátok [EM XX-XV, 274 gyászének]. *1724:* eleg mulatcság; bolodcság ment az farsangon veghez de én csak meg vontam magamot ithon [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nsz-ből]. *1765:* el mentünk az Fogadoban, hogy egy kupa bort igyünk a Szegeletben meg vonok magunkat Urammal [Marosbogát TA; Mk V. V/97 Márton Anna (23) malommesterné vall.]. — **e.** elzárkózik vkitől/vmitől; a avea rezervă faţă de cineva/ceva; sich jm/einer Sache verschließen. *1590:* Az my az hatar dolgat illety keryk eo kegmet Biro vramat, hogy ... visellye(n) ... gondot rea Nam á wensegh mindenkor Jelen lezen, ha mit ertekezny vagy twdakozny akar eo kegmeok, azokis semmybe megh ne wonnyak magokat eo kegmeoktwl [Kv; TanJk I/1. 133]. *1657:* ő kegyelmek énnekem még csak levelet sem küldöttek azulta, mivel ő kegyelmek ilyen szegény árvátul, mint én vagyok, meg vonták magukat [TML I, 50–1 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

◇ **Sz.** *~ja a bagariát* felhúzza a nyúlcipőt, elillan; a(-şi) lua tălpăşiţa; entweichen. *1676:* minden rend legyen oly készülettel, mihelyen ő nagyságának második parancsolatja érkezik, indulhassanak, és így az híre ezeknek elmenvén, német uram is inkább megvonná az bagariát | ha rezgelődést hallana ide be, megvonná a bagariát [TML VII, 242–3 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. *1733:* A cifra paszamantos embert gyomorból gyűlöli ... Az Isten áldja meg őfelségét, mert annyi volt már a sok dib-dáb, cifra ember, hogy szere-száma sem volt, de azólta megvonták mindenfelé a bagariát [RettE 303–4] ✱ *~ja pennája orrát* mérsékli írása élét; a scrie mai moderat/ponderat despre ceva; die Schärfe seines/ihres Schriftstückes mäßigen. *1670:* Vitnédi uram minden bölcsességét kiöntötte levelében. Némely frásiban bár ő kegyelme megvonta volna pennája orrát, az szentelt vitézséget bár ne forgatná kivált az hunyadi dologban [TML V, 82 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

megvonakodik 1. megverekedik; a se bate; sich schlagen. *1592:* vagion 14 eztendeye hogy en fanczialba(n) laktam, Niwladba(n) kazaltwnk, birtwk Keozep Rezbwl aszw fat hoztwnk, megh egyczer az orozhegiek hozzak vala aszwfaiokat az fanczialiaknak, meg voniakodank erette le weweok szanokrul fanczialba(n) hozwk [UszT]. *1607:* Tot Mathene ... meg zolitta hogj ne wzze oda[a], mert nem engedik vgia(n) megh uonakodanak erette [i. h. 20/55. — [a]A borjúkat]. *1661:* Dániel uram úgy hallom, vakmerő legény ... de ha meg nem adja, Isten úgy segéljen, valamelyikünknek, de keserű lesz az vége; soha Erdélyben kenyeret ne egyen, ha meg nem vonakodunk érette [TML II, 168 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. megharcol, harcot megvív; a se lupta; einen Kampf kämpfen/bestehen. *1662:* a palatinus Getz generállal, császárnak derekas nagy armádiájával ... Nagyszombattul megindulván nyomokban volnának. Kiknek előljárójával Szentkeresztnél meg is vonakodtak volna némely részhadak [SKr 219].

megvonás 1. (harang) meghúzás; trasul (clopotelor); (Glocke) ziehen. *1579:* Az wy harangnak meg vonassa felól wegeztek eo kegmek hogy vgyan azon bert wehessek az Egy haz fiak [Kv; TanJk V/3. 182a].

2. megtagadás; refuz; Verweigerung. *1590:* ebben a' gondwisselesben ha eo kgmek az peres Tanachbely vraim kesedelmet ereznek, Ne a' Io Akaratnak meg vonasanak, hane(m) az Igyekezetnek iobbado(n) valo vegheóz vitelenek tulaydonicchak | (A bíró) Az Schola dolgath suplic(ati)o Altal az orzagh eleoth megh Ielenthety, ha Akarnake Az Scholahoz segitseggel lenni ... ha az professorok tartasa megh cheokeonik, ez Iol indult schola Allapattianak el bomlasat Ne Imputalliak amy (!) Negligentianknak hane(m) az orzagh megh Ighirt segitsegenek meg vonasanak [Kv; TanJk I/1. 138, 141].

3. *maga ~a* **a.** visszavonulás/húzódás; retragere; Zurückziehen. *1678:* Higyje Kgd, édes Sógor uram, én csak nagy veszedelemben, böcstelenségben vagyok. Úgy látom, magam megvonásával nem hogy használnék s magamnak nyugodalmat szerezhetnék, sőt veszedelmemre fordítják [TML VIII, 250 Kornis Gáspár Teleki Mihályhoz]. — **b.** magának kötelezettség alóli kivonása; sustragere de la îndeplinirea datoriei; Entziehung der Pflicht. *1677:* minden Urak, Fő rendek, Nemesség, ki ki maga becsületinek, és Hazájának szeretetiért érteke szerint valo feles számu magokkal és jo hadi készülettel tartozzanak fel-ülni ha ugyan czégéres fogyatkozást tapasztalnak maga megvonásában ... azon Vármegyének Tisztei ... láttassákmeg, és a' fogyatkozásnak mivoltához képest illendő poenával mulctallyák [AC 92–3].

megvonat 1. (harangot) meghúzat; a pune (pe cineva) să tragă (clopotele); (Glocke) ziehen lassen. *1571:* estwe fele Mostan hat oran Ezwtan het oran vonassa megh eo k[a] [Kv; TanJk V/3. 36b. — [a]A harangot]. *1585:* Mikor a' harom Apro harangot vonattiak meg Az Bery chak a' harangozoye legien vgmint d. 25 | Az harangozonak ... esztendeonkent valo fizetesse Az Regy Mod szerent legie(n) f. 27. Es miert hogy az Zaz embereknek be giwtcsere a' harangozo eonneon keoltsegen tartozik a' Nagj harangot megh vonatny ... minden eztendeo(n)kent ezert Iarion tritici cb 4 [Kv; Szám. 3/XIX. 6, 7]. *1600:* Lippay Janosne Sophya azzony ... vallja ... zegeny Boythos Boldisar igen bolond vala ... mind zegenj Kadar Janos tartata eo temettette elys tiztesegesen ... az Nagy harangot meg vonatwan [Kv; TJk VI/1. 468]. *1680:* Az Kis Harangatt megh vonatvan, nemely szegenyek(ne)k, mind(en) vonastul adgyanak d. 3 [Dés; Jk].

2. (léket) meghalásztat; a dispune să se pescuiască (în copcile făcute în gheața unei bălți); (Wake) befischen lassen. *1768:* Látta, hallottaé a Tanu Hogy Tohátón az falu mellet fellyűl felőll lévő halos Tojakan valo Téli halászat dolgában annak Possessorai kőzt olly szokás vagyon? hogy a mellyik véket vágott, ugyan az vonattya meg elébb azon véket, annak utánna a tőbb Possessorok(na)k is szabad ugyan asztot meg vonatni? [T; JHb XI/21. 4 vk] | ki számára vágták volt a véket, s ki vonatta meg előbb nem tudgyuk | a halászok felelének, hiszen Kegyelmed is meg vonatta a melly véket mi vágtunk, ezt is meg huzatta kgyd egyszer, már nékűnk is szabad [Tóhát TA; JHb XI/22. 6, 10].

megvonatás (harang) meghúzás; trasul (clopotelor); (Glocken)Ziehen. *1579:* Az wy harangnak meg vonassa felól wegeztek eo kegmek hogy vgyan azon bert wehessek az Egy haz fiak kit veóttek az Nagy harangnak Megh wonatassaert [Kv; TanJk V/3. 182a].

megvonathat (léket) meghalásztathat; a putea dispune să se pescuiască (în copcile făcute în gheața unei bălți); (Wake) befischen lassen können. *1768:* a ki vágotta a véket, azé volt az első vonás, de annak utanna akár mellyik is szabadoson, és minden viszszálkodás nélkűl azt meg vonathatta, és halászhatott [Tóhát TA; JHb XI/22. 6].

megvonattat 1. (harangot) meghúzattat; a pune (pe cineva) să tragă (clopotele); (Glocke) ziehen lassen. *1596:* Az meli idege(n) deakot az olozok meg eoltenek volt hogi eltemettettuk ... Hogi az harangot meg vonatattak neki attúnk d 13 [Kv; Szám. 7/II. 17]. *1720:* ha valakinek halottya esven kivannya hogy mind a harom harang őszve vonattasek egy magyar forintot deponallyon, ha pedig tsak a ket kissebbiket kivannya meg vonattatni otven penzt fizessen [Kv; SRE 137].

2. meggyomláltat; a pune (pe cineva) să prășească/plivească (un teren cultivat); jäten/unkrauten lassen. *1596:* 3 Die May hogi a' zeoleot meg vonattatúk voltanak Eotten del vtan, 4 oraigh ... d 50. 7 Die May voltanak búrian vanok nro 8 d 96 [Kv; Szám. 7/II. 38].

megvoncol meghurcol; a tîrî (încoace și încolo); herumschleppen. *1778:* A' Budnár Péter megverettetése alkalmatosságával magamis jelen voltam ... a' fejit tudomis hogy Kálo tőrte be egy Somfa Matsukával, az ország uttyán támadván meg az hol a' tőbb Cziganyokis réá rohanván a' Földőn meg vontzolták, és azután botsátották el [Záh TA; Mk V. VII/20 Grama Voniszie (30) jb vall.].

megvondoz meghurcol; a tîrî (încoace și încolo); herumschleppen. *1573:* Ilona Hegedws Ianosne zolgaloya, Azt vallia hogy Hegedws Ianos Nenye panazolkodyk volt hogi az Trombitas azt Monta hogy Megh vondozza az Sarban, Mond Hegedwsne Megh vondoza az Bestie hires kwrwat [Kv; TJk III/3. 74]. *1598:* verni kezdek hatba ferenchét ... meg vondozak az eó maga buzajaba(n) [UszT 13/15 Blasius Veres de Farchad pp vall.]. *1778:* midőn

Budnár Petér meg verettetett ... láttam szemeimmel ... azon hellyen a' tòbb Cziganyok is réá rohanván, a' földön meg vondozták [Záh TA; Mk V. VII/20 Grama Vaszilie (30) jb vall.]. *1840:* a Sogoromat Molnár Tamást ott tanáltam nagy részegen ... az előtt egy Legényt pofon vágván, azert Sogoromotis jol meg vondozták [KLev. Szász István (30) homoródsztmártoni (U) szabad székely vall.].

Szk: *lábánál fogva ~. 1599:* (Az alperes) megh kapa az labomath es labomnal foghúa ugy megh vondosza az mjnth szereti s Isten otalmaza megh teolle, hogy megh ne(m) eòle [UszT 14/35] ✱ *lófarkon ~. 1653:* Egy Károly Andrást is hozának — hadnagy volt ez köztök; azt lófarkon megvondozák és kivivék, fővel alá vonák szegényt s lábbal fel az ég felé a nyársba [ETA I, 47 NSz].

megvondoztat meghurcoltat; a dispune să fie tîrît (încoace şi încolo); herumschleppen lassen. **Szk:** *lófarkon ~. 1669:* az mely residense afrikai portuson Tunisban volt az frankusnak, azt a török meg ölette, elsőben kezét, lábát el vágatván s lofarkon meg vondoztatván, az angliai ott lakó residens kapuja előtt égették meg [TML IV, 497–8 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

megvondoztatik meghurcoltatik; a fi tîrît (încoace şi încolo); herumgeschleppt werden. **Szk:** *lófarkon ~. 1647:* az Captivus hatalmaso(n) inuadalua(n) az megh holt czigan(na)k satorat es Toluajul megh eőlte Teczik az teőruennek hogy ez czielekedetiert lo farkon uondoztassek megh, es annak utanna vonattassek karoba(n) in terrore(m) aliorum [Kv; TJk VIII/4. 222].

megvonhat 1. *hálóval ~* hálóval meghalászhat; a putea pescui cu năvodul; mit Fischnetz befischen können. *1680:* (A) ket kisded hala tokon alol vagyon egy öreg halas To is ... olt(na)k szamos hala az Praedecessor R(ationi)sta(na)k relatioja szerint szepecsken vagyon benne, de az mèg meg nem tisztittyak haloval meg nem vonhatni [A.porumbák F; ÁLt Inv. 33–4].

2. *~ja magát* **a.** kivonhatja magát vmi alól; a se putea sustrage de la ceva; sich einer Sache entziehen können. *1605:* Erthyk eo kgmek az orzagh gywlesere valo hywatal lewelet ... Tetczet vox zerenth hogy ãmostany nyawalias wdeonek my voltahoz kepest magunkat mindenesteol megh nem vohattyuk, hanem ketteot az Also tanachbol el kell bochatanúnk minemeo Instructioual mennyenek el hol napra biro vram ... gywtessen be az Jdes vraimban es Ietczegettessenek eo kgmek Instructiot [Kv; TanJk I/1. 512]. — **b.** meghúzhatja magát, oltalmat kereshet; a se putea oploşi/adăposti undeva/la cineva; sich irgendwo zurückziehen/Zuflucht suchen können. *1783:* Fattyu Thodor mig háza nem-volt imitt amott tsak az hová magát meg-vonhatta ott lakagatott [M.fodorháza K; Eszt-Mk].

megvonhatatlanul visszavonhatatlanul; irevocabil, definitiv; unwiderruflich. *1561/1579:* Mely felywl megh Irt Jozagokath, az feliul meg Irt Attyafiak ... Chierelek my elottwnk Eoreokbe megh wonhatatlanwl Ew Magoknak es az ew Maradekynak bymyok [Kozárvár SzD; SLt AB. 4]. *1593:* adak, my Eleotwnk, mynden eőreóksegeket kezek be adva ... Bartalis Palnak ęs Bartalis Mihalnak, megh vohatatlanjvl (!) [Szu; UszT 9/51]. *1603:* (Az örökséget) peniglen Ada my előttünk fiurol fiura maraduaro⟨l⟩ maraduara megh vonhatatlanul [Medesér U; h. 17/49 leorinczy Georgy és Szabo Jakab vall.].

megvonít 1. megrándít; a trage/strînge; (an)ziehen. *1653:* Básta mindazonáltal, noha akkor haragjában ugyan nem ellenzette az ő hajduit a kapdosástol, de végre megvonitá zabolájokat, és másképpen rendelé dolgát [ETA I, 84 NSz].

2. el/félrehúz; a trage la o parte, a-şi retrage; weg/zur Seite ziehen. *1662:* Africai Scipio vitéz, jobb karját, országa láttára menvén, elégette, még porrá nem égett, meg nem vonította [SKr 471].

megvonogat 1. meghúzogat; a trage (de ceva) în repetate rînduri; (an etw.) (herum)ziehen. *1745:* egy tehenet vettem vala Korondról az mezőn bornyuzék meg nyárban ... az déllőn megvonogatta a csecsit Szabó Ferenczné Vizi Borka[a], attól fogva úgy elvesze a teje, hogy semmi hasznát nem vehetém [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 162 Szőcs Mihály (60) jb vall. — [a]Boszorkánysággal gyanúsított asszony].

2. meghuzigál; a trage (ceva) de mai multe ori; (herum)ziehen. *1667:* tudom hogy egy nehany helyen által vonta az Bakos Istva(n) Uram szőlejet Szőczi Mihaly az föld alat, az maga szőlejeben, s megh aztis tudom, hogy megh foghta Bakos István Uram az szőlő faiat s megh vonogatta s megh mozdult az Szòczi Mihaly szőlejeben az Bakos szőleje féle [Kv; RDL I. 148g Nagy Enyeden lako Orban Peterne Arva Ersebet (45) vall.].

3. megsimogat; a mîngîia; streicheln. *1710:* Ha vétettünk is, jobb volt a két gonosz közül kisebbiket választani ... ez a német fegyverre hánta volna az ország népit ... Pataki István azt feleli: „Lássa, uram, kegyelmetek, de non sunt facienda mala ut eveniant bona". Teleki megvonogatja szakállát s monda: „Vagy bónum, vagy málum, abban bizony benne vagyunk, Pataki uram" [CsH 209–10].

megvonsz 1. megtépáz/vondoz vkit; a părui pe cineva; herumzerren/zupfen. *1600:* Keotelwereo Thamas Junior vallya Azzoniom ... kezde zidalmazny es Amellett mondwan hogy megh otalmazza az kurwa magatt mert bizony ha valahul rea talalok bizony meg vonzom, oztan mas Nap esset Darabosnen az veres es eosteok vonas [Kv; TJk VI/1. 472].

2. (harangot) meghúz; a trage (clopotele); (Glocke) ziehen. *1585:* Mikor ketzer Vonzak meg egibe az harangokat, Az Warossę legie(n) f. 1 Az Harangozoye legien d. 40 [Kv; Szám. 3/XIX. 6]. *1596:* eo kegielmek Tanaczúl vegeztek vala hogy minden nap reggel harangozanak, Extra ordinaria az ora harangal ki (!) harom Ember vonzon meg, fizetűnk az harang vanoknak d. 3 [Kv; i. h. 7/II. 28]. *1662:* Fejérváratt építtetett ... igen szép magas torony ... olly harangokat öntetett volt belé hatot, s Váradról is vitetett volt hetediket hogy midőn mind egyszersmind megvonszák vala, nem kevéssé gyönyörködtetnék elméjét is embernek [SKr 95–6].

3. *vki szemét megvonssza* szemet szúr vkinek; a deranja pe cineva prezenţa cuiva; das sticht einem ins Auge. *1585:* Anna hegedws Andrasne vallia ... Igyarto Georgy ìgy zola, Menniel gonoz Azzony Vgia(n) Az Istenertis kerlek Ne haborogy velem ... Monda Az azzony vgia(n) it Allok ha Az zemedet megh Nem vonza [Kv; TJk IV/1. 511–2]. — Vö. a *megvon* 9. jel.

4. visszatart, eltilt; a interzice cuiva să facă ceva, a opri pe cineva de la ceva; zurückhalten, untersagen. *1590:* Eo kemeketh kerem hogy eo kemekis atyay indulattal legjen hozzam, es az haznak adayat tarcha megh abban az allapatba az mibe ekkedig volt, hogy ne eoregbitené eo kmek. Enis semmi Zokott zolgalattol az en emberemet kit az hazba hagy, megh nem vonzom [Kv; TanJk I/1. 131a].

5. megszorít/nyomorít; a lua (bunuri) de la cineva cu forţa; zugrunde richten, ruinieren. *1667:* Az én fizetésem dolgát állítsa valamely karban azomban az szamosujvári udvarbíró oda megyen az praefektushoz s frásban adom az restantiákat, parancsoljon avagy disponáljon kiadatása felől. Él az Isten, Uram, megvonszon az kolozsvári állapot s Szamosujvárt is, ha már ő nagysága ez után lakik, ott is hasonló költséggel kell lennem [TML IV, 40 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1683:* (A tisztek) annak előtte egykor a Zalaknaj Joszágot akartak sattzoltatni, s Batizi ur(am) nem fogta engedni hogy karosittsák magok hasznokert mert az adot is csak alig (szed)hetik be későre is, annál inkáb ha magok részekre it meg vonszák óket elégtelenek lésznek az adora [Balázsfva AF; UtI].

6. megtagad/von vkitől vmit; a refuza cuiva ceva; verweigern/sagen. *1584:* az felseged regy zolgakhoz zokoth kegyelmes yo akarathja kjth remjllek hogy felseged en tewlemjs zyginj regy zolgayathwl meg nem wonzon [Komlód K; WLt Petrichewich Kozma lev.]. *1657:* Ezek miatt Uram, a' Te rettenetes búsulásodban megvonszod kegyelmedet mitőlünk [KemIr. 332]. *1661:* Moldvaj Janos czigany vayda ada magat örökös Jobbadgysagra ... ha alhatatos leszen az igaz jambor szolgalatba(n) jövendő beli jo akarattiokatis eő kegmek meg nem vonszak tölle [Sófva BN; Ks 42. G]. *1676:* az mit Isten ő felsége felöllem elrendelt, elhiszem, azoknak szenvedésére való békességes türéssel való kegyelmét is meg nem vonsza töllem [TML VII, 239 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. *1685:* azert mostan jo akaratunkat megh vonszuk tőllők [Dés; Jk].

7. *megvonssza magát* a. kivonja/húzza magát vmi alól; a se sustrage de la ceva; sich einer Sache entziehen. *1594 k.:* Nagod beolch tanachiual egyetembe, kegyelmesen bizonios limitatiokat, es articulusokat rendelt uala keozinkbe, kikhez eo nekikis de necesse kellene magokat tartanny, de aztis semminknek reputaluan minden segitsegtwl meg uonzak magokat [Dés; DLt 247]. — b. meghúzza magát vhol; a se retrage (într-un colţ); sich irgendwo zurückziehen/verdrücken. *1667:* Nemes János uram azt frja, hogy rosszabb két embert kapitihaságra nem kereshettek volna, mint Dávid János, Székely Mojzes, melyre nézve ő nagysága megparancsolta, hogy mind az ketten kijűjenek, mert azt mondják, hogy azok csak meg vonszák magokat, egyik egyik ház szegeletiben, az másik az másban, csak úgy ülnek napestig [TML IV, 250 Székely László Teleki Mihályhoz]. — c. elzárkózik vkitől/vmitől; a refuza cuiva ceva; sich jm/einer Sache verschließen. *1571:* legenek eo k. Igenessek egymas keozet, Es halgassak Byro vramat, ha penigh az zwksegh vgy kewanya eo k. Byro vram hywasson az Ides vraimba senky keozwlek Megh Nem vonza Magat eo kegelmetol [Kv; TanJk V/3. 40a]. *1578:* ezt eo kegmek egez waraswl ige(n) nehez keppe(n) wezyk eo kegmektwl Biro vramtul, hogy warasnak zwkseges keonyergessebe Jlye(n) kemenye(n) mind tanachyawal egyetembe meg vonza magat es az ezer forint mellet ala ne(m) akar az feyedelemheoz Menny sem eo maga, sem az tanachy bely vraim kezzwl egykis [Kv; i. h. 166b]. *1588:* Amyben amy segitsegewnket tanachunkat kewanniak my sem vonzuk megh maghunkat [Kv; i. h. I/1. 81].

megvonszol megvondoz/hurcol; a trage pe cineva încoace şi încolo; hin und herzerren. *1586:* Melchior Nemet ... fassus est ... Jeowe hozzam Jgiarto Georgy; Monda Nekem, Menhart vra(m) wagone hyreddel hogj felesegedet Cattus Azont Rengeo Anna Reyam Akarya vallattny mondam Nynch hiremel; Mondam esmet myt tudna az En felesegem az ty oszwę veszestekben; my ne(m) farsangeolt az en felesegem Rengeo Annaual mykeor meg vonzeoltad Ez fele zeo es kerdezkedes Bosegessen leon keozeotwnk [Kv; TJk IV/1. 615].

megvont 1. (fémmel) bevont; îmbrăcat (cu tinichea); plattiert. *1756:* Ház tetejire való Bádokból Csinált Csillagos Gomb 1 item vagjon fa gomb de bádokkal meg vont [Branyicska H; JHb XXXV/35].

2. *átv* tönkretett; distrus; zugrunde gerichtet. *1665:* Én holtig már ezen gyalázatban, megvettetésben heverek Könnyű nekem megvont, gyalázott életet holtig kesergenem, mert látom, kinek soha nem vétettem is abban gyönyörködik [TML III, 520-1 Kapi György Teleki Mihályhoz].

megzabál *tlan* (ló) túl sokat eszik, telezabálja magát; (despre cai) a mînca extrem de mult; (Pferd) sich vollfressen. *1606:* Akkor en valek koczís, vgy megh haytottúk vala az Istua(n) Georgy loüat hogy cziak ige(n) nehezen hozhatok haza, s megis zabalt vala [UszT 19/22 Petrus Lazar de Farczad vall.]. *1661:* Az lovaknak szénát, abrakocskátis szereztess ... de vigyázás legyen reá, meg ne zabáljanak [TML II, 137 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz].

megzabáltat (lovat) igen megetet, túletet; a hrăni peste măsură, a îndopa (un cal); (Pferd) sich vollfressen lassen. *1640:* egy veres szòrú lovamott szabaltatta meg [HSzj *zabáltat* al.].

megzaboláz 1. megfékez/fenyít vkit; a înfrîna/struni (pe cineva); zügeln, zähmen, züchtigen. *1605:* Amy az haromsagos Attiafiaknak indulattiokot illethy: Tettczet hogy biro Vram az Jdes Vraimban zamoson gywtessen be, es affeleket hywattasson akik hwttel valo keotelessegek ellen c(on)tra receptam relligionem Ciuitatis wgyekeznek molialny intczek megh fenitekkel hogy se titkon se nylwan ne pratticalyanak mert az Varos semmy vton nem zenúedy, hane(m) kwleombennis vagy megh zabolazzak hogy mindeneknek peldak lesznek [Kv; TanJk I/1. 529]. *1657:* Ibrányi Mihály ... alatta lévőket is meg nem zabolázván, istentelenül cseleküdtenek [KemÖn. 222]. *1665:* bizony ha rajtam állana s ott kinn volnék, egy-két nap alatt megzaboláznám úgy az váradi törököt, hogy bizony veszteg ülne [TML III, 512 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból]. *1679/1681:* eő kglme az ollyaten állkorczoma tartokat az Articulus szerint megh Zabolazza ... az Tiszteket reaja vigye [VhU 671–2]. *1691:* Az Passusnélkül lezzegő nemeteket ... zabolázzák megh, ingjen élni, vecturakot vonni ne engedgjenek [Kv; Törzs]. *1822:* Szarvadi Ur mikor ötet meg zabolázni kéntelenittettem több izben meg vert [KLev. Gergelyfi Béniámin (28) kibédi ns vall.].

Szk: *Isten ~ vkit. 1655:* Gondold meg mint bánt volna ez országgal ez undok nép, ha Isten őket meg nem zabolázta volna kegyelmességéből [ETA I, 160 NSz]. *1679:* Isten az gonoszra igyekező elméket szándékjokban megzabolázza s még jót hoz ki belőle [TML VIII, 394 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. korlátoz, korlátok közé szorít/visszaszorít vmit; a îngrădi/limita/împiedica; be/einschränken, einengen, zurückdrängen. *1593:* Varosul lathwan ith ez Varosban az Luxust ... az Ruhazat dolgaban, itiltek eo kgmek sokaknak rendiheoz es erteokekheoz (!) kepest, Alkolmatlannak lenny ... Végheztek azert eo kgmek eghez varosul ezt megh Zabolazny [Kv; TanJk I/1. 206]. *1662:* (A) törvénytelenségeket ... a keresztyén fejedelmek az ország státusival sokszor kiváltképpen való articulusokkal, rendelésekkel megzabolázni igyekeztenek [SKr 420]. *1710 k.:* ha ... magunkat ... megalázzuk ... annál inkább felemelkedünk, felindulunk az Isten csudálására, imádására, annál jobban megzabolázzuk hihetetlenségünket amaz nagy titkok iránt, aminémű a szentháromságnak, az Isten fia megtestesülésének titkai [BÖn. 456–7].

megzabolázás 1. megfékezés/fenyítés; înfrînare; Zähmung, Zügelung, Bestrafung. *1675:* olyan írás lőn, hogy az hír sőt levél nélkül járó magyar hadak kóborlóit somlyai kapitány vagy más közelbik véghelybeli tisztei ő nagyságoknak megfoghassák ha penig egyet nem ért, mint lehet az kóborlóknak meg zabolázások? [TML VII, 61 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. *1677:* a' Tisztek a' gonosz tévőknek meg-zabolázásokban szorgalmatoson forgodgyanak kötelességek szerint [AC 122]. *1731:* Az Bikkfát penig hordani fel szabaditottuk, melly meg tiltott fáknak szorossan valo Inspectiojára az tilalmas rontoknak meg zabolázasokra Nztes Zilahi István Atyankfiat ujjabban Authoráltuk [Dés; Jk 407a]. *1800:* Itt az ő Nagyságok Dominiumaba afféle Erdővel valo Kereskedőket nem igen tud a Communitás, de a szomszed V(á)r(me)gye Határain igen sokan vadnak, akik(ne)k meg zabolazását Közönségesen akarná [Torockó; TLev. 9/31].

2. korlátozás, visszaszorítás; îngrădire, limitare, împiedicare; Einschränkung, Zurückdrängung. *1657:* igyekezett kéntelenségből rossz indulatinak megzabolázására [KemÖn. 161]. *1676/1681:* (A castellanus) alatta valoit Isteni félelemben igyekezze tartani Lélekével valo szitkozodások(na)k kémény Tilalma fenyeteke, es bűntetése légye(n); kiknek büntetésekb(en), ha mikor magától modgia es eleghsége nem lenne, P(rae)fectusat talallya meg, lehessen erősebb azok(na)k megzabolázásában, és büntetéseb(en) [Vh; VhU 664]. *1812:* a' sok panaszbol megis világosodott, hogy a' Mester emberek a' falusi szegénységet felettébb terhelték, ennek megzabolázása véget hozatott ezen határozás és a' Mester emberekkel a' megtartás véget kőzőltetetis [F.rákos U; Falujk 74b Sebe János pap-not. kezével].

megzabolázhat megfékezhet; a putea înfrîna; bändigen/zähmen können. *1783:* egész étzaka olly nagy Helység strása nélkűl vagyon a melly sok és számlálhatatlan gonoszságokra olly utat nyitott a ... Torotzkaiaknak, hogy mindenféle Malitiara nézve sokkal nagyobb Várostis fellyűl halad, és a Birák szofogadatlánságok mia nem Zabolázhatom meg, és ezen gyűmőltstelen lévén minden parantsolatom, mert akár kinek el fogatását nékiek imponallyam nem tselekszik, mindent a magok tetszések szerént tselekesznek [Torda; TLev. 15/6 Nagy István szb kezével].

megzabolázhatás megfékezhetés; posibilitatea de a înfrîna; Bezähmbarkeit. *1823:* Kérem a Tktes Tisztséget méltoztassék Csernátoni Samuel Uramat valahára lehető meg zabolázhatása végett fiscalis kereset alá vettetni határozni [Vajdasztiván MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez Budai István viceispán kezével].

megzabolázódik megfékeztetik, féken tartatik; a fi înfrînat; gezähmt/gebändigt werden. *1676:* Ha azért Uram Kegyelmednek tetszik, irasson urunkkal oly formában, hogy a dolog jobb rendben lehessen s mind pedig a had jobban megzabolázódjék, a végbelieknek legyen külön kapitányok s az mezeiek meg külön [TML VII, 167 Veselényi Pál Teleki Mihályhoz].

megzaboláztat 1. megfékeztet/fenyíttet vkit; a dispune să fie înfrînat; jn bändigen/bestrafen/züchtigen lassen. *1841:* Méltoztassék ... szomszédomat feleségestől rollam és feleségemről le űltetni, és meg zaboláztatni, az eddigi elkővetet házsártosságáért pedig meg intettni, és hathatosan róllunk eltiltani [Dés; DLt 516].

2. visszaszoríttat; a dispune să fie îngrădit/limitat; zurückdrängen lassen. *1816:* az Exponens Rész, a Tktetes Tisztségre be adott Instantiaja által a kőz Igazgatás rendin kivánta a Tkts Urak(na)k és Kigjelmetek(ne)k Tőrvéntelen tselekedeteket meg Zaboláztatni [Asz; Borb. II Rákosi Borbélly János assz. kezével].

megzaboláztatás 1. megfékeztetés; înfrînare, stăpînire; Bändigung, Zähmung. *1679:* mi ez ideig ... minden utat, módot elkövettünk, iratván eléggé ... mind Leszli generálnak s mind az szatmári commendásnak, az jó szomszédságoknak megtartása és birodalmunkbeliekre fenekedő kóborlóknak megzaboláztatások felől, mely leveleinkre szóval mindenkor jó választ vettünk [TML VIII, 499–500 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1737:* méltoztassék Excellentziádtak s Ngtok rővidéb meg zabolaztatásárol, kglmesen parantsolni, félö hogy fenyegetődzését vagy a báttyán, vagy valamelyek Tiszten véghez viszi [Vh; Ks 83]. *1800:* Hogy ha p(edi)g vagy a Lo hajto szolgák, vagy a Koho és Verőben lévő dolgosok, az ... agas vas szén és Vasbeli fizetesek el tiltásáért Gazdáikat fel akarnak rugni az illyenek(ne)k meg Zabolaztatások iránt is méltoztassék ő Nagysága olyan expedienst találni hogy a Gazdák még nagyobb kárt ne vallyanak [Torockó; TLev. 9/31]. *1816:* az Hajdukok meg Zaboláztatását kerik, kűlőmben azok miat valo féltekb(en) el kelletik pusztulniok hogy sem mindég a Barazdában Dolgozva hol egytől hol mástol rebbegjenek [Déva; Ks Misc. 86/4].

2. megakadályoztatás, korlátoztatás, visszaszoríttatás; împiedicare, îngrădire, limitare; Behinderung, Einschränkung. *1734:* (A város) Concludalván az idegen Borok(na)k be hozatasok iránt, amikoris a Szilágyi és Másuvá valo Borok(na)k Akna Varossáb(a) be hozni szokott, és Onnan némely Déési lakosok által ... Dees Várossábannis be hozni szokott Idegen borok(na)k meg Zabolaztatása véget Concludalt oly formán hogy sz. Márton napig legjen[a] az Aknai határon termet Borokatis kinek kinek ... ide Dees varossáb(an) be hozni [Dés; Jk 451a. — [a]Tollban maradhatott: szabad].

megzaboláztathatik megfékeztethetik; a putea fi înfrînt; gebändigt werden können. *1662:* magok is azt tartván az erdélyiek, hogy akié Várad, az ország is azé volna. Ez végheljből pedig bezzeg megzaboláztathatnának a muzurmán nemzet hatalmassága birodalmára Magyarországbul alájáro kóborlók, tolvajkodók, csatázók [SKr 563].

megzaboláztatik 1. megfékeztetik/fenyíttetik; a fi înfrînat; gebändigt/bestraft werden. *1587:* az Iffiusagh, kiben sok fele faytalan indulatok dominalnak ha meg nem zabolasztatik zokatlansagba merewl be [Kv; KvLt Vegyes III/65]. *1620:* hogj az kert koborlok megh zabolaztassanak: wegeztek ... hogj Biro vram ... hadgia megh ... az Barnasiboknak hogj zwntelen az majorok es kertek keőzeőt Jarjanak [Kv; TanJk II/1. 297]. *1677:* Hogy a' gonosztévők inkáb meg-zaboláztassanak, és ki-kerestetvén érdemek szerint meg is büntettessenek, a' Vármegyéken és Székes helyeken a' Tisztek leg aláb három esztendőben kimennyenek Generalis Circálásra [AC 119]. *1722:* eő Felsege ... parancsollya, hogy effele excessivus Usorások meg zaboláztassa(na)k és az eő Flge Kglmes akarattya a' Szegenyseg Sublevatiojával végben mennyen [Ks 18/XCIII gub.]. *1763:* az ollyas szemelyről valaki magát Tábor után veti, s katonakkal társolkadik ... minden rosz consequentiakat concludalhatni ... azert hogj ily vetekben leledczők vagj aztot gjakorolni szándekozok meg zabalaztassa(na)k az holnapi Vásár napon 9 orakor mind harman 25. pálcza ütésekkel külen külen bütettessenek [Torda; TJkT V. 176–7]. *1777:* az irt Praevaricatorok meg zaboláztassanak [Torockó; TLev. 13/2].

2. meggátoltatik, visszaszoríttatik; a fi împiedicat; behindert/zurückgedrängt werden. *1662:* hogy Rákóczi fejedelem[a] hadainak főképpen Szatmár, Szabolcs vármegyékből, Ónodból s török nemzetre való csatázása, kapdosása megzaboláztatnék, palatinus nagy szorgalmatossággal kéretik vala [SKr 479. — [a]II. Rákóczi György 1659-ben]. *1677:* a' Dézmásoknak insolentiai és exorbitantiai megzaboláztassanak [AC 51]. *1745:* az J. ujjabban néhány embereket meg tsalt hogj azért az ő efféle gonossága meg zaboláztassék, tettzett a Törvénynek hogy az J. Incze Kalára, hólnap in foro publico hohér által negyven csapásokkal meg palczáltassék [Torda; TJkT II. 88]. *1799:* Hogy azért az illyetén példák[a] által szokásban jött félelem, és tartozkodás nélkült valo szemtelenség meg zaboláztassék ... ha kik ... a fellyebb le irt mod szerént feredezni, és járkálni találtotnak ... érdemlett büntetés alá vonattassanak [Kv; EM XLVIII, 488 gub. — [a]A Szamosban való meztelen fürdőzés].

megzaboláztattatik megfékeztetik; a fi înfrînat; bezähmt werden. *1775:* az szolgállo a Ládából a szoknyát ki vette, azzal az ágyba el butt ... egészlen véghez nem vihette Czélyát, azért, hogy előre meg zaboláztattassék, hogy 12 korbáts ütéssel meg büntettessek déterminláltatot [H; Ks 114 Vegyes ir.].

megzabosodik zabbal összekeveredik; a se amesteca cu ovăz; mit Hafer sich mischen. *1767:* A Majorság Zab, Dézma Zabbal edjűtt és az Alakorral edjűtt, (mert meg Zabosodott) Ebből lett 94 véka [Esztény SzD; Told. 5a].

megzagyvál (bort) meghamisít/elegyít; a drege/amesteca (vinul); (Wein) fälschen/mischen. *1717:* nem advá(n) bé tisztán, a mint I(ste)n adta mustyokat hanem meg Zagyvalva, és elegyitve, melly borok(na)k nagy részét, eő Her(cegsé)ge osztán kárré vallotta [Sárd KK; UtI]. *1760:* Azon Iró Déák ... a' Borokat megzagyvalva méltatta eő Nga kezeihez? [K; Ks 92 vk] | hallottam hogy a' mult szüreti alkalmatossággal a' Borokat a' szászok között meg zagyvalta volna [Gyeke K; i. h.].

megzagyváltat (bort) meghamisíttat; a pune (pe cineva) să drege (vinul); (Wein) fälschen lassen. *1760:* (Sándor uram) a' Falubol szedett bor Interest de hogy meg elegyitette, vagy más által meg zagyvaltatta volna eő Keglme nem láttam [Gógánváralja KK; Ks 92] | Hallottam a' Szász Örményesi szászoktol hogy az onnan az öszszel a' melly Bort Interesbe fel szedett vizzel meg elegyitette volna; de szemeimmel nem Láttam hogy meg zagyvalta volna, vagy zagyvaltatta volna eő keglme [O.kocsárd KK; i. h.].

megzajdul felzajdul, háborog; a-şi manifesta zgomotos nemulţumirea; in Aufruhr sein, toben. *1572:* Barra Kelemeon Ezt walla hogj hywa wgjmond engometh walkay Myklos oda hogy Enys ott lennek Azhol az hatarth feoll wettnek, Es azonban ott feon Megh zaydula az Nep wgj kezdenek hajigalny Az Monostorhoz tartozo keossegh, kewekel, Es Egeb hagito zeorzamokalys Azonban el futamank [Jákótelke K; KP] | Megh zaydula(n)ok Az Monostorhoz tartozok, Es hallam, hogi Monda az Jteleo Mester Ne Bochassatok Reank Ewketh [Kalota K; KP. Flora Janos jb vall.]. *1653:* Azonban láták a levágott kurtánokat, és igen megzajdula az ő sergek rajta, de fegyverhez ugyan nem nyulának azért [ETA I, 63 NSz].

megzajosodható megzavarosodható; care poate să devină tulbure; trüb(e) werden könnend. *1844:* a' Borok jok, de mégis ha nagy hideg találandgya az uton — valamenyibe meg zajosodhatok [Széplak KK; SLt évr. Menyhárd Péter P. Horváth Ferenchez].

megzaklat 1. felver; a stîrni; aufscheuchen/treiben. *1806:* igen jól tedték, hogy a' kutyákkal meg Zaklatták[a]; mert ha meg őlték volna, se lett volna kár, mivel egész Nyáron által ... el tsapván magakra, őrökké a' szöllők allyát predálták [Dés; DLt 82/1810. — [a]A disznókat].

2. megzaboláz, rancba szed; a înfrîna/struni; bändigen, züchtigen. *1736:* az sok Istentelensegit ki sem tudom irni, de ha isten bé viszen bizony meg zaklatom [ApLt 4 Apor Péter feleségéhez Ohábáról (F)].

megzáloglás záloglással sújtás; zälogire; Pfändung. *1596:* az bizonsag vthan zollok arrúl holott en nekem nehez es sulyos teóruenyem lett volth az Actor megh zaloghlasaerth, mosth abbol zabadúlast varok de ozton az bizonsagh vallasa vtan ne legien kesó lattasom lezen [UszT 11/73].

megzáloglott zálogvétellel/megzáloglással sújtott; zälogit; gepfändet. *1727:* Ha valakit ki vádolnak az Birok, tartozik meg zálagoltatni sub poena fl. 1, az meg zálaglott ember penig hűtivel meg szabadul de ugy hogy ha hűtős ember nem vádolta ha penig meg akar perleni az Zálaglott ember az vádloval tartozik az Biro ki mondani az vádlot de az mellyik fél el veszti bűntetik fl. 1 [Szotyor Hsz; SzékFt 35].

megzálogol 1. (tilalomsértésért kirótt bírság kifizetéséig) zálogot vesz vkin; a zălogi; (bis zur Zahlung einer wegen Verbotsverletzung auferlegten Geldstrafe) Pfand nehmen. *1570:* Értyk aztis hogy az felekyek Beh zantotak volna az vthat Mellyen az fat kellene hordany, Azert eo kegelmet Byro vramat keryk azon hogi az kenezt hywassa beh es haggya megh Neky hogy azon az zantason ha ky altal Megien zekerewel, megh Neh zallagollianak (így!) [Kv; TanJk V/3. 14a]. *1596:* Az my hatarúnkba az a' hely honna(n) az I be haitatta az A eókrejt az fyue soha ne(m) volt tilalmas han(em) az faia falu tilalmassa, nemis hallotta(m) hogy soha senkit megh zaloghlottak volna azert az helyerth [UszT 11/49–50]. *1606:* Tudom hogy Veres Patakban megh zaloglottűk az Malomfaluiakot Az uta(n) zep zoúal kertek meg mj(n)d keótelet teheneőt, mert erdeő paztorok voltunk [i. h. 20/73 Andreas Zakal de Betfalúa (32) jb vall.]. *1610:* Músna faluiak zalagoltak wolt meg az Agiagfaluiakoth az Tamas Bwkj New Erdőben [i. h. 22]. *1651/1653:* lanczokot el veszik megh zaloglottak bennünkeőt [Aldoboly Hsz; BLt]. *1724:* Az én Atyám azon darab erdőn volt Sitár mikor valakit ott talált meg zálagolta és az zálagokat ide Vingárdra hozta [Vingárd AF; JHb XXVII/2]. *1746:* Eltető Ferentz Ur(am) a mely ember a Juhok utánn ment azt is meg zálogalta, szokmányát, kalapját el vette [Szentegyed SzD; WassLt]. *1762:* mikor ezen Arkan által szaladhatunk tul aztan nem féltűnk, de innen az Árkan ha meg szaritthattanak meg is zállogaltanak | Engemet meg is zállagaltanak ezen az hellyen [Körtvélyfája MT; BálLt 87]. *1768:* találtam egy ohábai embert a' Berk nevű erdőb(en) ... meg-Zállogaltam a' szijját el-vévén, és a' Sugyá(na)k kezéb(e) vittem [Girbó AF; BK. Tzitzu Györgyi (40) zs vall.].

2. megbírságol, bírságot fizettet; a amenda; Geldstrafe über jn verhängen lassen. *1585:* Holot az Tyzedes az eo Tizede Alat valo zemelyt Az eó wakmereósegeyert es engedetlensegeyert megh zalaglana, es amellett tizedesset megh rwtolna ... tartozzek Byro vram eleibe Inteny, es megh bizoniultatwan a zidalom, melto bewntetessel bewntetik eó kgmek [Kv; KvLt Vegyes III/15]. *1596:* az az erdeó egy forintba volt tílalmas ugys hattúk volth pedigh hogy valakj vyzen beleolle megh vehessek raita hogy az felperes vitt volth beleőlle ... azert zaloghlottuk volt megh [UszT 11/73]. *1670/1740:* Végezék azt is hogy valaki kőzönséges meg tiltott Határban vagy Ejjel vagy Nappal bé űzi Marhaját, valamennyiszer be űzi, a Biro mind annyiszor egy egy forintra Zalogollya meg [Homoródsztpál U; WLt]. *1700:* Az Deesi Tiszt. Refor(mata) Ecclesia körül kivantato epitteteshez Valamikor gyalog szeres Emberek kivantatnak, Valakiket rendelnek, és nem mennének a Tizedesek egy, egy forintig meg zállogolni facultáltatnak, melyet az szofogadokkal akik akkor jelen lennének azon Zallagot be ihassák [Dés; Jk 400b].

3. lefoglal, foglalást eszközöl vkin; a sechestra, a pune sechestru asupra unor bunuri; beschlagnahmen. *1717:* aszt hallottam hogy Janka Gyorgjné remenkedett hogy ne zalagolyák meg mig az Ura haza nem jő Szeredábol [Kál MT; Berz. 12. 92/129]. *1744:* Edgy alkalmatossággal Bölönben Zállagolni mentűnk ... Damokos Andráshoz az Adoér, és ott Damokos Andrásné igen kemenykedvén, még ā Sétárt a feiebeis ütötte ā hűtős Embernek; meg Zállaghlok, s meghis akarók fogni, s én mondám hogy meg ne foghják [Bölön Hsz; INyR 34 Mikó András (40) vall.].

megzálogolhat 1. zálogot vehet vkin; a putea zălogi pe cineva; jn pfänden können. *1768:* Fejszéjet ... Zállagul el hosztam ... eszt nem zállagolhattam meg [Csicsóhagymás SzD; JHbB H. 13]. *1780/1784:* a Koronkai Bírák szabadasan ... meg zálagalhassak [Koronka MT; Told. 29].

2. büntetést róhat vkire; a putea amenda pe cineva; jm Geldstrafe auferlegen können. *1670/1740:* Birák, Esküttek, Kert Bírák Választásrol ... Valakit igaz szer szerént valaszt, kőzőségesen az falu, és nem akarna Venni, mindgyárást a falu meg Zálogolhassa egy forintra és ugyan ez felől azert Birosagot, vagy Esküttseget viselni kell [Homoródsztpál U; WLt].

megzálogoltat 1. (tilalomsértésért kirótt bírság kifizetéséig) zálogot vétet vkin; a dispune să fie zălogit; (bis zur Zahlung einer wegen Verbotsverletzung auferlegten Geldstrafe) Pfand nehmen lassen. *1595:* Azonkeppen, à kyk keózeónseges tylalmasokat, ha szinte Nemes Zemelyekys, Varosoknak hataryban megh eórizny gyepewkkel nem akarnak, megh Zoktak Zalagoltatny [Mv; APol. I. 79 B]. *1727:* Ha falubeli ember tilalmas helyeken erdől, arról megzálogoltatja az falu és ha megvalósodik, az erdő tilalmáig megbünteti [Szemerja Hsz; SzO VII, 332]. *1735:* engemet a Deesi Tktes Nemes Tanács ... Deliberatuma mellett olly dolgokkal vádolt ... megis Zallogoltatott, mellyet midőn docealtam, Zállagomat ki adta [Dés; Jk 151b]. *1766:* Az falu törvényiben constál, hogy Esztena nevű helyen alól foglalni csereerdőt nem szabad, mivel marha élő hely. Pető János junior, belemenvén, potentiose leaszalta. A bíró, Lőrincz János megzálogoltatta, és keresi az bírságot falu törvénye szerint [M.hermány U; RSzF 134]. *1826:* ki menék a meg neveztem helyre Seprü Agat vágván, hiribe lesz Bartos Pap Urnak meg is zálagoltata erölis tudom hogy a Bártos Urak Erdejek [Albis Hsz; BLev. Vall. 5].

2. büntetést rovat vkire; a dispune să fie amendat; Geldstrafe auferlegen lassen. *1670/1740:* Végezék aztis hogyha valaki valami káráért az Biroval és Esküttekkel valakit meg akar Zálogoltatni az Biro es Esküttek tartozzanak hűtek kőtőlessegek alatt meg zalogolni egy forintra, avagy amire akarja zalogoltatni [Homoródsztpál U; WLt]. *1699:* Valakik a' Deesi N. Malomhoz rendeltetett ket ket szeker agat vagy tővisset, ad octavum ne(m) p(rae)stallyak hogy azokat a' negligenseket Hadnagy Ura(m) 48//48. penzig megzalogoltassa ... decernaltuk [Dés; Jk 286a]. *1727:* Ha valakit ki vádolnak az Birok, tartozik meg zálagoltatni sub poena fl. 1 [Szotyor Hsz; SzékFt 35]. *1809:* az két Molnárok, tetemes károkot tésznek őrlésekkel, énis halván ezen panaszt, Mindenik Molnárt megzállogoltattam [F.rákos U; Falujk 31b Szepesi Sándor szb kezével].

megzálogoltatás megbüntettetés; amendare; Bestrafung. *1842:* egy versen az Aszszony Amberboi Josefné valami Szemét ki hanyásért lett meg zállagoltatasért boszonkodva, járkált alá 's fel a' házba, 's a' Város Hadnagyárol ... ezen szokot mondotta [Dés; DLt 1452a. 5].

megzálogoltathat megbírságoltathat; a putea dispune să fie amendat/zălogit; pfänden lassen können. *1737:* minek utánna fel szabadittatikis a Vad gjűmőlts hordás, senki ne hordja 's ne szedje; mivel kit ha ott kapnak, bátrann meg zalogoltathassanak [Dés; Jk 483b]. *1739:* Ha kik pedig Insurgálnának, 's resisztálnán(a)k Dézmás vagj Csovás

atyánkfiai ellen, az ollyanok Cum flor. Hung. 3 :/: 3 bűntettesenek, irremissibiliter. 'A kik pedig marhajokat 's Zalogjokat nem engednék s cedálni nem akarnák, az ollyanokat Hadnagj atyánkfia, a Nms Város Uttzájánis meg Zálogoltathassa [Dés; Jk 521a].

megzálogoltatik 1. (tilalomsértésért) zálog vétetik vkin; a fi zălogit; (wegen Verbotsverletzung) gepfändet werden. *1780:* Az eladott jószágra beerdőlni nem engedtetik Akiknek csak egy deserta sessiójok vagyon, azok egy szánnal csak, többel be nem erdőlhetnek Emellett minden új esztendőben tartozzanak cédolát venni a falutól; különben cédola nélkült, aki odamegyen, megzálagoltatik [Árkos Hsz; RSzF 108].

2. büntetés rovatik vkire, megbüntettetik; a fi amendat; bestraft werden. *1717:* Minthogy ... Tolvajkiáltásra s harang felénverésére tartozik a falu felkelni 's támadni egy mást bestelenségre az affélével a' falut akármi időben fellázasztya eo facto megzálogoltassék [HSzj *tolvaj-kiáltás* al.]. *1805:* Az Biraknak eddig is kötelességek let volna a Rendelésem altal hagoit el kőtni ... Kőtelessegeket telyesitsek rendelesem szerint minden haladek nelkűl kűlemben harmad Nap el telve kűlőn kűlőn 24 forintokig meg Zalogaltotnak [Torockósztgyörgy; TLev. 9/38 br. Thoroczkay József válasza]. *1839:* akár gyalog dolgos, akár pedig marhás, ha az megparancsolt üdőre nem teljesítené a parancsolatot, üdő bételve mindjárt a fenn írt terüig[a] zálogoltassék meg [Taploca Cs; RSzF 102. — [a]1 ft-ig].

megzálogoltatott (zálogvétellel) megbüntetett; zălogit; (durch Pfändung) bestraft. *1634:* a' meg zálogoltatott cselédek arra jöttek Angyalosra, véllek tanátskoztam [Angyalos Hsz; HSzjP Imreh Josef (46) gy. kat. vall.].

megzálogosít zálogba vesz; a opri/primi ca amanet/gaj; in Pfand nehmen. *1615:* Elege hallottam Bogati Andras vramtol, eó magatol, hogy harom szaz forintal, Szalagosittotta megj, az Matikon valo molnot az Szent kirali Jozaggal sza(n)to feoldekkel ... Retekkel Ciakani Balas vramtol [Mezőbergenye MT; BálLt 57]. *1630:* uettek uolt Zaloghban az szekj emberek Somborj Laslonak egi darab fűuet az szent Egedy hatar szilben ... de az ki tolt uolt es ky teluin ugian Vitez Miklos somborj Tisttartaia szalogositotta megh [Szentegyed SzD; WassLt Nic. Ratonj (65) ns vall.]. *1635:* Burianyos Budan[a] ... az mely puzta hazheliet bir ... Tőrők Ferenczteöl zalogosita megh [JHbK XXIII/1. — [a]K]. *1700:* Mikor en azon Házat megzalogositotta(m) eő kket mint vicinusokat annak rendi szerint a' kitűl en vettem megis kinaltattak ... abban penig már tőlt el 4. esztendő [Dés; Jk 309a]. *1705:* Melly szőlőket Creditor Attyánk fiai ... mind ket rìszrül valo Commetaneusinak akarattyokbul, s annuentiajukbul adtanak ell, ugy Emptor Uramis, tali Conditione zalagositot meg. hogy ... szabadossan birhasson, usualhasson [Szilágycseh; BfR 104/88]. *1765:* egy földet zálogositta-meg [Szentábrahám U; Márkos lev.]. *1803:* Tőrők Jushaz Tartazo Szánto Földeket ... meg Zálagositatta [Msz; JHb 6/1].

megzálogosítás zálogbavétel; oprire/primire ca amanet/gaj; Pfändung, Pfandnahme. *1659:* mi eleőttünk alkuűanak megh az specificalt Jószághnak meg zalagositása felől; kett Szaz igaz mertekű Aranyakban ... Illyen conditioual ... hogy suo tempore, ehez haszonló penzel valtodgiek kijs [Dés; Ks G. 32]. *1699:* Nobilis Foemina Anna Kaszoni ... protestal azo(n) hogy ... senki penzt ne adgyo(n) a' Fejer, Veres es Somogyi Portio őrőkős keppen valo megvetelere vagy csak megzalogositasarais [Dés; Jk 290b]. *1727:* Kiket túd a Tanú hogy ezen Parlag meg Zálogositása alkalmatosságával mintegj Kőz Birákúl hogy jelen lette(ne)k volna ...? [Kv; Borb. II vk]. *1738:* Stephanus Murvai Nobilis ... fatetur en voltam az Regius azon földnek meg zalagosittásában [Kissáros KK; Ks 39. XVI. 8]. *1779:* adtam volt zállogban Bagoban[a] lévö rész Joszágomat ... 's erröl Ispánlaki[b] Joszágom meg zállagositásárol Die 1a July A 1772. költ Levélbenis emlékezetett akaratom szerént tétetett [Kv; JHb XXVIII/65. — [a—b]AF].

megzálogosodott zálogba vett; oprit/primit ca amanet/gaj; in Pfand genommen. *1650/1667:* Gondolkodván Szent Peteri Gergely Uramis magában, hogy az a' meg Zallogosodat fundus keskeny volna az más reszről el szakadva: Igy azert az Erdős Gyorgy és Mihály reszekreis megh alkuvék és ada rea elsőben Zallagra ... tizen hat forintat [Backamadaras MT; Ks 15. XLVI. 20].

megzár 1. zárat el/megfordít; a întoarce zăvorul; Schloß drehen. *1823:* bé ment a ház hata megi és onnan a' Kamara eszterhejá(na)k a' Letzei(ne)k szegeit fűrészel el vagdalta, kevés üdővel azután eljött éjtzaka felemelte a már megszabaditott fedelet, bé bútt, a' kamara kürteit ki vette az ajtaját belöl meg zárta, és kiadta a' miket mindjàrt leirtam [Firtosváralja U; Borb. II].

2. bezár/rekeszt vkit vhová; a închide pe cineva undeva; einsperren. *1736:* Varga Kata Aszonyt midőn fél kupa borert ment volna az I ő kglme korcsomájára az I maga hazáb(a) meg zárvá(n) rutul meg verte fejit bé törte, és vérben kepülte [Torda; TJkT I. 123].

megzavar 1. felkavar; a tulbura; aufwühlen. *1704:* valamint mikor a forrást megzavarják és ismét meg hagyják csendesedni, meghiggad s megtisztul, úgy ez a dolog is megcsendesedvén megtisztul [WIN I, 119]. *1710:* már a szegény magyarországi reformátusokkal úgy bánnak a jesuiták, mint a farkas a bárannyal, mikor a farkas maga zavarván meg a forrást, ráfogá a szegény ártatlan báránnyra a víz felzavarását [CsH 93].

2. kikezd, aláás, megbolygat; a strica/distruge/perturba; untergraben, aufrühren. *1745:* (Az alperes) I(ste)n és Haza Tőrvényiről elfelejtkezvén, sok emberséges emberek Házát maga parázna életével meg zavarta, feleségeket magához hóditván [Torda; TJkT II. 67]. *1859:* átkozott ember az, ki az én vele[a] való boldogságomat meg zavarni igyekezik [Szu; Pf. — [a]Ti. feleségével].

3. megkavar, bizonytalanná tesz; a face să devină nesigur de ceva; umrühren, unsicher machen. *1844:* a' Szászfenesi embernek ide által harapodzása — 's itten kaszálgatása — a' határ vonal iránti tudásomat meg zavarta [Km; KmULev. 1 Opra Vaszilika (41) col. vall.].

Szk: *~ja elméjét. 1671:* Valóban megzavará elménket az Zólyomi híre [TML V, 563 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1676:* az Kegyelmed bemenetelének híre egészen megzavará elmémet [TML VII, 130 Vesselényi Pál ua-hoz].

4. összezavar; a încurca; verwirren. *1620:* 19 die Februarii hívatott vala által az flandriai követ, és ekkor volt igen

sok tractánk egymással, hogy ha lehetne, azon kellene instálni mégis, hogy Stratzert el ne bocsátanák azzal az lator Ahmet tihájával, mert minden dolgot megháborítnak-zavarnak [BTN[2] 397]. *1710 k.:* evvel a hazugsággal ha meg nem ölhettek is, de messzére megzavarták az egész dolgot [BÖn. 687].

5. megakadályoz; a împiedica; (be)hindern. *1877:* Önnek cikkét a Tört. Társ. ülésében szerettem volna felolvasni, hanem egy kellemetlen intermezzo megzavart. A cikk felolvasása ellen Deák Farkas tiltakozott [PLev. 35 Szilágyi Sándor Petelei Istvánhoz].

megzavarás kb. aláásás; tulburare, perturbare; Untergrabung. *1794:* azt állítván hogy azonn helljeket Te és inkább Eleid szerzettek volna, nem tsak, hanem azok iránt helljtelen utan modon koholt leveleket fitagtattál, az Exp(one)ns Aszszony ös örökös bekességes Biradalmának, meg Zavarására [Szováta MT; Berz. 16. XL/14].

megzavarhat összekuszálhat/zavarhat; a putea încurca; verwirren können. *1710:* Barcsai Mihály Thököly Imrével conspirált a fejedelem ellen, és Thökölyt akarja behozni fejedelemségre, holott különben is a mezei hadak mind keze alatt vadnak, könnyen megzavarhatja a dolgokat[a] [CsH 177. — [a]1684-ben].

megzavaríttatik zavarba hozatik; a fi pus în încurcătură; in Verlegenheit gebracht werden. *1662:* Az mieink az ármádát ... mind késérgeték, s annyira is sarkallják, hogy kínszeríttetének gyakorta az egész lovaghadak truppokban kiállani s néha annyira meg is zavaríttatnának, hogy ha a generálisok a parancsolattól nem tartóztatnának már őket ... csak a velek való haddal is megverhették volna [SKr 237].

megzavaró megrontó; care distruge/strică/perturbează; verderbend. *1804:* hogy Leányom meg mutathassa, hogy nem mü, hanem Vejünknek zsimbes, felettébb mérges, és türhetetlen Természete, unalmas magaviselete Házasságoknak megzavaroja [Msz; Berz. 21].

megzavarodik 1. meg/összekavarodik/zavarodik; a se încurca; verwirrt werden. *1662:* ez mi utolsó romlásához közelített nemzetünk már annyira megzavarodott, hogy igen kevesen legyenek, kik a dolognak folyamatiból s fundamentomiból mérsékeljék a dolgokat [SKr 73–4]. *1711:* ezekben az fellyeb valo hat vagj hét zenebonás esztendőkben zavarodek meg az a dezma dolga hun ide hozták a dezmat hun Nagj Sigmond ur(am) vitte el [Salykó NK; JHb XXIV/2. 3].

Szk: *elméjelesze ~. 1675:* Bizony nagy erszénye szakad a németnek is ki, ezek is az nyereséggel újulnának. Ha pedig e tetszenék Kegyelmednek, írná meg, hadd készülnénk hozzá. Az német(nek) is megzavarodnék az elméje [TML VII, 101–2 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. *1758:* úgy megzavarodék az eszem, hogy azután nem a tanuláson, vagy katonaságon, hanem a házasságon járt az eszem [RettE 67].

2. megbolondul; a se zăpăci, a se tulbura la minte; verrückt werden. *1879:* Jakab Árpád azt mondta, hogy az én rejtett szavaimból azt vette volna ki, hogy Ödön így, úgy! ... hogy szóval, mintha ... tán megzavarodott volna? [PLev. 55 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. helyzete meginog, bizonytalanná válik; a deveni precar/instabil; (Lage) unsicher werden. *1673:* Én senkit nem vádolok de bizony a városok is elpusztulnak, ha jobb rendben nem vétetődnek szolgálatjok; a sok esztendőktül szépen virágzó ecclesiák is megzavarodnak [TML VI, 530 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

4. (bor) zavarossá válik; (despre vin) a deveni tulbure; (Wein) trübe werden. *1730:* nem lattom egyczeris hogy Tisztarto Bako Josef Uram részegeskedet volna söt többire premanda borais meg zavaradat, az pinczeben sem tudom hogy ivut volna valakivel [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 24].

megzavarodott megbolygatott; care a fost tulburat (prin călcarea răzorului); aufgestört/gerührt. *1854:* megjelentünk azon okbol: hogy az al Csernátoni Kis határban Aranyos hegy nevü lábban Ns Czirják Antal Ur mellett lévő szánto Földje tetemesen el lévén szántva az ezen két Föld és ennek szomszédjai közti határ egyenetlenségben lévő szántóik közt a' megzavarodott barázdát járnók és egyenlítenők ki [Albis Hsz; BLev.].

megzavartathatik megháboríttathatik; a putea fi perturbat; gestört werden können. *1765:* az Istenes szent élet alljon labra közöttök, távaztassanak el minden alkalmatassagokat a' melyek által vagy a szülék vagy a Házasok között valo életnek kedvessege meg zavartathatnék [Kv; SRE 213].

megzendül 1. fellázad; a se răzvrăti/răscula; sich empören/auflehnen. *1653:* Básta generalist rendele nékik ... Senyei Miklóst, hogy légyen generalissok az egész hajduságnak. Ezen a hajduk a vajda halálán oly igen megzendűltek vala, hogy fegyvert akarának fogni [ETA I, 61 NSz]. *1657:* hírt is tétettem az várbélieknek, hogy inkább ne exacerbálódjanak mindeneknek elveszésével, sőt alliciálódjanak; nyilakra kötözve cédulákat is bocsátottam be az várban. Ezen azért inkább megzendülvén, egykorban az kapitány Zoltán Jósa ... egy leánygyermekecskének pártájába csinálván levelet külde ki [KemÖn. 198]. *1662:* Az szegény hajdúk ... hogy ... csak a nagy veszedelem torkában volnának, nagyon megzendülének, s háborgani, zúgolódni kezdenek [SKr 539]. *1705:* Mindazáltal az kitudódik, mert ha folytában jöhet az német, az erdélyiek is megzendülnek idebé és a tudósítások is gyakrabban jűnek [WIN I, 580–1].

2. felháborodik; a se indigna; sich empören/entrüsten. *1590:* Warosul eó kgmek ighen megh Zendwltenek az Espotaly Mesteren ... hogy az Espotalyban megh gyermekesedet volna [Kv; TanJk I/1. 128]. *1600:* Theolcheres Leorinczne Ersebet azzony ... vall ... eoys teöb azzonyokkal feyer ruhaknak oztozasaban Jelen volt igen zepenys veghez menth vala az oztozas, de Janos vram azon Indult megh hogy Amith eo felesegenek chinaltatott azt Nem engedy hogy keozben mennyen ezen zendeolenek megh [Kv; TJk VI/1. 514].

3. megbolydul; a se nelinişti, a fi cuprins de agitaţie; in Unruhe geraten, unruhig werden. *1621:* Az Tatar hir mia meg Zendwluen valami Eörmenjeknek akaruan az puzta boltok keozzwl adni, Mint hogi ... regteol fogua allot hiaba Egi bolt [Kv; Szám. 15b/IV. 21]. *1636:* latam azt hogy egy Embert az Cziganyok kornyul uóttének, nízni kezdem, hallani azt hogy az puska roppána, azonba(n) az

Cziganyok megh szendulenek, es az Ember seggelni kezde, ís az Czigannek megh rivalkodanak [Mv; MvLt 291. 68a].

megzerdít l. megzördít

megzománcol megzománcoz, zománccal bevon; a emaila/smălţui; emaillieren. *1635/1650:* Zilahi Pal Vra(m) Inassais Darotzi Ferkeo, ebben az dologban reszes volt, miuel hogy az Sarga rezbeol valo Giűrwt eo eontótte, ki reszelte, annak vtanna hogj megh Somanczoltak [Kv; ÖCJk].

megzománcolás megzománcozás; emailare, smălţuire; Emaillierung. *1635/1650:* Szigethi Thamas nevw Eotues Legenj ne mivelhessen addegh valamegh az beczúlletes Cehet nem Contentallia, az rea jmponalt Egy Gira Ezústreol, Mivel eo volt fw oka az Sarga rez Gywrónek megh faragasanak es Somanczolasanak [ÖCJk].

megzománcoz zománccal bevon; a emaila/smălţui; emaillieren. *1714:* Egj par kisded stucz Szilva fa agja elephant tsont viragokkal ékesitve, Csüje penig meg vonva és Zomantzozva f. Hung. 50 [AH 25–6]. *1736:* Az lódingnak egyik felin rendszerént volt a puskakolcs aczélból megzománczozva, az az lóding alatt réz karikához vagy ezüst karikához volt sinórral vagy szíjjal varva [MetTr 370–1]. *1811:* meg-van zamántzozva [DLt 749 nyomt. kl].

megzökken megrándul; a fi smucit; einen Ruck/Stoß bekommen. *1705:* egy új pervátának lévén két ajtaja, melynek egyikét ... berakták, melyet megsajdítván Csáki, egy Topai nevű kedves szolgáját csak titkon béeresztvén kötélen, bökös lévén a kötél, a kőfalban megakadott fenn, és mint megzökkent, a kötél elszakadván, hónaljáig a rusnyaságba beléesett [WIN I, 656].

megzökögtet (szekér) megzötyögtet/összeráz vkit; a hurduca/scutura (căruţa); (Fuhrwerk) durchrütteln. *1880:* Egyébiránt lenézlek téged. — Téged, akit megzökögtet egy cseppet a szekér s belébetegszel [PLev. 77 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megzöldelett kizöldült; înverzit; grün geworden. *1757:* Sombori Györgj uram hat eőkrivel Ekejével és két béresseivel az Koszta Mihály ezen földben bé vetett és szépen kiis költ ... meg zöldellett Arpa vetésit szántattja és forgattattja vala ki [Erdőalja KK; Ks 66. 45. 17g].

megzöldül kizöldül; a înverzi; grün werden, zu grünen beginnen. *1570:* Ez Mwlt Napokban az En Molnomat fel twrek Eyel ... es Tyzen het weka bwzat wynek El az Malombol ... Jgen kerem: k. hogy fogassa Meg: k. Mert Jgen fenyegetty Jobagymat hogy Meg Egetty wket ha Meg zwldol az Erdw [Nagyfalwa[a]; BesztLt 66 Apaffy Istvan Zwch Gaspar beszt-i bíróhoz. — [a]Apanagyfalu SzD]. *1663:* A bizonyos, kegyelmes Asszonyom, eddig is ölögettek meg marhákat, de két annál többet ölnek már, az erdő megzöldülvén [TML II, 494 Teleki Mihály Lónyai Annához]. *1758:* (A) földőnnis már szépen meg zöldült volt az árpa [Erdőalja KK; Ks 66. 45. 17f]. *1761:* A Nép egész tsendessegb(en) van a Lármatol p(edi)g Tavaszig nem felhetü(n)k, akkor ha megződűl az erdő meg válik [Pata K; IB. Nábrádj István lev.]. *1770:* Az Zab aban az rosz szántásbanis igen szépen kőlt, és meg zöldűlt mivel a föld igen jo [Lekence BN; Ks 47 f. 67. 29]. *1803:* tavaszal, ha az erdő meg zőldűl hozok én Legényeket | Pánkán Avrám mondotta volna, a tavaszal, ha az erdő meg Zödül a Tolvajokat ísmét réája hoza, és fel praedáltattya [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.].

megzöldült kizöldült; înverzit; grün geworden. *1662:* pünkösd havának[a] 19. és 20. napjain és éjszakáin olly szokatlan nagy hó, dér és fagyos üdő lett vala hogy a megzöldült szőlőhegyek hóval beboríttatván, azon két nap fejéren állanának [SKr 675. — [a]Május]. *1758:* Koszta Mihály Sombori György Uramra kiáltotta a tolvajt azért hogy a Kometelki határban vetett s már szépen meg zőldűlt árpáját Szántatta ki a földiből [Erdőalja KK; Ks 66. 45. 17f].

megzördít 1. megzörget; a bate la ...; anklopfen. *1574:* Zeoch Andras Krestel Berechk Inassa, Es peter zemlyesiteo zolgaya Azont vallyak ... hogi az zo vtan mykor ky Mentenek volna az hazbol Azomba Zerditik meg az pinche aytaiat [Kv; TJk III/3. 329a]. *1604:* Jmar alutunkis wala az chiwrben Estue kesen hogy az kaput meg zördittek [Szentábrahám U; UszT 20/319]. *1629:* nem regen estue mykor le fekettem volna, jeowe ablakom alá Zabo Mihaly s meg Zeorditue(n) az ablakot megh jelente magat | kenaltak le űlessel ... ugj erezkedet volt le, azonban megh zeorditettek az ajtot, s menten fel keolt [Kv; TJk VII/3. 111, 123]. *1724:* a Leány mondá, bezzeg én tőbször Pekrihez ne(m) megjek, mert ha a Szolgája az ajtora nem jő vala, talàm roszúl is jártam volna ... de az Inas is halván küszködésemet, az ajtót meg zördite [Királyfva KK; BK. Hétfalusi Istvánné (50) ns vall.].

2. felráz/zavar; a scutura/trezi (la realitate); aufrütteln/stören. *1667:* ha igaz talál lenni az hír ... hogy bizonyoson már Váradon benn van Zólyomi ... bizony megzördítik ő nagyságát s minket is országostúl [TML IV, 56 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1668:* hallom azt, hogy Szakmárról most háromszáz németet akarnak felvinni, mivel a franczuz igen megzördítette őket oda fel [TML IV, 275 Teleki Mihály a fej-hez].

3. felserkent, mozdulásra késztet; a înviora, a trezi din amorţeală; er/aufmuntern, zur Bewegung nötigen. *1745:* Szarka Jóséff ... ha kezesség alat vólna ... sistáltatása aránt a Cavenseket kellenék meg zerditeni [Ks 101 Haller János aláírásával Nsz-ből].

megzördül 1. megzörren; a zornăi; erklirren. *1629:* hatunk meghet ugyan jo tavul egy lecz megh Zeordűle oda Bakosek fele leon az Zorges [Kv; TJk VII/3. 22]. *1756:* menék a pincze torkába ott kereskedvén meg zördüle a lakat én mondék jertek ide mert itt vagjon a tolvaj [Kvh; HSzjP Bagjos Kelemen (26) vall.]. *1768:* valami pozdorját egj hitván szekrényben hanyni kezdettek s az el lopott Lántz meg zerdűlt benne [Martonos U; Pf].

2. megbolydul; a se agita/zbuciuma; in Aufruhr kommen/geraten. *1661:* Az török táborról azt beszéli a postám: igen megzerdűltek magokban, de bizony jobban megzerdűlnek [Szárhegy Cs; SzO VI, 241]. *1672:* Spankó és Barkóczi István bizonyos számu német és magyar hadakkal ide Szöljösre jöttek volt lehetett négy vagy ötszáz német és magyar vélek ... Bizony dolog, valóban megzör-

dültek vala az emberek, minthogy az míg ki nem tanulhattuk őket bizonyos emberünk által, ki többnek s ki kevesebbnek mondotta, így ehez képest kellett az két járást felültetnem [TML VI, 264 Katona Mihály Teleki Mihályhoz].

3. felmordul; a mîrîi, a spune ceva nemulţumit; aufbrummen. *1710 k.:* mondám a deáknak, menjen elébb a voks-kérdezésben. Megzördüle Mikes, Teleki: Voksoljon kegyelmed. Kinek is mondék: Nem voksolok, mert itt szabad voks nékem legalább nincsen [BÖn. 740].

megzörget megzördít/ráz; a zăngăni/zomăi; erklirren. *1823–1830:* Szokásban vagyon az is, hogy egy rúdra zacskót kötnek, melynek aljában egy nagyon kicsiny csengettyű vagyon, azt a székekbe benyújtják az hallgatók eleibe a prédikáció alatt, aki észre nem veszi, megzörgetik az orra előtt, némelyek vetnek belé valamit [FogE 239].

Sz: *~i a csontját a bőre alatt/bőrében. 1783:* fenyegette Lászlo Istvánt ilyen szokkal, hogy a Fejsze fokával meg zörgeti a Csontját a Bőre alatt [Udvarfva MT; Told. 44/54]. *1804:* F. Varollyai iffiab Jánosi Miklos és Mihálly ... ha valakire meg boszankod(na)k kicsit jámak a Törvény után, hanem ha kézre kaphatyák a bőribe a tsontyát meg Zergetik [Pálfva U; Pf Jakab Gergely (48) szabad székely vall.].

megzsákol elver/lazsnakol; a bate măr; verprügeln. *1839:* miért szidal engemet, nem félsz hogy meg sákkollak [K; KLev.].

megzsindelyez zsindellyel megfed; a şindrili; (be)schindeln. *1634:* Attunk az Acznak hogi az Gradicziot megh Sinddeliezze d. 50 [UtI]. *1677:* az konyha ház felet valo Palotát meg sendelyezvén sendely szeg sirazására Erog(altam) lib. 10 [Kővár Szt; UtI]. *1694:* Hogy Szent Peterben azon haranglábot felcsinálták, meg is zsendelyezték, fizettem nekik flor. 8 [Kv; ETF 107. 15] | Az Bastyanak Folyosoja az lővő Lyukakon fellyűlis va(gyo)n csinalva, es azon a folyoson harom Strasalló Filegoriák vadnak, mind az Folyoso, mind az Filegoriak ez előttis meg voltanak Sindelyezve [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1740:* vagyon egy jó Csűr negy szakaszb(an) ... meg sendelyezve, az Tetejeb(en) Filegoria [Pálos NK; Ks 11. XLI. 32]. *1759:* Az haranglábnak egyrésze most esztendeje is fedetlen levén, admonealtatott vala az eklézsia, hogy megzsendelyezze [Disznajó MT; ETF 107. 20]. *1760:* a mostani Otsinik is jo Sendelyezö s a Molnaral együt hamar meg Sendelyeznék [Gáldtő AF; WLt Miss.]. *1812:* aszt a Sajto szint pintze és ugj Ház fedelit meg kellene sendelyezni [Jára MT; Pf Nagy Lázár lev.].

megzsindelyezés zsindellyel való befedés; şindrilire; Beschindeln. *1776:* A harangláb megzsendelyezésére vettem négyezer zsendelyt cum fl. hung. 6 den. 35 [Kv; ETF 107. 13]. *1854:* 10 Tabla kert berakása meg sendelyezese [Kv; KmULev. 4 Kömötsi József ács kezével].

megzsindelyezett zsindellyel megfedett; acoperit cu şindrilă, şindrilit; beschindelt. *1797:* Vagyon egy jo Uj Cserefa labakon állo ... ujjonan meg zsendelyezett Galambukos Kapu [Nagyercse MT; Told. 36].

megzsindelyezhet zsindellyel megfedhet; a putea şindrili; beschindeln können. *1669:* Az asszonyom anyám házához már zsendelyt, zsendelyszeget, léczszeget szerzettem ... hadd zsendelyezhetnék meg [TML IV, 568 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

megzsindelyeződik zsindellyel megfedetik; a fi şindrilit/acoperit cu şindrilă; beschindelt werden. *1845:* Árva Vintze János ... Curatorságába ... Sindejeződött meg a' torony [Damos K; RAk]. *1860 k.:* A' Templom fedele északi oldala meg zsendelyeződött 1852 [Szucság K; RKAk 101]. *1861:* a Templom is az ő Curatorságába 'Sendejeződött meg [Damos K; RAk 191].

megzsindelyeztet zsindellyel megfedet; a dispune să fie acoperit cu şindrilă; beschindeln lassen. *1623:* Az Vduar Vduarhaz, es az kertt keőrűll valo palankott sendeleztesse es tapaztassa megh ne rotthagion ell [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. *1732 k.:* Meg is sendelyeztette T. Tompa Miklos Ur(am) vele a' Templomot [Kisborosnyó Hsz; SVJk]. *1740:* Nehai idvezűlt Szöts Janos relictaja Simon Judith a' Templomot meg sendelyeztette annak falait meg vakoltatta, meszeltette [Mezőbánd MT; MMatr. 367]. *1795:* az Papiros Malmat egészszen meg Zsendelyeztettvén, e mellet két Törökbuza Kast Zsendelyel fedettem [Dobra H; Ks Dévai urad. Mixtae relatoriae et documenta XXXVI/1–12 Kiss Lukáts volt krájnik vall.]. *1802:* Néhai Tekintetes Gál István Ur az egész épületet újra 'Sendejeztette. A' Gabonást meg 'Sendejeztette [Dellőapáti SzD; RLt].

megzsindelyeztetés zsindellyel való megfedetés; şindrilire; Beschindelung. *1805:* A Malam meg sendejeztetése Contractualiter be van téve Arendásom(na)k, melynél fogva imponálni fogam hogy meg legyen [KCsl 15]. *1859:* A haragnláb felállítása, megzsindelyeztetése 41 r. frt. 50 kr. [Szelecske SzD; ETF 107. 32].

megzsindelyeztetik zsindellyel megfedetik; a fi şindrilit/acoperit cu şindrilă; beschindelt werden. *1669:* Ezen ajtotol fogva az Istalokigh palankal van altal rekesztve az kert, megh sindelyeztetett [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a]. *1777:* az akkor volt házak derekasint renovaltattak, meg 'sendellyeztettek, Deszkával pádimentomoztattak [Dés; Ks 79]. *1785:* A Fedele ezen Kastéllynak nem tserepes mindenűtt, mert a kőzepin Kolosvár felé veres festékkel meg festett Zsendéllyel vagyon meg zsendelyeztetve [Szamosfva K; Born. XXIXb. 20. 14–5]. *1825:* A Csizmadiáknak ki nyilakoztatások szerent a fedelnek fele része ez előtt 12 esztendőkkel 'sendelyeztetett volt meg [Dés; DLt].

megzsinóroz 1. zsinórral megerősít; a întări cu şnur/şiret; mit Schnur festmachen. *1621:* Az Hid kapubeli felvono hidnak keotele el szakadua(n), Az keóteluereók vyollagh eozue fonua(n), es meghis sinorozua(n), fizettem ... d 26 [Kv; Szám. 15b/XI. 288].

2. zsinórral díszít; a orna/împodobi cu şnur; verschnüren. *1667:* Az csizmákat ím Kegyelmednek elküldtem. Nem győzém várni, hogy megzsinórozza ... ott is megzsinórozzák [TML IV, 249 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

megzsírosíttatik (talaj) megtrágyáztatik; a fi gunoit, a fi îngrăşat (pămîntul) cu gunoi; gedüngt werden. *1662:* azon bástya megtöltése tetején ajtó hagyatott vala ki, hogy azon bástyának arészrül való meredek töltése jó ganajos földdel megzsírosíttatván, különbnél-különb szép szőlőkkel s barackfákkal beültettetett [SKr 301].

megzsírozás bezsírozás; ungere cu grăsime; Einfetten. *1809:* Az ujjon epittendö Archivumnak bé fedeleztetésére meg kivántatott Létz Szegeknek meg sirozására olaj vétetett 30 xr [Szu; UszLt XII. 88].

megzsugorodik összezsugorodik; a se zbîrci/degenera; zusammenschrumpfen. *1705:* azután csak nyomorékon maradt volna feleségem, és az inai a lábainak megzsugorodtanak volna [WIN I, 585]. *1711:* A feleségem ... olyan hirtelen és szörnyű nyavalyában esék, hogy kezei és lábai megzsugorodván mint a holt, úgy feküdt [CsH 477]. *1776:* Andris Juon ... él nyomorodék még koldulni is bajosan járhat a lábai meg sugaradtak [Lezsnyek H; Szer.]. *1840:* balkezén újjai megsugorodvák [DLt 884 nyomt. kl].

megzsúpoz zsúppal megfed; a acoperi cu (snop de) paie; mit Schaub bedecken/dachen. *1690:* Nemzetes Imecs Thamas Uram sen. mint A. proclamalta Mihaly Benedeket Baratosit mint It, egy Epületemet fogadta volt fel hogy megh supozza hivattam s nem cselekütte [Gelence Hsz; HSzjP]. *1776:* azon Embernek a' ki az Istállot meg Supozta Dr. 15 [Mezőméhes TA; WassLt].

megzsúpozás zsúppal való megfedés; acoperire (a unei construcţii) cu snop de paie; Bedachung mit Schaub. *1843:* A' Sertés ol meg 'Supazasáért [Kisgörgény MT; MRLt].

megzsúpoztat zsúppal megfedet; a ordona sa fie acoperit cu (snop de) paie; mit Schaub bedecken lassen. *1748:* (A) házat megtornáczozta, náddal meg fedette supoztatta, kément, kamarát tsináltatott [Torda; Borb.].